

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

*Autentiškas vertimas
Vyriausybės posėdžių skyrius
2023 05 31*

PIRMASIS SKYRIUS

BYLA ABU ZUBAYDAH PRIEŠ LIETUVĄ

(Peticija Nr. 46454/11)

SPRENDIMAS

STRASBŪRAS

2018 m. gegužės 31 d.

GALUTINIS

2018 m. spalio 8 d.

Šis sprendimas tapo galutinis pagal Konvencijos 44 straipsnio 2 dalį. Jame gali būti daromi redakcinio pobūdžio pataisymai.

PROCESAS	14
FAKTAI	16
I. PRELIMINARŪS SVARSTYMAI DĖL FAKTŲ NUSTATYMO	16
II. TEISMUI PATEIKTI ĮRODYMAI	17
III. BYLOS KONTEKSTAS	18
A. Vadinamoji Aukštos vertės sulaikytųjų programa (angl. <i>High-value detainee programme</i>)	18
1. AVS programos sukūrimas.....	19
(a) JAV Prezidento memorandumai	19
(i) 2001 m. rugsėjo 17 d. memorandumas	19
(ii) 2002 m. vasario 7 d. memorandumas	20
(b) Abu Zubaydah paėmimas į nelaisvę ir perkėlimas į slaptą CŽA kalėjimą 2002 m. kovo mėn.	21
(c) CŽA programos „teroristų sulaikymo ir tardymo objektuose užsienyje“ sukūrimas	21
2. Sustiprinti tardymo metodai	22
(a) Teisiškai patvirtinto standarto aprašymas ir sustiprinti tardymo metodai	22
(b) Abu Zubaydah tardymo metodų platesnis naudojimas.....	24
3. Standartinės elgesio su „aukštos vertės sulaikytaisiais“ procedūros CŽA nelaisvėje (tardymo metodų naudojimo kompleksas).....	25
4. Kalinimo sąlygos CŽA „juodosiose vietose“	29
5. AVS programos mastas.....	30
6. AVS programos pabaiga	31
B. JAV Aukščiausiojo Teismo sprendimas bdalyloje Rasul prieš Bush	31
C. „Jeppesen Dataplan“, „Richmor Aviation“ ir kitų oro kompanijų vaidmuo CŽA perdavimo operacijose.....	31
1. „Jeppesen Dataplan Inc.“	31
2. „Richmor Aviation“	32
3. Kitos kompanijos.....	33
D. CŽA veiklos, susijusios su AVS programa 2001–2009 m., peržiūra, kurią atliko JAV Senatas	34
1. Peržiūros eiga.....	34
2. Išvados	35
IV. TAM TIKROS BYLOS APLINKYBĖS	38
A. Apribojimai, susiję su informacija apie pareiškėjo slaptą kalinimą ir jo bendravimu su išoriniu pasauliu	38
B. Pareiškėjo paėmimas į nelaisvę, perdavimas CŽA, slaptas kalinimas ir jo perkėlimai tarp 2002 m. kovo 27 d. ir 2003 m. rugsėjo 22 d., kaip	

Teismo nustatyta byloje <i>Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją</i> ir papildomai nurodyta 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje.....	39
C. Pareiškėjo perkėlimai ir sulaikymas tarp jo perdavimo iš Lenkijos 2003 m. rugsėjo 22 d. ir jo tariamo perdavimo į Lietuvą 2005 m. vasario 17 d. ar 18 d., kaip nustatyta Teismo sprendime byloje <i>Husayn (Abu Zybaydah) prieš Lenkiją</i> . Įvykiai atkurti remiantis 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaita ir kitais dokumentais, taip pat paremti Teismo išklaustytais ekspertų parodymais	43
D. Tariamasis pareiškėjo slapto kalnimas CŽA „juodojoje vietoje“ Lietuvoje nuo 2005 m. vasario 17 d. ar 18 d. iki 2006 m. kovo 25 d., kaip tai apibūdino pareiškėjas, atkurtas vadovaujantis 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaita, kitais dokumentais ir kaip patvirtinta Teismo išklaustyti ekspertų	46
1. Pareiškėjo tariamas perdavimas į Lietuvą 2005 m. vasario 17 d. ar 18 d. ir jo perdavimas iš Lietuvos lėktuvu Nr. N733MA 2006 m. kovo 25 d.	46
(a) Pareiškėjo argumentai.....	46
(i) Perdavimas į Lietuvą (2005 m. vasario 17 d. ar 18 d.)	46
(ii) Perdavimas iš Lietuvos (2006 m. kovo 25 d.).....	47
(b) Teismui pateikti įrodymai	48
(i) 2015 m. „Reprieve“ informacija	49
α) Dėl CŽA sulaikymo vietų kodinių spalvų pavadinimų ir jų veikimo laikotarpių.....	49
β) Dėl CŽA kalinių perkėlimo į Lietuvą	51
- 2005 m. vasario mėn. perkėlimai.....	51
- 2005 m. spalio mėn. perkėlimas	52
- 2006 m. kovo mėn. perkėlimas.....	53
(ii) Ekspertų parodymai	54
(iii) „Violetinis“ kalėjimas 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje	66
2. Pareiškėjo kalnimas ir elgesys su juo	67
E. Pareiškėjo tolesni perkėlimai buvimo CŽA nelaisvėje laikotarpiu (iki 2006 m. rugsėjo 5 d.), atkurti vadovaujantis 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaita ir kitais dokumentais ir kaip patvirtinta Teismo išklaustyti ekspertų.....	70
F. Pareiškėjo kalnimas JAV Gvantanamo įlankos bazėje nuo 2006 m. rugsėjo 5 d. iki dabar	71
G. Psichologinės ir fizinės AVS programos pasekmės pareiškėjui	72
H. Kodiniais spalvų pavadinimais pavadintų vietų identifikavimas 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje, kurį atliko ekspertai.....	72
I. Parlamentinis tyrimas Lietuvoje.....	73
1. Seimo tyrimas ir išvados	73
„1. Ar CŽA sulaikyti asmenys buvo pervežami ir kalinami Lietuvos Respublikos teritorijoje?	74

2. Ištraukos iš Seimo debatų dėl NSGK išvadų	79
J. Baudžiamasis tyrimas Lietuvoje.....	81
1. Tyrimas, vykdytas 2010–2011 m.....	81
2. Ikiteisminio tyrimo atnaujinimas 2015 m. sausio 22 d. ir tolesnis procesas	
90	
V. BYLAI REIKŠMINGA VIDAUS TEISĖ IR PRAKTIKA	91
A. Lietuvos Respublikos Konstitucija.....	91
B. Baudžiamasis kodeksas.....	92
C. Baudžiamojo proceso kodeksas	93
D. Civilinis kodeksas	97
E. Žvalgybos įstatymas	98
F. Seimo statutas	98
G. Seimo laikinųjų tyrimo komisijų įstatymas	99
H. Konstitucinio Teismo praktika.....	99
VI. BYLAI REIKŠMINGA TARPTAUTINĖ TEISĖ	100
A. Vienos konvencija dėl tarptautinių sutarčių teisės	100
B. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas	100
C. Jungtinių Tautų konvencija prieš kankinimą	101
D. Jungtinių Tautų Ženevos konvencijos.....	102
1. Ženevos (III) konvencija.....	102
2. Ženevos (IV) konvencija.....	102
E. Tarptautinės teisės komisijos 2001 m. Valstybių atsakomybės už tarptautinės teisės pažeidimus straipsnių projektas.....	103
F. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos rezoliucija Nr. 60/147 ..	104
VII. ATRINKTI VIEŠAI PRIEINAMOS INFORMACIJOS ŠALTINIAI, SUSIJĘ SU BENDROMIS ŽINIOMIS APIE AVS PROGRAMĄ IR PABRĖŽIANTYS SUSIRŪPINIMĄ DĖL ŽMOGAUS TEISIŲ PAŽEIDIMŲ, TARIAMAI ĮVYKDYTŲ JAV	

VALDOMOSE SULAIKYMO VIETOSE PO 2001 M. RUGSĖJO 11 D. 104

- A. Jungtinių Tautų Organizacija 105
1. 2002 m. sausio 16 d. Jungtinių Tautų Vyriausiojo žmogaus teisių komisaro pareiškimas dėl Talibano ir Al-Qaida narių kalinimo JAV bazėje Gvantanamo įlankoje, Kuboje.....105
 2. Tarptautinės kankinimo aukų rehabilitacijos tarybos pareiškimas.....105
 3. Jungtinių Tautų darbo grupės dėl savavališko sulaikymo nuomonė Nr. 29/2006, p. Ibn al-Shaykh al-Libi ir 25 kiti asmenys prieš JAV, Jungtinių Tautų dokumentas Nr. A/HRC/4/40/ADD.1 (2006), 103 psl. 105
- B. 2003 m. birželio 26 d. Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos rezoliucija Nr. 1340 (2003) dėl asmenų, JAV nelaisvėje laikytų Afganistane ar Gvantanamo įlankoje, teisių 106
- C. Tarptautinės nevyriausybinės organizacijos..... 107
1. 2002 m. balandžio mėn. „Amnesty International“ memorandumas JAV Vyriausybei dėl asmenų JAV nelaisvėje laikytų Afganistane ir Gvantanamo įlankoje teisių.....107
 2. „Human Rights Watch“, „JAV, kaltumo prezumpcija: po rugsėjo 11 d. sulaikytų asmenų žmogaus teisių pažeidimai“, 14 t., Nr. 4 (G), 2002 m. rugpjūčio mėn.107
 3. „Human Rights Watch“, „JAV: pranešimai apie įtariamųjų Al-Qaida narių kankinimus“, 2002 m. gruodžio 26 d.....107
 4. 2003 m. balandžio mėn. Tarptautinės Helsinkio žmogaus teisių federacijos ataskaita „Kovos su terorizmu priemonės, saugumas ir žmogaus teisės:

pokyčiai Europoje, Centrinėje Azijoje ir Šiaurės Amerikoje laikotarpiu po rugsėjo 11 d.“	107
5. 2003 m. gegužės 28 d. „Amnesty International“ 2003 m. ataskaita, JAV 108	
6. „Amnesty International“, „Neteisėtas šešių vyrų iš Bosnijos ir Hercegovinos kalinimas Gvantanamo įlankoje“, 2003 m. gegužės 29 d. 108	
7. „Amnesty International“, „Jungtinės Amerikos Valstijos. Blogo pavyzdžio grėsmė: sulaikymai „karo su terorizmu“ kontekste pažeidžia tarptautinius standartus“, 2003 m. rugpjūčio 18 d.	108
8. „Amnesty International“, „Incommunicado sulaikymas / Netinkamo elgesio baimė“, 2003 m. rugpjūčio 20 d.	108
9. Tarptautinis Raudonojo Kryžiaus Komitetas, Jungtinės Valstijos: TRKK prezidentas skatina peržiūrėti klausimus, susijusius su sulaikymais, pranešimas spaudai Nr. 04/03 (2004 m. sausio 16 d.).....	109
10. 2005 m. lapkričio 6 d. „Human Rights Watch“ pareiškimas dėl slapčių JAV kalėjimų	109
11. „Human Rights Watch“ – „Kalinių-vaiduoklių“, galimai laikomų CŽA kalėjimuose, sąrašas, 2005 m. lapkričio 30 d.....	110
VIII. PRANEŠIMAI IR STRAIPSNIAI ŽINIASKLAIDOJE	111
A. Tarptautinė žiniasklaida	111
1. Pranešimai, paskelbti 2002 m.....	111
1. 2005 m. paskelbti pranešimai.....	113
2. ABC News 2009 m. pranešimai	116
3. Kiti pranešimai (2009–2011 m.).....	120
B. Lietuvos spauda	123
IX. TARPTAUTINIAI TYRIMAI DĖL CŽA SLAPTO KALINIMO IR ĮTARIAMŲ TERORIZMU ASMENŲ PERDAVIMO Į EUROPA, ĮSKAITANT LIETUVĄ	123
A. Europos Taryba.....	123
1. Procedūra pagal Konvencijos 52 straipsnį	123
2. Parlamentinės Asamblėjos tyrimas – Marty tyrimas	125
(a) 2006 m. Marty ataskaita.....	126
(b) 2007 m. Marty ataskaita.....	127
(c) 2011 m. Marty ataskaita	130

B. Europos Parlamentas	131
1. Fava tyrimas	131
2. 2007 m. Europos Parlamento rezoliucija.....	133
3. Flautre ataskaita ir 2012 m. Europos Parlamento rezoliucija	134
4. 2013 m. Europos Parlamento rezoliucija	135
5. 2015 m. Europos Parlamento rezoliucija	136
6. 2015 m. spalio mėn. LIBE komiteto posėdis	136
7. 2016 m. Europos Parlamento rezoliucija.....	137
C. 2007 m. TRKK ataskaita	137
D. 2010 m. Jungtinių Tautų bendras tyrimas	140
X. VYRIAUSYBĖS PATEIKTŲ LIUDYTOJŲ PARODYMŲ SANTRAUKA	142
Liudytojas A	143
Liudytojas A1	143
Liudytojas A2	144
Liudytojas A3	144
Liudytojas A4	144
Liudytojas B	144
Liudytojas B1	145
Liudytojas B2	145
Liudytojas B3	146
Liudytojas B4 (Vyriausybė jį taip pat vadina „asmeniu B“)	146
Liudytojas C	146
Liudytojas C1	147
Liudytojas C2 (Vyriausybė jį taip pat vadina „asmeniu C“)	147
Liudytojas D	147
Liudytojas D1	147
Liudytojas E.....	148
Liudytojas E1.....	148
Liudytojas F.....	148
Liudytojas F1.....	148
Liudytojas G	149
Liudytojas G1	149
Liudytojas G2	149
Liudytojas H.....	149
Liudytojas H1	150
Liudytojas K.....	150
Liudytojas L.....	151
Liudytojas M	151
Liudytojas N	152
1. 2010 m. kovo 9 d. apklausa.....	152

2.2010 m. kovo 16 d. apklausa.....	152
Liudytojas O	153
1.2010 m. kovo 9 d. apklausa.....	153
2. 2010 m. kovo 10 d. apklausa.....	153
Liudytojas P.....	153
Liudytojas Q.....	154
Liudytojas R	154
Liudytojas S.....	154
Liudytojas T.....	155
1.2010 m. kovo 2 d. apklausa.....	155
2. 2010 m. kovo 16 d. apklausa.....	155
Liudytojas U	155
Liudytojas U1	156
Liudytojas V	156
Liudytojas X.....	156
Liudytojas Y.....	156
Liudytojas Z.....	156

XI. KITI TEISMUI PATEIKTI DOKUMENTAI IR ĮRODYMAI 157

A. 2011 m. CPT ataskaita	157
B. Lietuvos Vyriausybės atsakymas į 2011 m. CPT ataskaitą	160
C. P. Fava parodymai dėl „neformalaus transatlantinio susitikimo“, duoti bylose <i>Al Nashiri prieš Lenkiją</i> ir <i>Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją</i>	163
D. Dokumentai, susiję su Projekto Nr. 1 ir Projekto Nr. 2 patalpų apžiūra, kurią atliko tyrimą atliekantis prokuroras.....	164
1. Projekto Nr. 1 apžiūros 2010 m. kovo 17 d. protokolas	164
2. Projekto Nr. 2 apžiūros 2010 m. birželio 4 d. protokolas.....	166
E. 2002 m. liepos 25 d. nutarimas ir operatyvinių veiksmų planas....	166
F. Tarnybinis pranešimas dėl 2005 m. spalio 6 d. įvykio Vilniaus oro uoste	167
G. Buvusio Lietuvos Prezidento p. Adamkaus 2009 m. lapkričio 26 d. raštas NSGK	168
H. Vidaus reikalų ministerijos 2009 m. gruodžio 9 d. raštas	169
I. Palangos oro uosto 2010 m. kovo 15 d. raštas.....	169
J. Muitinės departamento 2010 m. balandžio 12 d. raštas	169
K. VSAT 2010 m. balandžio 27 d. raštas	170

XII. IŠTRAUKOS IŠ TEISMO IŠKLAUSYTŲ EKSPERTŲ PARODYMŲ 170

A. Senatoriaus Marty ir p. J. G. S pristatymas „Turimų įrodymų, įskaitant skrydžių duomenis, išgryninimas, kiek tai susiję su Lietuva ir <i>Abu Zubaydah</i> byla“.....	170
B. Senatorius Marty.....	173

C. P. J. G. S.	175
D. P. Black	176
TEISĖ.....	178
I. VYRIAUSYBĖS IŠANKSTINIS PRIEŠTARAVIMAS DĖL PETICIJOS NEPRIIMTINUMO	178
A. Jurisdikcijos ir atsakomybės Lietuvai pagal Konvenciją už pareiškėjo tariamą perdavimą į Lietuvą, kalinimą ir netinkamą elgesį CŽA sulaikymo vietoje Lietuvoje bei išvežimą iš Lietuvos netaikymas bei pareiškėjo aukos statuso neturėjimas	178
1. Vyriausybė.....	178
2. Pareiškėjas.....	180
3. Teismo vertinimas	181
B. Vidaus teisinės gynybos priemonių panaudojimo ir šešių mėnesių taisyklės nesilaikymas.....	182
1. Vyriausybė.....	182
(a) Vidaus teisinės gynybos priemonių nepanaudojimas.....	182
(b) Šešių mėnesių taisyklės nesilaikymas	184
2. Pareiškėjas	184
(a) Vidaus teisinės gynybos priemonių nepanaudojimas	184
(b) Šešių mėnesių taisyklės nesilaikymas	185
3. Teismo vertinimas	185
II. TEISMO NUSTATYTI FAKTAI IR ĮRODYMŲ VERTINIMAS. 186	
A. Šalių pozicija dėl faktų ir įrodymų.....	186
1. Vyriausybė.....	186
(a) Pareiškėjo pateiktų įrodymų patikimumo stoka.....	186
(b) Įrodymų, liudijančių, kad tam tikri su CŽA susiję lėktuvai, leidęsi Lietuvoje tarp 2005 m. vasario 17 d. ir 2006 m. kovo 25 d., vykdė ypatingus perdavimus, stoka	187
(c) Įrodymų, patvirtinančių, kad slapta CŽA kalėjimas veikė Lietuvoje ir kad pareiškėjas buvo kalintas jame, stoka.....	189
(i) Dėl tariamo CŽA slapto kalėjimo buvimo	189
(ii) Dėl pareiškėjo tariamo slapto kalinimo Lietuvoje.....	191
(d) Įrodymų, patvirtinančių, kad Lietuvos institucijos sutiko, kad CŽA įsteigtų slaptą kalėjimą Lietuvos teritorijoje, ar bendradarbiavo vykdant AVS programą, stoka.....	192
e) Įrodymų, kad Lietuva atitinkamu metu žinojo apie CŽA AVS programą, stoka	192
2. Pareiškėjas.....	193
(a) Dėl Vyriausybės teiginių, kad informacijos šaltiniams trūksta patikimumo ir įrodymų Teismui, stoka	193
(b) Dėl lėktuvų, susijusių su CŽA, nusileidimų Lietuvoje tarp 2005 m. vasario 17 d. ir 2005 m. kovo 25 d.....	193

(c) Dėl slapto CŽA kalėjimo Lietuvoje buvimo ir pareiškėjo slapto kalinimo Lietuvoje.....	195
(d) Dėl Lietuvos institucijų sutikimo, kad CŽA įkurtų slaptą kalėjimą Lietuvos teritorijoje, ir jų bendrininkavimo vykdant AVS programą 197	
(e) Dėl Lietuvos žinojimo apie CŽA AVS programą atitinkamu metu 197	
B. „Amnesty International“ (AI) ir Tarptautinės teisės komisijos (TTK) bendri pareiškimai apie viešai žinomą JAV praktiką, taikomą terorizmu įtariamiems ir nelaisvę paimtiems sulaikytiesiems.....	198
C. HŽTF argumentai	201
D. Šalių pastabos dėl standartų ir įrodinėjimo pareigos	201
1. Vyriausybė	201
2. Pareiškėjas.....	202
E. Teismo faktų ir įrodymų vertinimas	203
1. Teismo praktikoje nustatyti taikytini principai	203
2. Įžanginis faktų ir įrodymų šioje byloje vertinimo aptarimas	204
3. Dėl su pareiškėjo įtarimais dėl CŽA vykdyto jo pervežimo ir slapto kalinimo iki jo perdavimo į Lietuvą (nuo 2002 m. kovo 27 d. iki 2005 m. vasario 17 d. ar 18 d.) susijusių faktų nustatymo ir įrodymų įvertinimo 206	
(a) Laikotarpis nuo 2002 m. kovo 27 d. iki 2003 m. rugsėjo 23 d. ...	206
(b) Ar pareiškėjo teiginiai dėl jo slapto kalinimo ir pervežimo į slaptą CŽA kalėjimą nuo 2003 m. rugsėjo 22 d. (išvežimas iš Lenkijos) iki 2005 m. vasario 17 d. ar 18 d. (išvežimas iš Maroko) buvo įrodyti Teisme	206
4. Dėl faktų ir įrodymų, susijusių su pareiškėjo teiginiais, kad CŽA jį perdavė į Lietuvą, kad Lietuvoje jis buvo slapta kalinamas ir kad CŽA iš Lietuvos jį išvežė (nuo 2005 m. vasario 17 d. ar 18 d. iki 2006 m. kovo 25 d.), nustatymo ir vertinimo.....	208
(a) Ar pareiškėjo nurodytu metu Lietuvoje buvo slaptas CŽA kalėjimas (nuo 2005 m. vasario 17 d. ar 18 d. iki 2006 m. kovo 25 d.).....	208
(b) Ar pareiškėjo teiginiai dėl jo perdavimo į Lietuvą, slapto kalinimo „violetiniame“ kalėjime Lietuvoje ir pervežimo iš Lietuvos į kitą CŽA sulaikymo vietą kitur buvo įrodyti Teisme	221
(i) Pirminiai pasvarstymai	221
(ii) Pervežimai ir slaptas kalinimas.....	222
(iii) Elgesys su pareiškėju CŽA kalėjime Lietuvoje	226
5. Dėl faktų nustatymo ir įrodymų, susijusių su pareiškėjo teiginiais apie Lietuvos žinojimą ir bendrininkavimą AVS programoje, vertinimo.....	228
(a) Lietuvos institucijų ir CŽA bendradarbiavimo santykiai, įskaitant susitarimą įsteigti CŽA sulaikymo vietą, materialinio atlygio priėmimą mainais už paramą AVS programai ir pagalbą įsigyjant bei pritaikant patalpas CŽA veiklai (Projektas Nr. 1 ir Projektas Nr. 2)	

(i) Susitarimas įsteigti CŽA sulaikymo vietą ir materialinio atlygio mainais už paramą AVS programai priėmimas	228
(ii) Pagalba įsigyjant ir pritaikant patalpas CŽA veiklai (Projektas Nr. 1 ir Projektas Nr. 2)	230
(b) Pagalba užmaskuojant CŽA perdavimo orlaivių maršrutus per Lietuvą, naudojant vadinamąjį „fiktyvų“ skrydžių planavimą.....	230
(c) Speciali CŽA skrydžiams taikoma procedūra.....	231
(d) Aplinkybės, kurios įprastai susijusios su AVS pervežimais ir jų priėmimu CŽA „juodojoje vietoje“.....	231
(e) Visuomenės žinojimas apie elgesį su paimtais į nelaisvę įtariamaisiais terorizmu JAV nelaisvėje 2002–2005 m.	232
(f) Neformalus transatlantinis susitikimas	233
6. Teismo išvada dėl Lietuvos institucijų žinojimo ir bendrininkavimo CŽA AVS programoje	234

III. LIETUVOS JURISDIKCIJA IR ATSAKOMYBĖ PAGAL KONVENCIJĄ IR PAREIŠKĖJO AUKOS STATUSAS..... 236

A. Šalių teiginiai	236
B. Teismo vertinimas	237
1. Dėl jurisdikcijos	237
2. Dėl valstybės atsakomybės už užsienio pareigūnų elgesį su pareiškėju ir jo kalinimą valstybės teritorijoje	237
3. Dėl valstybės atsakomybės už pareiškėjo išvežimą iš jos teritorijos.....	238
4. Išvada dėl Lietuvos Vyriausybės prieštaraavimo, kad Lietuva neturi jurisdikcijos ir jai nekyla atsakomybė pagal Konvenciją, ir dėl pareiškėjo aukos statuso	239

IV. TARIAMAS KONVENCIJOS 3 STRAIPSNIO PAŽEIDIMAS... 240

A. 3 straipsnio procesinis aspektas	240
1. Šalių teiginiai.....	240
(a) Vyriausybė	240
(b) Pareiškėjas.....	242
2. Bendri „Amnesty International“ (AI) ir Tarptautinės teisės komisijos (TTK) pareiškimai dėl „efektyvaus tyrimo“.....	244
3. Teismo vertinimas	245
(a) Priimtinumai.....	245
(b) Esmė	245
(i) Teismo praktikoje nustatyti taikytini bendrieji principai	245
(ii) Minėtų principų taikymas šiai bylai	247
B. 3 straipsnio materialusis aspektas.....	250
1. Šalių teiginiai.....	250
(a) Vyriausybė	250
(b) Pareiškėjas.....	250

2. Teismo vertinimas	251
(a) Priimtinumai.....	251
(b) Esmė	251
(i) Teismo praktikoje nustatyti taikytini bendrieji principai	251
(ii) Minėtų principų taikymas šioje byloje	253
(α) Elgesys, kuris buvo atitinkamu metu taikomas pareiškėjui.....	253
(β) Teismo išvada dėl Lietuvos atsakomybės	256
V. TARIAMAS KONVENCIJOS 5 STRAIPSNIO PAŽEIDIMAS	257
A. Šalių teiginiai	258
1. Vyriausybė	258
2. Pareiškėjas.....	258
B. Teismo vertinimas.....	259
1. Priimtinumai	259
2. Esmė 259	
(a) Teismo praktikoje nustatyti taikytini bendrieji principai	259
(b) Minėtų principų taikymas šioje byloje	260
VI. TARIAMAS KONVENCIJOS 8 STRAIPSNIO PAŽEIDIMAS... 261	
A. Šalių teiginiai.....	261
1. Vyriausybė.....	261
2. Pareiškėjas.....	261
B. Teismo vertinimas	262
1. Priimtinumai	262
2. Esmė 262	
VII. TARIAMAS KONVENCIJOS 13 STRAIPSNIO KARTU SU KONVENCIJOS 3 STRAIPSNIU PAŽEIDIMAS.....	263
A. Šalių teiginiai.....	263
B. Teismo vertinimas	263
1. Priimtinumai	263
2. Esmė 264	
(a) Teismo praktikoje nustatyti taikytini bendrieji principai	264
(b) Minėtų principų taikymas šioje byloje	265

VIII. KONVENCIJOS 46 IR 41 STRAIPSNIŲ TAIKYMAS	265
A. Konvencijos 46 straipsnis.....	265
B. Konvencijos 41 straipsnis	268
1. Žala	268
2. Bylinėjimosi ir kitos išlaidos	268
3. Palūkanos	269
I priedas.....	271
II priedas.....	276

Byloje Abu Zubaydah prieš Lietuvą

Europos Žmogaus Teisių Teismas (Pirmasis skyrius), posėdžiaujant kolegijai, sudarytai iš:

Pirmininko Linos-Alexandre Sicilianos,
teisėjų Kristina Pardalos,
Robert Spano,
Aleš Pejchal,
Egidijaus Kūrio,
Mirjana Lazarova Trajkovska,
Paul Mahoney

ir *skyriaus kanclerio* Abel Campos,

po svarstymo 2016 m. birželio 28 d., 2018 m. birželio 29 d. ir 2018 m. balandžio 10 d. uždaruose posėdžiuose

skelbia sprendimą, kuris buvo priimtas paskutinę iš minėtų datų:

PROCESAS

1. Bylą prieš Lietuvos Respubliką pradėjo asmuo be pilietybės, palestinietis Zayn Al-Abidin Muhammad Husayn, taip pat žinomas kaip Abu Zubaydah (toliau – pareiškėjas), 2011 m. liepos 14 d., Teismui pateikęs peticiją (Nr. 36249/14) pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija) 34 straipsnį.

2. Pareiškėjui atstovavo Hagoje praktikuojanti advokatė H. Duffy, Kolumbijos apygardos ir Virdžinijos advokatų asociacijos narys G.B. Mickum IV ir Iliojaus advokatų asociacijos narys J. Margulies. Lietuvos Respublikos Vyriausybei (toliau – Vyriausybė) atstovavo jos atstovė K. Bubnytė.

3. Pareiškėjas konkrečiai skundėsi, kad:

- (i) buvo pažeisti Konvencijos 3, 5 ir 8 straipsniai, kadangi Lietuva leido Centrinei žvalgybos agentūrai (toliau – CŽA) slapta kalinti jį savo teritorijoje, taip leisdama CŽA jam taikyti kankinimui prilygstančius veiksmus, kalinti *incommunicado*, taikyti fizinį ir psichologinį smurtą, atimti bet kokias galimybes bendrauti su šeima ar išoriniu pasauliu;
- (ii) buvo pažeisti Konvencijos 3, 5 ir 8 straipsniai dėl to, kad Lietuva leido CŽA išvežti jį iš savo teritorijos, taip leisdama, kad jis ir toliau būtų metų metus kankinamas, su juo būtų netinkamai elgiamasi, jis būtų slaptai ir savavališkai kalinamas ir patirtų JAV institucijų fizinį smurtą, taip pat kad jam būtų atimta galimybė bet koku būdu susisiekti su savo šeima;

(iii) buvo pažeistas Konvencijos 13 straipsnis tiek atskirai, tiek ir kartu su Konvencijos 3 straipsniu dėl to, kad Lietuva neatliko efektyvaus jo skundų tyrimo dėl rimtų Konvencijos 3 straipsnio pažeidimų.

4. Peticija buvo paskirta nagrinėti Teismo Antrajam skyriui (Teismo reglamento 52 taisyklės 1 dalis).

5. 2012 m. gruodžio 14 d. Antrojo skyriaus pirmininkas suteikė peticijai prioritetą, vadovaudamasis Teismo reglamento 41 taisykle, ir informavo Vyriausybę apie peticiją, vadovaudamasis Teismo reglamento 54 taisyklės 2 dalies b punktu.

6. Vyriausybė ir pareiškėjas raštu pateikė savo pastabas dėl bylos priimtumo ir esmės. Be to, buvo gauti trečiųjų šalių, t. y. Helsinkio žmogaus teisių federacijos (toliau – HŽTF), „Amnesty International“ (toliau – AI) ir Tarptautinės teisės komisijos (toliau – TTK), komentarai.

7. 2015 m. kovo 17 d. Teismo kolegija, kuri buvo sudaryta bylai nagrinėti (Teismo reglamento 26 taisyklės 1 dalis) nusprendė paprašyti Vyriausybės pateikti dokumentinius įrodymus, įskaitant ir išslaptintas tyrimo, atlikto Lietuvoje pagal pareiškėjo skundus, dalis ir skrydžių, susijusių su tariamais CŽA orlaivių nusileidimais Lietuvoje, duomenis. Šalys taip pat buvo kviečiamos pateikti bet kokius kitus įrodymus, kuriais jos norėjo remtis Teisme, ir savo komentarus atsižvelgiant į Teismo sprendimus *El-Masri* (žr. *El-Masri prieš buvusią Jugoslavijos Respubliką Makedoniją* [DK], Nr. 39630/09, ECHR 2012), *Al Nashiri prieš Lenkiją* (žr. *Al Nashiri prieš Lenkiją*, Nr. 28761/11, 2014 m. liepos 24 d. sprendimas) ir *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją* (žr. *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, Nr. 7511/13, 2014 m. liepos 24 d. sprendimas).

8. Pergrupavus Teismo skyrius, peticija buvo priskirta Teismo Pirmajam skyriui, vadovaujantis Teismo reglamento 52 taisyklės 2 dalimi.

9. Vėliau Pirmojo skyriaus kolegija, kuri buvo sudaryta bylai nagrinėti, pasikonsultavo su šalimis ir nusprendė surengti viešą bylos nagrinėjimą dėl jos priimtumo ir esmės 2016 m. birželio 29 d.

Kolegija taip pat savo nuožiūra nusprendė išklausti ekspertų parodymus (Teismo reglamento priedo A1 taisyklė). Faktų nustatymo posėdis buvo paskirtas 2016 m. birželio 28 d.

Šiame kontekste kolegijos pirmininkas nurodė parengti pažodinį abiejų Teismo posėdžių protokolą, vadovaujantis Teismo reglamento 70 taisykle ir Teismo reglamento priedo A8 taisykle, ir pateikė atitinkamus nurodymus kancleriui.

10. 2016 m. birželio 28 d. įvyko faktų nustatymo posėdis ir buvo išklausti ekspertų parodymai, vadovaujantis Teismo reglamento priedo A1 taisyklės 1 ir 5 dalimis.

11. Faktų nustatymo posėdžio metu šalys taip pat buvo pakviestos pareikšti nuomonę apie tam tikrų dokumentų, kuriuos pateikė Lietuvos Vyriausybė, konfidencialumą (Teismo reglamento 33 taisyklės 2 dalis), ypač apie tuos dokumentus, kurie susiję su tyrimu, įskaitant liudytojų parodymų

santrauką ir kitą medžiagą, surinktą tyrimo metu (žr. taip pat 179–199, 301–346, 357, 362, 365 ir 367–368 punktus). Pareiškėjas sutiko su visišku informacijos atskleidimu, o Vyriausybė manė, kad visų jos pateiktų dokumentų konfidencialumas turėtų būti išsaugotas. Teismas pasiūlė Vyriausybei pateikti pataisytą konfidencialių dokumentų versiją po posėdžio ir nurodė šalims, kad viešame posėdyje konfidencialumas turi būti užtikrintas taip, kad tai neleistų atskleisti įrodymų, gautų ikiteisminio tyrimo metu, šaltinių ar liudininkų, ar trečiųjų asmenų tapatybių.

12. Viešas posėdis vyko Žmogaus teisių pastate, Strasbūre, 2016 m. birželio 29 d. (Teismo reglamento 59 taisyklės 3 dalis).

Posėdyje dalyvavo:

(a) iš Vyriausybės pusės:

K. BUBNYTĖ, Vyriausybės atstovė Europos Žmogaus Teisių Teisme,
P. GRICIŪNAS, teisingumo viceministras,
E. PAŠILIS, generalinis prokuroras;

(b) iš pareiškėjo pusės:

H. DUFFY, advokatė;
A. JACOBSEN, advokatė.

Teismas iš klausė p. Griciūno, p. Pašilio ir p. Duffy kalbas.

13. Savo kalbose Vyriausybė teigė, kad jie norėtų atsiimti savo prašymą taikyti Teismo reglamento 33 taisyklės 2 dalį jos pateiktiems dokumentams, išskyrus kiek tai reikalinga asmens duomenų apsaugai.

14. Faktų nustatymo posėdžiui ir viešam posėdžiui pirmininkavo Mirjana Lazarova Trajkovska, buvusi Pirmojo skyriaus pirmininkė. Pasibaigus jos įgaliojimų laikui ir įvykus skyrių pirmininkų rinkimams, Linos-Alexandre Sicilianos, Pirmojo skyriaus pirmininkas, tapo kolegijos pirmininku (Teismo reglamento 8 taisyklės 1 dalis, 12 taisyklė ir 26 taisyklės 3 dalis). Teisėjai Lazarova-Trajkovska ir Mahoney ir toliau nagrinėjo šią bylą pasibaigus jų įgaliojimų laikui (Teismo reglamento 26 taisyklės 3 dalis).

FAKTAI

15. Pareiškėjas gimė 1971 m. ir šiuo metu yra laikomas Internuotų asmenų įstaigoje JAV Gvantanamo įlankos jūrų laivyno bazėje Kuboje.

I. PRELIMINARŪS SVARSTYMAI DĖL FAKTŲ NUSTATYMO

16. Reikia pažymėti, kad šioje byloje, kurioje, kaip ir ankstesnėje pareiškėjo peticijoje Teismui, dėl skundų dėl slapto kalinimo ir kankinimo, kurį tariamai pareiškėjas patyrė per ypatingo perdavimo (angl. *extraordinary*

rendition) operacijas, vykdytas JAV institucijų (žr. šio sprendimo 19–88 punktus), Teismas negali gauti jokių tiesioginių pareiškėjo parodymų dėl skundžiamų įvykių (žr. *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 397; ir *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 397; taip pat žr. šio sprendimo 90 punktą).

Kaip ir bylose *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją* ir *Al Nashiri prieš Lenkiją* (abi minėtos pirmiau) šioje byloje faktai, kuriuos pateikė pareiškėjas, daugiausia buvo datų ir kitų elementų, susijusių su jo perdavimu, sulaikymu ir elgesiu JAV institucijų žinioje, atkūrimas, paremtas įvairiais viešai prieinamais informacijos šaltiniais. Pareiškėjo faktų versija, pateikta jo pirminėje peticijoje 2011 m. liepos 14 d., vystėsi ir iš dalies pasikeitė Teismo proceso metu (žr. šio sprendimo 111–117 punktus).

Vyriausybė atsakė ginčijo pareiškėjo pateiktus faktus visais aspektais, teigdama, kad nebuvo jokių įrodymų, jog jo minimos aplinkybės vyko Lietuvoje (žr. šio sprendimo 398–405 ir 423–446 punktus).

17. Taigi bylos faktai, aprašyti toliau (žr. šio sprendimo 90–211 punktus) yra paremti pareiškėjo versija ir papildyti įvairiais Teismo turimais įrodymais.

II. TEISMUI PATEIKTI ĮRODYMAI

18. Kad nustatytų bylos faktus, Teismas rėmėsi savo išvadomis bylose *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją* ir *Al Nashiri prieš Lenkiją* (abi minėtos pirmiau), dokumentiniais įrodymais, kuriuos pateikė pareiškėjas ir Vyriausybė, įskaitant liudytojų parodymus, gautus ikiteisminio tyrimo metu (žr. šio sprendimo 304–349 punktus), šalių pastabomis, viešai prieinama medžiaga (žr. šio sprendimo 234–263 punktus), ir ekspertų parodymais, duotais faktų nustatymo posėdyje 2016 m. birželio 28 d. (žr. šio sprendimo 372–395 punktus).

To Teismo posėdžio metu, dalyvaujant šalims, buvo gauti parodymai šių asmenų:

(1) senatoriaus Dick Marty, kuris apklaustas kaip pranešėjas Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos (toliau – ETPA) tyrimo apie galimus CŽA slaptus kalėjimus Europos Tarybos valstybėse narėse (toliau – Marty tyrimas, žr. šio sprendimo 269–280 punktus);

(2) J. G. S., kuris apklaustas kaip senatoriaus Marty patarėjas Marty tyrime ir kaip patarėjas buvusio Europos Tarybos žmogaus teisių komisaro p. Hammarberg, kuris dirbo su duomenų apie skrydžius, susijusius su CŽA ypatingu perdavimu, tvarkymu (žr. šio sprendimo 266–274, 370–375 ir 382–386 punktus), taip pat kaip ekspertas, kuris teikė išvadą dėl pareiškėjo bylos *El-Masri* byloje (minėta pirmiau, § 75) ir parodymus žodžiu bylose *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją* (minėta pirmiau, § 42, 305–312 ir 318–325) ir *Al Nashiri prieš Lenkiją* (minėta pirmiau, § 42, 311–318 ir 324–331), taip pat

ties, kiek tai susiję su jo tyrimo dėl CŽA ypatingo perdavimo operacijų veiksmams apskritai.

Duodami parodymus Teismui, senatorius Marty ir p. J. G. S. taip pat pateikė *PowerPoint* pristatymą, pavadintą „Turimų įrodymų, įskaitant skrydžių duomenis, išgryninimas, kiek tai susiję su Lietuva ir *Abu Zubaydah* byla“;

(3) Crofton Black, kuris apklaustas kaip Žurnalistinių tyrimų biuro tyrėjas, Europos Parlamento Piliečių laisvių, teisingumo ir vidaus reikalų (toliau – LIBE komitetas) komiteto ekspertas tiriant tariamą kalinių pervežimą ir neteisėtą kalinimą, kurį vykdė CŽA Europos valstybėse (žr. šio sprendimo 284–291 ir 387 punktus), taip pat tiek, kiek tai susiję su jo įsitraukimu į tyrimą ir įvairias tyrimo užduotis, susijusias su CŽA ypatingo perdavimo operacijomis apskritai, įskaitant užduotis, atliktas Jungtinėje Karalystėje įsikūrusiai nevyriausybinei organizacijai „Reprise“.

19. Susijusios ekspertų parodymų ištraukos aprašomos toliau (žr. šio sprendimo 126–145 ir 372–395 punktus).

III. BYLOS KONTEKSTAS

A. Vadinamoji Aukštos vertės sulaikytųjų programa (angl. *High-value detainee programme*)

20. Nežinomą dieną po 2001 m. rugsėjo 11 d. įvykių CŽA įsteigė Antiterorizmo centre (toliau – AC) programą, pagal kurią buvo galima sulaikyti ir apklausti teroristus už JAV ribų. Vėlesniuose dokumentuose JAV institucijos programą vadino AC programa (žr. taip pat šio sprendimo 35 punktą), bet galiausiai ji buvo pavadinta Aukštos vertės sulaikytųjų programa (angl. *High-value detainee programme*) (toliau – AVS programa) arba Perdavimo, sulaikymo ir tardymo programa (toliau – PST programa). Europos Tarybos dokumentuose ji taip pat apibūdinama kaip CŽA slaptųjų kalėjimų programa arba ypatingo perdavimo programa (žr. taip pat šio sprendimo 264–280 punktus). Šios bylos tikslais programa bus vadinama AVS programa.

21. Detalus AVS programos aprašymas, sudarytas iš informacijos, pateiktos Teismui byloje *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją* sprendimo priėmimo metu (2014 m. liepos 8 d.), gali būti randamas 47–69 to sprendimo punktuose. Toje medžiagoje buvo ir išslaptintų CŽA dokumentų, paskelbtų cenzūruota versija 2009–2010 m. (žr. taip pat šio sprendimo 34–56 punktus).

22. 2014 m. gruodžio 9 d. JAV institucijos paskelbė Nustatytus duomenis ir Išvadas ir itin cenzūruotą JAV Senato Specialiojo žvalgybos komiteto „CŽA sulaikymo ir tardymo programos tyrimo“ santrauką. Pilna tyrimo versija, kaip nurodyta, „pati išsamiausia CŽA sulaikymo ir tardymo programos apžvalga“, kuri yra ilgesnė nei 6 700 puslapių, išlieka išslaptinta. Išslaptina santrauka (toliau – 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaita)

susideda iš 499 puslapių (dėl kitų detalių dėl JAV Senato atlikto tyrimo apie CŽA veiklą, susijusią su AVS programa, žr. šio sprendimo 70–89 punktus).

23. 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaita atskleidė naujų faktų ir nemažai naujos informacijos, daugiausia remiantis CŽA išslaptintais dokumentais, apie CŽA ypatingo perdavimo ir slapto kalinimo operacijas, jų užsienio partnerius ir bendradarbius, taip pat ir kai kurių sulaikytųjų, tarp jų ir pareiškėjo šioje byloje, padėtį (žr. šio sprendimo 76, 80–81 ir 92–96 punktus). Vis dėlto visų valstybių, kurių teritorijose CŽA vykdė ypatingo perdavimo ir slapto kalinimo operacijas, pavadinimai buvo cenzūruoti ir visos užsienio sulaikymo vietos pavadintos tam tikrais spalvų kodiniais pavadinimais. 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje aiškinama, kad CŽA paprašė, kad valstybių, kuriose buvo CŽA kalėjimai ar su kuriomis CŽA tarėsi dėl jų įsteigimo, pavadinimai ir bet kokia kita informacija, leidžianti tiesiogiai ar netiesiogiai identifikuoti valstybes, būtų cenzūruota. Valstybės buvo apibūdintos viena abėcėlės raide, kuri vis tiek dokumente buvo užspalvinta juodai. Dar daugiau, CŽA prašymu originalūs kodiniai CŽA kalėjimų pavadinimai buvo pakeisti naujais, jau minėtais, spalvų kodiniais pavadinimais.

24. 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje nurodomi aštuoni spalvų kodiniais pavadinimais pavadinti CŽA kalėjimai, įsteigti užsienio valstybėse: „žalioji“ kalėjimas, „kobalto“ kalėjimas, „juodasis“ kalėjimas, „mėlynasis“ kalėjimas, „pilkasis“ kalėjimas, „violetinis“ kalėjimas, „oranžinis“ kalėjimas ir „rudasis“ kalėjimas (žr. taip pat šio sprendimo 166 punktą).

25. AVS programos aprašymas, pateikiamas toliau, yra paremtas CŽA išslaptintais dokumentais, kurie Teismui buvo pateikti bylose *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją* ir *Al Nashiri prieš Lenkiją*, taip pat papildomai paremtas 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaita.

1. AVS programos sukūrimas

(a) JAV Prezidento memorandumai

(i) 2001 m. rugsėjo 17 d. memorandumas

26. 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje nurodoma, kad 2001 m. rugsėjo 17 d. Prezidentas George W. Bush pasirašė slaptų veiksmų Notifikavimo memorandumą (toliau – MON), kuriuo įgaliojo CŽA direktorių „imtis veiksmų siekiant paimti į nelaisvę ir sulaikyti asmenis, keliančius nuolatinę ir rimtą smurto ar mirties grėsmę JAV piliečiams ir interesams, ar asmenis, kurie planuoja terorizmo veiksmus“. Nors CŽA jau anksčiau buvo suteikti tam tikri riboti įgaliojimai sulaikyti konkrečiai įvardytus asmenis, kol jiems bus pateikti oficialūs kaltinimai, MON numatė beprecedenčius įgaliojimus CŽA, suteikdamas CŽA reikšmingą diskreciją spręsti, ką sulaikyti, taip pat nustatyti faktinį sulaikymo pagrindą ir sulaikymo trukmę. MON nepateikė jokios informacijos apie tardymą ar jo metodus.

27. Prieš paskelbiant MON, 2001 m. rugsėjo 14 d., CŽA vyriausiasis operacijų vadas skubiu AC vado prašymu išsiuntė elektroninį laišką CŽA stotims, siekdamas gauti informacijos apie tinkamas galimų CŽA kalėjimų vietas.

28. CŽA vidiniame memorandume, pavadintame „Patvirtinimas įsteigti sulaikymo vietą teroristams“, surašytame nežinomą dieną 2001 m. lapkritį, paaiškinta, kad sulaikymas JAV karinėje bazėje už JAV teritorijos ribų yra „geriausias pasirinkimas“. Rizikų, susijusių su tuo, jog sulaikymo vietą išlaikytų CŽA, kontekste buvo perspėta, kad „kadangi paimti į nelaisvę teroristai galimai bus laikomi dienas, mėnesius ar metus, grėsmė būti demaskuotiems per laiką išaugs“. Buvo numatyta, kad „užsienio valstybėje glaudus bendradarbiavimas su priimančiąja vyriausybe reikš intensyvias derybas“, ir įspėta, kad „bet kuri užsienio šalis kelia nekontroliuojamą riziką, o tai galėtų sukelti tam tikrus incidentus, objekto saugumo pažeidžiamumą, dvišales problemas ir netikrumą dėl objekto išlaikymo“. Memorandume buvo rekomenduota įsteigti „trumpalaikį“ objektą kuriame CŽA vaidmuo apsiribotų stebėseną, finansavimu ir atsakomybe.

Taip pat memorandume buvo pabrėžta, kad CŽA „sudarytų sutartis dėl visų kitų reikalavimų su kitomis JAV Vyriausybės institucijomis, komercinėmis įmonėmis ir, kiek tinkama, su užsienio šalių vyriausybėmis“.

(ii) 2002 m. vasario 7 d. memorandumas

29. 2002 m. vasario 7 d. Prezidentas Bush išleido memorandumą, kuriame buvo nurodyta, kad sulaikytieji *Al-Qaida* ar Talibano nariai neprilygsta karo belaisviams Ženevos konvencijų prasme ir kad Ženevos konvencijų bendrasis 3-iasis straipsnis (žr. šio sprendimo 226–231 punktus), reikalaujantis su asmenimis konflikto metu elgtis humaniškai, jiems netaikomas. Tekstas buvo toks:

„<...>

2. Vadovaudamasis savo, kaip Jungtinių Valstijų ginkluotųjų pajėgų vado ir aukščiausiojo pareigūno, įgaliojimais ir remdamasis Teisingumo departamento 2002 m. sausio 22 d. nuomone ir generalinio prokuroro 2002 m. vasario 1 d. nuomone, nustatau:

a. Pritariu teisinei Teisingumo departamento išvadai ir nustatau, kad jokia Ženevos [konvencijų] nuostata nėra taikoma mūsų konfliktui su *Al-Qaida* Afganistane ar kitur pasaulyje, nes, be kita ko, *Al-Qaida* nėra Ženevos [konvencijų] šalis.

<...>

c. Taip pat pritariu teisinei Teisingumo departamento išvadai ir nustatau, kad Ženevos [konvencijų] bendrasis 3-iasis straipsnis nėra taikomas sulaikytiesiems *Al-Qaida* ir Talibano nariams, nes, be kita ko, susiję konfliktai yra tarptautiniai savo taikymo sritimi, o bendrasis 3-iasis straipsnis taikomas tik netarptautinio pobūdžio ginkluotam konfliktui.

d. Remdamasis faktais, kuriuos pateikė Gynybos departamentas, ir Teisingumo departamento išvada, nustatau, kad sulaikytieji Talibano nariai yra neteisėti kombatantai, todėl jiems netaikomas karo belaisvių statusas pagal Ženevos [konvencijos] 4 straipsnį. Pažymiu, kad, kadangi Ženevos [konvencijos] netaikomos mūsų konfliktui su *Al-Qaida*, sulaikytieji *Al-Qaida* nariai taip pat nelaikomi karo belaisviais.

3. Žinoma, mūsų, kaip tautos, vertybės, kuriomis mes dalijamės su daugeliu pasaulio tautų, kviečia mus su sulaikytisiais elgtis humaniškai, taip pat ir su tais, kuriems teisėje teisė į tokį elgesį nenumatyta. Mūsų tauta rėmė ir toliau tvirtai remia Ženevos [konvencijas] ir jų principus. Kadangi tokia yra strategija, JAV ginkluotosios pajėgos ir toliau elgsis su sulaikytisiais humaniškai ir, kiek tai atitiks karinę būtinybę, taip, kad tai atitiktų Ženevos [konvencijų] principus.

<...>

6. Taigi nurodau Valstybės sekretoriui perduoti mano ryžtą mūsų sąjungininkams, taip pat kitoms valstybėms ir tarptautinėms organizacijoms, globaliai bendradarbiaujančioms kare su terorizmu.“

30. Tą pačią dieną spaudos konferencijoje Baltųjų rūmų spaudos sekretorius paskelbė Prezidento sprendimą. Prezidento memorandumas buvo plačiai komentuojamas tiek JAV, tiek tarptautinėje žiniasklaidoje.

(b) Abu Zubaydah paėmimas į nelaisvę ir perkėlimas į slaptą CŽA kalėjimą 2002 m. kovo mėn.

31. 2002 m. kovo 27 d. Pakistano institucijos, dirbančios su CŽA, paėmė į nelaisvę Abu Zubaydah, kuris yra pareiškėjas šioje byloje ir pirmasis vadinamasis „aukštos vertės sulaikytasis“ (AVS), Faisalabade, Pakistane. Abu Zubaydah paėmimas į nelaisvę pagreitino AVS programos raidą (žr. *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, §§ 82–84).

32. Pagal 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitą, 2002 m. kovo mėn. pabaigoje, tikėdamasi Abu Zubaydah sulaikymo, CŽA pradėjo svarstyti galimybes jį perduoti į CŽA nelaisvę ir laikyti pagal MON. CŽA atmetė kalinimo Jungtinių Valstijų kariniame padalinyje galimybę dėl saugumo stokos ir dėl to, kad tokiu atveju apie Abu Zubaydah būtų tekę pranešti Tarptautiniam Raudonojo Kryžiaus komitetui (toliau – TRKK).

33. 2002 m. kovo 29 d. Prezidentas Bush patvirtino planą perkelti Abu Zubaydah į slaptą kalėjimą kodiniu pavadinimu „žaliasis“ kalėjimas šalyje, kurios pavadinimas buvo užtušuotas 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje (žr. taip pat šio sprendimo 92–96 punktus).

Ataskaitoje toliau teigiama:

„Netrukus po to Abu Zubaydah buvo perduotas iš Pakistano į Valstybę [pavadinimas cenzūruotas], kur jis buvo laikomas pirmajame CŽA kalėjime, kuris šioje santraukoje vadinamas „žaliuoju“ kalėjimu.“

(c) CŽA programos „teroristų sulaikymo ir tardymo objektuose užsienyje“ sukūrimas

34. 2009 m. rugpjūčio 24 d. JAV institucijos paviešino ataskaitą, parengtą CŽA generalinio inspektoriaus John Helgerson 2004 m. (toliau – 2004 m. CŽA ataskaita). 2004 m. gegužės 7 d. dokumentas, pavadintas „Speciali kovos su terorizmu, sulaikymo ir tardymo metodų apžvalga, 2001 m. rugsėjo mėn. – 2003 m. spalio mėn.“, su priedais A–F, anksčiau buvo klasifikuojamas kaip „visiškai slaptas“ dokumentas. Jis buvo gerokai cenzūruotas; daugiau nei trečdalis šio 109 puslapių dokumento buvo užtušuota.

35. Ataskaita, kurioje aprašomas laikotarpis nuo 2001 m. rugsėjo mėn. iki 2003 m. spalio mėn. vidurio, pradedama teiginiu, kad 2002 m. lapkričio mėn. CŽA operacijų direktoriaus pavaduotojas (toliau – ODP) informavo Generalinio inspektoriaus biurą (toliau – GIB), kad agentūra parengė AC „teroristų sulaikymo ir tardymo objektuose užsienyje“ programą.

36. AVS programos pagrindas buvo paaiškintas 4 ir 5 punktuose taip:

„4. [CENZŪRUOTA] Agentūra pradėjo vykdyti kai kurių terorizmu įtariamų asmenų sulaikymą ir tiesiogines jų apklausas. Aukštos vertės sulaikytojo, Abu Zubaydah, paėmimas į nelaisvę ir pirminė apklausa 2002 m. kovo mėn. sukėlė agentūrai dilemą. Agentūra buvo spaudžiama daryti viską, kad užkirstų kelią naujoms teroristų atakoms. Aukšti agentūros pareigūnai manė, kad Abu Zubaydah neatskleidžia visos informacijos, kurią buvo bandoma išgauti naudojant tuo metu leidžiamus tardymo metodus. Agentūros pareigūnai manė, kad reikalingas griežtesnis būdas informacijai iš Abu Zubaydah ir galimai iš kitų aukštesnio rango aukštos vertės *Al-Qaida* sulaikytųjų išgauti.

5. [CENZŪRUOTA] Kaip elgtis atliekant kalinimo ir tardymo veiksmus, CŽA tapo dideliu iššūkiu. Reikėjo nuspręsti, kur gali būti saugiai įsteigtos ir veikti kalinimo ir tardymo vietos bei identifikuoti ir paruošti kvalifikuotus pareigūnus, kurie galėtų atlikti kalinimo ir tardymo veiksmus. Kadangi buvo žinoma, kad *Al-Qaida* nariai buvo išmokyti pasipriešinimo metodų, dar vienas iššūkis buvo identifikuoti tardymo metodus, kuriuos agentūros pareigūnai galėtų teisėtai naudoti pasipriešinimui įveikti. Šiame kontekste AC, padedamas Techninės tarybos biuro (toliau – TTB), pasiūlė tam tikras didesnės fizinės prievartos priemones, kurias galima būtų naudoti apklausiant Abu Zubaydah. Visi šie svarstymai vyko atsižvelgiant į dar prieš 2001 m. rugsėjo 11 d. įvykius buvusį kontekstą, kai CŽA vengė tardymų ir kartojo JAV strateginius teiginius, kurie smerkė kankinimus ir skatino tarptautinę bendruomenę žmoniškai elgtis su politiniais kaliniais ir sulaikytais asmenimis.“

37. Kaip toliau paaiškinta 2004 m. CŽA ataskaitoje, „teroristiniai taikiniai“ ir sulaikytieji buvo skirstomi į „aukštos vertės“ ar „vidutinės vertės“. Tai priklausė nuo jų galimai turėtos ir galėtos pateikti žvalgybos informacijos apie dabartines JAV kylančias terorizmo grėsmes kokybės. „Vidutinės vertės sulaikytieji“, manoma, turėjo mažiau tiesioginės informacijos apie terorizmo grėsmes, bet turėjo žvalgybinės vertės informacijos. „Aukštos vertės sulaikytųjų“ (taip pat vadinami AVS) paėmimui į nelaisvę, sulaikymui ir tardymui buvo teikiamas prioritetas. Kai kuriuose CŽA dokumentuose jie taip pat vadinami „aukštos vertės taikiniais“ (toliau – AVT).

2. Sustiprinti tardymo metodai

(a) Teisiškai patvirtinto standarto aprašymas ir sustiprinti tardymo metodai

38. Vadovaujantis 2004 m. CŽA ataskaita, 2002 m. rugpjūčio mėn. JAV Teisingumo departamentas pateikė CŽA teisinę nuomonę, kurioje buvo nustatyta, kad 10 specialių „sustiprintų tardymo metodų“ (toliau – STM) turėtų būti taikoma įtariamiesiems teroristams ir jų taikymas nepažeistų kankinimo draudimo reikalavimo.

39. STM yra aprašyti 2004 m. CŽA ataskaitos 36 punkte:

„[1.] Dėmesį patraukiantis sugriebimas: staigiu kontroliuojamu judesiu sulaikytasis sugriebiamas abiem rankomis už apykaklės abiejų galų ir tuo pačiu judesiu pastumiamas link tardytojo.

[2.] Trankymo į sieną metodas: sulaikytasis pastumiamas į priekį ir staigiu ir tvirtu judesiu trenkiamas į lanksčią netikrą sieną taip, kad jo mentės trenktųsi į sieną. Sulaikytojo galvą ir kaklą palaiko aplink kaklą apvyniotas rankšluostis, kad nebūtų sužalotas kaklas.

[3.] Veido laikymas yra naudojamas tam, kad sulaikytojo galva nejudėtų. Tardytojas uždeda delną ant bet kurios sulaikytojo veido pusės ir jo pirštų galiukai laikomi taip, kad nesiektų sulaikytojo akių.

[4.] Antausis ar įžeidžiantis antausis: pirštai šiek tiek praskečiami, ir tardytojo delnas paliečia sritį tarp sulaikytojo smakro galo ir atitinkamos ausies spenelio galiuko.

[5.] Izoliavimas ankštoje erdvėje: sulaikytasis uždaromas ankštoje erdvėje, dažniausiai mažoje ar didelėje dėžėje, kurioje paprastai tamsu. Laikymas mažesnėje ankštoje erdvėje neviršija 2 valandų, o didesnėje gali tęstis iki 18 valandų.

[6.] Į dėžę, kurioje uždarytas sulaikytasis, įmetamas nenuodingas vabzdys.

[7.] Stovėjimas prie sienos: sulaikytasis turi stovėti 4–5 pėdų atstumu nuo sienos, pėdos pečių plotyje. Jo rankos ištiestos į priekį, pirštai remiasi į sieną, taip išlaikydami kūno svorį. Sulaikytajam neleidžiama keisti nei rankų, nei kojų padėties.

[8.] Įsitempimo padėtys: sulaikytasis sėdi ant grindų ištiestomis kojomis, rankos pakeltos virš galvos, arba klūpi ant žemės atsilošęs atgal 45 laipsnių kampą.

[9.] Trukdymas miegoti negali viršyti 11 dienų vienu metu.

[10.] Skandinimo imitavimas: sulaikytasis priišamas prie suolo, pėdos pakeltos virš galvos. Sulaikytojo galva įtvirtinama, ir tardytojas uždeda skudurą ant sulaikytojo burnos ir nosies, ant skuduro kontroliuojamai pildamas vandeni. Oro tiekimas apribojimas nuo 20 iki 40 sekundžių, naudojant šį metodą sukeliamas skendimo ir dusimo jausmas.“

40. 2004 m. CŽA ataskaitos F priede (Medicinos paslaugų biuro (toliau – MPB) gairių dėl medicininės ir psichologinės pagalbos tardant sulaikytuosius projekte, 2003 m. rugsėjo 4 d.) nurodomi „teisėtai sankcionuoti tardymo metodai“.

Taip pat nurodoma, be kita ko, kad „paimtiems į nelaisvę teroristams, kurie perduoti CŽA tardyti, gali būti taikomi įvairūs teisėtai sankcionuoti tardymo metodai. <...> Jie skirti sulaikytajam psichologiškai išbalansuoti, jo nesaugumo ir bejėgiškumo jausmui padidinti ir jo valiai priešintis sumažinti <...> siekiant išgauti kritinius žvalgybos duomenis.“

Metodai pagal didėjantį intensyvumo laipsnį yra tokie:

(1) Standartiniai metodai (t. y. be fizinio ar žymaus psichologinio spaudimo): plaukų nuskutimas; išrengimas; sauskelnių naudojimas (paprastai ne ilgiau nei 72 valandų periodais); gobtuvo naudojimas; izoliacija; nuolatinio triukšmo ar garsios muzikos leidimas (neviršijant decibelų, galinčių pažeisti klausą, skaičiaus); nuolatinė šviesa arba tamsa; uždarymas nemaloniai šaltoje patalpoje; maisto ribojimas, įskaitant sumažintą kalorijų skaičių (tačiau pakankamą bendrai sveikatos būklei palaikyti); supančiojimas

tiesioje, sėdimoje ar gulimoje padėtyje; apipylimas vandeniu; trukdymas miegoti (iki 72 valandų).

(2) Sustiprinti metodai (naudojant fizinį ar psichologinį spaudimą, peržengiantį tai, kas minėta pirmiau): dėmesį patraukiantis sugriebimas; veido laikymas; įžeidžiantis antausis; smūgis į pilvą; ilgesnis sauskelnių naudojimas; trukdymas miegoti (daugiau nei 72 valandas); įsitempimo padėtys: klūpojimas pasvirus į priekį ar atsilošus atgal ar kaktą laikant atremtą į sieną; trunkymas į sieną; izoliavimas ankštoje erdvėje (uždarymas dėžėje) ir skandinimo imitavimas.

41. 2004 m. CŽA ataskaitos C priedas (2002 m. rugpjūčio 1 d. memorandumas John Rizzo, einančiam CŽA generalinio patarėjo pareigas) buvo parengtas generalinio prokuroro padėjėjo Jay S. Baybee. Jame rašoma apie STM taikymą Abu Zubaydah, kuris buvo pirmasis aukšto rango *Al-Qaida* kalinys ir kuriam buvo taikomi minėti tardymo metodai. Šis dokumentas, kuriame pateikiama įslaptinta specifinių tardymo metodų, siūlomų taikyti Abu Zubaydah, analizė, buvo išslaptintas 2009 m.

Jame rašoma, kadangi „nebuvo tyčios sukelti didelį psichologinį skausmą ar kančią <...>“, todėl „šių metodų taikymas atskirai ar tardymo eigoje“ nepažeidė kankinimo draudimo, kaip tai apibrėžta Jungtinių Amerikos Valstijų kodekso 18 antraštinės dalies 2340 skirsnyje.

42. JAV Teisingumo departamento Profesinės atsakomybės biuro ataskaita „Tyrimas dėl Teisės patarėjo biuro memorandumo, susijusio su CŽA sustiprintų tardymo metodų panaudojimu įtariamiesiems teroristams“ (2009 m. TD ataskaita) buvo išleista 2010 m. gerokai cenzūruota. Ataskaitos apimtis – 260 puslapių, tačiau tos ataskaitos vietos, kuriose minimos CŽA „juodosios vietos“ ar tardytojų vardai, yra užtušotos. Joje, be kita ko, teigiama:

„Klausimas, kaip tardyti, kilo paėmus į nelaisvę aukšto rango *Al-Qaida* lyderį Abu Zubaydah 2002 m. kovo mėn. pabaigoje per reidą Faisalabade (Pakistanė). Abu Zubaydah buvo nugabentas į „juodąją vietą“ – slaptą CŽA kalėjimą [CENZŪRUOTA], kur jam buvo gydomos šautinės žaizdos, padarytos jo sugavimo metu. <...>“

43. Kaip teigiama TD ataskaitoje, CŽA psichologai pasiūlė naudoti 12 tardymo metodų apklausiant Abu Zubaydah: dėmesį patraukiantį sugriebimą; trunkumą į sieną; veido laikymą; antausį (ar įžeidžiantį antausį); izoliavimą ankštoje erdvėje; vabzdžius; stovėjimą prie sienos; įsitempimo padėtis; trukdymą miegoti; sauskelnių naudojimą; skandinimo imitavimą, o 12-osios priemonės pavadinimas buvo cenzūruotas.

(b) Abu Zubaydah tardymo metodų platesnis naudojimas

44. 2004 m. CŽA ataskaitoje teigiama, kad vėliau CŽA generalinio patarėjo biuras (toliau – GPB) tęsė konsultacijas su JAV Teisingumo departamentu tam, kad Abu Zubaydah tardymo metodus būtų galima taikyti ne tik jam.

Pasak ataskaitos, „tai baigėsi tuo, kad buvo parengtas dokumentas be datos ir be parašo, pavadintas „Teisiniai principai, CŽA taikomi paimtų į nelaisvę *Al-Qaida* narių sulaikymui ir tardymui“.“ Kai kurios šio dokumento dalys buvo perkeltos į 2004 m. CŽA ataskaitą, kur cituojamos šios pastraipos:

„[Kankinimus draudžianti] konvencija leidžia naudoti [žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį] ypatingomis aplinkybėmis, tokiomis kaip nepaprasta nacionalinė padėtis ar karas. <...> *Al-Qaida* narių tardymo metodai nepažeidžia Penktosios ir Keturioliktosios pataisų, kadangi šios nuostatos netaikomos ekstrateritoriškai; jos taip pat nepažeidžia Aštuntosios pataisos, kadangi ji taikoma tik asmenims, kuriems buvo skirtos baudžiamosios sankcijos. <...>

Toliau išvardytų priemonių bei panašių leidžiamų metodų panaudojimas nepažeidžia jokio Federalinio įstatymo ar kito teisės akto, jei CŽA tardytojai specialiai nesiekia sukelti sulaikytajam didelio fizinio ar psichologinio skausmo ar kančių (t. y. jie veikia įsitikinę, kad jų elgesys nesukels skausmo ar kančių), šios priemonės yra: izoliacija, sumažintas maisto kalorijų skaičius (palaikantis tik bendrąsias sveikatos funkcijas), skaitymo medžiagos nebuvimas, garsi muzika arba nuolatinis triukšmas (apskaičiuotais decibelais, kad nebūtų padaryta žalos sulaikytųjų klausai), dėmesį patraukiantis sugriebimas, trunkymas į sieną, veido laikymas, įžeidžiantis antausis, smūgis į pilvą, izoliavimas ankštoje erdvėje, stovėjimas prie sienos, įsitempimo padėtys, trukdymas miegoti, sauskelnių naudojimas, nekenksmingų vabzdžių naudojimas ir skandinimo imitavimas.“

Ataskaitos 44 punkte nurodoma, kad, pasak GPB, ši analizė įkūnijo JAV Teisingumo departamento susitarimą, kad įslaptintos 2002 m. rugpjūčio 1 d. Teisės patarėjo biuro (toliau – TPB) nuomonės pagrindimas praplėtė tardymo ribas ir sąlygas ne tik Abu Zubaydah atžvilgiu.

45. STM kitiems terorizmu įtariamiems asmenims, esantiems CŽA nelaisvėje, pradėti taikyti 2002 m. lapkričio mėn.

3. Standartinės elgesio su „aukštos vertės sulaikytaisiais“ procedūros CŽA nelaisvėje (tardymo metodų naudojimo kompleksas)

46. 2004 m. gruodžio 30 d. CŽA parengė dokumentą dėl CŽA tardymo metodų komplekso (2004 m. CŽA Pamatinis dokumentas), jis buvo adresuotas D. Levin – laikinai einančiam JAV generalinio prokuroro padėjėjo pareigas. Jis buvo įslaptintas kaip „visiškai slaptas“ ir paviešintas 2009 m. rugpjūčio 24 d. labai cenzūruotas. Jame paaiškintos standartinės leidžiamos procedūros, taikomos CŽA nelaisvėje AVS nuo jų sugavimo momento, pervežimo metu ir priimant CŽA „juodosiose vietose“ tardyti. Dokumente „koncentruojamasi ties kompleksiniais tardymo metodais, [kurių tikslas] yra įtikinti aukštos vertės sulaikytuosius laiku pateikti grėsmę keliančią bei slaptą teroristinę informaciją. <...> Efektyvus tardymas yra paremtas tiek fiziniu, tiek psichologiniu spaudimu, kuris daromas visapusiškai, sistemingai, siekiant daryti įtaką AVS elgesiui ir nugalėti sulaikytųjų pasipriešinimą. Tardymo tikslas yra sukelti beviltiškumo ir priklausomybės būklę. <...> Tardymo procesas gali būti suskirstytas į tris etapus: pradinės sąlygos, perėjimas prie tardymo ir tardymas (žr. taip pat *El-Masri*, minėta pirmiau, § 124).

47. 2004 m. CŽA Pamatinio dokumento pirmasis skyrius, pavadintas „Pirminis paėmimas į nelaisvę“, buvo skirtas paėmimo į nelaisvę, perdavimo ir priėmimo „juodojoje vietoje“ procesui. Nurodoma, kad „nepaisant ankstesnės aplinkos ir patirčių, kai AVS perduodami CŽA, vyksta numatyta įvykių seka“. Paėmimas į nelaisvę skirtas „prisidėti prie AVS fizinės ir psichologinės būklės iki prasidedant tardymui“.

48. Minėtoje „numatytoje įvykių sekoje“ po paėmimo į nelaisvę seka perdavimas, kuris apibūdinamas taip:

a. Prieš išskraidinant AVS į „juodąją vietą“, atliekamas jo medicininis patikrinimas. Skrydžio metu sulaikytasis yra saugiai prirakinamas, jam neleidžiama nei matyti, nei girdėti, naudojami akių raiščiai, ausinės ir gobtuvai. [Cenzūruota] Gabenimo metu su juo nebendraujama, tik medikas, esantis lėktuve, periodiškai ir diskretiškai patikrina jo būklę.

b. Atvykus į paskirties oro uostą, AVS pervežamas į „juodąją vietą“ naudojant tas pačias priemones bei atitinkamas saugumo procedūras“.

49. Kitas „įvykis“ – priėmimas „juodojoje vietoje“ – aprašomas taip:

„Atgabenus sulaikytąjį į „juodąją vietą“, atliekamos administracinės procedūros ir medicininis patikrinimas. [CENZŪRUOTA] AVS patenka į visišką amerikiečių kontrolę; [CENZŪRUOTA] su juo atliekamos procedūros yra tikslios, ramios, beveik klinikinės; niekas su juo blogai nesielgia. Nors AVS yra skirtingi, pervežimas ir priėmimo procesas dažniausiai sulaikytajam sukelia išgąstį dėl staigių ir netikėtų aplinkos pokyčių, nežinomybės, kas bus toliau, ir baimės dėl to, kas bus vėliau jam esant JAV nelaisvėje. Priėmimo procedūros metu:

a. AVS galva ir veidas yra nuskutami.

b. AVS fotografuojamas nuogas dokumentui apie jo fizinę būklę atvykimo metu.

c. Medikas apklausia AVS ir įvertina jo fizinę būklę. Medikas taip pat nustato, ar nėra kokių nors kontraindikacijų būsimam tardymo metodų naudojimui.

d. AVS apklausia psichologas, kuris nustato jo psichinę būklę ir ar nėra kokių nors kontraindikacijų būsimam tardymo metodų naudojimui.“

50. Antrajame skyriuje „Perėjimas prie tardymo – pirmoji apklausa“ kalbama apie etapą, kuriame dar netaikomi STM. Jis apibūdinamas taip:

„Pirmosios apklausos metu tardytojai nustato AVS pirminę pasipriešinimo laikyseną, siekdami nustatyti gana nepiktybinėje aplinkoje, ar AVS ketina noriai dalyvauti apklausoje. Sulaikytojo laikysena per pirmąją apklausą yra labai svarbi. Jeigu AVS noriai pateikia tardytojams daug informacijos apie aktualias grėsmes ir vietas, jo apklausos ir toliau bus gana neutralios. [CENZŪRUOTA] Gavus pritarimą, prasideda tardymo procesas, jeigu nėra pateikta jokių kontraindikacijų tardymo metodų naudojimui.“

51. Trečiajame skyriuje „Tardymas“ (kuris yra gerokai cenzūruotas) aprašomas standartinis kompleksinis tardymo metodų taikymas, kuris yra apibūdinamas taip: (1) „esamos kalinimo sąlygos“, (2) „grūdinimo priemonės“, (3) „korekcinės priemonės“ ir (4) „prievertos priemonės“.

(1) Dalyje, kurioje kalbama apie „esamas kalinimo sąlygas“, rašoma:

„Kalinimo sąlygos nėra tardymo metodas, tačiau jos turi įtakos sulaikytajam, kuris tardomas. Tiksliau, AVS veikiamas tolygaus spektro triukšmo (neviršijančio 79 decibelų) ir

nuolatinės šviesos tam tikrais tardymo etapais. Šios sąlygos užtikrina papildomą veiklos saugumą; triukšmas maskuoja personalo pokalbius ir neleidžia per garsus suprasti, kokioje aplinkoje AVS yra, taip pat trukdo jam mėginti bendrauti su kitais sulaikytaisiais. Nuolatinė šviesa užtikrina „juodosios vietos“ saugumą bei palengvina darbą apsaugos ir medicinos personalui, leidžia psichologams ir tardytojams stebėti AVS.“

(2) Dalyje, kurioje kalbama apie „grūdinimo priemones“, rašoma:

„AVS privedamas prie bazinės būklės priklausomumo būsenos, naudojant tris tardymo metodus kompleksiskai. Nustatant bazinę būklę svarbu pademonstruoti AVS, kad jis visiškai nekontroliuoja pagrindinių žmogaus poreikių. Bazinė būklė taip pat leidžia sulaikytajam suvokti, kad jo aprūpinimas, komfortas ir pagrindiniai poreikiai yra vertingesni nei ta informacija, kurią jis slepia. Šių grūdinimo priemonių naudojimas ne iš karto duoda rezultatą. Galima teigti, kad rezultatą duoda kaupiamasis efektas ir tai, kad priemonės naudojamos su pertraukomis, drauge su kitomis tardymo priemonėmis ir informacijos išgavimo būdais, siekiant tardymo tikslo. Šios grūdinimo priemonės nereikalauja arba beveik nereikalauja fizinio kontakto tarp sulaikytojo ir tardytojo. Specifinės tardymo priemonės:

a. Išrengimas nuogai. Sulaikytojo drabužiai paaimami, jis lieka nuogas, kol tardytojai atiduoda jam drabužius.

b. Trukdymas miegoti. Sulaikytasis supančiojamas taip, kad stovėtų vertikaloje padėtyje. Tardymo metu gali būti naudojami ir kiti supančiojimo ar surakinimo būdai. Sulaikytajam uždedamos sauskelnės higienos tikslais, nors sauskelnės naudojamos ne visada.

c. Maisto ribojimas. AVS maitinamas „Ensure Plus“ arba kitokiu maistu vienodais intervalais. Pagal MPB nustatytas gaires kalorijų skaičius per dieną negali viršyti 1 500 kalorijų.“

(3) „Korekcinės priemonės“, taikomos kompleksiskai kartu su „grūdinimo priemonėmis“, tai tokios priemonės, kai jau yra „fizinis kontaktas tarp tardytojo ir sulaikytojo“, jos naudojamos siekiant „iš esmės duoti pastabą sulaikytajam, išgąsdinti jį ar pasiekti kitą tikslą“. Šios priemonės apibūdinamos taip:

„Individualaus tardymo metu šios priemonės, t. y. įžeidžiantis antausis, smūgis į pilvą, veido laikymas ir dėmesį patraukiantis sugriebimas, nenaudojamos vienu metu, jos taikomos pakaitomis. Šios priemonės naudojamos po to, kai sulaikytajam jau buvo panaudotos „grūdinimo priemonės“ (išrengimas nuogai, trukdymas miegoti, maisto ribojimas), pavyzdžiui:

a. Įžeidžiantis antausis – tai dažniausiai pirmoji fizinė priemonė, kuri paprastai naudojama AVS tardymo pradžioje. Kaip jau minėta, AVS jau gali būti nuogas, nemiegojęs ir jam gali būti pritaikytas maitinimo apribojimas, nors sulaikytasis greičiausiai nejaus didelio šių priemonių poveikio tardymo pradžioje. Įžeidžiantis antausis taikomas saikingai, bet periodiškai, kai tardytojas nori staiga duoti pastabą sulaikytajam ar sureaguoti į jo atsakymą ar tylėjimą. Tardytojas nuolat įvertina antausio efektyvumą ir toliau naudoja šią priemonę, kol ji duoda norimų rezultatų. Turint galvoje įvairių priemonių dinamiškumą, ši priemonė gali būti naudojama kartu su apipylimu vandeniū ar klūpojimu įsitempimo padėtyje. Kitos kombinacijos taip pat galimos, tačiau jų panaudojimas nebūtinai bus praktiškas.

b. Smūgis į pilvą – tai priemonė, panaši į įžeidžiantį antausį, naudojama siekiant gauti norimą rezultatą. Ši priemonė suteikia įvairovės, kuri būtina tardymo procese netikėtumui sukelti. Ji naudojama saikingai, bet periodiškai viso tardymo metu, kai tardytojas nori staiga duoti pastabą sulaikytajam [CENZŪRUOTA]; tardytojas nuolat vertina šios priemonės efektyvumą. Dėl priemonių dinamiškumo ši priemonė gali būti naudojama kartu su

apipylimu vandeniu, įsitempimo padėtimis ir stovėjimu prie sienos. Kitos kombinacijos galimos, tačiau jų panaudojimas nebūtinai bus praktiškas.

c. Veido laikymas. Ši korekcinė priemonė prireikus gali būti naudojama viso tardymo metu. Tai neskausminga priemonė, ji naudojama siekiant duoti pastabą sulaikytajam ir demonstruoja tardytojo kontrolę [CENZŪRUOTA]. Kadangi tai dinamiška fizinė priemonė, ji gali būti naudojama drauge su apipylimu vandeniu, įsitempimo padėtimis ir stovėjimu prie sienos. Kitos kombinacijos galimos, tačiau jų panaudojimas nebūtinai bus praktiškas.

d. Dėmesį patraukiantis sugriebimas. Ši priemonė gali būti panaudota keletą kartų to paties tardymo metu. Ši priemonė paprastai naudojama [CENZŪRUOTA], sulaikytasis sugriebiamas ir pritraukiamas prie tardytojo, kad jų veidai būtų kuo arčiau vienas kito. Kadangi tai dinamiška priemonė, ji gali būti naudojama kartu su apipylimu vandeniu ar klūpojimu įsitempimo padėtyje. Kitos kombinacijos taip pat galimos, tačiau jų panaudojimas nebūtinai bus praktiškas.“

(4) „Prievartos priemonės“ yra tokios priemonės, kai sulaikytajam sukeliama „didesnis fizinis ir psichologinis stresas, todėl jos laikomos efektyvesnėmis, priverčiančiomis besipriešinantį AVS dalyvauti CŽA tardyme“. Jos apibūdinamos taip:

„Trankymas į sieną, apipylimas vandeniu, įsitempimo padėtys, stovėjimas prie sienos ir izoliavimas ankštoje erdvėje paprastai nėra naudojami kartu su kitomis priemonėmis, tačiau kai kurios kombinacijos yra galimos. Pvz.: įsitempimo padėtyje esantis arba stovintis prie sienos AVS gali būti dar apipiltas vandeniu. Taip pat yra galimos kombinacijos su jau minėtomis grūdinimo priemonėmis (išrengimu nuogai, trukdymu miegoti, maisto ribojimu). Galimi pavyzdžiai:

a. Trankymas į sieną yra viena iš efektyviausių tardymo priemonių, kadangi ji išsekina AVS fiziškai, sukelia jam nerimą dėl to, kas bus toliau, ir baimę, kad jis vėl bus trenkiamas į sieną. [CENZŪRUOTA] tardytojas [CENZŪRUOTA]. AVS gali būti trenkiamas į sieną vieną kartą (vienas atsitrengimas į sieną) pabrėžtinai arba trenkiamas 20 ar 30 kartų iš eilės, kai tardytojas reikalauja aiškaus atsakymo į klausimą. Intensyvaus tardymo metu AVS gali būti trenkiamas į sieną keliolika kartų per vieną tardymo sesiją. Kadangi ši priemonė yra dinamiška, nėra praktiška ją naudoti kartu su kitomis korekcinėmis ar prievartos priemonėmis.

b. Apipylimas vandeniu. Šios procedūros dažnumas ir trukmė priklauso nuo vandens temperatūros ir kitų saugumo priemonių, kurios nurodytos MPB. Tai efektyvus tardymo metodas ir remiantis MPB naudojamas dažnai. Dėl jo dinamiškumo jį galima naudoti kartu su korekcinėmis ir prievartos priemonėmis. Kaip jau buvo minėta, įsitempimo padėtyje ar prie sienos stovintis AVS gali būti apipiltas vandeniu. Šios procedūros metu taip pat galima smogti į veidą ar pilvą.

c. Įsitempimo padėtys. Šios priemonės dažnumas ir trukmė priklauso nuo to, kaip tardytojas vertina jos efektyvumą. Šios priemonės taikymas yra gana ribotas laiko prasme, kadangi dėl raumenų nuovargio AVS negali išbūti ilgai tokioje padėtyje. Įsitempimo padėtis, kai AVS turi kontaktą su siena, gali būti naudojama kartu su apipylimu vandeniu ar smūgiu į pilvą. Įsitempimo padėtis – klūpojimas – gali būti naudojama kartu su apipylimu vandeniu, įžeidžiančiais antausiais, smūgiais į pilvą, veido laikymu ir dėmesį pritraukiančiu sugriebimu.

d. Stovėjimas prie sienos. Šios priemonės dažnumas ir trukmė priklauso nuo to, kaip tardytojas vertina jos efektyvumą. Šios priemonės taikymas yra gana ribotas laiko prasme, kadangi dėl raumenų nuovargio AVS negali išbūti ilgai tokioje padėtyje. Siekiant dinamiškumo, stovėjimas prie sienos derinamas su apipylimu vandeniu ir smūgiu į pilvą. Kitos kombinacijos taip pat galimos, bet jos nebūtinai bus praktiškai naudojamos.

e. Izoliavimas ankštoje erdvėje. Pagal MPB laikyti sulaikytąjį didelėje dėžėje galima ne daugiau nei 8 valandas vienu kartu ir ne daugiau kaip 18 valandų per dieną, o laikyti

mažoje dėžėje galima iki 2 valandų. [CENZŪRUOTA] Kadangi ši priemonė turi unikalių aspektų, ji negali būti naudojama kartu su kitomis korekcinėmis ar prievartos priemonėmis.“

52. Kitame 2004 m. CŽA Pamatinio dokumento skyriuje „Tardymas – kasdienis vaizdas“, kuris buvo gerokai cenzūruotas, apibūdinamas „tardymo prototipas“ CŽA „juodojoje vietoje“ „taikant tardymo priemonės kompleksiskai bei atskirai“. Detalų „tardymo prototipo“ aprašymą galima rasti byloje *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją* (minėta pirmiau, § 66) ir *Al Nashiri prieš Lenkiją* (minėta pirmiau, § 68).

53. Nuo 2003 m. sausio pabaigos iki 2006 m. rugsėjo CŽA apklausų taisyklės buvo aprašytos Apklausų, atliekamų pagal 2001 m. rugsėjo 17 d. memorandumą, gairėse (toliau – CŽD tardymo gairės), kurias pasirašė CŽA direktorius George Tenet 2003 m. sausio 28 d.

JAV Senato komiteto ataskaitoje nurodyta, kad, nors minėtos gairės buvo parengtos reaguojant į vieno iš AVS, Gul Rahman, mirtį „kobalto“ kalėjime ir neleistinų tardymo metodų taikymą p. Al Nashiri „mėlynajame“ kalėjime (žr. *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, §§ 99 ir 100), jose nebuvo nurodyti visi tardymo metodai, naudojami CŽA kalėjimuose. Pavyzdžiui, gairėse nebuvo nurodyta, ar tokie metodai, kaip „šurkštus tempimas“, šalto dušo naudojimas ir ilgalaikis šviesos ribojimas buvo uždrausti.

Pagal 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitą, CŽA pareigūnai turėjo „pakankamą laisvę savo nuožiūra“ taikyti tardymo metodus. Atitinkamoje 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitos dalyje nurodyta:

„Kadangi buvo reikalaujama išankstinio „standartinių metodų“ aprobavimo, jei tai buvo įmanoma, gairės leido CŽA pareigūnams turėti pakankamą laisvę savo nuožiūra nustatyti, kam galėtų būti taikomi CŽA „standartiniai“ tardymo metodai, kada juos galima taikyti ir kada išankstinio CŽA būstinės aprobavimo reikalavimas neįmanomas. Taigi pagal tardymo gaires per didžiąją 2003 m. dalį CŽA pareigūnai (įskaitant personalą, neapmokytą tardymo technikos) galėjo savo nuožiūra išrengti sulaikytąjį nuogai, surakinti jį stačią iki 72 valandų ir pakartotinai apipilti šaltu vandeniu be CŽA būstinės aprobavimo, jei atitinkami pareigūnai manė, kad toks aprobavimas „neįmanomas“. Iš tikrųjų CŽA personalas nuolat naudojo minėtus tardymo metodus be išankstinio jų aprobavimo.“

4. Kalinimo sąlygos CŽA „juodosiose vietose“

54. Nuo 2003 m. sausio pabaigos iki 2006 m. rugsėjo mėn. kalinimo sąlygas CŽA sulaikymo vietose užsienyje reglamentavo „Gairės dėl įkalinimo sąlygų CŽA sulaikytiesiems“ (toliau – CŽD gairės dėl įkalinimo), kurias patvirtino CŽA vadovas George Tenet 2003 m. sausio 23 d.

Šis dokumentas kartu su CŽD tardymo gairėmis (žr. šio sprendimo 53 punktą) numatė pirmąsias oficialias tardymo ir įkalinimo gaires AVS programoje. 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje nurodoma, kad, priešingai nei ankstesniuose 2001 m. pasiūlymuose, kai CŽA tikėjosi, kad bet kuri sulaikymo vieta turės atitikti JAV kalėjimų standartus, gairės nustatė minimalius standartus ir tebuvo reikalaujama, kad objektas atitiktų „pagrindinius sveikatos poreikius“.

Pagal ataskaitą tai reiškė, kad netgi objektas, panašus į „kobalto“ kalėjimą, kuriame sulaikytieji buvo laikomi surakinti visiškoje tamsoje ir visiškai izoliuoti ir jiems buvo duodamas tik kibiras šlapimui ir išmatoms ir kuris žiemą nebuvo šildomas, atitiko standartą.

55. Vadovaujantis gairėmis, bent jau „šešios standartinės įkalinimo sąlygos“ buvo taikomos minėtu laikotarpiu:

(i) akių raiščiai ar gobtuvai, kad sulaikytasis negalėtų orientuotis, kur jis yra, ir nustatyti savo buvimo vietos ar sulaikymo vietos išdėstymo;

(ii) plaukų pašalinimas atvykus į sulaikymo vietą. Sulaikytajam nuskutami plaukai nuo galvos ir veido elektriniu skustuvu, o tuo metu jis prirakintas prie kėdės;

(iii) *incommunicado* kalinimas vienutėje;

(iv) nuolatinis triukšmas iki 79 decibelų, kameroje jis siekia 56–58 decibelus, o koridoriuose 68–72 decibelus;

(v) nuolatinė šviesa, kamera apšviečia dvi 17 vatų T-8 dienos šviesos lemputės, apšvietimas kameroje prilygsta biuro apšvietimui;

(vi) kojų surakinimas visą laiką tiek su sulaikytuoju atliekant tam tikrus veiksmus, tiek jam judant.

56. Memorandumas, skirtas laikinai einančiam CŽA generalinio inspektoriaus pareigas John Rizzo, pavadinimu „Elgesio su sulaikytaisiais akto taikymas CŽA kalinimo vietų sąlygoms“, parengtas 2006 m. rugpjūčio 31 d. ir išleistas 2009 m. rugpjūčio 24 d. stipriai cenzūruotas, nurodė sąlygas, kuriomis buvo laikomi aukštos vertės sulaikytieji:

„<...> CŽA sulaikytieji laikomi nuolat apšviestose kameroje, atskirti nuo bendravimo su kitais asmenimis, stebimi 24 valandas per parą. Taip pat patvirtiname, kad daugelis sulaikytųjų dalyvauja šioje programoje keletą metų ir todėl mes negalime įvertinti šių sąlygų, nes jos egzistavo netrumpą laiką <...>“

Nepaisydami to, pripažįstame, kad izoliacija, kurią patyrė CŽA sulaikytieji, galėjo padaryti jiems didelę psichologinę žalą. Kai kuriais atvejais izoliuotas kalinimas gali tęstis metų metus ir pakenkti sulaikytojo sugebėjimui bendrauti su kitais. <...>“

5. AVS programos mastas

57. Remiantis 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaita, CŽA sulaikytuosius laikė nuo 2002 m. iki 2008 m.

2003 m. pradžia buvo intensyviausias programos laikotarpis. Iš 119 Senato Žvalgybos komiteto identifikuotų sulaikytųjų, laikytų CŽA, 53 buvo paimti į nelaisvę 2003 m. Iš 39 sulaikytųjų, kuriems, kaip nustatė minėtas komitetas, buvo taikomi STM, 17 sulaikytųjų šie metodai buvo taikomi tarp 2003 m. sausio mėn. ir 2003 m. rugpjūčio mėn. Tuo laikotarpiu STM pirmiausiai buvo naudojami „kobalto“ kalėjime ir „mėlynajame“ kalėjime.

58. Ataskaitoje teigiama, kad iki 2004 m. pabaigos didžioji dauguma CŽA sulaikytųjų, t. y. 113 iš 119 identifikuotų ataskaitoje, jau buvo kalinami CŽA. Asmenims, kurie vis dar buvo sulaikyti, nebebuvo taikomos aktyvios apklausos; jie buvo kartais apklausiami ir laukė „galutinio perkėlimo“. Tarp

2005 m. ir 2009 m. sausio mėn. CŽA perėmė tik 6 naujus sulaikytuosius: keturis 2005 m., vieną 2006 m. ir vieną 2007 m.

6. AVS programos pabaiga

59. 2006 m. rugsėjo 6 d. Prezidentas Bush pasakė kalbą, kurios metu pranešė apie AVS programos pabaigą. Pasak JAV institucijų viešai paskelbtos informacijos, nuo 2006 m. spalio mėn. CŽA nebelaikė nė vieno asmens, o sulaikytieji perkelti į JAV karinio laivyno bazėje esančius padalinius Gvantanamo įlankoje.

60. 2009 m. sausio mėn. Prezidentas Obama pasirašė Vykdomąjį įsakymą Nr. 13491, kuriuo CŽA buvo uždrausta laikyti kalinius, išskyrus „trumpalaikį laikymą“, ir tardymo metodai buvo apriboti tais, kurie aprašyti Karinės taktikos instrukcijoje.

B. JAV Aukščiausiojo Teismo sprendimas bdalylyje Rasul prieš Bush

61. 2004 m. birželio 28 d. Aukščiausiasis Teismas priėmė sprendimą byloje *Rasul prieš Bush*, 542 JAV 466 (2004). Jame nurodyta, kad užsienio piliečiai, laikomi Gvantanamo įlankos sulaikymo stovykloje, gali kreiptis į federalinius teismus, kad *habeas corpus* įsakymu būtų peržiūrėtas jų sulaikymo teisėtumas. Atitinkamoje dalyje nurodyta:

„JAV teismai turi jurisdikciją svarstyti užsienio piliečių, paimtų į nelaisvę užsienyje karo veiksmų metu ir įkalintų Gvantanamo įlankoje, skundus dėl sulaikymo teisėtumo.

„(a) Apygardos teismas turi jurisdikciją nagrinėti besiskundžiančių asmenų *habeas* skundus pagal JAV kodekso 28 skyriaus 2241 straipsnį, kuris leidžia apylinkių teismams nagrinėti *habeas* skundus, kuriuos pateikė asmenys, teigiantys, kad jie yra kalinami pažeidžiant <...> JAV <...> įstatymus, §§ 2241 (a), (c) (3).

Tokia jurisdikcija išplečiama ir užsieniečių, laikomų teritorijoje, kurioje JAV turi išskirtinę jurisdikciją, bet ne visapusišką suverenitetą, atžvilgiu. <...>“

C. „Jeppesen Dataplan“, „Richmor Aviation“ ir kitų oro kompanijų vaidmuo CŽA perdavimo operacijose

62. Vadovaujantis viešai prieinamomis ataskaitomis ir medžiaga, surinkta tarptautinių tyrimų dėl CŽA AVS programos metu (žr. šio sprendimo 269–277 ir 281–283 punktus), CŽA naudojo mažiausiai 26 privačius lėktuvus savo perdavimo operacijoms atlikti. Lėktuvai buvo išnuomojami per pagrindines kompanijas. CŽA sutartys išlieka įslaptintos, tačiau sutarčių tarp pagrindinių kompanijų (tokių kaip „Richmor Aviation“) dalys ir jų vykdytojai yra viešai prieinama informacija.

1. „Jeppesen Dataplan Inc.“

63. „Jeppesen Dataplan Inc.“ yra „Boeing“ kompanijos dukterinė įmonė, kurios būstinė yra San Chozė mieste Kalifornijoje. Pasak įmonės tinklalapio,

ji teikia tarptautinių skrydžių operacijų paslaugas ir koordinuoja procesą nuo nusileidimo mokesčių iki viešbučio rezervacijų tiek komercinių, tiek ir karinių skrydžių klientams.

64. Remiantis perdavimo skrydžių ataskaitomis, įmonės padalinys „Jeppesen tarptautinių kelionių planavimo tarnyba“ (toliau – JTKPT) teikė logistinę paramą CŽA vykdytam asmenų, įtariamų terorizmu, perdavimui.

65. 2007 m. Amerikos pilietinių laisvių sąjunga (toliau – APLS) trijų ypatingų perdavimų aukų vardu padavė federalinį skundą prieš „Jeppesen Dataplan Inc.“ Kalifornijos šiaurinės apygardos teismui. Vėliau prie šio skundo prisijungė dar du ieškovai. „Jeppesen“ buvo kaltinama tuo, kad ji sąmoningai dalyvavo atliekant šiuos perdavimus, planavo skrydžius bei logistinę paramą orlaiviui ir įguloms, o CŽA naudojosi ta parama, pagrobdama šiuos 5 asmenis tam, kad juos kankintų, sulaikytų ir tardytų.

2008 m. vasario mėn. Apylinkės teismas atmetė bylą „valstybės paslapties“ pagrindu. 2009 m. balandžio mėn. 9-osios apygardos Apeliacinis teismas panaikino pirmosios instancijos teismo sprendimą ir grąžino bylą. 2010 m. rugsėjo mėn. JAV Vyriausybės prašymu 9-osios apygardos Apeliacinis teismas, kurį sudarė 11 teisėjų, panaikino 2009 m. balandžio mėn. sprendimą. 2011 m. gegužės mėn. JAV Aukščiausiasis Teismas atmetė APLS prašymą nagrinėti bylą.

2. „Richmor Aviation“

66. „Richmor Aviation“ yra skrydžių kompanija, kurios būstinė yra Hadsono mieste Niujorke.

67. Pagal „Reprieve“ duomenis, dokumentai, kuriuose detalai aprašytas „Richmor Aviation“ išitraukimas į CŽA perdavimo misijas, buvo paviėšinti 2011 m. Šiuose dokumentuose buvo bylinėjimosi dėl sutarties tarp „Richmor Aviation“ ir „Sportsflight“ (skrydžių vykdytojo) sąlygų pažeidimo medžiaga. Šioje medžiagoje nurodyta, kad „Richmor Aviation“ buvo išitraukusi į perdavimo operacijas, ypač per jai priklausiusį lėktuvą „Gulfstream“ Nr. N85VM, kuris buvo perregistruotas Nr. N227SV (žr. taip pat šio sprendimo 123–125 punktus). Kiti „Richmor Aviation“ lėktuvai taip pat dalyvavo programoje.

„Richmor Aviation“ tapo programos dalimi dar 2002 m. birželio mėn., kai JAV Vyriausybės pirminis pagrindinis rangovas „DynCorp“ sudarė užsakomąją sutartį su tarpininke „Capital Aviation“ aptarnauti „Richmor Aviation“ lėktuvą „Gulfstream“ Nr. N85VM.

Pagal minėtą sutartį su „Richmor Aviation“ buvo sudarytos subrangos sutartys atlikti daug misijų. Pavyzdžiui, Hassan Mustafa Osama Nasr (dar žinomas kaip Abu Omar) perdavimo skrydis iš Vokietijos į Egiptą 2003 m. vasario 17 d. buvo vykdomas „Richmor Aviation“ „DynCorp“ pavedimu (žr. taip pat *Nasr ir Ghali prieš Italiją*, Nr. 44883/09, §§ 39, 112 ir 231, 2016 m. vasario 23 d.).

Taip pat buvo pranešama, kad CŽA, veikdama per Kompiuterinių mokslų korporaciją (toliau – KMK), susitarė, kad „Richmor Aviation“ lėktuvu Nr. N982RK p. El Masri būtų perduotas iš „juodosios vietos“ Afganistane į Albaniją (žr. *El-Masri*, minėta pirmiau, § 46).

3. Kitos kompanijos

68. Atliekant Europos Parlamento tyrimą dėl tariamo CŽA slaptų kalėjimų egzistavimo Europoje (toliau – Fava tyrimas, žr. šio sprendimo 281–284 punktus) buvo nagrinėjamas, be kita ko, privačių kompanijų ir užsakomųjų paslaugų naudojimas CŽA perdavimo operacijoms vykdyti. Atitinkamose darbo dokumento Nr. 4, parengto atliekant tyrimą, dalyse nurodyta:

„Vykdydama ypatingus perdavimus CŽA dažnai naudojo privačias įmones ir užsakomąsias paslaugas orlaivių nuomai. Civilinė aviacija gali pasiekti vietas, kur karinio orlaivio naudojimas būtų įtartinas. Naudodamasi civiline aviacija CŽA išvengia prievolės teikti valstybių reikalaujamą informaciją apie vyriausybinis ar karinius skrydžius.

Dauguma šių kompanijų fiktyvios, nes egzistuoja tik dokumentuose (pavyzdžiui, nurodytas tik pašto dėžutės pašto įstaigoje numeris) arba turi tik vieną darbuotoją (dažniausiai teisininką). Šios fiktyvios kompanijos yra kelių nuolat perparduodamų orlaivių savininkės. Po kiekvieno sandorio lėktuvai yra perregistruojami tam, kad [nebūtų susekti] jų pėdsakai. <...>

Kartais fiktyvioms kompanijoms, kuriomis naudojosi CŽA, padeda tikros kompanijos, kurios turi patalpas ir darbuotojus (vadinamosios veikiančios kompanijos). Šių kompanijų paskirtis – papildyti fiktyvių kompanijų veiklą; jos aprūpina CŽA orlaivius būtinais logistikos elementais (pilotais, maitinimu, technine pagalba). Kartais veikiančios kompanijos yra tiesiogiai susijusios su CŽA. Vienas iš pavyzdžių yra kompanija „Aero Contractor“, *The New York Times* apibūdinama kaip „didžiausias CŽA slaptų oro paslaugų teikimo nacionalinis centras“.

Sistema yra išsamiai apibūdinta *The New York Times*:

„Tūkstančių skrydžių įrašų, orlaivių registracijų ir bendrovių dokumentų analizė, taip pat interviu su buvusiais CŽA pareigūnais ir pilotais rodo, kad agentūrai priklauso mažiausiai 26 lėktuvai. 10 iš šių lėktuvų buvo įsigyta po 2001 m. Agentūra nuslėpė, kad ji yra lėktuvų savininkė, sukurdama septynių fiktyvių įmonių, kurios, veikiausiai, neturi darbuotojų ir neatlieka jokios veiklos, išskyrus orlaivio turėjimą, tinklą. Lėktuvai, kurių skaičių nuolat papildo privatūs užsakomieji skrydžiai, buvo valdomi iš tikrųjų egzistuojančių kompanijų, kurios yra kontroliuojamos ar tam tikrais ryšiais susijusios su agentūra, tarp jų – „Aero Contractors“ ir dvi Floridos kompanijos – „Pegasus Technologies“ ir „Tepper Aviation“.

Galiausiai kitais atvejais CŽA išsinuomoja orlaivius iš eilinių užsakomųjų skrydžių agentų kaip „Richmor Aviation“ atveju. „Richmor Aviation“ yra viena iš seniausių užsakomųjų skrydžių ir skrydžių valdymą teikiančių kompanijų. Orlaivis „Gulfstream IV“, Nr. N85VM, priklauso „Richmor Aviation“ (tai lėktuvas, susijęs su Abu Omar pagrobimu).

Pagaliam šiam painiam tinkle taip pat išlieka tikimybė, kad orlaivių registracijos numeriai yra keičiami (kaip tai buvo „Richmor Aviation“ priklausančio orlaivio „Gulfstream IV“, kuris buvo užregistruotas Nr. N379P, vėliau Nr. N8068V, o dar vėliau – Nr. N44982, atveju).

Yra 51 orlaivis, tariamai naudotas per ypatingas perdavimo operacijas, bet, Federalinės aviacijos administracijos duomenimis, yra 57 registracijos numeriai. Tai reiškia, kad kai kurie orlaiviai registruoti daugiau nei vieną kartą.

Tarp 51 orlaivio, kurie tariamai buvo naudoti CŽA:

26 lėktuvai yra registruoti fiktyviose kompanijose ir kartais prižiūrimi veikiančių kompanijų.

10 lėktuvų „dažnai CŽA naudojami orlaiviai“; jie priklauso kompanijai „Blackwater USA“ – svarbiam CŽA ir JAV karinių pajėgų išlaptintam rangovui. Ši kompanija suteikia personalą, mokymo ir aviacijos logistikos paslaugas. Šiuo atveju fiktyvios kompanijos netarpininkauja.

Kiti 15 lėktuvų yra nuomojami iš privačių įmonių, dirbančių su CŽA ir kitais klientais.“

69. Dokumente buvo įvardytos šios veikiančios kompanijos, kurios dalyvavo perdavimo operacijose: „Aero Contractors Ltd.“, „Tepper Aviation“, „Richmor Aviation“, ir dukterinės „Blackwater USA“ įmonės.

„Aero Contractors“ buvo veikianti kompanija, kuri padėjo šioms fiktyvioms kompanijoms: „Steven Express Leasing Inc.“, „Premier Executive Transport Service“, „Aviation Specialties Inc.“ ir „Devon Holding and Leasing Inc.“.

D. CŽA veiklos, susijusios su AVS programa 2001–2009 m., peržiūra, kurią atliko JAV Senatas

1. Peržiūros eiga

70. 2009 m. kovo mėn. JAV Senato Žvalgybos komitetas inicijavo CŽA veiklos, susijusios su AVS programa, peržiūrą, ypač buvo koncentruojamasi ties slaptu kalinimu „juodosiose vietose“ užsienyje ir STM taikymu.

Minėta peržiūra virto tyrimu, kuris pradėtas 2007 m. ir nagrinėjo CŽA vaizdo įrašų, kuriuose buvo įrašytos Abu Zubaydah ir Al Nashiri apklausos „žaliajame“ kalėjime, sunaikinimą (žr. taip pat šio sprendimo 24, 94–96 ir 166 punktus). Vaizdo įrašai buvo sunaikinti 2005 m. lapkričio mėn.

71. Komiteto CŽA sulaikymo ir tardymo tyrimas buvo baigtas 2012 m. pabaigoje. Dokumente aprašoma CŽA AVS programa nuo 2001 m. rugsėjo mėn. iki 2009 m. sausio mėn. Buvo nagrinėjamos operacijos užjūrio CŽA slaptuose kalėjimuose, STM naudojimas ir 119 žinomų CŽA tuo laikotarpiu kalintų asmenų sąlygos (žr. taip pat šio sprendimo 22–24 punktus).

JAV Senato Žvalgybos komitetas kartu su savo personalu peržiūrėjo tūkstančius CŽA kablogramų, kuriose buvo medžiaga apie Abu Zubaydah, Al Nashiri ir kitų CŽA kalinių apklausas, taip pat daugiau nei šešis milijonus puslapių CŽA medžiagos, įskaitant veiklos kablogramas, žvalgybos ataskaitas, vidinius memorandumus ir elektroninius laiškus, instruktažų medžiagą, pokalbių išrašus, sutartis ir kitus dokumentus.

72. 2014 m. balandžio 3 d. Žvalgybos komitetas nusprendė išslaptinti ataskaitos santrauką ir dvidešimt išvadų. Senatorė Dianne Feinstein padarė pareiškimą, kuriame nurodė:

„Šią popietę Senato Žvalgybos komitetas balsavimu nusprendė išslaptinti 480 puslapių santrauką ir 20 išvadų iš penkerių metų tyrimo apie CŽA sulaikymo ir tardymo programą, kurioje dalyvavo daugiau nei 100 sulaikytųjų.

Peržiūra siekta atskleisti faktus apie slaptą programą, ir rezultatai buvo šokiruojantys. Ataskaita demaskuoja brutalumą, kuris visiškai prieštarauja mūsų, kaip tautos, vertybėms. Ji atskleidžia mūsų istorijos dėmę, kuriai negalima leisti niekada pasikartoti. <...>

Ataskaitoje taip pat nurodomos pagrindinės CŽA šios programos valdymo problemos ir CŽA bendravimas su Baltaisiais rūmais, kitomis vykdomosios valdžios šakomis ir Kongresu. Tai taip pat kelia didelį nerimą ir parodo, kodėl atsakomybė ir žvalgybos agentūrų darbas yra tokie svarbūs faktoriai demokratinėje visuomenėje. <...>

Visa 6 200 puslapių ataskaita buvo atnaujinta ir bus išslaptinta vėliau.“

Santrauka su išvadomis buvo publikuota 2014 m. gruodžio 9 d. (žr. taip pat šio sprendimo 22 punktą).

73. 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitos, susijusios su p. Abu Zubaydah slapto kalinimu, dalys, susijusios su šia byla, aprašomos toliau (žr. šio sprendimo 76, 80, 81 ir 92–96 punktus).

2. Išvados

74. Komitetas padarė 20 išvadų. Jos gali būtų sutrumpintos taip.

75. Išvadoje Nr. 2 nurodyta, kad „CŽA sustiprintų tardymo metodų naudojimas buvo pateisinamas netiksliais jų efektyvumo teiginiais“.

76. Išvadoje Nr. 3 nurodyta, kad „CŽA apklausos buvo brutaliai ir kur kas blogesnės, nei CŽA nurodė politikos formuotojams ir kitiems“. Šiame kontekste pateikiama keletas nuorodų, kur kalbama apie elgesį su Abu Zubaydah ir jo apklausas:

„Tiek pirmajam CŽA sulaikytajam, Abu Zubaydah, tiek daugeliui kitų CŽA taikė sustiprintus tardymo metodus pakartotinai, tai tęsėsi dienomis ar net savaitėmis. Tokie tardymo metodai, kaip antausiai ir trunkimas į sieną (sulaikytųjų trunkimas į sieną), buvo naudojami kompleksiskai, dažnai kartu su trukdymu miegoti ir išrengimu nuogai. Turima informacija nepatvirtina CŽA teiginių, kad CŽA taikė „atvirą, negrasinantį metodą“ ar kad tardymai buvo pradedami „nuo mažiausiai ribojančio metodo“ ir vėliau buvo naudojami prievartos metodai, bet tik jei tai buvo būtina.

Skandinimo imitavimas buvo fiziškai žalojantis, sukeltis konvulsijas ir vėmimą. Abu Zubaydah, pavyzdžiui, nustojo reaguoti, o iš jo atviros burnos kilo burbulai. Vidiniai CŽA dokumentai apibūdina skandinimo imitavimą, taikytą Khaled Shaykh Mohammad, kaip virtusį „seriją atvejų, kai jis vos nenuskendo“.

Trukdymas miegoti pasireiškė tuo, kad sulaikytiesiems iki 180 valandų nebuvo leidžiama miegoti, dažniausiai jie buvo priversti stovėti įsitempimo padėtyse, kartais su surakintomis virš galvos rankomis. Mažiausiai 5 sulaikytieji patyrė sunkias haliucinacijas ilgą laiką neleidžiant jiems miegoti ir mažiausiai 2 atvejais iš tų 5 CŽA ir toliau taikė trukdymo miegoti metodą.

Priešingai, nei teigė CŽA Teisingumo departamentui, CŽA nurodė savo personalui, kad Abu Zubaydah tardymas bus svarbesnis už jo medicininę priežiūrą, o tai pasireiškė šautinės žaizdos, kurią Abu Zubaydah įgijo jį paimant į nelaisvę, būklės pablogėjimu. <...>“

77. Išvadoje Nr. 4 teigiama, kad „CŽA sulaikytųjų kalinimo sąlygos buvo griežtesnės, nei CŽA nurodė politikos formuotojams ir kitiems“ ir kad „sąlygos CŽA kalėjimuose buvo prastos ir itin blogos programos veikimo pradžioje“. Dėl sąlygų vėlesniuose programos veikimo etapuose buvo nurodyta:

„Netgi po to, kai kalinimo sąlygos pagerėjo pastačius naujas sulaikymo vietas, sulaikytieji buvo laikomi visiškai izoliuoti, išskyrus tą laiką, kai buvo tardomi ar apklausiami CŽA darbuotojų.

Programos veikimo metu daugelis CŽA sulaikytųjų, kuriems buvo taikomi sustiprinti tardymo metodai ir ilgalaikė izoliacija, turėjo psichologinių ir elgesio problemų, įskaitant haliucinacijas, paranoją, nemigą ir bandymus susižaloti.

Daugelis psichologų identifikavo žmogiškojo kontakto nebuvimą kaip psichikos sutrikimų priežastį.“

78. Išvadoje Nr. 8 nustatyta, kad „CŽA operacijos ir programos valdymas komplikavo kitų vykdomosios valdžios šakų, įskaitant Federalinių tyrimų biurą (toliau – FTB), Valstybės departamentą ir Nacionalinės žvalgybos direktoriaus biurą (toliau – NŽDB), nacionalinio saugumo misijas ir tam tikrais atvejais netgi joms trukdė“. CŽA arba neatskleidė informacijos, arba riboja atskleidžiamą informaciją, būtiną minėtų agentūrų misijoms ir atsakomybėms, neleido susitikti su sulaikytaisiais ir pateikė minėtoms agentūroms netikslią informaciją apie AVS programą.

79. Pagal išvadą Nr. 8 taip pat pažymima, kad, nors JAV institucijos neturėjo prieigos prie informacijos apie „juodąsias vietas“, vietinės valdžios institucijos šalyse, kuriose buvo CŽA slapti kalėjimai, buvo bendrai informuotos apie jų buvimą. Šiuo aspektu pažymėta:

„CŽA blokavo Valstybės departamento vadovybę ir neleido jai gauti informacijos, būtinos užsienio politikos sprendimams priimti ir diplomatiniais veiksmais vykdyti. CŽA neinformavo dviejų valstybės sekretorių apie CŽA sulaikymo vietų buvimą, nepaisant to, kokią svarbią reikšmę tai turėjo užsienio politikai, atsižvelgiant į slaptų CŽA kalėjimų priėmimą ir į faktą, kad priimančiųjų valstybių politiniai lyderiai paprastai buvo informuoti apie jų buvimą. Dar daugiau, CŽA pareigūnai nurodė JAV ambasadoriams nediskutuoti apie CŽA programą su Valstybės departamento pareigūnais, taip užkirsdama kelią ambasadoriams numatyti politines grėsmes įsteigiant CŽA sulaikymo vietas šalyse, kuriose tie ambasadoriai atliko tarnybą.

Dviejose šalyse JAV ambasadoriai buvo informuoti apie planus įsteigti CŽA kalėjimus valstybėse, kur tie ambasadoriai atliko tarnybą, jau po to, kai CŽA susitarė su tomis šalimis dėl kalėjimų priėmimo. Dviejose kitose šalyse, kuriose vyko derybos dėl naujų CŽA sulaikymo vietų priėmimo, CŽA nurodė vietas valdžios pareigūnams neinformuoti apie tai JAV ambasadorių.“

80. Išvadoje Nr. 11 teigiama, kad „CŽA nebuvo pasiruošusi, kai pradėjo vykdyti savo sulaikymo ir tardymo programą, šeši mėnesiai po įgaliojimų sulaikyti gavimo“. Šiame kontekste nurodoma, kad „CŽA nebuvo pasiruošusi perimti pirmąjį sulaikytąjį“. Tas sulaikytasis buvo Abu Zubaydah. CŽA neturėjo plano, ką ji toliau darys su sulaikytaisiais. Po to, kai Abu Zubaydah buvo perimtas, CŽA pareigūnai nusprendė, kad „jis turi likti *incommunicado* likusį gyvenimą“, „kas galėtų užkirsti kelią jo perdavimui kitai valstybei“.

Taip pat, kai prasidėjo tardymai, CŽA tai daryti siuntė žmones, kuriems trūko mokymų ir patirties.

81. Pagal išvadą Nr. 13 „du psichologai, įdarbinti pagal sutartį, sugalvojo CŽA sustiprintus tardymo metodus ir atliko centrinį vaidmenį [programą] įgyvendinant, vertinant ir valdant. Buvo patvirtinta, kad nė vienas psichologas neturėjo jokios patirties kaip tardytojas. Taip pat jie neturėjo specialių žinių apie *Al-Qaida*, kovos su terorizmu patirties ar atitinkamų kultūrinių ar kalbinių žinių“.

Psichologai, įdarbinti pagal sutartį, išplėtojo tardymo teorijas, paremtas „išmoktu bejėgiškumu“, ir sukūrė STM, kurie galėjo būti taikomi Abu Zubaydah ir kitiems sulaikytiesiems, sąrašą.

82. Išvadoje Nr. 14 nurodyta, kad „CŽA sulaikytiesiems buvo taikomi prievartos tardymo metodai, kurie nebuvo aprobuoti Teisingumo departamento ar CŽA būstinės“.

Buvo patvirtinta, kad iki 2004 m. vidurio CŽA nuolat sulaikytuosius išrengdavo nuogai ir ribojo maistą. Tuo metu CŽA taip pat naudojo smūgius į pilvą ir apipylimą šaltu vandeniu kelių sulaikytųjų atžvilgiu. Nė vienas iš šių metodų nebuvo aprobuotas Teisingumo departamento. Mažiausiai 17 sulaikytųjų buvo taikomi STM be CŽA būstinės leidimo.

83. Išvadoje Nr. 15 nurodyta, kad „CŽA neatliko išsamaus ar tikslaus sulaikytųjų asmenų skaičiaus nustatymo ir laikė asmenis, kurie neatitiko teisinio sulaikymo standarto“. Buvo nustatyta, kad CŽA niekada neatliko išsamaus audito ir neturėjo išsamaus ir tikslaus sulaikytųjų asmenų ar asmenų, kuriems buvo taikomi STM, sąrašo. CŽA teiginiai Komitetui ir vėliau visuomenei, kad CŽA kalino mažiau nei 100 asmenų ir kad mažiau nei trečdaliui jų buvo taikomi STM, buvo netikslūs. Komitetui peržiūrėjus CŽA dokumentus nustatyta, kad CŽA kalino bent jau 119 asmenų, iš jų 39 buvo taikomi STM. Iš 119 žinomų sulaikytųjų bent jau 26 buvo sulaikyti klaidingai ir neatitiko sulaikymo standarto, nustatyto MON (žr. šio sprendimo 26 punktą).

84. Išvadoje Nr. 19 teigiama, kad „CŽA sulaikymo ir tardymo programa buvo netvari ir baigėsi 2006 m. dėl nesankcionuotų įrašų spaudoje, sumažėjusio bendradarbiavimo su kitomis valstybėmis ir atsakomybės problemų“.

85. Buvo nustatyta, kad CŽA iš kitų valstybių reikalavo slaptumo ir bendradarbiavimo tam, kad paruoštų veikti slaptus kalėjimus.

Vadovaujantis 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaita, tiek slaptumas, tiek bendradarbiavimas smarkiai sumažėjo dar prieš Prezidentui Bush viešai paskelbiant apie programą 2006 m. rugsėjo 6 d. (žr. šio sprendimo 59 punktą). Nuo pat programos veikimo pradžios CŽA susidūrė su rimtais iššūkiais ieškodama valstybių, norinčių priimti CŽA slaptus kalėjimus. Šie iššūkiai laikui bėgant dar labiau sustiprėjo. Išskyrus vieną valstybę (kurios pavadinimas cenzūruotas), CŽA buvo priversta perkelti sulaikytuosius iš kiekvienos šalies, kurioje buvo įsteigtos sulaikymo vietos, dėl priimančiosios šalies vyriausybės spaudimo ar viešo programos atskleidimo.

Dar daugiau, tinkamos medicininės pagalbos nebuvimas sulaikytiesiems CŽA sulaikymo vietas priimančiose šalyse kėlė pasikartojančių problemų. Vienos iš priimančiųjų valstybių atsisakymas priimti vieną sunkiai sergantį sulaikytąjį į vietos ligoninę dėl saugumo problemų prisidėjo prie CŽA sulaikymo vietos uždarymo toje valstybėje.

86. 2004 m. pradžioje buvo laukiama JAV Aukščiausiojo Teismo sprendimo byloje *Rasul prieš Bush* (žr. taip pat šio sprendimo 61 punktą), ir tai paskatino CŽA iškelti sulaikytuosius iš CŽA sulaikymo vietos Gvantanamo įlankoje Kuboje.

2004 m. viduryje CŽA laikinai sustabdė STM naudojimą po to, kai CŽA generalinis inspektorius rekomendavo CŽA gauti atnaujintą teisinę Teisės patarėjo biuro nuomonę.

2005 m. pabaigoje ir 2006 m. elgesio su sulaikytaisiais aktas ir JAV Aukščiausiojo Teismo sprendimas byloje *Hamdam prieš Rumsfeld* (548 JAV 557,635 (2006)) vėl lėmė tai, kad STM naudojimas buvo sustabdytas. Byloje *Hamdan prieš Rumsfeld* JAV Aukščiausiasis Teismas nustatė, kad Gvantanamo karo komisija, sudaryta įtariamiesiems teroristams, paimtiems į nelaisvę „karo su terorizmu kontekste“, teisti, „neturėjo galių veikti, nes jos struktūra ir procedūros pažeidė tiek Vieningą karinio teisingumo kodeksą, tiek keturias Ženevos konvencijas, pasirašytas 1949 m.“ (daugiau detalių žr. *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, §§ 73–75).

87. Vadovaujantis ataskaita, 2006 m. spaudos pranešimai, kitų šalių nenoras priimti esamus ar naujus kalėjimus bei teisinės ir atsakomybės problemos turėjo didelę įtaką CŽA galimybei eksploatuoti slaptus kalėjimus.

2006 m. kovo mėn. programa veikė tik vienoje valstybėje. CŽA paskutinį kartą panaudojo STM 2007 m. lapkričio 8 d. Sulaikytųjų po 2008 m. balandžio mėn. CŽA nebelaikė.

88. Galiausiai išvadoje Nr. 20 teigiama, kad „CŽA sulaikymo ir tardymo programa pakenkė JAV vaidmeniui pasaulyje ir lėmė kitas svarbias pinigines ir nepinigas išlaidas“.

Buvo patvirtinta, kad, remiantis CŽA duomenimis, AVS programa kainavo daugiau nei 300 milijonų JAV dolerių, neskaičiuojant personalo. Tai buvo finansavimas, skirtas CŽA sulaikymo vietas statyti ir išlaikyti, įskaitant dvi sulaikymo vietas, kainavusias beveik [cenzūruota] milijonų, kurios taip ir nebuvo panaudotos iš dalies dėl priimančiosios valstybės su politika susijusio susirūpinimo.

89. 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje nurodyta:

„kad vyriausybės būtų paskatintos priimti slaptus CŽA kalėjimus ar kad būtų padidinta parama esantiems kalėjimams, CŽA užsienio vyriausybių pareigūnams sumokėjo milijonus dolerių grynais pinigais. CŽA būstinė skatino CŽA stotis sudaryti „norų sąrašus“, nurodant siūlomą finansinės paramos [CENZŪRUOTA] [užsienio vyriausybių vienetams] sumą ir „plačiai užsimoti“ tame kontekste“.

IV. TAM TIKROS BYLOS APLINKYBĖS

A. Apribojimai, susiję su informacija apie pareiškėjo slaptą kalinimą ir jo bendravimu su išoriniu pasauliu

90. Peticijoje ir vėlesnėse rašytinėse pastabose pareiškėjo atstovai pabrėžė, kad apribojimai, susiję su informacija apie Abu Zubaydah kalinimą, būtinais reikė, kad byla kėlė daug sudėtingų, neįprastų ir ypatingų klausimų, į kuriuos Teismas turėtų atkreipti dėmesį nagrinėdamas bylą. Jų požiūriu,

keletas veiksmų dar labiau didino jau ir taip didelius iššūkius, susijusius su įrodymų šioje byloje atskleidimu ir pateikimu.

Pirma, perdavimo operacijų slaptumas kartu su susijusia priedanga turėjo tikslą neatskleisti bet kokių įrodymų, susijusių su perdavimo programa, ar juos sunaikinti ir labai apribojo pareiškėjo galimybę pateikti įrodymus.

Antra, prieigą prie įrodymų ir informacijos ap sunkino tai, kad Lietuvos institucijos, kurių žinioje buvo dauguma būtinos informacijos, neatliko prasmingo tyrimo.

Trečia, pareiškėjo atstovai rėmėsi „beprecedenčiais bendravimo apribojimais“ tarp Abu Zubaydah, jo atstovo ir Teismo, o tai „užkirto kelią informacijos ar įrodymų, tiesiogiai susijusių su klientu, pateikimui“. Vien tik pareiškėjo JAV advokatas, turintis prieigą prie visiškai slaptos informacijos, galėjo susitikti su pareiškėju, ir buvo preziumuojama, kad visa iš pareiškėjo gauta informacija slapta. Taigi atstovas negalėjo atskleisti savo komandai ar Teismui jokios informacijos, kurią jis gavo iš pareiškėjo ar kitų įslaptintų šaltinių, jei nepasiekdavo, kad šią informaciją išslaptintų JAV institucijos.

Pareiškėjo atstovų teigimu, „Abu Zubaydah [buvo] asmuo, kurio balsas buvo užtildytas, kuriam buvo uždrausta bendrauti su išoriniu pasauliu ar su šiuo Teismu ir kuriam nebuvo leista pateikti įrodymų šioje byloje“. Todėl jo istorija turėjo būti papasakota ir byla buvo pristatyta daugiausia remiantis viešai prieinamais dokumentais (žr. taip pat *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 80).

B. Pareiškėjo paėmimas į nelaisvę, perdavimas CŽA, slaptas kalinimas ir jo perkėlimai tarp 2002 m. kovo 27 d. ir 2003 m. rugsėjo 22 d., kaip Teismo nustatyta byloje *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją* ir papildomai nurodyta 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje

91. Dėl įvykių, vykusių prieš pareiškėjo slaptą kalinimą Lenkijoje, t. y. jo paėmimo į nelaisvę Faisalabade, Pakistane, 2002 m. kovo 27 d. ir pirminio sulaikymo iki 2002 m. gruodžio 4 d., byloje *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją* Teismas nusprendė:

„404. Atsižvelgdamas į CŽA dokumentinius įrodymus iš pirmų rankų ir aiškius bei įtikinamus ekspertų parodymus, Teismas nusprendžia, jog be pagrįstos abejonės nustatyta, kad po to, kai 2002 m. kovo 27 d. pareiškėjas buvo paimtas į nelaisvę, jis buvo kalinamas CŽA sulaikymo vietoje Bankoke nuo nežinomos datos po jo paėmimo į nelaisvę iki 2002 m. gruodžio 4 d. ir kad p. Al Nashiri irgi buvo laikomas toje pačioje vietoje nuo 2002 m. lapkričio 15 d. iki 2002 m. gruodžio 4 d., ir kad 2002 m. gruodžio 4 d. jie abu buvo perkelti į „kitą CŽA juodąją vietą“ (taip pat žr. *Al Nashiri*, minėta pirmiau, § 404).“

Ekspertai – senatorius Marty ir p. J. G. S., kuriuos iš klausė Teismas faktų nustatymo posėdyje byloje *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją* ir *Al Nashiri prieš Lenkiją*, identifikavo sulaikymo vietą Bankoke, Tailande, kaip vieną iš vietų, nurodytų išslaptintuose CŽA dokumentuose kodiniu pavadinimu „Katės akis“ (žr. *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta

pirmiau, § 403, ir *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 403). 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje ta vieta pavadinta „žaliuoju“ kalėjimu.

92. 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje aprašomi su pareiškėjo paėmimu į nelaisvę ir pirminiu kalinimu susiję įvykiai:

„2002 m. kovo mėn. pabaigoje Pakistano valdžios institucijos, kurios dirbo kartu su CŽA, paėmė į nelaisvę *Al-Qaida* pagalbininką Abu Zubaydah per reidą, kurio metu jis patyrė šautines žaizdas. Tuo metu Abu Zubaydah vertino CŽA pareigūnai iš ALEC punkto, kuris CŽA sistemoje buvo atsakingas už *Al-Qaida*, kad būtų gautos išsamios žinios apie *Al-Qaida* planuojamas teroristų atakas. Vis dėlto, kaip išsamiai aprašyta pilname komiteto tyrime, šis įvertinimas gerokai pervertino Abu Zubaydah vaidmenį *Al-Qaida* ir informaciją, kurią jis galėjo turėti.

<...>

2002 m. kovo mėn. pabaigoje, tikėdamasi Abu Zubaydah sulaikymo, CŽA pradėjo svarstyti apie jo perdavimą į CŽA nelaisvę ir laikymą pagal MON. CŽA atmetė kalinimo JAV kariniuose padaliniuose [CENZŪRUOTA] galimybę dėl saugumo stokos ir dėl to, kad tokiu atveju apie Abu Zubaydah būtų tekę pranešti Tarptautiniam Raudonojo Kryžiaus komitetui (toliau – TRKK). CŽA susirūpinimą dėl įkalinimo Gvantanamo įlankoje, Kuboje, lėmė ir bendra slaptumo stoka, ir „galimas kontrolės praradimas JAV kariuomenės ir / ar FTB atžvilgiu“. <...>

Per keturias dienas CŽA apsisprendė dėl kalinimo vietos šalyje [CENZŪRUOTA] atsižvelgdama į tos šalies [CENZŪRUOTA] ir tai, kad joje JAV teismai neturi jurisdikcijos. Vieninteliai CŽA nurodyti trūkumai, susiję su kalinimu šalyje [CENZŪRUOTA], buvo tai, kad tai nebus „JAV Vyriausybės kontroliuojama vieta“ ir kad reikėtų priimti „diplomatinius / strateginius sprendimus“. Kaip CŽA pripažino 2002 m. kovo 28 d. dokumente, pasiūlymas perduoti Abu Zubaydah į šalį [pavadinimas CENZŪRUOTAS] dar nebuvo aptartas su tos šalies pareigūnais. <...>

Į sprendimo įkalininti Abu Zubaydah slaptame kalėjime šalyje [CENZŪRUOTA] priėmimą nebuvo įtraukti Nacionalinės saugumo tarybos vadovų komitetas, Valstybės departamentas, JAV ambasadorius ar CŽA stoties minimoje šalyje vadovas. 2002 m. kovo 29 d. elektroniniame laiške, gautame iš Centrinės žvalgybos direktoriaus (CŽD) pavaduotojo biuro, buvo nurodyta, kad „mes turime pripažinti, kad esama tam tikrų mūsų planavimo / pasiruošimo spragų, tačiau tai yra pasirinkimas, kurį remia CŽDP, kad jis būtų pateiktas apsvarstyti JAV Prezidentui“. Tą rytą Prezidentas patvirtino, kad galima vykdyti planą perkelti Abu Zubaydah į šalį [CENZŪRUOTA]. Tame pačiame Prezidento kasdieniniame pasitarime gynybos sekretorius Rumsfeld pasiūlė apgalvoti Abu Zubaydah įlaipinimą į laivą; tačiau CŽA dokumentai nerodo daugiau jokio vadovų indėlio. Tą dieną CŽA punktas toje šalyje gavo šalies [CENZŪRUOTA] pareigūnų pritarimą dėl CŽA sulaikymo vietos. <...> Netrukus po to Abu Zubaydah buvo perduotas iš Pakistano į šalį [cenzūruota], kur jis buvo laikomas pirmojoje CŽA sulaikymo vietoje, šioje santraukoje nurodytoje kaip „žalasis“ kalėjimas.“

93. Ataskaitoje buvo cituojama CŽA 2002 m. balandžio mėn. kablograma, kurioje buvo apibūdinamos pareiškėjo fizinės kalinimo sąlygos:

„[CENZŪRUOTA] kablogramoje Abu Zubaydah kamera buvo apibūdinama kaip balta, kurioje nebuvo jokios natūralios šviesos ar langų, tačiau į kurią buvo nukreiptos keturios halogeno lempos. Kambaryje taip pat buvo oro kondicionierius. Balta užuolaida skyrė tardymų kambarį nuo kameros. Tardymų kambaryje buvo trys spynos. Abu Zubaydah buvo duodama viena iš dviejų kėdžių, kurios buvo keičiamos, atsižvelgiant į tai, kaip jis bendradarbiauja (viena kėdė apibūdinama kaip patogesnė už kitą). Apsaugos pareigūnai dėvėjo juodas uniformas, įskaitant batus, pirštines, balaklavas ir akinius, kad Abu Zubaydah negalėtų identifikuoti pareigūnų, taip pat „matyti apsaugos pareigūnų kaip asmenų, su kuriais jis galėtų užmegzti ryšį ar dialogą“. Apsaugos pareigūnai tarpusavyje bendravo rankų signalais, kai jie buvo su Abu Zubaydah, ir naudojo antrankius ir kojų pančius, kad išlaikytų

kontrolę. Taip pat grojo arba garsi roko muzika, arba buvo naudojami triukšmo generatoriai, kad padidintų Abu Zubaydah „bejėgiškumo jausmą“. Abu Zubaydah dažniausiai buvo laikomas nuogas ir jam buvo trukdoma miegoti.“

94. Ataskaitoje rašoma, kad 2002 m. rugpjūčio 3 d. CŽA būstinė informavo tardymo komandą „žaliajame“ kalėjime, kad patvirtintas STM, įskaitant skandinimo imitavimą, taikymas Abu Zubaydah. Po to, kai Abu Zubaydah buvo pralaikytas visiškai izoliuotas 47 dienas, „2002 m. rugpjūčio 4 d., apie 11.50 val.“ prasidėjo pati agresyviausia tardymo fazė. Ataskaitoje ši tardymo sesija aprašoma taip:

„Apsaugos pareigūnai įėjo į kamerą, surakino Abu Zubaydah, uždengė jį gobtuvu ir nuėmė rankšluostį (tuo metu Abu Zubaydah buvo nuogas). Nieko neklausdami tardytojai apsuko suvyniotą rankšluostį jam aplink kaklą kaip apykaklę ir prirėmė jį prie kameros sienos (vėliau tardytojas pripažino, kad apykaklė buvo naudojama trenkti Abu Zubaydah į betoninę sieną). Tada tardytojai nuėmė gobtuvą, panaudojo dėmesį atkreipiantį sugriebimą ir privertė Abu Zubaydah žiūrėti, kaip į kamerą atnešama didelė izoliavimo dėžė ir pastatoma ant žemės. Kablogramoje nurodyta, kad Abu Zubaydah „buvo nuimtas gobtuvas ir didelė izoliavimo dėžė buvo atnešta į tardymo kambarį ir padėta [taip] ant žemės, kad atrodytų kaip karstas“. Tardytojai tada paprašė detalios ir patikimos informacijos apie suplanuotas teroristų operacijas prieš JAV, įskaitant vardus, telefono numerius, elektroninio pašto adresus, ginklų slaptavietes ir visų susijusių asmenų slėptuves. CŽA dokumentuose Abu Zubaydah apibūdinamas kaip išsigandęs. Kiekvieną kartą, kai Abu Zubaydah neigė turintis papildomos informacijos, tardytojai trenkdavo jam antausį ar sugriebdavo jį už veido. Maždaug 18.20 val. Abu Zubaydah pirmą kartą buvo pritaikytas skandinimo imitavimas. Per dvi su puse valandos, kol taikytas skandinimo imitavimas, Abu Zubaydah kosėjo, vėmė ir „jam nevalingai susitraukinėjo pilvo raumenys ir galūnės“. Kalėjimo personalas pažymėjo, kad „per visą procesą [Abu Zubaydah] buvo teikiami klausimai ir sudaryta galimybė atsakyti į klausimus apie grėsmes“ JAV, tačiau Abu Zubaydah ir toliau teigė neturįs jokios papildomos informacijos.“

95. Nuo 2002 m. rugpjūčio 4 d. iki rugpjūčio 23 d. CŽA tardytojai taikė Abu Zubaydah STM kone 24 valandas per parą. Ataskaitoje aprašomi tokie faktai:

„CŽA sustiprinti tardymo metodai – įskaitant „trenkimą į sieną, dėmesį patraukiantį sugriebimą, antausius, veido laikymą, įsitempimo padėtis, izoliavimą ankštoje erdvėje, triukšmą ir trukdymą miegoti“ – naudoti „įvairiomis kombinacijomis 24 valandas per parą“ 17 dienų iš eilės iki 2002 m. rugpjūčio 20 d. Kai šiuo laikotarpiu Abu Zubaydah buvo paliekamas vienas, jis buvo laikomas įsitempimo padėtyje, buvo paliekamas ant skandinimo imitavimui naudojamos lentos uždengus skuduru veidą arba jis buvo surakinamas vienoje iš dviejų izoliavimo dėžių. Vadovaujantis kablogramomis, Abu Zubaydah „2–4 kartus per dieną“ buvo taikomas skandinimo imitavimas <...>, „kiekvieną kartą vandens ciklą kartojant kelis kartus“.

„Agresyvioji tardymo fazė“ tęsėsi iki 2002 m. rugpjūčio 23 d. Per 20 „agresyvosios tardymo fazės“ dienų Abu Zubaydah iš viso 266 valandas (11 dienų ir 2 valandas) praleido didelėje (karsto dydžio) izoliavimo dėžėje ir 29 dienas mažoje izoliavimo dėžėje, kuri buvo 21 colio pločio, 2,5 pėdos gylio ir 2,5 pėdos aukščio. CŽA tardytojai pasakė Abu Zubaydah, kad jis vieninteliu būdu galėtų palikti tardymo vietą – karsto formos dėžėje.

Vadovaujantis kasdieninėmis kablogramomis iš „žaliojo“ kalėjimo, Abu Zubaydah dažnai „rėkė“, „maldavo“, „prašė“, „verkšleno“, tačiau ir toliau neigė turįs kokios nors papildomos informacijos apie grėsmes Jungtinėms Valstijoms ar ten esančius agentus.

Iki 2002 m. rugpjūčio 9 d., šeštosios tardymo dienos, tardymo komanda informavo CŽA būstinę, kad jie „atlikę pirminį bendrą vertinimą“ nusprendė, jog mažai tikėtina, kad Abu Zubaydah „turi tinkamos naujos informacijos apie dabartines grėsmes Jungtinėms

Valstijoms“. 2002 m. rugpjūčio 10 d. tardymo komanda teigė, kad buvo „labai mažai tikėtina“, kad Abu Zubaydah turi jų ieškomos informacijos. <...>

[CENZŪRUOTA] „Žaliojo“ kalėjimo kablograma apibūdina Abu Zubaydah kaip „paklusnų“, nes CŽA būstinė informuojama, kad kai tardytojas „pakėlė antakį, nedavęs jokių nurodymų“, Abu Zubaydah „lėtai pats priėjo prie vandens stalo ir atsisėdo“. Kai tardytojas „du kartus spragtelėdavo pirštais“, Abu Zubaydah atsiguldavo ant lentos, ant kurios buvo taikomas skandinimo imitavimo metodas. Nors, kalėjimo personalo vertinimu, Abu Zubaydah buvo paklusnus, CŽA būstinė teigė, kad jie ir toliau tikėjo, jog Abu Zubaydah slepia informaciją apie grėsmes, ir nurodė CŽA tardytojams ir toliau naudoti sustiprintus tardymo metodus.

[CENZŪRUOTA] Kartais Abu Zubaydah buvo apibūdinamas kaip „isteriškas“ ir „taip sugniuždytas, kad negali efektyviai bendrauti“. Skandinimo imitavimo taikymo sesijos „lėmė staigų skysčių suvartojimą ir nevalingus kojų, krūtinės ir rankų spazmus“ ir „isteriškus prašymus“. Mažiausiai vienoje skandinimo imitavimo sesijoje Abu Zubaydah „tapo visiškai nereaguojantis, iš jo atviros burnos kilo burbulai“. Pagal CŽA dokumentus Abu Zubaydah nereagavo iki pat medikų įsikišimo, tada jis atgavo sąmonę ir pašalino „didelius kiekius skysčių“.

Vadovaujantis ataskaita, „CŽA duomenys rodo, kad Abu Zubaydah niekada nesuteikė informacijos, kuriai išgauti buvo pateisinti ir aprobuoti CŽA sustiprinti tardymo metodai“. Dar daugiau, „palyginti su laikotarpiu iki 2002 m. rugpjūčio mėn., žvalgybos informacijos, kurią pateikė Abu Zubaydah, kiekis ir pobūdis iš esmės nepasikeitė taikant 2002 m. rugpjūčio mėn. sustiprintus tardymo metodus ir liovusis juos taikyti“.

96. Ataskaitoje taip pat patvirtinta, kad Abu Zubaydah ir Al Nashiri buvo laikomi „žaliajame“ kalėjime iki jo uždarymo 2002 m. gruodžio mėn. ir kad tada jie buvo kartu perkelti į kitą CŽA sulaikymo vietą – „mėlynąjį“ kalėjimą. Atitinkamoje ataskaitos dalyje rašoma:

„2002 m. gruodžio mėn., kai „žaliasis“ kalėjimas buvo uždarytas, Al Nashiri ir Abu Zubaydah buvo perkelti į „mėlynąjį“ kalėjimą.“

97. Dėl įvykių po 2002 m. gruodžio 4 d., byloje *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją* (§ 419) Teismas nusprendė:

„419. Vertindamas visus pirmiau išvardytus faktus ir įrodymus kaip visumą, Teismas nusprendžia, jog be pagrįstos abejonės nustatyta, kad:

- (1) 2002 m. gruodžio 5 d. pareiškėjas kartu su Al Nashiri atvyko į Šymanus lėktuvu Nr. N63MU, kurį CŽA naudojo perdavimams vykdyti;
- (2) nuo 2002 m. gruodžio 5 d. iki 2003 m. rugsėjo 22 d. pareiškėjas buvo laikomas CŽA sulaikymo vietoje Lenkijoje, kurio kodinis pavadinimas „Kvarcas“ ir kuris yra Stare Kiejkutų vietovėje;
- (3) kalinimo Lenkijoje pagal Aukštos vertės sulaikytųjų programą laikotarpiu pareiškėją „apklausė“ CŽA tardytojų grupė ir jam buvo taikomos standartinės procedūros ir elgesys, kuris įprastai taikomas aukštos vertės sulaikytiesiems, esantiems CŽA nelaisvėje, kaip nustatyta atitinkamuose CŽA dokumentuose;
- (4) 2003 m. rugsėjo 22 d. pareiškėją CŽA pergabeno lėktuvu Nr. N313P, naudojamu perdavimams vykdyti, iš Lenkijos į kitą CŽA slaptą kalėjimą kitur.“

98. Įvykiai, kurie įvyko tarp 2002 m. gruodžio 5 d. ir 2003 m. rugsėjo 22 d. CŽA sulaikymo vietoje kodiniu pavadinimu „Kvarcas“, esančioje Lenkijoje, atitinka įvykius, kurie aprašomi 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje kaip nutikę „mėlynajame“ kalėjime (žr. šio sprendimo 24 punktą ir 166 punktą; taip pat žr. *Al Nashiri prieš Rumuniją*, minėta pirmiau, § 101).

C. Pareiškėjo perkėlimai ir sulaikymas tarp jo perdavimo iš Lenkijos 2003 m. rugsėjo 22 d. ir jo tariamo perdavimo į Lietuvą 2005 m. vasario 17 d. ar 18 d., kaip nustatyta Teismo sprendime byloje *Husayn (Abu Zybaydah) prieš Lenkiją*. Įvykiai atkurti remiantis 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaita ir kitais dokumentais, taip pat paremti Teismo išklaustytais ekspertų parodymais

99. Pareiškėjas nurodė, kad 2003 m. rugsėjo 22 d. jis buvo perkeltas iš Lenkijos į CŽA kalėjimą Gvantanamo įlankoje. 2004 m. pavasarį, laukiant JAV Aukščiausiojo Teismo sprendimo byloje *Rasul prieš Bush*, kurioje Gvantaname laikomiems asmenims buvo pripažinta teisė į advokatą ir jų sulaikymo *habeas corpus* peržiūrą JAV federaliniame teisme (žr. šio sprendimo 61 punktą), jis buvo dar kartą slapta perkeltas, šįkart į objektą Maroke, kur buvo laikomas *incommunicado* beveik metus.

100. Šiuo požiūriu, jis rėmėsi 2011 m. liepos mėn. naujienų agentūros „Associated Press“ pranešimu, teigdamas, kad „vadovaujantis dviejų buvusių JAV žvalgybos pareigūnų teiginiais“, Abu Zubaydah buvo laikomas „slaptame kalėjime Lietuvoje“. Kitame spaudos pranešime buvo nurodyta, kad jo kalinimas Lietuvoje sekė po jo kalinimo Maroke.

101. Vadovaudamiesi atlikto tyrimo duomenimis ir įvairia viešai prieinama medžiaga, ekspertai, kuriuos išklausė Teismas faktų nustatymo posėdyje, atkūrė pareiškėjo perkėlimų chronologiją ir identifikavo šalis, kuriose jis buvo slapta kalinamas nuo 2003 m. rugsėjo 22 d. iki 2005 m. vasario 17–18 d.

102. Vadovaujantis Teismo turima medžiaga, pareiškėjo kalinimo chronologija gali būti apibūdinta taip.

103. Byloje *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją* Teismas savo išvadose dėl pareiškėjo perkėlimo iš Lenkijos nagrinėjo, be kita ko, duomenų iš skirtingų šaltinių palyginimą, įskaitant skrydžio plano žinutes apie skrydžio Nr. N313P maršrutą per Lenkiją 2003 m. rugsėjo 22 d. (žr. *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 109). Ta informacija parodė, kad skrydžio Nr. N313P maršrutas buvo toks:

Pakilimas	Kryptis	Skrydžio data
Vašingtonas (KIAD)	Praha, Čekija (LKPR)	2003-09-21
Praha, Čekija (LKPR)	Taškentas, Uzbekistanas (UTTT)	2003-09-22
Taškentas, Uzbekistanas (UTTT)	Kabulas, Afganistanas (OAKB)	2003-09-21
Kabulas, Afganistanas (OAKB)	Šimanai, Lenkija (EPSY)	2003-09-22
Šimanai, Lenkija (EPSY)	Konstanca, Rumunija (LRCK)	2003-09-22
Konstanca, Rumunija (LRCK)	Rabatas, Marokas (GMME)	2003-09-23
Rabatas, Marokas (GMME)	Gvantanamo įlanka, Kuba (MUGM)	2003-09-24

104. P. J. G. S. faktų nustatymo posėdyje nurodė (ten pat, § 312):

„Vienas iš skrydžio maršrutų yra ypač svarbus, ir baigiamojoje mūsų prezentacijos dalyje mes norėtume aptarti, kaip baigėsi operacijos, susijusios su asmenų kalinimu Lenkijoje.

2003 m. rugsėjo mėn. CŽA perdavimo ir sulaikymo programa buvo dar kartą pakeista ir šis pakeitimas buvo analogiškas tam, kuris buvo atliktas 2002 m. gruodžio mėn., kai p.

Nashiri ir p. Zubaydah buvo perkelti iš Tailando į Lenkiją. Ši kartą CŽA atliko perdavimui skirtų skrydžių grandinę, kuri apėmė apsilankymą ne mažiau kaip penkiuose slaptuose kalėjimuose, kuriuose buvo laikomi CŽA sulaikytieji. Pagal eiliškumą tai buvo Šimanai Lenkijoje, Bukareštas Rumunijoje, Rabatas Maroke ir slaptas kalėjimas Gvantanamo įlankoje, kuris iš pradžių buvo Kabule, Afganistane. Kaip nustatyta, šiuo konkrečiu maršrutu visi sulaikytieji, kurie tuo metu buvo Lenkijoje, buvo išvežti iš Lenkijos ir perkelti į paskesnes sulaikymo vietas: Bukarešte, Rabate ir Gvantaname. Tarp tų asmenų buvo vienas iš šiandieninio proceso pareiškėjų p. Zubaydah, kuris tą dieną buvo išvežtas iš Lenkijos į Gvantanamo įlanką.

Šių skrydžių maršrutas buvo užmaskuotas fiktyviu skrydžių planu, nors šis planas ir nebuvo fiktyvus Lenkijos atveju. Tai buvo vienintelis CŽA skrydis į Lenkiją, kai Šimanų oro uostas buvo oficialiai nurodytas kaip paskirties punktas. To priežastis yra ta, kad nė vienas sulaikytasis nebuvo išlaipintas Šimanų oro uoste rugsėjo 22 d. naktį, o skrydžių planai buvo maskuojami tais atvejais, kai sulaikytieji būdavo išlaipinami paskirties vietoje. Kadangi šis nusileidimas Šimanų oro uoste buvo skirtas vien tik tam, kad būtų paimti likę sulaikytieji, CŽA atvirai nurodė, kad paskirties vieta yra Šimanai, taip užmaskuodama visas kitas paskesnes paskirties vietas – Bukareštą ir Rabatą – ir parodydama, kad fiktyviais skrydžių planais buvo maskuojamas antrasis kalėjimas Europoje, buvęs Bukarešte, Rumunijoje, ir kiti slapti kalėjimai kitose pasaulio šalyse.“

105. Faktų nustatymo posėdyje šioje byloje, pateikdamas *PowerPoint* pristatymą, p. J. G. S. nurodė:

„Abu Zubaydah buvo pirmasis aukštos vertės sulaikytasis, jis buvo sulaikytas 2002 m. kovo mėn. pabaigoje per operaciją Faisalabade, Pakistane, ir pradžioje buvo laikomas Tailande. Šiame [T]eisme mes atskleidėme jo perkėlimo į Europą būdą. Pirmą į Lenkiją 2002 m. gruodžio 5 d., ir jis ten buvo laikomas 292 dienas. <...> Mes žinome, kad, išvykęs iš Lenkijos 2003 m. rugsėjo 22 d. uždarius kalėjimą, jis nevyko tiesiai į Rumuniją, o buvo laikomas Gvantanamo įlankoje ten buvusiame CŽA objekte ir Rabate, Maroke, metus po jo išvykimo iš Lenkijos. Priešingai nei p. Nashiri atveju (jo byla remiamasi ankstesniame procese [*Al Nashiri prieš Rumuniją*]), kai Abu Zubaydah paliko Gvantanamą, jis buvo nuvežtas į Maroką, kur jau buvo laikytas anksčiau, o būtent Rabatą, Maroką, sulaikymo vietą, kuri jau anksčiau buvo įtemptų santykių tarp CŽA ir Maroko institucijų objektas.

Šioje vietoje p. Zubaydah buvo 2005 m. pradžioje, konkrečiau, 2005 m. vasario mėn., kai įvyko minėtas išskeldinimas iš Maroko. Kaip jau pabrėžiau, sujungiant konkrečius skrydžių maršrutus, jo perkėlimo iš Maroko kryptis buvo Lietuva.“

106. P. J. G. S. paaiškino, kad pareiškėjas buvo perkeltas iš Gvantanamo į Rabatą 2004 m. kovo 27 d. perdavimui skirtu lėktuvu Nr. N85VM, ir pateikė šio lėktuvo skrydžio maršruto detales.

P. J. G. S. teigimu, „CŽA objektas Gvantaname buvo ištuštintas 2004 m. kovo–balandžio mėn., nes CŽA siekė išvengti teisingumo“; šiuo aspektu jis rėmėsi 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitos dalimi, kurioje kalbama apie CŽA sulaikytųjų perkėlimą iš Gvantanamo, laukiant JAV Aukščiausiojo Teismo sprendimo byloje *Rasul prieš Bušą* (žr. taip pat šio sprendimo 61 punktą ir 110 punktą).

107. Lėktuvo Nr. N85VM skrydis 2004 m. kovo 27 d. buvo pirmoji CŽA dvigubo perdavimo maršruto, kurį tas lėktuvas įvykdė tarp 2004 m. kovo 27 d. ir balandžio 13 d., dalis. Pirmajame maršrute kai kurie kaliniai, įskaitant pareiškėją, buvo perkelti tiesiogiai iš Gvantanamo į Rabatą. Tada lėktuvas grįžo į Vašingtoną 2004 m. kovo 29 d. Antroji maršruto dalis vyko 2004 m. balandžio 12 d. ir 13 d. ir lėktuvas Nr. N85VM perkėlė likusius

kalinius iš Gvantanamo per Tenerifę, Ispaniją, į CŽA slaptą kalėjimą Bukarešte, Rumunijoje, ir grįžo į Vašingtoną per Rabatą 2004 m. balandžio 13 d. (žr. taip pat *Al Nashiri prieš Rumuniją*, Nr. 33234/12, §§ 119–120, 2018 m. gegužės 31 d.).

108. P. Black faktų nustatymo posėdyje parodė:

„Mes žinome, kad Abu Zubaydah buvo Lenkijoje ir kad jis buvo iškeltas iš Lenkijos 2003 m. rugsėjo mėn. Iš Lenkijos 2003 m. rugsėjo mėn. jis galėjo būti išvežtas dviem kryptimis, viena iš kurių buvo Rumunija, o kita – Gvantanamo įlanka. *Prima facie* yra įmanoma, kad jis buvo nuvežtas į bet kurią iš jų. 2011 m. aš gavau neoficialios informacijos ir mano išvada iš gautos informacijos, kurią aš laikau tikslia, buvo ta, kad 2005 m. vasarą ar anksčiau Abu Zubaydah nebuvo laikomas Rumunijoje. Tai reiškia, kad Abu Zubaydah turėjo būti perkeltas į Gvantanamą tuo 2003 m. rugsėjo mėn. skrydžiu. Žinome, kad visi, kurie buvo ten perkelti, turėjo būti išvežti 2004 m. kovo ar balandžio mėn. Jie buvo nuvežti į Maroką. Taip pat žinome, kad po tam tikro laiko tarp CŽA ir Maroko žvalgybos agentūrų kilo daug nesutarimų dėl elgesio su kaliniais Maroke. Tai šiek tiek aprašyta Senato ataskaitoje. Taigi visi, kurie buvo Maroke, buvo iškelti vėliausiai 2005 m. vasario mėn.“

109. 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitos skyriuje „Šalis [pavadinimas CENZŪRUOTAS] kalina asmenis CŽA naudai“, nurodyta:

„Svarstymas apie sulaikymo vietą šalyje [CENZŪRUOTA] prasidėjo 2003 m. [mėnuo CENZŪRUOTAS], kai CŽA siekė perkelti Ramzi bin al-Shibh iš nelaisvės užsienio valstybėje į CŽA nelaisvę [CENZŪRUOTA], kurioje, dar neinformavus šalies politinių lyderių apie CŽA prašymą įsteigti slaptą kalėjimą šalyje [CENZŪRUOTA], buvo apžiūrimos potencialios vietos, o CŽA atidėjo [skaičius CENZŪRUOTAS] milijonų JAV dolerių kalėjimo statybai.

2003 m. CŽA pasirinko „laikinu sprendimu“, įskaitant dviejų CŽA sulaikytųjų (Ramzi bin al-Shibh ir Abd al-Rachim al-Nashiri) perkėlimą į jau egzistuojančią šalies [CENZŪRUOTA] sulaikymo vietą, kol CŽA objektas bus pastatytas.

<...>

Iki 2003 m. [diena ir mėnuo cenzūruoti], po penkiais mėnesiais ilgiau užsitęsusio termino baigti CŽA kalinimo veiklą šalyje [CENZŪRUOTA], abu – bin al-Shibh ir al-Nashiri buvo iškelti iš šalies [CENZŪRUOTA] į CŽA sulaikymo vietą Gvantanamo įlankoje, Kuboje.“

110. Ataskaitos skyriuje, pavadintame „JAV Aukščiausiojo Teismo sprendimas byloje *Rasul prieš Bush* paskatina CŽA sulaikytųjų iškėlimą iš Gvantanamo įlankos į šalį [pavadinimas CENZŪRUOTAS]“ (žr. taip pat šio sprendimo 61 punktą), rašoma:

„Pradedant 2003 m. rugsėjo mėn., CŽA laikė daug sulaikytųjų CŽA objektuose remdamasi JAV karinių sulaikymo vietų Gvantanamo įlankoje, Kuboje, pagrindais, tačiau atskirai nuo jų. 2004 m. sausio mėn. pradžioje CŽA ir Teisingumo departamentas pradėjo diskutuoti apie tai, kad nagrinėjama JAV Aukščiausiojo Teismo byla *Rasul prieš Bush* gali suteikti *habeas corpus* teises penkiems CŽA sulaikytiesiems, kurie tuo metu buvo įkalinti CŽA sulaikymo vietoje Gvantanamo įlankoje. Netrukus po šių diskusijų CŽA pareigūnai kreipėsi į [CENZŪRUOTA] šalyje [CENZŪRUOTA], kad būtų nustatyta, ar šalis vėl sutiktų priimti tuos CŽA sulaikytuosius, kurie liktų CŽA nelaisvėje jau egzistuojančiame šalies [cenzūruota] objekte. Iki sausio mėn. [diena CENZŪRUOTA] [CENZŪRUOTA] šalyje [cenzūruota] sutiko su šiuo pasiūlymu ribotam laikotarpiui.

Tuo tarpu CŽA generalinis advokatas Scott Muller paprašė Teisingumo departamento, Nacionalinės saugumo tarybos ir Baltųjų rūmų vyriausiojo teisininko patarimo, ar penki CŽA sulaikytieji, laikomi Gvantanamo įlankoje, turėtų likti Gvantanamo įlankoje, ar turėtų būti perkelti laukiant Aukščiausiojo Teismo sprendimo. Pasikonsultavęs su JAV generaliniu advokatu 2004 m. vasario mėn., Teisingumo departamentas rekomendavo CŽA iškelti keturis sulaikytuosius iš CŽA sulaikymo vietos Gvantanamo įlankoje laukiant, kol

Aukščiausiasis Teismas išspręs bylą. Teisingumo departamentas padarė išvadą, kad penktojo sulaikytojo, Ibn Shaykh al-Libi, nereikia perkelti, nes jis iš pat pradžių buvo sulaikytas remiantis kariniais įgaliojimais ir apie jį buvo pranešta TRKK. Nepaisant to, iki 2004 m. balandžio mėn. [dviejų skaitmenų numeris CENZŪRUOTAS] visi penki CŽA sulaikytieji buvo perkelti iš Gvantanamo įlankos į kitas CŽA sulaikymo vietas.

[CENZŪRUOTA] Netrukus po CŽA sulaikytųjų uždarymo į egzistuojančią šalies [cenzūruota] sulaikymo vietą antrą kartą, kilo įtampa tarp CŽA ir [CENZŪRUOTA] šalies [CENZŪRUOTA]. 2004 m. [mėnuo CENZŪRUOTAS] CŽA sulaikytieji šalies [CENZŪRUOTA] sulaikymo vietoje tvirtino girdėję skausmo riksmus kitų sulaikytųjų, kurie, kaip buvo manoma, buvo [CENZŪRUOTA] objekte. Kai CŽA stoties vadas pabandė kalbėtis su [CENZŪRUOTA] apie CŽA sulaikytųjų teiginius, [CENZŪRUOTA] pasakė su „karčiu apmaudu“, kad tai buvo dvišalių santykių „išbandymas“. Taip pat kilo kontržvalgybos susirūpinimas dėl CŽA sulaikytojo Ramzi bin al-Shibh, kuris bandė paveikti šalies [CENZŪRUOTA] pareigūną. Šis susirūpinimas prisidėjo prie [CENZŪRUOTA] prašymo CŽA 2004 m. [mėnuo CENZŪRUOTAS] pašalinti visus CŽA sulaikytuosius iš šalies [CENZŪRUOTA].

[CENZŪRUOTA] 2004 m. [mėnuo CENZŪRUOTAS] stoties vadas šalyje [cenzūruota] vėl kreipėsi į [CENZŪRUOTA] dėl CŽA sulaikytųjų kaltinimų, susijusių su blogu elgesiu šalyje [CENZŪRUOTA] su [CENZŪRUOTA] sulaikytaisiais įstaigoje. CŽA stoties vadui buvo pikta atsakyta, o tai, kaip jis nurodė CŽA būstinei, „akivaizdžiai parodė [CENZŪRUOTA] iššūkius“. CŽA stoties vado teigimu, šalis [CENZŪRUOTA] matė CŽA kaip „irzlią ir neįvertinančią jų [CENZŪRUOTA] bendradarbiavimo gavėją“. 2004 m. pabaigoje santykiai tarp CŽA ir šalies [CENZŪRUOTA] pablogėjo, ypač bendradarbiaujant žvalgybos srityje. CŽA sulaikytieji buvo perkelti iš šalies [CENZŪRUOTA] 2005 m. [mėnesio pavadinimas CENZŪRUOTAS, atrodo, kad pavadinime yra aštuonios raidės]“.

D. Tariamasis pareiškėjo slaptas kalinimas CŽA „juodojoje vietoje“ Lietuvoje nuo 2005 m. vasario 17 d. ar 18 d. iki 2006 m. kovo 25 d., kaip tai apibūdino pareiškėjas, atkurtas vadovaujantis 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaita, kitais dokumentais ir kaip patvirtinta Teismo išklaustyto ekspertų

1. Pareiškėjo tariamas perdavimas į Lietuvą 2005 m. vasario 17 d. ar 18 d. ir jo perdavimas iš Lietuvos lėktuvu Nr. N733MA 2006 m. kovo 25 d.

(a) Pareiškėjo argumentai

(i) Perdavimas į Lietuvą (2005 m. vasario 17 d. ar 18 d.)

111. Savo 2011 m. liepos 14 d. ir 2011 m. spalio 27 d. pirminėse pastabose pareiškėjas laikėsi pozicijos, kad CŽA slaptos kalėjimo egzistavimas Lietuvoje buvo pirmą kartą atskleistas 2009 m. rugpjūčio mėn., kai per *ABC News* pranešta, kad, „buvusių CŽA pareigūnų, kurie tiesiogiai dalyvavo ar buvo informuoti“ apie CŽA Aukštos vertės sulaikytųjų programą, teigimu, Lietuvos institucijos suteikė CŽA Vilniaus priegose pastatą, kur asmenys, įtariami terorizmu, buvo laikomi „daugiau nei metus“ (žr. taip pat šio sprendimo 257 punktą).

112. Jis taip pat teigė, kad po jo perdavimo iš Lenkijos į Gvantanamą 2003 m. rugsėjo 22 d. ir iš Gvantanamo į Rabatą 2004 m. pavasarį jis buvo perkeltas iš Rabato į Lietuvą „2005 m. pradžioje“. Remdamasis skrydžių duomenimis, kuriuos pateikė Lietuvos Civilinės aviacijos administracija (toliau – CAA), „Reprieve“ ir „Interights“, jis nurodė dvi galimas datas – 2005 m. vasario 17 d. ir 2005 m. vasario 18 d. – ir du CŽA perdavimo orlaivius – Nr. N724CL ir Nr. N787WH, kuriais jis galėjo būti perkeltas į Lietuvą.

113. 2012 m. rugsėjo 10 d. pareiškėjas Teismo kanceliarijai pateikė papildomus pareiškimus, pavadintus „Papildomi argumentai“, kuriuose jis ištaisė ir papildė informaciją apie jo tariamą perdavimą į Lietuvą ir iš Lietuvos, vadovaudamasis paaiškėjusiomis naujomis viešai prieinamomis aplinkybėmis.

114. Kiek tai susiję su tariamu perdavimu į Lietuvą 2005 m. vasario 17 d. ar 2005 m. vasario 18 d., informacija, kurią pateikė pareiškėjas, gali būti apibendrinta taip:

(a) tarp 2005 m. vasario 15 d. ir 19 d. orlaiviai Nr. N787WH ir Nr. N724CL, kuriuos suorganizavo KMK, keliavo iš JAV į Lietuvą per Maroką ir atgal į JAV. Daugiau jokie kiti su CŽA susijusių orlaivių skrydžiai nepaaiškėjo, kad būtų galima susieti minėtas tris šalis per tą laikotarpį ar maždaug tuo laikotarpiu;

(b) duomenys iš Federalinės aviacijos administracijos ir „EuroControl“ parodė, kad „Boeing 737“ Nr. N787WH, kuri valdė „Victory Aviation Florida“, 2005 m. vasario 15–19 d. skrido šiuo maršrutu:

Baltimorė (KBWI) – Santa Marija, Azorai (LPAZ) – Zalcburgas (LOWS) – Malaga (LEMG) – Rabatas (GMME) – Konstanca / Bukareštas (LRCK/LRBS) – Palanga (EYPA) – Kopenhaga (EKCH) – Ganderis (CYQX) – Baltimorė (KBWI).

(c) duomenys iš Federalinės aviacijos administracijos ir „EuroControl“ parodė, kad kitas „Boeing 727“, registruotas Nr. N724CL, 2005 m. vasario 15–18 d. skrido maršrutu, panašiu į tą, kuriuo skrido orlaivis Nr. N787WH 2005 m. vasario 15–18 d. :

Van Nuys (KVNY) – Baltimorė (KBWI) – Santa Marija, Azorai (LPAZ) – Gran Kanarija (GCLP) – Rabatas (GMME) – Amanas (OJAM) – Vilnius (EYVI) – Keflavikas (BIKF) – Goose Bay (CYJR) – Baltimorė (KBWI) – Van Nuys (KVNY).

(d) abu lėktuvai skrido iš JAV į Maroką; jų keliai tuomet išsiskyrė, nes Nr. N787WH skrido į Rumuniją, o Nr. N724CL skrido į Amaną, Jordaniją. Abu lėktuvai tada tęsė skrydį į Lietuvą, atvykdami dvidešimt keturių valandų skirtumu vienas nuo kito, prieš sugrįždami į JAV.

(ii) *Perdavimas iš Lietuvos (2006 m. kovo 25 d.)*

115. Savo pirminėse pastabose pareiškėjas nenurodė jokios jo perdavimo iš Lietuvos datos.

116. Savo 2012 m. rugsėjo 10 d. papildomose pastabose (žr. taip pat šio sprendimo 112 punktą) jis nurodė, kad, vadovaujantis viešai prieinamais

duomenimis, CŽA „juodoji vieta“ Lietuvoje buvo uždaryta „pirmąją 2006 m. pusę ir joje buvę asmenys perkelti į Afganistaną ar kitas valstybes“.

Pareiškėjas nurodė 2006 m. kovo 25 d. kaip jo perdavimo iš Lietuvos datą, kurią jis susiejo su skrydžio maršrutu per Palangos oro uostą Lietuvoje, kurį 2006 m. kovo 23–27 d. vykdė CŽA perdavimo operacijų lėktuvais, registruotas Nr. N733MA. Buvo teigiama, kad jis buvo perkeltas į Afganistaną per vadinamąjį „dvigubą lėktuvo pakeitimą“. Ši operacija buvo įvykdyta naudojant du lėktuvus, kiekvienas iš jų nuskrido tik po pusę maršruto, kad CŽA kaliniai galėtų būti perkelti iš vieno lėktuvo į kitą oro uoste, iš kurio jie buvo surinkti. Operacijoje dalyvavo orlaivis Nr. N733MA ir kitas CŽA perdavimo operacijų orlaivis, registruotas Nr. N740EH, jų abiejų jungiamasis skrydis įvyko Kaire 2006 m. kovo 26 d. naktį.

117. Buvo nurodyta, kad orlaivio Nr. N733MA nusileidimas Palangoje 2006 m. kovo 25 d. buvo paminėtas Lietuvos parlamentiniame tyrime, kuriame daugiau jokios informacijos nebuvo pateikta, išskyrus tai, kad „nebuvo atliktas muitinės patikrinimas“ ir kad pasienio pareigūnas nepateikė „jokios informacijos apie šio orlaivio nusileidimą ir patikrinimą“ (žr. taip pat šio sprendimo 173 punktą).

Nors Palangos oro uosto dokumentai rodo, kad orlaivis Nr. N733MA išskrido iš Palangos į Porto miestą Portugalijoje 2006 m. kovo 25 d., skrydžio plano analizė, kurią paviėšino PANSA (*vert. past.* Lenkijos oro eismo tarnybų agentūra) ir „EuroControl“, rodo, kad orlaivis Nr. N733MA neskrido į Porto miestą, bet skrido į Kairą, Egiptą. 2006 m. kovo 26 d. Kaire orlaivis susitiko su kitu perdavimo operacijų orlaiviu „Boeing 737“, registruotu kaip Nr. N740EH. Vėliau orlaivis Nr. N733MA skrido iš Kairo į Heraklioną, Graikiją. Iš Herakliono jis 2006 m. kovo 27 d. rytą išskrido į Keflaviką, Islandiją. 2006 m. kovo 26 d. orlaivis Nr. N740EH netrukus po orlaivio Nr. N733MA atvykimo į Kairą pakilo į Kabulą, Afganistaną. Tada jis trumpam sustojo Amane, Jordanijoje, ir skrido į Heraklioną, Graikiją. 2006 m. kovo 28 d. jis paliko Heraklioną ir išskrido į Keflaviką, Islandiją.

Abu lėktuvai buvo užsakyti KMK, o skrydžius vykdė Floridos kompanija „Miami Air International“.

(b) Teismui pateikti įrodymai

118. Pareiškėjas pateikė skrydžių ir kitus duomenis iš daugelio šaltinių, įskaitant ištraukas iš „EuroControl“ ir Lietuvos aviacijos institucijų skrydžių duomenis, skrydžių žinutes apie maršrutus, kuriuos vykdė orlaivis Nr. N787WH 2005 m. vasario 15–19 d., orlaivis Nr. N724CL 2005 m. vasario 15–18 d., ir orlaivio Nr. N733MA nusileidimą Palangos oro uoste 2006 m. kovo 25 d., taip pat užsakomųjų skrydžių sutartis, sudarytas dėl šių skrydžių.

Jis taip pat pateikė, be kitos informacijos, skrydžių duomenis, susijusius su „dvigubo perdavimo“ maršrutais, kuriuos vykdė lėktuvai Nr. N308AB ir Nr. N787WH tarp 2005 m. spalio 4 d. ir 7 d. ir lėktuvai Nr. N733MA ir Nr. N740EH 2006 m. kovo 23–28 d., taip pat Lietuvos Vyriausybei pateiktą

Europos komiteto prieš kankinimą ir nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą (toliau – CPT) vizito Lietuvoje 2010 m. birželio 14–18 d. ataskaitą (toliau – 2011 m. CPT ataskaita) ir „Reprieve“ parengtą informaciją ir dokumentų rinkinį Lietuvos generaliniam prokurorui: CŽA kalinimas Lietuvoje ir Senato Žvalgybos komiteto 2015 m. sausio 11 d. ataskaita (toliau – 2015 m. „Reprieve“ informacija).

119. Kiti Teismo turimi įrodymai yra 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaita, viešai prieinami skrydžių duomenys, ekspertų, išklausių Teismo faktų nustatymo posėdyje, parodymai ir *PowerPoint* pristatymo medžiaga, kurią pateikė senatorius Marty ir p. J. G. S.

(i) 2015 m. „Reprieve“ informacija

120. 2015 m. „Reprieve“ informacijoje nurodoma, kad iš dalies paskelbta 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaita patvirtino ankstesnius teiginius apie CŽA slapto kalėjimo buvimą Lietuvoje ir egzistuojančius duomenis iš viešai prieinamų šaltinių apie kalinių perkėlimo į Lietuvą ir iš Lietuvos datas ir nurodė kalinius, kurie buvo laikyti Lietuvoje. Išvados buvo tokios:

(a) buvo nustatyta be pagrįstos abejonės, kad viena iš patalpų, kurią pritaikė CŽA Lietuvoje, buvo naudojama kaliniams laikyti;

(b) kaliniai buvo perkelti į šią patalpą 2005 m. vasario ir spalio mėn.;

(c) kaliniai buvo iškelti iš šios patalpos 2006 m. kovo mėn.;

(d) perkėlimai buvo vykdomi lėktuvais, kurie buvo užsakyti per „Computer Sciences Corporation“ ir eksploatuojami per susijusias sutartis.

121. Dokumente apibendrinami pagrindiniai 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitos teiginiai, susiję su trimis CŽA sulaikymo vietomis, kurios ataskaitoje vadinamos – „juodoju“ kalėjimu, „violetiniu“ kalėjimu ir „ruduoju“ kalėjimu, taip pat, naudojantis viešai prieinama informacija, daroma išvada, kad „violetinis“ kalėjimas buvo Lietuvoje. Taip pat, vadovaujantis užtušuočių ženklų skaičiumi ataskaitos cenzūruotose dalyse, bandoma iššifruoti tam tikras datas.

2015 m. „Reprieve“ informacijos išvados dėl CŽA slapto kalėjimo Lietuvoje ir skrydžiai, kuriais, kaip nurodė pareiškėjas, jis galėjo būti pervežtas iš Maroko į Lietuvą ir iš Lietuvos, gali būti aprašyti taip.

α) Dėl CŽA sulaikymo vietų kodinių spalvų pavadinimų ir jų veikimo laikotarpių

122. „Reprieve“ dokumente pateikiama tokia informacija:

(a) Pasak 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitos, CŽA sulaikytieji buvo pervežti į „juodąjį“ kalėjimą „2003 m. rudenį“. Minėto kalėjimo uždarymas buvo pagreitintas informacijos, kurią atskleidė *The Washington Post* ir kuri buvo paskelbta 2005 m. lapkričio 2 d. (žr. taip pat šio sprendimo 149 ir 256 punktus; žr. taip pat *Al Nashiri prieš Rumuniją*, minėta pirmiau, §§ 133 ir 161). Šiame etape priimančioji valstybė pareikalavo „per [du ženklai / skaitmenys cenzūruoti] valandas“ uždaryti kalėjimą ir likę sulaikytieji buvo perkelti iš tos šalies „netrukus po to“.

(b) „Violetinis“ kalėjimas kitoje šalyje nei „juodasis“ buvo atidarytas „2005 m. pradžioje“. CŽA rengė diskusijas su šalies, kurioje įrengtas „violetinis“ kalėjimas, pareigūnais; šios diskusijos „šokiravo“ vieną pareigūną, tačiau priimančiosios valstybės pritarimas kalėjimui vis tik buvo gautas. Neabejotinai CŽA iš pradžių įrengė „laikymo kamerą“ toje pačioje šalyje, kurioje buvo „violetinis“ kalėjimas, kuri nebuvo panaudota. Tada CŽA nusprendė „pastatyti naują, didesnę sulaikymo vietą“ toje pačioje šalyje. Buvo gautas tos šalies pareigūno pritarimas. Keli milijonai dolerių taip pat buvo suteikti tai šaliai, nors prireikė „sudėtingų mechanizmų“ tam, kad pinigai būtų perduoti.

(c) Pirmieji sulaikytieji buvo perkelti į didesnę „violetinį“ kalėjimą [cenzūruoti keturiolika ženklų mažosiomis raidėmis, atitinkantys datą]. Ši informacija atitinka skrydžių duomenis (kuriuos išanalizavo „Reprieve“), kurie nurodo skrydžius, atliktus dviejų lėktuvų Nr. N787WH ir Nr. N724CL, kuriuos užsakė KMK, į Lietuvą 2005 m. vasario 17 d. ir 18 d. Lėktuvai atvyko per Maroką, Rumuniją ir Jordaniją ir veikė pagal tą pačią perdavimų vykdymo sutartį.

(d) „Violetinis“ kalėjimas buvo uždarytas dėl to, kad nebuvo prieinamos medicininės pagalbos „2006 m. [cenzūruoti penki ženklai mažosiomis raidėmis, atitinkantys mėnesį]“. CŽA tuomet perkėlė likusius sulaikytuosius į „rudąjį“ kalėjimą. Tame etape visi CŽA sulaikytieji buvo šalyje [pavadinimas cenzūruotas].

(e) „Rudasis“ kalėjimas buvo toje pačioje šalyje kaip ir „kobalto“, „pilkasis“ ir „oranžinis“ kalėjimai. Į jį pirmiausia atvyko sulaikytieji „2006 m. [cenzūruoti penki ženklai mažosiomis raidėmis, atitinkantys mėnesį]“. 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje rašoma, kad Khalid Sheikh Mohammed buvo perkeltas į „rudąjį“ kalėjimą „2006 m. kovo [cenzūruoti du ženklai, atitinkantys datą]“. Prieš tai jis buvo laikomas kitoje vietoje, į kurią jis buvo perkeltas iš „juodojo“ kalėjimo. Jis buvo perkeltas iš tos vietos į [šeši ženklai didžiosiomis raidėmis cenzūruoti] 2005 m., cenzūruotą dieną [aštuoni ženklai mažosiomis raidėmis cenzūruoti]. „Kobalto“ kalėjimas, vadovaujantis išsamiais duomenimis, yra Afganistane. Taigi „rudasis“ kalėjimas taip pat turi būti toje pačioje šalyje.

(f) Kalinių perkėlimas į Kabulą, kurį organizavo KMK su savo perdavimo sutarčių tinklu, vyko 2006 m. kovo 25–26 d. Perkėlimas vyko iš Lietuvos ir buvo naudojami du lėktuvai – Nr. N733MA ir Nr. N740EH, skrendantys per Kairą. Pirmasis lėktuvas vyko iš Lietuvos į Kairą, o antrasis – iš Kairo į Kabulą.

(g) Pirmiau minėtas 2006 m. kovo mėn. perkėlimas atitinka „violetinio“ kalėjimo uždarymo datą. Jis buvo uždarytas, vadovaujantis 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaita, dėl to, kad nebuvo prieinamos medicininės pagalbos, 2006 m. [penki ženklai, žymintys mėnesį, cenzūruoti]. Penkių ženklų cenzūruotas mėnuo gali būti tik „kovas“ ar „balandis“ pagal ženklų skaičių. Iš šių dviejų galimų variantų, kovo mėnuo atitinka datą, kuri buvo

ataskaitoje pateikta dėl Khalid Sheikh Mohammed perkėlimo į „rudąjį“ kalėjimą.

(h) Medicininės pagalbos trūkumas, kuris lėmė „violetinio“ kalėjimo uždarymą, atrodo, turėjo įtakos Mustafa al-Hawsawi ir „kitų keturių CŽA sulaikytųjų“ situacijai.

(i) 2006 m. sausio 1 d. CŽA laikė dvidešimt aštuonis kalinius, kurie buvo padalyti taip „oranžinio“ ir „violetinio“ kalėjimų.

(j) Nors pirmiau minėtos citatos cenzūruotos, 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitos kartu su kitais viešai prieinamais šaltiniais atidus skaitymas patvirtina išvadas, kad:

- „juodasis“ kalėjimas buvo Rumunijoje;
- „violetinis“ kalėjimas buvo Lietuvoje;
- „rudasis“ kalėjimas buvo Afganistane;
- CŽA sulaikytieji pirmą kartą buvo perkelti į „violetinį“ kalėjimą 2005 m. vasario mėn.;
- sulaikytieji buvo iškelti iš „violetinio“ kalėjimo į „rudąjį“ kalėjimą 2006 m. kovo mėn.

β) Dėl CŽA kalinių perkėlimo į Lietuvą

- 2005 m. vasario mėn. perkėlimai

123. „Reprieve“ dokumente teigiama, kad pirmasis perkėlimas įvyko 2005 m. pradžioje. Perkėlimas galėjo vykti vienu iš lėktuvų arba abiem lėktuvais (Nr. N787WH ir Nr. N724CL), vienu iš Maroko ir Amano, kitu iš Maroko ir Bukarešto, atvykusiais į Lietuvą 2005 m. vasario 17 ir 18 d.

(a) Orlaiviai Nr. N787WH ir Nr. N724CL veikė pagal subrangos sutartį Nr. S1007312, sudarytą su KMK. Jų kelionės 2005 m. vasario mėn. buvo pažymėtos kaip užduotys 20 ir 21 pagal subrangos sutartį.

(b) Duomenys iš „EuroControl“ rodo orlaivio Nr. N787WH vykimą iš JAV į Maroką, Rumuniją, Lietuvą ir atgal.

2005 m. vasario 15 d. jis skrido iš Baltimorės Vašingtono tarptautinio oro uosto (KBWI) į Santa Mariją, Azorus (LPAZ). Tuomet skrydžio plane nurodyta, kad jis skrenda į Miuncheną (EDDM), tačiau buvo sustabdytas sniego ir todėl skrido į Zalcburgą (LOWS). Vasario 17 d. popietę jis paliko Zalcburgą ir skrido į Malagą (LEMG), kur nusileido vidurnaktį. Tada jis paliko Malagą ankstyvą 2005 m. vasario 18 d. rytą ir atvyko į Rabatą (GMME) apie 2.40 val. ryte. Vos po dviejų valandų Rabate jis skrido į Rumuniją, skrydžio plane nurodant, kad skrenda į Konstancą (LRCK) – nors vėlesnis skrydžio planas buvo užpildytas ne Konstancoje, bet Bukarešto Baneasos oro uoste (LRBS). Iš Bukarešto išskrido 2005 m. vasario 18 d. popietę, užpildžius fiktyvų skrydžio į Geteborgą, Švediją, planą. Jo tikroji kryptis buvo Palanga, kur jis atvyko, vadovaujantis sąskaitos dėl „valstybinio mokesčio už oro ir terminalo navigacijos paslaugas – Palanga“ duomenimis, 18.09 val.

„EuroControl“ ir Palangos oro uosto dokumentai rodo, kad jis išvyko iš Palangos netrukus, 19.30 val., į Kopenhagą. Lėktuvas naktį liko Kopenhagoje ir toliau skrido į Ganderį, Kanadą (CYQX). Informacija, pateikta Federalinės aviacijos administracijos, rodo, kad tada jis grįžo į Baltimorės tarptautinį oro uostą (KBWI/BWI) ir galiausiai į bazę Floridoje (FLL).

(c) Nors Lietuvos Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto tyrime buvo aprašytas orlaivio Nr. N787WH skrydis iš Bukarešto į Palangą 2005 m. vasario 18 d., komitetas nežinojo apie orlaivio visą maršrutą, jo sutartinius pagrindus ar sąsajas su perdavimo operacijomis (žr. taip pat šio sprendimo 173 punktą).

(d) Orlaivio Nr. N724CL skrydis pagal tą pačią subrangos sutartį vyko tuo pačiu metu (2005 m. vasario 16–17 d.) kaip ir Nr. N787WH ir jo maršrutas buvo panašus: Rabatas (GMEE) – Amanas (OJAM) – Vilnius (EYVI) – Keflavikas (BIKF).

- 2005 m. spalio mėn. perkėlimas

124. 2015 m. „Reprieve“ informacijoje nurodyta, kad kaliniai dar kartą buvo perkelti į Lietuvą 2005 m. spalio mėn. iš Rumunijos. Dokumente remiamasi skrydžių, kuriuos vykdė orlaiviai Nr. N308AB ir Nr. N787WH 2005 m. spalio 1–7 d., maršrutais.

(a) „EuroControl“ duomenys rodo, kad orlaivis Nr. N308AB skrido iš Teterboro, Naujojo Džersio, į Slovakiją 2005 m. spalio 4 d. Po naktinio sustojimo jis toliau skrido į Rumuniją, užpildžius skrydžio į Konstančą planą 2005 m. spalio 5 d. vakare. Orlaivis paliko Rumuniją netrukus (šįkart buvo užpildytas skrydžio iš Bukarešto planas) ir skrido į Tiraną, Albaniją.

(b) Elektroninis laiškas ir „preliminarių reikalavimų“ dokumentas, atitinkantis minėtą skrydį, suteikė daugiau informacijos, t. y. kad atvykęs į Rumuniją lėktuvas turėjo paimti du žmones („PU 2 PAX“) papildomai, be penkių asmenų, su kuriais jis jau buvo pakilęs. Albanijoje jis turėjo visus išlaipinti („Drop All PAX“). Dokumente nurodoma: „Turi būti trys pilotai, jokių skrydžių palydovų. Ne mažesnės nei G-IV savybės su 10 PAX talpa. Jokios muitinės pagalbos.“

(c) Skrydžių duomenys rodo, kad išlaipinimo Albanijoje metu orlaivis Nr. N308AB buvo sutiktas orlaivio Nr. N787WH, kuris vos po valandos išskrido į Lietuvą, užpildžius skrydžio į Taliną (EETN) planą. Vilniaus oro uosto „valstybinio mokesčio“ dokumentas neteisingai nurodo, kad orlaivis Nr. N787WH atvyko iš Talino, nors kitas oro uosto žurnalas rodo, kad iš tiesų jis atvyko iš Tiranos.

(d) Kaip nurodė Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komitetas (žr. taip pat šio sprendimo 173 punktą), orlaiviui atvykus į Vilnių, pasienio pareigūnui nebuvo leista vykdyti savo funkcijų ir patikrinti lėktuvo; jis stebėjo, kaip automobilis nuvažiavo nuo lėktuvo ir paliko oro uosto teritoriją.

- 2006 m. kovo mėn. perkėlimas

125. 2015 m. „Reprieve“ informacijoje teigiama, kad CŽA kaliniai buvo perkelti iš Lietuvos į Afganistaną 2006 m. kovo mėn.

(a) Du skrydžiai, kuriuos vykdė KMK 2006 m. kovo 25–26 d. lėktuvais Nr. N333MA ir Nr. N740EH, jungia Lietuvą ir Afganistaną ir atitinka „violetinio“ kalėjimo uždarymo faktą ir kalinių perkėlimą iš jo į „rudąjį“ kalėjimą.

(b) Lietuvos parlamentiniame tyrime pažymėta, kad orlaivis Nr. N733MA atvyko į Palangą 2006 m. kovo 25 d., jis atvyko iš Porto ir grįžo į Porto miestą; daugiau jokios informacijos nebuvo pateikta, išskyrus faktus, kad „nebuvo atliktas muitinės patikrinimas“ ir pasienio pareigūnas „nepateikė jokių orlaivio nusileidimo ir jo patikrinimo įrašų“. „Reprieve“ tyrimas nustatė, kad, užuot grįžęs į Porto miestą, kaip tai nurodyta Palangos oro uosto pareigūnų, orlaivis Nr. N733MA skrido į Kairą, kur jis susitiko su orlaiviu Nr. N740EH. Orlaivis Nr. N740EH tada skrido į Kabulą. Abu lėktuvai buvo užsakyti KMK, o skrydžius vykdė „Miami Air International“, Florida.

(c) „EuroControl“ duomenys rodo, kad orlaivis Nr. N740EH skrido iš Niu Kastlio, Delavero (KILG) į Marakešą (GMMX) 2006 m. kovo 23 d. Nėra jokių įrašų apie orlaivio tolesnį maršrutą iki 2006 m. kovo 26 d. Tuo tarpu orlaivis Nr. N733MA, palikęs Filadelfijos tarptautinį oro uostą (KPHL), skrido per Porto miestą (LPPR), tada užpildė skrydžio planą į Helsinkį (EFHK) kovo 25 d. popietę.

Užuot skridęs į Helsinkį, orlaivis Nr. N733MA skrido į Palangą (EYPA) ir nusileido ten 22.25 val. vietos laiku (beveik tuo laiku, kuriuo planuota atvykti – 20.38 val. GMT). Jis Palangoje stovėjo 90 minučių. „EuroControl“ ir Lenkijos oro eismo tarnybų institucijos įrašai rodo, kad palikęs Palangą orlaivis neskrido į Portą, kaip buvo informuota Lietuvos parlamentiniam tyrimui (žr. taip pat šio sprendimo 173 punktą), bet skrido į Kairą (HECA). Numatytas atvykimo į Kairą laikas buvo 02.19 val. GMT 26 d.

(d) Kol orlaivis Nr. N733MA skrido į Palangą, orlaivis Nr. N740EH skrido į Kairą. Nors nėra įrašų apie jo atvykimo į Kairą laiką ar įrašų, rodančių, iš kur orlaivis atvyko, yra nurodyta, kad orlaivis išvyko iš Kairo netrukus po orlaivio Nr. N733MA atvykimo, t. y. 02.45 val. GMT 2006 m. kovo 26 d. Tada jis skrido iš Kairo į Kabulą (OAKB) ir atvyko į Kabulą 08.32 val.

Orlaivis Nr. N740EH tada pasuko į vakarus nuo Kabulo, trumpam sustojo Amane (OJAI) prieš sustodamas ilgesniam laikui Heraklione (LGIR). Jis atvyko į Heraklioną apie 23.07 val. 2006 m. kovo 26 d. Orlaivis Nr. N733MA taip pat skrido į Heraklioną tiesiogiai iš Kairo ir laukė ten, atvykęs 04.59 val. tą pačią dieną. Abu lėktuvai paliko Heraklioną ir skrido į Keflaviką (BIKF) – orlaivis Nr. N733MA išskrido 2006 m. kovo 27 d. rytą, o orlaivis Nr. N740EH išskrido 2006 m. kovo 28 d. rytą.

(e) Dokumentai, susiję su šių dviejų kelionių planavimu, rodo kompleksines pastangas nuslėpti faktą, kad kelionių tikslas buvo sujungti Lietuvą ir Afganistaną. Abi kelionės buvo nurodytos toje pačioje sąskaitoje.

Kaip ir kitų dokumente nurodytų kelionių atveju, šiuo atveju sąskaita, susijusi su užduotimi, minima pagrindinėje perdavimo subrangos sutartyje.

(f) Skrydžio tvarkaraštis, kuris pridėtas prie sutarties, rodo, kad abiejų lėktuvų kryptys buvo laikomos paslapyje iki pat paskutinės minutės.

(ii) Ekspertų parodymai

126. Faktų nustatymo posėdyje ekspertai p. J. G. S. ir p. Black davė parodymus apie tariamą CŽA slapto kalėjimo, 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje pavadinto kodiniu pavadinimu „violetinis“ kalėjimas, veikimą Lietuvoje, pareiškėjo tariamą perdavimą į Lietuvą, jo slaptą kalinimą ir išvežimą iš šalies. Jie atsakė į įvairius teisėjų ir šalių klausimus. Jų parodymai buvo tokie.

127. *PowerPoint* pristatymo metu p. J. G. S., aiškindamas perdavimo schemą, pagal kurią veikė CŽA, apibūdino Lietuvą kaip CŽA sulaikytųjų „išlaipinimo“ punktą, kuriame buvo įsteigta sulaikymo vieta. Jis teigė:

„Norėčiau pradėti grafine iliustracija, kad paaiškintčiau sistemą, kaip šie kalėjimai buvo išsidėstę. Tai sistema, kuri apėmė visą planetą, tačiau jos pagrindas buvo keletas veikimo taškų Europoje. Naudoju pasaulio žemėlapi, kad parodyčiau kelias vietas, kuriose orlaiviai leidosi „karo su terorizmu“ metu, kategorijas.

Mes susikirstėme nusileidimo taškus vadovaudamiesi kriterijais, kurie buvo išplėtoti 2006 m., kur kiekvienas nusileidimo taškas turėjo tam tikrus požymius, kurie mums leido atskirti tikslą, dėl kurio orlaivis ten leidosi. Išskiriamos keturios kategorijos: pirmieji sustojimo taškai, kur orlaivis sustodavo trumpam ir to sustojimo pirminė paskirtis buvo prisipildyti degalų, susitelkimo taškai, kur dažnai du ar daugiau orlaivių susitikdavo, kad suplanuotų konkrečias kalinių perdavimo operacijas ar joms pasiruoštų, paėmimo taškai, kur įtariamuosius, CŽA paimtus į nelaisvę asmenis, CŽA perdavimo komandos sulaipindavo į CŽA perdavimo lėktuvus, kad nuskraidintų į slaptus kalėjimus, paskutinės kategorijos sulaikytųjų perkėlimo ar išlaipinimo taškus.

Ekране matote 2006 m. parengtą pirminę schemą. Šiandien mes galime pridėti vieną papildomą sulaikytųjų perkėlimo ir išlaipinimo tašką Vilniuje, Lietuvos Respublikos teritorijoje. Atskleidę įrašus apie skrydžius iš tos teritorijos ir į ją ir kruopščiai bei dėmesingai ištyrę tai pagrindžiančius dokumentus, nustatėme, kad Vilnius kartu su Šimais ir Bukareštu atitiko sulaikytųjų išlaipinimo punkto požymius CŽA perdavimų sistemoje. Aš paaiškinsiu, kaip tai įvyko, pateikdamas tolesnę analizę.

<...>

Vilnius buvo čia įrašytas dėl šiandienos proceso tikslo, nors 2006 m. ir 2007 m. mes neturėjome pakankamai informacijos, kad galėtume jį pažymėti žemėlapyje. Informacijos, kurią galime pasakyti šiandien apie CŽA operacijas „juodojoje vietoje“ Lietuvoje, apimtis gerokai padidėjo dėl įvairių išslaptinimų, taip pat įvairių dokumentų, gautų teismo proceso JAV metu, taip pat dėl uolių Lietuvos partnerių, kurie tyrė šį klausimą nuo pat jo atskleidimo 2009 ir 2010 m., pastangų.

<...> Pavyzdžiui, <...> tai yra dokumentas, pateiktas Teismui, kuris patvirtina CŽA perdavimo orlaivio nusileidimą Vilniuje 2005 m. vasario ir spalio mėn. Tai yra svarbu ir tai buvo nustatyta 2011 m. pačių Lietuvos institucijų. Tai svarbu, nes orlaivis, aprašytas minėtuose dokumentuose, nėra tas pats orlaivis, kuris vykdė didelę dalį perdavimo operacijų Lenkijoje ir Rumunijoje ankstesnėje programos veikimo stadijoje.“

128. P. J. G. S. teigimu, pirmieji CŽA sulaikytieji buvo perkelti į Lietuvą 2005 m. vasario mėn. Jis nurodė, kad 2005 m. vasario 17–18 d. buvo kritinis taškas, kai CŽA operacijos užsienyje dar kartą buvo peržiūrėtos ir CŽA

sulaikytųjų iškėlimas iš Maroko lėmė naujos „juodosios vietos“ atidarymą Lietuvoje. P. Zubaydah buvo perkeltas į Lietuvą 2005 m. vasario mėn. Kiti sulaikytieji buvo perkelti į šalį 2005 m. spalio mėn. Kalėjimo uždarymas buvo pažymėtas CŽA sulaikytųjų, įskaitant pareiškėją, perkėlimu iš Lietuvos 2006 m. kovo 25 d. Savo išvadoms pagrįsti jis nurodė tokius aspektus.

129. Pirmiausia jis rėmėsi CŽA slaptų kalėjimų „cikliškumu“ ir paaiškino jo reikšmę CŽA slapto kalėjimo Lietuvoje atidarymui ir uždarymui:

„Teismas prisimins mano minėtus CŽA vidinius aviacijos paslaugų teikėjus. Buvo fiktyvi kompanija, žinoma kaip „Aero Contractors“, kuri administravo du orlaivius Nr. N313P ir Nr. N379P pirmaisiais perdavimo programos gyvavimo metais, o didelę dalį skrydžių planavimo atliko vienas tiekėjas – „Jeppesen Dataplan“. Taigi tais pirmaisiais metais galima matyt gana nuoseklų perdavimo operacijų vykdymo modelį ir jis tikrai apima buvimo Lenkijos kalėjime laiką – nuo 2002 m. gruodžio mėn. iki 2003 m. rugsėjo mėn. – ir daugumą operacijų Rumunijos kalėjime – nuo 2003 m. rugsėjo mėn. iki 2005 m. lapkričio mėn. Bet Lietuvoje neturime jokių įrašų apie nors vieno iš šių orlaivių, tipinių perdavimo orlaivių, nusileidimą: nei „Boeing Business“ lėktuvus, nei „Gulfstream“ greitasis lėktuvus, kurie dažniausiai buvo naudojami pirmaisiais metais, Lietuvoje nesileido. Vis dėlto Lietuvos įrašai leidžia mums nustatyti, kaip CŽA plėtojo savo metodologiją, išplėtė savo parką ir kai kuriais atvejais pakeitė pirminį skrydžių vykdytoją kitais rangovais, naujais orlaiviais ir nauja *modus operandi*.

Tarp maršrutų, kuriais skrido šie nauji orlaiviai, buvo ir šiandienos procese numanomas pareiškėjo perdavimas į Lietuvą 2005 m. vasario mėn. Dėl priežasčių, kurias nurodžiau [*Al Nashiri prieš Rumuniją*] byloje, Ponia Pirmininke, atrodo aišku, kad 2005 m. vasario mėn. buvo dar vienas svarbus CŽA slapto kalinimo programos raidos etapas. Kaip parodysiu savo pristatyme, programa buvo cikliška: kalėjimai neegzistavo visą karą su terorizmu laikotarpi, o CŽA buvo linkusi lanksčiai veikti ir improvizuoti pagal esamą situaciją.

Anksčiausiai įsteigti objektai, šalyje, tokioje kaip Afganistanas, jie galėjo likti kažkiek ilgiau dėl konteksto ir dažnai dėl jiems skiriamos karinės paramos, bet Tailando, Lenkijos, Maroko ir netgi Gvantanamo įlankos atvejais tam tikros aplinkybės, atsiradusios dėl išorės veiksnių, politinių, teisinių ar susijusių su reputacija, lėmė staigų kalėjimų uždarymą, nors CŽA nebūtinai planavo juos uždaryti.

Taigi slapto kalinimo programos istorijoje yra keletas etapų, kai vienas kalėjimas staiga uždaromas, o vietoj jo atidaromas kitas. Vis dėlto 2005 m. vasario mėn. tinka schema, nes 2005 m. vasario mėn. bendradarbiavimas su Maroko institucijomis dėl slapto kalėjimo Rabate, Maroke, administravimo galiausiai nutrūko. Visi likę CŽA sulaikytieji Maroke turėjo būti iškelti. 2005 m. vasario mėn. skrydžio duomenys mums rodo, kad buvo dvi pagrindinės sulaikytųjų, kurie buvo išvežti iš Maroko, perkėlimo kryptys. Tai buvo dvi vietos Europoje. Visų pirma, Rumunija, apie kurią kalbėjome [*Al Nashiri prieš Rumuniją*] byloje, o antra, pirmą kartą Lietuva.“

Jis pridūrė:

„Kalėjimai neveikė ilgiau kaip keletą metų iš eilės, tam tikrais programos laikotarpiais jie buvo staiga uždaromi ir visa įslaptinta informacija, laikyta tose vietose, sunaikinama. Čia turime pavyzdį, kai buvo uždarytas Tailando [kalėjimas] 2002 m. gruodžio mėn. Ir surinkę kablogramų medžiagą kartu su skrydžių duomenimis, įskaitant medžiagą iš mūsų tyrimų, identifikavome momentą <...> 2002 m. gruodžio 4–5 d. kaip pirmą iš keleto kartų, kai CŽA sulaikymo ir tardymo operacijos buvo dramatiškai peržiūrėtos. Tai reiškė, kad viena bazė buvo uždaryta, tai buvo „CATESEYE“ Tailande, ir tuoj po to atidaryta nauja bazė – „QUARTZ“ Lenkijoje. Ir lygiai taip pat, kaip sulaikytieji buvo perkelti iš vienos vietos į kitą, taip ir operacijų dėmesio centras judėjo su jais. „QUARTZ“ nuo 2002 m. gruodžio 5 d. tapo objektu, į kurį CŽA vežė aukštos vertės kalinius AVS tardymui. Analogiškai, jei persikeltume devyniais mėnesiais į priekį, ta pati ataskaita rodo, kad „QUARTZ“ egzistavo

tik iki 2003 m. rugsėjo 22 d., kai „QUARTZ“ bazė Lenkijoje buvo uždaryta ir 2003 m. rugsėjo 22 d. atidaryta nauja bazė „BRIGHTLIGHT“ Rumunijoje. Šis cikliškumas yra aiškus iš dokumentų, paremtas skrydžių duomenų analize ir išliko visą laiką iki Europos dalyvavimo perdavimo programoje pabaigos.

Paskutinis svarbus momentas Teismui yra tai, kad 2006 m. kovo 25 d. „violetinis“ kalėjimas, Lietuvos objektas, buvo uždarytas ir visi sulaikytieji perkelti į paskutinį programos objektą atgal į Afganistaną. Taigi, užuot turėjusi keletą nuolat kartu veikiančių vietų, programa vis perkeldavo dėmesio centrą, ir tik vienas taškas buvo operacijų centras, kur vyko pagrindiniai tardymai, kur buvo patvirtinamas sustiprintų tardymo metodų naudojimas ir kur sugauti nauji asmenys buvo siunčiami, kad būtų išsaugomi ištekliai.“

130. Šiame kontekste *PowerPoint* pristatymo metu p. J. G. S. parodė du perdavimo maršrutus per Lietuvą, pirmuoju vyko orlavis Nr. N724CL 2005 m. vasario mėn., antruoju – orlavis Nr. N787WH 2005 m. spalio 5–6 d.

(a) Dėl orlaivio Nr. N724CL maršruto 2005 m. vasario mėn.:

„Šis 2005 m. vasario mėn. maršrutas apima laikotarpį nuo 2005 m. vasario 15 iki 20 d., juo skridę du perdavimo orlaiviai kartu leidosi Maroke.

Parodysiu orlaivio Nr. N724CL maršrutą, kuris prasidėjo čia, Gran Kanarijoje, ir tęsėsi iki Rabato, Maroko, kur paimti likę sulaikytieji. Orlavis skrido į Amaną, Jordaniją, prieš skrisdamas į Vilnių, Lietuvą. Tai pirmasis nusileidimas, kurį Lietuvos institucijos aprašė savo dokumentuose 2011 m. Orlavis leidosi Vilniuje 2005 m. vasario 17 d., dieną, kurią mūsų pareiškėjas buvo pradėtas slaptai kalinti Lietuvoje. Orlavis išvyko per Keflaviką į bazę JAV.

Šis paprastas pavyzdys paremtas daugybe dokumentų ir būtent dėl šių rangovų operacijų mes galime rintis JAV bylinėjimosi tarp dviejų rangovų, iš kurių abu padėjo CŽA vykdyti perdavimo programą, medžiaga. Bylos, kuri yra nurodyta Teismo dokumentuose, pavadinimas yra „Sportsflight Air Inc.“ [*sic*] prieš „Richmor tion“.

(b) Dėl orlaivio Nr. N787WH maršruto 2005 m. spalio mėn. p. J. G. S. nurodė, kad tuo skrydžiu buvo perkelti sulaikytieji tarp CŽA „juodųjų vietų“ Rumunijoje ir Lietuvoje, o skrydžiai buvo užmaskuoti naudojant fiktyvų skrydžių planavimą ir CŽA orlaivių „keitimo“ metodologiją. CŽA pagal savo aviacijos paslaugų sutartį su KMK pavedė dviem perdavimo orlaiviams – Nr. N308AB ir Nr. N787WH – skristi į Europą tuo pat metu.

Orlavis Nr. N308AB atvyko į Bratislavą, Slovakiją, iš Teterboro, JAV, o orlavis Nr. N787WH leidosi Tiranoje, Albanijoje. Buvo užpildytas fiktyvus orlaivio Nr. N308AB skrydžio iš Bratislavos į Konstančą, Rumuniją, planas, bet kai lėktuvas pasiekė Rumunijos oro erdvę, Rumunijos aviacijos institucijos nukreipė jį nedeklaruotai nusileisti Bukarešte. Lėktuvas surinko CŽA sulaikytuosius iš Rumunijos. Orlavis Nr. N308AB toliau skrido iš Bukarešto į Tiraną 2005 m. spalio 5 d. naktį. CŽA sulaikytieji „pakeitė“ orlaivius Tiranoje; jie buvo perkelti į orlaivį Nr. N787WH perdavimo skrydžiui. Buvo užpildytas fiktyvus lėktuvo Nr. N787WH skrydžio iš Tiranos į Taliną, Estiją, planas. Tačiau lėktuvas skrido į Lietuvą ir Lietuvos aviacijos institucijos jį nukreipė nedeklaruotai nusileisti Vilniuje ankstyvą 2005 m. spalio 6 d. rytą. Orlavis išlaipino CŽA sulaikytuosius, kad jie būtų sausumos transportu nuvežti į CŽA „juodąją vietą“ Lietuvoje. Tada lėktuvai išskrido; orlavis Nr. N787WH išskrido į Oslą, Norvegiją, o orlavis Nr. N308AB sustojo Šanone, Airijoje, ir grįžo į bazę JAV (žr. taip pat *Al Nashiri prieš Rumuniją*, minėta pirmiau, § 135).

P. J. G. S. teigė:

„Kiek tai susiję su Lietuva, norėčiau atkreipti dėmesį į 2005 m. spalio mėn. skrydžių įrašus. Du orlaiviai buvo įtraukti į vienos sulaikytųjų grupės perkėlimą. Yra įrašų, susijusių su orlaiviu Nr. N308AB, taip pat su orlaiviu Nr. N787WH. Orlaivis Nr. N787WH yra „Boeing 737“ komercinis lėktuvas ir, kaip minėjau, jis užėmė ankstesnio orlaivio Nr. N313P vietą atliekant didelio masto sulaikytųjų perkėlimus tuo pačiu metu. Tarp dokumentų yra elektroniniai laišakai ir kita korespondencija, kurie labai gerai atskleidžia CŽA operacijų planavimą.

Jei būčiau paklaustas, iš kur žinome, kad apgaulė buvo tyčinė, iš kur žinome, kad slapstymasis buvo labiau taktika nei skrydžių pasikeitimo aspektai, aš atkreipčiau dėmesį į dokumentus, kurie tiesiogiai nurodo buvus apgavystę. Juose tyčia siekiama pateikti skrydžių į paskirties vietas, į kurias orlaivis neketina skristi, planus ir juose yra tokie teiginiai kaip „jokios muitinės pagalbos“ ar kartais „išlaipinti visus keleivius“, ar kartais „sunkus atvykimas“, o tai nėra teisiniai tarptautinių skrydžių planavimo terminai; tai galima vadinti pastangomis apeiti kontrolės ir reguliavimo sistemą, kuri buvo nustatyta, be kita ko, Tarptautinės civilinės aviacijos organizacijos.

Šis konkretus maršrutas, kurį aš parodysiu, yra itin svarbus mūsų šiandieniniam procesui, nes jis sujungia kalėjimą Bukarešte, Rumunijoje, su kalėjimu Vilniuje, Lietuvoje, ir parodo, kaip CŽA taktika išvengti atsakomybės plėtojosi įgyvendinant programą. Čia mes pamatysime ne tik fiktyvių skrydžių planavimo atvejus, paprastą fiktyvių skrydžių planų užpildymą, bet ir naujos metodologijos pakeičiant orlaivį operacijos viduryje naudojimą, kad būtų išvengta to, kad tas pats orlaivis pasirodys dviejose skirtingose sulaikymo vietose.

Šiame žemėlapyje turime du orlaivius, kurie tuo pačiu metu atvyko į Europą 2005 m. spalio 5 d. Pirmasis orlaivis Nr. N308AB atvyko iš bazės Teterboro, Naujajame Džersyje, o antrasis Nr. N787WH atvyko iš Keflaviko ir nusileido Tiranoje, Albanijoje. Tirana, Albanija, turėjo būti tas taškas, kuriame orlaiviai susitiks, ir todėl jis pažymėtas kaip susitelkimo taškas. Prieš ten atvykdamas, pirmasis orlaivis Nr. N308AB užpildė fiktyvų skrydžio netikra kryptimi Konstancoje, Rumunijoje, planą ir tada išskrido tikrąja kryptimi į Bukarešto Baneasos oro uostą, kur surinko sulaikytuosius iš Rumunijos kalėjimo. Paskui orlaivis iš Bukarešto skrido į Tiraną, turėdamas išankstinį nurodymą palikti visas pakuotes. Tai žargonas, reiškiantis lėktuvo keleivius, o čia turima galvoje skrydžio įgula, perdavimus personalas, atsakingas už sulaikytųjų išvežimą, apsaugą ir pervežimą. Tiranoje įgula persėdo į laukiantį antrąjį orlaivį Nr. N787WH kartu su sulaikytaisiais. Buvo užpildytas fiktyvus skrydžio planas, taip didinant apgavystę. Talinas, Estija, buvo panaudotas kaip netikra kryptis, kad orlaivis galėtų pasiekti Lietuvos oro erdvę ir nusileisti Vilniaus oro uoste Lietuvoje.

Tai taškas, kuriame sulaikytieji buvo išlaipinti, todėl ir yra tiesioginė sąsaja tarp „juodosios vietos“ Bukarešte ir „juodosios vietos“ Vilniuje. Abu lėktuvai grįžo į JAV, orlaivis Nr. N787WH skrido per Oslą į šiaurę, o orlaivis Nr. N308AB sustojo Šanone ir skrido į Naująjį Džersį. Lietuvos įrašai rodo, kad orlaivis Nr. N787WH leidosi Vilniuje, nepaisant fiktyvių skrydžių planų, ir šis dokumentas, kuris yra dalis Teismui pateiktų *Litcargus* tiekėjo Vilniuje įrašų, žymi orlaivių keitimo operacijos pabaigą, kai Vilniuje tipiškai ankstyvą rytą buvo praleista mažai laiko, per kurį kaliniai buvo sausuma perkelti į sulaikymo vietą Lietuvoje.“

131. Atsakydamas į teisėjų klausimą apie ryšį tarp minėto maršruto ir pareiškėjo situacijos, p. J. G. S. parodė:

„Klausėte, kodėl aš daug dėmesio skyriau orlaivių keitimui 2005 m. spalio mėn., taip yra todėl, kad ta operacija jungia du kalėjimus Europos teritorijose, būtent kalėjimą Rumunijoje ir kalėjimą Lietuvoje, ir tinkamai parodo Teismui, kad tai buvo sudėtinga, apgavikiška taktika, kuri labai apsunkino konkretaus sulaikytojo judėjimo sekimą per perdavimus, kuriuos CŽA vykdė perkeldama sulaikytuosius iš vienos vietos į kitą. Būtent ta jungtinė operacija, kurią vykdė orlaiviai Nr. N308AB ir Nr. N787WH, yra operacija, kurios

aprašymui aš skyriau daug laiko, bandžiau tarpusavyje sieti ir lyginti skirtingus informacijos šaltinius ir galiu tvirtai pareikšti, kad vyko perdavimo operacija, kurios metu asmenys iš Rumunijos buvo perduoti pakeičiant orlaivius Tiranoje į objektą Lietuvoje. Šiuo metu ta operacija yra vienintelė patvirtinta perdavimo į Lietuvą operacija, kurią aš sugebėjau aprašyti iš viešai prieinamos medžiagos. Ir būtent dėl to aš pristačiau ją Teismui, nes ji padidina galimybę, kad kalėjimas Lietuvoje egzistavo.“

132. Atsakydamas į teisėjų klausimą, ar galima nustatyti, kad CŽA kalėjimas Lietuvoje buvo pavadintas kodiniu pavadinimu „violetinis“ 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje, ir, jei taip, kuo remiantis, p. J. G. S. parodė:

„Violetinis“ kalėjimas yra kodinis spalvos pavadinimas, kuriuo buvo apibūdinta Lietuva [2014 m. JAV Senato komiteto] ataskaitoje. Prie šios išvados aš priėjau lygindamas konkrečių datų informaciją, duomenis apie konkrečius sulaikytuosius, taip pat konkrečias aplinkybes CŽA programoje, kurios yra aiškiai paminėtos ir ataskaitoje nėra cenzūruotos. Aš remiuosi ryšiu tarp skirtingų kalėjimų ir programos cikliškumu, t. y. kad kai viena sulaikymo vieta būdavo uždaryta, būdavo atidaroma nauja, kai viena sulaikymo vieta tapdavo ne tokia svarbi, kitos svarba padidėdavo. Išvada, kad „violetinis“ kalėjimas buvo Lietuvoje, daroma iš gilaus supratimo tiek apie Rumunijos kodiniu pavadinimu „juoda“ vaidmenį, tiek ypač apie Maroko, kuris minimas tik kaip šalies raidė, o ne spalva, vaidmenį, nes Maroke neveikė CŽA struktūroje buvęs kalėjimas ar „juodoji vieta“. Bet ypač norėčiau atkreipti Teismo dėmesį į 2014 m. [JAV Senato komiteto ataskaitos] 139–142 puslapius, kur aprašomas Maroko vaidmuo kaip šalies, kuri „sulaiko asmenis CŽA naudai“, ir šių teksto dalių skaitymas kartu su įrodymais, kuriuos aš pateikiau šiame ir ankstesniame procesuose [*Al Nashiri prieš Rumuniją*], leidžia prieiti prie neginčijamos išvados, kad kai sulaikymo vieta Maroke buvo uždaryta, vienintelė galimybė buvo ta, kad „violetinis“ kalėjimas, t. y. Lietuva, priėmė sulaikytuosius iš tos šalies bendrai su „juoduoju“ kalėjimu. 142 puslapio pastraipa, kurioje aprašoma CŽA ir Maroko ryšių pabaiga, baigiama tekstu, kad CŽA sulaikytieji buvo išvežti iš šios šalies 2005 m. vasario mėn., ir tai atitinka skrydžius, planavimo dokumentus ir detalias įžvalgas, kurias suteikė Amerikos bylinėjimosi procesas tam, kad būtų nustatyta kryptis iš Rabato, Maroko, į Vilnių, Lietuvą.“

133. Dėl kitų elementų, pagrindžiančių išvadą, kad „violetinis“ kalėjimas buvo Lietuvoje, p. J. G. S. parodė:

„Dabar norėčiau pereiti prie informacijos Amerikos išslaptintuose dokumentuose, kuri gali padėti Teismui nustatyti Lietuvos objekto padėtį platesniame perdavimo, sulaikymo ir tardymo programos kontekste. Kiek tai susiję su Lietuva, svarbiausias dokumentas yra išslaptinta [2014 m. JAV Senato komiteto ataskaita], dar vadinama Feinstein ataskaita. Nors nepilnas ir smarkiai cenzūruotas, dokumentas vis tiek pasitarnauja minėtam daugelio dokumentinių šaltinių palyginimui ar išgryninimui ir yra įmanoma susieti spalvų kodinius pavadinimus su konkrečiais kalėjimais atpažįstamosiose priimančiosiose „juodųjų vietų“ šalyse, įskaitant Lietuvą.“

Kaip buvo plačiai skelbiama po dokumento išslaptinimo, Lietuvos objektas siejamas su kodiniu spalvos pavadinimu „violetinis“. Nuorodos 2014 m. [JAV Senato komiteto ataskaitoje] į „violetinį“ kalėjimą visiškai sutampa su sulaikymo operacijų Lietuvoje laiku, būdu ir chronologine progresija. Norėčiau atkreipti Teismo dėmesį į du ataskaitos skyrius 96–98 ir 154–156 puslapiuose. Šiuose skyriuose komitetas analizuoja „violetinio“ kalėjimo Lietuvoje atidarymo ir uždarymo priežastis ir pristato kelias susijusias pastabas dėl ryšių su priimančiųjų valstybių institucijomis.

Tam, kad būtų galima nustatyti ryšį su kodiniu pavadinimu, visų pirma svarbu nustatyti, kad „violetinis“ kalėjimas buvo įkurtas kitoje šalyje nei kiti kalėjimai, minimi ataskaitoje. Taigi yra begalė įrodymų, siejančių „kobalto“ kalėjimą su Afganistanu ir atitinkančių žinomus kalinimus ten ir žinomus ten praktikuotus metodus; žinome, kad „žalasis“ kalėjimas buvo Tailande, vietoje, kur Al Nashiri ir šios bylos pareiškėjui Abu Zubaydah

taikytas skandinavimo imitavimo metodas, ir tai vienintelė vieta, kur buvo daromi vaizdo įrašai; „mėlynasis“ kalėjimas, pirmasis Europoje, Šimanoose, Lenkijoje, kur tiek šiandieninis pareiškėjas p. Zubaydah, tiek ir p. Nashiri buvo perkelti uždarius Tailando kalėjimą 2002 m. gruodžio mėn., ir, kaip minėta ankstesniame procese [*Al Nashiri prieš Rumuniją*], „juodasis“ kalėjimas buvo Rumunijoje, kur p. Al Nashiri ir kiti buvo laikomi nuo 2003 m. rugsėjo mėn. iki 2005 m. lapkričio mėn.

Nuoroda į atskirą šalį atveria naują programos teritoriją. Čia mes matome diskusiją apie politinį pritarimą kalėjimui, tai rodo, kad vyko panašūs procesai kaip Lenkijoje bei Rumunijoje ir kaip aprašyti Marty ataskaitose. Buvo ta pati koncepcija, kai buvo reikalaujama aukščiausio vyriausybės lygmens pritarimo tam, kad kalėjimas būtų įkurtas Europos šalyje. Turime aprašytą pasakojimą, kaip Lietuvos atitinkami pareigūnai galėjo būti „šokiruoti“ sulaikytųjų buvimo savo teritorijoje, tačiau „vis dėlto“ tai aprobavo.

Tiek iš [JAV] Senato tyrimo, tiek iš Lietuvos Seimo tyrimo žinome, kad Lietuvoje buvo du projektai, kuriais buvo siekiama teikti paramą CŽA sulaikymo operacijoms. Lietuvos ataskaitose tie projektai įvardijami kaip Projektas Nr. 1 ir Projektas Nr. 2. [2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje] šie projektai nurodomi ne taip techniškai, bet vis tiek teigiama, kad iki 2003 m. vidurio CŽA pareiškė, kad ji baigė įrengti, tačiau vis dar nepanaudojo laikymo kameros šioje šalyje. Turimas galvoje Projektas Nr. 1 ir manoma, kad patalpų nepakako, nes CŽA sulaikytųjų daugėjo ir CŽA buvo suinteresuota apklausti kelis sulaikytuosius tame pačiame kalėjime. Šis sakinytis yra itin svarbus Lietuvai, nes jis absoliučiai atitinka Projekto Nr. 2 kilmę, kaip ją apibūdino Lietuvos Seimas. Nurodoma, kad CŽA siekė pastatyti naują didesnę sulaikymo vietą šalyje. Komiteto ataskaitoje pateikiama informacija tiek apie Rumunijos objekto atidarymą, tiek apie jo uždarymą, ir tai yra svarbu, nes tai taip pat padės nustatyti Lietuvos objekto padėtį laiko požiūriu. Kaip minėta ankstesniame procese, sužinojome, kad „juodasis“ kalėjimas buvo atidarytas 2003 m. rudenį, tiksliau 2003 m. rugsėjo 22 d. Taip pat sužinojome, kad jis buvo uždarytas vos po kelių dienų nuo jo atskleidimo *The Washington Post*; tiksliau, 2005 m. lapkričio 5 d. „juodasis“ kalėjimas buvo uždarytas. Taigi nuoroda į atskirą šalį reiškia objektą, kuris išliko ilgiau už „juodąjį“ kalėjimą Rumunijoje ir ilgiau, nei truko laikotarpis, kuriuo buvo žinoma, kad Europoje veikė slapto kalinimo sistema. Lietuvos „violetinis“ kalėjimas tapo ilgiausiai veikiančia ar paskutine sulaikymo vieta Europoje. <...>“

Jis pridūrė:

„Norėčiau pateikti dar šiek tiek informacijos apie operacijas Lietuvoje, kurią gavau nagrinėdamas konkrečių CŽA sulaikytųjų atvejus. Galutinai susiejome tris aukštos vertės CŽA sulaikytuosius su kalėjimu Lietuvoje. Vis dėlto žinome, kad ten buvo laikomi bent jau penki asmenys, todėl, kad Senato komiteto tyrimo ataskaitoje nurodoma, kad vienas iš šių asmenų, Mustafa al-Hawsawi, ir keturi kiti buvo tuo pačiu metu laikomi šalyje. Šiandien aš galiu suteikti informacijos tik apie tris asmenis: pareiškėją šiandieniniame procese, pareiškėją Abu Zubaydah, Khalid Sheikh Mohammed kairėje apačioje, kuris buvo tam tikru metu laikomas kiekviename iš kalėjimų Europoje – Lenkijoje, tada Rumunijoje ir galiausiai Lietuvoje, ir minėtą Mustafa al-Hawsawi, kuris tapo viena iš priežasčių, kodėl kalėjimas buvo uždarytas, kaip paaiškinsiu vėliau.“

134. Atsakydamas į teisėjų klausimą, ar pareiškėjo teiginiai, kad jis buvo perkeltas į Lietuvą 2005 m. vasario 17 d. ar 18 d. ir išgabentas iš šalies 2006 m. kovo 25 d., galėjo būti patvirtinti, p. J. G. S parodė:

„Kiek tai susiję su perkėlimu į šalį, galiu paliudyti, kad operaciją perkelti Maroke laikomus kalinius į kitas veikiančias „juodąsias vietas“ / kalėjimus, t. y. objektus Rumunijoje ir Lietuvoje“, CŽA per perdavimo grupės padalinį pavedė atlikti savo pagrindiniam oro paslaugų teikėjui. Dar galiu paliudyti, kad dokumentų analizė rodo, jog ši operacija buvo įvykdyta naudojant du orlaivius. Du minėtus orlaivius Nr. N724CL ir Nr. N787WH. Savo pristatyme specialiai parodžiau orlaivio Nr. N724CL skrydį, būtent kad tas orlaivis skrido, ir

tai gali būti patvirtinta, į Vilnių. O Vilnius neabejotinai yra aerodromas, siejamas su kalėjimu Lietuvoje, kurio fizinė buvimo vieta, kaip parodyta, yra neginčijama.“

Kaip rodo mano patirtis, kiekvienas kalėjimas yra neabejotinai susijęs su vienu paskirties aerodromu, taigi Lenkijos objektas susijęs su Šimanų oro uostu, Rumunijos objektas susijęs su Bukarešto Baneasos oro uostu ir, mano supratimu, Lietuvos objektas yra pirmiausia susijęs su Vilniaus oro uostu, kurio kodas yra EYVI. Dėl šios priežasties aš pasirinkau parodyti šį skrydį savo pristatyme Teismui.

Vis dėlto negaliu atmesti galimybės, kad kitas aerodromas buvo naudotas kartu su Vilniumi operacijoms Lietuvoje ir kad šiuo metu viešai prieinamoje informacijoje nėra pakankamai įrodymų, kad būtų galima daryti kategorišką išvadą, pavyzdžiui, dėl Palangos aerodromo naudojimo. CŽA taktinė metodologija laikui bėgant vystėsi, kaip šiandien parodyta Teismui. Orlaivių keitimo metodologija nebuvo naudota pirmaisiais programos veikimo metais, tai buvo greičiau vėlesnė priemonė. Taigi yra įmanoma, kad siekdama tų pačių visiško slaptumo, perdavimo saugumo, atskaitomybės vengimo tikslų CŽA sugalvojo naujus perdavimo būdus, kurie apėmė kitų oro uostų Lietuvos teritorijoje naudojimą. Negaliu atmesti tos galimybės, taip pat negaliu kategoriškai pasakyti, kuris iš minėtų dviejų orlaivių atskraidino p. Zubaydah į Lietuvą.

Vis dėlto galiu teigti, kad jis buvo ten kalinamas paskutiniais Europos dalyvavimo „juodųjų vietų“ programoje metais ir kad tuo metu vienintelis žinomas skrydžio iš Lietuvos įrodymas buvo orlaivio Nr. N733MA skrydis 2006 m. kovo 25 d., kai buvo atliekama analogiška orlaivių keitimo operacija ir „violetiniame“ kalėjime palikti sulaikytieji buvo pervežami į Afganistane atidarytą naują „rudąjį“ kalėjimą, ir taip baigė gyvuoti Lietuvos kalėjimas. Nepaisydamas savo pripažinimo, kad dar gali būti atskleisti kiti įrodymai, aš esu tikras, kad šis orlaivis buvo susijęs su p. Zubaydah perdavimu iš Lietuvos.“

Šiame kontekste jis taip pat pridūrė:

„Negaliu atmesti galimybės, kad buvo imtasi dar kokios nors apgavystės, kuri lėmė, kad du Lietuvos oro uostai atsirado kai kuriuose skrydžių maršrutuose. Palanga man neatrodo kaip oro uostas, susijęs su kalėjimu, dėl jos geografinio atstumo nuo Antavilių, tačiau negaliu atmesti galimybės, kad galbūt lėktuvai leidosi ten ir sulaikytieji buvo pervežami kitomis priemonėmis. Neturiu kategoriškos informacijos šiuo klausimu. Galiu pasakyti tik tiek, kad skrydžiai, paminėti faktų aprašyme, apima du skrydžius šiuo laikotarpiu vasario mėn. tarp 2006 m. vasario 15 ir 20 d., yra patvirtinta, kad vienas orlaivis – Nr. N724CL – leidosi Vilniuje vasario 17 d., o kitas – Nr. N787WH – leidosi Palangoje. Vienu iš šių skrydžių pareiškėjas buvo atvežtas į Lietuvą, tačiau kategoriškai negalima nustatyti, kuriuo.“

Dėl pareiškėjo išgabenimo iš Lietuvos jis nurodė:

„Klausėte apie jo išvežimo skrydžio kryptį, ir gana aišku, kad tai buvo Afganistanas. Sakyčiau, kad nėra jokių pagrįstų abejonių, kad jis buvo išvežtas į Afganistaną iš Lietuvos, kadangi jis buvo vienas iš keturiolikos aukštos vertės sulaikytųjų, kurie buvo pervežti iš Afganistano į Gvantanamo įlanką ir kuriuos 2006 m. rugsėjo mėn. paminėjo Prezidentas George W. Bush kaip laikytus pagal CŽA programą, kai jis pirmą kartą atskleidė pasauliui, kad programa egzistuoja. Taigi nebuvo tolesnių perdavimų tarp 2006 m. kovo mėn. ir 2006 m. rugsėjo mėn. Taigi galiu tvirtai teigti, kad jis buvo išvežtas iš Lietuvos į Afganistaną, o po to į Gvantanamo įlanką, ir tikiu, kad turimi Teismo dokumentai atskleidžia, kaip ir kada tie pervežimai vyko.“

135. Dėl pareiškėjo tariamo kalinimo CŽA kalėjime Lietuvoje ir tos vietos uždarymo p. J. G. S taip pat parodė:

„P. Zubaydah neminimas vardu [2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje] nurodant sąsają su „violetiniu“ kalėjimu, bet kiti du sulaikytieji, kurie ten paminėti, nurodyti. Khalid Sheikh Mohammed atveju išsamiai apibūdinamas jo kalinimas skirtingose vietose, tiksliau nurodoma, kad jis buvo perkeltas į „violetinį“ kalėjimą ankstesniu orlaivių keitimo maršrutu 2005 m. spalio mėn. Jis taip pat buvo laikomas Lietuvoje iki kalėjimo uždarymo ten. Paskui jis 2006 m. kovo 25 d. buvo perkeltas į „rudąjį“ kalėjimą, kuris buvo Afganistane. Tekste

apie Khalid Sheikh Mohammed kalbama apie tai, kaip ataskaitos apie jį sudarė iki 15 % visų žvalgybos ataskaitų apie CŽA sulaikytuosius, o tai parodo jo ilgalaikę svarbą programos žvalgybos informacijos rinkimo tikslams. Manau, kad tai svarbu, nes Khalid Sheikh Mohammed buvo laikomas Lenkijoje, Rumunijoje, Lietuvoje ir jis yra kaip kalėjimų Europoje CŽA programos tikslams pasiekti simbolis.

Trečiasis kalinys, Mustafa al-Hawsawi, minimas ataskaitoje, kiek tai susiję su jo medicininės pagalbos poreikiu. Tekste, 154–156 puslapiuose, teigiama, kad CŽA buvo priversta ieškoti trijų trečiųjų valstybių pagalbos, kad Mustafa al-Hawsawi būtų suteikta medicininė pagalba, nes vietos institucijos Lietuvoje negalėjo garantuoti skubios medicininės pagalbos teikimo. Kaip aiškiai nurodyta Senato komiteto ataskaitoje, remiantis kablogramomis, išsiųstomis iš „violetinio“ kalėjimo bazės, šios medicininės problemos lėmė kalėjimo šioje šalyje uždarymą 2006 m. kovo mėn. Tuo metu CŽA perkėlė likusius sulaikytuosius į „rudąjį“ kalėjimą.

Mano požiūriu, šios teksto ištraukos, skaitomos kartu su kitais dokumentais, pateikia pakankamai pilną analizės vaizdą ir metodologiją, slypinčią už Lietuvos kalėjimo uždarymo. Taip pat toliau tekste nurodomas visas asmenų, dalyvavusių programoje, skaičius 2006 m. sausio 1 d. Jų buvo 28. Nurodoma, kad šie 28 asmenys buvo padalyti tik tarp dviejų tuo metu veikusių sulaikymo vietų. Viena jų buvo „oranžinis“ kalėjimas Afganistane, bet kita, o tai svarbu, buvo „violetinis“ kalėjimas Lietuvoje. Datos atitinka skrydžius į vietą ir iš vietos, ir „violetinis“ kalėjimas gali būti apibūdinamas tuo laikotarpiu kaip sulaikymo operacijų centras.“

136. Atsakydamas į Vyriausybės klausimą, ar jis galėtų nurodyti kiekvienos CŽA „juodosios vietos“, paminėtos 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje, spalvos kodinį pavadinimą ir ar buvo vietų be spalvos pavadinimo, p. J. G. S pasakė:

„Taip, aš galiu priskirti spalvų kodinius pavadinimus, kaip jie paminėti Senato komiteto ataskaitoje, kiekvienai sulaikymo vietai, kuri buvo CŽA „juodosios vietos“ pobūdžio. Kad būtų aiškiau, buvo vietų, kurias CŽA naudojo, tačiau kurios neatitiko „juodosios vietos“ kriterijų, kadangi ji turėjo būti pritaikyta aukštos vertės sulaikytiesiems. Kriterijai buvo numatyti generalinio inspektoriaus ataskaitoje. Savo pristatyme aš tai nurodžiau, ir taip pat vienas iš kriterijų buvo išskirtinis CŽA agentų ir vykdytojų veikimas nedalyvaujant užsienio kolegoms. „Juodosios vietos“ kriterijai nurodyti keliuose CŽA dokumentuose, ir Senato komiteto ataskaitoje tos vietos buvo suskirstytos pagal spalvinį kodą. Taigi, pavyzdžiui, Lietuva siejama su violetine, Rumunija siejama su juoda, Lenkija siejama su mėlyna, Tailandas siejamas su žalia, Afganistane yra keletas vietų – kobalto, oranžinė ir ruda. Gvantaname taip pat yra keletas vietų – kaštoninė ir indigo. Tačiau Marokas, kur CŽA sulaikytieji buvo laikomi keliuose programos veikimo etapuose, neturi savo spalvos kodo, nes jis neatitiko sulaikymo vietos, pritaikytos aukštos vertės sulaikytiesiems, reikalavimų. Marokiečiai dalyvavo CŽA organizuojant AVS kalinimą savo teritorijoje ir laikė tuos asmenis Maroke vykstančių sulaikymo operacijų kontekste, kaip rašoma ataskaitoje. Taigi aš galiu priskirti spalvų kodinius pavadinimus kiekvienai iš „juodųjų vietų“ ir taip pat galiu identifikuoti šalis, kurios neturėjo spalvos kodinių pavadinimų, bet atitiko unikalius konkrečios šalies požymius. Taip pat kitų šaltinių lyginimas leidžia man kategoriškai teigti, kur sulaikymo vietos buvo. Ir čia aš nesu vienas, galiu pasakyti, kad, susitikęs su keliais asmenimis, kurie dalyvavo Senato tyrimo procese, tikiu, kad labiausiai pagrįstai informuoti stebėtojai dabar galės susieti viešai prieinamą informaciją su bent jau vienu ar daugiau spalvos kodinių pavadinimų. Aš nesu vienas, tai nėra paprasčiausia asmeninė išvada. Tai yra plačiai pasidalyta išvada, kuri nebuvo paneigta tyrėjų bendruomenės, tyrusios šiuos atvejus.“

137. Atsakydamas į teisėjų klausimus, ar gali būti nustatyta, kad Abu Zubaydah buvo slaptai kalinamas „violetiniame“ kalėjime ir kur buvo tas kalėjimas Lietuvos teritorijoje, p. J. G. S. teigė:

„Ataskaitoje p. Zubaydah vardas neminimas, kiek tai susiję su „violetiniu“ kalėjimu. Tačiau atidžiai susipažinęs su jo kalinimo chronologija, kurią didžiąja dalimi aš pristačiau kaip įrodymus šiame ir ankstesniuose procesuose, padariau išvadą, kad yra tik viena vieta, kur jis galėjo būti laikomas 2005 m. pradžioje, ir ta vieta buvo Marokas. Dar daugiau, išanalizavęs tekstą, ataskaitoje susijusį su Maroku, kurio dalis buvo gauta iš išslaptintų kablogramų ir kitų šaltinių, žinau, kad perkėlimai iš Maroko 2005 m. vyko į kitas „juodąsias vietas“, kad viena iš jų buvo „juodasis“ kalėjimas Rumunijoje, bet kad buvo dar viena kitoje šalyje ir, remiantis atsakymu, kurį pateikiau Jūsų Garbingam kolegai teisėjui Sicilianos, ši kita šalis buvo Lietuva. Kadangi pareiškėjas p. Zubaydah neatvyko į Rumunijos „juodąjį“ kalėjimą, o tai aš žinau iš savo ilgamečio tos vietos operacijų tyrimo, kurį pristačiau Teismui, vienintelė kita paskirties vieta, kur jis galėjo būti perkeltas, buvo veikiantis kalėjimas Lietuvoje ir šis perkėlimas vyko skrydžiais 2005 m. vasario mėn. Taigi, vadovaudamasis tikimybių pusiausvyra, tikiu, kad yra nustatyta, kad Abu Zubaydah buvo slaptai kalinamas „violetiniame“ kalėjime.

Dėl kalėjimo buvimo vietos Lietuvoje, mano supratimu, nėra ginčo, kad buvo tikslingai pastatytos patalpos, kad tam buvo perdarytos jojimo akademijos patalpos Antaviliuose, kad CŽA numatė patalpų statybą, kad ši vieta buvo pavadinta Projektu Nr. 2 Seimo tyrime Lietuvoje ir kad ir Senato, ir Lietuvos institucijų surinkti įrodymai absoliučiai sutampa.

Taip pat turėčiau paminėti, kad gerbiami kolegos iš Komiteto prieš kankinimą apsilankę patalpose ir aprašė daug jų aspektų, kurie puikiai atitinka slaptų kalinimo vietų aprašymus, su kuriais aš esu susipažinęs iš Amerikos dokumentų. Taigi dėl buvimo vietos, manau, kad yra be pagrįstos abejonės nustatyta, jog ši vieta buvo „juodoji vieta“ Lietuvos teritorijoje.“

138. Atsakydamas į teisėjų klausimą, kokia apimtimi, palyginti su p. Abu Zubaydah byla prieš Lenkiją ar *Al Nashiri prieš Lenkiją* ir *Al Nashiri prieš Rumuniją*, jis manė, kad jo išvados šioje byloje paremtos tais pačiais tikrumo elementais, p. J. G. S. nurodė:

„Ačiū, Jūsų kilnybe, ir aš labai vertinu dėmesio sutelkimą į mano žodžius, nes aš stengiausi, kiek tai įmanoma, būti gana tikslus ir apdairiai daryti pareiškimus dėl faktinių aplinkybių. Jūs esate teisūs, kad to paties pareiškėjo byloje prieš Lenkiją aš galėjau kategoriškai teigti be pagrįstos abejonės, kad jis buvo perkeltas į Lenkiją konkrečią dieną, kad jam buvo taikomas tam tikras elgesys, kad jis buvo laikomas kartu su p. Nashiri ir daugelį kitų aspektų, nes jie buvo aprašyti dokumentuose, kurie buvo išslaptinti ir paviešinti pačios CŽA, ypač generalinio inspektoriaus ataskaitoje. Kiek tai susiję su Rumunija, taip pat pagal ankstesnę operacijų pradžios datą, generalinio inspektoriaus tyrime buvo ši šalis paminėta ir taip pat ji buvo paminėta JAV Senato tyrime. 2003 m., pasak Senato, yra metai, kai daugiausia aukštos vertės sulaikytųjų asmenų, įtrauktų į šią programą, buvo paimti į nelaisvę ir tardyti, taigi suprantama, kad, kadangi Rumunijos kalėjimas buvo operacijų centras, pati svarbiausia „juodoji vieta“ tuo metu, įmanoma surankioti geresnės kokybės ir daugiau įrodymų iš išslaptintų dokumentų, kuriuose minima Rumunija, taigi galima susieti daugiau aukštos vertės sulaikytųjų, daugiau elgesio metodų, naudotų teritorijoje, ir su didesniu tikrumu galima teigti tam tikrus faktus apie Rumuniją.

Kaip minėjau pristatyme, Lietuvoje buvo vėliausiai Europoje atidaryta sulaikymo vieta ir dėl to sulaikytieji ten buvo pristatyti vėlesniame sulaikymo etape arba ji gavo mažiau sulaikytųjų, kurių bylos buvo kruopščiai prižiūrimos minėtų tam tikrų organų. Generalinis inspektorius nemini Lietuvos, nes tuo metu, kai jis išleido savo specialią apžvalgą 2004 m. gegužės mėn., kalėjimas Lietuvoje dar nebuvo atidarytas. Senato ataskaitoje yra nuorodų į „violetinį“ kalėjimą, tačiau, kadangi kalinių sulaikymas ir jų tardymas vyko ankstesniais programos veikimo metais, neįmanoma rasti tiek daug paminėtų konkrečių datų ar konkrečių perdavimo operacijų, kaip tai buvo kitų dviejų šalių atvejais.“

139. Galiausiai, atsakydamas į pareiškėjo atstovės klausimą, ar remdamasis savo, kaip tyrėjo, ilgamete patirtimi jis yra tikras ar abejoja dėl

Abu Zubaydah buvimo Maroke, Afganistane ir Lietuvoje nurodytais laikotarpiais, p. J. G. S. paliudijo:

„Taip, aš esu tikras, kad 2005 m. pradžioje p. Abu Zubaydah buvo Maroke iki tol, kol CŽA kalėjimas Maroke buvo uždarytas, tuomet jis buvo Lietuvos teritorijoje kalėjime kodiniu pavadinimu „violetinis“ ir galiausiai Afganistano teritorijoje kalėjime kodiniu pavadinimu „rudasis“.“

140. P. Black, atsakydamas į teisėjų klausimą apie tariamą CŽA sulaikymo vietos Lietuvoje egzistavimą, visų pirma, ar galėjo būti be pagrįstos abejonės nustatyta, kad ji veikė Lietuvoje, ir, jei taip, ar galėjo būti nustatyta jos buvimo vieta, nurodė:

„Atsakymas į abi klausimo dalis yra neabejotinai taip. Tikrai be pagrįstos abejonės nustatyta, kad CŽA įkūrė Lietuvoje sulaikymo centrą. Be pagrįstos abejonės nustatyta, kad patalpos, kurias jie įkūrė, buvo naudojamos kaliniams laikyti – buvo sandėlyje už Antavilių kaimo, šiek tiek į šiaurės rytus nuo Vilniaus. Taigi įrodymų, kuriais remdamasis aš pasakiau minėtus teiginius ir kuriais remdamasis aš sakau, kad nėra jokių pagrįstų abejonų, klausimas yra gana ilgas ir paremtas tam tikrais elementais, kuriuos aš pabandysiu apibendrinti kuo glausčiau.

Senato ataskaitoje aiškiai buvo nurodyti „violetinio“ kalėjimo veikimo laikotarpiai. Ši vieta veikė nuo 2005 m. vasario mėn. iki 2006 m. kovo mėn. Kalėjimas buvo šalyje, kurioje anksčiau buvo įkurta kita sulaikymo vieta, bet ji niekada nebuvo panaudota. Tai aptarta Senato ataskaitoje. Dviejų sulaikymo vietų buvimo aplinkybė, vienos, kuri niekada nebuvo panaudota, ir kitos, kuri buvo naudojama tarp 2005m. vasario mėn. ir 2006 m. kovo mėn., atitinka detales, kurios nurodytos Lietuvos Seimo komiteto tyrime, paskelbtame 2009 m., kur teigiama labai aiškiai, kad jų partneriai, turima galvoje CŽA, įrengė dvi vietas: vieną, kuri nebuvo panaudota, ir kitą, kuri buvo naudojama tikslui, dėl kurio Seimo komitetas nepadarė aiškios išvados, bent jau rašytiniame dokumente. Dabar mano tyrimas nustatė skrydžius į Lietuvą ir iš Lietuvos būtent tada, kai teigiama, kad kaliniai buvo įkeldinti į „violetinį“ kalėjimą ir iškeldinti iš jo ir kad tai atitinka skrydžių į Lietuvą ir iš Lietuvos datas, pirmiausia 2005 m. vasario mėn., tada 2005 m. spalio mėn. ir galiausiai 2006 m. kovo mėn. Taip pat aišku, kad visi šie skrydžiai yra susiję sutartiniais santykiais, t. y. jie susiję sutarčių numeriais, jų užduočių įsakymų numeriais, sąskaitų numeriais ir kitomis sutarčių detalėmis, sutarčių, kurias, kaip be pagrįstos abejonės nustatėme, naudojo CŽA, JAV Vyriausybė kalinių gabenimo paslaugų užsakymo tikslais. Manau, kad tai apima pagrindinius aspektus, kaip mes galime nustatyti „violetinį“ kalėjimą ir susieti jį su šalimi, kurioje jis buvo – Lietuva.

Kalbant apie tiksliai pastato buvimo Antaviliuose aplinkybes, iš Lietuvos Seimo komiteto surinktų dokumentų bei mano paties atliktų tyrimų vietoje – aš į vietą vykau kelis kartus 2011–2012 m. apklausti žmonių – aišku, kad pastatą nupirko įmonė ir kad amerikiečiai buvo jame, jį aprūpino, saugojo, ten važinėjo mašinos tamsintais langais, vienas netoliese gyvenantis asmuo pavadino tai „tam tikra tuštuma“, ir ši frazė prigijo tai vietai apibūdinti. Seimo išvada yra aiški ir nurodo, kad CŽA buvo pastate, ir taip pat yra gana aišku, kad Lietuvos pareigūnai nebūtinai galėjo patekti į visą pastatą arba jei jie ir galėjo į jį patekti, tai nebūtinai ten ėjo. Taip pat aišku, kad orlaiviai, kurie atvykdavo į Lietuvą, vadovaujantis mano minėtomis sutartimis, buvo sutinkami naudojant labai ypatingą režimą. Yra liudininko teiginys, pasakytas pasienio darbuotojo ir perduotas jo vado (kurio pavardė, kiek žinau, yra Kasperavičius, nors turbūt turiu neteisingai), kuriuo jis apibūdina lėktuvo nusileidimą Vilniuje 2005 m. spalio 6 d. ir tai, kaip jam valstybės saugumo pareigūnai pasakė, kad jam negalima atlikti įprasto lėktuvo patikrinimo, ir kad, nors jam neleido priėti prie lėktuvo saugumo koordinatorius, jis iš tolo galėjo matyti, kaip automobilis nuvažiuoja nuo lėktuvo. Dabar nauji dokumentai, kurie buvo paviešinti labai neseniai, anksčiau šį mėnesį, ir juos išleido CŽA vadovaudamasi informacijos prašymais, kuriuos pateikė Amerikos pilietinių teisių sąjunga, leidžia mums šiandien patikslinti, kad tas lėktuvas vežė Khalid Sheikh

Mohammed į Lietuvą. Anksčiau dokumentuose, kuriuos aš pateikiau prokurorui 2015 m. sausio mėn., nurodžiau, kad nebuvo aišku, ar jis atvyko vasario mėn. skrydžiu, ar spalio mėn. skrydžiu. Dabar aišku, kad jis atvyko spalio mėn. skrydžiu. Apgailestauju, kad tai gana ilgas atsakymas į jūsų klausimą, tačiau manau, kad jame pateikiau daugybę svarbių aspektų, kurių pakanka parodyti, kad Lietuvoje buvo kalėjimas ir jis buvo Antaviliuose.“

141. Atsakydamas į teisėjų klausimą, ar gali būti be pagrįstos abejonės patvirtinta, kad p. Abu Zubaydah buvo slaptai kalinamas Lietuvoje, p. Black parodė:

„Aš neabejoju, kad „violetinis“ kalėjimas buvo Lietuvoje, ir neabejoju, kad jame buvo laikomi kaliniai, įskaitant, kaip sakiau anksčiau, Khalid Sheikh Mohammed, taip pat įskaitant kitus, tarp kurių, remiantis mano profesionalia nuomone, yra ir Abu Zubaydah. Kad paaiškintčiau, kodėl aš manau, kad Abu Zubaydah buvo laikomas Lietuvoje, būtina atkurti mūsų žingsnius taip, kad galėčiau jums paaiškinti loginę įvykių, kurie veda mane prie šios išvados, seką. <...>

Mes <...> žinome, kad po tam tikro laiko tarp CŽA ir Maroko žvalgybos agentūrų kilo nemažai nesutarimų dėl elgesio su kaliniais Maroke. Tai šiek tiek aprašyta Senato ataskaitoje. Taigi kiekvienas, kuris buvo Maroke, buvo perkeltas vėliausiai 2005 m. vasario mėn. Galimas dalykas, kad, *prima facie*, Abu Zubaydah, kuris buvo Maroke 2005 m. vasario mėn., buvo perkeltas arba į Rumuniją, arba į Lietuvą. Tačiau tiksliau laikau teiginį, kad jis nebuvo Rumunijoje 2005 m. vasarą ar anksčiau, taigi logiška, kad jis turėjo būti nuvežtas į Lietuvą tuo 2005 m. vasario 18 d. skrydžiu. Galiu trumpai paaiškinti, kodėl manau, kad jis buvo orlaivyje Nr. N787WH, o ne Nr. N724CL, bet, jei neprieštaraujate, prie to dar grįšiu.

Yra ir dar vienas įrodymas, kad jis buvo Lietuvoje tuoj pat po 2005 m. vasario mėn. Tai rodo naujas perdavimo projekto tyrimas, kurį atliko mano kolega Sam Raphael, kuris dar nepaskelbtas, tačiau aš mačiau jo darbo rezultatą ir su juo dirbau ir tikiu, kad jis bus paskelbtas vėliau šiais metais, ir šis tyrimas įrodo, kad kablograma, susijusi su Abu Zubaydah, buvo išsiųsta 2005 m. kovo mėn., ir nors kablogramos kilmės vieta yra cenzūruota, redakcijos ilgis atitinka tai, kad ji atėjo iš Lietuvos, ir neatitinka to, kad ji galėjo ateiti iš bet kurių dviejų kalėjimų Rumunijoje ar Afganistane. Taigi aš apibendrinu visus šiuos įrodymus, kad be pagrįstos abejonės patvirtinčiau, kad Abu Zubaydah buvo laikomas Lietuvoje nuo 2005 m. vasario mėn.“

142. Dėl datos ir skrydžio, kuriuo pareiškėjas buvo perkeltas iš Maroko į Lietuvą, p. Black parodė:

„Priežastis, dėl kurios aš manau, kad jis buvo skraidintas lėktuvu vasario 18 d., o ne vasario 17 d., yra paprasčiausiai ta, kad analizuojant vasario 17 d. skrydžių įrašus, kuriuos mes paskelbėme, atrodo, kad visi tuo lėktuvu skridę asmenys buvo išlaipinti Jordanijoje prieš lėktuvui leidžiantis Lietuvoje. Taigi aš nemanau, kad orlaivis Nr. N724CL, kuris skrido į Vilnių per Jordaniją, į Lietuvą pervežė kalinius. Aš nežinau, ką jis veikė Jordanijoje. Taip pat, manau, aišku, kad visi, kurie buvo laikomi Lietuvoje, buvo iškelti 2006 m. kovo mėn., t. y. 2006 m. kovo 25 d. Manau, kad galbūt anksčiau, prieš keletą metų, nebuvo aišku, kokia buvo kryptis, tačiau dabar aišku, ir tai patvirtino Senato ataskaita, kad šalis, į kurią jie buvo perkelti, buvo Afganistanas.“

143. Atsakydamas į tolesnį teisėjų klausimą apie orlaivio Nr. N787WH skrydį 2005 m. vasario 18 d., kuris buvo identifikuotas kaip tas, kuriuo pareiškėjas buvo perkeltas į Lietuvą, p. Black patvirtino, kad, jo požiūriu, vadovaujantis įrodymais tai buvo patvirtinta be pagrįstos abejonės, jis taip pat pridūrė, kad „tam, kad būtų pateikta alternatyvi versija, reikėtų atsidurti absurdo pasaulyje“.

Kai Vyriausybė pateikė panašų klausimą dėl datų, kada pareiškėjas buvo perkeltas į Lietuvą ir iš Lietuvos, ir kai Vyriausybės atstovai taip pat paklausė,

kiek svarbus buvo skrydis orlaiviu Nr. N787WH 2005 m. spalio mėn. pareiškėjo tariamo perdavimo kontekste, p. Black nurodė:

„Patikslinsiu, kad aš manau, jog Abu Zubaydah buvo atskraidintas į Lietuvą orlaiviu Nr. N787WH 2005 m. vasario 18 d. Aš manau, kad jis buvo išskraidintas iš Lietuvos orlaiviais Nr. N733MA ir Nr. N740EH 2006 m. kovo 25 d. Priežastis, dėl kurios miniu 2005 m. spalio mėn. skrydį, yra ta, kad su tuo skrydžiu, mano nuomone, be pagrįstos abejonės galime susieti Khalid Sheikh Mohammed atvykimą į Lietuvą, ir aš jį miniu, nes (a) jis pateikia daugiau įrodymų apie Lietuvoje naudotą elgesio modelį ir (b) turime duomenų apie labai specifines būtent tą skrydį atlikusio orlaivio pasitikimo procedūras. Nors manau, kad Lietuvos Seimo komitetas paaiškino, kad panašios procedūros buvo taikomos ir kitiems skrydžiams, miniu šį vieną todėl, kad yra dokumentai, kurie labai aiškiai apibūdina tas procedūras. Taigi manau, kad svarbu visapusiškai vertinti mums prieinamus įrodymus, ir tikiu, kad tas skrydis yra dar viena svarbi dėlionės dalis.“

144. Atsakydamas į Vyriausybės tolesnį klausimą, ar 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje, kuria buvo paremtos jo išvados, buvo nurodyti metai ir tikslūs mėnesiai, kada „violetinis“ kalėjimas buvo atidarytas ir uždarytas, p. Black teigė:

„Jei teisingai prisimenu, Senato ataskaitoje nurodyti metai ir mėnesiai yra cenzūruoti. Kadangi jie yra cenzūruoti tam tikru būdu, įmanoma suskaičiuoti raides, taigi lengva pasakyti, kuris yra ilgas mėnuo ir kuris yra trumpas mėnuo pagal raidžių skaičių. Galima pasakyti, kad tai gali būti vasaris, bet ne birželis ir t. t. Cenzūravimo mastas turi būti nustatytas vadovaujantis kita palyginama vieša informacija. Taigi, pavyzdžiui, naujas Kombatantų statuso peržiūros tribunolo išleistas dokumentas, susijęs su Khalid Sheikh Mohammed, atitinka cenzūruotą Senato ataskaitą, tačiau suteikia ir naujos necenzūruotos informacijos, nes nurodo spalio ir kovo mėnesius, o juos mes ir atkūrėme iš cenzūruotos informacijos. Tas pats gali būti pasakyta apie cenzūruotą vasario mėnesį. Vienoje vietoje yra žodis, kurio ilgis toks pat kaip žodžio „vasaris“, kuris buvo cenzūruotas, o kitoje vietoje rašoma „2005 m. pradžioje“. Turime skrydžius, kurie vieninteliai atitinka tą laiką. Taigi, apibendrinant visus šiuos ir kitus veiksnius, man peršasi vienintelė prasmė turinti išvada – kad kalėjimas Lietuvoje veikė mūsų nurodytais laikotarpiais ir vyko skrydžiai, kuriuos mes nurodėme.“

145. Atsakydamas į Vyriausybės klausimą, ar 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje buvo nurodyta, kad nacionalinės institucijos atsisakė suteikti aukštos vertės sulaikytiesiems medicinos įstaigų pagalbą, p. Black nurodė:

„Taip, tai buvo konkrečiai pasakyta apie „violetinį“ kalėjimą Senato ataskaitoje ir aprašyta naujai paviešintame įstaigų audite, manau, taip jis vadinamas, tai vienas iš dokumentų, kuriuos pastarosiomis savaitėmis paviešino CŽA. Tas dokumentas nurodo problemas, kurių kilo CŽA 2005 m. ir 2006 m. dėl medicininės pagalbos gavimo priimančiose šalyse. Dabar naujas dokumentas, įstaigų auditas, nemini, kurios konkrečios šalys turimos omenyje, nors vienintelės šalys, kurios veikė nagrinėjamu laikotarpiu, buvo Lietuva ir Afganistanas. Senato ataskaitoje, antra vertus, toje pastraipoje kontekstualiai, yra aišku, kad turima galvoje Lietuva, ir sakoma, kad kalėjime jie neturėjo tinkamos medicininės infrastruktūros, kad būtų galima spręsti medicininės problemas, ir kad jie iš pradžių turėjo susitarimą su priimančiąja valstybe, kad ši suteiks medicinos paslaugas tokiais atvejais. Priimančioji valstybė nusprendė, kad ji to nedarys. Įstaigų audite pasakyta „buvo sulaužytas pažadas“. Aš nemanau, kad ši frazė vartojama Senato ataskaitoje.“

(iii) „Violetinis“ kalėjimas 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje

146. 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaita nurodo į „violetinį“ kalėjimą keliuose skirsniuose, susijusiuose su įvairiais įvykiais.

147. Skyriuje, pavadintame „CŽA įrengia „juodąjį“ kalėjimą šalyje [CENZŪRUOTA] ir „violetinį“ kalėjimą šalyje [CENZŪRUOTA]“, yra skirsnis, kuriame aprašomas „violetinis“ kalėjimas:

„[CENZŪRUOTA] Iš atskiros [ne šalies, kurioje buvo „juodasis“ kalėjimas], šalies [pavadinimas užtušotas], CŽA gavo [CENZŪRUOTA] ir politinių lyderių pritarimą įsteigti sulaikymo vietą dar prieš informuojant JAV ambasadorių. Kaip savo prašyme CŽA būstinei dėl ambasadoriaus informavimo nurodė CŽA stoties viršininkas, šalies [CENZŪRUOTA, matomas kilmininko linksnis] [CENZŪRUOTA] ir [CENZŪRUOTA] greičiausiai klaus ambasadoriaus apie CŽA sulaikymo vietą. Po [CENZŪRUOTA] atidėjo [CENZŪRUOTA] informavimą [skaičius užtušotas] mėnesiams, dideliame CŽA stoties susirūpinimui, nes politinį pritarimą norėta gauti dar prieš atvežant CŽA kalinius. [CENZŪRUOTA] šalies [cenzūruota] pareigūnas, neturintis [CENZŪRUOTA] informacijos apie kalėjimą, buvo apibūdintas kaip „šokiruotas“, bet vis tiek pritarimą davė.

[CENZŪRUOTA] iki 2003 m. vidurio CŽA nurodė, kad jos baigta įrengti, tačiau dar nenaudota „laikymo kamera“ šalyje [CENZŪRUOTA] buvo nepakankama, nes CŽA sulaikytųjų daugėjo, o CŽA buvo suinteresuota apklausti keletą sulaikytųjų tame pačiame kalėjime. Taigi CŽA norėjo pastatyti naują, didesnę, sulaikymo vietą šalyje. CŽA taip pat pasiūlė [vieno skaitmens numeris užtušotas] milijonus dolerių [CENZŪRUOTA] „atsidėkodama“ už [CENZŪRUOTA] programos rėmimą. Vadovaujantis CŽA kablograma, vis dėlto [ilgas tekstas užtušotas]. Nors planas statyti didesnę objektą buvo patvirtintas šalies [CENZŪRUOTA] [CENZŪRUOTA], CŽA ir [tekstas CENZŪRUOTAS] išplėtojo sudėtingus mechanizmus [ilgas tekstas cenzūruotas] tam, kad būtų suteikti [vieno skaitmens numeris užtušotas] milijonai dolerių [CENZŪRUOTA].

[CENZŪRUOTA] šalyje [CENZŪRUOTA] komplikavo susitarimus. [ilgas tekstas CENZŪRUOTAS], kai šalies [cenzūruota] paprašė atnaujintos informacijos apie CŽA kalėjimo planavimą, jam buvo pasakyta [CENZŪRUOTA] – klaidingai – kad planavimas buvo nutrauktas. [data CENZŪRUOTA], kai į kalėjimą atvyko pirmieji sulaikytieji, [cenzūruota] informavo CŽA [CENZŪRUOTA], kad šalies [cenzūruota] [cenzūruota] „turbūt turi ne visą informaciją [apie objekto] tikrąjį tikslą, t. y. jis turbūt mano, kad tai tam tikras [CENZŪRUOTA] centras“.

148. Skyriaus, pavadinto „CŽA operacijų tempas lėtėja; bazės viršininkas susirūpinęs dėl „nepatyrusių, ribinių, blogai atliekančių savo pareigas“ CŽA darbuotojų; generalinis inspektorius apibūdina informacijos teikėjų nebuvimą kaip „besitęsiančią problemą“, skirsnyje, kuriame rašoma apie „violetinį“ kalėjimą, nurodyta:

„[CENZŪRUOTA] 2004 m. CŽA sulaikytieji buvo laikomi trijose valstybėse: „juodajame“ kalėjime šalyje [CENZŪRUOTA], [CENZŪRUOTA] kalėjime [CENZŪRUOTA] šalyje [CENZŪRUOTA], taip pat kalėjimuose šalyje [CENZŪRUOTA]. „Violetinis“ kalėjimas šalyje [CENZŪRUOTA] buvo atidarytas 2005 m. pradžioje.“

149. Skyriuje pavadinimu „Spaudos istorijos ir CŽA nesugebėjimas suteikti skubią medicininę pagalbą sulaikytiesiems lemia CŽA kalėjimų uždarymą šalyse [CENZŪRUOTA] ir [CENZŪRUOTA]“, skyriuje, kuriame aprašomas CŽA slaptų kalėjimų Europoje atskleidimas, aprašytas *The Washington Post*, ir „juodojo“ bei „violetinio“ kalėjimų uždarymas, rašoma:

„2005 m. spalio mėn. CŽA sužinojo, kad *The Washington Post* reporterė Dana Priest turėjo informacijos apie CŽA sulaikymo ir tardymo programą, [CENZŪRUOTA]. CŽA

tuomet daug derėjosi su *The Washington Post* ir siekė, kad būtų užkirstas kelias informacijos apie CŽA sulaikymo ir tardymo programą paskelbimui.

<...>

Paskelbus straipsnį *The Washington Post*, šalies [CENZŪRUOTA] [CENZŪRUOTA] pareikalavo „juodąjį“ kalėjimą uždaryti per [dviejų skaitmenų skaičius CENZŪRUOTAS]. CŽA netrukus iškėlė iš kalėjimo [CENZŪRUOTA] likusius sulaikytuosius.

<...>

[ilgas tekstas CENZŪRUOTAS] [CENZŪRUOTA] šalies [CENZŪRUOTA] pareigūnai atsisakė nuvežti CŽA sulaikytąjį Mustafa Ahmad al-Hawsawi į vietos ligoninę, nors anksčiau diskutuota su šalies atstovais apie tai, kaip bus teikiama skubi medicininė pagalba sulaikytiesiems. Nors CŽA suprato [CENZŪRUOTA] pareigūnų nenorą nuvežti CŽA sulaikytąjį į vietos ligoninę, atsižvelgiant į pranešimus spaudoje, CŽA būstinė taip pat abejojo dėl „[CENZŪRUOTA] noro dalyvauti, kaip anksčiau buvo sutarta / planuota, teikiant skubią medicininę pagalbą“. Negavusi Gynybos departamento pagalbos, CŽA buvo priversta jos ieškoti kitose trečiosiose šalyse, kad medicininė pagalba būtų suteikta al-Hawsawi ir kitiems keturiems CŽA sulaikytiesiems, kurie turėjo ūmių negalavimų. Galiausiai CŽA sumokėjo [CENZŪRUOTA] daugiau nei [dviejų skaitmenų skaičius CENZŪRUOTAS] milijonus dolerių už [vardas CENZŪRUOTAS] ir [vardas CENZŪRUOTAS] gydymą ir sutarė dėl [vardas CENZŪRUOTAS] ir [vardas CENZŪRUOTAS] gydymo [CENZŪRUOTA]. Medicinos klausimai lėmė „violetinio“ kalėjimo šalyje [CENZŪRUOTA] uždarymą 2006 m. [penki mėnesio pavadinimo ženklai CENZŪRUOTI]. CŽA tuomet perkėlė likusius sulaikytuosius į „rudąjį“ kalėjimą. Tuo metu visi CŽA sulaikytieji buvo šalyje [CENZŪRUOTA].

<...>

Skubios medicininės pagalbos sulaikytiesiems nebuvimas, problema, kuri lėmė „violetinio“ kalėjimo šalyje [CENZŪRUOTA] uždarymą, buvo pakartotinai iškelta CŽA sulaikymo vietos statymo šalyje [CENZŪRUOTA] kontekste.

<...>

2006 m. sausio mėn. pradžioje Gynybos departamento pareigūnai informavo CŽA pareigūnus, kad gynybos sekretorius Rumsfeld priėmė sprendimą nepriimti jokių CŽA sulaikytųjų į JAV karinę bazę Gvantanamo įlankoje, Kuboje. Tuo metu CŽA laikė 28 sulaikytuosius dviejuose likusiuose kalėjimuose, „violetiniame“ kalėjime šalyje [cenzūruota] ir „oranžiniame“ kalėjime šalyje [CENZŪRUOTA]. CŽA direktoriui Gross, kuris ketino susitikti su gynybos sekretoriumi Rumsfeld 2006 m. sausio 6 d., buvo pateiktas dokumentas, nurodantis, kad Gynybos departamento pozicija neleisti perkelti CŽA sulaikytųjų į karinę bazę Gvantanamo įlankoje „paralyžiuos CŽA vykdomą teisėtą baigiamosios fazės planavimą“.

2. Pareiškėjo kalinimas ir elgesys su juo

150. Pareiškėjas nurodė, kad kalinamas CŽA jis buvo kankinamas ir su juo buvo netinkamai elgiamasi, pažeidžiant Konvencijos 3 straipsnio nuostatas.

Jis rėmėsi, be kita ko, savo paties patirties CŽA nelaisvėje kalėjime ir kalinimo sąlygų aprašymu, kaip nurodyta 2007 m. TRKK ataskaitoje. Ataskaita rėmėsi interviu su pareiškėju ir kitais trylika aukštos vertės sulaikytųjų, įskaitant p. Al Nashiri, po to, kai jie buvo perkelti kalinimui į karinį padalinį Gvantanamo (daugiau detalių pateikta šio sprendimo 296–299 punktuose).

151. Pirmajame 2007 m. TRKK ataskaitos priede pateikiami ištraukų iš kai kurių interviu su keturiolika kalinių pavyzdžiai. Šios ištraukos yra

aprašytos pažodžiui. Pažodinio interviu su pareiškėju įrašas pateikia daugiau detalių apie netinkamą elgesį su juo būnant CŽA kalinime, „kiek tai susiję su jo kalinimu Afganistane, kur jis buvo laikomas maždaug devynis mėnesius nuo 2002 m. gegužės mėn. iki 2003 m. vasario mėn.“.

Pareiškėjo pasakojimas apie netinkamą elgesį, kurį jis patyrė būdamas CŽA nelaisvėje, kaip aprašyta 2007 m. TRKK ataskaitoje, toks:

„Tada buvau ištemptas iš mažos dėžės, negalėjau deramai vaikščioti ir buvau paguldytas ant to daikto, kuris atrodė kaip ligoninės lova, ir labai stipriai pririštas diržais. Man ant veido buvo uždėtas juodas skuduras, ir tardytojai iš mineralinio vandens butelio pylė vandenį ant skuduro, kad negalėčiau kvėpuoti. Po kelių minučių skuduras buvo nuimtas ir lova pasukta vertikaliai. Diržai spaudė mano žaizdas, ir man labai skaudėjo. Aš vėmiau. Lova tada vėl buvo nuleista horizontaliai ir tas pats kankinimas uždėjus man ant veido juodą skudurą ir pilant vandenį iš butelio buvo tęsiamas toliau. Šįkart mano galva buvo atlošta labiau ir vanduo buvo pilamas ilgiau. Aš muisčiausi bandydamas kvėpuoti, tačiau veltui. Maniau, kad mirsiu. Nevalingai nusišlapinau. Nuo tada nevalingai šlapinuosi, kai esu stresinės būsenos.

Vėl buvau uždarytas aukštoje dėžėje. Kol buvau joje, vėl grojo garsi muzika ir kažkas nuolat daužė per dėžę. Aš bandžiau atsisėsti, bet dėl vietos trūkumo kibirėlis su šlapimu apvirto ir išsiliejo ant manęs. <...> Tada buvau ištemptas iš dėžės ir aplink mano kaklą vėl apvyniotas rankšluostis, mane trenkė į fanerą dengtą sieną, buvau vėl mušamas per veidą tą pačių dviejų tardytojų kaip ir anksčiau.

Po to man liepė sėstis ant grindų, o mano galva buvo uždengta juodu gobtuvu. Sėdėjau, kol prasidėjo kita kankinimo sesija. Kambaryje visada buvo labai šalta.

Tai tęsėsi maždaug savaitę. Per šį laiką visa procedūra buvo pakartota penkis kartus. Kiekvieną kartą, išskyrus vieną, kartą ar du buvau dusinamas ir tada guldomas ant vertikaliai pasuktos lovos. Vienu atveju dusinama buvo tris kartus. Aš vėmiau kas kartą, kai atsidurdavau vertikaliuoje padėtyje tarp dusinimų.

Tą savaitę negavau jokio kieto maisto. Man buvo duodama tik „Ensure“ gėrimo. Mano galva ir barzda buvo skutamos kasdien.

Kelis kartus griuvau ir praradau sąmonę. Galiausiai kankinimą sustabdė gydytojas.“

152. Detaliau įvairūs netinkamo elgesio su pareiškėju metodai aptarti 2007 m. TRKK ataskaitoje ir 2004 m. CŽA ataskaitoje, aprašyti byloje *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, §§ 102–107.

153. Faktų nustatymo posėdžiui pareiškėjas taip pat pateikė iš dalies išslaptintą ištrauką iš Kombatantų statuso peržiūros tribunolo Gvantanamo posėdžių, vykusių 2007 m. kovo 27 d., protokolų, kur jis irgi nurodė apie elgesį su juo būnant CŽA nelaisvėje. Tas dokumentas buvo publikuotas 2016 m. birželio 13 d. Jame nurodyta:

„Vardan gailestingojo Dievo. Ponas pirmininke ir tribunolo nariai, norėjau šiandien jums kalbėti pats, tačiau pastaruoju metu mane kankina traukuliai, kurie laikinai paveikė mano galimybę laisvai kalbėti ir rašyti. Taigi aš paprašiau savo asmeninio atstovo kalbėti mano vardu. Aš iš jūsų tikiuosi teisingumo ir žinau, kad tai yra tai, ko jūs siekiate. Nedarykite klaidos, kurią padarė CŽA, kai mane pirmą kartą sulaikė 2002 m. kovo 28 d. Po mėnesių kančios ir kankinimų, fizinių ir psichologinių, jiems nerūpėjo, kad jie sužalojo man akį, skrandį, pūslę, kairę šlaunį ir reprodukcinis organus. Jiems nebuvo svarbu, kad aš vos nemiriau dėl šių sužeidimų. Daktarai man pasakė, kad aš vos nemiriau keturis kartus. Tuomet jie mane perkėlė į slaptą vietą. Jie mane perkėlė taip, kad normaliam žmogui būtų gėda. Jie netgi neleido man eiti į tualetą mažiausiai penkis kartus, ir kartais aš negalėjau eiti į vonią nuo 24 iki 36 valandų, kai keliavome. <...> Jie tai man darė, nes manė, kad aš buvau trečiasis *Al-Qaida* lyderis ir USAMA BIN LADEN partneris, kaip pažymėta neįslaptintoje įrodymų prieš mane santraukoje.

<...>

Visų pirma, aš esu – ir buvau – ligoninėje. Jie manęs klausė ir aš jiems atsakiau. Po ligoninės, aš nežinau, kiek mėnesių, kiek kartų. Jie mane vežė į slaptą vietą. Nuo tada aš buvau nuogas. Ir aš manau, jūs suprantate, kaip tai atsiliepia mums, kaip musulmonams, ir aš manau, tai taip pat būtų problema jums, kaip krikščionims ar žydams. Aš nežinau, bet bent jau mums tai buvo labai blogas dalykas. Aš buvau per silpnas; jie liepė man miegoti metalinėje lovoje, [su kalbos analitiko pagalba] medicininėje metalinėje lovoje. Tai atrodė taip. Nuogas, man šalta ir tai vis dar kraujuoja [rodo į kairės šlaunies vidinę dalį] iš čia. <...> Taigi tai trunka dienų dienas, per šalta vieta, aš nuogas ir poza miegant. Po to jie man liepė sėstis ant kėdės – tos pačios aplinkybės – aš nuogas, labai šalta, jokio maisto, tik „Ensure“ [kalbos analitikas patikslina dėl „Ensure“ – prievarta maitinamas „Ensure“]. <...>

Ir jie neduoda man jokios galimybės, visą tą laiką, gal vieną ar dvi savaites, aš nežinau laiko. Jokio maisto, jokio miego, trukdoma miegoti. Kai aš jaučiuosi apsnūdęs, jie purto mane štai taip [purto kėdę] ar verčia stovėti. Bet visą tą laiką aš sėdžiu dvidešimt keturias valandas, vėl labai atsiprašau, kai naudojuosi tualetu, kibiru, o ne tikru tualetu, kibiru šalia manęs ir prieš juos ir nuo to laiko aš jaučiuosi drovus. <...>

Taigi visą tą laiką jie manęs klausia, jie kalba. Vienas asmuo kalba, ir jie palieka kitus du, vis kiti du ir kiti du, jokio miego, jokio maisto, nieko, ir šalta, šalta. <...> Po nežinau kiek laiko, tai tęsiasi savaitių savaites, jie leidžia man vieną kartą pamiegoti. Gal kartą per du mėnesius, dvi savaites. Aš tiksliai nežinau, kartą per mėnesį. Aš vėl pasodinamas ant grindų. Vėl šalta, aš nuogas, stengiuosi prisidengti privačias dalis, bet aš surakintas ir negaliu, nes sėdžiu ant kėdės, panašios į šią, bet ji turi [pirmininkas ir kalbos analitikas patikslina, kad tai porankis]. Taigi aš stengiausi prisidengti, bet esu verčiamas stovėti valandų valandas. <...>

Aš paprašau, jam pasakau „darykite kaip norite; pasakykite man laiką, aš noriu pasimelsti. Jokių galimybių melstis. Duokite man laiko ir vandens. Aš negaliu melstis nenusipraušęs. Man reikėtų nusiprausti prieš meldžiantis“. Ne kartą to prašau. Nieko. Po to jie mane uždaro didelėje dėžėje, mažesnėje nei aš, ir ten įstato kibirą. Tualetu kibirą. Aš negaliu atsisėsti, tik ant kibiro, ir kadangi kibiras neturi dangčio, o kartais jie uždeda dangtį, aš įkrentu į kibirą štai taip [bando judėti ir parodyti ant kėdės]. Ir vieta per ankšta; trunka valandų valandas, kol jis ateina ir išima kibirą, pilną, atsiprašau, šlapimo. Tada esu uždaromas mažoje dėžėje. Negaliu nieko padaryti. Negaliu sėdėti, stovėti ar ką nors daryti valandų valandas. Jie pradeda trankyti mane į sieną. <...> Žiauriai sumuša man nugarą, nugarą, galvą. Galiausiai jie griebiasi to paties kitą kartą, dar jie man liepia gultis į tą pačią [kalbos analitikas patikslina] medicininę lovą. Jie mane visiškai surakina, net mano galvą prirakina; aš nieko negaliu padaryti. Štai taip, ir jie įkiša skudurą man į burną ir pila vandenį, vandenį, vandenį. <...>

Paskutinis dalykas, kurį jie daro, – aš vis dar surakintas. Aš buvau nuogas; aš esu nuogas; jie atveda [kalbos analitikas patikslina] tardytoją, moterį tardytoją, kuri atsistoja priešais. Aš buvau nuogas, štai taip. <...>

Bet, tiesą pasakius, po antrų – ar antrais – po vienerių pilnų metų, antrais metais jie ima man duoti laiko melstis ir po truputį, po truputį aplinkybės pagerėja. Jie manęs atsiprašė, nustatę, kad nesu numeris trečias, ne partneris ir net ne kovotojas. <...>

154. Faktų nustatymo posėdyje p. J. G. S. teigė apie galimą elgesį su pareiškėju tariamo kalinimo metu Lietuvoje:

„Didžioji dalis sustiprintų tardymo metodų, kurie buvo taikomi p. Zubaydah, aiškiai buvo taikomi Tailande. Ten jam buvo taikomas skandinimo imitavimas ir ten su juo buvo groteskiškai eksperimentuojama, kai buvo naudojami nepatvirtinti ar vos tik patvirtinti metodai, kol CŽA plėtojo ankstyvąsias taisykles, kaip teisėtai apklausti sulaikytuosius. Pasiekęs Lenkiją jis buvo paskelbtas sukalbamu. Taigi negalima aiškiai pasakyti, kokie papildomi metodai jam buvo taikomi Europoje.“

Atsakydamas į teisėjų tolesnį susijusį klausimą, jis teigė:

„Neįmanoma kategoriškai teigti, kokie tardymo metodai ar kitos elgesio ar netinkamo elgesio formos buvo taikomi p. Zubaydah Lietuvoje, nes jie nėra išsamiai aprašyti jokioje viešai prieinamoje ataskaitoje. Tačiau esu pasiruošęs pasakyti, kad vien tik kalinimo sąlygos „juodojoje vietoje“ Lietuvoje atitiko tai, ką mūsų žmogaus teisių apsaugos kultūroje, kurią atspindi Konvencija, vadintume 3 straipsnio pažeidimu. Tai yra metodai, kurie buvo naudojami rutiniškai ir aprašyti dokumentuose, tokie kaip jutimų atėmimas, trukdymas miegoti, religinių teisių atėmimas, *incommunicado* kalinimas, neaiški ilgalaikė sulaikymo trukmė, įvairūs CŽA vadinami grūdinimo metodai, kurie kitu atveju patys savaime būtų laikomi netinkamu elgesiu. Čia jų net nėra ataskaitoje, nes jie tapo įprasti, bet aš nenorėčiau išsamių skandinimo imitavimo ar kitų STM aprašymų nebuvimo priimti kaip ženklo, kad Lietuvoje su juo nebuvo netinkamai elgiamasi. Norėčiau pabrėžti, kad tuo metu jis buvo sulaikytas daugiau nei trejus metus ir netgi beveik ketverius metus iš viso kartu su jo perkėlimais, ir tikrai turėjo būti tam tikras kaupiamasis netinkamo elgesio, kurį jis išgyveno savo pagrobėjų rankose, poveikis.“

155. P. Black paliudijo:

„<...> Tiesa, kad, palyginti su ankstesniais metais, yra mažiau informacijos apie elgesį su CŽA sulaikymo programos kaliniams 2005–2006 m. Yra kelios išimties. Neseniai išslaptinto CŽA Medicinos paslaugų biuro memorandumo, kuris yra vieno iš įrašų, išslaptintų anksčiau šį mėnesį, dalis, data yra 2004 m. gruodžio mėn. Jis įsigalioja prieš pat Abu Zubaydah perdavimą į Lietuvą. Šiame dokumente aprašomas platus spektras sustiprintų tardymo metodų, kitais žodžiais, aišku, kad nuo 2004 m. gruodžio mėn., todėl ir 2005 m. buvo naudojamas visas platus spektras metodų, turime nedaug požymių, tačiau keletą pravartu paminėti. Senato ataskaitoje teigiama, kad keliais atvejais CŽA nesutiko taikyti savo pačių taisyklių laikydami nuogus kalinius šaltose patalpose. Gairės yra nurodytos mano ką tik minėtame memorandume, 2004 m. Medicinos paslaugų biuro memorandume. Senato ataskaitoje teigiama, kad po memorandumo išleidimo, paskutinė minima data yra 2005 m. gruodžio mėn., buvo kalinių, kurie buvo laikomi šalčiau, nei nurodyta memorandume. Buvo ir kalinių, kurie paimti į nelaisvę 2005 m., įskaitant Abu Faraj al-Libbi, kuriam, kaip žinome iš Senato ataskaitos, ilgą laiką buvo trukdoma miegoti. Daugiau neturiu kitos informacijos apie tikslias sąlygas, nors yra aišku – tai buvo pakartota neseniai išslaptintuose dokumentuose – šiuo 2005–2006 m. laikotarpiu kaliniai buvo laikomi vienutėse, tai yra aišku. Taip pat aišku, kad iki jų atvykimo į paskutinį kalėjimą Afganistane 2006 m. kovo mėn. jie neturėjo jokios natūralios šviesos. Pirmą kartą jie turėjo natūralią šviesą atvykę 2006 m. kovo mėn. Tai maždaug viskas, ką šiuo klausimu galiu pasakyti.“

156. 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje parašyta, kad „nuo Abu Zubaydah paėmimo į nelaisvę <...> iki jo perdavimo Gynybos departamento kontrolei 2006 m. rugsėjo 5 d. informacija, kurią suteikė Abu Zubaydah, lėmė 766 žvalgybos ataskaitų išplatšinimą“, iš kurių 95 buvo parašytos pradinėje jo kalinimo stadijoje 2002 m. balandžio ir gegužės mėn. (įskaitant laikotarpį, kai pareiškėjas buvo prijungtas prie gyvybę palaikančios įrangos ir negalėjo kalbėti) ir 91 buvo parašyta 2002 m. rugpjūčio ir rugsėjo mėn.

E. Pareiškėjo tolesni perkėlimai buvimo CŽA nelaisvėje laikotarpiu (iki 2006 m. rugsėjo 5 d.), atkurti vadovaujantis 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaita ir kitais dokumentais ir kaip patvirtinta Teismo išklaustųjų ekspertų

157. Savo pirminėse pastabose pareiškėjas teigė, kad po to, kai buvo ypatingo perdavimo būdu išgabentas iš Lietuvos, jis buvo laikomas

neatskleistoje vietoje trečiojoje šalyje, iš kur buvo perkeltas į JAV kontroliuojamą stovyklą Nr. 7 JAV jūrų pajėgų bazėje Gvantanamo įlankoje, Kuboje.

158. Kaip nurodyta anksčiau, ekspertų teigimu, 2006 m. kovo 25 d. pareiškėjas buvo perkeltas iš Lietuvos į Afganistaną dvigubo lėktuvų keitimo Kaire būdu ir pagaliau buvo laikomas vienintelėje likusioje ČŽA sulaikymo vietoje – „rudajame“ kalėjime (žr. šio sprendimo 133, 134, 138 ir 140–144 punktus).

159. 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje pateikiama nuoroda į „rudąjį“ kalėjimą Khalid Sheikh Mohammed (vadinamas KSM) perdavimo ir slapto kalinimo kontekste:

„KSM buvo perkeltas į [CENZŪRUOTA] kalėjimą 2005 m. [diena ir mėnuo CENZŪRUOTI], į „rudąjį“ kalėjimą 2006 m. kovo [dviejų skaitmenų data CENZŪRUOTA] ir į JAV karinę sulaikymo bazę Gvantanamo įlankoje, Kuboje 2006 m. rugsėjo 5 d.“.

160. 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje teigiama, kad pareiškėjas „buvo perkeltas kalinimui JAV kariniame padalinyje 2006 m. rugsėjo 5 d.“.

F. Pareiškėjo kalinimas JAV Gvantanamo įlankos bazėje nuo 2006 m. rugsėjo 5 d. iki dabar

161. Nuo 2006 m. rugsėjo 5 d. pareiškėjas yra laikomas JAV Gvantanamo įlankos jūrų pajėgų bazėje aukščiausio saugumo stovykloje Nr. 7 „ekstremalio kalinimo sąlygomis“, kaip apibūdinta jo atstovų.

Stovykla Nr. 7 buvo įkurta 2006 m. aukštos vertės sulaikytiesiems, kurie buvo perduoti iš ČŽA į karinį padalinį kalinimui. Jos vieta yra įslaptinta. Dabar joje yra penkiolika kalinių, įskaitant pareiškėją ir p. Al Nashiri.

Kiti lankytojai, išskyrus teisinius atstovus, nėra įleidžiami į tą internuotų asmenų dalį. Kaliniai privalo dėvėti gobtuvus, kai yra perkeliama iš kameros susitikti su teisininkais ar kitais tikslais. Pareiškėjui neleidžiama bendrauti su išoriniu pasauliu, išskyrus bendravimą paštu su savo šeima.

162. Amerikos šalių žmogaus teisių komisijos ataskaita „Gvantanamo uždarymo link“, publikuota 2015 m. birželio 3 d., aprašo bendrąsias kalinimo sąlygas stovykloje Nr. 7:

„120. Nors buvo padarytas progresas tam, kad kalinimo sąlygos Gvantaname būtų pagerintos, išlieka daug susirūpinimo sričių. Amerikos šalių komisija pažymi, kad su sulaikytisiais stovykloje Nr. 7 nėra elgiama taip pat kaip su kitais kaliniais; kad sveikatos apsaugos srityje susiduriama su daug iššūkių, ypač turint galvoje senstančią Gvantanamo populiaciją; ir kad religija vis dar yra jautrus klausimas. Taip pat Amerikos šalių žmogaus teisių komisija itin susirūpinusi dėl ilgalaikio neaiškios trukmės kalinimo keliamų kančių, baimės ir skausmo, lėmusių keletą bado streikų kaip protesto formą ir kai kuriais ekstremalio atvejais drastišką kalinių sprendimą atimti sau gyvybes.

<...>

122. Amerikos šalių komisija gavo rūpestį keliančios informacijos apie kalinimo sąlygas stovykloje Nr. 7, vienviečių kameros patalpoje, kurioje apgyvendinamos nedidelės grupės sulaikytųjų, žinomų kaip „aukštos vertės sulaikytieji“. Šiems sulaikytiesiems neleidžiama bendrauti, su jais elgiama ne taip kaip su kitais kaliniais. 2013 m. gegužės 20 d. aštuoniolika karo ir civilinių gynybos advokatų, atstovaujančių aukštos vertės sulaikytiesiems, nusiuntė

bendrą prašymą gynybos sekretoriui Charles Hagel, siekdami, kad būtų pagerintos kalinimo Gvantaname sąlygos. Jie nurodė, kad šiems sulaikytiesiems neleidžiama susisiekti su šeimomis telefonu ar vaizdu; kad jiems ribojama prieiga prie religinės medžiagos (tokios kaip pranašo Mahometo gyvenimo posakiai ir aprašymai); kad jie turi ribotas laisvalaikio veiklų galimybes; ir kad jiems neleidžiama dalyvauti grupinėse maldose, priešingai nei kitiems kaliniams.

<...>

136. Amerikos šalių komisija mano, kad aprašytos kalinimo sąlygos pažeidžia asmenų teisę į humanišką elgesį su jais. Taip pat tam, kad būtų užtikrinama efektyvi kalinių teisių apsauga pagal tarptautinius žmogaus teisių standartus, valstybė turi užtikrinti, kad visiems asmenims, kuriems atimta laisvė, būtų garantuojamos teisinės gynybos priemonės. Amerikos šalių žmogaus teisių komisija su dideliu susirūpinimu pažymi, kad Gvantanamo kaliniams neleidžiama bylinėtis dėl jokio jų kalinimo sąlygų aspekto federaliniuose teismuose, o tai savaime yra vienos iš pagrindinių žmogaus teisių pažeidimas. Šis klausimas, taip pat ir kiti šio klausimo aspektai bus vertinami skyriuje dėl teisės į teisingumą. Taip pat, kaip bus nurodyta vėliau, sulaikytųjų teisinės apsaugos neturėjimas ir iš to kylančios kančios dėl netikrumo dėl ateities lėmė tai, kad jie ėmėsi ekstremalių žingsnių ir pradėjo badauti reikalaudami pagerinti jų situaciją.“

163. Pareiškėjui nebuvo pateikti kaltinimai dėl jokio nusikaltimo. Vienintelė jo įkalinimo peržiūra buvo atlikta karo pareigūnų grupės kaip JAV karo kombatantų statuso peržiūros tribunolo dalis 2007 m. kovo 27 d. (žr. taip pat šio sprendimo 153 punktą). Grupė nusprendė, kad jis galėjo būti įkalintas.

164. Pareiškėjas nėra įtrauktas į karo komisijos nagrinėjamų bylų sąrašą. Jis yra vienas iš aukštos vertės sulaikytųjų, kurio „kalinimo trukmė lieka neapibrėžta“ (žr. taip pat šio sprendimo 80 punktą).

G. Psichologinės ir fizinės AVS programos pasekmės pareiškėjui

165. Pasak pareiškėjo, dėl to, kad jis buvo kankinamas ir su juo buvo netinkamai elgiamasi, kai jis buvo kalinamas pagal AVS programą, jis kenčia dėl daugelio psichologinių ir fizinių sveikatos problemų.

Pareiškėjo atstovas JAV negalėjo pateikti daug pareiškėjo fizinių ir psichologinių traumų detalių, nes visa iš jo gauta informacija yra įslaptinta. Teisiniai atstovai nurodė, kad viešai prieinami įrašai apibūdino, kaip ankstesni sužalojimai paūmėjo dėl netinkamo elgesio ir jo ilgos izoliacijos, ir kad tai lėmė ilgalaikį smegenų pažeidimą ir fizinius negalavimus.

Pareiškėjas kenčia nuo akinančių galvos skausmų ir jam išsivystė nepakeliamas jautrumas garsui. Vien nuo 2008 m. iki 2011 m. jis patyrė daugiau nei 300 traukulių priepuolių. Kažkuriuo jo kalinimo metu jis neteko kairės akies. Jo fizinį skausmą papildė suvokimas, kad protas jį palieka. Jis kenčia nuo dalinės amnezijos ir sunkiai atsimena savo šeimą.

H. Kodiniais spalvų pavadinimais pavadintų vietų identifikavimas 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje, kurį atliko ekspertai

166. Teismo išklaustyti ekspertai identifikavo aštuonių spalvų kodiniais pavadinimais pavadintų ČŽA kalėjimų buvimo vietas (žr. šio sprendimo

24 punktą): „žaliasis“ kalėjimas buvo Tailande, „kobalto“ kalėjimas buvo Afganistane, „mėlynasis“ kalėjimas buvo Lenkijoje, „violetinis“ kalėjimas buvo Lietuvoje, „oranžinis“ kalėjimas buvo Afganistane, „rudasis“ kalėjimas buvo Afganistane, „pilkasis“ kalėjimas buvo Afganistane ir „juodasis“ kalėjimas buvo Rumunijoje (žr. taip pat šio sprendimo 122 ir 132–145 punktus; taip pat žr. *Al Nashiri prieš Rumuniją*, minėta pirmiau, § 159).

I. Parlamentinis tyrimas Lietuvoje

167. Faktai, aprašyti toliau, paremti Seimo 2010 m. sausio 19 d. nutarimo Nr. XI-659 priedu – „Lietuvos Respublikos Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto atlikto parlamentinio tyrimo dėl galimo Jungtinių Amerikos Valstijų centrinės žvalgybos valdybos sulaikytų asmenų pervežimo ir kalinimo Lietuvos Respublikos teritorijoje išvada“ (toliau – NSGK išvada; žr. šio sprendimo 173 punktą), dokumentu, kuriame yra išsamus parlamentinio tyrimo, atlikto Lietuvoje 2009–2010 m. tariamo CŽA slaptos kalėjimo egzistavimo šalyje kontekste, aprašymas.

168. 2009 m. rugsėjo 9 d., reaguodami į įvairius spaudos pranešimus ir viešai išreikštą susirūpinimą dėl tariamo CŽA slaptos kalėjimo Lietuvoje buvimo, Seimo Nacionalinės gynybos ir saugumo komitetas (toliau – NSGK arba Komitetas) ir Seimo Užsienio reikalų komitetas surengė bendrą posėdį ir išklausė jame valstybės institucijų atstovus dėl informacijos spaudoje apie CŽA kalinių pervežimą ir kalinimą Lietuvos Respublikoje. Komitetai negavo jokios informacijos, galinčios patvirtinti Lietuvoje buvus CŽA kalėjimą. Rašytiniai valstybės institucijų pateikti atsakymai paneigė tokio kalėjimo egzistavimą.

169. 2009 m. spalio 20 d. per vizitą Lietuvoje Europos Tarybos žmogaus teisių komisaras p. Thomas Hammarberg paskatino institucijas atlikti išsamų tyrimą dėl įtarimų šalyje veikus slaptą CŽA kalėjimą.

170. 2009 m. spalio 20 d. spaudos konferencijoje Respublikos Prezidentė p. Dalia Grybauskaitė, atsakydama į klausimus apie tariamą CŽA kalėjimo egzistavimą Lietuvoje, pasakė turėjusi „netiesioginių įtarimų“, kad jis Lietuvoje galėjo būti.

1. Seimo tyrimas ir išvados

171. 2009 m. lapkričio 5 d. Seimas priėmė nutarimą Nr. XI-459, kuriuo pavedė NSGK atlikti parlamentinį tyrimą dėl galimo CŽA sulaikytų asmenų pervežimo ir kalinimo Lietuvos Respublikos teritorijoje.

NSGK buvo pateikti šie klausimai:

- (1) ar CŽA sulaikyti asmenys buvo pervežami ir kalinami Lietuvos Respublikos teritorijoje;
- (2) ar Lietuvos Respublikos teritorijoje veikė slaptieji CŽA sulaikymo centrai;

(3) ar Lietuvos Respublikos valstybės institucijos (politikai, pareigūnai, valstybės tarnautojai) svarstė klausimus, susijusius su slaptųjų CŽA sulaikymo centrų veikla Lietuvos Respublikos teritorijoje, sulaikytų asmenų pervežimu ir kalinimu Lietuvos Respublikos teritorijoje.

172. Atlikdamas parlamentinį tyrimą, NSGK žodžiu ar raštu apklausė 55 asmenis, kurie galėjo turėti arba skelbė turį informacijos, susijusios su tiriamu klausimu. Komitetas apklausė 2002–2005 m. pareigas ėjusius ar šiuo metu pareigas einančius politikus, valstybės tarnautojus ir pareigūnus. Komitetas apklausė Respublikos Prezidentus, Seimo Pirmininkus, Ministrus Pirmininkus, Europos Parlamento narius, krašto apsaugos, užsienio reikalų ir vidaus reikalų ministrus, vidaus reikalų viceministrą, kariuomenės vadus, Seimo NSGK, Užsienio reikalų komiteto pirmininkus ir narius, Valstybės saugumo departamento (toliau – VSD) direktorius ir pavaduotojus, Antrojo operatyvinių tarnybų departamento apie Krašto apsaugos ministerijos direktorių ir pavaduotojus, Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos (toliau – VSAT) vadus ir pavaduotojus, Respublikos Prezidentų patarėjus, Civilinės aviacijos administracijos direktorių, Tarptautinio Vilniaus oro uosto direktorių, Tarptautinio Vilniaus oro uosto aviacijos saugumo direktorių.

173. Dėl informacijos pateikimo raštu buvo kreiptasi į įvairias ministerijas, Civilinės aviacijos administraciją, VSAT, Tarptautinį Vilniaus oro uostą, Muitinės departamentą ir kitas institucijas. Taip pat buvo kreiptasi į tarptautinę organizaciją „Amnesty International“, senatorių Dick Marty, per Užsienio reikalų ministeriją į kompetentingas JAV institucijas. Iš pastarųjų įgaliotų atstovų gauti atsakymai žodžiu.

Atliekant parlamentinį tyrimą, buvo apžiūrėti kai kurie objektai ir patalpos.

174. 2010 m. sausio 19 d. Seimas priėmė nutarimą Nr. XI-659, kuriame pateikė NSGK išvadas:

„1. Ar CŽA sulaikyti asmenys buvo pervežami ir kalinami Lietuvos Respublikos teritorijoje?“

Valstybės įmonės „Oro navigacija“ duomenimis, 2002–2005 metais JAV orlaiviai, kurie viešojoje informacijoje ir oficialiuose Europos Parlamento tyrimuose priskiriami prie CŽA sulaikytų asmenų pervežimu naudotų orlaivių, t. y. Nr. N85VM (GLF4), Nr. N2189M (C-130), Nr. N8183J (C-130), Nr. N8213G (C-130), Nr. 510MG (GLF4), Nr. N313P (Boeing 737), Nr. N379P (GLF5), Nr. N1HC (GLF5), Lietuvos oro erdvę kirto 29 kartus. Šie duomenys buvo pateikti 2006 m. balandžio 28 d. rengiant atsakymą į Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos Teisės reikalų ir žmogaus teisių komiteto pirmininko Dick Marty paklausimą dėl jame nurodyto 41 orlaivio numerių.

Komitetas tyrimo metu nustatė, kad minėtame atsakyme Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos Teisės reikalų ir žmogaus teisių komiteto pirmininkui Dick Marty ir valstybės įmonės „Oro navigacija“ pateiktuose duomenyse nebuvo nurodyti trys Lietuvos oro erdvės kirtimo atvejai:

- 1) „CASA C-212“, reg. Nr. N961BW, nusileido Palangoje 2005 m. sausio 2 d.;

2) „Boeing 737“, reg. Nr. N787WH, nusileido Palangoje 2005 m. vasario 18 d.;

3) „Boeing 737“, reg. Nr. N787WH, nusileido Vilniuje 2005 m. spalio 6 d.

Tyrimo metu siekiant patikrinti, ar Europos Parlamento laikinojo komiteto medžiagoje nurodyti su CŽA siejami orlaiviai leidosi Lietuvos oro uostuose, be to, ar medžiagoje minimos bendrovės vykdė finansinius atsiskaitymus už šių orlaivių aptarnavimą, buvo kreiptasi į Civilinės aviacijos administraciją, kuri pagal Vilniaus, Kauno, Šiaulių ir Palangos oro uostuose veiklą vykdančių bendrovių ir orlaivius aptarnaujančių įmonių duomenis ir finansinius dokumentus pateikė informaciją apie JAV orlaivių skrydžius.

Lyginant pateiktus duomenis su Europos Parlamento laikinojo komiteto medžiaga nustatyta:

Tarptautiniame Vilniaus oro uoste leidosi 2 su CŽA siejami orlaiviai:

1) „C-130“, reg. Nr. N8213G (2003 m. vasario 4 d., skridęs maršrutu Frankfurtas–Vilnius–Varšuva, atvyko 18.15 val., išvyko 19.27 val.);

2) „Boeing 737“, reg. Nr. N787WH (2005 m. spalio 6 d. skridęs maršrutu Antalija–Talinas–Vilnius–Oslas. Tarptautinio Vilniaus oro uosto 2009 m. gruodžio 7 d. rašte nurodyta, kad šis orlaivis atvyko iš Tiranos 04.54 val., išvyko 05.59 val. VSAT dokumentuose nurodyta, kad atvyko iš Antalijos, išvyko į Oslą).

Tarptautiniame Palangos oro uoste leidosi 3 su CŽA siejami orlaiviai:

1) „CASA C-212“, reg. Nr. N961BW (2005 m. sausio 2 d., operatorius „Presidential Airways“, skridęs maršrutu Fleslandas (Norvegija)–Palanga–Simferopolis (Ukraina), išvyko 2005 m. sausio 5 d. 9.00 val.);

2) „Boeing 737“, reg. Nr. N787WH (2005 m. vasario 18 d., operatorius „Victory Aviation“, skridęs maršrutu Bukareštas–Palanga–Kopenhaga, atvyko 18.09 val., išvyko 19.30 val. Užfiksuota, kad orlaivis atvyko su 5 keleiviais ir 3 įgulos nariais);

3) „Boeing 737-800“, reg. Nr. N733MA (2006 m. kovo 25 d., skridęs maršrutu Portas (Portugalija)–Palanga–Portas, atvyko 22.25 val., išvyko 23.55 val.).

Tyrimo metu Komitetas nenustatė, kad siejami su CŽA orlaiviai būtų leidęsi Kauno ir Šiaulių oro uostuose.

Atkreiptinas dėmesys, kad Komitetas negavo duomenų ar dokumentų iš Tarptautinio Vilniaus oro uosto ir jį aptarnaujančių bendrovių, patvirtinančių, kad Tarptautiniame Vilniaus oro uoste 2004 m. rugsėjo 20 d. ir 2005 m. liepos mėn. (tikslios datos JAV televizijos kanalas *ABC News* nenurodo) buvo nusileidę galimai su CŽA susiję orlaiviai.

Parlamentinio tyrimo metu buvo gauta VSD informacija apie bendradarbiavimą su VSAT 2002–2006 metais. Iš Komitetui pateiktų dokumentų matyti, kad buvo intensyviai keičiamasi duomenimis (taip pat partnerių pateiktais dėl terorizmu įtariamų asmenų paieškos) kovos prieš terorizmą srityje. Išskirtinas laiko tarpas nuo 2004 m. balandžio mėn. iki 2005 m. rugsėjo mėn., kai VSD jokios informacijos apie įtariamus teroristus VSAT neteikė.

Tyrimo metu nustatyti trys atvejai, kai VSD pareigūnai, jų liudijimu, su VSD vadovybės žinia pasitiko orlaivius ir lydėjo tai, kas jais buvo atgabenta:

1) „Boeing 737“, reg. Nr. N787WH, nusileidusiu Palangoje 2005 m. vasario 18 d. Pagal VSAT pateiktus duomenis orlaiviu atvyko 5 keleiviai, kurių buvęs VSD generalinio direktoriaus pavaduotojas D. Dabašinskas posėdžio metu pateiktuose

paaikškinimuose Komitetui neminėjo. Muitinės duomenimis, orlaivio detalus muitinis patikrinimas nebuvo atliktas, iš orlaivio nebuvo iškrauti ir į jį nebuvo pakrauti jokie kroviniai;

2) „Boeing 737“, reg. Nr. N787WH, nusileidusiu Vilniuje 2005 m. spalio 6 d. Pagal VSAT pateiktus duomenis jos pareigūnams buvo sutrukdyta atlikti orlaivio patikrinimą, todėl negalima nustatyti, ar buvo keleivių. Orlaivio muitinis patikrinimas nebuvo atliktas;

3) „Boeing 737-800“, reg. Nr. N733MA, nusileidusiu Palangoje 2006 m. kovo 25 d. Pagal muitinės pateiktą informaciją muitinis patikrinimas nebuvo atliktas. VSAT dokumentuose įrašų apie šio orlaivio nusileidimą ir tikrinimą nėra.

Paaikškinimus Komitetui teikę asmenys nurodė, kad panašiais atvejais yra bendradarbiaujama vadovaujantis Žvalgybos įstatymo nuostatomis dėl pagalbos žvalgybos tarnybai teikimo, nekliudomai patenkant prie orlaivių ir į išvykimo iš oro uosto teritoriją, tačiau, kaip matyti iš VSAT pateiktos informacijos, 2005 m. spalio 6 d. 5.15 val. Tarptautiniame Vilniaus oro uoste nusileidus į planą neįtrauktam orlaiviui iš Antalijos, aviacijos saugumo darbuotojai VSAT pareigūnui neleido prieiti prie lėktuvo. Pareigūnas savo tarnybiniame pranešime nurodė, kad nuo orlaivio nuvažiavo mašina ir išvažiavo iš oro uosto pasienio kontrolės punkto teritorijos. Susisiekus su aviacijos saugumo darbuotojais, buvo paaikškinta, kad apie minėto orlaivio nusileidimą ir vykdomus aviacijos saugumo darbuotojų veiksmus informuota VSAT vadovybė. VSD raštas su žyma „SLAPTAI“ dėl minėto atvejo VSAT gautas 2005 m. spalio 7 d., tai yra jau po įvykio.

Pažymėtina, kad iki minėto įvykio tokio turinio raštų VSD kitoms tarnyboms neteikė. Iš tyrimo metu pateiktų paaikškinimų matyti, kad buvo žodžiu susitariama su oro uosto ir aviacijos saugumo atstovais.

Tyrimo metu nustatytas dar vienas atvejis, kai VSD kreipėsi į VSAT su analogišku raštu (2006 m. kovo 24 d.) dėl 2006 m. kovo 25 d. orlaivio skrydžio į Palangos oro uostą.

Pagal VSAT vadovybės paaikškinimus tokia bendradarbiavimo praktika yra įprasta. VSAT vado generolo S. Stripeikos teigimu, jei VSAT būtų gavusi VSD raštą anksčiau, iki 2005 m. spalio 6 d., incidentas nebūtų kilęs ir VSAT pareigūnai nebūtų trukdę VSD veiksmams.

Su CŽA sulaikytų asmenų pervežimu oficialiuose tyrimuose siejami orlaiviai 2002–2005 metais ne kartą kirto Lietuvos Respublikos oro erdvę. Komiteto surinkti duomenys rodo, kad minimu laikotarpiu Lietuvoje buvo nusileidę orlaiviai, kurie siejami su CŽA.

Komitetas nenustatė, ar per Lietuvos Respublikos teritoriją buvo pervežami, ar į Lietuvos Respublikos teritoriją buvo atvežti (iš jos išvežti) CŽA sulaikyti asmenys, tačiau sąlygos tokiam pervežimui buvo.

VSD generalinio direktoriaus pavaduotojas D. Dabašinskas su VSD generalinio direktoriaus A. Pociaus žinia mažiausiai 2 kartus sudarė galimybę JAV pareigūnams nekliudomai patekti prie orlaivių. Be to, mažiausiai vieną kartą buvo sąmoningai apribotos VSAT pareigūnų galimybės atlikti orlaivių patikrinimą. Visais minimais atvejais muitinis patikrinimas nebuvo atliktas. Taigi nei keleivių tapatybės, nei krovinių paskirties nustatyti nebuvo įmanoma.

2. Ar Lietuvos Respublikos teritorijoje veikė slaptieji JAV CŽA sulaikymo centrai?

Parlamentiniam tyrimui reikšmingus 2002–2006 metais VSD vykdytus bendradarbiavimo su partneriais atvejus, susijusius su tam tikrų patalpų parengimu pagal poreikius, sąlygiškai galima pavadinti Projektu Nr. 1 ir Projektu Nr. 2.

Pagal parlamentinio tyrimo metu gautą informaciją 2002 metais buvo pradėtas vykdyti VSD bendradarbiavimo su partneriais Projektas Nr. 1, kurio metu, atsižvelgiant į partnerių pageidavimus ir jų nustatytas sąlygas, buvo įrengtos patalpos, tinkamos sulaikytajam asmeniui laikyti. Apie Projektą žinojo VSD generalinis direktorius M. Laurinkus ir jo pavaduotojas D. Dabašinskas, kuris, nurodydamas vykdytojams įrengti patalpas, minėjo, kad Projektą „palaimino aukščiausioji šalies valdžia“, tačiau, tuometinės politinės vadovybės liudijimu, ji nebuvo apie tai informuota.

Komiteto turimais duomenimis, patalpos nebuvo panaudotos sulaikytiesiems asmenims laikyti. Šiuo metu jų paskirtis yra kita.

VSD pateikė informaciją, kad pagal VSD turimus dokumentus šios patalpos buvo rengiamos ne sulaikytiems asmenims laikyti, bet kitam tikslui.

Kitas parlamentinio tyrimo metu nagrinėtas Projektas Nr. 2 VSD buvo pradėtas vykdyti 2004 metų pradžioje. Atlikti Projektui įgyvendinti reikalingi išigijimai, įrengiant objektą buvo vykdyti statybos darbai, kurių eigą užtikrino patys partneriai. Pastatas rekonstruotas taip, kad atitiktų tam tikrus apsaugos reikalavimus.

Įgyvendinant šį Projektą su partneriais dalyvavo VSD pareigūnai, jų teigimu, turėję galimybę lankytis visose objekto patalpose be apribojimų, tačiau kai objekte buvo partnerių atstovai, dalyje patalpų nesilankydavo. Tokių susitikimų laiką ir apie atitinkamą pasirengimą VSD pareigūnams pranešdavo VSD generalinio direktoriaus pavaduotojas D. Dabašinskas.

VSD pareigūnų teigimu, partnerių atstovai vieni objekte nelikdavo, visada būdavo arba D. Dabašinskas, arba vienas iš VSD pareigūnų.

Pagal tyrimo metu gautą informaciją matyti, kad įgyvendinant Projektą Nr. 2 VSD nesiekė kontroliuoti partnerių veiklos, nestebėjo ir nefiksavo atvežamų ir išvežamų krovinių, nekontroliavo partnerių atvykimo ir išvykimo, be to, ne visada turėjo galimybę matyti visus atvykstančius ir išvykstančius asmenis.

Piniginių lėšų ir materialinių vertybių, skirtų bendriems veiksams finansuoti, apskaitos ir panaudojimo tvarka VSD vidaus aktais patvirtinta, tačiau pagal parlamentinio tyrimo metu pateiktą paaiškinimą dėl vieno iš vykdytų bendrų projektų ir jam vykdyti panaudotų piniginių lėšų šių lėšų apskaita nebuvo tinkama. Atskirų asmenų paaiškinimai dėl bendrų veiksmų finansavimo šaltinių, atskiriems veiksams panaudotų piniginių lėšų sumų ar jų apskaitos nesutampa, todėl reikalauja detalesnio tyrimo.

Komitetas nustatė, kad VSD buvo gavęs partnerių prašymą įrengti patalpas Lietuvoje, tinkamas sulaikytiesiems asmenims laikyti.

Vykdamas Projektą Nr. 1, Lietuvoje buvo sudarytos sąlygos laikyti sulaikytuosius asmenis, tačiau, Komiteto turimais duomenimis, patalpos nebuvo tam panaudotos.

Komitetui liudiję asmenys neigia prielaidas ir galimybes, kad Projekto Nr. 2 patalpose buvo laikomi ar tardomi asmenys, tačiau pastato patalpų išdėstymas, uždarumas ir perimetro apsauga, VSD darbuotojų fragmentiškas buvimas patalpose leido atlikti VSD nekontroliuojamus partnerių pareigūnų veiksmus ir naudoti infrastruktūrą savo nuožiūra.

3. Ar Lietuvos Respublikos valstybės institucijos (politikai, pareigūnai, valstybės tarnautojai) svarstė klausimus, susijusius su slaptųjų CŽA sulaikymo centrų

veikla Lietuvos Respublikos teritorijoje, sulaikytų asmenų pervežimu ir kalinimu Lietuvos Respublikos teritorijoje?

Komitetas gavo tam tikros informacijos apie VSD tarptautinį bendradarbiavimą su partneriais ir vykdytų bendrų operacijų metu taikytas specialiąsias priemones, numatytas Žvalgybos įstatyme. VSD tarptautinio bendradarbiavo teisiniai pagrindai numatyti Žvalgybos įstatyme. Reikšmingos yra kelios normos: <...>

Apibendrinant [Žvalgybos įstatymo] normas, darytina išvada, kad teisės aktai tiesiogiai nereikalauja VSD tarptautinio bendradarbiavimo kryptis (užduotis) „pasitvirtinti“ koku nors politiniu lygmeniu (Valstybės gynimo taryboje, NSGK), jos kildavo iš bendro tarptautinio bendradarbiavimo poreikio ir tiesioginių VSD kontaktų su kitų šalių specialiosiomis tarnybomis. Tačiau VSD, siekdamas gauti Valstybės gynimo tarybos rekomendacijas dėl tarptautinio bendradarbiavimo, galėjo pateikti Valstybės gynimo tarybai (ar Respublikos Prezidentui, inicijuojančiam Valstybės gynimo tarybos posėdžius) informaciją, reikalingą tokioms rekomendacijoms suformuluoti. 2002–2005 metais tokie klausimai Valstybės gynimo taryboje nebuvo svarstomi ir rekomendacijų nebuvo. Tai iš dalies patvirtina ir 2009 m. gruodžio 3 d. Valstybės gynimo tarybos sekretoriaus raštas, kuriame teigiama, kad 2001–2005 metais tik vieną kartą Valstybės gynimo tarybos posėdyje (2001 m. rugsėjo 19 d.) svarstant klausimą „Tarptautinis terorizmas ir antiteroristiniai veiksmai bei prevencija, krizinių situacijų valdymas ir norminė bazė“ buvo užsiminta apie plataus masto tiesioginį VSD ir CŽA bendradarbiavimą.

Apie VSD bendradarbiavimo su partneriais 2002 metais tikslus ir turinį nebuvo informuotas nė vienas šalies aukščiausiasis pareigūnas (jų teigimu). Apie vykdomą Projektą Nr. 1 žinojo tik keli VSD pareigūnai.

Buvusio VSD generalinio direktoriaus M. Laurinkaus liudijimu, 2003 metų viduryje jis informavo tuometinį Respublikos Prezidentą R. Pakšą apie galimybę Lietuvai tapus NATO nare sulaukti prašymo dalyvauti sulaikytųjų asmenų pervežimo programoje. R. Pakso liudijimu, buvo prašyta leidimo į Lietuvą atvežti asmenis, įtariamus terorizmu. Respublikos Prezidentui pateiktoje informacijoje nebuvo kalbama apie sulaikymo centrą ar kalėjimą. Tų pačių metų rugpjūčio mėn. Respublikos Prezidentui R. Pakšui pasiteiravus tuo metu laikinai einančio VSD generalinio direktoriaus pareigas D. Dabašinsko, ar yra kokios nors naujos informacijos apie Lietuvos dalyvavimą šioje programoje, jam buvo atsakyta, kad jokios naujos informacijos nėra.

Nors VSD direktorius M. Laurinkus gavo neigiamą tuometinio Respublikos Prezidento R. Pakso atsakymą dėl JAV tardomų asmenų įvežimo į Lietuvos Respublikos teritoriją, politinio pritarimo Projekto Nr. 2 veiklai neprašyta nei tuometinio Respublikos Prezidento R. Pakso, nei laikinai ėjusio Respublikos Prezidento pareigas A. Paulausko. M. Laurinkus žinojo apie Projekto Nr. 2 steigimo darbus 2004 m. kovo–balandžio mėn. Respublikos Prezidentas V. Adamkus, jo teigimu, apie bendradarbiavimą su JAV buvo informuojamas bendrais bruožais, apie Projekto Nr. 2 veikimą 2004–2006 metais informacija jam nebuvo suteikta. A. Pocius liudijimu, Respublikos Prezidentas V. Adamkus ir jo patarėjai apie tai buvo informuojami tinkamai. Apie Projektą Nr. 2 jo steigimo ir veiklos metu žinojo keli VSD pareigūnai, tarp jų M. Laurinkus, A. Pocius, D. Dabašinskas.

VSD vadovas P. Malakauskas 2009 m. rugpjūčio 18 d. informavo Respublikos Prezidentę D. Grybauskaitę (taip pat buvo informuoti ir buvę Respublikos Prezidentai V. Adamkus ir A. M. Brazauskas), kad „ABC News“ rengia straipsnius apie galimai Lietuvoje kalintus CŽA sulaikytus asmenis ir kaip kalinimo vietą planuoja įvardyti vieną VSD priklausančių objektų. P. Malakauskas negalėjo paneigti CŽA sulaikytų asmenų kalinimo Lietuvoje galimybes.

Svarstant VSD ataskaitas NSGK, taip pat tik fragmentiškai buvo informuojama apie tarptautinį bendradarbiavimą. Pavyzdžiui, svarstant VSD 2003 m. veiklos ataskaitą, užsiminta, kad „vyksta bendradarbiavimas su NATO narėmis. Jau juntamas noras iš Aljanso narių pusės aktyviau bendradarbiauti su VSD, o tam reikės papildomų etatų, investicijų“. NSGK sprendimuose dėl VSD ataskaitos niekada nebūdavo teikiami pasiūlymai dėl tarptautinio bendradarbiavimo.

Komiteto surinkta informacija ir gauti paaiškinimai rodo, kad Valstybės gynimo taryba, Vyriausybė, Seimas nesvarstė klausimų, susijusių su slaptųjų CŽA sulaikymo centrų veikla Lietuvos Respublikos teritorijoje, sulaikytų asmenų pervežimu ir kalinimu Lietuvos Respublikos teritorijoje.

Šalies aukščiausieji pareigūnai (Respublikos Prezidentai, Ministrai Pirmininkai, Seimo Pirmininkai), jų teigimu, Seimo NSGK nariai apie VSD ir CŽA tarptautinį bendradarbiavimą būdavo informuojami apibendrintai, neapdarinėjant konkrečių operacijų ir jų rezultatų. Valstybės gynimo taryboje posėdyje tik vieną kartą (2001 m. rugsėjo 19 d.), svarstant klausimą „Tarptautinis terorizmas ir antiteroristiniai veiksmai bei prevencija, krizinių situacijų valdymas ir norminė bazė“, buvo užsiminta apie plataus masto tiesioginį bendradarbiavimą tarp VSD ir CŽA. Apie sulaikytų asmenų pervežimą ir laikymą Lietuvoje Valstybės gynimo tarybos posėdyje nebuvo kalbama. Seimo NSGK apie bendradarbiavimo pobūdį nebuvo informuotas.

Komitetas, remdamasis gauta informacija, nustatė, kad, vykdant VSD bendradarbiavimo su partneriais Projektus Nr. 1 ir Nr. 2, tuometinė VSD vadovybė nė vieno šalies aukščiausiojo pareigūno neinformavo apie šių Projektų tikslus ir turinį.“

175. Galutinis pasiūlymas buvo suformuluotas taip: „Siūlyti Generalinei prokuratūrai ištirti, ar M. Laurinkaus, A. Pociaus ir D. Dabašinsko veiksmuose nebuvo piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi ar įgaliojimų viršijimo požymių.“

176. Išvadose taip pat buvo aštuonios rekomendacijos, įskaitant, be kita ko, „žvalgybos tarnybų veiklos koordinavimo ir kontrolės stiprinimą“, „informacijos teikimo aukščiausiems šalies pareigūnams tobulinimą“ ir „Žvalgybos įstatymo nuostatų tobulinimą“.

2. Ištraukos iš Seimo debatų dėl NSGK išvadų

177. Pareiškėjas pateikė debatų Seime 2010 m. sausio 14 d. dėl NSGK išvadų išrašo santrauką.

178. Šiame dokumente nurodyta:

„Seimo narys A. Anušauskas, NSGK pirmininkas, kviečiamas pristatyti nutarimo dėl išvadų projektą.

<...> Komitetas tyrimo metu gavo nemažai įslaptintos informacijos iki aukščiausio lygio slaptumo „Visiškai slaptai“. Dėl didelio įslaptintos informacijos kiekio išvadų rengimas nebuvo lengva užduotis.

Įslaptinta informacija buvo susijusi su slaptųjų tarnybų veikla ir subtiliomis tokių tarnybų galimybėmis. Be tokių ypatingų galimybių nebūtų ir žvalgybos, ir tarnybų bendradarbiavimo, pavyzdžiui, kovos su terorizmu.

Nepaisant to, slaptųjų tarnybų parlamentinė kontrolė vis tiek turi būti ypatinga ir stipri. Kai kurie duomenys, surinkti tyrimo metu, nebuvo pavišinti, nes jie sudaro valstybės paslaptį.

Apibendrinamas tyrimą, Komitetas nurodė, kad Lietuvoje buvo nusileidę orlaiviai, kurie siejami su CŽA veikla. Tačiau Komitetas nenustatė, ar per Lietuvos Respublikos teritoriją buvo pervežami, ar į Lietuvos Respublikos teritoriją buvo atvežti, išvežti CŽA sulaikyti asmenys; tuometinė VSD vadovybė mažiausiai du kartus sudarė galimybę JAV pareigūnams nekludomai patekti prie Lietuvoje nusileidusių orlaivių.

Be to, mažiausiai vieną kartą buvo sąmoningai apribotos VSAT pareigūnų galimybės atlikti orlaivių patikrinimą. Visais minimais atvejais muitinės patikrinimas taip pat nebuvo atliktas.

Komitetas nustatė, kad VSD buvo gavęs partnerių prašymą įrengti Lietuvoje patalpas, tinkamas sulaikytiems asmenims laikyti. <...>

KLAUSIMAI

(visi atsakymai yra Seimo nario Anušausko, Konservatorių partija, valdančioji koalicija)

Seimo narys V. Mazuronis (Tvarkos ir teisingumo partija, opozicija)

Klausimas: Man tenka šiek tiek apgailestauti ar jus užjausti, kad jums teko užduotis, panaši į užduotį nustatyti, ar Marse yra gyvybė. Tai iš tiesų dėl to apgailestauju. Bet klausimas būtų ne apie tai. Skaitau jūsų išvadas ir jose randu tokį sakinį, kad Prezidentas Adamkus apie bendradarbiavimą su JAV buvo informuojamas bendrais bruožais, apie Projekto Nr. 2 veikimą informacija jam nebuvo suteikta. P. Pocius liudijimu, Prezidentas ir jo patarėjai apie tai buvo informuojami tinkamai. Tai aš šioje vietoje išvelgiu tam tikrą nesutapimą ir mano klausimas būtų, kuris iš šių dviejų žmonių melavo – ar vienas, kuris nežinojo, ar kitas, kuris sako, kad tinkamai informavo? O galbūt pagal mūsų įstatymų bazę šioje srityje yra toks atvejis, kai įmanoma tinkamai informuoti absoliučiai nesuteikiant informacijos?

Atsakymas: Iš tiesų šis klausimas yra labai aktyviai diskutuojamas, ar šalies vadovai buvo informuoti. Turiu pasakyti, kad šiuo atveju mes rėmėmės žodiniiais parodymais. Reikalas tas, kad rašytinių dokumentų, taip pat ir Valstybės gynybos tarybos rekomendacijų, šiais klausimais nebuvo. Tai yra mes turėjome remtis tais žodžiais, kuriuos pasakė aukščiausi šalies pareigūnai. Iš kitos pusės, jūsų minėtas buvęs VSD pareigūnas pateikė keturis variantus, kaip jis informavo šalies vadovą. Vienas iš jų tikrai buvo tinkamai. Aš visų variantų nevardinsiu, bet vienas iš jų buvo... „aš informavau per patarėjus, nežinau, ar jie suprato“. Šiuo atveju, aš manyčiau, galim pasirinkti kiekvienu atveju sau priimtina variantą.

Seimo narys V. Andriukaitis (Socialdemokratų partija, opozicija)

Klausimas: Seimas pavedė labai konkrečius klausimus. Vienas iš jų buvo, ar CŽA sulaikyti asmenys buvo pervežami ir kalinami Lietuvos Respublikos teritorijoje. Į šį klausimą jūs atsakote saliamoniškai, kad Komitetas nenustatė, tačiau sąlygos tokiam pervežimui buvo. Šiaip sąlygos pervežimui yra visame pasaulyje: traukiniai, lėktuvai skraido, dviračiais važiuojama. Į klausimą, ar teritorijoje veikė slaptieji centrai, jūs taip pat faktiškai nieko neatsakėte. Dabar noriu jūsų paklausti, kas jums trukdė konkrečiai atsakyti į labai konkrečius Seimo klausimus, ar jums duomenų neužteko, ar kompetencijos, ar dar ko nors?

Atsakymas: Pirmiausia Komitetas kalba ne apie tokias bendras sąlygas, kaip oro uostų buvimas, o apie specifines sąlygas. Tai yra VSD pareigūnų sudarytas sąlygas nekludomai patekti į Lietuvos Respublikos teritoriją, apeinant orlaivių patikrinimą, apeinant muitinių patikrinimą. Tai yra gana specifinės sąlygos.

Šiuo atveju Komiteto išvados yra suformuluotos remiantis ne prielaidomis, pabrėžiu, o liudininkų parodymais ir gautais dokumentais. Taip, mes visų liudininkų parodymuose atskleistų detalių ir gautų dokumentų turinio negalime šiose išvadose parodyti, nes detali informacija apie bendradarbiavimą su užsienio valstybių ir tarptautinių organizacijų specialiosiomis tarnybomis, eiga, objektus, turinį, rezultatus yra valstybės paslaptis. Šiuo atveju viešai nėra pateikiama, bet tai nereiškia, kad Komitetas šių duomenų nenagrinėjo ir

nevertino. Dėl to kartais tai, kas gali atrodyti kaip prielaidos, yra pagrįsta faktais ir gautais dokumentais.

<...>

Seimo narys J. Juozapaitis (Socialdemokratų partija, opozicija)

Klausimas: Išvadose jūsų Komitetas rašo, kad buvo sudarytos sąlygos CŽA sulaukytus asmenis pervežti ir juos įkalinti. Mano klausimas būtų toks: ar jūs galite pasakyti, kieno nurodymu ir kas sudarė tas sąlygas tuos kalinius pervežti ir juos įkalinti Lietuvoje?

Atsakymas: Turiu pasakyti vieną aplinkybę, kurią mes išleidžiame dažnai iš akių, paminėti ją. Europos Taryba, Europos Parlamentas taip pat atliko tyrimus, nustatė lėktuvus, orlaivius, kuriais buvo pervežami kaliniai. Kai kurie iš jų buvo įgavę tokius labai aiškius pavadinimus, visada kursuodavo iki Gvantanamo, kaip sakoma, ir atgal į Afganistaną per Europos valstybes. Tų orlaivių sąrašas buvo atliekant tuos tyrimus. Tie orlaiviai siejami su kalinių pervežimu. Taip, nežinoma, kas konkrečiai buvo pervežama, bet žinoma, kad iš tikrųjų tie kaliniai buvo vežami per Europos valstybes. Tie orlaiviai kirto ir Lietuvos Respublikos oro erdvę. Kas davė ir kas sudarė konkrečias sąlygas? Mes tuos asmenis įvardijome, tai tie trys pareigūnai, kurie ėjo VSD vadovo pavaduotojų pareigas, yra atsakingi už tuos veiksmus ir galimą įstatymo pažeidimą.

<...>

Seimo narys J. Veselka (Tvarkos ir teisingumo partija, opozicija)

Klausimas: Kad buvo pastatytas kalinių laikymo centras už CŽA pinigus, iš jūsų išvadų aišku. Antra, lėktuvai buvo, kurių D. Dabašinskas neleido tikrinti. Toliau, George Bush savo vizito metu buvo pareiškęs, kad Lietuvos priešai bus Amerikos priešai. Tokių pažadų veltui niekas neduoda. Toliau, buvę VSD vadovai, kiek aš juos vertinu ir kaip vertinu, buvo dideli karjeristai ir labai dideli politiniai bailiai. Penkta, R. Paksas, taip pat buvęs Prezidentas, pasakė, kad VSD vadai jį informavo apie tuos dalykus. Vadinasi, aš prieinu išvadą, kad tie kiti vadovai, kurie vaidina, kad nieko nežino, jie, atvirai pasakius, jums melavo, nes tie VSD vadovai pakankami bailiai ir karjeristai, jie negalėjo savarankiškai to daryti. Ar jūs pagalvojote, kaip galima... Ką reikia padaryti, kad iš tikrųjų valstybės vadovai, atsidūrę tokioje keblioje situacijoje, kur visa valstybė, visada sakytų tiesą?

Atsakymas: Yra ruošiami pakeitimai. Skirtumas pirmiausia toks, kad tai, kas ruošama, paliks visada dokumentinį pėdsaką. Tai, kas buvo, viskas buvo daroma žodžiu. Todėl kaltinti valstybės vadovus, kad jie melavo, aš tikrai to neteigčiau. Aš greičiau teigčiau, kad jie nebuvo informuoti, nes mes taip pat apklausėme ir korpusą patarėjų, kurie tuo laikotarpiu dirbo. Jų informacija, mums suteikta, taip pat liudija, kad ir per patarėjų korpusą valstybės vadovai taip pat buvo neinformuojami tokiu mastu, koku jie iš tikrųjų turėtų būti informuoti apie situaciją Lietuvoje ir apie bendradarbiavimą su partneriais. Žvalgybos įstatymo nuostata, kad kai kuriems veiksams reikalingos Valstybės gynimo tarybos rekomendacijos, buvo ignoruojama.“

J. Baudžiamasis tyrimas Lietuvoje

1. Tyrimas, vykdytas 2010–2011 m.

179. 2010 m. sausio 22 d. Generalinė prokuratūra pradėjo ikiteisminį tyrimą baudžiamojoje byloje Nr. 01-2-00016-10 dėl piktnaudžiavimo tarnyba, kaip tai numatyta Baudžiamojo kodekso 228 straipsnio 1 dalyje. Tyrimo apimtis buvo apibrėžta NSGK išvadose konstatuotomis aplinkybėmis:

(1) JAV CŽA orlaivių atvykimas ir išvykimas į Lietuvą / iš Lietuvos, JAV pareigūnų patekimas prie orlaivių ir šių orlaivių krovinių ir keleivių patikrinimas;

(2) Projektų Nr. 1 ir Nr. 2 vykdymas;

(3) VSD vadovybės atliekamas aukščiausiųjų valstybės vadovų informavimas apie vykdomų Projektų Nr. 1 ir Nr. 2 tikslus bei turinį.

Taigi daugiausia dėmesio ikiteisminio tyrimo metu buvo skiriama netrukdomam orlaivių nusileidimui ir išvykimui iš Vilniaus tarptautinio oro uosto ir Palangos tarptautinio oro uosto, Projekto Nr. 1 įrengimui ir naudojimui bei Projekto Nr. 2 įrengimui ir naudojimui; galimam aukščiausiųjų valstybės pareigūnų įsitraukimui į veiklas, susijusias su sulaikymo centrų veikimu, kalinių pervežimu ir laikymu Lietuvos Respublikos teritorijoje.

180. 2010 m. vasario 5 d. Seimo Pirmininkė leido prokurorams susipažinti su įslaptinta Seimo parlamentinio tyrimo medžiaga.

181. Nuo 2010 m. vasario 10 d. iki birželio 14 d. prokuroras apklausė 55 liudininkus, įskaitant VSD aukštus postus užimančius asmenis, VSAT ir Vilniaus bei Palangos oro uostų darbuotojus. Liudininkų parodymai yra įslaptinti. Vyriausybė pateikė viešai prieinamą liudininkų parodymų santrauką, kuri yra perteikta toliau (žr. šio sprendimo 301–346 punktus).

182. 2010 m. vasario 18 d. prokuroras paprašė VSAT informacijos apie 2005 m. spalio 6 d. įvykį, kai 5.15 val. ryto VSAT pareigūnui R. R. (žr. taip pat šio sprendimo 366 punktą) nebuvo leista prieiti prie neplanuotai nusileidusio orlaivio ir jį patikrinti.

Tą pačią dieną prokuroras taip pat paprašė Vilniaus tarptautinio oro uosto suteikti informacijos, ar VSD raštas dėl VSD veiksmų, atliktų oro uoste 2005 m. spalio 6 d. naktį, buvo gautas iki minėtos datos.

183. 2010 m. vasario 18 d. Civilinės aviacijos administracija informavo prokurorą, kad dėl orlaivio atvykimo į Vilniaus oro uostą 2005 m. spalio 6 d. jie galėjo supainioti Antalijos ir Tiranos kodus dėl jų panašumo.

184. 2010 m. kovo 3 d. prokuroras paprašė Muitinės departamento tam tikrų dokumentų ir informacijos apie tai, ar muitinės patikrinimas buvo atliktas, be kita ko, orlaivio Nr. N787WH, kuris leidosi Vilniaus oro uoste iš Antalijos, atžvilgiu, įskaitant krovinio ir bagažo patikrinimą.

2010 m. balandžio 12 d. Muitinės departamentas atsakė, kad reisas iš Antalijos nebuvo patikrintas ir kad neužfiksuota informacija nei apie keleivius, nei apie jų bagažą ar krovinį. Taip pat buvo nurodyta, kad nebuvo užregistruotas orlaivis Nr. N787H, kuris leidosi 2005 m. vasario 18 d. 20.09 val. Palangos oro uoste.

185. 2010 m. kovo 3 d. ir 4 d. prokuroras išsiuntė įvairius informacijos ir dokumentų prašymus VSAT ir Vilniaus ir Palangos oro uostams. Jis paprašė bet kokių prašymų, kuriuos VSD siuntė dėl prieigos prie orlaivio suteikimo, orlaivio registracijos įrašų, skrydžių tvarkaraščių ir skrydžių paslaugų sąskaitų, kopijų.

Jis gavo tokius atsakymus:

(a) VSAT gavo įslaptintą VSD raštą dėl prieigos prie orlaivio suteikimo 2005 m. spalio 6 d. po šios datos;

(b) Vilniaus oro uostas negavo jokių VSD prašymų;

(c) skrydžių tvarkaraščiai, kuriuos pateikė Vilniaus oro uostas, patvirtino, kad 2005 m. spalio 6 d. orlaivis Nr. N787WH atvyko iš Tiranos, o ne iš Antalijos; po to jis išvyko į Oslą;

(d) Palangos oro uostas negavo jokių VSD prašymų;

(e) skrydžių tvarkaraščiai, kuriuos pateikė Palangos oro uostas, patvirtino, kad orlaivis Nr. N787WH buvo registruotas kaip skrydis iš Bukarešto į Kopenhagą.

186. 2010 m. kovo 17 d. prokuroras atlikto Projekto Nr. 1 patikrinimą vietoje. Patikrinimas buvo aprašomas ir buvo sudarytas vietos planas, taip pat daromos vietos nuotraukos (žr. taip pat šio sprendimo 361 punktą).

187. 2010 m. balandžio 2 d. prokuroras gavo informacijos apie Projekto Nr. 2 (žemės, pastatų ir kito turto) perėjimą valstybei ir nuosavybės perdavimą valdyti patikėjimo teise VSD.

188. 2010 m. balandžio 12 d. ir 13 d. prokuroras pateikė kitus informacijos ir dokumentų prašymus Vilniaus oro uosto aviacijos saugumo institucijoms ir Susisiekimo ministerijai.

189. 2010 m. gegužės 27 d. VSD pateikė dokumentų kopijas, įskaitant operatyvinių veiksmų planą dėl patalpų „slaptųjų žvalgybos bendradarbių apsaugai“ parinkimo (žr. taip pat šio sprendimo 365 punktą).

190. 2010 m. birželio 4 d. prokuroras atliko Projekto Nr. 2 patikrinimą vietoje. Patikrinimas buvo aprašomas ir buvo sudarytas vietos planas, taip pat daromos vietos nuotraukos (žr. taip pat šio sprendimo 362 punktą).

191. 2010 m. rugsėjo 20 d. „Reprieve“ generaliniam prokurorui pateikė „prašymą vykdyti tyrimą“ teigdami, kad jie pareiškėjui teikė teisinę pagalbą, ir prašydami prokuroro „skubiai iširti naujus ir patikimus teiginius“, kad Abu Zubaydah buvo JAV laikomas Lietuvoje „kažkada tarp 2004 ir 2006 m.“. Jie taip pat prašė prokuroro siekti paaiškinimų iš paties pareiškėjo ir reikalauti „skubiai išsaugoti ir atskleisti“ visus susijusius įrodymus, kuriuos turi JAV ir Lietuvos institucijos. Kalbant apie pareiškėjo paaiškinimus, jie pateikė klausimų jam sąrašą, pasiūlydami savo pagalbą šiuos klausimus jam perduodant ir prašant JAV institucijų išslaptinti informaciją, susijusią su jo būsimais atsakymais. Alternatyviai ar papildomai jie pasiūlė, kad Lietuvos institucijos galėtų prašyti JAV institucijų leisti pačioms apklausti pareiškėją, dalyvaujant jo advokatui. Jie pateikė tokią faktinę informaciją, susijusią su slaptu pareiškėjo kalinimu:

„Išslaptinti viešai prieinami įrodymai patvirtina, kad po to, kai buvo laikomas Tailande maždaug aštuonis mėnesius, 2002 m. gruodžio 4 d. p. Husayn buvo „perduotas“ kartu su kitu kaliniu į slaptą kalėjimą Šimanuose, Lenkijoje. P. Husayn buvo laikomas Šimanuose beveik dešimt mėnesių ir paskui kartu su kitais keturiais kaliniais perkeltas į tuo metu slaptą CŽA padalinį JAV karinėje bazėje Gvantanamo įlankoje. Vadovaujantis naujausiais spaudos pranešimais, po to p. Husayn buvo laikomas netoli Rabato, Maroke.

P. Husayn į Maroką atvyko 2004 m. pavasarį. Tarp to laiko ir jo antrojo perkėlimo į Gvantanamo įlanką 2006 m. rugsėjo mėn. mus pasiekė naujausia informacija iš konfidencialaus ir itin patikimo neįslaptinto šaltinio, patvirtinanti, kad p. Husayn buvo

laikomas slaptame CŽA kalėjime Lietuvoje. Ši informacija buvo gauta iš pačių patikimiausių JAV šaltinių ir nekelia abejonių.

Mes vargu ar turime jums priminti apie Lietuvos pareigą ištirti šiuos įtarimus, taip pat apie preliminaraus darbo, kurį atliko žurnalistai ir kiti faktų tyrėjai, kurie saugo savo šaltinius, svarbą atskleidžiant JAV piktnaudžiavimą Europoje.“

192. P. Darius Raulušaitis, generalinio prokuroro pavaduotojas, atsakė 2010 m. rugsėjo 27 d., paaiškindamas, kad vykstantis tyrimas jau apėmė veikas, tariamai padarytas prieš Abu Zubaydah:

„Ikiteisminio tyrimo metu tiriamos ne tik aplinkybės, susijusios su teisiškai reikšmingu piktnaudžiavimu (dėl ko ir buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas), tačiau ir aplinkybės, apibūdinančios kitas nusikalstamas veikas, kurių galimi atskiri požymiai išvelgtini ikiteisminio tyrimo metu. Tarp tokių nusikalstamų veikų minėtinos ir Jūsų nurodomos – neteisėtas laisvės atėmimas (Baudžiamojo kodekso 146 straipsnis) bei neteisėtas žmonių gabenimas per valstybės sieną (Baudžiamojo kodekso 292 straipsnis). Atsižvelgiant į tai, kad ikiteisminis tyrimas dėl Jūsų pareiškime nurodytų aplinkybių jau yra atliekamas, pranešu, kad Jūsų pareiškime nurodytos aplinkybės bus įvertintos atliekant jau minėtą ikiteisminį tyrimą Nr. 01-2-00016-10.“

193. P. Raulušaitis paprašė „Reprieve“ pateikti visą jų turimą rašytinę informaciją, kuri galėtų padėti nustatyti Abu Zubaydah buvimo Lietuvoje faktą CŽA sulaikymo, tardymo ir perdavimo programos kontekste ir nurodyti „konfidencialų ir ypač patikimą neįslaptintą šaltinį“, kuris suteikė jiems informacijos.

194. „Reprieve“ atsakė 2010 m. lapkričio 18 d. Jų laiške (pareiškėjas minimas kaip „p. Husayn“ arba „p. Zubaydah“) rašoma:

Dėl informacijos pateikimo:

„Kaip turbūt žinote, yra didelių kliūčių gauti ir pateikti jums informaciją. Bet mes uoliai dirbame, kad tas kliūtis įveiktume. Informacijai apie P. Husayn yra taikomi JAV Vyriausybės numatyti apribojimai, kurie reikalauja, kad jo atstovas JAV pateiktų visą p. Husayn susirašinėjamą Vyriausybės cenzoriui. Šiuo metu bandome gauti p. Husayn parodymus, kuriuose būtų pateikiami įrodymai pateiktų klausimų atžvilgiu.

Mes anksčiau pateikėme rekomendaciją, kad papildomai Lietuvos institucijos taip pat paprašytų JAV institucijų leisti joms apklausti p. Husayn pačioms, dalyvaujant jo atstovui. Pažymiu, kad dvišalė sutartis numato tarpusavyje sutartą mechanizmą, leidžiantį savarankiškai siekti gauti tokią informaciją iš p. Zubaydah. Konkrečiai remiuosi Lietuvos ir JAV sutartimi dėl savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose, kuri įsigaliojo 1999 m. rugpjūčio 26 d. Be p. Zubaydah parodymų, jūs taip pat galite siekti gauti priėjimą prie įvairių kitų papildomų informacijos šaltinių, kurie būtų reikšmingi jūsų tyrimui, kai kurie iš jų nurodyti toliau.“

Dėl įrodymų, kuriuos prokuroras turėtų gauti vykdydamas nuodugnų tyrimą, šaltinio „Reprieve“ pasiūlė, kad prokuroras:

„1. Siektų gauti Abu Zubaydah parodymus dėl neteisėto kalinimo ir jo kankinimo, nežmoniško, žeminančio elgesio, taip pat aplinkybių, susijusių su jo pervežimu tarp kitų sulaikymo vietų, ir aplinkybių, leidžiančių nustatyti vietą, kurioje jis buvo laikomas Lietuvos Respublikoje.

2. Siektų gauti parodymus, susijusius su Abu Zubaydah paėmimu į nelaisvę, jo sulaikymo vieta ar vietomis, kalinimo sąlygomis, tardymo metodais, naudotais CŽA pareigūnų ir kitų asmenų, kurie turėjo prieigą prie jo, iš šių asmenų: George Tenet (CŽA generalinis direktorius nuo 1997 m. liepos 11 d. iki 2004 m. liepos 11 d.); John McLaughlin (einantis CŽA generalinio direktoriaus pavaduotojo pareigas nuo 2004 m. liepos 11 d. iki 2004 m. rugsėjo 24 d.); Porter Gross (CŽA generalinis direktorius nuo 2004 m. rugsėjo 24 d.

iki 2006 m. gegužės 30 d.); Michael Hayden (CŽA generalinis direktorius nuo 2006 m. gegužės 30 d. iki 2009 m. vasario 12 d.) ir Leon Panetta (dabartinis CŽA direktorius), taip pat ir kitų asmenų, bendradarbiaujančių su CŽA pareigūnais Lietuvos Respublikos teritorijoje, ir asmenų, žinančių apie jų veiklą.

3. Siektų gauti įrodymus iš nacionalinių ir tarptautinių aviacijos ir skrydžių duomenų šaltinių, įskaitant „EuroControl“ ir SITA, dėl skrydžių į Lietuvą ir iš Lietuvos minėtu laikotarpiu, kuriuos vykdė šie orlaiviai, nurodyti viešame registre: Nr. N787WH, Nr. N733MA, Nr. N8213G, Nr. N88ZL, Nr. N961BW, Nr. N1HC ir Nr. N63MU. Ypač prašau informuoti mane, ar jūs siekėte gauti duomenis apie šiuos skrydžius:

- a. atliktus orlaiviu, registruotu Nr. N961BW, 2005 m. sausio 2 d. ar maždaug tuo metu;
- b. atliktus orlaiviu, registruotu Nr. N787WH, 2005 m. vasario 18 d. ar maždaug tuo metu;
- c. atliktus orlaiviu, registruotu Nr. N733MA, 2006 m. kovo 25 d. ar maždaug tuo metu;
- d. atliktus orlaiviu, registruotu Nr. N63MU, 2005 m. liepos 28 d. ar maždaug tuo metu, greičiausiai atvykusiu į Vilniaus oro uostą iš Kabulo;
- e. kitus įtartinus skrydžius atitinkamu laikotarpiu.

4. Siektų gauti įrodymus iš tariamų kalinimo vietų ir jų apylinkių, įskaitant liudytojų parodymus, teismo ekspertų parodymus ir svarbių liudininkų, įskaitant tų vietų darbuotojus minėtu laikotarpiu, parodymus; ir reikalautų išsaugoti įrodymus minėtose dviejose vietose, įskaitant kraujo pėdsakus, plaukus ir kitus biologinius bandinius, kurie leistų prokurorui nustatyti nukentėjusiuosius ir vykdytojus.

5. Siektų gauti parodymus iš bendrovių, kurios vykdė skrydžius į Lietuvą ir iš Lietuvos minėtu laikotarpiu Komiteto išvadose nurodytais lėktuvais, ypač tų asmenų, kurie dalyvavo planuojant skrydžius, organizuojant antžeminį aptarnavimą, pilant kurą, išnešant šiukšles ir teikiant kitas paslaugas.

6. Siektų gauti parodymus apie skrydžių maršrutus ir krovinius, asmenis ir pan. iš piloto ir įgulos, kurie skrido į Lietuvą ir iš Lietuvos minėtu laikotarpiu pirmiau nurodytais lėktuvais.

7. Siektų gauti parodymus dėl kalinimo sąlygų CŽA „juodosiose vietose“ iš Geoff Loane ir kitų TRKK ataskaitos dėl elgesio su keturiolika aukštos vertės sulaikytųjų CŽA nelaisvėje kalnime autorių, kurios data yra 2007 m. vasario 14 d.

8. Siektų apklausti pagrindinius liudininkus Lietuvos valdžios institucijose dėl bendradarbiavimo minėtu laikotarpiu su JAV „karo su terorizmu“ laikotarpiu, įskaitant buvusį [krašto apsaugos ministrą] Gediminą Kirkilą, buvusį [Respublikos] Prezidentą Valdą Adamkų, buvusį [vidaus reikalų ministrą] Virgilijų Bulovą, buvusį [vidaus reikalų ministrą] Gintarą Furmanavičių, buvusį [užsienio reikalų ministrą] Antaną Valionį, buvusį [krašto apsaugos ministrą] Liną Linkevičių, buvusį VSD direktoriaus pavaduotoją Darių Jurgelevičių, buvusį VSD [pavaduotoją] žvalgybai Dainių Dabašinską, buvusį [užsienio reikalų ministrą] Vygaudą Ušacką, [Respublikos] Prezidentę Dalią Grybauskaitę, Ministrą Pirmininką Andrių Kubilių, [Krašto apsaugos ministerijos] patarėją teisės klausimais [Dainių] Žalimą.“

„Reprieve“ taip pat prašė informacijos apie tyrimo eigą.

195. 2011 m. sausio 13 d. prokuroras atmetė „Reprieve“ prašymą, teigdamas, kad „Reprieve“ „nebuvo proceso dalyvis, turinti teisę susipažinti su ikiteisminio tyrimo medžiaga“. Prokuroras taip pat pažymėjo, kad vadovaujantis Baudžiamojo proceso kodekso 177 straipsnio 1 dalimi ikiteisminio tyrimo duomenys neskelbtini.

196. 2011 m. sausio 14 d. prokuroras nutraukė ikiteisminį tyrimą Nr. 01-2-00016-10 dėl to, kad „nebuvo padaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių“. Nutarime buvo remiamasi Baudžiamojo proceso kodekso 3 straipsnio 1 dalies 1 punktu, 212 straipsnio 1 dalimi, 214 ir 216 straipsniais.

197. Nutarime nurodyta, kad ikiteisminio tyrimo metu apklausti asmenys, kurie buvo susiję su tyrimo dalyku ir turėjo svarbios bylai informacijos. Buvo gauti tyrimui reikšmingi dokumentai ir informacija, apžiūrėtos patalpos: šios NSGK išvadoje buvo įvardytos kaip Projektas Nr. 1 ir Projektas Nr. 2. Prokuroro manymu, ikiteisminio tyrimo metu gautų duomenų visetas buvo pakankamas išvadoms formuluoti ir procesiniam sprendimui priimti. Taip pat buvo pažymėta, kad didelė dalis ikiteisminio tyrimo metu gautos informacijos buvo įslaptinta, nes ji sudarė valstybės ar tarnybos paslaptį. Todėl ta informacija nutarime nebuvo detalai aprašoma, dokumente apsiribota tik procesinį sprendimą pagrindžiančių motyvu išdėstymu.

Galiausiai prokuroras pažymėjo, kad atlikdamas ikiteisminį tyrimą jis ne tik ištyrė medžiagą apie tariamą piktnaudžiavimą padėtimi, tačiau ir tyrė, ar buvo kitų nusikalstamų veikų, susijusių su tyrimo dalyku, įrodymų.

198. Dėl CŽA orlaivių atvykimo į Lietuvą ir išvykimo iš Lietuvos, JAV pareigūnų priegios prie orlaivio ir orlaivio krovinio ir keleivių patikrinimo prokuroras nurodė:

„Ikiteisminio tyrimo metu nustatytas su JAV CŽA siejamų orlaivių atvykimas bei išvykimas į Lietuvos Respubliką / iš Lietuvos Respublikos. Nustatyta ir tai, kad atskirais atvejais nebuvo jų muitinio ir VSAT <...> pareigūnų atliekamo patikrinimo. Tačiau visais šiais atvejais buvo veikama Lietuvos Respublikos žvalgybos įstatymo [9 straipsnyje] nustatyta tvarka, oro uostų ir VSAT kompetentingus pareigūnus iš anksto raštu (arba žodžiu) informavus, [kad VSD pareigūnai sutiks lėktuvą ir krovinį]. Tai patvirtina byloje esantys VSD pateikti dokumentai, taip pat ir apklausti liudytojai – oro uostų darbuotojai, VSAT ir VSD pareigūnai. <...> Paminėtina ir tai, kad Žvalgybos įstatymo 16 straipsnyje numatyta, jog valstybės institucijoms, pareigūnams ir tarnautojams draudžiama trukdyti ar daryti kitokią įtaką žvalgybos tarnautojų vykdomai žvalgybos veiklai, o be generalinio prokuroro sutikimo negali būti apžiūrimos žvalgybos tarnautojų tarnybinės transporto priemonės.

Ikiteisminio tyrimo metu negauta jokių duomenų apie tai, kad minėtais orlaiviais būtų neteisėtai atgabenti ar išgabenti kokie nors asmenys [į Lietuvos teritoriją ar iš jos]. Atvirkščiai, tyrimo metu apklausti asmenys tokias aplinkybes arba kategoriškai paneigė, arba nurodė neturintys apie tai jokių duomenų. Žinoma, neatliekant orlaivių ir žvalgybos tarnautojų naudotų transporto priemonių tikrinimo, tokia išimtinai teorinė galimybė išlieka (kas ir buvo konstatuota išvadose), tačiau konstatavimui, kad tokie veiksmai (neteisėtas asmenų gabenimas) buvo atlikti, nėra jokio faktiniais duomenimis grįsto pagrindo. Todėl teiginys, jog su JAV CŽA siejamais orlaiviais buvo pervežami ar į Lietuvos Respublikos teritoriją buvo atvežti (iš jos išvežti) CŽA sulaikyti asmenys, baudžiamąja teisine prasme tėra faktiniais duomenimis nepagrįsta prielaida, lygiavertė prielaidai apie pervežimą bet kokių kitų asmenų ar civilinėje apyvartoje esančių ar uždraustų daiktų. Nesant faktinių duomenų šiai prielaidai grįsti, negalimas ir baudžiamosios atsakomybės inicijavimas ar baudžiamojo proceso tęsimas šioje dalyje. Priešingai išvadai daryti būtina konkreti informacija, duodanti pagrindo manyti, jog yra padaryta nusikalstama veika. <...> Kaip minėta, tokia informacija apie galima padarytas nusikalstamas veikas šio proceso sprendimo priėmimo momentu nedisponuojama.

Todėl konstatuotina, kad VSD pareigūnai, siekę nekliudomo patekimo į oro uostų teritorijas prie atvykusių [CŽA] orlaivių bei atlikę su tuo susijusius veiksmus, veikė teisėtai, nepiktnaudžiaudami tarnybine padėtimi ir neviršydami įgaliojimų, todėl nepadarė nusikalstamos veikos, numatytos Baudžiamojo kodekso 228 straipsnyje [piktnaudžiavimas].

Konstatavus, kad nėra jokių duomenų apie neteisėtą asmenų gabenimą su JAV CŽA siejamais orlaiviais, konstatuotina ir tai, kad nėra pagrindo spręsti ir klausimo dėl

baudžiamosios atsakomybės pagal Baudžiamojo kodekso 291 straipsnį (Neteisėtas valstybės sienos perėjimas) ir 292 straipsnį (Neteisėtas žmonių gabenimas per valstybės sieną).“

199. Dėl tariamų slaptų kalėjimų statybos ir veikimo (Projektas Nr. 1 ir Projektas Nr. 2) prokuroras pažymėjo:

„Ikiteisminio tyrimo metu nustatyta, kad Lietuvos Respublikos VSD kartu su JAV CŽA 2002 metais vykdė išvadose įvardijamą Projektą Nr. 1, o 2004 metais – išvadose įvardijamą Projektą Nr. 2. Abiejų Projektų vykdymas susijęs su pastatų rekonstrukcija ir įrengimu.

<...> Baudžiamosios atsakomybės senatis šioje baudžiamosios bylos dalyje dėl piktnaudžiavimo yra aplinkybė, dėl kurios baudžiamasis procesas dėl Projekto Nr. 1 yra negalimas.

Tačiau, nežiūrint į šią procesinę kliūtį ikiteisminiam tyrimui, konstatuotina ir tai, kad ikiteisminio tyrimo metu vienareikšmiškai vertinamų duomenų apie tai, kad Projekto Nr. 1 vykdymo metu patalpos buvo įrengiamos būtent sulaikytam asmeniui laikyti, negauta. Gauti faktiniai duomenys apie patalpų įrengimo specifiką (leidžiančią daryti prielaidą apie galimybę jose laikyti sulaikytą asmenį), vertinant juos sąsajoje su duomenimis, pagrindžiančiais kitą patalpų paskirtį, bei atsižvelgiant į tai, kad nėra jokių duomenų apie realų sulaikytų asmenų atgabenimą į šias patalpas ir laikymą jose, nesudaro pakankamo pagrindo pranešimui apie įtarimą piktnaudžiavimu asmeniui formuluoti ir tokiu būdu pradėti asmens baudžiamąjį persekiojimą.

Dalyje dėl Projekto Nr. 2 ikiteisminio tyrimo metu negauta jokių duomenų apie tai, kad jis būtų susijęs su sulaikytų asmenų laikymu. Priešingai, ikiteisminio tyrimo metu gauti faktiniai duomenys ir visi su tuo susiję apklausti liudytojai pagrindžia kitą pastato paskirtį ir panaudojimą, o išvadose nurodytos aplinkybės apie tai, kad „*pastato patalpų išdėstymas, uždarymas ir perimetro apsauga, VSD darbuotojų fragmentiškas buvimas patalpose leido atlikti VSD nekontroliuojamus partnerių pareigūnų veiksmus ir naudoti infrastruktūrą savo nuožiūra*“, nesudaro prielaidų baudžiamajam persekiojimui, o tik patvirtina buvus VSD ir JAV CŽA bendradarbiavimui bei kitą patalpų paskirtį. Tikroji patalpų paskirtis negali būti atskleista, nes sudaro valstybės paslaptį.

Konstatuotina, kad VSD kartu su JAV CŽA vykdant Projektus Nr. 1 ir Nr. 2 nebuvo padaryta Baudžiamojo kodekso 228 straipsnyje numatyta nusikalstama veika [piktnaudžiavimas].

[Dar daugiau], neapsiribojant vien tik pradendant ikiteisminį tyrimą pateiktu galimai nusikalstamos veikos teisiniu vertinimu ir kvalifikavimu pagal Baudžiamojo kodekso 228 straipsnį, paminėtina, kad nėra pagrindo spręsti ir baudžiamosios atsakomybės pagal Baudžiamojo kodekso 100 straipsnį (Tarptautinės teisės draudžiamas elgesys su žmonėmis) ir 146 straipsnį (Neteisėtas laisvės atėmimas) klausimo, kadangi ikiteisminio tyrimo metu, kaip jau minėta, negauta jokių duomenų apie neteisėtą asmenų gabenimą, jų sulaikymą ar kitokį neteisėtą laisvės apribojimą ar atėmimą. <...>

Šiuo nutarimu nutraukti ikiteisminį tyrimą įvertinamas ir Lietuvos Respublikos generalinėje prokuratūroje 2010 m. rugsėjo 20 d. gautas „Reprieve“ pareiškimas. Pareiškime buvo keliami versija apie tai, kad JAV CŽA pareigūnai laikotarpiu nuo 2004 m. pavasario iki 2006 m. rugsėjo mėn. atliko sulaikytojo [Abu Zubaydah] gabenimą į Lietuvos Respubliką, laikymą Lietuvos Respublikos teritorijoje bei gabenimą iš Lietuvos Respublikos. Jokių tai pagrindžiančių faktinių duomenų „Reprieve“ nepateikė, informacijos šaltinio nenurodė ir neatskleidė, o ikiteisminio tyrimo metu, kaip minėta, negauta jokių duomenų apie JAV CŽA vykdytą bet kokių asmenų, taigi ir [Abu Zubaydah], neteisėtą gabenimą į Lietuvos Respubliką / iš Lietuvos Respublikos.“

200. Dėl klausimo, ar VSD vadovybė informavo aukščiausiuosius šalies pareigūnus apie Projekto Nr. 1 ir Projekto Nr. 2 tikslus ir turinį, prokuroras nurodė:

„Kaip teisingai nurodoma [NSGK] išvadose, VSD tarptautinio bendradarbiavimo teisiniai pagrindai numatyti Žvalgybos įstatyme, teisės aktai tiesiogiai nereikalauja VSD

tarptautinio bendradarbiavimo kryptis (užduotis) „pasitvirtinti“ koku nors politiniu lygmeniu (Valstybės gynimo taryboje, NSGK), jos kildavo iš bendro tarptautinio bendradarbiavimo poreikio ir tiesioginių VSD kontaktų su kitų šalių specialiosiomis tarnybomis. Vykdamas VSD bendradarbiavimo su JAV CŽA Projektus Nr. 1 ir Nr. 2, tuometinė VSD vadovybė nė vieno šalies aukščiausiojo pareigūno neinformavo apie šių projektų tikslus ir turinį.

Konstatavus, kad įstatymai nenumato tokios informacijos teikimo pareigos, taip pat ir atsižvelgiant į tai, kad toks informavimas pagal savo apimtį gali ir privalo būti vykdomas pagal principą „Būtina žinoti“, konstatuotina tai, kad ir šioje [tyrimo] dalyje neišvengiama nusikalstamos veikos – piktnaudžiavimo – požymių. <...>

Apibendrinant ikiteisminio tyrimo metu surinktus duomenis konstatuotina, kad nors išnaudotos visos būtinos bei pakankamos priemonės ir galimybės faktiniams duomenims apie galimai padarytas nusikalstamas veikas surinkti, tačiau ikiteisminio tyrimo metu nebuvo surinkta objektyvių duomenų, patvirtinančių piktnaudžiavimo (ar kitos nusikalstamos veikos) padarymo faktą, surinktų faktinių duomenų visetas nėra pakankamas konstatuoti, jog nusikalstamos veikos buvo padarytos. Taigi esamuoju momentu konstatavimas apie nusikalstamų veikų padarymą negalimas ir, priešingai, tokia prielaidinio pobūdžio informacija, buvusi pagrindu pradėti ikiteisminį tyrimą pagal Baudžiamojo kodekso 228 straipsnį [piktnaudžiavimas], nepasitvirtino, ji paneigta. Baudžiamojo proceso kodekso 3 straipsnio 3 dalies 1 punkte numatyta, kad baudžiamasis procesas negali būti pradedamas, o pradėtas turi būti nutrauktas, jeigu nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių. Todėl šis ikiteisminis tyrimas Nr. 01-2-00016-10 nutrauktinas, kadangi nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių.

Jau konstatuota, kad apibendrinant ikiteisminio tyrimo medžiagoje esančius faktinius duomenis apie VSD ir JAV CŽA bendradarbiavimą žvalgybos veikloje, vykdamas Projektus Nr. 1 ir Nr. 2, informuojant apie šią veiklą aukščiausius valstybės vadovus, nebuvo padaryta nusikalstama veika. Bet šių duomenų visiškai pakanka konstatuoti, jos VSD ir JAV CŽA bendradarbiavimą koordinavusių, jame dalyvavusių VSD vadovų Mečio Laurinkaus, Arvydo Pociaus ir Dainiaus Dabašinsko, už patalpų rekonstrukciją (Projektai Nr. 1 ir Nr. 2) atsakingų, šią rekonstrukciją inicijavusių ir vykdžiusių VSD vadovų ir kitų pareigūnų veiksmuose galimai yra drausminio nusižengimo požymių. Tačiau buvę VSD vadovai Mečys Laurinkus, Arvydas Pocius ir Dainius Dabašinskas šiuo metu nebedirba VSD ir [todėl] jų atžvilgiu drausminė atsakomybė negalima, be to, pagal Lietuvos Respublikos VSD statutą <...>, negalima skirti drausminės nuobaudos praėjus vieneriems metams nuo nusižengimo padarymo dienos. Todėl, net ir esant duomenims apie galimai padarytą drausminį nusižengimą, Baudžiamojo proceso kodekso 214 straipsnio 6 dalyje numatytas sprendimas nutraukiant ikiteisminį tyrimą medžiagą perduoti spręsti drausminės atsakomybės klausimą negali būti priimtas. <...>

Atsižvelgiant į tai, kad ikiteisminio tyrimo medžiagoje yra valstybės ir tarnybos paslaptį sudarančios informacijos, nutraukus ikiteisminį tyrimą visa ikiteisminio tyrimo medžiaga perduotina saugojimui Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros Informacinio saugumo ir operatyvinės veiklos kontrolės skyriui.“

201. Po prokuroro sprendimo nutraukti ikiteisminį tyrimą „Reprieve“ du kartus rašė prokurorui, siekdami gauti informacijos Abu Zubaydah vardu. 2011 m. birželio 22 d. „Reprieve“ paprašė sprendimo nutraukti ikiteisminį tyrimą kopijos, taip pat informacijos apie Abu Zubaydah, kaip nuo veikų, tirtų atliekant ikiteisminį tyrimą, nukentėjusio asmens, teises. 2011 m. birželio 27 d. „Reprieve“ paprašė Generalinio prokuroro suteikti tokios informacijos:

„(1) nurodyti, remiantis Baudžiamojo kodekso nuostatomis, kokie nusikaltimai buvo tiriami atliekant ikiteisminį tyrimą Nr. 01-2-00016-10;

(2) chronologine tvarka nurodyti visus procesinius veiksmus, kurie buvo atlikti ikiteisminio tyrimo metu;

(3) nurodyti tyrimo išvadas prie kiekvieno nusikaltimo; ir

(4) nurodyti, kokių pagrindų ikiteisminis tyrimas buvo nutrauktas dėl kiekvieno nusikaltimo.“

Generalinė prokuratūra neatsakė nė į vieną laišką.

202. 2011 m. gegužės mėn. „Amnesty International“ taip pat parašė generaliniam prokurorui, teigdami, kad, jų požiūriu, atliekant ikiteisminį tyrimą nebuvo išsamiai ištirti teiginiai dėl kaltinimų kankinimu, netinkamu elgesiu ir priverstiniu dingimu ir kad viešai prieinama informacija buvo svarus pagrindas tęsti ikiteisminį tyrimą: slaptos vietos buvo nustatytos; VSD pareigūnai pripažino, kad vietos buvo įrengtos tam, kad ten būtų laikomi asmenys, įtariami terorizmu; ir parlamentarai, ir CPT savo vizito Lietuvoje 2010 m. birželio 14–18 d. ataskaitoje (toliau – 2011 m. CPT ataskaita); taip pat žr. šio sprendimo 347–351 punktus) teigė, kad fizinis patalpų išdėstymas ir veiklos dinamika (nebuvo vykdomi orlaivių patikrinimai ir CŽA visiškai slaptai kontroliavo patalpas) buvo lengvai pritaikomi kalnimo režimui; bent vienas orlaivis, be įgulos, skraidino ir keleivius.

203. 2011 m. birželio mėn. generalinis prokuroras atsakė į „Amnesty International“ laišką, jį pavadindamas „skundu dėl ikiteisminio tyrimo nutraukimo“ ir nurodydamas, kad organizacija neturėjo teisės pateikti skundo, nes nebuvo proceso dalyvė. Jis toliau dėl esmės nurodė, kad nėra pagrindo atnaujinti tyrimą.

204. 2011 m. spalio 6 d. „Reprieve“ vėl parašė generaliniam prokurorui, nurodydami, kad atsirado naujų įrodymų ir prašydami jo imtis veiksmų.

Laiške buvo teigiama:

„Svarbi nauja informacija, kuri tapo žinoma, apie siejamą su CŽA orlaivių nusileidimą Lietuvoje dar labiau verčia kuo greičiau atlikti platų ir kruopštų tyrimą. Tapo aišku, kad ankstesnės pastangos nustatyti CŽA perdavimo operacijų Europoje mastą atskleidė tik ledkalnio viršūnę.

Kaip matysite, neseniai mes pristatėme naują informaciją, siejančią Maroką ir Lietuvą, „Amnesty International“ ataskaitoje „Atskleisti tiesą Lietuvoje: ištirti slaptų kalėjimų buvimą dabar“ (išleista 2011 m. rugsėjo 29 d.). Duomenys susiję su orlaiviu „Boeing 727“, Nr. N724CL, kuris skrido iš Maroko į Vilnių per Amaną, Jordaniją, ir atvyko į Vilniaus tarptautinį oro uostą 2005 m. vasario 17 d. vakare. Jis trumpai pabuvo Vilniuje prieš išvykdamas į Islandiją ir per Kanadą grįžo į JAV. Skrydis sutampa su kito orlaivio, Nr. N787WH, kuris leidosi Palangoje 2005 m. vasario 18 d. atvykęs iš Bukarešto skrydžiu. Mes nustatėme, kad šių skrydžių laikas sutampa su skrydžių laiku, kai, pasak viešai prieinamos informacijos, Zyn al-Abidin Muhammad Husayn (Abu Zubaydah) buvo perkeltas iš slaptos kalnimo vietos Maroke į slaptą kalnimo vietą Lietuvoje.

Šiame laiške pridėdame jūsų dėmesiui du dokumentus, susijusius su orlaivio Nr. N724CL atvykimu į Vilnių: Lietuvos Civilinės aviacijos administracijos 2011 m. birželio 20 d. informaciją ir Vilniaus oro uosto informaciją, gautą 2011 m. rugsėjo 19 d. Pažymime, kad dokumentuose esama tam tikrų laikų neatitikčių, tačiau, nepaisant to, dokumentai yra vienodi. Mes paruošėme papildomą konfidencialios informacijos dokumentų rinkinį, susijusį su minėtu skrydžiu, kurį atsiųsime su sąlyga, kad išlaikysite griežtą jo konfidencialumą.

<...>

Taip pat pažymime, kad kito orlaivio Nr. N787WH maršrutas tarp 2005 m. vasario 14 d. ir 19 d., nors iš dalies atskleistas Seimo tyrime 2009 m., vis dar turi būti paaikškintas. Ypač nebuvo atskleista, kur orlaivis buvo sustojęs prieš sustodamas Bukarešte.

<...>

Mes ir toliau aktyviai tęsiame šių ir kitų skrydžių tyrimą ir tikime, kad netolimoje ateityje bus atskleista nauja informacija. Tačiau aišku, kad visa tiesa apie šiuos skrydžius nebus atskleista, kol atsakingi organai visose susijusiose valstybėse jos atidžiai neieškos jiems prieinamoje medžiagoje.“

„Reprieve“ paprašė prokuroro imtis konkrečių papildomų tyrimo veiksmų, t. y. iš „EuroControl“, atitinkamų nacionalinių institucijų, reguliuojančių oro navigaciją, nusileidimą, aprūpinimą ir maitus, gauti maršruto planavimo ir įkainojimo duomenis, susijusius su orlaiviu Nr. N787WH tarp 2005 m. vasario 14 d. ir 19 d. ir orlaiviu Nr. N724CL tarp 2005 m. vasario 14 d. ir 19 d.

205. 2011 m. spalio 21 d. generalinis prokuroras pranešė, kad jis neatnaujins nutraukto ikiteisminio tyrimo. Šis sprendimas priimtas remiantis tuo, kad nebuvo įrodymų, kad kas nors būtų buvęs kalinamas Lietuvos teritorijoje.

206. Nežinomą 2015 m. sausio mėn. dieną „Reprieve“ Generalinei prokuratūrai nusiuntė 2015 m. „Reprieve“ informaciją (žr. taip pat šio sprendimo 118 punktą ir 395 punktą).

2. Ikiteisminio tyrimo atnaujinimas 2015 m. sausio 22 d. ir tolesnis procesas

207. 2015 m. sausio 22 d., atsižvelgdamas į išslaptintą 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitą, prokuroras nusprendė panaikinti 2011 m. sausio 14 d. nutarimą ir atnaujinti tyrimą Nr. 01-2-00016-10 pagal Baudžiamojo kodekso 228 straipsnio 1 dalį (piktnaudžiavimas). Nutarime nurodyta:

„2011 m. sausio 14 d. nutarimas naikinamas ir ikiteisminis tyrimas Nr. 01-2-00016-10 atnaujinamas.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 217 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad ikiteisminis tyrimas gali būti atnaujintas, kai paaiškėja esminės aplinkybės, turinčios reikšmės bylai išspręsti teisingai, kurios nebuvo nustatytos priimant sprendimą nutraukti ikiteisminį tyrimą.

2014 m. gruodžio 9 d. buvo paskelbta cenzūruota JAV Senato ataskaita apie ČŽA kalėjimų veiklą. Nors šioje ataskaitoje neįvardijamos šalys, kuriose veikė slapti ČŽA įkalinimo centrai, joje minimas „violetiniu“ vadinamas centras, kuriame buvo kalinamas Saudo Arabijos pilietis Mustafa al-Hawsawi.

Dėl šio asmens galimai neteisėto atgabenimo į Lietuvos Respubliką 2014 m. vasario 13 d. Generalinėje prokuratūroje pradėtas ir iki šiol yra atliekamas ikiteisminis tyrimas pagal Baudžiamojo kodekso 292 straipsnio 3 dalį.

2014 m. gruodžio 9 d. paviešintoje JAV Senato ataskaitoje esantys duomenys minėtos Baudžiamojo proceso kodekso 217 straipsnio 2 dalies nuostatos prasme laikytini pagrindu atnaujinti nutrauktą ikiteisminį tyrimą Nr. 01-2-00016-10.

Atsižvelgiant į ataskaitoje esančios informacijos turinį, tam tikrus jos sutapimus su NSGK atlikto parlamentinio tyrimo dėl galimo ČŽA sulaikytų asmenų pervežimo ir kalinimo Lietuvos Respublikos teritorijoje išvadoje nurodytais duomenimis bei sąsajas su ikiteisminio tyrimo Nr. 01-2-00016-10 dalyku, būtina procesinėmis priemonėmis įvertinti naujai paaiškėjusios informacijos reikšmę Baudžiamojo proceso kodekso 1 straipsnio 1 dalyje nurodytos baudžiamojo proceso paskirties užtikrinimui.“

208. 2015 m. vasario 6 d. ikiteisminis tyrimas buvo sujungtas su tyrimu Nr. 01-2-000-15-14 dėl p. Mustafa Ahmed al-Hawsawi ir neteisėto asmenų

gabenimo per valstybės sieną – nusikaltimo, apibrėžto Baudžiamojo kodekso 292 straipsnyje.

209. P. al-Hawsawi byloje 2015 m. sausio 27 d. Generalinė prokuratūra paprašė Krokuvos apeliacinės prokuratūros teisinės pagalbos dėl tariamo neteisėto p. Mustafa Ahmed al-Hawsawi ar kitų asmenų gabenimo per Lietuvos valstybės sieną.

210. 2015 m. gegužės 29 d. Generalinė prokuratūra paprašė Prokuratūros prie Rumunijos kasacinio teismo teisinės pagalbos. Taip pat teisinės pagalbos prašymai buvo išsiųsti JAV institucijoms, Marokui ir Afganistanui. JAV institucijos, į kurias buvo kreiptasi du kartus, atsakė negalinčios suteikti prašomos informacijos. Marokas atsisakė tenkinti prašymą.

211. Procesas vis dar vyksta.

V. BYLAI REIKŠMINGA VIDAUS TEISĖ IR PRAKTIKA

A. Lietuvos Respublikos Konstitucija

212. Atitinkamose nuostatose nurodyta:

20 straipsnis

„Žmogaus laisvė neliečiama.

Niekas negali būti savavališkai sulaikytas arba laikomas suimtas. Niekam neturi būti atimta laisvė kitaip, kaip tokiais pagrindais ir pagal tokias procedūras, kokias yra nustatę įstatymas.

<...>“

21 straipsnis

„Žmogaus asmuo neliečiamas.

Žmogaus orumą gina įstatymas.

Draudžiama žmogų kankinti, žaloti, žeminti jo orumą, žiauriai su juo elgtis, taip pat nustatyti tokias bausmes.

Su žmogumi, be jo žinios ir laisvo sutikimo, negali būti atliekami moksliniai ar medicinos bandymai.“

22 straipsnis

„Žmogaus privatus gyvenimas neliečiamas.

Asmens susirašinėjimas, pokalbiai telefonu, telegrafo pranešimai ir kitoks susižinojimas neliečiami.

Informacija apie privatų asmens gyvenimą gali būti renkama tik motyvuotu teismo sprendimu ir tik pagal įstatymą.

Įstatymas ir teismas saugo, kad niekas nepatirtų savavališko ar neteisėto kišimosi į jo asmeninį ir šeimyninį gyvenimą, kėsiniamosi į jo garbę ir orumą.“

30 straipsnis

„Asmuo, kurio konstitucinės teisės ar laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą. Asmeniui padarytos materialinės ir moralinės žalos atlyginimą nustato įstatymas.“

118 straipsnis

„Ikiteisminį tyrimą organizuoja ir jam vadovauja, valstybinį kaltinimą baudžiamosiose bylose palaiko prokuroras.

Prokuroras įstatymo nustatytais atvejais gina asmens, visuomenės ir valstybės teises bei teisėtus interesus.

Prokuroras, vykdydamas savo funkcijas, yra nepriklausomas ir klauso tik įstatymo.

<...>“

B. Baudžiamasis kodeksas

213. Baudžiamasis kodeksas, kuris buvo priimtas 2000 m. ir su tam tikrais pakeitimais įsigaliojo 2003 m. gegužės 1 d., buvo ne kartą keistas. Atitinkamu metu jo nuostatose buvo nurodyta:

95 straipsnis

Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatis

„<...>

5. Nėra senaties šiems nusikaltimams, numatytiems šiame kodekse¹:

2) tarptautinės teisės draudžiamam elgesiui su žmonėmis (100 straipsnis);

<...>“

100 straipsnis (galiojęs iki 2011 m. kovo 30 d.)

Tarptautinės teisės draudžiamas elgesys su žmonėmis

„Tas, kas tyčia, vykdydamas ar remdamas valstybės ar organizacijos politiką, dideliu mastu arba sistemingai užpuldinėjo civilius ir juos žudė arba sunkiai sutrikdė jų sveikatą; sudarė tokias gyvenimo sąlygas, kad jos lėmė žmonių žūtį; prekiaavo žmonėmis; deportavo gyventojus; kankino, žagino, įtraukė į seksualinę vergovę, vertė užsiimti prostitucija, priverstinai apvaisino ar sterilizavo; persekiojo kurią nors žmonių grupę ar bendriją dėl politinių, rasinių, nacionalinių, etninių, kultūrinių, religinių, lyties ar kitų motyvų, kuriuos draudžia tarptautinė teisė; žmones sulaikė, areštavo ar kitaip atėmė jų laisvę, kai toks laisvės atėmimas nepripažįstamas, ar nepranešė apie žmonių likimą arba buvimo vietą; vykdė apartheido politiką,

baudžiamas laisvės atėmimu nuo penkerių iki dvidešimties metų arba laisvės atėmimu iki gyvos galvos.“

146 straipsnis

Neteisėtai laisvės atėmimas

„1. Tas, kas neteisėtai atėmė žmogui laisvę, jeigu nebuvo žmogaus pagrobimo kaip įkaito požymių,

baudžiamas bauda arba areštu, arba laisvės atėmimu iki trejų metų.

2. Tas, kas padarė šio straipsnio 1 dalyje numatytą veiką panaudodamas smurtą arba sukeldamas pavojų nukentėjusio asmens gyvybei ar sveikatai, arba laikydamas nukentėjusį asmenį nelaisvėje ilgiau nei 48 valandas,

baudžiamas areštu arba laisvės atėmimu iki ketverių metų.

3. Tas, kas neteisėtai atėmė žmogui laisvę uždarydamas jį į psichiatrijos ligoninę ne dėl ligos,

baudžiamas areštu arba laisvės atėmimu iki penkerių metų.“

228 straipsnis (galiojęs iki 2007 m. liepos 20 d.)

Piktnaudžiavimas

„1. Valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo, piktnaudžiavęs tarnybine padėtimi arba viršijęs įgaliojimus, jeigu dėl to didelės žalos patyrė valstybė, tarptautinė viešoji organizacija, juridinis ar fizinis asmuo,

¹ Nuo 2010 m. birželio 29 d. ši nuostata yra numatyta Baudžiamojo kodekso 95 straipsnio 8 dalyje.

baudžiamas teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimu arba bauda, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki ketverių metų.

2. Tas, kas padarė šio straipsnio 1 dalyje numatytą veiką siekdamas turtinės ar kitokios asmeninės naudos, jeigu nebuvo kyšininkavimo požymių,

baudžiamas teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimu arba laisvės atėmimu iki šešerių metų.“

291 straipsnis

Neteisėtas valstybės sienos perėjimas

„1. Tas, kas neteisėtai perėjo Lietuvos Respublikos valstybės sieną, baudžiamas bauda arba areštu, arba laisvės atėmimu iki dvejų metų.

2. Nuo baudžiamosios atsakomybės pagal šio straipsnio 1 dalį atleidžiamas užsienietis, kuris neteisėtai atvyko į Lietuvos Respubliką turėdamas tikslą pasinaudoti prieglobsčio teise.

3. Užsienietis, kuris padarė šio straipsnio 1 dalyje numatytą veiką turėdamas tikslą iš Lietuvos Respublikos teritorijos neteisėtai pereiti į trečiąją valstybę, atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal šio straipsnio 1 dalį, jeigu jis nustatyta tvarka išsiunčiamas į valstybę, iš kurios teritorijos neteisėtai perėjo Lietuvos Respublikos valstybės sieną, arba į valstybę, kurios pilietis jis yra.“

292 straipsnis

Neteisėtas žmonių gabenimas per valstybės sieną

„1. Tas, kas neteisėtai per Lietuvos Respublikos valstybės sieną gabeno nuolatinės gyvenamosios vietos Lietuvos Respublikoje neturintį užsienietį arba neteisėtai valstybės sieną perėjusį tokį užsienietį gabeno ar slėpė Lietuvos Respublikos teritorijoje, baudžiamas bauda arba areštu, arba laisvės atėmimu iki šešerių metų.

2. Tas, kas padarė šio straipsnio 1 dalyje numatytas veikas dėl savanaudiškų paskatų, arba jeigu tai sukėlė pavojų asmens gyvybei, baudžiamas laisvės atėmimu iki aštuonerių metų.

3. Tas, kas organizavo šio straipsnio 1 dalyje numatytas veikas, baudžiamas laisvės atėmimu nuo ketverių iki dešimties metų.

4. Už šiame straipsnyje numatytas veikas atsako ir juridinis asmuo.“

C. Baudžiamojo proceso kodeksas

214. Baudžiamojo proceso kodeksas, kuris buvo priimtas 2002 m. ir įsigaliojo 2003 m. gegužės 1 d., buvo keistas daug kartų. Atitinkamu metu jo nuostatose buvo nurodyta:

1 straipsnis

Baudžiamojo proceso paskirtis

„Baudžiamojo proceso paskirtis yra ginant žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus greitai, išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas ir tinkamai pritaikyti įstatymą, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo būtų teisingai nubaustas ir niekas nekaltas nebūtų nuteistas.“

2 straipsnis

Pareiga atskleisti nusikalstamas veikas

„Prokuroras ir ikiteisminio tyrimo įstaigos kiekvienu atveju, kai paaiškėja nusikalstamos veikos požymių, privalo pagal savo kompetenciją imtis visų įstatymų numatytų priemonių, kad per trumpiausią laiką būtų atliktas tyrimas ir atskleista nusikalstama veika.“

3 straipsnis

Aplinkybės, dėl kurių baudžiamasis procesas negalimas

(galiojo iki 2017 m. gruodžio 5 d.)

- „1. Baudžiamasis procesas negali būti pradedamas, o pradėtas turi būti nutrauktas:
1) jeigu nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių;
2) jeigu suėjo baudžiamosios atsakomybės senaties terminai;
<...>“

28 straipsnis (galiojęs iki 2016 m. kovo 1 d.)**Nukentėjusysis**

„1. Nukentėjusiuoju pripažįstamas fizinis asmuo, kuriam nusikalstama veika padarė fizinės, turtinės ar moralinės žalos. Asmuo pripažįstamas nukentėjusiuoju ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro nutarimu ar teismo nutartimi.

2. Nukentėjusysis ir jo atstovas turi teisę: teikti įrodymus; pateikti prašymus; pareikšti nušalinimus; ikiteisminio tyrimo metu ir teisme susipažinti su byla; dalyvauti bylą nagrinėjant teisme; apskusti ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro, ikiteisminio tyrimo teisėjo ir teismo veiksmus, taip pat apskusti teismo nuosprendį ar nutartį; pasakyti baigiamąją kalbą.

3. Nukentėjusysis privalo duoti parodymus. Jis prisiekia ir atsako už melagingus parodymus kaip liudytojas.“

47 straipsnis**Gynėjas**

„1. Gynėjai yra advokatai. Tas pats advokatas negali būti dviejų ar daugiau asmenų gynėju, jeigu vieno iš jų gynybos interesai prieštarauja kito gynybos interesams.

2. Advokato pavedimu gynėju gali būti advokato padėjėjas, jeigu tam neprieštarauja ginamasis. Advokato padėjėjas negali būti gynėju nagrinėjant teisme bylą dėl sunkaus ar labai sunkaus nusikaltimo.

3. Vienas asmuo gali turėti kelis gynėjus. Tais atvejais, kai įtariamasis ar kaltinamasis turi kelis gynėjus ir bent vienas iš jų atvyksta dalyvauti procese, procesas gali vykti.“

55 straipsnis²**Įgaliotieji atstovai**

„1. Nukentėjusiojo <...> įgaliotuoju atstovu laikomas asmuo, teikiantis teisinę pagalbą ši[am] proceso dalyvi[ui], ginantis j[o] teises ir teisėtus interesus.

2. Įgaliotuoju atstovu gali būti advokatas arba advokato pavedimu advokato padėjėjas, o ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro ar teisėjo leidimu – ir kitas aukštąjį teisinį išsilavinimą turintis asmuo, kurį proceso dalyvis įgaliotuoju atstovauti savo interesams. <...>

3. Įgaliotajam atstovui leidžiama dalyvauti procese, kai ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar prokuroras dėl atstovo dalyvavimo procese priima nutarimą, o teismas – nutartį. Atstovas gali dalyvauti procese kartu su atstovaujamo asmeniu. Atstovas, išskyrus liudytojo atstovą, taip pat gali dalyvauti vietoj atstovaujamo asmens. Atstovaujamas asmuo gali bet kuriuo metu atsisakyti atstovo paslaugų arba pasirinkti kitą atstovą.

4. Įstatymų, reglamentuojančių valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimą, numatytais atvejais nukentėjusysis ir civilinis ieškovas turi teisę gauti valstybės garantuojamą teisinę pagalbą.“

62 straipsnis**Ikiteisminio tyrimo pareigūno proceso veiksmų ir nutarimų apskundimas**

„1. Ikiteisminio tyrimo pareigūno proceso veiksmus ir nutarimus proceso dalyviai arba asmenys, kuriems taikytos procesinės prievartos priemonės, gali apskusti ikiteisminį tyrimą organizuojančiam ir jam vadovaujančiam prokurorui. Jei prokuroras atsisako patenkinti

² Šio straipsnio tekstas buvo šiek tiek kitoks iki 2010 m.; jis vėl buvo pakeistas 2015 m.

skundą, šis jo nutarimas gali būti skundžiamas aukštesniajam prokurorui šio Kodekso 63 straipsnyje nustatyta tvarka.

2. Skundas paduodamas prokurorui tiesiogiai arba per ikiteisminio tyrimo pareigūną, dėl kurio proceso veiksmų ar nutarimų skundžiamasi. Skundai gali būti tiek rašytiniai, tiek žodiniai. Dėl žodinių skundų ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar prokuroras surašo protokolą. Jį pasirašo pareiškėjas ir skundą priėmęs ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar prokuroras.

3. Ikiteisminio tyrimo pareigūnas gautą skundą kartu su savo paaiškinimais privalo per vieną dieną nuo skundo gavimo perduoti prokurorui.

4. Skundo padavimas iki jo išsprendimo nesustabdo skundžiamo veiksmo ar nutarimo vykdymo, išskyrus atvejus, jeigu tai padaryti pripažįsta esant reikalinga pats ikiteisminio tyrimo pareigūnas arba prokuroras.“

63 straipsnis (galiojęs iki 2011 m.)

Prokuroro proceso veiksmų ir nutarimų apskundimas

„1. Prokuroro proceso veiksmus galima apskusti aukštesniajam prokurorui. Jei aukštesnysis prokuroras atsisako patenkinti skundą, šis jo nutarimas gali būti skundžiamas ikiteisminio tyrimo teisėjui.

2. Skundas paduodamas aukštesniajam prokurorui tiesiogiai arba per prokurorą, dėl kurio veiksmų ar nutarimų skundžiamasi. Skundai gali būti tiek rašytiniai, tiek žodiniai. Dėl žodinių skundų prokuroras surašo protokolą. Jį pasirašo pareiškėjas ir skundą priėmęs prokuroras.

3. Skundo padavimas iki jo išsprendimo nesustabdo skundžiamo veiksmo ar nutarimo vykdymo, išskyrus atvejus, jeigu tai padaryti pripažįsta esant reikalinga prokuroras.“

109 straipsnis

Civilinis ieškinys baudžiamajame procese

„Asmuo, dėl nusikalstamos veikos patyręs turčinės ar neturčinės žalos, turi teisę baudžiamajame procese pareikšti įtariamajam ar kaltinamajam arba už įtariamojo ar kaltinamojo veikas materialiai atsakingiems asmenims civilinį ieškinį. Teismas jį nagrinėja kartu su baudžiamąja byla. Kai civilinis ieškinys pareikštas ikiteisminio tyrimo metu, ikiteisminio tyrimo metu turi būti surinkti duomenys, patvirtinantys pareikšto civilinio ieškinio pagrindą ir dydį³.“

110 straipsnis

Civilinis ieškovas

„1. Civiliniu ieškovu pripažįstamas fizinis arba juridinis asmuo, kuris baudžiamajame byloje reikalauja atlyginti dėl įtariamojo arba kaltinamojo nusikalstamos veikos patirtą turčinę ar neturčinę žalą. Asmuo pripažįstamas civiliniu ieškovu ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro nutarimu ar teismo nutartimi.

2. Civilinis ieškovas turi teisę:

- 1) duoti paaiškinimus dėl civilinio ieškinio esmės;
- 2) teikti įrodymus;
- 3) pateikti prašymus ir pareikšti nušalinimus;
- 4) ikiteisminio tyrimo metu ir teisme susipažinti su bylos medžiaga, nustatyta tvarka pasidaryti reikiamų dokumentų išrašus ar nuorašus;

5) dalyvauti bylą nagrinėjant pirmosios instancijos teisme;

6) skųsti ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro, teisėjo ar teismo veiksmus bei sprendimus, kiek jie susiję su civiliniu ieškiniu;

7) dalyvauti nagrinėjant bylą apeliacine tvarka.

3. Civilinis ieškovas privalo:

1) kviečiamas dalyvauti bylą nagrinėjant pirmosios instancijos teisme;

2) teismo reikalavimu pateikti turimus dokumentus, susijusius su pareikštu ieškiniu;

³ Paskutinis sakiny buvo pridėtas pakeitimu, įsigaliojusiu 2011 m. gruodžio 31 d.

3) laikytis nustatytos teismo proceso tvarkos.“

166 straipsnis
Ikiteisminio tyrimo pradžia

„1. Ikiteisminis tyrimas pradedamas:

1) gavus skundą, pareiškimą ar pranešimą apie nusikalstamą veiką;
2) prokurorui ar ikiteisminio tyrimo pareigūnui patiems nustačius nusikalstamos veikos požymius.

2. Šio Kodekso nustatytais atvejais ikiteisminis tyrimas pradedamas tik tuo atveju, kai yra nukentėjusiojo skundas.

<...>“

212 straipsnis (įsigaliojo 2001 m. rugsėjo 1 d.)

Ikiteisminio tyrimo nutraukimo atvejai

„Ikiteisminis tyrimas nutraukiamas:

1) kai ikiteisminio tyrimo metu paaiškėja, kad yra šio Kodekso 3 <...> straipsnyje numatytų aplinkybių;

<...>“

214 straipsnis (galiojęs iki 2016 m. kovo 1 d.)

Ikiteisminio tyrimo nutraukimo tvarka

„1. Šio Kodekso 212 straipsnio 1 ir 2 punktuose numatytais atvejais ikiteisminį tyrimą nutraukia prokuroras nutarimu.

<...>

3. Apie ikiteisminio tyrimo nutraukimą ar ikiteisminio tyrimo teisėjo sprendimą nepatvirtinti prokuroro nutarimo dėl ikiteisminio tyrimo nutraukimo pranešama įtariamajam, jo atstovui, gynėjui, nukentėjusiajam ir civiliniam ieškovui bei jų atstovams išsiunčiant sprendimų nuorašus.

4. Šio straipsnio 1 dalyje numatytas nutarimas gali būti skundžiamas aukštesniajam prokurorui. Jei aukštesnysis prokuroras atsisako patenkinti skundą, šis jo nutarimas gali būti skundžiamas ikiteisminio tyrimo teisėjui. Ikiteisminio tyrimo teisėjo sprendimas <...>

<...>

6. Jeigu ikiteisminio tyrimo medžiagoje yra duomenų apie administracinę teisės pažeidimą ar kituose teisės aktuose numatytą nusizengimą, prokuroras nutarimu nutraukti ikiteisminį tyrimą perduoda šią medžiagą spręsti Administracinių teisės pažeidimų kodekse ar kituose teisės aktuose nustatyta tvarka.“

216 straipsnis (galiojęs nuo 2010 m. gruodžio 11 d.)

Nutarimo nutraukti ikiteisminį tyrimą turinys

„1. Nutarime nutraukti ikiteisminį tyrimą išdėstoma nusikalstamos veikos esmė, tyrimo nutraukimo pagrindai ir motyvai.

<...>“

217 straipsnis (įsigaliojęs 2011 m. liepos 5 d.)

Nutraukto ikiteisminio tyrimo atnaujinimo tvarka

„1. Pagal proceso dalyvių skundus ar savo iniciatyva prokuroras gali atnaujinti ikiteisminį tyrimą, jei tam yra pagrindas. Ikiteisminis tyrimas atnaujinamas prokuroro nutarimu, panaikinus nutarimą nutraukti ikiteisminį tyrimą.

2. Ikiteisminis tyrimas gali būti atnaujintas, kai paaiškėja esminės aplinkybės, turinčios reikšmės bylai išspręsti teisingai, kurios nebuvo nustatytos priimant sprendimą nutraukti ikiteisminį tyrimą.

<...>

7. Apie ikiteisminio tyrimo atnaujinimą pranešama įtariamajam, jo atstovui, gynėjui, nukentėjusiajam, civiliniam ieškovui, civiliniam atsakovui ir jų atstovams. Šie asmenys turi teisę apskusti sprendimą dėl nutraukto ikiteisminio tyrimo atnaujinimo. Apie atsisakymą atnaujinti nutrauktą ikiteisminį tyrimą pranešama skundą padavusiam proceso dalyviui, kuris tokį sprendimą gali apskusti. <...>“

D. Civilinis kodeksas

215. Atitinkamose Civilinio kodekso nuostatose nurodyta:

6.246 straipsnis

Neteisėti veiksmai

„1. Civilinė atsakomybė atsiranda neįvykdžius įstatymuose ar sutartyje nustatytos pareigos (neteisėtas neveikimas) arba atlikus veiksmus, kuriuos įstatymai ar sutartis draudžia atlikti (neteisėtas veikimas), arba pažeidus bendro pobūdžio pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai.“

6.263 straipsnis

Pareiga atlyginti padarytą žalą

„1. Kiekvienas asmuo turi pareigą laikytis tokio elgesio taisyklių, kad savo veiksmais (veikimu, neveikimu) nepadarytų kitam asmeniui žalos.

2. Žalą, padarytą asmeniui, turtui, o įstatymų numatytais atvejais – ir neturtinę žalą privalo visiškai atlyginti atsakingas asmuo.

3. Įstatymų numatytais atvejais asmuo privalo atlyginti dėl kito asmens veiksmų atsiradusią žalą arba savo valdomų daiktų padarytą žalą.“

6.271 straipsnis

Atsakomybė už žalą, atsiradusią dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų

„1. Žalą, atsiradusią dėl valstybės valdžios institucijų neteisėtų aktų, privalo atlyginti valstybė iš valstybės biudžeto nepaisydama konkretaus valstybės tarnautojo ar kito valstybės valdžios institucijos darbuotojo kaltės. Žalą, atsiradusią dėl savivaldybės valdžios institucijų neteisėtų aktų, privalo atlyginti savivaldybė iš savivaldybės biudžeto nepaisydama savo darbuotojų kaltės.

2. Šiame straipsnyje terminas „valdžios institucija“ reiškia bet kokią viešosios teisės subjektą (valstybės ar savivaldybės instituciją, pareigūną, valstybės tarnautoją ar kitokį šių institucijų darbuotoją ir t. t.), taip pat privatų asmenį, atliekantį valdžios funkcijas.

3. Šiame straipsnyje vartojamas terminas „aktas“ reiškia bet kokią valdžios institucijos ar jos darbuotojų veiksmą (veikimą, neveikimą), kuris tiesiogiai daro įtakos asmenų teisėms, laisvėms ir interesams (valstybės ar savivaldybės institucijų primami teisės ar individualūs aktai, administraciniai aktai, fiziniai aktai ir t. t., išskyrus teismo nuosprendžius, sprendimus ir nutartis).

4. Valstybės ar savivaldybės civilinė atsakomybė pagal šį straipsnį atsiranda, jeigu valdžios institucijų darbuotojai neveikė taip, kaip pagal įstatymus šios institucijos ar jų darbuotojai privalėjo veikti.“

6.272 straipsnis

Atsakomybė už žalą, atsiradusią dėl ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuroro, teisėjo ir teismo neteisėtų veiksmų

„1. Žalą, atsiradusią dėl neteisėto nuteisimo, neteisėto suėmimo kardomosios priemonės taikymo tvarka, neteisėto sulaikymo, neteisėto procesinės prievartos priemonių pritaikymo, neteisėto administracinės nuobaudos – arešto – paskyrimo, atlygina valstybė visiškai, nepaisant ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuratūros pareigūnų ir teismo kaltės.

2. Žalą, atsiradusią dėl neteisėtų teisėjo ar teismo veiksmų nagrinėjant civilinę bylą, atlygina valstybė visiškai, jeigu žala atsirado dėl teisėjo ar kito teismo pareigūno kaltės.

3. Be turtinės žalos, atlyginama ir neturtinė žala.

4. Jeigu žala atsirado dėl ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuratūros ar teismo pareigūnų ar teisėjų tyčinių veiksmų, tai valstybė, atlyginusi žalą, įgyja atgręžtinio reikalavimo teisę iš atitinkamų pareigūnų įstatymų nustatyta tvarka išieškoti įstatymų nustatyto dydžio sumas.“

E. Žvalgybos įstatymas

216. Žvalgybos įstatyme, galiojusiame nuo 2002 m. iki 2012 m., buvo numatyta:

9 straipsnis

Žvalgybos veiklos užduotys

„1. Atsižvelgdami į žvalgybos tarnybų pagrindines veiklos sritis, Valstybės gynimo tarybos rekomendacijas ir tarptautinio bendradarbiavimo poreikius, krašto apsaugos ministras ir Valstybės saugumo departamento generalinis direktorius nustato užduotis pavaldžioms žvalgybos tarnyboms.

2. Ministerijos, Vyriausybės įstaigos ir kitos valstybės institucijos teikia pagalbą žvalgybos tarnyboms, reikalingą žvalgybos veiklos užduotims vykdyti.“

16 straipsnis

Papildomos garantijos žvalgybos tarnautojams

„1. Valstybės institucijoms, pareigūnams ir tarnautojams draudžiama trukdyti ar daryti kitokią įtaką žvalgybos tarnautojų vykdomai žvalgybos veiklai.

<...>

3. Valstybė rūpinasi ir teikia įmanomą pagalbą žvalgybos tarnautojui ar jo šeimos nariui, nukentėjusiam dėl priekasčių, susijusių su žvalgybos veikla.

4. Valstybė kompensuoja žalą, padarytą žvalgybos tarnautojui ar jo šeimos nariui dėl priekasčių, susijusių su žvalgybos veikla.“

F. Seimo statusas

217. Atitinkamose nuostatose dėl Seimo komitetų įgaliojimų nurodyta:

49 straipsnis (galiojęs iki 2013 m.)

Seimo komitetų įgaliojimai

„Pagrindiniai Seimo komitetų įgaliojimai jų kompetencijai priklausančiais klausimais:

<...>

9) atliekant parlamentinę kontrolę, išklausti ministerijų ir kitų valstybės institucijų informacijas bei pranešimus, kaip vykdomi Lietuvos Respublikos įstatymai ir kiti Seimo priimti aktai; savo iniciatyva arba Seimo pavedimu atlikti atskirų problemų parlamentinį tyrimą ir pateikti Seimui savo išvadas; savo iniciatyva arba Seimo pavedimu svarstyti Seimui atskaitingų valstybės institucijų veiklos metų ataskaitas ir pateikti Seimui savo išvadas;

<...>“

56 straipsnis

Seimo komitetų įgaliojimai atliekant parlamentinę kontrolę

„1. Komitetai pagal savo kompetenciją turi teisę tikrinti, kaip laikomasi įstatymų, Seimo nutarimų, kaip atsižvelgiama į komitetų rekomendacijas bei pasiūlymus; savo iniciatyva arba Seimo pavedimu atlikti atskirų problemų parlamentinį tyrimą; savo iniciatyva arba Seimo pavedimu nagrinėti Seimui atskaitingų valstybės institucijų metų ataskaitas.

<...>

3. Komitetai turi teisę išreikalauti iš valstybės institucijų, išskyrus teismus, ir pareigūnų dokumentus, išvadas raštu, ataskaitas bei kitokią reikiamą medžiagą.

4. Komitetai, Seimo pavedimu atlikdami parlamentinį tyrimą, veikia pagal šio statuto 75–76 straipsniuose nustatytas Seimo kontrolės arba laikinųjų tyrimo komisijų veiklos taisykles ir turi tokius pat įgaliojimus.“

75 straipsnis

Laikinosios kontrolės arba tyrimo komisijos įgaliojimai ir darbo tvarka

„1. Jeigu nagrinėjamas klausimas yra susijęs su valstybės paslaptimi, laikinųjų kontrolės arba tyrimo komisijų posėdžiai uždari visiems asmenims, išskyrus kviestuosius, kurių sąrašas sudaromas pagal komisijos narių pageidavimus. Kitais atvejais laikinoji kontrolės arba tyrimo komisija rengti uždarus posėdžius gali tik gavusi Seimo pritarimą.

2. Laikinosios kontrolės arba tyrimo komisijos darbo metu surinkti duomenys, susiję su valstybės paslaptimi, neskelbiami.

3. Laikinųjų kontrolės arba tyrimo komisijų įgaliojimus nustato įstatymas.“

76 straipsnis

Laikinosios kontrolės arba tyrimo komisijos sprendimai

„1. Laikinoji kontrolės arba tyrimo komisija, atlikusi pavestą darbą, surinktus ir apibendrintus duomenis, išvadą ir parengtą nutarimo projektą pateikia Seimui.

2. Dėl laikinosios kontrolės arba tyrimo komisijos nagrinėto klausimo Seimo posėdyje priimamas nutarimas.

3. Seimo nutarime gali būti pareikštas nepasitikėjimas Vyriausybe, ministru ar kitu valstybės institucijos vadovu, kurį skiria Seimas, arba teikiamos išvados dėl siūlomo apkaltos proceso.

4. Nepasitikėjimo atveju nutarimui priimti taikomi šio statuto 218 ar 222 straipsnių reikalavimai.“

G. Seimo laikinųjų tyrimo komisijų įstatymas

218. Seimo laikinųjų tyrimo komisijų įstatymo 8 straipsnyje dėl komisijos sprendimų numatyta:

„1. Komisijos tyrimo rezultatai surašomi išvados projekte. Jame nurodoma tyrimo metu išaiškintos aplinkybės, surinkti įrodymai bei pateikiamas situacijos teisinis įvertinimas.

<...>“

H. Konstitucinio Teismo praktika

219. 2004 m. gegužės 13 d. Konstitucinio Teismo nutarimas dėl Seimo laikinųjų tyrimo komisijų įgaliojimų ir dėl jų vykdomų parlamentinių tyrimų pobūdžio numatė:

„6. <...> pagal Įstatymo 8 straipsnio (2003 m. balandžio 3 d. redakcija) 1 dalį Seimo laikinosios tyrimo komisijos išvados projekte *inter alia* pateikiamas situacijos teisinis įvertinimas.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Seimo laikinoji tyrimo komisija nėra nei ikiteisminio tyrimo institucija, nei prokuratūra, nei teismas. Formuluoant „teisinis įvertinimas“ – tai bendrinė sąvoka; ji nereiškia, kad Seimo laikinoji tyrimo komisija turi arba gali pateikti savo ištirtų veiksmų, priimtų sprendimų dėl klausimų, kuriuos jai pavesta ištirti, taip pat savo išsiaiškintų kitų su tiriamu klausimu susijusių aplinkybių teisinį kvalifikavimą, t. y. ši

formuluotė reiškia ne tai, kad Seimo laikinoji tyrimo komisija turi arba gali konstatuoti minėtų veiksmų, sprendimų, aplinkybių atitiktį ar neatitiktį teisės aktams, o tai, kad minėti veiksmai, sprendimai turi būti ištirti, kitos su tirto klausimu susijusios aplinkybės turi būti išsiaiškintos ir kad Seimo laikinosios tyrimo komisijos tyrimo rezultatai turi būti surašyti taip, kad jų pagrindu būtų galima priimti teisinius sprendimus – priimti atitinkamus teisės aktus arba jų nepriimti.

<...>

7. Pabrėžtina, kad Seimo laikinosios tyrimo komisijos išvada (ar jos atskiri teiginiai) savaime, tiesiogiai nesukelia teisinių padarinių joje nurodytiems asmenims. Jiems tokius padarinius gali sukelti tik kitų institucijų, jų pareigūnų sprendimai, kurie gali būti priimti atsižvelgus į Seimo laikinosios tyrimo komisijos išvadą.

<...>

9. <...> Akivaizdu, kad Seimas nėra nei ikiteisminio tyrimo institucija, nei prokuratūra, nei teismas. Todėl pabrėžtina, kad Seimo nuomonės, požiūrio į savo sudarytos Seimo laikinosios tyrimo komisijos išvadą suformulavimas Seimo nutarime pagal Konstituciją negali būti aiškinamas kaip Seimo laikinosios tyrimo komisijos ištirtų veiksmų, priimtų sprendimų dėl klausimų, kuriuos jai buvo pavesta ištirti, taip pat jos išsiaiškintų kitų su tirto klausimu susijusių aplinkybių teisinis kvalifikavimas. Seimas, nusprendęs pritarti ar nepritarti savo sudarytos Seimo laikinosios tyrimo komisijos išvadai, arba pritarti jai iš dalies (su išlygomis), priima ne kitoms valstybės institucijoms (įskaitant ikiteisminio tyrimo institucijas, prokuratūrą, teismus) privalomą sprendimą dėl minėtų veiksmų, sprendimų, aplinkybių atitikties ar neatitikties teisės aktams – jis tik suformuluoja savo požiūrį į savo sudarytos Seimo laikinosios tyrimo komisijos išvadą. Seimo nutarimas, kuriame yra suformuluota Seimo nuomonė, požiūris į savo sudarytos Seimo laikinosios tyrimo komisijos išvadą, nesaisto nei ikiteisminio tyrimo institucijų, nei prokuratūros, nei teismo.“

VI. BYLAI REIKŠMINGA TARPTAUTINĖ TEISĖ

A. Vienos konvencija dėl tarptautinių sutarčių teisės

220. Vienos konvencijos dėl tarptautinių sutarčių teisės (1969 m. gegužės 23 d.), kurios dalyvė yra Lietuva, 26 ir 27 straipsniai numato:

26 straipsnis

Pacta sunt servanda

„Kiekviena įsigaliojusi sutartis jos šalims yra privaloma, ir šalys privalo sąžiningai ją vykdyti.“

27 straipsnis

Vidaus teisė ir sutarčių laikymasis

„Šalis negali pasitelkti savo vidaus teisės nuostatų, kad pasiteisintų dėl sutarties nesilaikymo. <...>“

B. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas

221. Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto (toliau – TPPTP), kurio dalyvė yra Lietuva, 7 straipsnis numato:

„Niekas negali būti kankinamas arba patirti žiaurų, nežmonišką ar žeminantį jo orumą elgesį arba būti taip baudžiamas. Ypač draudžiama daryti medicinos ar mokslinius bandymus su asmeniu be jo laisvo sutikimo.“

222. TPPTP 10 straipsnio 1 dalis numato:

„Su visais asmenimis, kuriems atimta laisvė, turi būti elgiamasi humaniškai ir gerbiant prigimtinių žmogaus asmenybės orumą.“

C. Jungtinių Tautų konvencija prieš kankinimą

223. Šimtas keturiasdešimt devynios valstybės yra 1984 m. Jungtinių Tautų konvencijos prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą (toliau – UNCAT arba Konvencija prieš kankinimą) dalyvės, įskaitant visas Europos Tarybos nares. Konvencijos 1 straipsnyje kankinimas apibūdintas taip:

„tai bet koks veiksmas, kuriuo asmeniui tyčia sukeliama stiprus fizinis ar psichinis skausmas arba kančia siekiant išgauti iš jo ar trečiojo asmens informaciją arba prisipažinimą, nubauti jį už kokį nors veiksma, kurį jis arba trečiasis asmuo įvykdė ar yra įtariamas jį įvykdęs, arba įbauginti ar priversti jį arba trečiąjį asmenį ką nors padaryti, arba dėl bet kurios kokių nors diskriminavimo grindžiamos priežasties, kai tokį skausmą ar kančią sukelia viešosios valdžios pareigūnas ar kitas oficialias pareigas einantis asmuo arba kai jis sukeliama jam kurstant arba sutinkant ar jo tyliu pritarimu. Šis apibrėžimas neapima tik teisėtomis sankcijomis sukeliama, joms būdingo arba su jomis susijusio skausmo ar kančios.“

224. 1 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad šis straipsnis nepažeidžia jokių tarptautinių dokumentų ar nacionalinės teisės aktų, kuriuose yra ar gali būti platesnio taikymo nuostatų. 2 straipsnis reikalauja iš valstybių imtis veiksmingų įstatymų leidybos, administracinių, teisminių arba kitų priemonių, kad būtų užkirstas kelias kankinimo veiksams bet kurioje jos jurisdikcijai priklausančioje teritorijoje. 4 straipsnis reikalauja, kad kiekviena valstybė užtikrintų, kad visi kankinimo veiksmai pagal jos baudžiamąją teisę būtų laikomi nusikaltimais.

3 straipsnis numato:

„1. Jokia valstybė, šios Konvencijos Šalis, neišsiunčia, negražina (*refouler*) ir neišduoda asmens kitai valstybei tais atvejais, kai yra pagrįstų priežasčių manyti, kad jam iškiltų pavojus būti kankinamam.

2. Siekdamas nustatyti, ar yra tokių priežasčių, kompetentingos valdžios institucijos atsižvelgia į visus susijusius motyvus, įskaitant, jei tikslinga, toje valstybėje esamų didelių, akivaizdžių ar masinių žmogaus teisių pažeidimų nuolatinį pobūdį.“

225. 12 straipsnis numato, kad kiekviena valstybė užtikrina, kad jos kompetentingos institucijos imtųsi skubaus ir nešališko tyrimo, kada tik yra pagrįstų motyvų manyti, kad kurioje nors jos jurisdikcijai priklausančioje teritorijoje buvo padaryta kankinimo veika.

15 straipsnis reikalauja, kad kiekviena valstybė užtikrintų, kad bet koks pareiškimas, kuris, kaip nustatyta, buvo išgautas kankinant, negali būti laikomas įrodymu jokiam teismo procese, išskyrus atvejus, kai jis panaudojamas prieš asmenį, kaltinamą kankinimu, kaip įrodymas, kad tas pareiškimas buvo padarytas.

D. Jungtinių Tautų Ženevos konvencijos

1. Ženevos (III) konvencija

226. 1949 m. rugpjūčio 12 d. Ženevos (III) konvencijos dėl elgesio su karo belaisviais (toliau – Trečioji Ženevos konvencija) 4 straipsnis, apibrėžiantis karo belaisvių statusą, numato:

„Remiantis šia Konvencija, karo belaisviai, patekę į priešo rankas, yra šių kategorijų asmenys:

1) konflikto šalies ginkluotųjų pajėgų, taip pat savignos ir savanorių būrių, įeinančių į šių ginkluotųjų pajėgų sudėtį, nariai;

2) kitų savignos ir savanorių būrių nariai, įskaitant įeinančius į organizuoto pasipriešinimo judėjimus, priklausančius konflikto šaliai ir veikiančius tiek savo teritorijoje, tiek ir už jos ribų, net kai ši teritorija okupuota, jeigu tokie savignos arba savanorių būriai, įskaitant organizuoto pasipriešinimo judėjimus, atitinka šiuos reikalavimus:

a) turi atsakingą už savo pavaldinius vadą;

b) turi sutartinį skiriamąjį, gerai matomą iš toli ženklą;

c) atvirai nešioja ginklus;

d) vykdo savo operacijas laikydamiesi karo įstatymų ir papročių;

3) reguliariųjų ginkluotųjų pajėgų nariai, atvirai skelbiantys ištikimybę vyriausybei arba valdžiai, kurių nepripažįsta laikanti belaisvius valstybė.

<...>“

227. 5 straipsnis numato:

„Ši Konvencija taikoma 4 straipsnyje nurodytiems asmenims, kai tik jie atsiduria prieš valioje, ir galioja, kol šie asmenys galutinai išlaisvinami ir repatrijuojami.

Jeigu kyla bet kokių abejonų, ar asmenys, dalyvavę karo veiksmuose ir patekę į priešo rankas, priklauso kuriai nors iš 4 straipsnyje išvardytų kategorijų, tokie asmenys šios Konvencijos saugomi tol, kol kompetentingas tribunolas nustatys jų statusą.“

228. 13 straipsnis numato:

„Su karo belaisviais visada elgiamasi humaniškai. Laikančiai belaisvius valstybei draudžiami bet kokie neteisėti veiksmai arba aplaidumas, sukeltantys jos globojamo karo belaisvio mirtį arba didelį pavojų sveikatai, ir yra laikoma sunkiu šios Konvencijos pažeidimu. Nė vieno karo belaisvio negalima fiziškai luošinti arba atlikti su jais jokių medicininių arba mokslinių eksperimentų, jeigu to nereikia belaisvio gydymui vietoje, pas stomatologą ar ligoninėje ir nedaroma jo paties labui.

Karo belaisviai taip pat visada saugomi, ypač nuo smurto arba bauginimų bei įžeidinėjimų, taip pat minios smalsumo.

Represalijas karo belaisviams taikyti draudžiama.“

229. 21 straipsnis numato:

„Laikanti belaisvius valstybė gali karo belaisvius internuoti. Ji gali įsakyti jiems neišeiti už nustatytą stovyklos, kurioje jie internuoti, ribų arba, jeigu ši stovykla aptverta, už tvoros. Išskyrus atvejus, numatytus šios Konvencijos nuostatose dėl baudžiamųjų ir drausminių sankcijų taikymo, karo belaisvių negalima laikyti uždarytų, nebent kai tai būtina jų sveikatai apsaugoti, tačiau tik tiek laiko, kiek reikia atsižvelgiant į aplinkybes, dėl kurių jie buvo uždaryti.“

2. Ženevos (IV) konvencija

230. 1949 m. rugpjūčio 12 d. Ženevos (IV) konvencijos dėl civilių apsaugos karo metu (toliau – Ketvirtoji Ženevos konvencija) 3 straipsnis numato:

„Kilus netarptautiniam ginkluotam konfliktui vienos iš aukštųjų susitariančiųjų šalių teritorijoje, kiekviena konflikto šalis privalo laikytis bent šių nuostatų:

1. Su asmenimis, aktyviai nedalyvaujančiais karo veiksmuose, įskaitant ir ginkluotųjų pajėgų narius, sudėjusius ginklus, taip pat tapusius *hors de combat* dėl ligos, sužeidimų, sulaikymo arba kokios nors kitos priežasties, visada turi būti elgiamasi humaniškai, nepaisant jų rasės, odos spalvos, religijos arba tikėjimo, lyties, kilmės arba turčinės padėties ar kitų panašių skirtumų.

Todėl visada ir visur prieš išvardytus asmenis yra ir bus draudžiami šie veiksmai:

a) kėsintis į gyvybę ir asmenį, ypač įvairiais būdais žudyti, luošinti, žiauriai elgtis ir kankinti;

b) imti įkaitus;

c) žėsti žmogaus orumą, ypač niekinančiu ir žeminančiu elgesiu;

d) nuteisti ir vykdyti bausmes be prieš tai teisėto teismo paskelbto nuosprendžio, suteikiant visas teismines garantijas, kurias pripažįsta kaip būtinas civilizuotos tautos.“

231. 4 straipsnis numato:

„Konvencija saugo tuos asmenis, kurie tam tikru momentu ir koku nors būdu konflikto ar okupacijos metu patenka į konflikto šalies ar okupuojančios valstybės, kurios piliečiai jie nėra, rankas.

Ši Konvencija nesaugo jos nesaistomos valstybės piliečių. Kariaujančios valstybės teritorijoje atsidūrę neutralios valstybės piliečiai ir kurios nors kartu kariaujančios valstybės piliečiai nelaikomi Konvencijos saugomais asmenimis, kol valstybė, kurios piliečiai jie yra, turi normalią diplomatinę atstovybę toje valstybėje, kurios valioje jie yra. <...>“

E. Tarptautinės teisės komisijos 2001 m. Valstybių atsakomybės už tarptautinės teisės pažeidimus straipsnių projektas

232. Atitinkamos straipsnių (toliau – TTK straipsniai), priimtų 2001 m. rugpjūčio 3 d. (Tarptautinės teisės komisijos kasmetinis leidinys, 2001 m., II tomas), dalys numato:

1 straipsnis

Valstybės atsakomybė už jos įvykdytą tarptautinės teisės pažeidimą

„Bet koks valstybės įvykdytas tarptautinės teisės pažeidimas užtraukia šios valstybės tarptautinę atsakomybę.“

2 straipsnis

Valstybės įvykdyto tarptautinės teisės pažeidimo elementai

„Valstybė įvykdo tarptautinės teisės pažeidimą, kai jos veikla, pasireiškianti veikimu ar neveikimu:

- a. Priskiriama šiai valstybei pagal tarptautinę teisę; ir
- b. Yra šios valstybės tarptautinio įsipareigojimo pažeidimas.“

7 straipsnis

Valdžios peržengimas ar instrukcijų pažeidimas

„Valstybės organo arba asmens ar vieneto, įgalioto vykdyti tam tikrus valstybinės valdžios elementus, veikimas laikomas valstybės veika pagal tarptautinę teisę, su sąlyga, kad šis organas, asmuo ar vienetas veikia turėdamas tokį statusą net tada, kai jis peržengia savo įgaliojimus ar pažeidžia instrukcijas.

<...>“

14 straipsnis

Tarptautinio įsipareigojimo pažeidimo tęstinumas

„1. Valstybės tarptautinio įsipareigojimo pažeidimas įvyksta tuo metu, kai atliekama jos veika, kuri neturi tęstinio pobūdžio net tada, kai šios veikos pasekmės tęsiasi.

2. Valstybės tarptautinio įsipareigojimo pažeidimo tęstinio pobūdžio veika apima visą laikotarpį, kurį ši veika tęsiasi ir neatitinka šio tarptautinio įsipareigojimo.

3. Valstybės tarptautinio įsipareigojimo, kuris reikalauja, kad valstybė užkirstų kelią tam tikram įvykiui, pažeidimas įvyksta tada, kai šis įvykis įvyksta ir tęsiasi visą laikotarpį, kurį šis įvykis vyksta ir neatitinka šio įsipareigojimo.“

15 straipsnis

Pažeidimas, kurį sudaro sudėtinė veika

„1. Valstybės tarptautinio įsipareigojimo pažeidimas, atliktas veiksmų ar neveikimo seka, apibrėžiamas kaip neteisėtas savo visumoje, įvyksta tada, kai atliekamas tam tikras veiksmas ar neveikimas, kurių, paimtų kartu su kitais veiksmais ar neveikimu, pakanka tam, kad jie sudarytų neteisėtą veiką.

2. Tokiu atveju pažeidimas tęsiasi visą laikotarpį, kuris prasideda pirmais veiksmais ar neveikimu aukščiau nurodytoje sekoje ir tęsiasi, kol šie veiksmai ar neveikimas neatitinka šio tarptautinio įsipareigojimo.“

16 straipsnis

Parama ar pagalba vykdant tarptautinės teisės pažeidimą

„Valstybė, kuri remia ar teikia pagalbą kitai valstybei pastarajai atliekant tarptautinės teisės pažeidimą, tai darydama atsako pagal tarptautinę teisę, jei:

- (a) ši valstybė tai daro žinodama tarptautinės teisės pažeidimo aplinkybes; ir
- (b) toks pažeidimas būtų tarptautinės teisės pažeidimas, jei jį atliktų pati ši valstybė.“

F. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos rezoliucija Nr. 60/147

233. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos rezoliucija Nr. 60/147 patvirtintų Nukentėjusių nuo sunkių tarptautinės žmogaus teisių teisės pažeidimų ir sunkių tarptautinės humanitarinės teisės pažeidimų asmenų teisės į gynybos priemones ir žalos atlyginimą pagrindinių principų ir gairių, priimtų 2005 m. gruodžio 16 d., atitinkamos dalys numato:

„24. <...> nukentėję asmenys ir jų atstovai turi teisę ieškoti ir gauti informaciją apie priežastis, dėl kurių jie tapo nukentėjusiais, ir apie priežastis ir sąlygas, susijusias su sunkiais tarptautinės žmogaus teisių teisės pažeidimais ir sunkiais tarptautinės humanitarinės teisės pažeidimais, ir sužinoti tiesą, susijusią su tais pažeidimais.“

VII. ATRINKTI VIEŠAI PRIEINAMOS INFORMACIJOS ŠALTINIAI, SUSIJĘ SU BENDROMIS ŽINIOMIS APIE AVS PROGRAMĄ IR PABRĖŽIANTYS SUSIRŪPINIMĄ DĖL ŽMOGAUS TEISIŲ PAŽEIDIMŲ, TARIAMAI ĮVYKDYTŲ JAV VALDOMOSE SULAIKYMO VIETOSE PO 2001 M. RUGSĖJO 11 D.

234. Pareiškėjas pateikė nemažai tarptautinių vyriausybinių ir nevyriausybinių organizacijų ataskaitų ir nuomonių, taip pat žiniasklaidoje paskelbtų straipsnių ir ataskaitų, kurie sukėlė susirūpinimą dėl galimo asmenų perdavimo, slapto kalinimo ir netinkamo elgesio su sulaikytaisiais *Al-Qaida*

ir Talibano nariais JAV valdomose sulaikymo vietose Gvantaname ir Afganistane. Toliau pateikiama reikšmingiausių šaltinių santrauka.

A. Jungtinių Tautų Organizacija

1. 2002 m. sausio 16 d. Jungtinių Tautų Vyriausiojo žmogaus teisių komisaro pareiškimas dėl Talibano ir Al-Qaida narių kalinimo JAV bazėje Gvantanamo įlankoje, Kuboje

235. Jungtinių Tautų vyriausiasis žmogaus teisių komisaras teigė:

„Visi asmenys, sulaikyti šiame kontekste, turi teisę į tarptautinės žmogaus teisių teisės ir humanitarinės teisės teikiamą apsaugą, ypač vadovaujantis Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių paktą ir 1949 m. Ženevos konvencijų nuostatomis. Sulaikytųjų teisinis statusas ir jų teisė į karo belaisvio statusą, jei dėl to kyla ginčų, turi būti nustatyti kompetentingo teismo, vadovaujantis Trečiosios Ženevos konvencijos 5 straipsnio nuostatomis. Su visais sulaikytaisiais visada turi būti elgiamasi humaniškai, pagal Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių paktą ir Trečiosios Ženevos konvencijos nuostatas.“

2. Tarptautinės kankinimo aukų rehabilitacijos tarybos pareiškimas

236. 2003 m. vasario mėn. Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komisija gavo nevyriausybinų organizacijų ataskaitas dėl netinkamo elgesio su JAV sulaikytaisiais. Tarptautinė kankinimo aukų rehabilitacijos taryba (toliau – TKART) išreiškė susirūpinimą dėl JAV naudojamų „streso ir prievartos“ tardymo metodų, taip pat dėl prieštaravimo grąžinimo (*refoulement*) nuostatoms pagal Konvencijos prieš kankinimą 3 straipsnį. TKART kritikavo valstybių nenorą aiškiai pasmerkti kankinimą; ir pabrėžė kompensacijos aukoms svarbą. Žmogaus teisių komisija šį dokumentą pateikė Jungtinių Tautų Generalinei Asamblėjai 2003 m. rugpjūčio 8 d.

3. Jungtinių Tautų darbo grupės dėl savavališko sulaikymo nuomonė Nr. 29/2006, p. Ibn al-Shaykh al-Libi ir 25 kiti asmenys prieš JAV, Jungtinių Tautų dokumentas Nr. A/HRC/4/40/ADD.1 (2006), 103 psl.

237. Jungtinių Tautų darbo grupė nustatė, kad minėtų asmenų laikymas JAV slaptųjų tarnybų valdomose vietose ar šių asmenų perkėlimas – dažnai slaptais skrydžiais – į sulaikymo vietas šalyse, su kuriomis JAV institucijos bendradarbiavo kovoje su tarptautiniu terorizmu, neatitiko jokių nacionalinių ir tarptautinių teisinių režimų, susijusių su apsaugos nuo savavališko sulaikymo priemonėmis. Taip pat ji nustatė, kad dėl aplinkybių, susijusių su įtariamų teroristų kalinimu ir tarpvalstybiniu perdavimu, slaptumo šie asmenys galėjo būti pasmerkti kankinimui, priverstiniam dingimui ir be teismo vykdomoms egzekucijoms.

B. 2003 m. birželio 26 d. Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos rezoliucija Nr. 1340 (2003) dėl asmenų, JAV nelaisvėje laikytų Afganistane ar Gvantanamo įlankoje, teisių

238. Minėtoje rezoliucijoje (toliau – 2003 m. PACE rezoliucija) nurodoma:

„1. Parlamentinė Asamblėja:

1.1. pažymi, kad praėjus tam tikram laikui po tarptautinio ginkluoto konflikto Afganistane pabaigos daugiau nei 600 kombatantų ir nekombatantų, įskaitant Europos Tarybos šalių piliečius, vis dar gali būti laikomi JAV kariniuose padaliniuose kai kurie iš jų Afganistano konflikto zonoje, kiti pervežti į JAV objektą Gvantanamo įlankoje (Kuba) ar kitur, o dar daugiau asmenų suimti kitose jurisdikcijose ir nugabenti į šiuos objektus;

<...>

2. Asamblėja labai susirūpinusi dėl šių asmenų kalinimo sąlygų, kurias ji laiko nepriimtinais ir mano, kad, kadangi šių asmenų statusas nėra apibrėžtas, jų kalinimas neteisėtas.

3. JAV atsisako į nelaisvę paimtus asmenis laikyti karo belaisviais; ji juos laiko „neteisėtais kombatantais“ – ši sąvoka nėra apibrėžta tarptautinėje teisėje.

4. JAV taip pat nesutinka, kad individualių kalinių statusas būtų nustatytas kompetentingo teismo, kaip nurodoma Ženevos konvencijoje (III) dėl elgesio su karo belaisviais, todėl tolesnis jų kalinimas laikomas savavališku.

5. JAV neįvykdė savo tarptautinės teisės įsipareigojimų informuoti kalinius apie jų teisę susisiekti su savo konsuliniais atstovais ar leisti jiems turėti teisinį atstovą.

6. Neatsižvelgiant į tai, kokia apsauga gali būti teikiama pagal nacionalinę teisę, Asamblėja primena JAV Vyriausybei, kad ji atsakinga pagal tarptautinę teisę už jos sulaikymo vietose esančių kalinių gerovę.

7. Asamblėja pakartoja savo nuolatinį nepritarimą mirties bausmei, kuria būti nubausiami kyla grėsmė kaliniams JAV ar už jos ribų.

8. Asamblėja reiškia nepritarimą tam, kad sulaikyti asmenys būtų baudžiami karo komisijos, taigi jiems būtų taikomi kitokie teisingumo standartai nei JAV piliečiams, ir mano, kad tai rimtas teisės į teisingą teismą pažeidimas ir diskriminacija pagal Jungtinių Tautų Tarptautinį pilietinių ir politinių teisių paktą.

9. Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta pirmiau, Asamblėja primygtinai ragina JAV:

9.1. pagerinti kalinimo sąlygas, kad jos atitiktų pripažintus tarptautinius teisinius standartus, pavyzdžiui, leisti pas kalinius patekti TRKK ir vadovautis jo rekomendacijomis;

9.2. pripažinti, kad pagal Trečiosios Ženevos konvencijos 4 straipsnį tarptautinio konflikto šalies karinių pajėgų nariai, taip pat atsargos kariuomenės nariai ar savanorių būriai, kurie sudaro karines pajėgas, turi teisę į karo belaisvio statusą;

9.3. leisti atskirų sulaikytųjų statusą kiekvienu konkrečiu atveju nustatyti kompetentingam teismui, veikiančiam pagal tinkamas teises procedūras, kaip nustatyta Trečiosios Ženevos konvencijos 5 straipsnyje, taip pat nedelsiant paleisti nekombatantus, kurie nėra kaltinami nusikaltimais.

10. Asamblėja ragina JAV leisti valstybių, kurių piliečiai kalinami Afganistane ir Gvantanamo įlankoje, atstovams, lydimiems nepriklausomų stebėtojų, patekti į kalėjimus ir netrukdomai bendrauti su sulaikytaisiais. <...>

13. Asamblėja apgailestauja, kad JAV laikosi prieštaringos pozicijos, viena vertus, tvirtindama, kad Gvantanamo įlanka patenka į JAV jurisdikciją, tačiau, antra vertus, teigdama, kad ji nėra saugoma JAV Konstitucijos. Jeigu JAV iki kitos dalinės sesijos nesiims taisyklių veiksmų arba nepagerins kalinimo sąlygų, Asamblėja pasilieka teisę pateikti atitinkamas rekomendacijas.“

C. Tarptautinės nevyriausybines organizacijos

1. 2002 m. balandžio mėn. „Amnesty International“ memorandumas JAV Vyriausybei dėl asmenų JAV nelaisvėje laikytų Afganistane ir Gvantanamo įlankoje teisių

239. Šiame memorandume „Amnesty International“ išreiškė susirūpinimą dėl to, kad JAV Vyriausybė pervežė ir laikė žmones tokiomis sąlygomis, kurios gali būti prilygintos žiauriam, nežmoniškam ar žeminančiam elgesiui, ir kad ji pažeidė kitus nustatytus minimalius kalnimo standartus, taip pat atsisakė suteikti jos kalnamiems asmenims teisę į gynėją ir galimybę kreiptis į teismą siekiant užginčyti jų kalnimo teisėtumą.

2. „Human Rights Watch“, „JAV, kaltumo prezumpcija: po rugsėjo 11 d. sulaikytų asmenų žmogaus teisių pažeidimai“, 14 t., Nr. 4 (G), 2002 m. rugpjūčio mėn.

240. Šioje ataskaitoje nurodyta:

„<...> Jungtinių Valstijų karas su terorizmu, kuris buvo pradėtas po rugsėjo 11 d., nebuvo susijęs su tvirtu šių laisvių užtikrinimu. Priešingai, šalyje pastebėta nuolatinė, tyčinė ir nepateisinama visų pamatinių teisių erozija. <...> Dauguma asmenų, kuriuos tai palietė tiesiogiai, nebuvo JAV piliečiai <...> Teisingumo departamentas juos savavališkai sulaikė, pažeidė atitinkamą teisinių procesų jų atžvilgiu tvarką ir šurkščiai pamynė nekaltumo prezumpciją.“

3. „Human Rights Watch“, „JAV: pranešimai apie įtariamųjų Al-Qaida narių kankinimus“, 2002 m. gruodžio 26 d.

241. Šioje ataskaitoje buvo paminėtas straipsnis *The Washington Post* „JAV smerkia piktnaudžiavimą, tačiau gina tardymus“, kuriame aprašyta, „kaip asmenims, laikomiems ČŽA tardymo centre Bagramo oro bazėje Afganistane, buvo naudojami „streso ir prievartos“ tardymo metodai, įskaitant „stovėjimą ar klūpojimą keletą valandų“ ir „vertimą būti nepatogiose, skausmingose padėtyse“.

Be to, buvo teigiama:

„Konvencija prieš kankinimą, kurią JAV yra ratifikavusi, konkrečiai draudžia kankinimą ir netinkamą elgesį bei sulaikytųjų siuntimą į šalis, kur tokia praktika galima.“

4. 2003 m. balandžio mėn. Tarptautinės Helsinkio žmogaus teisių federacijos ataskaita „Kovos su terorizmu priemonės, saugumas ir žmogaus teisės: pokyčiai Europoje, Centrinėje Azijoje ir Šiaurės Amerikoje laikotarpiu po rugsėjo 11 d.“

242. Atitinkamoje šios ataskaitos pastraipoje teigiama:

„Daugelis ypatingos svarbos sulaikytųjų buvo laikomi vienutėse ar įkeldinami kartu su nuteistaisiais, ribojant jų bendravimą su šeima, draugais ir advokatais, ir jiems taip pat nebuvo sudarytos tinkamos sąlygos mankštintis ir atlikti religines apeigas, įskaitant jų mitybos poreikių tenkinimą. Kai kurie iš jų pasakojo žmogaus teisių grupėms apie tai, kaip

jiems nebuvo skiriamas medikamentinis gydymas ir kaip juos mušė prižiūrėtojai ir kiti kaliniai.“

5. 2003 m. gegužės 28 d. „*Amnesty International*“ 2003 m. ataskaita, JAV

243. Šioje ataskaitoje aptartas sulaikytųjų perkėlimas į Gvantanamą, Kubą, 2002 m., perkėlimo sąlygos („kaliniai buvo surakinti antrankiais, sukaustyti grandinėmis, jie buvo verčiami dėvėti kumštines pirštines, chirurgines kaukes ir ausų kištukus ir jiems buvo visiškai uždengtos akys – uždėti slidinėjimo akiniai užklijuotais stiklais“) ir kalinimo sąlygos („jie buvo laikomi be jokių kaltinimų ar teismo ar galimybės kreiptis į teismą, advokatus ar artimuosius“). Toliau ataskaitoje nurodoma:

„Daugelis įtariamųjų *Al-Qaida* narių, kuriuos, kaip pranešama, kalino JAV, ir toliau laikomi nenustatytoje vietoje. JAV Vyriausybė nesugebėjo pateikti paaiškinimų apie sulaikytųjų buvimo vietą ir teisinį statusą ar suteikti jiems teises, numatytas tarptautinėje teisėje, įskaitant teisę informuoti savo šeimas apie jų sulaikymo vietą ir teisę naudotis išorės atstovų paslaugomis. Įtariama, kad nenustatytas skaičius sulaikytųjų, kurie iš pradžių buvo laikomi JAV kalinimo vietoje, galėjo būti perkelti į trečiąsias šalis, o tokia situacija kelia susirūpinimą, kad tardymo metu įtariamieji gali būti kankinami.“

6. „*Amnesty International*“, „*Neteisėtas šešių vyrų iš Bosnijos ir Hercegovinos kalinimas Gvantanamo įlankoje*“, 2003 m. gegužės 29 d.

244. „*Amnesty International*“ pranešė apie Bosnijos Federacijos policijos įvykdytą šešių alžyriečių perkėlimą iš Sarajevo kalėjimo JAV kontrolei į Gvantaname (Kuba) esančią „X-Ray“ stovyklą. Ši organizacija išreiškė susirūpinimą tuo, kad tie asmenys buvo savavališkai sulaikyti pažeidžiant jų teises pagal Tarptautinį pilietinių ir politinių teisių paktą. Ji taip pat nurodė Bosnijos ir Hercegovinos žmogaus teisių rūmų sprendimą, kuriuo nustatyta, kad šiuo perkėlimu buvo pažeistos Konvencijos 5 straipsnio, Septintojo protokolo 1 straipsnio ir Šeštojo protokolo 1 straipsnio nuostatos.

7. „*Amnesty International*“, „*Jungtinės Amerikos Valstijos. Blogo pavyzdžio grėsmė: sulaikymai „karo su terorizmu“ kontekste pažeidžia tarptautinius standartus*“, 2003 m. rugpjūčio 18 d.

245. Atitinkamoje šios ataskaitos pastraipoje teigiama:

„Sulaikytieji buvo laikomi *incommunicado* JAV bazėse Afganistane. Pasipylė pranešimai apie netinkamą elgesį su šiais žmonėmis. Kiti buvo laikomi *incommunicado* JAV nelaisvėje nenustatytoje vietoje kitose teritorijose, be to, JAV inicijuodavo „nereguliarus perdavimus“ ar dalyvaudavo juos atliekant. Tai JAV terminas, reiškiantis neoficialius sulaikytųjų perdavimus iš JAV į kitas šalis, kuriais apeinama ekstradicija bei žmogaus teisių apsauga.“

8. „*Amnesty International*“, „*Incommunicado sulaikymas / Netinkamo elgesio baimė*“, 2003 m. rugpjūčio 20 d.

246. Atitinkamoje šios ataskaitos pastraipoje teigiama:

„Amnesty International“ susirūpinusi, kad įtariamųjų laikymas nenustatytose vietose nesuteikiant jiems teisės į teisinį atstovavimą ar susižinojimą su šeimos nariais ir įtariamųjų „perdavimas“ tarp šalių formaliai neužtikrinant jokių žmogaus teisių apsaugos pažeidžia jų teisę į teisingą teisimą, sudaro sąlygas neteisėto elgesio su šiais asmenimis rizikai ir susilpnina teisės viršenybės principą.“

9. *Tarptautinis Raudonojo Kryžiaus Komitetas, Jungtinės Valstijos: TRKK prezidentas skatina peržiūrėti klausimus, susijusius su sulaikymais, pranešimas spaudai Nr. 04/03 (2004 m. sausio 16 d.)*

247. TRKK savo poziciją išreiškė šitaip:

„Be Gvantanamo, itin didelį susirūpinimą TRKK kelia ir nenustatyto skaičiaus asmenų, sulaikytų kariaujant vadinamąjį visuotinį karą su terorizmu ir laikomų nenustatytose vietose, likimas. P. Kellenberger pakartojo ankstesnius oficialius TRKK prašymus pateikti informaciją apie šiuos sulaikytuosius ir leisti susisiekti su jais, nes tai svarbus humanitarinis prioritetas ir loginė organizacijos einamojo darbo su sulaikytaisiais Gvantaname ir Afganistane tąsa.“

10. *2005 m. lapkričio 6 d. „Human Rights Watch“ pareiškimas dėl slaptų JAV kalėjimų*

248. 2005 m. lapkričio 6 d. „Human Rights Watch“ pateikė „Pareiškimą dėl slaptų JAV kalėjimų Europoje“ (toliau – 2005 m. HRW pareiškimas), kuriame buvo nurodyta, kad Rumunija ir Lenkija bendradarbiavo įgyvendinant CŽA perdavimo programą. Šis pareiškimas buvo pateiktas praėjus 2 dienoms po to, kai *The Washington Post* paskelbė Dana Priest straipsnį, atskleidžiantį informaciją apie slaptus CŽA kalėjimus už JAV teritorijos ribų, įskaitant „Rytų Europos šalis“, skirtus įtariamiesiems teroristams (žr. taip pat šio sprendimo 253 punktą).

249. Pareiškime teigiama (tiek, kiek tai susiję su nagrinėjamu atveju):

„Human Rights Watch“ atliko nepriklausomą tyrimą apie slaptų kalininio vietų egzistavimą, kuris patvirtino *The Washington Post* teiginius, kad Rytų Europoje buvo sulaikymo vietų.

Kalbant konkrečiau, mes surinkome duomenis apie tai, kad CŽA lėktuvai, 2003 m. ir 2004 m. skrisdami iš Afganistano, tiesiogiai skrisdavo į nuošalius oro uostus Lenkijoje ir Rumunijoje. „Human Rights Watch“ peržiūrėjo skrydžių įrašus, kurie rodo, kad „Boeing 737“, Nr. N313P, t. y. lėktuvas, kuriuo CŽA 2003 m. ir 2004 m. pervežė keletą kalinių į Europą, Afganistaną, Vidurinius Rytus ir iš jų, du kartus 2003 m. ir 2004 m. nusileido Lenkijoje ir Rumunijoje po tiesioginio skrydžio iš Afganistano. „Human Rights Watch“ nepriklausomai patvirtino keletą skrydžių duomenų dalių ir papildė šiuos įrašus savo nepriklausomo tyrimo duomenimis.

Pasak šių įrašų, lėktuvas Nr. N313P skrido iš Kabulo į šiaurės rytų Lenkiją 2003 m. rugsėjo 22 d., būtent į Šimanų (Szymany) oro uostą, esantį netoli Lenkijos Šczytno (Szczytno) miesto Varmijos Mozūrų (Warmia-Mazuria) vaivadijoje. „Human Rights Watch“ gavo informacijos apie tai, kad 2003 m. keli sulaikytieji, kurie buvo slapta laikomi Afganistane, iš šios šalies buvo perkelti 2003 m. rugsėjo ir spalio mėn. Lenkijos žvalgyba turi dideles mokymų patalpas ir aikštelę netoli Šimanų oro uosto. <...>

Penktadienį *Associated Press* pacitavo Šimanų oro uosto Lenkijoje pareigūnus, kurie patvirtino, kad keleivinis lėktuvas „Boeing“ nusileido tame oro uoste 2003 m. rugsėjo 22 d. naktį, apie vidurnaktį. Pareigūnai nurodė, kad lėktuvas praleido valandą aikštelėje ir į jį buvo įlaipinti penki keleiviai su JAV pasais. <...>

Reikia tolesnio tyrimo, siekiant nustatyti galimą Lenkijos ir Rumunijos dalyvavimą darant ypač sunkias veikas, aprašytas *The Washington Post* straipsnyje. Savavališkas sulaikymas visiškai izoliuojant yra neteisėtas pagal tarptautinę teisę. Dažnai tokiu pagrindu sulaikytieji yra kankinami ir su jais žiauriai elgiamasi. JAV Vyriausybės pareigūnai, kurie praityje anonimiškai kalbėjosi su žurnalistais, pripažino, kad kai kurie slapta laikomi sulaikytieji buvo kankinami ir su jais buvo kitaip netinkamai elgiamasi, įskaitant skandinimo imitavimą (sulaikytojo panardinimas į vandenį ar apipylimas vandeniu tol, kol jis beveik įtiki, kad tuoj nuskęs). Šalys, kurios leidžia jų teritorijoje vykdyti slapto sulaikymo programas, prisideda prie žmogaus teisių pažeidimų, vykdomų sulaikytųjų atžvilgiu.

„Human Rights Watch“ žinomos pavardės 23 aukšto rango įtariamųjų, kurie slapta laikomi JAV pareigūnų neatskleidžiamose vietose. Nežinomas skaičius kitų sulaikytųjų gali būti laikomas JAV Vyriausybės prašymu vietose, esančiose Viduriniuose Rytuose ir Azijoje. JAV žvalgybos pareigūnai, anonimiškai kalbėdami su žurnalistais, nurodė, kad Jungtinės Amerikos Valstijos savo slaptuose kalėjimuose užsienyje laiko apie 100 asmenų.

„Human Rights Watch“ pažymi, kad nėra jokių abejonių, kad egzistuoja slapti kalėjimai, eksploatuojami JAV. Bush administracija savo kalbose ir viešuose dokumentuose minėjo kelių įtariamų teroristų, kurie šiuo metu laikomi nežinomose vietose, suėmimus. Kai kurie iš administracijos paminėtų sulaikytųjų yra: Abu Zubaydah, palestinietis, suimtas Pakistane 2002 m. kovo mėn.; <...> Abd al-Rahim al-Nashiri (taip pat žinomas kaip Abu Bilal al-Makki), suimtas Jungtiniuose Arabų Emyratuose 2002 m. lapkričio mėn. <...>

„Human Rights Watch“ ragina Jungtines Tautas ir atitinkamas Europos Sąjungos institucijas pradėti tyrimus siekiant nustatyti, kuriomis šalimis JAV naudojosi ar naudojami savo izoliuotų kalinių pervežimo ir laikymo tikslais. JAV Kongresas taip pat turėtų sušaukti posėdžius dėl šių įtarimų ir pareikalauti, kad Bush administracija atsiskaitytų dėl tų slapta sulaikytų asmenų, paaiškintų jų tebesitęsiančio sulaikymo teisinį pagrindą ir imtųsi atitinkamų priemonių, kad sulaikytieji būtų patikrinti siekiant nustatyti jų teisinį statusą pagal nacionalinę ir tarptautinę teisę. Mes pritariame Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos Teisės reikalų komiteto sprendimui ištirti JAV sulaikymo vietų Europos Tarybos valstybėse narėse egzistavimo klausimą. Mes taip pat raginame Europos Sąjungą, įskaitant ES kovos su terorizmu koordinatorių, išsamiau ištirti šiuos įtarimus ir paskelbti savo išvadas.“

11. „Human Rights Watch“ – „Kalinių-vaiduoklių“, galimai laikomų CŽA kalėjimuose, sąrašas, 2005 m. lapkričio 30 d.

250. 2005 m. lapkričio 30 d. „Human Rights Watch“ paskelbė „kalinių-vaiduoklių“, galimai laikomų CŽA kalėjimuose, sąrašą (toliau – „2005 m. HRW sąrašas“), į kurį buvo įtrauktas ir pareiškėjas. Dokumente nurodoma (tiek, kiek tai susiję su nagrinėjamu atveju):

„Toliau pateikiamas sąrašas asmenų, kurie, kaip manoma, yra laikomi JAV kalėjimuose kaip „kaliniai-vaiduokliai“, t. y. sulaikytieji, kuriems nėra suteiktos jokios teisės ar teisė į advokatą ir apie kuriuos, tikėtina, nėra pranešama Tarptautiniam Raudonojo Kryžiaus Komitetui ir jis tokių sulaikytųjų nelanko. Šis sąrašas sudarytas atsižvelgiant į žiniasklaidos pranešimus, viešas valdžios pareigūnų kalbas ir kitą „Human Rights Watch“ gautą informaciją. „Human Rights Watch“ nelaiko šio sąrašo baigtiniu: tikėtina, kad yra ir daugiau „kalinių-vaiduoklių“, kurie kalinami JAV.

Pagal tarptautinę teisę priverstiniai dingimai įvyksta tada, kai asmenys netenka laisvės ir juos įkalinusi institucija atsisako atskleisti jų likimą ar buvimo vietą arba atsisako pripažinti jų sulaikymo faktą, todėl sulaikytieji atsiduria įstatymų garantuojamos apsaugos užribyje. JAV ratifikuotos tarptautinės sutartys draudžia laikyti asmenis *incommunicado* slaptose vietose.

Daugelis toliau nurodytų sulaikytųjų įtariamai dalyvavę vykdant sunkius nusikaltimus, įskaitant 2001 m. rugsėjo 11 d. išpuolius; 1998 m. JAV ambasados sprogdimus Kenijoje ir Tanzanijoje, taip pat 2002 m. sprogdimus dviejuose naktiniuose klubuose Balyje, Indonezijoje. <...> Vis dėlto nė vienas asmuo iš šio sąrašo nebuvo patrauktas atsakomybėn ir jiems nebuvo pareikšti kaltinimai, o valdžios pareigūnai, kalbėdami anonimiškai su žurnalistais, prasitarė apie tai, kad kai kurie sulaikytieji buvo kankinami ar su jais buvo žiauriai elgiamasi įkalinimo vietoje.

Dabartinė šių kalinių buvimo vieta yra nežinoma.

Sąrašas, sudarytas 2005 m. gruodžio 1 d.:

<...>

4. Abu Zubaydah (taip pat žinomas kaip Zain al-Abidin Muhammad Husain). Pranešama, kad buvo suimtas 2002 m. kovo mėn. Faisalabade, Pakistane. Palestinitis (gimęs Saudo Arabijoje) įtariamasis kaip vyresnysis *Al-Qaida* operacijų planuotojas. Paminėtas kaip paimtas į nelaisvę straipsnyje „George W. Bush: Pasiekimų įrašai. Karo su terorizmu eiga ir laimėjimai“, kuris paskelbtas Baltųjų Rūmų interneto svetainėje. Anksčiau „Human Rights Watch“ jį pažymėjo kaip „dingusį“.

<...>

9. Abd al-Rahim al-Nashiri (arba Abdulrahim Mohammad Abda al-Nasheri, taip pat žinomas kaip Abu Bilal al-Makki arba Mullah Ahmad Belal). Pranešama, kad buvo suimtas 2002 m. lapkričio mėn. Jungtiniuose Arabų Emyratuose. Saudo Arabijos arba Jemeno pilietis, įtariamasis kaip *Al-Qaida* operacijų vadas Persijos įlankoje ir įtariamasis suplanavęs „USS Cole“ sprogdimą bei išpuolį prieš Prancūzijos naftos tanklaivį „Limburg“. Paminėtas pranešime „George W. Bush: Pasiekimų įrašai. Karo su terorizmu eiga ir laimėjimai“, kuris paskelbtas Baltųjų Rūmų interneto svetainėje. Anksčiau „Human Rights Watch“ jį pažymėjo kaip „dingusį“.

<...>

11. Mustafa al-Hawsawi (taip pat žinomas kaip al-Hisawi)

Pranešama, kad buvo suimtas 2003 m. kovo 1 d. (kartu su Khaled Sheikh Mohammad) Pakistane. Saudo Arabijos pilietis, įtariamasis kaip *Al-Qaida* finansininkas. Anksčiau „Human Rights Watch“ jį pažymėjo kaip „dingusį“.

12. Khaled Sheikh Mohammed

Pranešama, kad buvo suimtas 2003 m. kovo 1 d. Ravalpindyje, Pakistane.

Kuveito pilietis (tėvai pakistaniečiai), įtariamasis kaip *Al-Qaida* narys, manoma, kad jis planavo rugsėjo 11 d. atakas, Daniel Pearl nužudymą ir „USS Cole“ išpuolį 2000 m. Paminėtas pranešime „George W. Bush: Pasiekimų įrašai. Karo su terorizmu eiga ir laimėjimai“, kuris paskelbtas Baltųjų Rūmų interneto svetainėje. Anksčiau „Human Rights Watch“ jį pažymėjo kaip „dingusį“. <...>

VIII. PRANEŠIMAI IR STRAIPSNIAI ŽINIASKLAIDOJE

A. Tarptautinė žiniasklaida

1. Pranešimai, paskelbti 2002 m.

251. 2002 m. kovo 11 d. *The Washington Post* publikavo R. Chandrasekaran ir P. Finn straipsnį „JAV stovi už slapto įtariamų terorizmu asmenų perdavimo“, kuriame nurodyta:

„Nuo rugsėjo 11 d. JAV Vyriausybė slapta pervežė tuzinus įtariamų terorizmu asmenų į kitas valstybes, išskyrus JAV, apeidama ekstradicijos procedūras ir teisinius formalumus, vadovaujantis Vakarų diplomatų ir žvalgybos šaltinių teiginiais. Šaltinių teigimu, įtariamieji buvo nuvežti į valstybes, įskaitant Egiptą ir Jordaniją, kurių žvalgybos tarnybos turi artimų

ryšių su CŽA ir kuriose jiems gali būti taikomi tokie tardymo metodai kaip kankinimas ir grasinimai šeimoms, kurie yra neleistini JAV. Šaltinių teigimu, kai kuriais atvejais JAV žvalgybos agentai dalyvauja tardyme.

„Po rugsėjo 11 d. tokie pervežimai buvo labai dažni, – teigė JAV diplomatas *The Washington Post*. – Tai leidžia mums gauti informacijos iš teroristų tokiu būdu, kokiu to negalima daryti JAV.“ <...>

JAV įsitraukimas į įtariamųjų terorizmo pervežimą į trečiąsias valstybes ir jų gabenimą į JAV ar kitas valstybes, atliekant vos keletą arba neatliekant jokių teisinių procedūrų, žinoma kaip „perdavimą“, nėra naujas dalykas. Pastaraisiais metais JAV agentai, dirbantys su Egipto saugumo ir vietos tarnybomis Afrikoje, Centrinėje Azijoje ir Balkanuose, išsiuntė tuzinus įtariamų islamo ekstremistų į Kairą ar JAV, kaip teigė JAV pareigūnai, Egipto teisininkai ir žmogaus teisių apsaugos grupės. <...>“

252. 2002 m. kovo 12 d. *The Guardian* publikavo D. Campbell straipsnį „JAV išsiunčia įtariamuosius patirti kankinimų“, kuris iš dalies rėmėsi pirmiau minėtu *The Washington Post* straipsniu. Jame parašyta:

„JAV diplomatinių ir žvalgybos šaltinių teigimu, JAV slapta siuntė kalinius, įtariamus ryšiais su *Al-Qaida*, į valstybes, kuriose tardymo metu leidžiama kankinti. Kaliniai, pervežami į valstybes, tokias kaip Egiptas ir Jordanija, gali būti kankinami ir jų šeimoms gali būti grasinama, JAV siekiant gauti informacijos po rugsėjo 11 d. atakų.

Įprastos ekstradicijos procedūros buvo apeinamos perkeliant tuzinus kalinių, įtariamų ryšiais su terorizmu, vadovaujantis *The Washington Post* pranešime pateikta informacija. Įtariamieji buvo pervežti į valstybes, su kurių žvalgybos tarnybomis CŽA palaiko artimus ryšius ir kur kankinimas yra leidžiamas.

Vadovaujantis pranešimu, JAV žvalgybos agentai dalyvavo daugelyje tardymų. CŽA atstovas vakar pasakė, kad CŽA nekomentuos pareiškimų. Valstybės departamento atstovas pasakė, kad JAV „labai artimai dirbo su kitomis valstybėmis“ – tai yra pasaulinė kova su terorizmu“. <...>

Įtariamųjų suėmimas ir pervežimas į trečiąją valstybę neinicijavus jokio teisinio proceso dar žinomas kaip „perdavimas“. Priežastis, dėl kurios įtariamasis siunčiamas į trečiąją valstybę, o ne į JAV, pasak diplomatų, yra siekis išvengti plačiai nušviečiamų atvejų, nes tai galėtų lemti tolesnį islamo ekstremistų atsaką. <...>

JAV buvo kritikuojama kai kurių savo Europos sąjungininkų už kalinių laikymą „X-Ray“ stovykloje Gvantanamo įlankoje, Kuboje. Po to, kai Pentagonas išplatino kalinių užrištomis akimis ir klūpinčių ant žemės nuotraukas, gynybos sekretorius Donald Rumsfeld buvo priverstas ginti sąlygas, kuriomis jie buvo laikomi. Pilietinių teisių advokatai iš Los Andželo nesėkmingai bandė pasiekti, kad kaliniams iš „X-Ray“ stovyklos būtų pateikti kaltinimai JAV teismuose arba jie būtų laikomi karo belaisviais. JAV administracija tam priešinosi, tvirtindama, kad sulaikytieji, t. y. ir Talibano kovotojai, ir *Al-Qaida* nariai, negali būti laikomi karo belaisviais, nes jie teroristai, o ne kariai ir jie nėra pripažintos ir uniformuotos armijos dalis.“

253. 2002 m. balandžio 2 d. *ABC News* pranešė:

„JAV pareigūnai tarėsi, ar Zubaydah turėtų būti išsiųstas į valstybes, tokias kaip Egiptas ar Jordanija, kuriose galimi kur kas agresyvesni apklausos metodai. Tačiau toks pervežimas iškart iškeltų kankinimo klausimą. <...> Pareigūnai taip pat tarėsi dėl Zubaydah išsiuntimo į Gvantanamo įlanką ar į karo laivą jūroje. Anot šaltinių, jį būtina izoliuoti nuo kitų sulaikytųjų – tai dalis psichologinio karo, ir prieš jį gali būti panaudotos dar agresyvesnės priemonės.“

254. 2002 m. balandžio 2 d. dviejuose *Associated Press* pranešimuose teigiama:

„Zubaydah laikomas JAV nelaisvėje, tačiau neaišku, ar jis liks Pakistane, ar bus tarp 20 įtariamųjų *Al-Qaida* narių, kurie bus išsiųsti į JAV karo laivyno bazę Gvantanamo įlankoje, Kuboje, ar bus pervežtas į atskirą vietą.“

ir:

„JAV pareigūnai atsisako nurodyti, kur jis buvo laikomas. Tačiau jie pasakė, kad Jungtinėse Amerikos Valstijose jo artimiausiu metu sulaukti nesitikima. Galiausiai manytina, kad jis galėtų būti laikomas Afganistane, karo laive, JAV bazėje Gvantanamo įlankoje, Kuboje, ar pergabentas į trečiąją šalį.“

255. 2002 m. gruodžio 26 d. *The Washington Post* publikavo išsamų straipsnį pavadinimu „Streso ir prievartos taktika, naudota įtariamiesiems terorizmu, kurie buvo laikomi slaptuose kalėjimuose užsienyje“. Tame straipsnyje buvo išsamiai aprašyta asmenų perdavimo praktika ir situacija apibendrinta šitaip:

„informacijos išmušinėjimas, dažnai kartu su sąjungininkais, turinčiais abejotina reputaciją, jei kalbėtume apie žmogaus teises; tuo metu tradicinė riba tarp to, kas teisinga ir neteisinga, teisėta ir nežmoniška, keičiasi ir susilieja. <...>

„Jeigu tu nepažeidi kieno nors žmogaus teisių kažkuriuo metu, tu greičiausiai savo darbo nedirbi“, – pasakė vienas pareigūnas, kuris kontroliavo kaltinamų terorizmu asmenų paėmimą į nelaisvę ir pervežimą.“

Straipsnyje taip pat paminėta, kad:

„buvo daugybė slaptų kalėjimų užsienyje, kur netaikoma įprastinė JAV procedūra <...>, kur CŽA vykdo įtariamų teroristų apklausas ar joms vadovauja <...>, jos nepasiekiamos pašaliniais ir dažnai netgi kitoms valdžios institucijoms. Be Bagramo ir Diego Garsijos, CŽA turi dar kitų sulaikymo centrų užsienyje ir dažnai naudojasi užsienio šalių žvalgybos tarnybų patalpomis.“

The Washington Post taip pat pateikė šias detales apie asmenų perdavimo procedūrą:

„Specialios komandos dažnai „supakuoja“ kalinius pervežti, uždėdamos jiems ant galvų gobtuvus, užkimšdamos burnas ir pritvirtindamos juos prie neštuvų lipnia juosta.“

Šis straipsnis buvo išplatintas visame pasaulyje. Pirmosiomis 2003 m. savaitėmis jis, be kita ko, buvo aptariamas *Economist* vedamajame straipsnyje ir įtrauktas į Pasaulinės organizacijos prieš kankinimą pareiškimą.

1. 2005 m. paskelbti pranešimai

256. 2005 m. lapkričio 2 d. *The Washington Post* pranešė, kad JAV naudojosi slaptomis sulaikymo vietomis Rytų Europoje ir kitur, siekdamas ten neteisėtai laikyti terorizmu įtariamus asmenis. Straipsnyje „CŽA laiko įtariamus terorizmu slaptuose kalėjimuose“ buvo cituojami šaltiniai iš JAV Vyriausybės, o konkrečiai iš CŽA, tačiau nebuvo nurodytos konkrečios Rytų Europos vietos. Straipsnį parašė Amerikos žurnalistė Dana Priest. Ji su tuo susijusias šalis pavadino „Rytų Europos šalimis“.

Jame buvo teigiama (tiek, kiek tai susiję su nagrinėjamu klausimu):

„Pasak JAV ir užsienio šalių pareigūnų, susipažinusių su susitarimu, CŽA slepia ir tardo kai kuriuos iš savo svarbiausių paimtų į nelaisvę *Al-Qaida* narių sovietinės eros pastatuose Rytų Europoje.“

Tokios išslaptintos patalpos yra dalis uždaros kalėjimų sistemos, kurią CŽA sukūrė beveik prieš ketverius metus ir į kurią įvairiais laikotarpiais buvo įtrauktos vietos aštuoniose šalyse, įskaitant Tailandą, Afganistaną ir kelias demokratines šalis Rytų Europoje, taip pat nedidelį centrą Gvantanamo įlankos kalėjime Kuboje, kaip nurodė esami ir buvę žvalgybos pareigūnai ir diplomatai iš trijų žemynų.

Slaptas visuotinis kalėjimų tinklas yra centrinis CŽA netradicinio karo su terorizmu elementas. Jis priklauso nuo užsienio šalių žvalgybos tarnybų bendradarbiavimo ir net nuo bazinės informacijos apie sistemą įslaptinimo nuo visuomenės, užsienio pareigūnų ir beveik visų Kongreso narių, kuriems pavesta prižiūrėti slaptą CŽA veiklą.

Apie tokių patalpų, kurios įslaptintuose Baltųjų rūmų, CŽA, Teisingumo departamento ir Kongreso dokumentuose minimos kaip „slapti kalėjimai“, egzistavimą ir vietą žino tik keli pareigūnai Jungtinėse Amerikos Valstijose ir paprastai tik prezidentas ir keletas aukščiausio rango žvalgybos pareigūnų kiekvienoje priimančiojoje šalyje.

<...>

Nors CŽA ir nepripažįsta savo sistemos detalių egzistavimo, žvalgybos pareigūnai gina agentūros požiūrį teigdami, kad sėkminga šalies gynyba reikalauja, kad agentūra galėtų sulaikyti ir apklausti įtariamus teroristus tiek, kiek tai yra būtina, ir be jokių apribojimų, nustatytų JAV teisinės sistemos ar net karo tribunolų, įsteigtų Gvantanamo įlankoje laikomiems kaliniams.

Aukštų JAV pareigūnų prašymu *The Washington Post* neskelbia Rytų Europos šalių, dalyvaujančių slaptoje programoje, pavadinimų. Jie nurodė, kad šios informacijos atskleidimas galėtų sužlugdyti tose šalyse ir kitur vykdomą kovos su terorizmu veiklą ir dėl to jos galėtų tapti galimų teroristų atsakomųjų veiksmų objektu.

<...>

Vyriausybė negali laikyti kalinių taip izoliuotų slaptuose kalėjimuose Jungtinėse Amerikos Valstijose, tai neteisėta, todėl CŽA perkėlė juos į kitas šalis, kaip teigia kai kurie buvę ir esami žvalgybos pareigūnai ir kiti JAV Vyriausybės pareigūnai. Teisės ekspertai ir žvalgybos pareigūnai nurodė, kad CŽA kalėjimų veikla taip pat būtų pripažinta neteisėta pagal įstatymus kelių priimančiųjų šalių, kuriose sulaikytieji turi teises turėti advokatą ar gintis nuo įtarimų nusikalstama veikla.

Priimančiosios šalys kaip ir JAV pasirašė Jungtinių Tautų konvenciją prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą. Vis dėlto CŽA tardytojai užsienio kalėjimuose gali naudoti CŽA patvirtintus „sustiprintus tardymo metodus“, nors kai kuriuos iš jų draudžia Jungtinių Tautų konvencija ir JAV karo teisė. Tarp jų naudojama tokia taktika kaip skandinimo imitavimas, kai kalinys (kalinė) priverčiamas patikėti, kad jis ar ji skęsta.

<...>

Per kelerius pastaruosius metus pamažu pradėjo ryškėti CŽA kalėjimų programos kontūrai. Kanados, Italijos, Prancūzijos, Švedijos ir Nyderlandų parlamentai pradėjo tyrimus dėl įtartinės CŽA veiklos, susijusios su slaptu jų piliečių ar teisėtų gyventojų paėmimu ir nelaisvę ir perdavimu į agentūros kalėjimus.

Daugiau nei 100 įtariamų teroristų CŽA nusiuntė į šią slaptą sistemą, kaip teigia esami ir buvę JAV žvalgybos pareigūnai ir užsienio šaltiniai. Šis apytikslis skaičius, paremtas šaltinių, teigusių, kad jų žinios šiuo klausimu nėra tikslios, informacija, neapima kalinių, kurie buvo perimti Irake.

Anot šaltinių, sulaikytuosius galima iš esmės suskirstyti į dvi kategorijas.

Kaip teigia esami ir buvę žvalgybos pareigūnai ir dar du kiti JAV Vyriausybės pareigūnai, apie 30 jų yra laikomi pagrindiniais įtariamaisiais terorizmu ir jie laikomi pagal aukščiausius slaptumo reikalavimus CŽA finansuojamose ir šios organizacijos personalo valdomose „juodosiose vietose“, įskaitant vietas, veikiančias Rytų Europoje ir kitur. Dvi šiai kategorijai priklausančios vietos (Tailandas ir karinis kalėjimas Gvantanamo įlankoje) buvo uždarytos atitinkamai 2003 m. ir 2004 m.

Kita grupė (kuriai, pasak šaltinių, priklauso daugiau kaip 70 sulaikytųjų) yra laikoma ne tokia reikšminga, kadangi jai priklausantys asmenys ne taip tiesiogiai susiję su terorizmu ir jų žvalgybinė vertė mažesnė. Šie kaliniai, iš kurių kai kurie iš pradžių buvo nuvežti į slaptus kalėjimus, yra pristatomi žvalgybos tarnyboms Egipte, Jordane, Maroke, Afganistane ir kitose šalyse. Šis procesas kartais žinomas kaip „perdavimas“. Nors pirmo lygmens slaptiems kalėjimams vadovauja CŽA pareigūnai, šiose šalyse esančius kalėjimus administruoja priimančiosios šalys, ir CŽA prie to prisideda finansine parama, o kartais – ir vadovavimu.

<...>

30 svarbiausių įkalintų *Al-Qaida* narių laikomi visiškai izoliuoti nuo išorinio pasaulio. Įkalinti tamsoje, dažnai požeminėse vienutėse, jie neturi jokių juridškai pripažintų teisių ir niekas, išskyrus CŽA, negali nei su jais kalbėtis, nei jų pamatyti ar kitaip įvertinti jų gerovę, kaip nurodo esami ir buvę JAV bei užsienio šalių valdžios ir žvalgybos pareigūnai.

<...>

Rytų Europos šalys, kurias CŽA įtikino paslėpti paimtus į nelaisvę *Al-Qaida* narius, yra demokratinės šalys, kurios priėmė teisės viršenybės ir asmens teisių principus po dešimtmečius trukusio Sovietų režimo dominavimo. Kiekviena iš jų bandė pašalinti iš savo žvalgybos tarnybų asmenis, dirbusius kitų asmenų (daugiausia Rusijos ir organizuoto nusikalstamumo) vardu.

<...>

Anot esamų ir buvusių pareigūnų, iki 2002 m. vidurio CŽA sudarė slaptų kalėjimų susitarimus su dviem šalimis, įskaitant Tailandą ir vieną Rytų Europos šalį. Manoma, kad pirmojo papildomo asignavimo, skirto tokiam kalėjimui Afganistane, įslaptintame priede buvo minima apytiksliai 100 mln. dolerių suma. <...>

257. 2005 m. gruodžio 5 d. *ABC News* publikavo Brian Ross ir Richard Esposito ataskaitą „Šaltiniai pasakoja *ABC News* apie svarbiausius *Al-Qaida* asmenis, laikomus slaptuose CŽA kalėjimuose – 10 iš 11 aukštos vertės terorizmo lyderių taikyti „sustiprinti tardymo metodai“, kurioje išvardyti svarbiausi įtariamieji *Al-Qaida* nariai, laikyti Lenkijoje ir Rumunijoje, įskaitant pareiškėją. Ši ataskaita buvo prieinama internete tik labai trumpą laiką; ji buvo pašalinta iš *ABC News* tinklalapio netrukus po to, kai tuo klausimu įsikūšo tinklo savininkų vardu veikiantys teisininkai. Dabar ataskaitos turinys vėl yra prieinamas ir joje nurodyta:

„Du CŽA slapti kalėjimai veikė Rytų Europoje iki praėjusio mėnesio, kai jie buvo uždaryti po „Human Rights Watch“ ataskaitų apie jų egzistavimą Lenkijoje ir Rumunijoje.

Esami ir buvę CŽA pareigūnai, kurie kalbėjosi su *ABC News* su sąlyga, kad nebus atskleista jų tapatybė, teigia, kad JAV suskubo visus įtariamuosius išgabenti iš Europos prieš valstybės sekretorės Condoleezza Rice atvykimą šiandien. Pareigūnai teigia, kad 11 pagrindinių įtariamųjų *Al-Qaida* narių yra perkelti į naują CŽA vietą Šiaurės Afrikos dykumoje.

CŽA pareigūnai paprašė *ABC News* neįvardyti konkrečių šalių, kuriose veikė kalėjimai, teigdami, kad tai daroma dėl saugumo.

CŽA atsisako komentuoti, tačiau esami ir buvę žvalgybos pareigūnai teigia *ABC News*, kad 11 svarbiausių *Al-Qaida* asmenų visi vienu metu buvo laikomi buvusioje Sovietų oro bazėje vienoje Rytų Europos šalyje. Keletas iš jų vėliau buvo perkelta į kitą Rytų Europos šalį.

Visiems, išskyrus vieną iš šių 11, aukštos vertės įkalintiems *Al-Qaida* nariams buvo taikomi griežčiausi tardymo metodai, naudojami CŽA, vadinamieji „sustiprinti tardymo metodai“, kurių naudojimą patvirtino maždaug 14 CŽA pareigūnų ir apie kuriuos pirmą kartą *ABC News* pranešė lapkričio 18 d.

Rice šiandien vengė tiesioginio atsakymo į klausimą apie slaptus kalėjimus, pateiktą jai vykstant į Europą, kur slaptų kalėjimų ir slaptų skrydžių klausimas sukėlė didžiulį triukšmą.

Neįvardydama jokios valstybės, Rice pripažino, kad su tam tikrais teroristais buvo elgiamasi ypatingai. „21 a. paimti į nelaisvę teroristai taip lengvai netelpa į tradicines baudžiamojo ar karo teisingumo sistemas, kurios buvo sukurtos kitokiems poreikiams. Mes turėjome prisitaikyti“, – sakė Rice.

CŽA naudojo mažą privačių orlaivių komandą tam, kad svarbiausi įtariamieji *Al-Qaida* nariai būtų perkelti iš Afganistano ir Artimųjų Rytų į Rytų Europą, kur „Human Rights Watch“ identifikavo Lenkiją ir Rumuniją kaip valstybes, kuriose buvo slaptieji kalėjimai.

Bet Lenkijos gynybos ministras Radosław Sikorski *ABC* vyriausiajam tyrimo korespondentui Brian Ross šiandien teigė: „Mano prezidentas pasakė, kad šiuose pareiškimuose tiesos nėra.“

Ross paklausė: „Pone, ar Jūs turite kitų žinių, ar Jums žinoma, kad šios vietos, uždarytos per pastarąsias kelias savaites, veikė Jūsų tiesiogiai kontroliuojamoje bazėje?“ Sikorski atsakė: „Manau, kad tai yra viskas, ką galiu pasakyti apie tai.“

Rumunijoje, kur slaptas kalėjimas galėjo būti karinėje bazėje, kurią pernai aplankė gynybos sekretorius Donald Rumsfeld, naujasis Rumunijos ministras pirmininkas šiandien pasakė, kad nėra jokių CŽA kalėjimo egzistavimo įrodymų, bet jis ištirs šiuos pareiškimus.

Šaltiniai *ABC* teigia, kad CŽA slapti kalėjimai egzistavo nuo 2002 m. kovo mėn., kai vienas buvo įkurtas Tailande tam, kad jame būtų įkalintas pirmasis svarbus paimtas į nelaisvę *Al-Qaida* taikiny. Šaltiniai *ABC* teigia, kad dar vienas sutikimas dėl slaptos kalėjimo buvo gautas pernai iš Šiaurės Afrikos valstybės.

Šaltiniai *ABC News* teigia, kad CŽA turi sistemą, kaip kitus kalinius slaptai sugrąžinti į jų šalį, kai jie nebegali būti vertingi JAV.

Tie patys šaltiniai *ABC News* teigia, kad JAV žvalgyba taip pat išsiunčia kai kuriuos „neteisėtus kombatantus“ į valstybes, kurios naudoja griežtesnius tardymo metodus nei tie, kurie yra patvirtinti JAV žvalgybos pareigūnų. Jie teigia, kad Jordanija, Sirija, Marokas ir Egiptas buvo tarp valstybių, kuriomis naudotasi tam, kad prisipažinimai būtų išgauti greitai naudojant metodus, griežtesnius nei tie, kurie buvo patvirtinti JAV žvalgybos pareigūnų. Šie kaliniai nebūtinai buvo minėtų valstybių piliečiai.

Vadovaujantis šaltiniais, tiesiogiai susijusiais su CŽA slaptų kalėjimų sistemos kūrimu, viskas prasidėjo nuo Abu [Zubaydah] paėmimo į nelaisvę Pakistane. Po to, kai ten jam buvo išgydytos šautinės žaizdos, CŽA perkėlė jį į Tailandą, kur jis buvo uždarytas mažame nebenaudojamame sandėlyje veikiančioje oro bazėje. Šaltinių teigimu, ten jo kamera buvo stebima 24 valandas per parą, o jo gyvybei pavojingas žaizdas gydė CŽA gydytojas, specialiai atsiųstas iš Langlio būstinės, kad užtikrintų tinkamą medicinines pagalbas suteikimą Abu Zubaydah. Pasveikęs jis sulaukė antausių, buvo sugriebiamas, verčiamas ilgas valandas stovėti šaltoje kameroje ir galiausiai surakintas ir aukštyn kojomis pririštas prie lentos, po 0,31 sekundės jis jau prašė pasigailėjimo ir ėmė bendradarbiauti. <...>“

2. *ABC News* 2009 m. pranešimai

258. 2009 m. rugpjūčio 20 d. *ABC News* paskelbė, kad iki 2005 m. pabaigos slaptas CŽA kalėjimas veikė Lietuvoje tam, kad ten būtų kalinami aukštos vertės *Al-Qaida* teroristai. Buvo skelbiama, kad, pasak „buvusių CŽA pareigūnų, kurie tiesiogiai dalyvavo CŽA programoje arba buvo apie ją informuoti“, „Lietuvos pareigūnai suteikė CŽA pastatą Vilniaus, šalies sostinės, priegose, kur aštuoni įtariamieji buvo laikomi daugiau nei metus“. Matthew Cole pranešime „Lietuva turėjo slaptą CŽA kalėjimą, kad mes atkreiptume į juos dėmesį“ teigiama:

„Trečioji Europos šalis buvo identifikuota *ABC News* kaip suteikusi CŽA patalpas slaptam kalėjimui aukštos vertės įtariamiesiems *Al-Qaida* nariams. Tai Lietuva, buvusi Sovietų valstybė. Buvę CŽA pareigūnai, kurie tiesiogiai dalyvavo itin slaptoje programoje arba buvo informuoti apie ją, teigia *ABC News*, kad Lietuvos pareigūnai suteikė CŽA pastatą Vilniaus, šalies sostinės, priegose, kur aštuoni įtariamieji buvo laikomi daugiau nei metus iki 2005 m. pabaigos, kai jie buvo perkelti dėl to, kad programa buvo paviešinta. *ABC News* peržiūrėti skrydžių įrašai patvirtina, kad CŽA lėktuvai tuo laikotarpiu vykdė pakartotinius skrydžius į Lietuvą.

CŽA teigė *ABC News*, kad dabar jau uždaryto kalėjimo vietos paskelbimas buvo „neatsakingas“. „CŽA viešai nediskutuoja, kur kalinimo vietos, susijusios su jos buvusiu sulaikymo programa, galėjo ar negalėjo būti, – teigė CŽA atstovas spaudai Paul Gimigliano.

„Mes paprasčiausiai nekomentuojame tokių pareiškimų, kurie pastaraisiais metais kartais pasirodydavo spaudoje. Tokių pareiškimų paskelbimo pavojai yra aiškūs. Tokie teiginiai galėtų, bent jau potencialiai, pasmerkti milijonus žmonių tiesioginei grėsmei. Tai yra neatsakinga.“ Buvę CŽA pareigūnai *ABC News* teigia, kad kalėjimas Lietuvoje buvo viena iš aštuonių sulaikymo vietų, kurias CŽA įsteigė po rugsėjo 11 d., kad jose įkalintų ir tardytų svarbiausius *Al-Qaida* asmenis, kurie buvo paimti į nelaisvę visame pasaulyje. Tailandas, Rumunija, Lenkija, Marokas ir Afganistanas anksčiau buvo identifikuoti kaip valstybės, kuriose buvo CŽA slapti kalėjimai.

Pasak programoje dalyvavusio buvusio žvalgybos pareigūno, buvusi Sovietų bloko šalis sutiko, kad kalėjimas būtų jos teritorijoje, nes norėjo geresnių santykių su JAV. Paklaustas, ar Bush administracija, ar CŽA pasiūlė paskatą mainais į kalėjimo įsteigimą, pareigūnas atsakė: „Mums nereikėjo to daryti.“ Pareigūnas teigė: „Jie buvo laimingi, kad mes atkreipėme į juos dėmesį.“

Per ambasadą Vašingtone Lietuvos Vyriausybė paneigė, kad slaptas kalėjimas buvo Lietuvos teritorijoje. „Lietuvos Vyriausybė paneigia visus gandus ir interpretacijas apie numanomą slaptą kalėjimą, kuris tariamai veikė Lietuvoje ir galimai buvo naudojamas [CŽA]“, – teigė ambasados atstovas spaudai Tomas Gulbinas.

CŽA slapti kalėjimai

Pasak dviejų aukščiausiųjų to meto valdžios pareigūnų, *The Washington Post* ir *ABC News* 2005 m. pabaigoje atskleistas kalėjimų Rytų Europoje buvimo faktas lėmė tai, kad CŽA uždarė kalėjimus Lietuvoje bei Rumunijoje ir iškėlė įkalintus *Al-Qaida* narius iš Europos. Pasak vieno iš buvusių CŽA pareigūnų, vadinamieji AVS buvo perkelti į „karo zonos“ patalpas, t. y. jie buvo perkelti į Iraką ir Afganistaną. Per devynis mėnesius Prezidentas Bush paskelbė apie programos egzistavimą ir įsakė 14 sulaikytųjų, įskaitant Khaled Sheikh Mohammed, Ramzi bin al Shihb ir Abu Zubaydah, perkelti į Gvantanamą, kur jie toliau buvo laikomi nelaisvėje.

CŽA AVS programa prasidėjo po to, kai 2002 m. kovo mėn. buvo paimtas į nelaisvę Abu Zubaydah. Vos per kelias dienas CŽA susitarė, kad Zubaydah būtų išskraidintas į Tailandą. Pasak programoje dalyvavusio buvusio CŽA pareigūno, vėliau, 2003 m. viduryje, Tailando Vyriausybė ir žvalgybos pareigūnai ėmė nervintis dėl to, kad Tailando teritorijoje veiks slaptas kalėjimas Zubaydah ir antram svarbiausiam sulaikytajam *Al-Qaida* nariui. Buvęs pareigūnas, susijęs su sulaikytųjų perkėlimu, teigė, kad vienas jų buvo perkeltas į kalėjimą Lenkijos žvalgybos bazėje 2002 m. gruodžio mėn. Pasak dviejų buvusių CŽA pareigūnų, kurie žinojo apie kalėjimo vietą, jis buvo žinomas kaip Rubino bazė.

Vienas iš buvusių slaptų kalėjimų programoje dalyvavusių CŽA pareigūnų leido *ABC News* peržiūrėti skrydžių informaciją, kurioje užfiksuoti orlaiviai, naudoti sulaikytiesiems pergabenti į slaptus kalėjimus Lietuvoje, Tailande, Afganistane, Lenkijoje, Rumunijoje, Maroke ir Gvantanamo įlankoje ir iš jų. Pareigūno teigimu, skrydžių tikslas buvo perkelti įtariamuosius terorizmu. Pareigūnas *ABC News* teigė, kad CŽA sudarė netikrus skrydžių planus, kurie turėjo būti pateikiami Europos aviacijos institucijoms. Jis teigė, kad lėktuvams, skridusiems į Lietuvą ir iš Lietuvos, pavyzdžiui, buvo nurodyta pateikti dokumentus, kuriuose teigiama, kad jie leisis kaimyninėse šalyse, nors iš tiesų jie leidosi Vilniuje. Buvęs CŽA pareigūnas *ABC News* teigė, kad „Suomija ir Lenkija buvo dažniausiai naudojamos kaip netikros kryptys“. Panaši lėktuvų nusileidimo sistema buvo naudojama ir Rumunijoje bei Lenkijoje.

Tardymo ir sulaikymo programa

Lietuva, Lenkija ir Rumunija – visos ratifikavo Konvenciją prieš kankinimą, taip pat Europos žmogaus teisių konvenciją. Visų trijų valstybių teisinėse sistemose kankinimas ir sulaikymas be teismo draudžiami. Kaip praneša Vokietijos savaitraštis *Der Spiegel*, Lenkijos institucijos šiuo metu atlieka tyrimą, ar valdžios pareigūnai pažeidė kokį nors Lenkijos įstatymą steigdami slaptą kalėjimą.

Žmogaus teisių tyrinėtojas John Stifton teigė: „Pavojuje yra svarbūs teisiniai dalykai. Kaip ir Lenkijoje ir Rumunijoje, CŽA personalas, kuris dalyvavo slaptame kalinime ir tardyme Lietuvoje, darė ne tik JAV federalinės teisės ir tarptautinės teisės pažeidimus, bet ir Lietuvos teisės pažeidimus dėl neteisėto sulaikymo, užpuolimo, kankinimo ir galimai karo nusikaltimų. Lietuvos pareigūnai, kurie dirbo su CŽA, taip pat pažeidė taikytiną Lietuvos teisę.“

Vašingtone nebuvo vieningos nuomonės dėl to, ar turėtų būti pradėtas tyrimas dėl tardymo ir sulaikymo programos. Federalinis teisėjas liepė CŽA išslaptinti ir iki kitos savaitės paskelbti didelę dalį agentūros generalinio inspektoriaus ataskaitos apie pirmuosius programos metus.

Generalinis advokatas Eric Holder sakė, kad jis svarsto, ar turėtų skirti specialų prokurorą programos pažeidimams ištirti po to, kai perskaitė generalinio inspektoriaus ataskaitą. Holder artimi šaltiniai teigė, kad svarstyti netinkamo elgesio, kuris peržengė TPB patvirtintas gaires, klausimas, įskaitant skandinimo imitavimo taikymą ir trukdymą miegoti iki 11 dienų. Prezidentas Obama pavadino metodus „kankinimu“ ir, pradėjęs eiti pareigas, per kelias dienas panaikino programą. Bet Prezidentas taip pat pasakė, kad jo administracija siekia „žiūrėti pirmyn“, o ne gręžiotis atgal į Bush eros tardymo ir sulaikymo politiką.

Vienas esamas žvalgybos pareigūnas, susijęs su generalinio inspektoriaus ataskaitos išslaptinimu, *ABC News* teigė, kad neužtušotos dalys atskleis, kaip ir kada CŽA tardytojai naudojo metodus ir taktikas, kurie neleidžiami TPB. „Dėmesys bus skiriamas atvejams, kai taisyklės buvo sulaužytos“, – teigė pareigūnas. „Bet prisiminkite, kad visi atvejai buvo perduoti Teisingumo departamentui ir tik vienas baigėsi baudžiamosios bylos iškėlimu“, – teigė pareigūnas, kalbėdamas apie CŽA sutarties dalyvio David Passaro, kuris 2003 m. mirtinai sumušė sulaikytąjį afganistanietį, nuteisimą.“

259. 2009 m. lapkričio 18 d. *ABC News* išleido dar vieną Matthew Cole ir Brian Ross pranešimą „CŽA slaptas „kankinimo“ kalėjimas rastas ištaigojoje jojimo akademijoje“, kuriame teigiama:

„CŽA pastatė vieną iš savo slaptų kalėjimų Europoje išskirtinėje jojimo akademijoje už Vilniaus, Lietuvoje, kaip teigė dabartinis Lietuvos valdžios pareigūnas ir buvęs JAV žvalgybos pareigūnas *ABC News* šią savaitę.

Ten, kur kadaise turtingi lietuviai rengė jojimo ant žirgų pasirodymus ir kavinėje gėrė kavą, CŽA įrengė betoninę struktūrą, kurioje galėtų naudoti šiurkščius metodus tam, kad vienu metu apklaustų iki aštuonių įtariamų *Al-Qaida* teroristų.

Žmogaus teisių tyrinėtojas John Stifton teigė: „Veiksmai tame kalėjime buvo neteisėti. Jie apėmė įvairias kankinimo formas, įskaitant trukdymą miegoti, vertimą stovėti, skausmingas įsitempimo padėtis.“

Lietuvos pareigūnai *ABC News* pateikė CŽA fiktyvios įmonės „Elite LLC“, kuri nusipirko nuosavybę ir joje 2004 m. pastatė „juodąją vietą“, dokumentus.

Lietuva sutiko leisti, kad CŽA kalėjimas būtų jos teritorijoje, po to, kai Prezidentas George W. Bush apsilankė šalyje 2002 m. ir pažadėjo paramą Lietuvos pastangoms įstoti į NATO.

„Naujosios NATO narės buvo tokios dėkingos už JAV vaidmenį joms stojant į organizaciją, kad būtų padariusios viską, ko JAV tuo metu prašė, – teigė buvęs aukštas Baltųjų rūmų pareigūnas Richard Clarke, dabartinis *ABC News* konsultantas. – Jos norėjo įtikti ir bendradarbiauti saugumo ir žvalgybos klausimais.“

Lietuvos Prezidentė Dalia Grybauskaitė atsisakė duoti interviu *ABC*.

ABC News pirmą kartą pranešė, kad Lietuva buvo viena iš trijų Rytų Europos valstybių, kartu su Lenkija ir Rumunija, kuriose CŽA slapta tardė įtariamus aukštos vertės *Al-Qaida* teroristus, tačiau iki šiol tiksliai kalėjimo vieta nebuvo patvirtinta.

Iki 2004 m. kovo mėn. ta vieta buvo jojimo akademija ir vietinės šeimos turima kavinė. Patalpos yra Antaviliuose, miške, 20 kilometrų į šiaurės rytus nuo Vilniaus miesto centro, šalia išskirtinio rajono, kur gyvena nemažai valdžios pareigūnų.

„Pastatas pastate“

2004 m. kovo mėn. šeima pardavė nuosavybę jau nebeegzistuojančiai įmonei „Elite LLC“, registruotai Delavere, Panamoje ir Vašingtone. Tą patį mėnesį Lietuva formaliai įstojo į NATO.

CŽA įrengė kalėjimą per kelis mėnesius. Atrodo, kad tai buvo daroma skraidinant surenkamas dalis iš užsienio. Kalėjimas buvo atidarytas 2004 m. rugsėjo mėn.

Pagal šaltinius, kurie matė patalpas, jojimo akademijoje buvo jojimo patalpos raudonu metaliniu stogu, arklidės ir kavinė. Jojimo patalpose CŽA pastatė storą betoninę sieną. Už sienos buvo įrengta tai, ką vienas iš Lietuvos šaltinių pavadino „pastatu pastate“.

Ant storų betoninių plokščių, kaip teigė šaltinis, buvo pastatytos „surenkamos atskiriamos sekcijos“ kaliniams, jos buvo penkių ar šešių pėdų atstumu viena nuo kitos. Kiekvienoje sekcijoje buvo dušas, lova ir tualetas. Įrengtos atskiros tardymo kameros. CŽA didelę likusią pastato dalį perdarė į garažą.

Kalėjime dirbantys žvalgybos pareigūnai buvo apgyvendinti netoliese, perdarytose arklidėse, kurių stogas buvo paaukštintas, kad būtų daugiau vietos. Elektra abiem pastatams buvo tiekama iš 2003 m. „Caterpillar“ autonominio generatoriaus. Visi kištukiniai renovuotų pastatų lizdai buvo pritaikyti 110 voltų įtampai, kad tiktų JAV pagamintiems įrenginiams. Europietiški kištukiniai lizdai ir įrenginiai dažniausiai naudoja 220 voltų įtampą.

Kalėjimo sekcijos nebuvo matomos vietiniams. Jie sako matę, kaip 2004 m. vasarą buvo iškasta daug žemės. Vietiniams, kurie matė judėjimą kalėjime ir priėjo paklausti dėl darbo, atsakė angliškai kalbantys sargybiniai. Jie buvo keičiami naujais sargybiniais kas 90 dienų.

Buvę CŽA pareigūnai, tiesiogiai dalyvavę itin slaptoje slaptų kalėjimų programoje ar informuoti apie ją, teigia *ABC News*, kad aštuoni įtariamieji buvo laikomi Vilniaus kalėjime daugiau nei metus. Skrydžių įrašai, kuriuos peržiūrėjo *ABC News*, patvirtina, kad CŽA lėktuvai vykdė pakartotinius skrydžius į Lietuvą tuo laikotarpiu. 2005 m. lapkričio mėn. po to, kai programa buvo paviešinta, kalėjimas buvo uždarytas, kaip ir kita „juodoji vieta“ Rumunijoje.

Lietuvos kalėjimas vienas iš daugelio Europoje, teigė pareigūnai

Pasak vieno buvusio CŽA pareigūno, CŽA perkėlė vadinamuosius AVS iš Europos į „karo zonos“ patalpas, t. y. jie buvo perkelti į Vidurinius Rytus. Per devynis mėnesius Prezidentas Bush paskelbė apie programos egzistavimą ir įsakė perkelti 14 sulaikytųjų, įskaitant Khaled Sheikh Muhammar, Ramzi bin al Shihb ir Abu Zubaydah, į Gvantanamą.

2009 m. rugpjūčio mėn., po to, kai *ABC News* paskelbė apie slapto kalėjimo už Vilniaus buvimą, Lietuvos Prezidentė D. Grybauskaitė paprašė atlikti tyrimą. D. Grybauskaitė sakė: „Jei tai tiesa, Lietuva turi apsivalyti, prisiimti atsakomybę, atsiprašyti ir pažadėti, kad to daugiau niekada nenutiks.“

Tuo metu Lietuvos valdžios pareigūnas neigė, kad jo valstybėje buvo slaptas CŽA kalėjimas. CŽA teigė *ABC News*, kad pranešimas apie Lietuvos kalėjimą buvo „neatsakingas“, ir atsisakė diskutuoti apie kalėjimo vietą.

Antradienį CŽA vėl atsisakė kalbėti apie kalėjimą. „CŽA teroristų tardymo programa baigta, – sakė CŽA atstovas spaudai Paul Gimigliano. – Ši agentūra viešai nediskutuoja, kur galėjo ar negalėjo būti sulaikymo vietos.“

Buvę CŽA pareigūnai *ABC News* teigė, kad kalėjimas Lietuvoje buvo vienas iš aštuonių, kuriuos CŽA įkūrė po rugsėjo 11 d., kad galėtų ten kalinti ir tardyti aukščiausius *Al-Qaida* vykdytojus, kurie buvo paimti į nelaisvę visame pasaulyje. Tailandas, Rumunija, Lenkija, Marokas ir Afganistanas taip pat buvo identifikuoti kaip šalys, kuriose buvo CŽA slapti kalėjimai. Prezidentas Barack Obama liepė uždaryti visus kalėjimus netrukus po to, kai sausio mėn. pradėjo eiti pareigas.

Lietuvos kalėjimas buvo paskutinė „juodoji vieta“, atidaryta Europoje po to, kai 2003 m. pabaigoje ar 2004 m. pradžioje buvo uždarytas CŽA slaptas kalėjimas Lenkijoje.

„Aišku, kad [kalėjimo] slaptumui išlaikyti prirėkė daug pastangų, – teigė John Sifton, kurio įmonė „One World Research“ tiria žmogaus teisių pažeidimus. – Yra priežastis, kodėl tokios detalės laikomos paslapyje. Tai gėda ir nusikaltimas.“

3. Kiti pranešimai (2009–2011 m.)

260. 2009 m. lapkričio 19 d. *The Washington Post* publikavo Craig Whitlock straipsnį „Lietuva tiria galimą „juodosios vietos“ buvimą. Jame teigiama:

„ANTAVILIAI, LIETUVA – šios vietovės gyventojai buvo sugluminti prieš penkerius metus, kai nekalbūs amerikiečiai statybininkai staiga atvyko į neveikiančias arklides ir pastatė didelį dviaukštį pastatą be langų, kurį apjuosė metalinė tvora ir apsaugos kameros.

Šiandien Lietuvos Seimo komitetas tiria, ar tankaus miško pakraštyje daugiau nei metus nuo 2004 m. iki 2005 m. pabaigos veikė slaptas CŽA kalėjimas terorizmu įtariamiesiems asmenims.

Lietuvos nekilnojamojo turto registro duomenys, kuriuos peržiūrėjo *The Washington Post*, rodo, kad nuosavybę 2004 m. nusipirko „Elite LLC“, neinkorporuota JAV įmonė, registruota apygardoje.

Lietuvos ir Vašingtono įrašai neatskleidžia atskirų „Elite LLC“ darbuotojų pavardžių, bet nurodo, kad vienintelė jos akcininkė – Panamos korporacija „Star Finance Group and Holdings, Inc.“. Nėra jokių įrašų apie tai, kad „Elite LLC“ turi dar kokios nors nuosavybės Lietuvoje.

Įmonė, kurios registraciją vėliau panaikino Kolumbijos apygardos institucijos, 2007 m. pardavė nuosavybę Lietuvos Vyriausybei, praėjus dvejiems metams po to, kai *The Washington Post* pirmą kartą atskleidė CŽA slaptų kalėjimų užsienyje tinklo, dar žinomo kaip „juodosios vietos“, įskaitant keletą kalėjimų Rytų Europoje, egzistavimo faktą.

Tuo metu *The Post* neatskleidė Rytų Europos valstybių, kurios dalyvavo slapoje programoje, pavadinimų, prašomas Baltųjų rūmų pareigūnų, tvirtinusių, kad atskleidimas galėtų pasmerkti tas valstybes *Al-Qaida* kerštui.

Lietuvos valdžia viešai nepatvirtino, kad nuosavybė buvo viena iš CŽA „juodųjų vietų“.

Vieta yra Antaviliuose, maždaug 15 mylių nuo sostinės Vilniaus, ir dabar ji naudojama Lietuvos valstybės saugumo departamento kaip mokymo centras. Departamento atstovai atsisakė komentuoti aplinkybes, kuriomis įsigijo nuosavybę, ar tai, kad ją naudojo CŽA. CŽA atstovas spaudai taip pat atsisakė komentuoti.

Buvęs Lietuvos kariuomenės kontržvalgybos pareigūnas Domas Grigaliūnas teigė, kad Lietuvos slaptosios tarnyboms buvo žinoma, jog JAV žvalgybos partneriai pastatė patalpas, nors jų tikrasis tikslas buvo itin įslaptintas.

„Jos atsirado tiesiog iš niekur, – teigė jis interviu. – Visi žinojo, kad jos mums buvo perduotos amerikiečių.“

Grigaliūnas teigė, kad 2004 m. Lietuvos karinės žvalgybos direktoriaus pavaduotojas jo paprašė sudaryti planą, kaip padėti „užsienio partneriui“, kuris norėjo atvežti asmenis į Lietuvą ir nusiimti jų buvimą kaip slaptos operacijos dalį.

Jis sakė, kad parengė keletą rekomendacijų, bet jam niekada nebuvo atskleista užsienio partnerio tapatybė ar tai, ar operacija buvo įvykdyta. Vis dėlto jis įsitikinęs, kad programa apėmė CŽA sulaikymo centrus asmenims, įtariamiesiems terorizmu.

„Aš neturiu jokių dokumentų, kad tai įrodyčiau, ir aš niekada nedirbau jokiam kalėjime, bet manau, kad jie ten egzistavo“, – sakė jis per interviu.

Kaimiečiai, kurie gyvena griūvančiame daugiabutyje, 100 jardų nuo vietos, prisiminė, kaip 2004 m. į mažą ir apleistą jojimo akademiją atvyko angliškai kalbantys statybininkai. Jie teigė, kad darbuotojai atsisakė atsakyti į klausimus, ką ten veikia, bet jie atsivežė kontenerius, pilnus statybinių medžiagų. Darbuotojai iškasė daug žemių, todėl gyventojai manė, kad dalis naujų patalpų įrengta po žeme.

„Jei priedavome arčiau, jie mums angliškai liepdavo eiti šalin“, – teigė netoliese gyvenantis pensininkas. Jis kalbėjo anonimiškai, teigdamas, kad bijo būti nubaustas: „Mes iš tiesų svarstėme, ką jie ten daro. Mes netgi manėme, kad tai mafijos narkotikų operacija ar kažkas panašaus.“

Lietuvos Seimo NSGK nariai neseniai apsilankė patalpose, ketindami ištirti, ar CŽA laikė įtariamus terorizmu asmenis Lietuvos teritorijoje.

Tyrimą praėjusį mėnesį pavedė atlikti Seimas po to, kai *ABC News* rugpjūčio mėn. pranešė, kad 2004 m. ir 2005 m. į Vilnių dviem CŽA užsakomaisiais skrydžiais iš Afganistano atskraidinti kaliniai *Al-Qaida* nariai

Lietuvos valdžios pareigūnai tuo metu paneigė *ABC News* pranešimą ir teigė, kad nebuvo jokių dokumentų, patvirtinančių, kad orlaiviai kada nors leidosi jų šalyje. Bet Seimas nusprendė ištirti tai iš naujo po to, kai naujoji Lietuvos Prezidentė Dalia Grybauskaitė spalio mėn. pasakė turėjusi „netiesioginių įtarimų“, kad pranešimai apie CŽA kalėjimą teisingi, ir paskatino atlikti išsamesnį tyrimą.

NSGK pirmininkas Arvydas Anušauskas atsisakė komentuoti komiteto išvadas. Atsakydamas į raštu pateiktus *The Post* klausimus, jis teigė, kad komitetas apklaus „visus asmenis, kurie turėjo reikšmingos informacijos ar galėjo apie ją žinoti“.

„Komitetas turi visas teises ir įrankius patikslinti situaciją ir arba patvirtinti, arba paneigti bet kokius teiginius apie JAV CŽA sulaikytųjų perdavimą ir kalinimą Lietuvos Respublikos teritorijoje“, – teigė jis.

Lietuvos pareigūnus atlikti tyrimą spaudė ir Europos Taryba, oficiali žmogaus teisių sergėtoja, kuri taip pat atliko CŽA operacijų žemyne tyrimą. Tarybos pareigūnai teigė gavę konfidencialios informacijos, patvirtinančios, kad CŽA užsakomieji lėktuvai skrido iš Afganistano į Vilnių 2004 m. ir 2005 m.

Tarybos žmogaus teisių komisaras Thomas Hammarberg duodamas interviu telefonu teigė, kad skrydžių įrašai buvo suklastoti tam, kad rodytų, jog lėktuvai leidosi kaimyninėse valstybėse, įskaitant Suomiją ir Lenkiją.

Hammarberg praeitą mėnesį lankėsi Vilniuje ir asmeniškai paskatino Lietuvos pareigūnus į šį reikalą žiūrėti rimčiau. „Aš jiems pasakiau, kad gana tikėtina, jog daugiau informacijos nutekės iš JAV, taigi jie turėtų paskubėti ir savo tyrimą atlikti dabar“, – teigė jis.“

261. 2009 m. gruodžio 22 d. *Agence France Press* publikavo Marielle Vitureau pranešimą „Lietuva galėjo turėti du JAV „karo su terorizmu“ kalėjimus“, kuriame teigiama:

„Vilnius – ištikima JAV sąjungininkė Lietuva galėjo turėti du „karo su terorizmu“ kalėjimus, kuriuos amerikiečių agentai naudojo įtariamiesiems *Al-Qaida* nariams tardyti“, – teigė tyrimo komisijos vadovas antradienį.

„Sulaikymo vietos egzistavo, – sakė reporteriams Arvydas Anušauskas pristatydamas praėjusį mėnesį Lietuvos įstatymų leidėjų pradėto tyrimo rezultatus. – Ir lėktuvai leidosi.“ Bet Anušauskas pažymėjo, kad nebuvo įmanoma pasakyti, ar įtariamieji buvo iš tiesų atvežti į Baltijos valstybę.

„Dėl „krovinio“ negaliu nieko patvirtinti, nes Lietuvos institucijos negalėjo atlikti įprastų patikrinimų, taigi nebuvo žinoma, kas buvo gabenama“, – paaiškino jis.

Buvęs Prezidentas Valdas Adamkus, kuris buvo valdžioje didžiąją dalį laikotarpio, kuriuo, manoma, veikė sulaikymo vietos, atmetė išvadas. „Aš esu įsitikinęs, kad tai niekada nevyko ir niekas man neįrodė, kad aš neteisus“, – teigė Adamkus agentūrai „Baltic News Service“.

Lietuvos Seimas pavedė atlikti tyrimą po to, kai JAV televizijos kanalas *ABC* pranešė, kad buvusi Sovietų respublika sutiko steigti CŽA „juodąją vietą“ ar slaptą kalėjimą belaisviams laikyti. *ABC* citavo neįvardytus buvusius žvalgybos pareigūnus. Toks žingsnis, jų teigimu, buvo žengtas mainais į tvirtą Vašingtono paramą Lietuvos priėmimui į NATO 2004 m.

Buvusios komunistinės JAV sąjungininkės Rumunija ir Lenkija praecityje taip pat susidūrė su panašiais teiginiais.

„Mes identifikavome vietas. Pirmasis projektas buvo plėtojamas nuo 2002 m. Atsižvelgiant į partnerių pageidavimus ir primestas sąlygas, patalpose turėjo būti laikomas vienas asmuo. Antrosios patalpos buvo pastatytos 2004 m.“, – teigė Anušauskas.

Manoma, kad antrosios patalpos buvo perdarytos iš jėjimo mokyklos Antaviliuose, maždaug 20 kilometrų (13 mylių) nuo Vilniaus. Ją 2004 m. kovo mėn. nupirko JAV registruota įmonė „Elite LLC“, kuri, manoma, buvo fiktyvi CŽA įmonė.

Vadovaujantis AFP gauta informacija, JAV ambasada Vilniuje dalyvavo perkant patalpas už du milijonus litų (579 000 eurų arba 829 000 dolerių).

„Pastatų išdėstymas, slaptumas, tvora aplink ir pavieniai VSD darbuotojų vizitai leido mūsų partneriams vykdyti veiksmus nekontroliuojamiems VSD ir naudoti patalpas taip, kaip jie norėjo“, – sakė Anušauskas, vartodamas Lietuvos saugumo tarnybos trumpinį.

Lietuvos nekilnojamojo turto registro duomenys rodo, kad Lietuvos valstybė nusipirko nuosavybę 2007 m. sausio mėn. Pranešama, kad nuo tada patalpos naudojamos kaip VSD mokymo centras.

Ministras Pirmininkas Andrius Kubilius, kuris valdžioje buvo nuo 2008 m. spalio mėn. laimėtų Seimo rinkimų, griežtai kritikavo VSD. „Didžiausią susirūpinimą kelia faktas, kad keletas darbuotojų, nesikonsultuodami su valstybės vadovu, priėmė įstatymus pažeidžiantį sprendimą“, – teigė jis reporteriams, pridėdamas, kad „VSD tapo valstybe valstybėje“.

Krašto apsaugos ministrė Rasa Juknevičienė teigė anksčiau maniusi, kad teiginiai – „nesąmonė“. „Aš to negalėčiau pasakyti šiandien“, – sakė ji reporteriams.

Tyrimas parodė, kad penki su CŽA susiję orlaiviai leidosi Lietuvoje nuo 2003 m. iki 2006 m. Du leidosi Vilniuje 2003 m. vasario 3 d. ir 2005 m. spalio 6 d. Antru atveju pasienio darbuotojams nebuvo leista patikrinti orlaivio, teigė Anušauskas.

Trys kiti orlaiviai leidosi Palangoje, Baltijos jūros pakrantėje, maždaug 330 kilometrų nuo Vilniaus, 2005 m. sausio 2 d. ir vasario 18 d. ir 2006 m. kovo 25 d.

Anušauskas teigė, kad tyrimo metu buvo nustatyta, jog Lietuvos valstybės vadovai apie šias vietas „nebuvo informuoti arba buvo informuoti tik paviršutiniškai“.

Adamkus buvo valdžioje nuo 1998 m. iki 2003 m. ir nuo 2004 m. iki 2009 m. Tarp jo kadencijų metus Prezidentu buvo Rolandas Paksas iki jo apkaltos proceso dėl kyšininkavimo.

Anksčiau šį mėnesį Paksas teigė, kad 2003 m. jis atmetė VSD prašymą perkelti įtariamuosius į Lietuvą. Tuometinis VSD vadovas Mečys Laurinkus šį mėnesį pasakė, kad prašymas tebuvo hipotetinis.“

262. 2011 m. gruodžio 8 d. *The Independent* publikavo A. Goldman ir M. Apuzzo straipsnį „Rumunijos slaptos CŽA kalėjimo viduje“. Nors straipsnyje buvo rašoma apie tariamą CŽA „juodąją vietą“ Bukarešte, jame taip pat buvo rašoma apie slaptą sulaikymo vietą Lietuvoje. Straipsnyje teigiama:

„Rumunijos kalėjimas buvo vadinamųjų „juodųjų vietų“, kurias CŽA valdė ir kontroliavo užsienyje, Tailande, Lietuvoje ir Lenkijoje, tinklo dalis. Visi kalėjimai buvo uždaryti iki 2006 m. gegužės mėn., o CŽA sulaikymo ir apklausos programa baigėsi 2009 m.

Priešingai nei Lietuvoje, kur CŽA kalėjimas buvo kaime, ar Lenkijoje, kur kalėjimas buvo paslėptas karinėje bazėje, CŽA kalėjimas Rumunijoje nebuvo atokioje vietoje. Jis buvo paslėptas akivaizdžioje vietoje, vos už kelių kvartalų nuo pagrindinės alėjos, gatvėje su medžiais ir namais, prie itin dažnai naudojamų traukinio bėgių.

<...>

Rumunijos ir Lietuvos kalėjimai buvo galiausiai uždaryti 2006 m. pirmojoje pusėje, prieš CŽA direktoriui Porter Gross paliekant savo postą. Vieni sulaikytieji buvo perkelti į Kabulą, kur CŽA juos galėjo teisėtai laikyti iki jų išsiuntimo į Gvantanamą. Kiti buvo išsiųsti atgal į jų valstybes.“

B. Lietuvos spauda

263. Pareiškėjas pateikė straipsnių, publikuotų Lietuvos spaudoje nuo 2003 m., kopijas. Straipsniuose kalbama apie paėmimą į nelaisvę ir sulaikytųjų perkėlimą į Gvantanamą ir jų kalinimo sąlygas.

Spaudos apžvalga, kurią pateikė pareiškėjas anglų kalba, gali būti apibendrinta taip:

„i) 2004 m. birželio 18 d. „Baltic News Service“ pranešė apie slaptą CŽA kalinimą, pažymėdama, kad JAV gynybos sekretorius Donald Rumsfeld pripažino, jog asmenys buvo slapta kalinami CŽA tam, kad būtų išvengta TRKK peržiūros. 2004 m. liepos 26 d. Delfi.lt, pagrindinė Lietuvos internetinė žinių tarnyba, paskelbė ilgą diskusiją apie „priemonių klausimą“ „kare su terorizmu“. Straipsnyje buvo aprašoma dilema, kuri kilo Europos valstybėms remiant JAV kovą su terorizmu dėl to, kad JAV sulaikymo ir tardymo metodai Afganistane, Gvantaname ir Irake buvo netinkami. 2004 m. spalio mėn. pagrindinis dienraštis *Lietuvos rytas* aprašė besitęsiantį JAV pareigūnų, kankinusių kalinius Afganistane, skandalą. 2005 m. kovo mėn. *Lietuvos rytas* pranešė, kad JAV sąjungininkai buvo „susierzinę“ dėl JAV naudojamų sulaikymo ir kankinimo metodų.

ii) 2004 m. gruodžio 17 d. „Baltic News Service“ pranešė apie slaptą CŽA kalėjimą Gvantanamo įlankoje ir kalinių *incommunicado* laikymą ten.

iii) 2005 m. kovo 7 d. pagrindinė Lietuvos naujienų agentūra ELTA pranešė, kad pirmosiomis dienomis po 2001 m. rugsėjo 11 d. JAV Prezidentas George Bush pasirašė įslaptintą dokumentą, kuriame CŽA suteiktos plačios teisės veikti slapta perduodant, sulaikant ir tardant asmenis. Remdamasi „kalinių perdavimo programa“, ELTA aprašė kai kurias netinkamas kalinių laikymo ir tardymo sąlygas.

iv) Kitą savaitę ELTA pranešė, kad Europos pareigūnai tirs, ar CŽA agentai pažeidė įstatymus vykdydami Europoje perdavimo operacijas, kurios apėmė asmenų perkėlimą į valstybes, kuriose jie galėjo būti kankinami. Pasak ELTA, „CŽA paprastai šias operacijas organizuoja su vietos žvalgybos organizacijų sutikimu; Italijos, Vokietijos ir Švedijos vyriausybės tiria, ar šie veiksmai nepažeidžia vietos įstatymų ir žmogaus teisių.“ Po to sekė 2005 m. spalio 25 d. „Baltic News Service“ pranešimas apie tai, kad JAV Vyriausybė siekia atleisti CŽA darbuotojus nuo draudimo taikyti žiaurus ir žeminančio elgesio metodą.

v) 2005 m. lapkričio 2 d. ELTA pranešė apie įtarimus dėl slapto sulaikymo vietų kaimyninėje Lenkijoje ir Rumunijoje, pažymėdama, kad abi šalys paneigė CŽA slaptų kalėjimų egzistavimą jų teritorijose, bet Europos Taryba pareiškimus tyrė.

vi) 2005 m. lapkričio mėn. Lietuvoje atsirado pranešimų, kad orlaiviai, siejami su CŽA perdavimo programa, įskaitant orlaivius Nr. N313P ir N379P, naudojami Lietuvos oro erdve. Lietuvos laikraščiai 2005 m. lapkričio mėn. paskelbė keletą pranešimų, kuriuose detalios aprašomi įtarimai, kad CŽA slaptų kalėjimų tinklas egzistavo.“

IX. TARPTAUTINIAI TYRIMAI DĖL CŽA SLAPTO KALINIMO IR ĮTARIAMŲ TERORIZMU ASMENŲ PERDAVIMO Į EUROPA, ĮSKAITANT LIETUVĄ

A. Europos Taryba

1. Procedūra pagal Konvencijos 52 straipsnį

264. 2005 m. lapkričio mėn. Europos Tarybos generalinis sekretorius p. Terry Davis, veikdamas pagal Konvencijos 52 straipsnį ir atsižvelgdamas

į pranešimus apie Europos susitarimus, susijusius su slapto perdavimo skrydžiais, nusiuntė tuometinėms 45 Konvencijos valstybėms narėms, įskaitant Lietuvą, klausimyną.

Valstybių narių paprašyta paaiškinti, kaip jų vidaus teisė užtikrina efektyvų Konvencijos nuostatų įgyvendinimą šiais keturiais klausimais: 1) adekvati užsienio agentų veiksmų jų jurisdikcijoje kontrolė; 2) adekvačios garantijos siekiant užkirsti kelią bet kokio asmens, esančio jų jurisdikcijoje, nepripažįstamam laisvės atėmimui, įskaitant jo gabenimą dalyvaujant užsienio agentams ar jiems nedalyvaujant; 3) adekvatus atsakas (įskaitant efektyvius tyrimus) į bet kokius įtarimus dėl galimų EŽTK įtvirtintų teisių pažeidimų, o būtent laisvės atėmimo kontekste, kai tokius padarinius sukėlė užsienio agentų veiksmai; 4) ar nuo 2002 m. sausio 1 d. bet koks valstybės pareigūnas buvo susijęs (veiksmu ar neveikimu) su tokio laisvės atėmimo ar sulaikytųjų gabenimo atvejais; ar vyko (buvo užbaigtas) koks nors oficialus tyrimas.

265. Lietuvos atsakymą parengė Užsienio reikalų ministerija, vadovaudamasi informacija, kurią pateikė atitinkamos institucijos. Atsakymas buvo patvirtintas Lietuvos Vyriausybės pasitarime ir aptartas Seimo Užsienio reikalų komiteto posėdyje, kuriame buvo svarstomas JAV slaptųjų tarnybų veiklos Europoje, tariamai pažeidžiančios žmogaus teises, klausimas. Jokia kompetentinga valstybės institucija nei Užsienio reikalų ministerijai rengiant atsakymus, nei svarstant klausimą Seimo Užsienio reikalų komitete nepateikė įrodymų, patvirtinančių, kad CŽA ar kitos JAV slaptosios tarnybos dalyvavo neteisėtai kalinant įtariamus teroristus Lietuvos teritorijoje. Taip pat nebuvo jokios informacijos, patvirtinančios, kad Lietuvos oro uostai buvo naudojami įtariamiesiems teroristams slaptai pervežti.

266. 2006 m. vasario mėn. Lietuvos Vyriausybė pateikė generaliniam sekretoriui atsakymus į pateiktus klausimus. Atsakyme buvo trumpa teisės aktų, reguliuojančių užsienio agentų veiklą Lietuvoje, santrauka, taip pat teorinė galimybė prašyti žalos atlyginimo dėl neteisėtų valstybės pareigūnų veiksmų.

267. 2006 m. kovo 7 d. laiške generalinis sekretorius pažymėjo, kad Lietuvos Vyriausybės pateikti paaiškinimai nepakankamai detalieai atsakė į visus pateiktus klausimus. Jis paprašė papildomų paaiškinimų dėl: 1) orlaivių, kurie galėtų būti užsienio agentūrų naudojami perdavimo tikslams, tranzito kontrolės mechanizmų ir kokia apimtimi Lietuvos institucijos galėtų turėti jurisdikciją tokių orlaivių atžvilgiu; 2) ar nuo 2002 m. sausio 1 d. Lietuvos pareigūnai buvo įtraukti į slaptą perdavimą ir ar buvo atliekamas su tuo susijęs tyrimas. Lietuva atsakė 2006 m. balandžio 7 d.

268. 2006 m. birželio 14 d. generalinis sekretorius paskelbė Papildomą ataskaitą pagal EŽTK 52 straipsnį dėl slapto įtariamų terorizmu asmenų kalinimo ir pervežimo, kuriuos vykdė užsienio agentūros ar tai buvo vykdoma jų nurodymu (SH/Inf92006)13). Ataskaitoje buvo atsakymų, gautų į antrus generalinio sekretoriaus laiškus, analizė.

Lietuvos atsakymai apie orlaivių, kurie galėtų būti užsienio agentūrų naudojami perdavimo tikslams, tranzito kontrolės mechanizmus ir kokia apimtimi Lietuvos institucijos galėtų turėti jurisdikciją tokių orlaivių atžvilgiu, buvo įrašyti ataskaitoje. Atitinkamuose skyriuose nurodyta:

„3. Orlaivių tranzito kontrolės mechanizmai

<...>

3.2. Valstybės orlaivis

51. Kelios valstybės detaliai aprašė savo nacionalinius įstatymus dėl užsienio valstybės orlaivių patikrinimo (Danija, Kroatija, Gruzija, Latvija, Lietuva ir Portugalija). Iš atsakymų matyti, kad iš esmės užsienio vyriausybės nereikia pateikti informacijos apie asmenų orlaivyje statusą ir tapatybę. Kai leidimas duodamas, valstybės orlaivis naudojasi imunitetu ir jo negalima tikrinti. <...> Jokia valstybė nemini specialių procedūrų ar sąlygų, kurios leistų užtikrinti efektyvias garantijas, kad nebus sunkių žmogaus teisių pažeidimų.

52. Latvija (2005 m.) ir Lietuva (2004 m.) priėmė išsamias taisykles, apibūdinančias leidimų išdavimo užsienio valstybės orlaiviams procedūrą. Prašymai suteikti leidimą turi būti pateikiami iš anksto. Juose turi būti nurodyta, be kita ko, keleivių skaičius (bet ne jų tapatybė, išskyrus VIP asmenis), skrydžio tikslas, skrydžio maršrutas ir naudojami oro uostai. <...>

53. Estija, Gruzija, Lietuva ir Slovėnija nurodo, kad bet kokiems sulaikytiems asmenims pervežti per jų teritorijas reikia išankstinio Teisingumo ministerijos arba Generalinės prokuratūros sutikimo. Vis dėlto, vadovaujantis Lietuvos ir Slovėnijos atsakymais, tokio sutikimo nebūtų reikalaujama, jei pervežimas būtų vykdomas oru be suplanuoto nusileidimo.

54. Priešingai nei atsakymuose į mano pirmąjį laišką (žr. Nr. SG/Inf(2006)5) 55 punktą), kelios valstybės dabar nurodo apie „bendrų“ arba „blanketinių“ leidimus ar teises. Remdamosi NATO taisyklėmis, Latvija ir Lietuva paskelbia, kad NATO turi teisę kontroliuoti ir ginti jų oro erdvę. Kariniai NATO valstybių orlaiviai yra atleidžiami nuo egzistuojančių kontrolės mechanizmų. <...> Tokie susitarimai, atrodo, paremti tarpusavio pasitikėjimu. Nepateikta informacijos apie galimas garantijas, kad nebus piktnaudžiaujama.

55. Lietuva nurodo, kad ji leido JAV orlaiviams naudotis savo oro erdve (leidimai kas kartą galiojo metus) nuo 2001 m. iki 2006 m. <...>“

Dėl klausimo, ar nuo 2002 m. sausio 1 d. (ar nuo Konvencijos įsigaliojimo dienos, jei tai įvyko vėliau) koks nors valstybės pareigūnas koku nors būdu, t. y. veikimu ar neveikimu, buvo išitraukęs į nepripažintą bet kokio asmens laisvės atėmimą ar bet kokio tokio asmens pervežimą, įskaitant atvejus, kai laisvę galėjo atimti kokia nors užsienio agentūra ar tai buvo vykdoma jos nurodymu, Lietuva atsakė neigiamai.

2. Parlamentinės Asamblėjos tyrimas – Marty tyrimas

269. 2005 m. lapkričio 1 d. Europos Tarybos Parlamentinė Asamblėja (toliau – PACE) pradėjo tyrimą dėl įtarimų, susijusių su ČŽA slaptais kalėjimais daugelyje valstybių narių, ir pranešėju buvo paskirtas Šveicarijos senatorius Dick Marty.

2005 m. gruodžio 15 d. Parlamentinė Asamblėja kreipėsi į Venecijos komisiją su prašymu pateikti nuomonę dėl slapto kalinimo teisėtumo atsižvelgiant į valstybių narių tarptautinius teisinius įsipareigojimus, o ypač atsižvelgiant į įsipareigojimus pagal Europos žmogaus teisių konvenciją.

(a) 2006 m. Marty ataskaita

270. 2006 m. birželio 7 d. senatorius Dick Marty pristatė Parlamentinei Asamblėjai savo pirmąją ataskaitą, parengtą atliekant 2005 m. lapkričio 1 d. inicijuotą tyrimą (žr. šio sprendimo 266 punktą), kurioje jis atskleidė vadinamąjį CŽA sulaikymų ir pervežimų pasaulinį „voratinklį“ ir tai, kad į šią sistemą galėjo būti įsitraukusios ir 14 Europos Tarybos valstybių narių. Dokumentas, kurį paskelbė PACE, vadinosi „Galimai vykę slapti kalnimai ir neteisėti tarpvalstybiniai sulaikytųjų pervežimai, susiję su Europos Tarybos valstybėmis narėmis“ (Dok. 10957) ir jis paprastai įvardijamas kaip „2006 m. Marty ataskaita“. Ataskaitoje detalai aiškinama CŽA ypatingo perdavimo operacijų sistema ir vadinamasis maršrutų, kuriais CŽA lėktuvai skrido vykdydami perdavimo misijas, „pasaulinis voratinklis“. Ataskaitoje apie Lietuvą nerašoma.

271. 1.8 skyriaus 22 dalyje teigiama:

„22. Šioje stadijoje nėra jokių formalių įrodymų apie slaptų CŽA sulaikymo centrų Lenkijoje, Rumunijoje ar kitoje Europos Tarybos valstybėje narėje egzistavimą, nors yra tam tikrų rimtų požymių ir tie požymiai vis stiprėja. Nepaisant to, aišku, kad nežinomas skaičius asmenų, kurie, manoma, yra teroristinių judėjimų nariai ar bendrininkai, buvo savavališkai ir neteisėtai sulaikyti ir / ar kalinami ir pervežami prižiūrint agentūroms, veikiančioms Amerikos institucijų vardu. Šie incidentai vyko oro uostuose ir Europos oro erdvėje, ir jie tapo įmanomi dėl akivaizdžiai aplaidaus stebėjimo arba dėl daugmaž aktyvaus vienos ar kelių Europos Tarybos valstybių narių vyriausybės departamentų dalyvavimo.“

272. 6 skyriuje „Vyriausybės požiūris“, be kita ko, nurodoma:

„230. Turi būti pasakyta, kad neatrodė, jog didžioji dalis vyriausybės nori nustatyti tariamus faktus. Surinktos informacijos visuma leidžia manyti, kad buvo mažai tikėtina, jog Europos valstybės visiškai nežinojo, kas kovos su tarptautiniu terorizmu kontekste vyko kai kurių iš jų oro uostuose, jų oro erdvėje ar jų teritorijoje esančiose amerikiečių bazėse. Kadangi jos nežinojo, tai ir nenorėjo žinoti. Nesuprantama, kaip tam tikros Amerikos agentūrų operacijos galėjo būti vykdomos be aktyvaus nacionalinių žvalgybos agentūrų dalyvavimo ar bent jau jų bendradarbiavimo. Jei taip ir buvo, būtų pateisinama kelti rimtą klausimą dėl tokių agentūrų efektyvumo ir teisėtumo. Pagrindinis kai kurių vyriausybės rūpestis aiškiai buvo vengti sutrikdyti savo santykius su JAV, svarbia partnere ir sąjungininke. Kitos vyriausybės, regis, dirba preziumuodamos, kad bet kokia informacija, kurią jos sužino iš savo žvalgybos tarnybų, neturėtų būti žinoma.“

273. 11 skyriuje pateiktos išvados. Ten, *inter alia*, nurodoma:

„280. Mūsų atlikta CŽA perdavimų programos analizė atskleidė tinklą, kuris panašus į „voratinklį“, apraizgiusį visą pasaulį. Analizė paremta oficialia nacionalinių ir tarptautinių oro eismo kontrolės institucijų pateikta informacija, taip pat kita informacija, įskaitant vidinius žvalgybos agentūrų, ypač Amerikos, šaltinius. Šis „tinklas“, pavaizduotas grafiškai, susideda iš kelių nusileidimo taškų, kuriuos mes padalijome į skirtingas kategorijas ir kuriuos sieja CŽA naudoti civiliniai lėktuvai ar kariniai orlaiviai.

<...>

282. Tik dviejose Europos valstybėse (Rumunijoje ir Lenkijoje) yra dar du kiti nusileidimo taškai, apie kuriuos reikia paaiškinti. Nors jie nepatenka į jokią pirmiau minėtą kategoriją, tam tikri požymiai mums leidžia teigti, kad jie yra „perdavimo maršruto“ dalis. Šie nusileidimai nėra CŽA skrydžių, kurie skirti vien logistikos tikslams ir sudaro 98 % visų skrydžių, dalis – jie priklauso tiems 2 % skrydžių, kurie mums kelia didžiausią nerimą. Šie patvirtinti faktai sustiprina prezumpciją, paremtą kitais elementais, kad šie nusileidimai yra sulaikytųjų išlaipinimo taškai, kurie yra netoli nuo slaptų sulaikymo centrų.

<...>

287. Nors akivaizdžių įrodymų griežtąja to žodžio prasme vis dar nėra gauta, bet susijusių ir susiliejusių elementų visetas rodo, kad slapto sulaikymo centrai iš tiesų egzistavo ir kad neteisėti tarpvalstybiniai pervežimai buvo vykdomi Europoje. Aš nesiruošiu veikti kaip baudžiamasis teismas, nes tai reikalautų neabejotinų įrodymų. Mano vertinimas atspindi įsitikinimą, paremtą atidžiu galimybių pusiausvyros nagrinėjimu, taip pat loginėmis išvadomis iš aiškiai nurodytų faktų. Nenorima pareikšti, kad šių valstybių institucijos yra „kaltos“, nes toleravo slaptus kalėjimus, tačiau norima pareikšti, kad jos „atsakingos“ už tai, kad neatliko savo pozityvios pareigos kruopščiai iširti rimtus kaltinimus dėl pagrindinių teisių pažeidimų.

288. Šia prasme reikia pasakyti, kad iki šios dienos šios valstybės gali būti skirtingai laikomos atsakingomis už konkrečių toliau nurodytų asmenų teisių pažeidimus (chronologinę tvarką stengiamasi kiek įmanoma išlaikyti):

- Švedija už Ahmed Agiza ir Mohamed Alzery;
- Bosnija ir Hercegovina už Lakhdar Boumediene, Mohamed Nechle, Hadj Boudella, Belkacem Bensayah, Mustafa Air Idir ir Saber Lahmar („alžyriečių šešetas“);
- Jungtinė Karalystė už Bisher Al-Raw, Jamil El-Banna ir Binyam Mohamed;
- Italija už Abu Omar ir Maher Arar;
- buvusioji Jugoslavijos Respublika Makedonija už Khaled El-Masri;
- Vokietija už Abu Omar, „alžyriečių šešetą“ ir Khaled El-Masri;
- Turkija už „alžyriečių šešetą“.

289. Kai kurios iš paminėtų valstybių, taip pat ir kitos galėtų būti laikomos atsakingomis už aktyvų ar pasyvų slaptą susitarimą (nes toleravo ar aplaidžiai atliko priežiūros pareigą) įsitraukiant į nežinomą skaičių asmenų, kurių tapatybė išlieka nežinoma, slaptą kalinimą ir neteisėtus tarpvalstybinius pervežimus:

- Lenkija ir Rumunija dėl slaptų sulaikymo centrų laikymo;
- Vokietija, Turkija, Ispanija ir Kipras už tai, kad buvo „sustojimo punktai“ skrydžiams, kuriais neteisėtai buvo pervežami sulaikytieji.“

(b) 2007 m. Marty ataskaita

274. 2007 m. birželio 11 d. PACE (Teisės reikalų ir žmogaus teisių komitetas) patvirtino antrąją senatoriaus Marty parengtą ataskaitą (toliau – 2007 m. Marty ataskaita) (Dok. 11302.rev.), kurioje buvo atskleista, kad laikotarpiu nuo 2002 m. iki 2005 m. aukštos vertės sulaikytieji buvo laikomi Rumunijoje ir Lenkijoje CŽA slaptuose sulaikymo centruose. Ataskaita neatmetė galimybės, kad CŽA slaptos sulaikymo vietos galėjo egzistuoti ir kitose Europos Tarybos valstybėse narėse.

Ataskaitoje buvo remiamasi, *inter alia*, daugiau nei 30 esamų ir buvusių JAV ir Europos žvalgybos agentūrų narių parodymais bei nauja kompiuterinių „duomenų eilučių“, gautų iš tarptautinės skrydžių planavimo sistemos, analize.

Lietuva dokumente nebuvo minima. Vis dėlto PACE paskatino valstybes atlikti tariamo slaptos CŽA įtariamų teroristų sulaikymo ir tardymo programos įgyvendinimo nacionalinius tyrimus ir pasiūlė sustiprinti slaptųjų tarnybų demokratinę kontrolę ir priežiūrą.

275. Įvadinėse pastabose dėl faktų nustatymo ir gautų įrodymų teigiama (tiek, kiek tai susiję su nagrinėjamu atveju):

„7. Šiuo metu yra pakankamai įrodymų, leidžiančių teigti, kad laikotarpiu nuo 2003 m. iki 2005 m. Europoje iš tiesų veikė CŽA slaptos sulaikymo vietos, o būtent Lenkijoje ir

Rumunijoje. Šias dvi šalis slaptų suėmimų kontekste dar 2005 m. lapkritį buvo paminėjusi „Human Rights Watch“. Tiesiogiai paprašius Amerikos Vyriausybei, *The Washington Post* jas įvardijo bendra sąvoka „Rytų Europos demokratinės šalys“, nors ir žinojo, kokios konkrečios šalys buvo su tuo susijusios. Paminėtina, kad *ABC* viename savo straipsnyje, paskelbtame interneto tinklalapyje, taip pat įvardijo Lenkiją ir Rumuniją, tačiau jų pavadinimai buvo labai greitai pašalinti; šio įvykio aplinkybės buvo paaiškintos mūsų ankstesnėje ataskaitoje. Mes taip pat gavome aiškų ir išsamų patvirtinimą iš mūsų pačių šaltinių tiek Amerikos žvalgybos tarnybose, tiek susijusiose šalyse, kad abiejose šalyse tikrai veikė slapti sulaikymo centrai pagal specialią CŽA programą, kurią sukūrė Amerikos valdžia po 2001 m. rugsėjo 11 d. įvykių, siekdama „nužudyti, paimti į nelaisvę ir kalinti“ įtariamus teroristus, kurie laikomi „aukštos vertės“. Mūsų tyrimo rezultatus papildomai patvirtina skrydžių duomenys, apie kuriuos būtent Lenkija teigia nieko nežinanti ir kuriuos mes galėjome patikrinti naudodamiesi įvairiais kitais dokumentiniais šaltiniais.

8. Slaptas sulaikymo vietas Europoje tiesiogiai ir išimtinai valdė CŽA. Kiek mums žinoma, vietos personalas nepalaikė jokių reikšmingų ryšių su kaliniais ir atlikdavo vien grynai logistines funkcijas, pavyzdžiui, užtikrino pastato išorės apsaugą. Vietos institucijos neturėjo žinoti tikslaus kalinių, kurie patekdavo į šias įstaigas, skaičiaus ar tapatybės – tai buvo informacija, kurios jos „neturėjo žinoti“. Nors tikėtina, kad labai nedaug žmonių susijusiose šalyse, įskaitant ir šalių valdžios institucijas, žinojo apie tokių centrų egzistavimą, mes manome, kad yra pakankamas pagrindas pareikšti, kad aukščiausiosios šalių institucijos žinojo apie CŽA neteisėtą veiklą jų teritorijose.

<...>

10. Dažniausiai šie veiksmai buvo vykdomi su būtiniais valdžios tarnybų leidimais, apsauga ar aktyvia pagalba. Mes manome, kad tokios pagalbos sistema buvo išvystyta 2001 m. spalio 4 d. patvirtintų NATO leidimų kontekste; kai kurie iš jų yra vieši, o kai kurie vis dar įslaptinti. Remiantis keliais sutampančiais šaltiniais, šie leidimai buvo lyg platforma dvišaliams susitarimams sudaryti, o tie susitarimai, savaime suprantama, iki šiol įslaptinti.

11. Mūsų manymu, valstybėms, įpainiotoms į šias programas, nepavyko išsiaiškinti tiesos: pagrindinių žmogaus teisių pažeidimo įrodymai yra aiškūs, patikimi ir patikrinami. Mažų mažiausiai jie yra tokie, kad atitinkamos valdžios institucijos turėtų pagaliau pradėti tinkamus nepriklausomus ir išsamius tyrimus ir liautųsi trukdyti teisminių ir parlamentinių institucijų pastangoms nustatyti tiesą. Tarptautinės organizacijos, ypač Europos Taryba, Europos Sąjunga ir NATO, turi apsvarstyti būdus, kaip būtų galima panašių pažeidimų išvengti ateityje ir užtikrinti valstybių privalomų įsipareigojimų žmogaus teisių ir asmens orumo apsaugos srityje vykdymą.

12. Neturint tyrimo įgaliojimų ar būtinų išteklių, mūsų tyrimai rėmėsi vien sumaniu turimos medžiagos naudojimu, pavyzdžiui, tūkstančių tarptautinių skrydžių įrašų analize, taip pat daugelyje šalių nustatytų šaltinių tinklu. Taigi labai kukliomis priemonėmis mes turėjome vykdyti realią „žvalgybinę“ veiklą. Mes sugebėjome užmegzti kontaktus su žmonėmis, kurie dirbo ar vis dar dirba atitinkamose institucijose, būtent žvalgybos tarnybose. Mes niekada neįsivienijome savo išvadų pavieniais pareiškimais ir naudojome tik tokią informaciją, kurią patvirtino kiti visiškai nepriklausomi šaltiniai. Jeigu būdavo įmanoma, mes patikrindavome savo informaciją tiek susijusiose Europos šalyse, tiek kitoje Atlanto pusėje arba naudodami objektyvius dokumentus ar duomenis. Akivaizdu, kad mūsų individualūs šaltiniai norėjo su mumis kalbėti tik su sąlyga, kad bus užtikrintas absoliutus anonimiškumas. Mūsų tyrimų pradžioje Teisės reikalų ir žmogaus teisių komitetas įgaliojo mus garantuoti savo kontaktiniams asmenims griežtą konfidencialumą, jeigu tai buvo būtina. <...> Šiuo metu susiję asmenys nėra pasirengę duoti parodymus viešai, tačiau kai kurie iš jų galėtų tą padaryti ateityje, jeigu aplinkybės pasikeistų. <...>

276. Ataskaitos 30 punkte pabrėžiama, kad „AVS programa priklausė nuo išimtinių leidimų – kurių pobūdis ir apimtis neturėjo precedento – tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu lygmenimis. 75 ir 83 punktuose priduriama:

„75. Pasak mūsų šaltinių, precedento neturinčių leidimų prireikė dėl CŽA sprendimo labiau akcentuoti Kovos su terorizmu centro sukarintą veiklą persekiojant ypač svarbius taikinius. Taigi JAV Vyriausybė turėjo ieškoti priemonių, kuriomis galėtų sufabrikuoti tarpvalstybinius partnerystės susitarimus su gerai išplėtotais kariniais elementais, o ne vien remtis esamais ryšių tinklais, per kuriuos CŽA agentai dirbo jau ištikus dešimtmečius.

<...>

83. Remdamasis savo tyrimais, kuriuos patvirtino daugybė šaltinių kelių šalių valdžios ir žvalgybos sektoriuose, manau galįs sau leisti tvirtinti, kad priemonės, skirtos CŽA pagrindiniams operatyvinės veiklos poreikiams patenkinti daugiašaliu lygmeniu, buvo išplėtos Šiaurės Atlanto sutarties organizacijos (NATO) kontekste.

<...>“

277. 2007 m. Marty ataskaitos 112–122 punktuose minimi dvišaliai susitarimai tarp JAV ir atitinkamų šalių dėl „juodųjų vietų“, skirtų aukštos vertės sulaikytiesiems laikyti. Šioje minėto dokumento dalyje nurodoma (tiek, kiek tai susiję su nagrinėjamu atveju):

„112. Nepaisant daugiašalės NATO sistemos svarbos, sudarant sąlygas platiems įgaliojimams vykdyti JAV kovos su terorizmu operacijas, svarbu pažymėti ir tai, kad pagrindiniai susitarimai dėl slaptų CŽA operacijų Europoje buvo sudaryti dvišaliu lygmeniu.

<...>

115. Šios kategorijos viršūnėje esantys dvišaliai susitarimai yra įslaptinti, ku griezčiausiai saugomi įgaliojimai dėl „gilių“ bendradarbiavimo formų, kurios numato, pavyzdžiui, „infrastruktūrą“, „materialinę paramą ir (ar) operatyvinį saugumą“ įgyvendinant CŽA slaptąsias programas. Mums šią aukščiausio lygmens susitarimų kategoriją apibūdino kaip žvalgybos sektorių, tolygų „priimančiosios šalies“ gynybos susitarimams, kurių pagrindu viena šalis vykdo operacijas, kurias ji laiko gyvybiškai svarbiomis savo pačios nacionaliniam saugumui, kitos šalies teritorijoje.

116. Įslaptinti „priimančiųjų šalių“ susitarimai, sudaryti siekiant numatyti CŽA „juodąsias vietas“ Europos Tarybos valstybėse narėse, patenka į paskutinę iš šių kategorijų.

117. CŽA inicijavo „veikimo susitarimų“ sudarymą su Lenkijos ir Rumunijos vyriausybėmis, siekdama, kad jai būtų sudarytos sąlygos laikyti savo aukštos vertės sulaikytuosius slapto suėmimo vietose atitinkamų šalių teritorijose. Lenkija ir Rumunija sutiko suteikti patalpas, kur būtų įkurtos šios vietos, garantuoti aukščiausią fizinio saugumo ir slaptumo laipsnį ir suteikti tvirtas garantijas, kad nebus kišamasi į šių vietų veiklą.

118. Mes nematėme jokio konkretaus susitarimo teksto, kuriame minimas aukštos vertės sulaikytųjų laikymas Lenkijoje ar Rumunijoje. Iš tiesų praktiškai beveik neįmanoma pamatyti įslaptintų dokumentų ar susipažinti su tiksliais susitarimų formuluotėmis, kadangi šiems dokumentams taikomas griežtas informacijos saugumo režimas, kuris ir pats laikomas paslapyje.

119. Vis dėlto mes kalbėjomės apie Aukštos vertės sulaikytųjų programą su keletu aukšto rango šaltinių kelių šalių, įskaitant JAV, Lenkiją ir Rumuniją, valdžios ir žvalgybos tarnybose. Keletu šių asmenų einamos pareigos leido jiems tiesiogiai dalyvauti derybose, kurios nulėmė šių dvišalių susitarimų sudarymą, ir (ar) daryti joms įtaką. Keli iš šių asmenų yra susipažinę su skirtingais AVS programos Europoje operacijų lygiais.

120. Šie asmenys kalbėjosi su mumis tik mums pateikus tvirtas jų konfidencialumo garantijas, kurios jiems buvo suteiktos pagal specialų įgaliojimą, gautą iš mano Komiteto praėjusiais metais. Dėl šios priežasties, siekdamas apsaugoti savo šaltinius ir išsaugoti savo tyrimų vientisumą, nevardysiu atskirų pavardžių. Vis dėlto galiu vienareikšmiškai nurodyti, kad jų parodymai – tiek, kiek jie patvirtina ir pagrindžia vienas kito parodymus, – laikytini patikimais, tikėtiniais ir autoritetingais.“

(c) 2011 m. Marty ataskaita

278. 2011 m. rugsėjo 16 d. PACE (Teisės reikalų ir žmogaus teisių komitetas) patvirtino trečiąją senatoriaus Marty parengtą ataskaitą „Piktnaudžiavimas valstybės paslaptimi ir nacionaliniu saugumu: parlamentinio ir teismo tyrimo dėl galimų žmogaus teisių pažeidimų kliūtys“ (toliau – 2011 m. Marty ataskaita), kurioje aprašomi nacionalinių tyrimų dėl CŽA slaptų kalėjimų kai kuriose Europos Tarybos valstybėse narėse rezultatai ir eiga.

279. Šios ataskaitos santraukoje nurodoma:

„Kaip teigia Teisės reikalų ir žmogaus teisių komitetas, slaptosios tarnybos ir žvalgybos agentūros turi atsakyti už žmogaus teisių pažeidimus, tokius kaip kankinimai, pagrobimai ar perdavimai, ir nuo deramo šių klausimų išnagrinėjimo jų negali ginti nepagrįstas rėmimasis „valstybės paslapčių“ doktrina.

Komitetas vertina teisinius ar parlamentinius tyrimus, kurie buvo pradėti po to, kai dviejose esminėse Asamblėjos ataskaitose, paskelbtose prieš penkerius metus, buvo įvardytos Europos šalių vyriausybės, kurios savo teritorijoje leido įkurti slaptus CŽA kalėjimus ar bendradarbiavo perduodant sulaikytuosius ir juos kankinant (įskaitant Lenkiją, Rumuniją, Lietuvą, Vokietiją, Italiją, Jungtinę Karalystę ir buvusiąją Jugoslavijos Respubliką Makedoniją).

Lietuvos, Lenkijos, Portugalijos ir Ispanijos prokurorus raginame nenuostoti dėti visų pastangų siekiant atskleisti tiesą, o Jungtinių Amerikos Valstijų institucijas raginame su jais bendradarbiauti. Komiteto nuomone, įmanoma sukurti teismines ir parlamentines procedūras, apsaugančias „teisėtą“ valstybės paslaptis, ir drauge patraukti valstybės agentus atsakomybėn už nužudymus, kankinimus, pagrobimus ar kitus žmogaus teisių pažeidimus.“

280. 14–15 ir 37–39 punktai buvo susiję su Lietuva. Juose nurodyta:

„14. Lietuvoje institucijos, atliekančios baudžiamąjį persekiojimą, pradėjo tyrimą po to, kai parlamentinis tyrimas atskleidė dviejų „juodųjų vietų“ egzistavimą šalyje. Tyrime ypač buvo remiamasi informacija, paskelbta 2010 m. Jungtinių Tautų jungtinėje slaptos kalėjimų studijoje, kuri buvo paremta skrydžių planų ir „duomenų eilučių“ analize, panašiais duomenimis, kuriais jau naudojoms siekiami atskleisti „juodųjų vietų“ buvimą Lenkijoje ir Rumunijoje. Britų nevyriausybinių organizacija „Reprieve“ taip pat suteikė Lietuvos [generaliniam prokurorui] svarbios informacijos savo 2010 m. rugsėjo 21 d. laiške. „Reprieve“ pateikė informacijos, skelbiančios, kad „aukštos vertės sulaikytasis“ Abu Zubaydah buvo slapta laikomas Lietuvoje 2004–2006 m. jo kelionės eigoje, kuri tariamai jį nuvedė iš Tailando į Šimanus Lenkijoje, po to į Gvantanamo įlanką ir Maroką. Po laikymo Lietuvoje nuo 2004 m. pavasario iki 2006 m. rugsėjo mėn. jis tariamai buvo grąžintas į Gvantanamo įlanką. Bet Lietuvos prokuratūra galiausiai sustabdė savo tyrimą, nepasiekusi jokių rezultatų – nepaisydama „Amnesty International“ prieštaravimų. „Amnesty International“ mano, kad prokurorai nesivadovavo daugeliu „akivaizdžių“ gairių ir per lengvai sutiko su tyrimo ribomis, kurias susiaurino valstybės paslapties iškelimas. Prokuratūra pateisina savo sprendimą sustabdyti tyrimą, suėjus senaties terminui, dėl piktnaudžiavimo tarnyba ir Amerikos institucijų atsakymo suteikti prašomos informacijos. Mes manome, kad bendradarbiavimo trūkumas iš Amerikos institucijų pusės, kaip ir anksčiau minėtais Vokietijos, Italijos ir Lenkijos institucijų atvejais, iš tiesų kelia rimtą problemą. Ši situacija taip pat susiklostė dėl požiūrio tų Europos vyriausybių, kurios visiškai apleido savo pačių nuosavybės kontrolę ir ją besąlygiškai atidavė Amerikos administracijai, priimdamos NATO sutarties 5 straipsnio įgyvendinimą ir veiklos priemones, su kuriomis sutiko aljanso narės. Taip Europos vyriausybės pačios save pastatė į priklausomumo poziciją ar netgi priklausomumo nuo geros Amerikos institucijų valios poziciją.

15. CPT savo vizito Lietuvoje 2010 m. birželio 14–18 d. ataskaitoje, kuri Lietuvos institucijų sutikimu buvo viešai paskelbta 2011 m. gegužės 19 d., pateikė slaptų kalėjimų

tyrimo pirminį vertinimą ir iškėlė klausimus dėl tyrimo operatyvumo, apimties visapusiškumo ir išsamumo. Šioje ataskaitoje svarbiausia tai, kad CPT pažymėjo „negavęs prašomos informacijos nei vizito metu, nei Lietuvos institucijų atsakyme 2010 m. rugsėjo 10 d. <...> Patvirtinta, kad detalesnės informacijos nebuvo įmanoma suteikti dėl to, kad didelė dalis tyrimo metu surinktos informacijos sudarė valstybės ar tarnybos paslaptį.“

CPT per 20 veiklos metų yra pasiekęs nepriekaištingų rezultatų, susijusių su informacijos, kuri gaunama jo delikačios misijos metu, konfidencialumo išsaugojimu. Jis paskelbia tik galutinę ataskaitą ir tik nacionalinių institucijų prašymu. Taigi, mano nuomone, nepriimtina, kad netgi CPT negali susipažinti su prašoma informacija, siekdamas nustatyti, kiek tai atitinka jo mandatą, ar Lietuvos prokuratūros tyrimas dėl rimtų kaltinimų kankinimu buvo atliktas pakankamai kruopščiai, kaip to reikalauja Europos konvencija prieš kankinimą ir nežmonišką ir žeminantį elgesį ir Europos žmogaus teisių konvencija.

<...>

37. Lietuvos Seimas pagaliau ėmėsi pakankamai rimto tyrimo, nors iš pradžių abejonių buvo. Išties, kai *ABC News* sukėlė pasipiktinimą, paminėdama anoniminius šaltinius, susijusius su CŽA, kurie tvirtino, kad Lietuva suteikė patalpas už Vilniaus, kur „aukštos vertės sulaikytieji“ buvo laikomi iki 2005 m. pabaigos, Seimo [NSGK] pirmininkas p. Arvydas Anušauskas pradėjo pirminį tyrimą. Gana greitai priimtos išvados pristatytos jungtiniame to komiteto ir Užsienio reikalų komiteto posėdyje ir jose buvo teigiama, kad nebuvo pakankamai įrodymų, kurie leistų pradėti oficialų parlamentinį tyrimą. Tačiau Europos Tarybos žmogaus teisių komisaro Thomas Hammarberg vizito Lietuvoje 2009 m. spalio mėn. metu komisaras ir Lietuvos Respublikos Prezidentė p. Grybauskaitė viešai išreiškė skepticizmą dėl pirminio tyrimo. 2009 m. lapkričio 5 d. Lietuvos Seimas galiausiai nurodė [NSGK] imtis išsamaus parlamentinio tyrimo, ir jo rezultatai buvo paskelbti tų metų gruodžio 22 d. Nepaisant trumpo laiko, išvados buvo gana svarbios: Lietuvos agentai dalyvavo Amerikos kalinių perdavimo ir slaptų kalėjimų programoje; buvo galima atsekti bent jau šešis orlaivius, naudotų programoje, nusileidimus. CŽA paprašė Lietuvos VSD padėti ruošti su terorizmo veikla susijusių asmenų įkalinimo vietas, ir manoma, kad tuo tikslu buvo paruoštos dvi vietos: atrodo, kad pirmoji niekada nebuvo naudota, o per tyrimą nebuvo nustatyta, ar asmenys iš tiesų buvo laikomi antroje (Antaviliuose, Vilniaus priegose). Tačiau buvo aišku, kad CŽA agentai galėjo patalpomis naudotis, kaip norėjo, be jokios VSD priežiūros tam tikrais laikotarpiais. Galiausiai tyrimas nenustatė, ar valstybės aukščiausieji vadovai buvo informuoti apie šį bendradarbiavimą. Tyrimas sukėlė atsistatydinimų bangą, atsistatydino ir VSD vadovas Povilas Malakauskas, ir užsienio reikalų ministras Vygaudas Ušackas. Pagrindinė parlamentinio tyrimo rekomendacija buvo pradėti pirmiau minėtą ikiteisminį tyrimą, kuris šiuo metu yra sustabdytas, nes JAV institucijos visiškai nebendradarbiauja.

38. Parlamentinio tyrimo metu komisijos nariai galėjo apžiūrėti dvi patalpas, tačiau to nebuvo leidžiama padaryti spaudos ir pilietinės visuomenės atstovams.

39. Vis dėlto CPT galėjo apžiūrėti dvi patalpas savo vizito Lietuvoje 2010 m. birželio 14–18 d. metu. Vizito ataskaita Lietuvos institucijų sutikimu buvo paskelbta 2011 m. gegužės 19 d. CPT padarė išvadą, kad „patalpose nebuvo nieko, kas leistų tvirtai manyti, jog jose buvo kalinama; tačiau abi patalpos galėjo būti pritaikytos kalinti santykinai nedidelėmis pastangomis.“

B. Europos Parlamentas

1. Fava tyrimas

281. 2006 m. sausio 18 d. Europos Parlamentas įsteigė Laikinąjį komitetą tariamam CŽA vykdytam kalinių gabenimui ir neteisėtam kalinimui Europos šalyse tirti (toliau – TDIP)

ir paskyrė p. Giovanni Claudio Fava pranešėju, suteikęs jam įgaliojimus iširti tariamą CŽA kalėjimų egzistavimo Europoje faktą. Fava tyrimo metu buvo surengta 130 susitikimų ir nusiųstos delegacijos į buvusiąją Jugoslavijos Respubliką Makedoniją, Jungtines Amerikos Valstijas, Vokietiją, Jungtinę Karalystę, Rumuniją, Lenkiją ir Portugaliją.

Laikotarpiu nuo 2001 m. pabaigos iki 2005 m. nustatyta ne mažiau kaip 1 245 CŽA skrydžiai Europos oro erdvėje.

282. Savo darbo metu TDIP analizavo konkrečius ypatingo perdavimo atvejus. Vadovaujantis Fava ataskaita, šie atvejai „apėmė neteisėtą kalinio pervežimą, kurį atliko slaptosios tarnybos ar kitos trečiojoje šalyje esančios tarnybos (įskaitant CŽA ir kitas Amerikos saugumo tarnybas, bet jomis neapsiribojant), į įvairias vietas, esančias už teisinės priežiūros ribų, kur kaliniai neturėjo nei pagrindinių teisių, nei teisių, kurias garantuoja įvairios tarptautinės sutartys, tokių kaip visos *habeas corpus* procedūros, teisė ginantis būti atstovaujama advokato, teisė į teisingą procesą per trumpiausią laiką ir pan.“

TDIP detaliam aprašė šiuos ypatingo perdavimo atvejus: Abu Omar (Hassan Mustafa Osama Nasr); Khaled El-Masri; Maher Arar; Mohammed El-Zari; Ahmed Agiza; „alžyriečių šešeto“ iš Bosnijos ir Hercegovinos; Murat Kurnaz; Mohammed Zammar; Abou Elkassim Britel; Binyam Mohammed; Bisher Al-Rawi; Jamil El-Banna ir Martin Mubanga.

TDIP susitiko su pačiais nukentėjusiais, jų atstovais, nacionalinių teisminių ir parlamentinių organų, atsakingų už konkrečius ypatingo perdavimo atvejus, vadovais, Europos ir tarptautinių institucijų atstovais, žurnalistais, kurie sekė šiuos atvejus, nevyriausybinių organizacijų atstovais, šios srities ekspertais komiteto susitikimuose ar oficialių delegacijų vizituose.

283. 2007 m. sausio 30 d. buvo paskelbta galutinė Fava tyrimo ataskaita. Kiek tai susiję su Lietuva, joje buvo rašoma:

1) Lietuva nepateikė jokio rašytinio atsakymo į komiteto kvietimą bendradarbiauti;

2) oficialūs Lietuvos atstovai negavo jokio prašymo susitikti su TDIP komiteto tyrėjais;

3) Lietuva nepateikė tyrėjams jokios vertingos informacijos.

Darbo dokumente Nr. 8 dėl susijusių su CŽA įmonių, CŽA naudotų orlaivių ir Europos šalių, kuriose leidosi CŽA orlaiviai, kuris buvo parengtas TDIP tyrimo metu ir pridėtas prie Fava ataskaitos, pateikiama CŽA orlaivių, kurie leidosi Europos Sąjungos valstybėse, analizė.

Joje nurodyta, kad vienas CŽA valdomas orlaivis, registruotas Nr. N8213G, atliko tarpinį nusileidimą Lietuvoje. Iš Seimo tyrimo dokumentų matyti, kad skrydis vyko 2003 m. vasario 4 d., lėktuvas nusileido Vilniaus oro uoste pakeliui į Varšuvą, Lenkiją (žr. šio sprendimo 173 punktą).

Darbo dokumento Nr. 8 atitinkamame skyriuje nurodyta:

„CŽA orlaivių tarpinio nusileidimo Lietuvos oro uostuose skaičius: 1.

Lietuvos susijusių oro uostų skaičius: 1 susijęs oro uostas.

Lietuvos oro uostų sąrašas: Vilnius (1).

CŽA orlaivių, atlikusių tarpinį nusileidimą Lietuvoje, skaičius: 1 CŽA orlaivis.

CŽA orlaivių, atlikusių tarpinį nusileidimą Lietuvoje, sąrašas: Nr. N8213G.

Bendras kiekvienam CŽA orlaiviui tenkančių tarpinių nusileidimų Lietuvoje skaičius ir atitinkamo orlaivio požymiai: Nr. N8213G, 1 tarpinis nusileidimas Lietuvoje“.

284. Europos Parlamentas patvirtino Fava ataskaitą 2007 m. vasario 14 d., 382 balsai už, 256 – prieš, 74 parlamentariai susilaikė.

2. 2007 m. Europos Parlamento rezoliucija

285. 2007 m. vasario 14 d. po to, kai Fava ataskaita buvo išnagrinėta, Europos Parlamentas priėmė rezoliuciją dėl CŽA tariamai vykdyto kalinių gabenimo ir neteisėto kalinimo Europos šalyse (Nr. 2006/2200INI) (toliau – 2007 m. EP rezoliucija). Lietuva joje neminima.

Bendrojoje rezoliucijos dalyje rašoma, be kita ko, apie „neoficialų transatlantinį susitikimą“, kuris vyko 2005 m. gruodžio 7 d. ir kuriame dalyvavo Europos Sąjungos ir NATO užsienio reikalų ministrai ir JAV valstybės sekretorė Condoleezza Rice. Atitinkamoje dalyje nurodyta:

„Europos Parlamentas,

<...>

L. kadangi Laikinasis komitetas iš konfidencialaus šaltinio gavo duomenų apie 2005 m. gruodžio 7 d. neoficialų transatlantinį Europos Sąjungos (ES) ir Šiaurės Atlanto sutarties organizacijos (NATO) užsienio reikalų ministrų, įskaitant JAV valstybės sekretorę Condoleezza Rice, susitikimą ir ši informacija patvirtina faktą, kad valstybės narės žinojo apie ypatingo perdavimo ir slapto kalinimo programą, o visi oficialūs Laikinojo komiteto pašnekovai pateikė netikslią informaciją šiuo klausimu,“.

286. Daleyse, susijusiose su Europos Sąjungos valstybėmis narėmis, teigiama:

„9. apgailestauja, kad Europos šalių valdžios institucijos neįvertino poreikio paprašyti JAV Vyriausybę paaiškinti slaptų kalėjimų buvimą už JAV teritorijos ribų;

<...>

13. smerkia tai, kad daugelis valstybių narių ir Europos Sąjungos Taryba nebendradarbiavo su Laikiniu komitetu; pabrėžia, kad valstybių narių ir ypač Tarybos bei jai pirmininkaujančių šalių elgesys visiškai neatitinka standarto, kurio tikėtis Parlamentas turi teisę;

<...>

39. smerkia ypatingą perdavimą kaip neteisėtą Jungtinių Amerikos Valstijų naudojamą kovos su terorizmu priemonę; taip pat smerkia, kad kai kurių Europos valstybių slaptosios tarnybos ir valdžios institucijos keletu atvejų nekreipė dėmesio į šią praktiką ir ją slėpė;

<...>

43. smerkia tai, kad Europos valstybės, pritardamos CŽA kontroliuojamiems skrydžiams, kurie kartais buvo naudojami ypatingam perdavimui ar neteisėtam sulaikytųjų gabenimui, arba juos toleruodamos, perleido savo oro erdvės ir oro uostų kontrolę, ir primena Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje įtvirtintus konkrečius jų įsipareigojimus, kuriuos patvirtino Europos komisija „Demokratija per teisę“ (Venecijos komisija);

44. išreiškia didelį susirūpinimą, kad CŽA kontroliuojamiems orlaiviams suteikti leidimai skristi ar leisti kitos šalies teritorijoje galėjo būti grindžiami, *inter alia*, NATO 2001 m. spalio 4 d. susitarimu dėl Šiaurės Atlanto sutarties 5 straipsnio įgyvendinimo;

<...>

48. patvirtina, jog, atsižvelgiant į Laikinojo komiteto antrojoje darbų dalyje gautus papildomus duomenis, neįtikėtina, kad kai kurios Europos vyriausybės nežinojo apie jų teritorijoje vykdytą veiklą, susijusią su ypatingais perdavimais;

<...>“

3. *Flautre ataskaita ir 2012 m. Europos Parlamento rezoliucija*

287. 2012 m. rugsėjo 11 d. Europos Parlamentas patvirtino Piliečių laisvių, teisingumo ir vidaus reikalų komiteto (toliau – LIBE komitetas) atstovės Héléne Flautre parengtą ataskaitą (toliau – Flautre ataskaita), kurioje pateikiami nauji įrodymai apie slaptų kalėjimų egzistavimą ir CŽA vykdytus ypatingus perdavimus Europos Sąjungos valstybėse narėse. Ataskaitoje, kuri buvo parengta praėjus 5 metams po Fava tyrimo, pateikta informacija apie naujus pažeidimus – Rumunijoje, Lenkijoje ir Lietuvoje, tačiau taip pat Didžiojoje Britanijoje ir kitose valstybėse – ir rekomendacijos dėl tinkamos atskaitomybės užtikrinimo. Į ataskaitą įtraukta Užsienio reikalų komiteto nuomonė ir rekomendacijos.

288. Posėdžiaudamas LIBE komitetas 2012 m. kovo 27 d. surengė klausimo „Kas naujo dėl tariamo CŽA neteisėto kalinimo ir kalinių pervežimo Europoje“ svarstymą. Svarstymo metu kaip ekspertas buvo išklaustytas p. Crofton Black iš Tiriamosios žurnalistikos biuro.

289. 2012 m. balandžio mėn. LIBE komiteto delegacija lankėsi Lietuvoje. Pareiškėjas pateikė ištrauką iš straipsnio (prancūziškai), parašytą Héléne Flautre ir Bertrand Verfaillė, kuris vadinosi „*Le programme secret de la CIA et le Parlement Européen – histoire d'un forfait, histoire d'un sursaut*“ ir kuriame buvo aprašytas LIBE komiteto delegacijos vizitas Lietuvoje. LIBE komiteto delegacija lankėsi Projekto Nr. 2 patalpose, kurios apibūdintos taip⁴:

„[Originalas prancūziškai]

Héléne Flautre décrit une sorte de « bâtiment dans le bâtiment », selon un principe de double coque, des salles plus basses de plafond que d'autres, des marches qui pourraient correspondre à celle que d'anciens prisonniers de la CIA se souviennent d'avoir empruntées, alors que leurs yeux étaient bandés. Le bâtiment est équipé d'un énorme appareil de conditionnement d'air et d'un système de pompage d'eau, dont on ne comprend pas bien l'utilité. <...>

[Vertimas]

Héléne Flautre apibūdina tam tikrą „pastatą pastate“, dvigubą struktūrą, kai kurie kambariai žemesnėmis lubomis nei kiti ir laiptai, kurie gali atitikti tuos, kuriais buvę kaliniai prisimena buvę vedami užrištomis akimis. Pastatas turi didžiulę oro kondicionavimo sistemą ir vandens siurbimo sistemą, kurių tikslas nėra aiškus.“

290. Išnagrinęs ataskaitą, 2012 m. rugsėjo 11 d. Europos Parlamentas priėmė rezoliuciją dėl tariamo CŽA vykdyto kalinių gabenimo ir neteisėto kalinimo Europos valstybėse: tolesni veiksmai po EP Laikinojo komiteto tariamam CŽA vykdytam kalinių gabenimui ir neteisėtam kalinimui Europos šalyse tirti ataskaitos (Nr. 2012/2033(INI)) (toliau – 2012 m. EP rezoliucija).

Jos bendrojoje dalyje nurodyta:

⁴ Vertimas iš prancūzų kalbos į anglų kalbą, kurį pateikė pareiškėjas, buvo redaguotas Teismo kanceliarijos ir buvo atlikti tam tikri pakeitimai.

„*Europos Parlamentas,*

<...>

T. kadangi Lietuvos valdžios institucijos, atlikdamos parlamentinius ir teisinius tyrimus, stengėsi atskleisti, kaip Lietuva dalyvavo vykdant CŽA programą; kadangi Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komitetui atlikus parlamentinį tyrimą dėl tariamo CŽA sulaikytų asmenų gabenimo ir kalinimo Lietuvos teritorijoje nustatyta, kad 2003–2005 m. Lietuvoje leidosi penki su CŽA siejami orlaiviai ir kad CŽA prašymu Lietuvoje buvo įrengtos dvi sulaikytiems asmenims laikyti pritaikytos įstaigos (Projektai Nr. 1 ir Nr. 2); kadangi Piliečių laisvių, teisingumo ir vidaus reikalų delegacija dėkoja Lietuvos valdžios institucijoms, kad jos 2012 m. balandžio mėn. Vilniuje priėmė Europos Parlamento narius ir sudarė sąlygas Piliečių laisvių, teisingumo ir vidaus reikalų delegacijai apžiūrėti Projektą Nr. 2; kadangi pastatų išdėstymas ir jų vidaus įrenginiai, atrodo, atitinka asmenų kalinimo sąlygas; kadangi, nepaisant paskesnio 2010 m. pradėto ir 2011 m. sausio mėn. baigto teismo tyrimo, dar yra daug neatsakytų klausimų, susijusių su CŽA operacijomis, vykdytomis Lietuvoje; kadangi Lietuvos valdžios institucijos pareiškė esančios pasirengusios atnaujinti tyrimus, jeigu paaiškės kita nauja informacija, ir kadangi prokuratūra pasiūlė suteikti papildomos informacijos apie baudžiamosios veikos tyrimą, kurio imtasi kaip atsako į Parlamento pateiktą raštišką prašymą; <...>“

291. 2012 m. EP rezoliucijos 14 dalyje, kurioje rašoma apie Lietuvoje atliktus tyrimus, nurodyta:

„[*Europos Parlamentas*]

<...>

„14. pažymi, kad, 2009–2011 m. atlikus parlamento ir teisminių institucijų tyrimus Lietuvoje, nebuvo galima įrodyti, jog Lietuvoje buvo slapta kalinami asmenys; ragina Lietuvos valdžios institucijas įvykdyti išpareigojimą atnaujinti baudžiamosios veikos, susijusios su Lietuvos dalyvavimu CŽA vykdytoje programoje, tyrimą, jeigu paaiškės nauja informacija, turint omenyje naujus įrodymus, paaiškėjusius iš Europos saugios oro navigacijos organizacijos pateiktų duomenų, iš kurių matyti, kad lėktuvas Nr. N787WH, kuriuo tariamai buvo skraidinamas Abu Zubaydah, 2005 m. vasario 18 d., skrisdamas į Rumuniją ir Lietuvą, sustojo Maroke; pažymi, kad Europos saugios oro navigacijos organizacijos pateiktų duomenų analizėje iš skrydžių planų „Rumunija – Lietuva“, 2005 m. spalio 5 d. Tiranoje (Albanija) pakeitus lėktuvą, ir iš 2006 m. kovo 26 d. skrydžio plano „Lietuva – Afganistanas“ per Kairą, Egiptą, taip pat atskleista naujos informacijos; mano, kad labai svarbu atliekant naujus tyrimus tirti ne tik valstybės pareigūnų piktnaudžiavimą jiems suteiktais įgaliojimais, bet ir galimą neteisėtą asmenų sulaikymą Lietuvos teritorijoje bei netinkamą elgesį su jais; ragina Generalinę prokuratūrą pagrįsti per Piliečių laisvių, teisingumo ir vidaus reikalų komiteto delegacijos vizitą jos nariams pareikštus teiginius, susijusius su kategoriškais teismo tyrimo išvadomis, kad „Lietuvoje įrengtose sulaikymo įstaigose (Projektų Nr. 1 ir Nr. 2 patalpose) sulaikyti asmenys nebuvo kalinami“; <...>“

4. 2013 m. Europos Parlamento rezoliucija

292. Atsižvelgdamas į tai, kad nėra jokios reakcijos į 2012 m. EP rezoliucijoje pateiktas rekomendacijas iš Europos Komisijos pusės, 2013 m. spalio 10 d. Europos Parlamentas priėmė Rezoliuciją dėl tariamo CŽA vykdyto kalinių gabenimo ir neteisėto kalinimo Europos šalyse (Nr. 2013/2072 (RSP) (toliau – 2013 m. Europos Parlamento rezoliucija).

Bendrojoje dalyje nurodyta:

„*Europos Parlamentas,*

<...>

F. kadangi Lietuvos valdžios institucijos pakartojo savo įsipareigojimą atnaujinti baudžiamosios veikos tyrimą dėl Lietuvos dalyvavimo CŽA programoje, jeigu bus gauta naujos informacijos, tačiau iki šiol to nepadarė; kadangi Lietuvos valdžios institucijoms pateikus savo pastabas EŽTT Abu Zubaydah byloje paaiškėjo, kad jų atliktuose tyrimuose yra esminių trūkumų ir kad jos nesugebėjo suvokti naujos informacijos prasmės; kadangi Lietuva 2013 m. antrąjį pusmetį pirmininkauja Europos Sąjungos Tarybai; kadangi 2013 m. rugsėjo 13 d. Lietuvos generaliniam prokurorui buvo pateiktas skundas, kuriame raginama ištirti įtarimus, jog Mustafa al-Hawsawi, kuris šiuo metu yra teisiamas karinės komisijos Gvantanamo įlankoje, vykdančią CŽA vadovaujamą programą buvo neteisėtai atgabentas, slapta kalinamas ir kankinamas Lietuvoje; <...>“

4 dalyje, kuri susijusi su Lietuva, nurodyta:

„[*Europos Parlamentas*]

<...>

4. ragina Lietuvą atnaujinti baudžiamosios veikos tyrimą dėl CŽA slaptų kalinimo įstaigų ir atlikti kruopštų tyrimą atsižvelgiant į visus pateiktus faktinius įrodymus, visų pirma susijusius su EŽTT nagrinėjama Abu Zubaydah prieš Lietuvą byla; prašo Lietuvą leisti tyrėjams atlikti išsamų perdavimo skrydžių tinklo tyrimą ir susisiekti su asmenimis, kurie, kaip viešai žinoma, organizavo minėtus skrydžius arba dalyvavo juos organizuojant; prašo Lietuvos valdžios institucijas kalėjimo vietoje atlikti teismo apžiūrą ir išanalizuoti telefonų įrašus; ragina jas visapusiškai bendradarbiauti su EŽTT bylose Abu Zubaydah prieš Lietuvą ir ŽTSI prieš Lietuvą; ragina Lietuvą atnaujinant baudžiamosios veikos tyrimą apsvarstyti kitų galimų aukų paraiškas dėl statuso ir (arba) dalyvavimo tyrime; ragina Lietuvą visapusiškai atsakyti į kitų ES valstybių narių prašymus suteikti informaciją, ypač į Suomijos ombudsmeno prašymą suteikti informaciją apie skrydį ar skrydžius, kurie, kaip galimas perdavimo programos maršrutas, gali susieti Suomiją ir Lietuvą; ragina Lietuvos generalinį prokurorą remiantis Mustafa al-Hawsawi skundu atlikti baudžiamosios veikos tyrimą; <...>“

5. 2015 m. Europos Parlamento rezoliucija

293. Paskelbus 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitą (žr. šio sprendimo 21–23 ir 69–88 punktus), 2015 m. vasario 11 d. Europos Parlamentas priėmė rezoliuciją dėl JAV Senato ataskaitos dėl CŽA veikloje naudojamų kankinimų (2014/2997(RSP) (toliau – 2015 m. EP rezoliucija).

Europos Parlamentas, pažymėdamas, kad pareiškėjo peticija nagrinėjama Europos Žmogaus Teisių Teisme, pakartojo raginimą valstybėms narėms „tirti kaltinimus, kad jų teritorijose būta slaptų kalėjimų, kuriuose žmonės buvo laikomi pagal CŽA programą, ir patraukti baudžiamojon atsakomybėn į šią veiklą įsitraukusius asmenis, atsižvelgiant į visus paaiškęjusius naujus įrodymus“.

Europos Parlamentas išreiškė susirūpinimą „dėl kliūčių, kurių kilo atliekant kai kurių valstybių narių dalyvavimo vykdančią CŽA programą nacionalinius parlamentinius ir teisinius tyrimus“.

6. 2015 m. spalio mėn. LIBE komiteto posėdis

294. 2015 m. spalio 13 d. LIBE komitete vyko posėdis klausimu „Tiriamas kalinių gabenimo ir neteisėto kalinimo, kurį Europos valstybėse vykdo CŽA, tyrimas“. Posėdžio tikslas buvo išanalizuoti visus buvusius ir vykstančius parlamentinius ir teisinius tyrimus dėl valstybių narių įsitraukimo į CŽA programą. Posėdyje Politikos departamentas C pristatė

tiriamąjį dokumentą dėl naujausios valstybių narių tyrimų dėl CŽA programos raidos, pavadintą „Kova dėl atskaitomybės? ES ir valstybių narių tyrimai dėl CŽA perdavimo ir slapto kalnimo programos“. Komitetas taip pat iš klausė p. Crofton Black iš Tiriamosios žurnalistikos biuro apžvalgą, kas buvo pasiekta tiriant teiginius, kad CŽA turėjo slaptų kalėjimų Europoje. P. Black teigė, kad po to, kai 2012 m. priimta EP rezoliucija ir 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaita, atsirado įtikinamų įrodymų, kad CŽA kalėjimas egzistavo Lietuvoje nuo 2005 m. vasario mėn. iki 2006 m. kovo mėn.

7. 2016 m. Europos Parlamento rezoliucija

295. 2016 m. birželio 8 d. Europos Parlamentas priėmė rezoliuciją dėl tolesnių veiksmų, susijusių su 2015 m. EP rezoliucija (Nr. 2016/2573(RSP)) (toliau – 2016 m. EP rezoliucija). Kiek tai susiję su Lietuva, rezoliucijoje rašoma:

„[Europos Parlamentas]

11. primygtinai ragina Lietuvą, Rumuniją ir Lenkiją, atsižvelgiant į visus pateiktus faktinius įrodymus, skubiai atlikti skaidrų, nuodugnų ir veiksmingą baudžiamąjį tyrimą dėl CŽA slaptų sulaikymo įstaigų jų atitinkamose teritorijose, patraukti žmogaus teisių pažeidėjus baudžiamojon atsakomybėn, leisti tyrėjams atlikti išsamų perdavimo skrydžių tinklo tyrimą ir susisiekti su asmenimis, kurie, kaip viešai žinoma, organizavo minėtus skrydžius arba dalyvavo juos organizuojant, atlikti kalnimo vietų teismo ekspertizę ir teikti medicininės priežiūros paslaugas kalintiesiems šiose vietose, išanalizuoti telefonų įrašus ir pinigų pervedimus, nagrinėti galimų aukų paraiškas dėl statuso ir (arba) dalyvavimo tyrime ir užtikrinti, kad visi susiję nusikaltimai, įskaitant susijusius su kalinių perkėlimu, būtų ištirti, arba atskleisti bet kokių iki šiol vykdytų tyrimų išvadas;

<...>

17. pažymi, kad duomenys, surinkti atliekant Lietuvos Parlamento Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto (Seimo NSGK) tyrimą dėl Lietuvos dalyvavimo CŽA vykdančios slapto kalnimo programą, nebuvo paviešinti, ir ragina paskelbti visus būtinus duomenis;“.

C. 2007 m. TRKK ataskaita

296. TRKK pirmą kartą raštu pateikė klausimus JAV institucijoms 2002 m., prašydamas informacijos apie asmenų, tariamai JAV laikomų kovos su terorizmu kontekste, buvimo vietą. TRKK parengė dvi ataskaitas dėl neskelbiamo kalnimo 2004 m. lapkričio 18 d. ir 2006 m. balandžio 18 d. Šios ataskaitos vis dar įslaptintos.

297. Po to, kai JAV Prezidentas viešai 2006 m. rugsėjo 6 d. patvirtino, kad 14 įtariamų terorizmu asmenų (aukštos vertės sulaikytųjų) – įskaitant pareiškėją, – kurie buvo sulaikyti pagal CŽA sulaikymo programą, buvo perduoti karinėms institucijoms ir perkelti į JAV Gvantanamo įlankos karinio jūrų laivyno bazę (žr. šio sprendimo 58 punktą), TRKK buvo leista susitikti su tais sulaikytaisiais ir TRKK juos apklausė privačiai nuo spalio 6 iki 11 d. ir nuo 2006 m. gruodžio 4 iki 14 d. Šiuo pagrindu ir buvo parengta 2007 m. vasario mėn. ataskaita dėl elgesio su keturiolika aukštos vertės sulaikytųjų, kalinamų CŽA (toliau – 2007 m. TRKK ataskaita), kuri buvo susijusi su CŽA

perdavimo programa, įskaitant areštą ir pervežimus, *incommunicado* kalinimą ir kitas sąlygas ir elgesį su sulaikytaisiais. Ataskaitos tikslas, kaip joje nurodyta, buvo pateikti elgesio su sulaikytaisiais apibūdinimą ir keturiolikos susijusių asmenų materialias kalinimo sąlygas jų laikymo CŽA programoje laikotarpiu.

Ataskaita buvo (ir oficialiai išlieka) įslaptinta kaip „griežtai konfidenciali“. Ji paskelbta 2009 m. balandžio 6 d. *The New York Review of Books* ir išplatinta įvairiuose tinklalapiuose, įskaitant APLS (Amerikos pilietinių laisvių sąjungos) tinklalapį.

298. 2007 m. TRKK ataskaitos ištraukos, kuriose detalčiau apibūdinamas elgesys su pareiškėju ir kitais aukštos vertės sulaikytaisiais, kalinamais CŽA, gali būti randamos byloje *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją* (minėta pirmiau, §§ 101–104 ir 276).

299. Skyriai, kuriuose aprašomi AVS programos įprastos sulaikytųjų pervežimo procedūros ir jų kalinimo režimo pagrindiniai elementai:

„1. PAGRINDINIAI CŽA SULAIKYMO PROGRAMOS ELEMENTAI

<...> Keturiolikai sulaikytųjų, kurių kiekvienas išvardytas toliau, buvo taikomas, ypač pradiniam jų kalinimo etape, kuris tęsėsi nuo kelių dienų iki kelių mėnesių, žiaurus fizinio ir psichologinio elgesio režimas, kuriuo buvo siekiama priversti juos bendradarbiauti ir gauti iš jų informaciją. Toks elgesys pradėtas taikyti nedelsiant po jų sulaikymo ir apėmė sulaikytųjų perkėlimus į įvairias vietas, laikymą vienutėse ir *incommunicado* kalinimą per visą jų slapto kalinimo laikotarpį, taip pat įvairių žiaurus elgesio metodų taikymą tiek pavieniams, tiek keliems asmenims, kartu atimant jiems galimybę tenkinti svarbiausius savo poreikius.

<...>

2. SULAIKYMAS IR PERVEŽIMAS

<...> Per visą jų kalinimo laiką keturiolika sulaikytųjų buvo perkeliama iš vienos vietos į kitą ir, kaip teigiama, laikomi keliose sulaikymo vietose, galimai esančiose keliose skirtingose valstybėse. Sulaikytųjų nurodytas vietų skaičius varijavo, tačiau paprastai nuo trijų iki dešimties vietų iki jų atvykimo į Gvantanamą 2006 m. rugsėjo mėn.

Daugeliu atveju perkėlimo procedūra būdavo gana standartinė. Sulaikytasis būdavo nufotografuojamas apsirengęs ir nuogas iki ir po perdavimo. Būdavo atliekamas kūno ertmių patikrinimas (rektalinis patikrinimas), ir kai kurie sulaikytieji teigėdavo, kad tuo metu jiems įvesdavo kažkokias žvakutes (tokių žvakučių rūšis ir paskirtis sulaikytiesiems nebuvo žinomos).

Sulaikytasis turėdavo užsidėti sauskelnes ir apsirengti sportiniu kostiumu. Ant ausų jam uždėdavo ausines, per kurias kartais būdavo paleidžiama muzika. Sulaikytojo akys būdavo uždengiamos medžiaginiu raiščiu, užrišamu už galvos, jam uždėdami juodi akiniai. Be to, kai kurie sulaikytieji teigėdavo, kad prieš užrišant raištį ir uždėdant akinius akys jiems būdavo užklijuojamos vata. Suimtojo rankas ir kojas sukaustydavo grandinėmis, jį

veždavo į oro uostą ir įlaipindavo į lėktuvą. Paprastai sulaikytieji būdavo gabenami sėdintys, priekyje surakintomis rankomis. Pervežimo laikas būdavo labai skirtingas ir trukdavo nuo vienos iki dvidešimt keturių ar trisdešimties valandų. Sulaikytajam nebūdavo leidžiama nueiti į tualetą, jei reikėjo, jis turėjo nusišlapinti arba išsituštinti į sauskelnes. Tam tikrais atvejais sulaikytąjį gabendavo gulintį ant lėktuvo grindų ir / arba už nugaros surakintomis rankomis. Sulaikytieji skundėsi, kad pervežami tokioje padėtyje jie jautė stiprų skausmą ir diskomfortą.

Be stipraus fizinio skausmo, šie perkėlimai į nežinomas vietas ir nenusipėjamos laikymo sąlygos bei elgesys kėlė keturiolikai sulaikytųjų psichinę įtampą, didindami dezorientacijos ir izoliacijos jausmą. Sulaikytųjų pervežimas dideliais atstumais, matyt, į slaptus kalėjimus, esančius užsienio valstybėse, sustiprindavo jų beprasmybės ir bejėgiškumo jausmą, dėl to jie tapdavo dar pažeidžiamesni, kai jiems buvo taikomi toliau aprašyti žiaurus elgesio metodai.

<...> [Š]ie pervežimai didino keturiolikos sulaikytųjų pažeidžiamumą tardymo metu ir buvo vykdomi taikant įžeidžiančius ir žeminančius metodus (akiniai, ausinės, sauskelnių naudojimas, pririšimas prie neštuvų, kartais grubus elgesys), kurie žemino šių asmenų orumą. Kadangi jų laikymo sąlygos buvo specialiai skirtos atskirti juos nuo bet kokio kontakto su išoriniu pasauliu ir pabrėžti dezorientacijos ir izoliacijos jausmą, kai kurias ataskaitoje nurodytus laikotarpius sulaikytieji nurodo apytiksliai. Dėl tų pačių priežasčių sulaikytieji paprastai nežinojo tikslios savo buvimo vietos, išskyrus pirmąją jų laisvės atėmimo vietą sulaikymo valstybėje ir antrąją valstybę, kurioje jie buvo kalinami ir kurią visi keturiolika sulaikytųjų įvardijo esant Afganistaną. <...>

1.2. NUOLATINIS LAIKYMAS VIENUTĖJE IR *INCOMMUNICADO* KALINIMAS

Visą laiką, kol buvo laikomi pagal CŽA sulaikymo programą, o tai galėjo būti nuo šešiolikos mėnesių iki beveik ketverių su puse metų, o vienuolikos iš keturiolikos sulaikytųjų atveju – daugiau nei trejus metus, sulaikytieji buvo laikomi vienutėje ir jiems nebuvo leidžiama bendrauti su išoriniu pasauliu. Jie nežinojo, kur laikomi, negalėjo susisiekti su jokiais asmenimis, tik su tardytojais ar sargybiniais. Netgi jų sargybiniai dažniausiai buvo užsimaskavę ir nebendravo su sulaikytaisiais, apsiribodami absoliučiu minimumu. Nė vienas sulaikytasis neturėjo jokio realaus, jau nekalbant apie reguliarų, kontakto su kitais sulaikytaisiais, išskyrus pavienius atvejus, kai siekiant gauti tam tikros informacijos būdavo surengiama akistata su kitu sulaikytuoju. Nė vienas negalėjo bendrauti su teisiniu atstovu. Keturioliktukas taip pat negavo jokių žinių apie išorinį pasaulį, išskyrus atvejus, kai vėlesnėse kalinimo stadijose keletas iš jų retkarčiais gaudavo išspausdintos informacijos iš interneto apie sporto naujienas, o vienas sulaikytasis pranešė, kad gaudavo laikraščius.

Nė vienas iš keturioliktuko negalėjo palaikyti ryšio su savo šeima raštu, šeimos negalėjo jų lankyti ar pasikalbėti su jais telefonu. Taigi jie negalėjo informuoti šeimų apie savo likimą. Todėl keturioliktukas tapo dingusiais asmenimis. Bet kokiomis aplinkybėmis tokia situacija, turint galvoje jos trukmę, kelia itin dideles kančias tiek sulaikytiesiems, tiek jų šeimoms ir pati savaimė yra netinkamo elgesio forma.

Dar daugiau, sulaikytiesiems nebuvo leidžiama susisiekti su nepriklausoma trečiaja šalimi. <...>

1.3. KITI NETINKAMO ELGESIO METODAI

<...> Keturiolikai sulaikytųjų buvo taikomas itin griežtas kalnimo režimas, kuriam būdingas netinkamas elgesys. Pirminis tardymo etapas, kuris tęsėsi nuo kelių dienų iki kelių mėnesių, buvo griežčiausias, nes paklusnumas buvo užtikrinamas netinkamai elgiantis tiek fiziškai, tiek psichologiškai. Atrodo, kad paskui sekė atlygio sistema paremtas tardymas, kai kalnimo sąlygos buvo pamažu gerinamos, tačiau buvo grėsmė, kad bus grįžta prie ankstesnių metodų.

<...>

1.4. TOLESNI KALNIMO REŽIMO ELEMENTAI

Kalnimo sąlygos, kuriomis buvo laikomi keturiolika sulaikytųjų, ypač pradiniame jų kalnimo etape, buvo neatskiriama tardymo proceso ir bendro elgesio su jais CŽA programoje dalis. Šioje ataskaitoje jau buvo atkreiptas dėmesys į tam tikrus aspektus, susijusius su pagrindinėmis kalnimo sąlygomis, kuriais aiškiai buvo manipuliuojama siekiant daryti spaudimą sulaikytiesiems.

Laikymas vienutėje ir *incommunicado* kalnimas, kontakto su šeimos nariais ir trečiosiomis šalimis nebuvimas, ilgalaikis laikymas be drabužių, kieto maisto nebuvimas ar ribotas jo teikimas ir ilgalaikis surakinimas jau buvo aprašyti pirmiau.

Situaciją dar labiau sunkino šie kalnimo režimo aspektai:

- gryno oro ribojimas;
- neleidimas mankštintis;
- tinkamų higienos patalpų ir pagrindinių priemonių ribojimas tardymo metu;
- ribota galimybė gauti Koraną, susiejant su tardymu.

Šie aspektai negali būti nagrinėjami atskirai, jie turėtų būti suprantami kaip viso paveikslas dalis. Jie taip pat yra netinkamo elgesio su keturiolika sulaikytųjų dalis. <...>“

D. 2010 m. Jungtinių Tautų bendras tyrimas

300. 2010 m. vasario 19 d. Jungtinių Tautų Organizacijos Žmogaus teisių taryba paskelbė „Bendrą tyrimą dėl globalios praktikos, susijusios su slaptu kalnimu kovos su terorizmu kontekste, kurį atliko Žmogaus teisių ir

pagrindinių laisvių skatinimo ir apsaugos kovojant su terorizmu specialusis pranešėjas“ (toliau – 2010 m. JT bendras tyrimas) (Nr. A/HRC/1342).

301. Santraukoje ekspertai taip paaiškino taikytą metodologiją:

„Atlikdami šį tyrimą, ekspertai dirbo atvirai ir skaidriai. Jie prašė visų susijusių suinteresuotų asmenų indėlio, siūsdami klausimyną visoms Jungtinių Tautų valstybėms narėms. Su valstybėmis buvo surengtos kelios konsultacijos, ekspertai pasidalijo savo išvadomis su visomis susijusiomis valstybėmis prieš baigdami tyrimą. Su susijusiomis valstybėmis 2009 m. gruodžio 23 ir 24 d. pasidalyta atitinkamomis ataskaitos ištraukomis.

Be Jungtinių Tautų šaltinių ir 44 valstybių atsakymų į klausimyną, pirminiai šaltiniai buvo ir interviu su asmenimis, kurie buvo slapta kalinti, šių asmenų šeimos nariais ir jų teisiniais atstovais. Informacijai patvirtinti buvo naudoti ir skrydžių duomenys. Taip pat, be politinių ir teisiųjų valstybių priimtų sprendimų analizės, tyrimo tikslas buvo konkrečiai parodyti, ką reiškia būti slapta kalinamam, kaip slapta kalinant galima palengvinti kankinimo ar nežmoniško ir žeminančio elgesio taikymą ir kaip slapto kalinimo praktika palieka neištrinamą žymę aukoms ir jų šeimoms.“

302. Jie taip apibūdino valstybių bendrininkavimą slapta kalinant:

„Ekspertai taip pat atkreipia dėmesį į daugelio valstybių išitraukimą ir bendrininkavimą.

Tyrimo tikslais jie nurodo, kad valstybė yra asmens slapto kalinimo bendrininkė, jei: (a) ji paprašė kitos valstybės slapta kalinti asmenį; (b) ji sąmoningai naudoja slapto kalinimu siūsdama klausimus valstybei, kuri kalina asmenį, arba prašo informacijos ar ją gauna iš slapto kalinamų asmenų; (c) ji aktyviai dalyvavo asmenį sulaikant ir / ar pervežant, kai ji žinojo ar turėjo žinoti, kad asmuo dings slaptame kalėjime ar kitaip bus laikomas už teisiškai reguliuojamos kalinimo sistemos ribų; (d) trumpą laiką tarpą laiko asmenį slaptame kalėjime prieš perduodama jį kitai valstybei, kurioje jis bus slapta kalinamas ilgesnį laiką tarpą; (e) ji nesiėmė priemonių identifikuoti asmenims ar orlaiviams, kurie vyko per jos oro uostus ar oro erdvę po to, kai buvo atskleista informacija apie CŽA slapto kalinimo programą.“

303. Kiek tai susiję su Lietuva, ataskaitoje buvo, be kita ko, rašoma:

„120. Kiek tai susiję su Europa, *ABC News* neseniai pranešė, kad Lietuvos pareigūnai CŽA suteikė patalpas, kuriose buvo laikomi net aštuoni asmenys, įtariami terorizmu, daugiau nei metus iki 2005 m. pabaigos, kai jie buvo perkelti dėl to, kad programa viešai atskleista. Daugiau detalių paaiškėjo 2009 m. lapkričio mėn., kai *ABC News* pranešė, kad patalpos buvo įrengtos išskirtinėje jojimo akademijoje Antaviliuose. Šiam tyrimui atlikta studija, įskaitant duomenų eilutes, susijusias su Lietuva, atrodo, patvirtina, kad Lietuva 2004 m. buvo integruota į slapto kalinimo programą. Du skrydžiai iš Afganistano į Vilnių galėjo būti identifikuoti: pirmasis iš Bagramo 2004 m. rugsėjo 20 d., tą pačią dieną, kai 10 sulaikytųjų, anksčiau slapta kalintų įvairiose valstybėse, buvo išskraidinti į Gvantanamą; antrasis iš Kabulo 2005 m. liepos 28 d. Fiktyvūs skrydžių į Vilnių planai rodo, kad buvo naudojami skirtingų kryptų oro uostai skirtingose šalyse, o Lietuvos oro uostas kaip alternatyvus nusileidimo taškas nebuvo minimas.

121. 2009 m. rugpjūčio 25 d. Lietuvos Prezidentė pranešė, kad jos Vyriausybė tirsitarimus, jog Lietuvoje buvo įsteigtas slaptas kalėjimas. 2005 m. lapkričio 5 d. Lietuvos Seimas pradėjo tyrimą dėl tariamo CŽA slapto kalėjimo egzistavimo Lietuvos teritorijoje. Šiam tyrimui pateiktuose paaiškinimuose Lietuvos Vyriausybė pateikė tuometinį tyrimo išvadų projektą, kurį vėliau Parlamentas priėmė plenariniame posėdyje. Savo išvadose Seimo komitetas nurodė, kad VSD gavo prašymų „įrengti Lietuvoje patalpas, tinkamas sulaikytiesiems asmenims laikyti“. Vis dėlto komitetas negalėjo daryti išvados, kad patalpos ir buvo naudojamos tam tikslui. Dėl antrųjų patalpų komitetas nurodė:

„Komitetui liudiję asmenys neigia prielaidas ir galimybes, kad <...> buvo laikomi ar tardomi asmenys, tačiau pastato patalpų išdėstymas, uždarumas ir perimetro apsauga, VSD darbuotojų fragmentiškas buvimas patalpose leido partnerių pareigūnams atlikti veiksmus, kurių VSD nekontroliavo, ir naudoti infrastruktūrą savo nuožiūra.“

Taip pat nurodyta, kad nebuvo jokių įrodymų, jog VSD informavo Prezidentą, Ministrą Pirmininką ar kitus politinius lyderius apie savo bendradarbiavimo su CŽA dėl minėtų patalpų tikslą ir turinį.

122. Ekspertai sveikina Seimo komiteto darbą kaip svarbų pradinį tašką ieškant tiesos apie Lietuvos vaidmenį slapto kalnimo ir perdavimo programoje, tačiau pabrėžia, kad komiteto išvados jokių būdu negali būti galutinis žodis dėl valstybės vaidmens. 2010 m. sausio 14 d. Prezidentė Dalia Grybauskaitė teisingai paskatino Lietuvos prokurorus pradėti išsamesnį tyrimą dėl slaptų CŽA juodųjų vietų, buvusių šalies teritorijoje be Parlamento pritarimo.

123. Ekspertai pabrėžia, kad visos Europos vyriausybės turi pareigą pagal Europos žmogaus teisių konvenciją efektyviai tirti teiginius dėl kankinimo ar žiauraus, nežmoniško ar žeminančio elgesio ar baudimo. Neefektyvus tyrimas gali lemti nebaudžiamumą, taip pat būti žalingas aukoms, jų giminaičiams ir visai visuomenei, be to, tai skatina chronišką recidyvizmą pažeidžiant žmogaus teises. Ekspertai taip pat pažymi, kad Europos Žmogaus Teisių Teismas taiko testą, vertindamas ar „institucijos efektyviai atitinkamu metu reagavo į skundus“. Išsamus tyrimas turėtų nustatyti ir nubausti dėl netinkamo elgesio kaltus asmenis; tyrimas „turi būti „efektyvus“ tiek praktikoje, tiek pagal įstatymą, ypač dėl to, kad jam neturi būti netinkamai pakenkta institucijų veiksmams ar neveikimu“. Dar daugiau, pasak EŽTT, institucijos turi visada rimtai stengtis nustatyti, kas atsitiko, ir „neturėtų remtis skubotomis ar nepagrįstomis išvadomis tam, kad baigtų tyrimą ar priimtų sprendimus“.

124. Pasak dviejų tuometinių aukštų Vyriausybės pareigūnų, 2005 m. pabaigoje *The Washington Post* ir *ABC News* atskleidus, kad Rytų Europoje egzistavo sulaikymo vietos, CŽA uždarė savo kalėjimus Lietuvoje ir Rumunijoje ir iškėlė kalinamus *Al-Qaida* narius iš Europos. Nežinoma, kur buvo perkelti šie asmenys; jie galėjo būti perkelti į „karo zonos vietas“ Irake ir Afganistane ar kitą juodąją vietą galbūt Afrikoje. Ekspertai negalėjo nustatyti tikslios 16 aukštos vertės sulaikytųjų paskirties vietos nuo 2005 m. gruodžio mėn. iki jų perkėlimo į Gvantanamą 2006 m. rugsėjo mėn. Daugiau jokių paaiškinimų dėl sulaikytųjų buvimo vietos iki jų perkėlimo į Gvantanamą 2006 m. rugsėjo mėn. nebuvo pateikta.“

X. VYRIAUSYBĖS PATEIKTŲ LIUDYTOJŲ PARODYMŲ SANTRAUKA

304. Atsakydama į Teismo prašymą pateikti liudytojų parodymų ikiteisminiame tyrime dėl Projektų Nr. 1 ir Nr. 2 įgyvendinimo išrašą, Vyriausybė savo 2015 m. rugsėjo 17 d. rašytinėse pastabose pateikė liudytojų parodymų santrauką anglų kalba. Kad būtų apsaugota liudytojų tapatybė ir užtikrintas tyrimo slaptumas, jų vardai anonimizuoti suteikiant vieną abėcėlės raidę, o darbo vieta ir pareigos apibūdintos bendrais bruožais.

Vis dėlto tam tikrais atvejais keletas aiškiai skirtingų asmenų buvo anonimizuoti ta pačia raide; pavyzdžiui, raidė „A“ priskirta asmeniui, „kuris ėjo svarbias politines pareigas“; oro uosto darbuotojui; „pareigūnui“; asmeniui, „kuris ėjo vadovaujamas pareigas VSAT“; ir asmeniui, „kuris ėjo vadovaujamas pareigas operatyvinėse tarnybose“. Panašiai „B“ priskirta asmeniui, „kuris ėjo vadovaujamas pareigas operatyvinėse tarnybose“; oro uosto darbuotojui; „politikui, kuris ėjo svarbias politines pareigas“; „VSAT pareigūnui“ ir „kitos institucijos darbuotojui“. Taigi daugeliu atvejų ta pati raidė reiškė keletą asmenų.

Dėl šios priežasties ir siekiant aiškumo, ten, kur reikia, atitinkami liudytojai nurodomi kaip „A“, „A1“, „A3“ ir t. t.

Liudytojų parodymai, kuriuose teigiama, kad jie „nieko neprisimena apie 2005 m. spalio 6 d.“; „nieko nežino“; „apie įvykius sužinojo tiesiogiai iš spaudos“; „nieko nežino apie jokias patalpas“; „negali nieko prisiminti apie nagrinėjamą dieną“; ir „nežino apie Projektą Nr. 1 ir Projektą Nr. 2, nematė jokių patalpų, tinkamų asmenims laikyti“, „sužinojo apie tariamą kalinimą tik iš *ABC News*“ ir „niekada negirdėjo apie tokių patalpų įkūrimą“, neaprašomi.

305. Iki viešo posėdžio, kuriame Vyriausybė atsiėmė savo prašymą riboti viešą prieigą prie jų 2015 m. rugsėjo 17 d. pastabų ir prie jų pridėdamų dokumentų, išskyrus tiek, kiek tai būtina duomenų apsaugai užtikrinti, ši medžiaga buvo laikoma konfidencialia pagal 33 taisyklės 2 dalį (žr. taip pat šio sprendimo 11 ir 13 punktus).

306. Toliau pateikti pareiškimai yra pažodžiui išrašyti iš Vyriausybės pastabų⁵.

Liudytojas A

307. 2010 m. kovo 3 d. buvo apklaustas politikas A, ėjęs svarbias politines pareigas ikiteisminiame tyrime tiriamų įvykių metu. Projekto Nr. 2 statybą finansavo ne Vyriausybė, o partneriai. Tyrimo metu nustatyta, kad buvo iki 10 su CŽA susijusių skrydžių į Palangą ir Vilnių. Politikas nurodė, kad kai prezidentas buvo Rolandas Paksas, tuo metu buvęs VSD vadovas Mečys Laurinkus paklausė apie laikiną galimybę laikyti asmenis, įtariamus terorizmu, bet valstybės vadovas atsakė neigiamai. Jis pažymėjo, kad paklausimas buvo bendro pobūdžio ir kad kitose šalyse būta panašių paklausimų.

Liudytojas A1

308. 2010 m. kovo 26 d. apklaustas A1, kuris ikiteisminiame tyrime tiriamų reikšmingų įvykių metu dirbo oro uoste, nurodė, kad jis neprisimena, ar 2005 m. spalio 6 d. dirbo. Jis nurodė, kad išvykstant per vyriausybinis vartus turi būti tikrinami tik asmens dokumentai.

Kaip oro uosto darbuotojas, A1 per apklausą ikiteisminio tyrimo metu pažymėjo, kad visos iš oro uosto riboto patekimo zonos bendra tvarka išvažiuojančios transporto priemonės tikrinamos, būtinai patikrinami transporto priemonių ir išvykstančių asmenų leidimai. Jei transporto priemonės vyksta per vyriausybinis vartus, jos netikrinamos, bet tokiais atvejais iš anksto gaunama informacija faksu iš Seimo, Prezidentūros ar Vyriausybės apie tai, kas, kada ir koku automobiliu važiuos. Taigi būdavo tikrinami tik vykstančių asmenų dokumentai.

⁵ *Teismo kanceliarijos pastaba*: medžiagą suredagavo kanceliarija, ir buvo padaryti tam tikri redakcinio pobūdžio pakeitimai. Tai nekeičia dokumentų turinio.

Liudytojas A2

309. 2010 m. balandžio 13 d. buvo apklaustas A2, kitaip nei tiesiogiai dėl einamų pareigų susijęs su ikiteisminiame tyrime tiriamais įvykiais. Jis suteikė informacijos apie Projektą Nr. 2 ir Projekto Nr. 2 patalpų pardavimą 2004 m. Pareigūnas pažymėjo, kad patalpas pardavus jis nebuvo jose, o iš išorės jokių didelių pokyčių nebuvo matyti. Patalpos susidėjo iš 240 kv. m gyvenamųjų patalpų, 350 kv. m arklidžių ir 400 kv. m maniežo. Po pardavimo pareigūnas bendravo su netoliese gyvenančiais asmenimis, tačiau jie nepastebėjo jokios didelės technikos ar automobilių su švyturėliais.

Liudytojas A3

310. Per apklausą 2010 m. balandžio 15 d. A3, kuris ikiteisminiame tyrime tiriamų reikšmingų įvykiu metu ėjo vadovaujamas pareigas VSAT, parodė, kad nebuvo jokių kreipimūsi dėl atvykstančių lėktuvais asmenų patikros neatlikimo. Taip pat pažymėta, kad krovinių kontrolę atlieka muitinė. VSAT galėjo tikrinti tik asmens dokumentus.

Liudytojas A4

311. 2010 m. birželio 11 d. buvo apklaustas A[4 – vert. past.], kuris ikiteisminiame tyrime tiriamų reikšmingų įvykiu metu ėjo vadovaujamas pareigas operatyvinėse tarnybose.

Pareigūnas patvirtino, kad Projektas Nr. 1 priklausė Užsienio reikalų ministerijai ir kad VSD juo naudojosi pagal susitarimą. Pareigūnas pažymėjo, kad jis niekada nesilankė Projekto Nr. 1 pagalbiniame pastate. Dėl Projekto Nr. 2 jis nurodė, kad apie jį nieko nežinojo, kol patalpos buvo perdarytos į VSD mokymo centrą. Pirmą kartą jis apsilankė pastate 2007 m., tačiau nematė jokių patalpų, tinkamų priverstiniam asmenų laisvės atėmimui. Pareigūnui teko bendrauti su tarptautinių partnerių atstovais, jie turėjo bendrų projektų, tačiau niekas nesikreipė dėl neteisėto asmenų kalinimo. Tokių diskusijų taip pat nebuvo ir su kitais pareigūnais. Jokio gabenimo į oro uostą ir iš oro uosto, palydos ar krovinių pervežimo nebuvo organizuojama ir jis nieko apie tai nežino.

Liudytojas B

312. 2010 m. vasario 17 d. buvo apklaustas B, kuris ikiteisminiame tyrime tiriamų reikšmingų įvykių metu ėjo vadovaujamas pareigas operatyvinėse tarnybose.

Pareigūnas nieko nežinojo apie Projektą Nr. 2, kuris šiuo metu yra mokymo centras. Pareigūnas ten niekada nebuvo. Pareigūnas nurodė, kad

buvo kalbama, jog VSD gaus patalpas mokymo centrui įrengti. Pareigūnas parodė, kad Projekto Nr. 1 patalpos jam žinomos.

Pareigūnas dažnai lankėsi Projekto Nr. 1 patalpose, kuriose vyko susitikimai su užsienio partneriais, kadangi tos patalpos geriau tiko tokiems susitikimams. Pareigūnas prisiminė, kad kažkada, gal 2002–2003 m., buvo daromas remontas, tačiau jis nežinojo, kas konkrečiai buvo remontuojama. Pareigūnas niekada nesilankė antrajame pastate, kuriame turbūt buvo garažai. Pareigūnas nieko nežinojo apie prašymus laikyti ar pervežti asmenis, jis niekada tokios informacijos neturėjo. Jo žiniomis, VSD, vykdydamas bendras operacijas su užsienio partneriais, gaudavo iš partnerių finansavimą arba pinigais, arba techninėmis priemonėmis; tačiau pareigūnas nežinojo, kaip tai buvo apskaitoma.

Vis dėlto jis taip pat prisiminė, kad buvo kalbama, jog VSD turėjo būti skirtos patalpos mokymo centrui įkurti.

Liudytojas B1

313. Apklausos 2010 m. kovo 25 d. metu B1, kuris ikiteisminiame tyrime tiriamų reikšmingų įvykių metu dirbo oro uoste, neprisiminė nieko apie 2005 m. spalio 6 d. naktį arba aptariamą įvykį.

Kaip pažymėjo oro uosto darbuotojas B1, patruliavimo uždavinys – užtikrinti aviacijos saugumą, t. y. išvengti aviacijos saugumo pažeidimų, užtikrinti, kad asmenys turėtų leidimus, atitinkančius oro uosto režimų zonas, užtikrinti, kad automobiliai nepažeistų Kelių eismo taisyklių ir važiuotų su įjungtais švyturėliais, ir užtikrinti, kad perono teritorijoje būtų transporto palyda. Patruliavimas buvo pamaininis darbas ir vienos pamainos metu paprastai patruliuodavo aviacijos saugumo automobiliai. Prie lėktuvų patrulis privažiuoja pagal galimybes saugumo tikslais siekiant prižiūrėti bendrą tvarką, užtikrinti, kad prie lėktuvo esantis personalas turėtų leidimą, atitinkantį režimo zoną. Aviacijos saugumo tarnybos darbuotojai, privažiuojo prie lėktuvų, sustodavo prie raudonos linijos už 5–10 metrų nuo orlaivio, šios linijos nebuvo galima pažeisti. Buvo laukiama, kol lėktuvo keleiviai sulips į autobusą. Jei lėktuvu būdavo gabenamas kroviny ir nebūdavo iškvietimų arba kitų orlaivių nusileidimų, buvo laukiama, kol bus iškrautas kroviny. Vis dėlto krovinio saugumą užtikrindavo krovinį aptarnaujanti įmonė.

Liudytojas B2

314. 2010 m. balandžio 8 d. buvo apklaustas svarbias politines pareigas ikiteisminiame tyrime tiriamų įvykių metu ėjęs politikas B2. Politikas nurodė, kad į jį buvo kreiptasi dėl asmenų pervežimo ir laikymo Lietuvoje. Kiek jis suprato, buvo klausiama jo nuomonės, ar jis pritartų, jei tai vyktų. Tuo metu kalbėta apie pagalbą amerikiečiams kovoje su terorizmu. B2 nepritarė tokiai

idėjai. Kol ėjo savo pareigas, jam neteko girdėti ir nebuvo žinoma apie kokias nors žmonėms laikyti įrengtas patalpas ar apie atitinkamus skrydžius.

Liudytojas B3

315. 2010 m. balandžio 13 d. apklausos metu B3, kuris ikiteisminiame tyrime tiriamų reikšmingų įvykiu metu ėjo pareigas VSAT, pažymėjo, kad 2005 m. spalio 6 d. 5.15 val. nusileido neplaninis lėktuvas iš Antalijos. Jis norėjo atlikti patikrinimą, užsirašyti orlaivio numerį, sužinoti, iš kur orlaivis, kiek jame keleivių, kada jis turi išvykti, bet aviacijos saugumo automobilis neleido jam priėti. B3 nurodė, kad kažkoks automobilis išvažiavo iš teritorijos pro pasienio kontrolės punktą. Jis neprisiminė automobilio duomenų, nieko neužsirašė.

Liudytojas B4 (Vyriausybė jį taip pat vadina „asmeniu B“)

316. 2010 m. vasario 18 d. apklaustas kitos institucijos darbuotojas (asmuo B), galintis suteikti vertingos informacijos dėl savo einamų pareigų, parodė, kad 2005 m. spalio 6 d. buvo užfiksuotas privatus nekomercinis skrydis JAV registruotu orlaiviu „Boeing 737-200“, Nr. N787WH. Jis be keleivių atvyko iš Talino 4.45 val. ryte ir 5.59 val. ryte išvyko į Oslą. Į Taliną jis atvyko iš Antalijos. Tą pačią dieną 15.58 val. kitas JAV registruotas orlaivis „Beech Be-9L F-90“, Nr. N41AK, išvyko į Glazgą su dviem keleiviais. 2005 m. sausio 2 d. JAV registruotas orlaivis CASA C-212, Nr. N961BW, leidosi Palangoje iš Fleslando (Norvegija) ir išvyko į Simferopolį (Ukraina). 2005 m. vasario 18 d. JAV registruotas orlaivis „Boeing 737“, Nr. N787WH, atvykęs iš Bukarešto į Kopenhagą, leidosi Palangoje. B4 nurodė, kad pasitaikydavo neplaninių nusileidimų, bet jie buvo gana reti. Pratyboms dažnai naudojamas Palangos oro uostas, nes jame mažiau skrydžių.

Liudytojas C

317. 2010 m. vasario 19 d. buvo apklaustas C, ikiteisminiame tyrime tiriamų reikšmingų įvykių metu ėjęs vadovaujamas pareigas operatyvinėse tarnybose.

Pareigūnas pažymėjo, kad 2005 m. birželio mėn. jam buvo pavesta perimti pareigūno D darbus. Pareigūnas D nuvedė pareigūną C prie Projekto Nr. 1 pastato, ten buvo dviejų boksų garažas ir ūkinės patalpos. VSD administracijos patalpos buvo toje pačioje teritorijoje. C galėjo patvirtinti, kad VSD neturėjo jokių viešų ar įslaptintų dokumentų, kurie galėtų patvirtinti, kad Projekto Nr. 1 patalpos buvo naudojamos ar įrengtos kaip kalėjimas ar laikino sulaikymo patalpos. Pareigūnas buvo asmeniškai įsitikinęs, kad minėtos patalpos negalėjo būti naudojamos tokiam tikslui, nes

jose buvo langas, gyvenamieji namai buvo šalia ir vienas iš jų buvo 3–4 metrų atstumu, o kitas tiesiai priešais. Pareigūnas sužinojo apie Projektą Nr. 2 tik 2007 m., kai ten pradėjo veikti mokymo centras. Pareigūnas vėliau jame apsilankė darbo klausimais. Pareigūnas nematė jokių patalpų, tinkamų asmenims laikyti ar kalinti, taip pat apie tokias negirdėjo.

Liudytojas C1

318. Per 2010 m. kovo 17 d. apklausą C1, kuris ikiteisminiame tyrime tiriamų reikšmingų įvykiu metu ėjo vadovaujamas pareigas VSAT, parodė, kad niekas nesikreipė į VSAT, kad būtų užtikrinta, kad nebūtų dedamos žymos.

C1 pažymėjo, kad VSAT funkcija oro uoste buvo tikrinti asmenų, kertančių valstybės sieną, dokumentus. VSAT neatlikdavo nusileidusių lėktuvų patikros. Krovinio patikrą atlikdavo muitinės pareigūnai. Nusileidus lėktuvui, pasienio pareigūnas vykdavo prie jo ir palydėdavo autobusą iki pastato. Visi keleiviai eidavo per pasų kontrolės postą.

Liudytojas C2 (Vyriausybė jį taip pat vadina „asmeniu C“)

319. 2010 m. balandžio 27 d. buvo apklaustas kitos institucijos darbuotojas (asmuo C), nes jis galėjo suteikti vertingos informacijos dėl savo einamų pareigų. C2 pažymėjo, kad 2002–2005 m. nebuvo jokių įvykių, panašių į 2005 m. spalio 6 d. incidentą. C patvirtino, kad buvo VSD 2005 m. spalio 5 d. raštas apie numatomą VSD priemonę. VSAT raštą gavo [2005 m.] spalio 7 d.

Liudytojas D

320. 2010 m. vasario 18 d. buvo apklaustas D, kuris ikiteisminiame tyrime tiriamų reikšmingų įvykių metu ėjo vadovaujamas pareigas operatyvinėse tarnybose. Pareigūnas dalyvavo ieškant patalpų Projektui Nr. 1 ir jas įrengiant.

Liudytojas D1

321. 2010 m. kovo 9 d. buvo apklaustas kitaip dėl vykdomų pareigų su ikiteisminiame tyrime tiriamais įvykiais susijęs D1. Šis asmuo įrenginėjo Projekto Nr. 1 patalpas. Remontas truko apie mėnesį. Jis negalėjo prisiminti, kokie konkretūs darbai buvo atlikti.

Liudytojas E

322. 2010 m. vasario 18 d. buvo apklaustas E, kuris ikiteisminiame tyrime tiriamų reikšmingų įvykiu metu ėjo vadovaujamas pareigas VSAT. Jis nurodė, kad žinojo apie 2005 m. spalio 6 d. incidentą, nes apie jį buvo informuotas 6 val. telefonu. Jis pažymėjo, kad buvo pateiktas VSD raštas dėl slaptų mokymų.

Liudytojas E1

323. 2010 m. vasario 26 d. buvo apklaustas E1, kuris ikiteisminiame tyrime tiriamų reikšmingų įvykių metu ėjo vadovaujamas pareigas operatyvinėse tarnybose. Pareigūnas nurodė, kad jis buvo Projekte Nr. 2 ir kad ten buvo vykdomi mokymai. Pareigūnas pats skaitė ten paskaitas. Jis nežinojo nieko apie jokiais sulaikymui tinkamas patalpas. Pareigūnui teko tiesiogiai bendrauti su užsienio partneriais, bet nebuvo jokių paklausimų, susijusių su teroristais. Pareigūnas taip pat nieko nežinojo apie skrydžius.

Pareigūnas E1, kuris ėjo vadovaujamas pareigas VSD, pažymėjo, kad jis nieko nežinojo ir kad lankėsi Projekte Nr. 2, kur, kaip patikslino, buvo vykdomi mokymai. Jis pats ten skaitė paskaitas.

Liudytojas F

324. 2010 m. vasario 20 d. buvo apklaustas F, kuris ikiteisminiame tyrime tiriamų reikšmingų įvykiu metu ėjo vadovaujamas pareigas VSAT. Jis nurodė, kad orlaivis išvyko 2005 m. spalio 6 d. 6.05 val. Pareigūnas apie tai nebuvo informuotas iš anksto. Pareigūnas taip pat pažymėjo, kad matomumas lauke buvo prastas.

Liudytojas F1

325. 2010 m. kovo 3 d. buvo apklaustas ikiteisminiame tyrime tiriamų reikšmingų įvykiu metu vadovaujamas pareigas ėjęs oro uosto darbuotojas F1. Jis parodė, kad operatyvinės tarnybos išduodavo leidimus.

F1 pažymėjo, kad Aviacijos saugumo tarnybos priežiūrą ir darbo kontrolę vykdo CAA. VSD taip pat kuravo aviacijos saugumą. Operatyvinės tarnybos pareigūnai galėjo patekti į tam tikro režimo zoną, tik iš anksto apie tai išpėjus Aviacijos saugumo tarnybą raštu, taip pat pateikę nuolatinius leidimus, išduotus operatyvinės tarnybos pareigūnams, nuolat aptarnaujantiems oro uostą, arba pateikę šių tarnybų tarnybinius pažymėjimus. Aviacijos saugumo tarnybos darbuotojų pareiga buvo patikrinti minėtų asmenų dokumentus ir įsitikinti, ar šie asmenys iš tiesų tų operatyvinių tarnybų pareigūnai. Buvo nurodyta, kad Aviacijos saugumo tarnyba bendradarbiavo tiek su VSD, tiek ir su kitomis operatyvinėmis tarnybomis.

Liudytojas G

326. Per 2010 m. vasario 11 d. apklausą G, kuris ikiteisminiame tyrime tiriamų reikšmingų įvykių metu ėjo vadovaujamas pareigas VSAT, parodė, kad 2005 m. spalio 6 d. buvo neplaninis nusileidimas. Pareigūnas taip pat pažymėjo, kad matomumas lauke buvo prastas.

Liudytojas G1

327. Per 2010 m. vasario 23 d. apklausą G1, kuris ikiteisminiame tyrime tiriamų reikšmingų įvykių metu ėjo vadovaujamas pareigas oro uoste, parodė, kad prašymą netikrinti orlaivio pateikdavo Susisiekimo ministerija. Aviacijos saugumo patrulinė tarnyba kartu su Vidaus reikalų ministerijos padaliniu kontroliuodavo eismą iš Tarptautinio Vilniaus oro uosto teritorijos ir į Tarptautinio Vilniaus oro uosto teritoriją.

Kaip nurodė G1, Aviacijos saugumo tarnybos Keleivių tikrinimo tarnyba atlikdavo keleivių ir jų rankinio bagažo patikrą prieš patenkant į lėktuvą, kad būtų užtikrintas lėktuvo ir keleivių saugumas. Aviacijos saugumo patrulinė tarnyba kartu su Vidaus reikalų ministerijos padaliniu kontroliuodavo transporto patekimą į uždarą oro uosto teritoriją, keleivių patikrą atlikdavo VSAT, o bagažo patikrą atlikdavo muitinė.

Liudytojas G2

328. 2010 m. kovo 25 d. buvo apklaustas vadovaujamas pareigas operatyvinėse tarnybose ėjęs pareigūnas G2, susijęs su Projekto Nr. 2 patalpomis. Pareigūnas pažymėjo, kad mokymo centras buvo perkeltas į Projekto Nr. 2 patalpas 2007 m. viduryje. Mokymo centras – struktūrinis VSD padalinys, kuriame buvo rengiami įvadiniai, kvalifikaciniai ir specialaus parengimo mokymai. Materialiai mokymo centrą aprūpino kitas padalinys. Mokymo centre nebuvo jokių kamerų ar kitų patalpų, tinkamų asmenims laikyti. Pareigūnas nežinojo patalpų įrengimo finansavimo šaltinio ir kitų su įrengimu susijusių klausimų. Projekte Nr. 2 nebuvo jokių sargybos bokštelių ar apsauginės signalizacijos.

Liudytojas H

329. Per 2010 m. vasario 11 d. apklausą H, kuris ikiteisminiame tyrime tiriamų reikšmingų įvykių metu ėjo pareigas VSAT, parodė, kad buvo neplaninis nusileidimas ir kad pasienio pareigūnas B nuvyko atlikti patikrinimo. Kai tik pasienio pareigūnas H sužinojo, kad jam neleista atlikti patikrinimo, jis kreipėsi į Aviacijos saugumo tarnybą. Ši paklausė, ar buvo gauti kokie nors nurodymai, ir pažymėjo, kad VSAT vadovybė buvo informuota.

Liudytojas H1

330. Per 2010 m. vasario 17 d. apklausą H1, kuris ikiteisminiame tyrime tiriamų reikšmingų įvykiu metu ėjo vadovaujamas pareigas oro uoste, parodė, kad 2005 m. spalio 6 d. galėjo vykti įslaptinti VSD mokymai kartu su kitomis valstybėmis. Tarptautinio Vilniaus oro uosto aviacijos saugumas galėjo būti apie tai informuotas. VSD galėjo atsivežti ir išsivežti raštus, kurie net nebūtų registruojami. Vyko daug tarptautinių mokymų ir darbuotojas H1 negalėjo prisiminti konkretaus atvejo. Jei H1 būtų gavęs kokį nors prašymą, kuris būtų buvęs įslaptintas, jis būtų žodžiu informavęs tuos, ką reikia.

2005–2006 m. buvo daug NATO šalių lėktuvų skrydžių su karinėmis ir šalių saugumo delegacijomis, tai sietina su 2005–2006 m. NATO gynybos ministrų ir užsienio reikalų ministrų konferencijų saugumu.

H1 nurodė, kad Aviacijos saugumo tarnyba bendradarbiavo su visomis šalies operatyvinėmis tarnybomis: Policijos departamento, Muitinės departamento, Saugumo departamento, Krašto apsaugos ministerijos Antrojo operatyvinių tarnybų departamento, VSAT, VSD, STT ir kitų institucijų operatyvinėmis tarnybomis. Jos atlikdavo tam tikrus veiksmus riboto patekimo zonoje, dalyvaujant Aviacijos saugumo tarnybos pareigūnams ar be jų. Aviacijos saugumo tarnybos pareigūnų pareiga buvo patikrinti tokių asmenų dokumentus, kad įsitikintų, jog jie iš tiesų tų operatyvinių tarnybų pareigūnai. Įstatymai, reguliuojantys minėtų specialiųjų tarnybų veiklą, įtvirtino jų teisę patekti į objektus. Operatyvinių tarnybų pareigūnai galėjo patekti į tam tikrą režimo zoną, iš anksto įspėjus Aviacijos saugumo tarnybą raštu, taip pat pateikę nuolatinis leidimus, išduotus operatyvinių tarnybų pareigūnams, nuolat aptarnaujantiems oro uostą, arba pateikę šių tarnybų tarnybinius pažymėjimus.

H1 pabrėžė, kad galėjo vykti įslaptinti VSD ir užsienio partnerių mokymai ir kad VSD galėjo apie tai informuoti Aviacijos saugumo tarnybą įslaptintu raštu. Tokie raštai buvo registruojami tose institucijose, kurios atlikdavo tam tikrus veiksmus. Buvo atvejų, kai slaptosios tarnybos tokius raštus atsiveždavo ir pasiimdavo po to, kai tam tikri veiksmai būdavo atlikti, jie net nebūdavo registruojami Aviacijos saugumo tarnybos raštinėje. Tokių raštų turinys galėjo sudaryti valstybės paslaptį. Apie tokių raštų turinį sužinodavo tik tie, kurie turėjo leidimus dirbti su įslaptinta informacija. Susipažinę su minėtu turiniu, jie žodžiu tiek, kiek reikia, informuodavo kitus darbuotojus. Aviacijos saugumo tarnybos pareigūnai ne visada žinojo apie priemones, kurių imdavosi specialiosios tarnybos oro uoste ar riboto patekimo zonoje. Būdavo atvejų, kai būdavo pateikiami vien žodiniai prašymai.

Liudytojas K

331. 2010 m. gegužės 4 d. buvo apklaustas K, kuris ikiteisminiame tyrime tiriamų reikšmingų įvykių metu ėjo vadovaujamas pareigas operatyvinėse

tarnybose. Šis pareigūnas nurodė, kad vyko pokalbis su pareigūnu F dėl galimybės priimti užsienio partnerius ir kaip tai turėtų būti organizuojama. Jis manė, kad kalbama apie atvykstančius į mokymus specialistus. Nebuvo jokių kalbų apie kalinimą ar tokių patalpų įrengimą. Pareigūnui buvo pasakyta, kad patalpos pasiūlytos asmenims, dalyvavusiems liudytojų apsaugos programose. Taip pat galėjo būti naudojama karinė bazė. Pokalbiai buvo abstraktūs, ir jokios konkrečios informacijos nebuvo.

Liudytojas L

332. L, kuris atitinkamu laikotarpiu ėjo vadovaujamas pareigas operatyvinėse tarnybose, pažymėjo, kad į Tarptautinio Vilniaus oro uosto kontroliuojamą teritoriją jis patekdavo su nuolatinio leidimu. Į teritoriją buvo galima patekti ir su laikinu leidimu, bet tokie asmenys galėjo patekti į teritoriją tik lydimi.

Liudytojas M

333. 2010 m. balandžio 6 d. buvo apklaustas M, kuris ikiteisminiame tyrime tiriamų reikšmingų įvykiu metu ėjo vadovaujamas pareigas operatyvinėse tarnybose. Pareigūnas pasakė pareigūnui D apie būtinybę įrengti patalpas slaptų bendradarbių ekstradicijai. Pareigūnas M bendravo su užsienio partnerių atstovais. Pareigūnas tiksliai nežinojo, koks buvo operacijos Projekte Nr. 1 statusas. Pareigūnas teigė, kad su partneriais buvo diskutuojama apie žvalgybos paramos centro įsteigimą. Jiems reikėjo patalpų, kuriose toks centras galėtų veikti. N ir O pavesta surasti tinkamas patalpas. Buvo nuspręsta, kad Projekto Nr. 2 patalpos tinkamos. Partneriai padengė visas išlaidas. M pats prižiūrėjo pertvarkos procesą, bet jis negalėjo pateikti daug detalių. M nurodė, kad nebuvo jokių patalpų, tinkamų asmenims sulaikyti ar kalinti. Pastate vyko pasitarimai. Pastato priežiūrą vykdė N ir O. Jie lydėdavo partnerius. Dėl to, kad partnerių planai pasikeitė ir buvo naudojamas ne visas pastatas, nuspręsta jame įkurti VSD mokymo centrą. 2005 m. buvo 2–3 skrydžiai, buvo pervežama ryšio technika, siuntiniai partneriams ir atvirkščiai. Partnerių atstovas kreipdavosi dėl apsaugos palydint. VSD parengė raštą oro uosto administracijai, greičiausiai ir VSAT, kad įleistų pareigūnus į teritoriją. VSD pareigūnai lydėjo krovinį. Pareigūnas neprisiminė, ar ryšio įranga atvyko iš Tarptautinio Vilniaus oro uosto, ar iš Palangos oro uosto, bet apsauga buvo suorganizuota iki pervežimo. Vėliau ryšio įranga buvo išvežta.

M pasakė pareigūnui S, ėjusiam vadovaujamas pareigas, kad gaunami partnerių prašymai lydėti krovinį. M patvirtino, kad tai įmanoma; tačiau turėjo būti susitarta su Tarptautiniu Vilniaus oro uostu ir VSAT. Buvo parengti su tuo susiję raštai.

Liudytojas N

1. 2010 m. kovo 9 d. apklausa

334. 2010 m. kovo 9 d. buvo apklaustas ikiteisminiame tyrime tiriamų reikšmingų įvykiu metu dirbęs pareigūnas N. 2003 m. N ir O buvo pavesta padėti partneriams. Buvo tiesioginis M nurodymas. Pareigūnas ieškojo vietos netoli Vilniaus, kur būtų galima įsigyti patalpas. Kai jie išsirinko patalpas, partneriai atvyko jų apžiūrėti. Pareigūnas ir O padėjo partnerių atstovui, kuris vadovavo statybų darbams. Įrengtos darbo ir poilsio zonos, biliardo stolas, stalo futbolas, smiginis, televizorius, minkštasuoliai, sporto salė, treniruokliai; į darbo zoną paprastai jis neidavo. Dėl Projekto Nr. 2 pastato įsigijimo, įrengimo ir eksploatacijos nebuvo pradėta jokia operacijos byla. Nebuvo sulaikymui tinkamų patalpų. N pats galėjo laisvai patekti į patalpas; vis dėlto jis nežinojo, kokios operacijos ten buvo vykdomos. Asmenys savarankiškai neatvykdavo į Projekto Nr. 2 patalpas. Visada kas nors, pats N ar O, sutikdavo tuos asmenis ir juos palydėdavo iš oro uosto ir atgal. Jei kas nors būdavo Projekto Nr. 2 patalpose, ten būtinai būdavo ir bent vienas pareigūnas: pats N, M arba O. Netgi kai nieko patalpose nebūdavo, N kartu su O prižiūrėdavo pastatą.

N pažymėjo, kad tam, kad būtų galima patekti į oro uostą, turėjo būti pateikiamas raštas, adresuotas oro uostui. Jis taip pat nurodė, kad skirtingi asmenys į Projekto Nr. 2 patalpas dažniau atvykdavo 2005 m. pradžioje ir nustojo metų pabaigoje. Jis patalpas prižiūrėjo kartu su pareigūnu O. Jis pats nematė, ar kokia nors įranga buvo išvežta iš patalpų. Jis lankėsi patalpose, tačiau ne visuose kambariuose, nes jie buvo naudojami ir jis neturėjo jokios priežasties ten eiti. Be jo, pastate buvo pareigūnai M ir O. Daugiau ten nebuvo jokių pareigūnų. Jis pats vykdė technines funkcijas. 2005 m. antrojoje pusėje pareigūnas M jam pasakė, kad pastato apsaugos vykdymą reikia perduoti atsakingam padaliniui.

2. 2010 m. kovo 16 d. apklausa

335. 2010 m. kovo 16 d. N buvo dar kartą apklaustas. Pareigūnas nurodė, kad įvairūs asmenys atvykdavo į Projekto Nr. 2 patalpas – 2005 m. pradžioje dažniau ir 2005 m. atvykimai baigėsi. Pareigūnas patalpas prižiūrėjo kartu su O. 2005 m. antrojoje pusėje pareigūnas M jam pasakė, kad pastato apsaugos vykdymą reikia perduoti atsakingam padaliniui. Pats N nematė, ar kokia nors įranga buvo išvežta iš patalpų.

2005 m. ar 2006 m. N yra kartą lydėjęs automobilius su partneriais iki Palangos, VSD automobiliai liko, partnerių nuvažiavo link orlaivio. Pats N nieko konkretaus nematė. Tada lydėjo atgal į Vilnių. Buvo rašomas raštas oro uostui, jei reikėdavo vykti. Yra ne kartą lydėjęs krovinius iš oro uosto, tačiau dažniausiai tik iš Tarptautinio Vilniaus oro uosto. Būdavo rašomas specialus raštas oro uostui.

Liudytojas O

1. 2010 m. kovo 9 d. apklausa

336. 2010 m. kovo 9 d. buvo apklaustas ikiteisminiame tyrime tiriamų reikšmingų įvykiu metu vadovaujamas pareigas ėjęs operatyvinių tarnybų pareigūnas O. Jis yra lydėjęs partnerius į oro uostą ir kelis kartus vyko į Palangą ir iš jos.

2. 2010 m. kovo 10 d. apklausa

337. 2010 m. kovo 10 d. O buvo dar kartą apklaustas. 2003 m. N jam pasakė, kad reikia surasti patalpas. O vykdė technines funkcijas. Jie rado reikiamas patalpas, kurios vėliau tapo Projekto Nr. 2 patalpomis. Partneriai rinkosi pastatus. Jie buvo atvykę kelis kartus. 2004 m. pavasarį partneriai pradėjo atvykti. Jie patys vykdė darbus, konteineriuose atsivežė medžiagą ir įrangą. Reikėjo surasti aikštelę, kur būtų galima viską saugoti; jie rado vietą ir konteinerius vežė ten. Patalpose buvo gyvenamoji zona, poilsio zona, darbo zona, treniruoklių salė, kambarys su stalo žaidimais, kambarys su minkštasuoliais ir televizoriumi ir virtuvėlė. Pats O ne visose patalpose buvo. Jis nežinojo, kas atvykdavo į patalpas ir kas jose vykdavo. Jie aktyviai prižiūrėjo pastatą iki 2005 m. antrosios pusės, tada vizitų sumažėjo, patys pareigūnai ten būdavo rečiau. O vykdė Projekto Nr. 2 pastato priežiūrą pakaitomis su N. Pats O dažniausiai ten buvo dieną, o N – naktį. Byla dėl Projekto Nr. 2 pastato įsigijimo, remonto ir eksploatacijos nebuvo pradėta. O iš pokalbio su M suprato, kad Projektas Nr. 2 yra žvalgybos paramos centras. 2006 m. pradžioje pareigūnas gavo M nurodymą, kad į Palangos oro uostą turi būti nugabentas kroviny. Pareigūnas vyko kartu su V ir N. Jie lydėjo partnerius ir keletą kartų vyko į Palangą ir atgal. Kai kurie automobiliai pasiekė orlaivį, nebuvo atliekamas nei VSAT, nei muitinės patikrinimas. Jie vyko su kroviniu ir grįžo be jo.

Liudytojas P

338. 2010 m. balandžio 1 d. buvo apklaustas P, kuris ikiteisminiame tyrime tiriamų reikšmingų įvykių metu ėjo pareigas operatyvinėse tarnybose. 2002–2003 m. M jam pasakė, kad partnerių atstovai atvyko ir siūlė organizuoti bendrą operaciją, įsteigti Lietuvoje patalpas slaptų bendradarbių apsaugai. Pareigūno M buvo paprašyta jį informuoti, kada prasidės operacija, susijusi su patalpų naudojimu. Vis dėlto galiausiai operacija neįvyko. M teigė, kad greičiausiai partneriai atsisakė projekto. Vėliau patalpos buvo naudojamos VSD reikmėms [pareigūnas kalbėjo apie Projektą Nr. 1]. Per susitikimus su partnerių atstovais buvo iškelta mintis įkurti kompleksinį centrą, kuriame galėtų būti rengiami VSD pareigūnai ir vykti bendros operacijos su partneriais. A buvo atsakingas už paramą, gautą Projektui Nr. 1

įranga ar kitomis priemonėmis. Pareigūnas nieko nežinojo apie jokių prašymus įsteigti kalėjimą. Pareigūnas yra teikęs grynai teorinį pasvarstymą, kad 2003 m. galėjo būti pateikti prašymai suteikti pagalbą kovojant su terorizmu ir priimti kalinius, bet tai buvo vien teorinė galimybė.

Liudytojas Q

339. 2010 m. kovo 4 d. buvo apklaustas Q, kuris ikiteisminiame tyrime tiriamų reikšmingų įvykiu metu ėjo vadovaujamas pareigas operatyvinėse tarnybose. Jis dalyvavo ieškant patalpų Projektui Nr. 1.

Liudytojas R

340. 2010 m. kovo 30 d. buvo apklaustas ikiteisminiame tyrime tiriamų reikšmingų įvykių metu dirbęs operatyvinių tarnybų pareigūnas R. Pareigūnas niekada nesilankė Projekto Nr. 1 patalpose, apie kurias buvo klausama. Patalpos buvo įkurtos slaptų bendradarbių ekstradicijai. Vis dėlto jam buvo pasakyta, kad jokio kalėjimo nebuvo. Mokymo centras buvo įkurtas Projekte Nr. 2, kuriame jis lankėsi 2008 m. M minėjo pareigūnui R, kad mokymo centras buvo pastatytas vykdant bendrą projektą kartu su partneriais.

R parodė, kad jis niekada nesilankė Projekto Nr. 1 patalpose, apie kurias buvo apklausiamas. Tačiau jis pažymėjo, kad patalpos buvo įrengtos slaptų bendradarbių ekstradicijai. Pareigūnas T taip pat nurodė, kad jis girdėjo apie slaptų bendradarbių perkėlimo centrą. Pareigūnas S, kuris tuo metu ėjo vadovaujamas pareigas, nieko nežinojo apie Projekto Nr. 1 pagalbinių patalpų remontą, jo tikslą ar finansavimo šaltinius. Tik vėliau jis sužinojo, kad patalpos buvo rengtos operacijai, kuri arba baigėsi, arba niekada nevyko.

Liudytojas S

341. 2010 m. kovo 18 d. buvo apklaustas ikiteisminiame tyrime tiriamų reikšmingų įvykių metu dirbęs operatyvinių tarnybų pareigūnas S. Pareigūnas nežinojo apie Projekto Nr. 1 pagalbinių patalpų remontą, jo tikslą ar finansavimo šaltinius. Vėliau jis sužinojo, kad buvo rengiamasi operacijai, kuri arba baigėsi, arba visai nevyko. VSD buvo įpareigotas plėtoti santykius su užsienio partneriais pagal 2002 m. rezoliuciją. Buvo poreikis bendrauti su labiau patyrusiais partneriais, semtis iš jų patirties ir gauti naudos iš tokio bendradarbiavimo. Šiuo laikotarpiu kilo idėja įkurti žvalgybos paramos centrą, kuris būtų naudojamas operacijoms rengti ir drauge VSD darbuotojam mokytis. Šią sritį kuravo M, todėl S daugiau neturėjo jokios informacijos. Pareigūnas buvo žodžiu informuotas apie plėtojamą bendradarbiavimą su partneriais dėl regioninio žvalgybos centro. Maždaug 2004 m. gegužės mėn. M jį informavo, kad nupirkta pastatas. M jam pasakė, kad partneriai padengė visas išlaidas. Visa informacija apie centrą buvo suteikta žodžiu; nebuvo

pateikti jokie dokumentai. Buvo įvairių kalbų, tačiau jokių apie teroristus, jokių paklausimų ir pan. Projektas Nr. 2 buvo įkurtas 2005 m. pradžioje. Pareigūnas nuvyko apžiūrėti patalpų, bet ten nebuvo jokių kalinimui tinkamų patalpų; ten buvo poilsio zonos ir darbo kambariai. Pastatas buvo naudojamas minimaliai, nes partneriai vis nepriimdavo sprendimo dėl žvalgybos paramos centro. Galiausiai buvo pasiektas susitarimas su partneriais dėl pastato perdavimo VSD. Buvo tik svarstymai dėl teroristų kalinimo ir nebuvo gauta jokių prašymų dėl asmenų kalinimo; teoriškai apie tai buvo tik diskutuota su vadovaujančiais pareigūnais, tačiau jie nepritarė. M jam pasakė, kad iš partnerių buvo gauti prašymai lydėti krovinį. Pareigūnui buvo pasakyta, kad reikia suderinti tai su oro uostu ir VSAT, todėl turėjo būti parengti konkretūs raštai. Pareigūnas pats neturėjo informacijos, kad orlaiviai leidosi su teroristais.

Liudytojas T

1. 2010 m. kovo 2 d. apklausa

342. 2010 m. kovo 2 d. buvo apklaustas ikiteisminiame tyrime tiriamų reikšmingų įvykiu metu dirbęs operatyvinių tarnybų pareigūnas T. Pareigūnas ieškojo patalpų, kuriose galėtų būti įkurtos saugios patalpos slaptų bendradarbių ekstradicijai. Tačiau visos patalpos buvo netinkamos. D pasiūlė, kur būtų galima jas įkurti, ir jos buvo įkurtos Projekto Nr. 1 patalpose.

2. 2010 m. kovo 16 d. apklausa

343. 2010 m. kovo 16 d. T buvo dar kartą apklaustas. Pareigūnas nurodė, kad jie ieškojo patalpų slaptų bendradarbių perkėlimo centrui. Pareigūnas nelydėjo jokie krovinio ir nieko nežinojo apie Projektą Nr. 2.

Operatyvinės tarnybos pareigūnas U nurodė, kad jis ieškojo patalpų kartu su T. Pagal pareigūno D instrukcijas, duotas 2002 m., patalpų reikėjo slaptiems bendradarbiams laikinai apgyvendinti ir saugoti. U pažymėjo, kad dirbdamas Projekte Nr. 1 manė, kad patalpos skirtos slaptų bendradarbių perkėlimui.

Liudytojas U

344. 2010 m. kovo 3 d. buvo apklaustas ikiteisminiame tyrime tiriamų reikšmingų įvykiu metu dirbęs operatyvinių tarnybų pareigūnas U. Pareigūnas vykdė užduotį kartu su T. Jie ieškojo patalpų slaptiems bendradarbiams laikinai apgyvendinti ir saugoti pagal D 2002 m. nurodymą.

Liudytojas U1

345. 2010 m. kovo 8 d. buvo apklaustas ikiteisminiame tyrime tiriamų reikšmingų įvykiu metu dirbęs operatyvinių tarnybų pareigūnas U1. Dirbdamas Projekte Nr. 1, pareigūnas manė, kad patalpos įkurtos slaptiems bendradarbiams perkelti. Pareigūnas manė, kad patalpos miesto centre buvo netinkamos asmenims kalinti.

Liudytojas V

346. 2010 m. kovo 5 d. buvo apklaustas ikiteisminiame tyrime tiriamų reikšmingų įvykiu metu dirbęs operatyvinių tarnybų pareigūnas V. Pareigūnas matė, kad Projekto Nr. 1 pastatas buvo remontuojamas, tačiau jis nebuvo susijęs su minėtu projektu. Jis kartu su N lydėjo kitas transporto priemones į Palangos oro uostą 2006 m. kovo mėn. Pareigūnas atvyko į oro uostą, ir lydėdamas automobilis nuvažiavo iki orlaivio. Į nuvažiavusį automobilį buvo kraunamos ne mažesnės kaip 1 metro ilgio dėžės. Jas nešė po du asmenis. Pareigūnas neprisiminė konkretaus dėžių skaičiaus, bet jų buvo bent trys. Iškrovimas užtruko maždaug 20–30 minučių. Jis į oro uostą atvyko kartu su M ir N, kurie stovėjo maždaug 50 metrų nuo orlaivio. Orlaivis nebuvo tikrinamas. Pareigūnas lydėjo M ir N atgal iš Palangos kartu su O. Pareigūnas N jam pasakė, kad vykdoma operacija. Pareigūnas žinojo, kad iki vykimo į oro uostą vienas iš pareigūnų parašė oro uostui raštą, kad jie būtų įleisti į oro uostą.

Liudytojas X

347. 2010 m. kovo 5 d. buvo apklaustas ikiteisminiame tyrime tiriamų reikšmingų įvykiu metu dirbęs operatyvinių tarnybų pareigūnas X. Pareigūnas dalyvavo įrengiant Projekto Nr. 1 patalpas ir atliekant remonto darbus.

Liudytojas Y

348. 2010 m. kovo 8 d. buvo apklaustas ikiteisminiame tyrime tiriamų reikšmingų įvykiu metu dirbęs operatyvinių tarnybų pareigūnas Y. Pareigūnas dalyvavo remontuojant ir įrengiant Projekto Nr. 1 patalpas. Pareigūnas nematė jokių pašalinių asmenų, besilankančių patalpose.

Liudytojas Z

349. 2010 m. kovo 5 d. buvo apklaustas ikiteisminiame tyrime tiriamų reikšmingų įvykiu metu dirbęs operatyvinių tarnybų pareigūnas Z.

Pareigūnas dalyvavo įrengiant Projekto Nr. 1 patalpas ir atliekant remonto darbus.

XI. KITI TEISMUI PATEIKTI DOKUMENTAI IR ĮRODYMAI

A. 2011 m. CPT ataskaita

350. Tarp kitų Teismui pateiktų įrodymų buvo ir 2011 m. CPT ataskaita dėl CPT delegacijos vizito Lietuvoje, vykusio 2010 m. birželio 14–18 d., kurio metu buvo atliekamos įvairių laisvės apribojimo vietų – policijos, kalėjimų ir psichiatrijos įstaigų – patikros. Kiek tai susiję su tariamu CŽA slaptų kalėjimų egzistavimu Lietuvoje, pagrindinis delegacijos tikslas buvo pasistengti įvertinti ikiteisminio tyrimo efektyvumą. Vis dėlto delegacija nusprendė, kad jai derėtų apsilankyti „dviejose pritaikytose vietose“, kurios parlamentiniame tyrime buvo identifikuotos kaip Projektas Nr. 1 ir Projektas Nr. 2.

CPT nustatė tokius faktus.

351. Dėl CPT vizito pagrindo 2011 m. CPT ataskaitoje rašoma:

„64. 2009 m. rugpjūčio mėn. spaudoje pasirodė pranešimai, kad Lietuvoje iki 2005 m. pabaigos egzistavo slapti kalėjimai „aukštos vertės“ įtariamiesiems terorizmu, kurias valdė JAV CŽA. Pasak šių pranešimų, aštuoni asmenys buvo laikomi tose vietose daugiau nei metus. Buvo sakoma, kad šios informacijos šaltiniai buvo buvę CŽA pareigūnai, tiesiogiai įsitraukę į agentūros programą, kurios tikslas – sulaikyti ir tardyti įtariamus teroristus užsienyje, ar apie ją informuoti. Toliau buvo patvirtinta, kad CŽA lėktuvai minimu laikotarpiu pakartotinai skrido į Lietuvą.

2009 m. rugpjūčio 25 d. Lietuvos Prezidentė paskelbė, kad pirmiau paminėti pranešimai bus tiriami. Jie galiausiai buvo Lietuvos Parlamento Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto (lapkričio mėn. pradėto) tyrimo objektas. Komiteto išvadas patvirtino Lietuvos Parlamentas 2010 m. sausio 19 d. ir sausio 22 d. Generalinė prokuratūra pradėjo ikiteisminį tyrimą. Tas tyrimas vis dar vyko CPT vizito 2010 m. birželio mėn. metu.

65. Pastaraisiais metais buvo daug įtarimų dėl slapto teroristų kalinimo ir susijusių neteisėto tokių asmenų tarpvalstybinio pervežimo fenomeno. 2006 m. rugsėjo 6 d. JAV Prezidentas viešai pripažino, kad CŽA slaptose vietose užsienyje laikė ir apklausė tam tikrą skaičių asmenų, įtariamų teroristiniais išpuoliais.

Galimas Europos valstybių dalyvavimas pirmiau minėtose praktikose buvo nagrinėjamas Europos Tarybos ir Europos Sąjungos sistemose, ir tiek Tarybos Parlamentinės Asamblėjos, tiek Europos Parlamento ataskaitos patvirtino, kad buvo tam tikrų valstybių sąmokslas.

66. Kaip CPT pabrėžė savo 17-ojoje generalinėje ataskaitoje, slaptas kalinimas, be abejo, gali savaime būti laikomas netinkamo elgesio tiek su kalinamu asmeniu, tiek su jo ar jos šeimos nariais forma. Dar daugiau, slapto kalinimo nulemtas pagrindinių apsaugos standartų pašalinimas – teisminės kontrolės ar bet kokios kitos formos išorės institucijos peržiūros nebuvimas ir tokių garantijų, kaip teisė į advokatą, nebuvimas – neišvengiamai padidina netinkamo elgesio riziką.

Tardymo metodai, kurie buvo taikomi CŽA valdomose sulaikymo vietose užsienyje, be abejo, lėmė kankinimo ir nežmoniško ar žeminančio elgesio draudimo pažeidimus. Bet kokios abejonės, kurios šiuo klausimu galėjo egzistuoti, buvo išsklaidytos 2009 m. rugpjūčio 24 d. paskelbus 2004 m. gegužės 7 d. Specialiosios CŽA kovos su terorizmu sulaikymo ir tardymo veiklos apžvalgos, kuri apėmė laikotarpį nuo 2001 m. rugsėjo mėn. iki 2003 m. spalio mėn. ir kurią atliko pats agentūros generalinis inspektorius, medžiagą. Nors ir labai

cenzūruota, išleista Specialiosios apžvalgos versija aiškiai aprašo metodus, kuriais užsienyje tardyti įtariamai terorizmu asmenys, brutalumą.

67. Atsižvelgdama į tai, CPT delegacija nagrinėjo tariamų slaptų kalėjimų egzistavimo Lietuvoje klausimą. Delegacija kalbėjosi su Parlamento Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto pirmininku apie komiteto padarytas atlikto šiuo klausimu tyrimo išvadas ir susitiko su Generalinės prokuratūros atstovais, kuriems buvo patikėta atlikti ikiteisminį tyrimą.

Pagrindinis delegacijos tikslas buvo pasistengti įvertinti ikiteisminio tyrimo efektyvumą. Tačiau delegacija manė, kad ji taip pat turėtų apsilankyti dviejose pritaikytose vietose, kurios Seimo komiteto išvadoje, kai kalbama apie partnerystę, buvo įvardytos kaip Projektai Nr. 1 ir 2.“

352. Dėl Projekto Nr. 1 ir Projekto Nr. 2 patalpų patikrinimo ataskaitoje rašoma:

„68. Projekto Nr. 1 patalpos susidėjo iš mažo, vieno aukšto, atskiro pastato, esančio gyvenamųjų namų gyvenvietėje Vilniaus centre. Remiantis Seimo komiteto išvada, „buvo įrengtos patalpos, tinkamos sulaikytiems asmenims laikyti, atsižvelgiant į partnerių prašymus ir nurodytas sąlygas <...> tačiau, Komiteto turimais duomenimis, patalpos nebuvo naudojamos tam tikslui“.

Projekto Nr. 2 patalpos buvo įkurtos mažoje gyvenvietėje 20 kilometrų už Vilniaus. Jos buvo daug didesnės nei anksčiau minėtos, šio projekto patalpos susidėjo iš dviejų pastatų (atitinkamai su ruda ir raudonu stogu), kurie buvo sujungti ir padalyti į keturis skirtingus sektorius. Pastato raudonu stogu patalpų išdėstymas priminė didelę metalinę talpyklą su ją supančia išorine struktūra. Dviejose šio pastato dalyse (kūno rengybos kambarys ir techninė zona) buvo prietaisai, technika ir JAV kilmės atsarginės dalys, taip pat ir instrukcijos ir pranešimai, surašyti anglų kalba. Lietuvos pareigūnas, kuris lydėjo delegaciją, teigė, kad ši įranga ir rašytinė medžiaga palikta asmenų, kurie anksčiau naudojo pastatus. Kaip teigiama Seimo komiteto išvadoje, „[šių patalpų įrengimo] darbų progresas buvo užtikrinamas pačių partnerių <...> Asmenys, kurie davė parodymus, Komitetui neigė bet kokias kalinių laikymo ir tardymo Projekto Nr. 2 patalpose prielaidas ir galimybes, bet pastato išdėstymas, jo uždara struktūra, perimetro apsauga, taip pat fragmentiškas VSD [Valstybės saugumo departamento] darbuotojų buvimas patalpose leido partnerių pareigūnams atlikti veiksmus nekontroliuojamiems VSD ir naudoti patalpas savo nuožiūra.“

CPT susilauko nuo detalaus minėtų patalpų aprašymo. Užtenka pasakyti, kad, kai delegacija jose lankėsi, patalpose nebuvo nieko, kas leistų tvirtai manyti, kad jose buvo kalinama; nors abi patalpos galėjo būti pritaikytos kalinimui be didelių pastangų.“

353. Dėl baudžiamojo tyrimo Lietuvoje efektyvumo ataskaitoje nurodyta:

„70. Kaip jau nurodyta, įtarimai dėl slaptų kalėjimų Lietuvoje, kurie kilo 2009 m. rugpjūčio mėn., lėmė tai, kad 2009 m. lapkričio mėn. buvo pradėtas parlamentinis tyrimas ir jo rezultatai lėmė, kad Generalinė prokuratūra 2010 m. sausio mėn. pradėjo ikiteisminį tyrimą.

Visų pirma gali būti paklausta, ar Generalinė prokuratūra veikė pakankamai greitai, kai 2009 m. rugpjūtį pasirodė pranešimai apie slaptus kalėjimus. Reikia pripažinti, kad tai buvo įtarimų, iškeltų spaudoje, klausimas. Bet tie įtarimai turėjo būti vertinami tam tikrų neginčytinų faktų, kurie tuo metu jau buvo viešojoje erdvėje, kontekste, t. y. kad CŽA užsienyje laikė ir tardė tam tikrą skaičių įtariamų teroristų ir kad su tais asmenimis buvo netinkamai elgiamasi (žr. 65 ir 66 punktus). Taip pat atsirasdavo vis daugiau įrodymų iš Europos Tarybos ir kitų institucijų struktūrų parengtų ataskaitų, kad kai kurios CŽA sulaikymo vietos galėjo būti įkurtos Europos valstybėse. Atsižvelgiant į tai, gali būti ginčijamasi, kad Generalinė prokuratūra turėjo pati imtis iniciatyvos ir pradėti tyrimą, kai pirmą kartą buvo pavišintas galimas slaptų kalėjimų Lietuvoje egzistavimas 2009 m. vasarą.

71. Taip pat kyla klausimas, ar ikiteisminis tyrimas, pradėtas 2010 m. sausio 22 d., yra pakankamai plačios apimties, kad jį būtų galima laikyti visapusišku. Tyrimas siejamas su galimu piktnaudžiavimu tarnybine padėtimi, kaip tai nurodyta Baudžiamojo kodekso

228 straipsnio 1 dalyje. Žinoma, įrodymų, kad kai kurie Lietuvos valstybės tarnautojai galėjo piktnaudžiauti tarnybine padėtimi, atskleidimas buvo svarbi parlamentinio tyrimo dalis; tačiau tai nebuvo vienintelė išvada.

Seimo komiteto surinktais duomenimis, orlaiviai, kuriuos oficialūs tyrimai susiejo su CŽA sulaikytųjų perdavimu, ne kartą kirto Lietuvos oro erdvę nuo 2002 m. ir 2005 m. ir tuo laikotarpiu leidosi Lietuvoje. Toliau, nors Komitetas ir nenustatė, ar CŽA sulaikytieji buvo atvežti į Lietuvos teritoriją, ar išvežti iš Lietuvos teritorijos, bet nustatė, kad sąlygos tokiam pervežimui buvo. Komitetas taip pat „nustatė“, kad Lietuvos valstybės saugumo departamentas gavo partnerių prašymą įrengti Lietuvoje patalpas, tinkamas kaliniams laikyti. Ir, nors Komitetas priėjo prie išvados, kad Projekto Nr. 1 patalpos nebuvo naudojamos kalinimui, jis aiškiai nesiryžo atmesti tokios galimybės dėl Projekto Nr. 2 patalpų (žr. 68 punktą).

Kai delegacija Generalinės prokuratūros atstovams iškėlė klausimą dėl ikiteisminio tyrimo apimties, šie atsakė, kad, norint pradėti baudžiamąjį tyrimą, reikia „faktų“, o ne „prielaidų“, tačiau drauge jie pabrėžė, kad jei tyrimo metu atsirastų įrodymų, kad galimai padaryta kitų nusikalstamų veikų, jis galėtų būti išplėstas. Savo ruožtu CPT mano, kad kai minėtos Seimo komiteto išvados vertinamos kartu su kitais elementais, nurodytais 70 punkte, tampa aišku, kad į ikiteisminį tyrimą nuo pat pradžių reikėjo įtraukti ir galimą neteisėtą asmenų kalinimą (ir galimai netinkamą elgesį su jais) Lietuvos teritorijoje.

72. Susitikimo su Generalinės prokuratūros atstovais metu CPT delegacija siekė nustatyti, ar ikiteisminis tyrimas atitiko išsamumo kriterijų. Taip pat po vizito CPT pirmininkas išsiuntė rašytinį prašymą pateikti visų žingsnių, kurių buvo imtasi nuo ikiteisminio tyrimo pradžios, chronologinę seką (asmenys, iš kurių buvo paimti įrodymai žodžiu ar raštu; dokumentai, kurie buvo gauti ir išnagrinėti; įvykio vietos apžiūros; paimta medžiaga ir t. t.); taip pat buvo siekiama gauti informacijos, ar buvo prašoma ne Lietuvos institucijų paramos (ypač JAV ir NATO paramos) ir, jei taip, ar buvo planuojama tą paramą teikti.

Delegacija negavo konkrečios prašomos informacijos nei minėto susitikimo metu, nei iš Lietuvos institucijų 2010 m. rugsėjo 10 d. atsakymo. Komitetui buvo nurodyta, kad asmenys, susiję su tyrimo esme ir turintys naudingos informacijos, apklausti; tyrimui naudingi dokumentai gauti; patalpos, apibūdintos kaip Projektai Nr. 1 ir Nr. 2 apžiūrėtos; tyrimo metu nesusidurta su jokiais kliūtimis. Patvirtinta, kad konkretnės informacijos suteikti nėra galimybės, nes didelė dalis tyrimo metu surinktų duomenų sudaro valstybės ar tarnybos paslaptį.

CPT nėra įsitikinęs, kad komitetui buvo suteikta visa informacija apie tyrimo eigą. Žinoma, turimos informacijos nepakanka, todėl klausimas, ar ikiteisminis tyrimas atitinka išsamumo kriterijų, lieka atviras.

73. Ikiteisminis tyrimas dar nėra baigtas. Pasak Generalinės prokuratūros, surinkta informacija vis dar analizuojama ir sprendimai dėl būtinybės atlikti papildomus veiksmus dar nepriimti. Prokurorai, su kuriais vyko susitikimas, tikėjosi, kad tyrimas bus baigtas iki 2010 m. pabaigos.

Kai tyrimas bus baigtas, **CPT tikisi, kad bus paviėšinta kuo daugiau informacijos apie tyrimą ir ikiteisminio tyrimo išvadas. Bet kokie priegios prie informacijos apribojimai valstybės ar tarnybos paslapties pagrindu turėtų būti minimalūs.** Tai leis tinkamai įvertinti tyrimo efektyvumą ir užtikrinti, kad jo rezultatai būtų viešai patikrinami.

CPT prašo perduoti jam ikiteisminio tyrimo išvadas, kai tik jos bus gautos.

74. Galiausiai CPT buvo informuotas, kad 2010 m. rugsėjo 20 d. Jungtinėje Karalystėje įsikūrusi nevyriausybinė organizacija REPRIEVE parašė Lietuvos generaliniam prokurorui apie vieną įvardytą asmenį, kuris šiuo metu yra laikomas JAV institucijų sulaikymo vietoje Gvantanamo įlankoje. Organizacija patvirtina, kad ji gavo iš „pačių patikimiausių šaltinių JAV“ informacijos, kad šis asmuo „buvo laikytas slaptame CŽA kalėjime Lietuvoje“ laikotarpiu tarp 2004 m. ir 2006 m., ir prašo šį klausimą iširti.

CPT prašo būti informuojamas, kokių veiksmų dėl šio laiško ėmėsi Generalinė prokuratūra.“

354. 2011 m. CPT ataskaitoje nurodyti tokie komentarai ir informacijos prašymai tariamo CŽA slaptų kalėjimų egzistavimo klausimu:

„Tariamasis slaptų kalėjimų Lietuvoje egzistavimas

komentarai

- CPT tikisi, kad bus pavišinta kuo daugiau informacijos apie tyrimą ir ikiteisminio tyrimo, Generalinės prokuratūros pradėto dėl įtariamo slaptų kalėjimų Lietuvoje egzistavimo, išvadas. Bet kokie priegios prie informacijos apribojimai valstybės ar tarnybos paslapties pagrindu turėtų būti minimalūs (73 punktas).

informacijos prašymai

- apie ikiteisminio tyrimo, Generalinės prokuratūros pradėto dėl įtariamo slaptų kalėjimų Lietuvoje egzistavimo, išvadas, kai tik jos bus gautos (73 punktas);

- apie Generalinės prokuratūros veiksmus, kurių ji ėmėsi dėl generaliniam prokurorui adresuoto Jungtinėje Karalystėje įsikūrusios nevyriausybinių organizacijos REPRIEVE 2010 m. rugsėjo 20 d. rašto (74 punktas).“

B. Lietuvos Vyriausybės atsakymas į 2011 m. CPT ataskaitą

355. 2011 m. gegužės 19 d. Lietuvos Vyriausybė pateikė atsakymą į 2011 m. CPT ataskaitą ir paprašė jį paskelbti. Iš esmės Vyriausybė apibendrina 2011 m. sausio 14 d. prokuroro išvadas (žr. šio sprendimo 191–199 punktus).

Dėl vietų, kuriose kalbama apie tariamą slaptų kalėjimų Lietuvoje egzistavimą, rašoma.

356. Dėl CPT komentaro, kad „CPT tikisi, kad bus pavišinta kuo daugiau informacijos apie tyrimą ir ikiteisminio tyrimo, Generalinės prokuratūros pradėto dėl įtariamo slaptų kalėjimų Lietuvoje egzistavimo, išvadas. Bet kokie priegios prie informacijos apribojimai valstybės ar tarnybos paslapties pagrindu turėtų būti minimalūs“, Vyriausybė nurodė:

„Didžiąją dalį ikiteisminio tyrimo metu gautų duomenų yra taikomas įslaptintos informacijos apsaugos režimas, nes tie duomenys sudaro valstybės ar tarnybos paslaptį, žymimą atitinkamomis slaptumo žymomis. Atsižvelgiant į tai, kad ikiteisminio tyrimo medžiagoje yra valstybės ir tarnybos paslaptį sudarančios informacijos, nutraukus ikiteisminį tyrimą visa ikiteisminio tyrimo medžiaga perduotina saugoti Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros Informacinio saugumo ir operatyvinės veiklos kontrolės skyriui.“

357. Dėl CPT prašymo „pateikti ikiteisminio tyrimo, Generalinės prokuratūros pradėto dėl įtariamo slaptų kalėjimų Lietuvoje egzistavimo, išvadas, kai tik jos bus gautos“, Vyriausybė nurodė:

(1) Jungtinių Amerikos Valstijų Centrinės žvalgybos agentūros (toliau – JAV CŽA) orlaivių atvykimas į Lietuvos Respubliką ir išvykimas iš Lietuvos Respublikos, JAV pareigūnų patekimas prie orlaivių ir šių orlaivių krovinių bei keleivių patikrinimas.

Ikiteisminio tyrimo metu nustatytas su JAV CŽA siejamų orlaivių atvykimas į Lietuvos Respubliką ir išvykimas iš Lietuvos Respublikos. Tačiau visais atvejais buvo veikama Žvalgybos įstatymo (Žin., 2000, Nr. 64-1931) nustatyta tvarka, oro uostų ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos (toliau – VSAT) kompetentingus pareigūnus iš anksto raštu (arba žodžiu) informavus apie Valstybės saugumo departamento (toliau – VSD) planuojamus orlaivių ir gabenamų krovinių pasitikimus. Tai patvirtina byloje esantys VSD pateikti dokumentai, taip pat ir apklausti liudytojai – oro uostų darbuotojai, VSAT ir VSD pareigūnai. Ikiteisminio tyrimo metu negauta jokių duomenų apie tai, kad minėtais orlaiviais būtų neteisėtai atgabenti ar išgabenti kokie nors asmenys. Atvirkščiai, tyrimo metu apklausti asmenys tokias aplinkybes arba kategoriškai paneigė, arba nurodė neturintys apie tai jokių duomenų. Todėl

teiginys, jog su JAV CŽA siejamais orlaiviais buvo pervežami ar į Lietuvos Respublikos teritoriją atvežti (iš jos išvežti) CŽA sulaikyti asmenys, baudžiamąja teisine prasme tėra faktiniais duomenimis nepagrįsta prielaida, lygiavertė prielaidai apie pervežimą bet kokių kitų asmenų ar civilinėje apyvartoje esančių ar uždraustų daiktų. Nesant faktinių duomenų šiai prielaidai grįsti, negalimas ir baudžiamosios atsakomybės inicijavimas ar baudžiamojo proceso tęsimas šioje dalyje. Todėl konstatuotina, kad VSD pareigūnai, siekę nekludomi patekti į oro uostų teritorijas prie atvykusių orlaivių bei atlikę su tuo susijusius veiksmus, veikė teisėtai, nepiktnaudžiaudami tarnybine padėtimi ir neviršydami įgaliojimų, todėl nepadarė nusikalstamos veikos, numatytos BK 228 straipsnyje. Konstatavus, kad nėra jokių duomenų apie neteisėtą asmenų gabenimą su JAV CŽA siejamais orlaiviais, konstatuotina ir tai, kad nėra pagrindo spręsti ir klausimo dėl baudžiamosios atsakomybės pagal BK 291 str. (Neteisėtas valstybės sienos perėjimas) ir 292 str. (Neteisėtas žmonių gabenimas per valstybės sieną).

(2) Projektų Nr. 1 ir Nr. 2 vykdymas.

Ikiteisminio tyrimo metu nustatyta, kad VSD kartu su JAV CŽA 2002 metais vykdė Projektą Nr. 1, o 2004 metais – Projektą Nr. 2. Abiejų projektų vykdymas susijęs su pastatų rekonstrukcija ir įrengimu. Aptariant ikiteisminio tyrimo nutraukimo argumentus dalyje dėl Projekto Nr. 1 įgyvendinimo, būtina atkreipti dėmesį į baudžiamųjų įstatymų galiojimą laike ir baudžiamosios atsakomybės senatį. <...> Tačiau, nežiūrint į šią procesinę kliūtį ikiteisminiam tyrimui, konstatuotina ir tai, kad ikiteisminio tyrimo metu vienareikšmiškai vertinamų duomenų apie tai, kad Projekto Nr. 1 vykdymo metu patalpos buvo įrengiamos būtent sulaikytam asmeniui laikyti, negauta. Gauti faktiniai duomenys apie patalpų įrengimo specifiką (leidžiančią daryti prielaidą apie galimybę jose laikyti sulaikytą asmenį), vertinant juos sąsajoje su duomenimis, pagrindžiančiais kitą patalpų paskirtį, bei atsižvelgiant į tai, kad nėra jokių duomenų apie realų sulaikytų asmenų atgabenimą į šias patalpas ir laikymą jose, nesudaro pakankamo pagrindo formuluoti pranešimą apie įtarimą piktnaudžiavimu asmeniui ir pradėti asmens baudžiamąjį persekiojimą.

Dalyje dėl Projekto Nr. 2 ikiteisminio tyrimo metu negauta jokių duomenų apie tai, kad jis būtų susijęs su sulaikytų asmenų laikymu. Priešingai, ikiteisminio tyrimo metu gauti faktiniai duomenys ir visi su tuo susiję apklausti liudytojai pagrindžia kitą pastato paskirtį ir panaudojimą. Tikroji patalpų paskirtis negali būti atskleista, nes sudaro valstybės paslaptį.

Konstatuotina, kad VSD kartu su JAV CŽA vykdant Projektus Nr. 1 ir Nr. 2 nebuvo padaryta BK 228 straipsnyje numatyta nusikalstama veika.

Paminėtina, kad nėra pagrindo spręsti ir baudžiamosios atsakomybės pagal BK 100 straipsnį (Tarptautinės teisės draudžiamas elgesys su žmonėmis) ir 146 straipsnį (Neteisėtas laisvės atėmimas) klausimo, kadangi ikiteisminio tyrimo metu, kaip jau minėta, negauta jokių duomenų apie neteisėtą asmenų gabenimą, jų sulaikymą ar kitokį neteisėtą laisvės apribojimą ar atėmimą. Aptariant prielaidą apie galimybę Projekto Nr. 1 patalpose laikyti sulaikytą asmenį, dalyje dėl negalimumo veiktą kvalifikuoti pagal BK 100 straipsnį būtina pažymėti ir tai, kad nesant asmenų, kurie paminėtose patalpose buvo sulaikyti, suimti ar kitaip atimta jų laisvė, negalimas ir juridiskai reikšmingo veikai kvalifikuoti pagal BK 100 straipsnį būtinojo požymio – laisvės atėmimo „nepripažinimo“ – konstatavimas.

(3) VSD vadovybės atliekamas aukščiausiųjų valstybės vadovų informavimas apie vykdomų Projektų Nr. 1 ir Nr. 2 tikslus ir turinį.

VSD tarptautinio bendradarbiavimo teisiniai pagrindai numatyti Žvalgybos įstatyme, teisės aktai tiesiogiai nereikalauja VSD tarptautinio bendradarbiavimo kryptis (užduotis) „pasitvirtinti“ koku nors politiniu lygmeniu, jos kildavo iš bendro tarptautinio bendradarbiavimo poreikio ir tiesioginių VSD kontaktų su kitų šalių specialiosiomis tarnybomis. Vykdam VSD bendradarbiavimo su JAV CŽA Projektus Nr. 1 ir Nr. 2, tuometinė VSD vadovybė nė vieno šalies aukščiausiojo pareigūno neinformavo apie šių projektų tikslus ir turinį. Konstatavus, kad įstatymai nenumato tokios informacijos teikimo pareigos, taip pat ir atsižvelgiant į tai, kad toks informavimas pagal savo apimtį gali ir privalo

būti vykdomas pagal principą „Būtina žinoti“, konstatuotina tai, kad ir šioje dalyje neižvelgiama nusikalstamos veikos – piktnaudžiavimo – požymių.

Pagal BPK 166 straipsnio nuostatas ikiteisminis tyrimas pradamas (1) gavus skundą, pareiškimą ar pranešimą apie nusikalstamą veiką; (2) prokurorui ar ikiteisminio tyrimo pareigūnui patiems nustatčius nusikalstamos veikos požymius. Nagrinėjamu atveju sprendimą pradėti ikiteisminį tyrimą dėl piktnaudžiavimo pagal BK 228 straipsnio 1 dalį priėmė Generalinės prokuratūros Organizuotų nusikaltimų ir korupcijos tyrimo departamento vyriausiasis prokuroras, surašydamas tarnybinį pranešimą. Ikiteisminio tyrimo vada buvo vienintelė – Lietuvos Respublikos Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto atlikto parlamentinio tyrimo dėl galimo JAV CŽA sulaikytų asmenų pervežimo ir kalinimo Lietuvos Respublikos teritorijoje išvadoje nurodytos aplinkybės.

Apibendrinant ikiteisminio tyrimo metu surinktus duomenis konstatuotina, kad, nors pasinaudota visomis būtinomis bei pakankamomis priemonėmis faktiniams duomenims apie galimai padarytas nusikalstamas veikas surinkti, tačiau ikiteisminio tyrimo metu nebuvo surinkta objektyvių duomenų, patvirtinančių piktnaudžiavimo (ar kitos nusikalstamos veikos) padarymo faktą, surinktų faktinių duomenų visetas nėra pakankamas konstatuoti, jog nusikalstamos veikos buvo padarytos. Taigi esamuoju momentu konstatuoti, kad padarytos nusikalstamos veikos, negalima, ir, priešingai, tokia prielaidinio pobūdžio informacija, buvusi pagrindu pradėti ikiteisminį tyrimą pagal BK 228 straipsnio 1 dalį, nepasitvirtino, ji paneigta. BPK 3 straipsnio 1 dalies 1 punkte numatyta, kad baudžiamasis procesas negali būti pradedamas, o pradėtas turi būti nutrauktas, jeigu nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių. Todėl ikiteisminis tyrimas nutrauktas, kadangi nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių.

Jau konstatuota, kad, apibendrinant ikiteisminio tyrimo medžiagoje esančius faktinius duomenis apie VSD ir JAV CŽA bendradarbiavimą žvalgybos veikloje, vykdančias Projektus Nr. 1 ir Nr. 2, informuojant apie šią veiklą aukščiausiuosius valstybės vadovus, nebuvo padaryta nusikalstama veika. Bet šių duomenų visiškai pakanka konstatuoti, jog VSD ir JAV CŽA bendradarbiavimą koordinavusių, jame dalyvavusių VSD vadovų M. L., A. P. ir D. D., už patalpų rekonstrukciją (Projektai Nr. 1 ir Nr. 2) atsakingų, šią rekonstrukciją inicijavusių ir vykdžiusių VSD vadovų ir kitų pareigūnų veiksmuose galimai yra drausminio nusižengimo požymių. Tačiau buvę minėti VSD vadovai šiuo metu nebedirba VSD ir jiems drausminė atsakomybė negalima, be to, pagal VSD statuto 34 straipsnio 2 dalies nuostatas negalima skirti drausminės nuobaudos praėjus vieneriems metams nuo nusižengimo padarymo dienos. Todėl, net ir esant duomenų apie galimai padarytą drausminį nusižengimą, BPK 214 straipsnio 6 dalyje numatytas sprendimas nutraukiant ikiteisminį tyrimą medžiagą perduoti spręsti drausminės atsakomybės klausimą negali būti priimtas.“

358. Dėl CPT prašymo pateikti informaciją apie „*Generalinės prokuratūros veiksmus, kurių ji ėmėsi dėl generaliniam prokurorui adresuoto Jungtinėje Karalystėje įsikūrusios nevyriausybinės organizacijos „Reprieve“ 2010 m. rugsėjo 20 d. rašto*“, Vyriausybė nurodė:

„Minimame pareiškime buvo keliama versija, kad JAV CŽA pareigūnai laikotarpiu nuo 2004 metų pavasario iki 2006 metų rugsėjo mėnesio sulaikytąjį Husayn gabeną į Lietuvos Respubliką, laikė Lietuvos Respublikos teritorijoje ir gabeną iš Lietuvos Respublikos. Nutarime nutraukti ikiteisminį tyrimą konstatuota, kad jokių tai pagrindžiančių faktų „Reprieve“ nepateikė, informacijos šaltinio nenurodė ir neatskleidė, o ikiteisminio tyrimo metu, kaip minėta, negauta jokių duomenų apie tai, kad JAV CŽA bet kokius asmenis, taigi ir Husayn, neteisėtai gabeną į Lietuvos Respubliką ir iš Lietuvos Respublikos.“

C. P. Fava parodymai dėl „neformalaus transatlantinio susitikimo“, duoti bylose *Al Nashiri prieš Lenkiją* ir *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*

359. Bylose *Al Nashiri* ir *Husayn (Abu Zubaydah)* p. Fava buvo išklaustytas kaip ekspertas, TDIP pranešėjas faktų nustatymo posėdyje (žr. *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, §§ 42 ir 305–318); ir *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, §§ 42 ir 299–304). Jis, *inter alia*, atsakė į Teismo klausimus apie neformalaus transatlantinio Europos Sąjungos ir NATO užsienio reikalų ministrų susitikimo įrašus, įskaitant Condoleezza Rice 2005 m. gruodžio 7 d. kalbą, „patvirtinančią, kad valstybė narė žinojo apie ypatingo perdavimo programą“, kaip nurodyta 2007 m. EP rezoliucijos „L“ dalyje (žr. *Husayn (Abu Zubaydah)*, minėta pirmiau, § 300; ir *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 306; žr. taip pat šio sprendimo 285–286 punktus). Jis paliudijo taip.

Dėl konfidencialaus šaltinio, iš kurio buvo gauta informacija, kurią jis vadino „informacine pažyma“, patikimumo patikrinimo:

„Taip, patikimumas buvo patikrintas, tai buvo konfidencialus šaltinis iš Europos Sąjungos organizacijų, būtent iš Komisijos. Gavę informacijos apie susitikimą [Vašingtone], mes patikrinome ir įsitikinome, kad ši informacija iš tikrųjų atitinka realų susitikimo turinį ir laikinojo komiteto pirmininkas palaiko tą pačią nuomonę. Šis dokumentas tapo vienu iš pagrindinių mano ataskaitos, kurią aš pateikiau ir kurią patvirtino Laikinis komitetas, o vėliau ir Parlamentas, dokumentų.“

Dėl dokumento pobūdžio:

„Informacinė pažyma. Kai kurie susitikimai, kuriuose svarstomi klausimai – o šiuo atveju buvo svarstomas JAV valstybės departamento prašymas, – nėra protokoluojami; tačiau bet kuriuo atveju šiame dokumente pateikiama išsami informacija apie diskusijų eigą, nors oficialus susitikimo protokolas nesurašomas. Šiuo atveju buvo pasiūlyta nerašyti [susitikimo] protokolo, tačiau parengti šį dokumentą pagal egzistuojančią praktiką; mums ir buvo pateiktas šis dokumentas – informacinė pažyma.“

Dėl transatlantinio susitikimo temos:

„Ypatingi perdavimai. JAV valstybės sekretorė Condoleezza Rice susitiko su ministrais ir susitikimo tema buvo klausimai, kuriuos tais mėnesiais svarstė plačioji visuomenė Amerikoje ir Europoje, – manau, kad tuo metu mūsų Laikinis komitetas jau buvo įsteigtas, – tai buvo ypač aštrus klausimas ir tam tikrų valstybių vyriausybės reiškė susirūpinimą, kad pasekmės, susijusios su tokio pobūdžio neteismine veikla, kai kovojant su terorizmu taikomi šie ypatingi perdavimai, gali sukelti įvairioms vyriausybėms problemų dėl viešosios nuomonės ir parlamentinių tyrimų, kurių dalis jau buvo tuo metu pradėti. Todėl kai kurios vyriausybės klausė, ar iš tikrųjų informacija, kuri tapo žinoma, atitinka tiesą ir ar tai neprieštarauja tarptautinėms konvencijoms, taip pat ir Ženevos konvencijai.“

Šiuo atveju – sprendžiant iš informacinės pažymos, kurią mes gavome, – p. Rice atsakė, kad šie veiksmai buvo būtini kovoje su terorizmu, atsižvelgiant į netipinį konflikto charakterį, kai jo subjektas yra ne valstybė, o grupė teroristų, kurie trukdo naudoti visa apimtimi tarptautines konvencijas, iki to laiko tarnavusias tradiciniams konfliktams sureguliuoti. Šią tezę mums Vašingtone taip pat pasiūlė Condoleezza Rice patarėjas teisės klausimais, kai šis klausimas nagrinėtas, ir mums paaiškinta, kad jie negalėjo taikyti Ženevos konvencijos ir, jų nuomone, ypatingi perdavimai buvo būtini bei naudingi ir Europos vyriausybėms, kadangi jie padėjo Europos valstybėms [ir] Europos Bendrijai apsiginti nuo terorizmo grėsmės.

Taip pat prisimenu – mes, žinoma, kalbame apie įvykius, kurie įvyko prieš septynerius metus, – kad ši informacinė pažyma sukėlė labai audringas diskusijas tarp Europos vyriausybių[:] tarp tų, kurios manė, jog tokia praktika turėtų būti kritikuojama dėl akivaizdžių priešasčių, susijusių su tarptautine teise, ir kitų vyriausybių, kurios turėjo priešingą nuomonę ir manė, jog tokią praktiką reikėtų remti. <...>“

Dėl dokumento turinio:

„Šiame dokumente aprašyti pasisakymai, nurodant Europos Sąjungos valstybių narių ministrų vardus. Šis dokumentas pateikia aiškų diskusijų eigos vaizdą. Jame ne tik trumpai apžvelgti svarstyti klausimai, bet ir užfiksuota, kas ką kalbėjo. Diskusija buvo gana karšta dėl skirtingų pozicijų, kurių laikėsi susitikimo dalyviai, ir šiame dokumente [šios pozicijos] išdėstytos gana išsamiai. Iš jo matyti, kurios valstybės narės prieštaravo ypatingų perdavimų praktikai, o kurios atvirkščiai – manė esant tikslinga palaikyti p. Rice tezes. <...>

Diskusija prasidėjo dėl to, jog keliomis savaitėmis anksčiau šis faktas buvo paviešintas Amerikos spaudoje; mano manymu, tai buvo straipsnis *The Washington Post*, kurį vėliau perėmė *ABC*, *ABC* televizija; jame buvo kalbama apie tai, kad Europoje egzistuoja slapti kalėjimai. 2002 m. ir 2003 m. ypatingi perdavimai buvo gana plačiai taikoma praktika ir Europoje egzistavo ne mažiau kaip du slapti kalėjimai. Vėliau Prezidentas Bush savo pareiškime patvirtino, kad kai kurie sulaikyti *Al-Qaida* nariai buvo pervežti į Gvantanamą po to, kai buvo kalinti keliuose ČZA kontroliuojamuose kalėjimuose. Taigi jis tam tikra prasme patvirtino tai, ką tuo metu kalbėjo Amerikos žurnalistai.

Kiek prisimenu, susitikimas su Condoleezza Rice ir Europos ministrais įvyko iš karto po tų publikacijų Amerikos spaudoje ir faktiškai tapo viena iš priešasčių, kodėl buvo įsteigtas mūsų Laikinasis komitetas.“

D. Dokumentai, susiję su Projekto Nr. 1 ir Projekto Nr. 2 patalpų apžiūra, kurią atliko tyrimą atliekantis prokuroras

360. Vyriausybė pateikė kopijas dokumentų, kurie buvo parengti apžiūrint Projekto Nr. 1 ir Projekto Nr. 2 patalpas. Apžiūrą atliko tyrimą atliekantis prokuroras 2010 m. kovo 17 d. ir 2010 m. birželio 4 d. (žr. taip pat šio sprendimo 186 ir 190 punktus). Dokumentai buvo pateikti lietuvių kalba ir pridėtas vertimas į anglų kalbą⁶.

1. Projekto Nr. 1 apžiūros 2010 m. kovo 17 d. protokolas

361. Dokumento vertime į anglų kalbą, kiek yra reikšminga, nurodyta:

„Vertimas į anglų kalbą

VISIŠKAI SLAPTAI
IŠSLAPTINTA
[Rašyta ranka]

PATALPŲ APŽIŪROS PROTOKOLAS

2010 m. kovo 17 d.
Vilnius

Apžiūra pradėta [rašyta ranka] 14 val. 15 min, baigta [rašyta ranka] 15 val.

Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros Organizuotų nusikaltimų ir korupcijos tyrimo departamento prokuroras [vardas ir pavardė], vadovaudamasis Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 166 str., 167 str., 205 str., 207 str., atvyko į [rašyta ranka]

⁶ Vertimą suredagavo kanceliarija, ir buvo padaryti tam tikri redakcinio pobūdžio pakeitimai. Tai nekeičia dokumentų turinio.

teritoriją, esančią Z. Sierakausko g. 25, Vilniuje, ir vadovaudamasis LR BPK 92, 179 ir 207 straipsniais atliko objektų, turinčių reikšmės nusikalstamai veikai iširti, apžiūrą bei šio tyrimo veiksmo eigos ir rezultatų fiksavimą.

<...>

Atliekant tyrimo veiksmą, fiksuojant jo eigą ir rezultatus, dalyvavo: Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros Valdymo skyriaus prokuroras [vardas ir pavardė] <...>

Apžiūrėti šie objektai: [rašyta ranka] teritorija, esanti Z. Sierakausko g. 25, Vilniuje, ir joje esantis pagalbinis pastatas.

Apžiūros metu nustatyta: [rašyta ranka] teritorija adresu Z. Sierakausko g. 25, Vilniuje, yra išsidėsčiusi šalia Z. Sierakausko gatvės, tai mūrine tvora nuo gatvės pusės ir tinkline tvora iš kitos pusės aptverta netaisyklingos formos teritorija. Išilgai Z. Sierakausko gatvės teritorija aptverta mūrine dažyta tvora. Aplink aptvertą teritoriją stovi daugiaaukščiai gyvenamieji namai. Į teritoriją iš Z. Sierakausko g. patenkama per metalinius dvivėrius vartus, taip pat yra metaliniai varteliai. Įvažiavus pro vartus, patenkama į automobilių stovėjimo aikštelę. Aikštelės kairėje pusėje yra didesnis mūrinis pastatas, sąlyginai vadinamas pagrindiniu pastatu, dešiniau (teritorijos dešiniame kampe) yra mažesnis pastatas, toliau sąlyginai vadinamas pagalbinio pastatu. Pagalbinis pastatas mūrinis, gelsvos spalvos, vieno aukšto. Atstumas nuo pastato sienos iki tvoros, einančios išilgai Ž. Sierakausko g., – 5,7 m. Atstumas nuo kitos (galinės) pastato sienos iki tvoros, statmenos Z. Sierakausko g., – 3,55 m. Pagalbinis pastatas pailgos formos, plokščiu stogu. Pastato ilgis – 17,50 m, plotis 6,30 m. Žiūrint iš pastato priekio vidurinė pastato dalis yra labiau atsikišusi. Šioje pastato dalyje yra 2 pakeliami metaliniai baltos spalvos vartai – įvažiavimai į garažus. Pastato langai plastikiniai, baltos spalvos. Patalpoje, plane pažymėtoje Nr. 2, ant langų įrengtos metalinės pakeliamos apsauginės žaliuzės. Iš abiejų pastato pusių yra įėjimo durys, tai plastikinės baltos spalvos durys. Langų ir durų, taip pat patalpų išsidėstymas nurodytas prie protokolo pridedamame plane. Ant pastato fasado, taip pat teritorijoje įrengtos vaizdo stebėjimo kameros. Pastato vidaus apžiūra pradeda įėjus pro duris, esančias tolimesnėje nuo gatvės pastato dalyje. Pastato vidinės sienos yra mūrinės, tinkuotos, glaistytos, dažytos gelsva spalva. Visos pastato vidinės durys – klijuotos medienos, rusvos spalvos, su paprastais užraktais. Grindys tambūruose, koridoriuose, sanitariniuose mazguose, virtuvėje, garažuose išklotos plytelėmis. Patalpose, pažymėtose Nr. 1 ir Nr. 2, – išklotos linoleumu. Lubos tambūruose, koridoriuose, sanitariniuose mazguose iškaltos plastikinėmis dailylentėmis. Patalpose Nr. 1 ir Nr. 2 lubos glaistytos, baltai dažytos. Įėjus pro pirmiau nurodytas duris patenkama į tambūrą Nr. 2, 1,45 x 1,07 m dydžio. Dešinėje pusėje yra įėjimo durys į patalpą Nr. 2. Šios patalpos dydis 4,10 x 3,06 m, aukštis 3,61 m. Patalpos sienos tinkuotos, glaistytos, dažytos gelsvos spalvos dažais. Dažai vietomis sienų apatinėje dalyje atšokę, galimai nuo drėgmės poveikio. Kitokių išskirtinių žymių sienose vizualiai nesimato. Patalpoje yra stalas, ant stalo ir grindų sudėta naudotos kompiuterinės technikos dalys. Patalpoje yra 2 langai, jų plotis 1,40 m. Langų aukštis 52 cm. Toliau iš tambūro veda siauras koridorius, kurio plotis 80 cm. Koridoriaus kairėje pusėje yra sanitarinė patalpa Nr. 2, kurioje yra unitazas, praustuvas su maišytuvu. Koridoriaus gale yra durys, vedančios į garažą, pažymėtą Nr. 2. Garažas yra per visą pastato plotą, išilgai patalpos įrengta duobė, kuri apžiūros metu uždengta lentomis. Garaže sudėtos įvairios dėžės, seni daiktai, dviračiai ir kt. Garaže ant sienos kabo elektrinis šildymo katilas. Visame pastate įrengta radiatorinė šildymo sistema. Garažo Nr. 2 išmatavimai – 7,05 x 3,65 m. Iš garažo patalpos yra durys į virtuvės patalpą, ši patalpa 3,20 x 3,00 m dydžio. Šioje patalpoje yra vienas langas 1,33 m pločio. Pateikiama langą įrengtas staliukas pusapvalės formos, prie jo pastatytos virtuvinės kėdės. Pateikiama vieną sieną pastatytas nedidelis virtuvinis komplektas, susidedantis iš spintelėlių, elektrinės viryklės, praustuvo, ant sienos pakabintos pakabinamos spintelės. Prie sienos, priešingos sienai su langu, stovi šaldytuvas „Sharp“, kampe įrengta dušo kabina, šalia stovi spinta. Iš virtuvės taip pat yra išėjimo durys į garažą Nr. 1 ir patalpą Nr. 1. Garažo Nr. 1 išmatavimai 3,85 x 3,22 m. Garaže stovi traktoriukas, sudėtos padangos, stovi pianinas, stelažas su įvairiais daiktais. Patalpos Nr. 1 dydis 4,12 x 3,75 m. Patalpoje yra 2 langai 1,40 m pločio. Patalpos viduryje stovi ovalinis

stalas, aplink jį sustatytos 6 kėdės. Patalpos kampe, esančiame šalia tambūro, stovi darbo stalas. Ant patalpos sienos, esančios arčiausiai Z. Sierakausko g., yra pritvirtinta plastikinė pilkos spalvos 29 x 20 cm dydžio, 10 cm gylio dėžutė, kurios viduje įrengti laidų kontaktai. Prie jų laidai, vedantys į patalpą, neprijungti. Dėžutė įrengta 100 cm atstumu nuo šoninės sienos, besiribojančios su tambūru. Iš šios patalpos pro duris patenkama į tambūrą Nr. 1, 2,86 x 1,18 m dydžio. Iš tambūro taip pat patenkama į sanitarinį mazgą Nr. 1, jame įrengtas unitazas, praustuvas. Abiejų sanitarinių mazgų, taip pat virtuvės patalpos sienos dalinai iškljuotos plytelėmis. Iš tambūro yra išėjimas į lauką.“

2. Projekto Nr. 2 apžiūros 2010 m. birželio 4 d. protokolas

362. Dokumento vertime į anglų kalbą, kiek yra reikšminga, nurodyta:

„Vertimas į anglų kalbą

STATINIO IR TERITORIJOS, ESANČIŲ ANTAVILIŲ G. 27A, VILNIUJE,
APŽIŪROS PROTOKOLAS

2010 m. birželio 4 d.

Vilnius

Apžiūra pradėta 9 val. 20 min., baigta 10 val. 35 min.

Vilniaus apygardos prokuratūros Organizuotų nusikaltimų ir korupcijos tyrimo skyriaus prokuroras [vardas ir pavardė] atvyko prie statinio ir teritorijos, esančių Antavilių g. 24A, Vilniuje, vadovaudamasis Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 92, 179 ir 207 straipsniais atliko minėtų objektų apžiūrą.

<...>

Asmenys, kurie dalyvavo atliekant apžiūrą ir kurių akivaizdoje ji atlikta: Generalinės prokuratūros Organizuotų nusikaltimų ir korupcijos tyrimo departamento prokuroras [vardas ir pavardė], Valstybės saugumo departamento valdybos viršininkas [vardas ir pavardė], Valstybės saugumo departamento Mokymo centro viršininkas [vardas ir pavardė].

Oro sąlygos, apšvietimas apžiūros metu: dienos metu, esant giedram orui be saulės, be kritulių.

Apžiūros metu nustatyta: Apžiūrima teritorija aptverta metalinio tinklo tvora be kokių nors papildomų apsaugos ar apšvietimo priemonių. Į teritoriją patenkama pro metalinius vartelius, rakinamus įprastu, raktu rakinamu užraktu. Automobiliai į teritoriją įvažiuoja pro metalinius atstumiamus vartus. Teritorijoje stovi iš dviejų korpusų susidedantis pastatas. Pirmas korpusas iš išorės panašus į gyvenamosios paskirties statinį. Jis yra dviejų aukštų su palėpe, antras aukštas su balkonais. Išorės apdaila – skaldytos plytos ir dažytos medinės dailylentės. Antras korpusas angarų tipo, išorės apdaila – profiliuota skarda.

Abiejų korpusų viduje įrengtos patalpos sunumeruotos, jose įrengtos mokymo klasės, darbo kabinetai, dviviečiai ir vienviečiai gyvenamieji kambariai, maisto gaminimo, skalbimo patalpos, laisvalaikio patalpa (biliardo, stalo teniso stalai), biblioteka, sandėliavimo patalpos, tualetai, garažai, budėtojo patalpa, drabužinė, treniruoklių salė, šaudymo pratybų patalpa. Palėpėje kokių nors patalpų nėra įrengta, palėpė be termoiziacijos. Pastato perimetras stebimas apsaugos videokameromis, visi pastato patalpų langai be išorinių ar vidinių grotų. Visame apžiūriname objekte nėra kokių nors laikino sulaikymo tipo patalpų ar patalpų, kuriose būtų įrengtos grotos ar kurios kitaip būtų specialiai pritaikytos priverstiniam asmens laisvės suvaržymui.

[Rašyta ranka] Pastaba: šaudymo pratybų patalpa pritaikyta naudoti tik lazerinį imitatorių, o ne kovinį ginklą. <...>“

E. 2002 m. liepos 25 d. nutarimas ir operatyvinių veiksmų planas

363. Vyriausybė pateikė iš dalies išslaptintų 2002 m. liepos 25 d. dokumentų kopijas. Dokumentai buvo pavadinti „Nutarimas pradėti bylą“

(toliau – 2002 m. VSD nutarimas) ir „Operatyvinių veiksmų planas“ (toliau – 2002 m. VSD veiksmų planas). Dauguma dokumentų dalių yra užtušotos.

364. 2002 m. VSD nutarimo vertime į anglų kalbą nurodyta:

„IŠRAŠAS

[adresato pavadinimas užtušuotas]

NUTARIMAS Nr. 01-21-531 vs/02

Pradėti [užtušuota] bylą

2002 m. liepos 25 d. Vilniaus m.

[trys teksto eilutės užtušotos]

esant [užtušuota] būtinumui surasti bei parengti patalpas [užtušuota] dirbančių slaptų žvalgybos bendradarbių ekstradicijai (pergabėnimui), jų apsaugos bei buitinių sąlygų užtikrinimui [likusi teksto dalis, maždaug pusė puslapio užtušuota].“

365. 2002 m. SSD veiksmų plano vertime į anglų kalbą nurodyta:

„IŠRAŠAS

[užtušuota] bylos [užtušuota]

[užtušuota] VEIKSMŲ PLANAS

2002-07-25 Vilnius

[trys teksto eilutės užtušotos]

1) Parinkti patalpas bei aprūpinti jas reikalingomis priemonėmis slaptų žvalgybos bendradarbių ekstradicijos organizavimui [užtušuota]

2) Organizuoti slaptųjų žvalgybos bendradarbių apsaugą, aprūpinti juos būtinaisiomis buitinėmis gyvenimo sąlygomis.

[likusi teksto dalis, maždaug puslapis, užtušuota]“

F. Tarnybinis pranešimas dėl 2005 m. spalio 6 d. įvykio Vilniaus oro uoste

366. Vyriausybė pateikė kopiją tarnybinio pranešimo (VSAT tarnybinis pranešimas), kurį parengė J. K., pareigūnas ir vyriausiasis VSAT specialistas, kuriame aprašytas 2005 m. spalio 6 d. įvykis, kai R. R., VSAT pareigūnui, nebuvo leista patekti prie lėktuvo Nr. N787WH, neplanuotai nusileidusio Vilniaus oro uoste. Tarnybinio pranešimo vertime į anglų kalbą, kurį pateikė Vyriausybė⁷, nurodyta:

„Vertimas į anglų kalbą

Vilniaus oro uosto pasienio kontrolės punkto

l. e. viršininko pareigas

kapitonui

R[<...>]. P.[<...>] (originale R[<...>] C.[<...>] – vert. past.)

TARNYBINIS PRANEŠIMAS DĖL ĮVYKIO ORO UOSTO PASIENIO

KONTROLĖS POSTE

2005-10-06

Vilnius

2005 m. spalio 6 d. 5 val. 15 min. į Vilniaus oro uosto pasienio kontrolės postą nusileido neplaninis lėktuvas iš Antalijos. Pasieniečiui R. R[<...>],

⁷ Vertimą suredagavo kanceliarija, ir buvo padaryti tam tikri redakcinio pobūdžio pakeitimai. Tai nekeičia dokumento turinio.

vykdančiam sargybą „Lėktuvų palyda ir patikrinimas“, bandant nueiti prie minėto orlaivio ir atlikti pagal pareigybines instrukcijas numatytus veiksmus (užsirašyti borto numerį bei sužinoti, iš kur lėktuvas atvyko, kada išvyks, ar yra keleivių), likus apie 400 metrų iki orlaivio, aviacinio saugumo darbuotojai jį sustabdė ir neleido priėti prie lėktuvo. Lauke buvo blogas matomumas (rūkas), tačiau pavyko įžiūrėti, jog aplink orlaivį patruliavo aviacinio saugumo darbuotojai, taip pat stovėjo du aviacinio saugumo patruliniai automobiliai. Pareigūnas matė, jog nuo minėto orlaivio nuvažiavo mašina ir išvažiavo pro vartus iš oro uosto pasienio kontrolės posto teritorijos. Susisiekiu su aviacinio saugumo pamainos viršininku, kuris paaiškino, jog apie šį orlaivio nusileidimą ir vykdomus aviacinio saugumo veiksmus yra informuota VSAT vadovybė. Minėtam orlaiviui pasipildžius degalų, jis išvyko iš Vilniaus oro uosto pasienio kontrolės posto 6 val. 05 min.

Apie minėtą įvykį informuotas Vilniaus rinktinės OB.“

G. Buvusio Lietuvos Prezidento p. Adamkaus 2009 m. lapkričio 26 d. raštas NSGK

367. Vyriausybė pateikė Lietuvos Respublikos Prezidento p. Valdo Adamkaus 2009 m. lapkričio 26 d. rašto dėl Seimo parlamentinio tyrimo, adresuoto NSGK, kopiją. Šio rašto vertime į anglų kalbą, kurį pateikė Vyriausybė⁸, nurodyta:

„Atidžiai stebėdamas Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto (toliau – Komitetas) pradėtą parlamentinio tyrimo darbą dėl galimo Jungtinių Amerikos Valstijų Centrinės žvalgybos agentūros sulaikytų asmenų pervežimo ir kalinimo Lietuvos Respublikos teritorijoje, nusprendžiau nedelsdamas Komitetą informuoti, kas tuo metu vyko Lietuvoje. Esu tikras, kad tai padės objektyviam tyrimui.

Noriu priminti, jog 2004 m. kovo 29 d. Lietuvos valstybė tapo NATO nare. Siekiant narystės šioje organizacijoje, o ypač artėjant mūsų valstybės priėmimui į Aljansą, vyko itin intensyvios ir aktyvios derybos, daugybė konsultacijų bei pasitarimų. Todėl su būsimais, o vėliau su esamais partneriais, tai yra NATO organizacija ir valstybėmis narėmis buvo bendraujama itin glaudžiai ir aktyviai.

Ypatingai norėčiau išskirti bendradarbiavimą su strategine Lietuvos partnere – Jungtinėmis Amerikos Valstijomis, kurios paramą Lietuvos priėmimui į NATO sudėtinga būtų pervertinti. Šis bendravimas vyko pačiais įvairiausiais lygmenimis, pradedant valstybių vadovų ir baigiant politikų, valstybės tarnautojų, krašto apsaugos ir daugybės kitų sričių specialistų delegacijomis. Taip pat labai svarbus buvo ir yra bendrų su partneriais projektų įgyvendinimas ir operacijų vykdymas gynybos bei saugumo užtikrinimo srityje.

Kaip tuometinis valstybės vadovas, buvau informuojamas apie svarbiausius kartu su atskirais NATO partneriais vykdomus gynybos ir saugumo užtikrinimo projektus, kaip tarpusavio pasitikėjimo, efektyvaus bendradarbiavimo pavyzdžius. Informacija apie tai turėtų būti žinoma ir dabartiniam Komitetui.

Tačiau apie dabar tiriamą ČŽA kalėjimų klausimą niekad nebuvo informuotas ir apie tai išgirdau tik iš žiniasklaidos. Šia tema užklaustas, tiesioginiame eteryje, Lietuvos Radijuje ir Lietuvos televizijoje laidoje „Paskutinis klausimas“ vedėjams atsakiau, kad apie minimas

⁸ Vertimą suredagavo kanceliarija ir buvo padaryti tam tikri redakcinio pobūdžio pakeitimai. Tai nekeičia dokumento turinio.

operacijas Lietuvos Respublikos teritorijoje nesu girdėjęs ar informuotas. Mano atsakymus girdėjo Lietuvos žmonės ir laidoje dalyvavęs Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto pirmininkas Arvydas Anušauskas. Dar kartą tvirtinu, kad dėl galimo kalėjimo, įkalinimų ir su tuo susieta veikla nieko nežinojau ir apie tai nebuvo informuotas.

Tikiuosi, kad Lietuvos Respublikos Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komitetas, ištyręs skleidžiamą Lietuvos valstybę žeminančią informaciją, paskelbs tikrovę atskleidžiančius faktus.“

H. Vidaus reikalų ministerijos 2009 m. gruodžio 9 d. raštas

368. Vyriausybė pateikė Vidaus reikalų ministerijos 2009 m. gruodžio 9 d. raštą Seimo NSGK pirmininkui. Rašte, be kitų dalykų, buvo aprašomas 2005 m. spalio 6 d. įvykis. Ministerija taip pat informavo Seimą, kad tarnybinis patikrinimas nebuvo atliekamas, nes nebuvo jokių tarnybinio nusižengimo požymių, ir kad VSAT gavo VSD raštą, informuojantį apie orlaivio Nr. N787WH nusileidimą ir priemones, susijusias su nusileidimu, kurių VSD ketino imtis. VSD 2005 m. spalio 5 d. raštas VSAT buvo gautas 2005 m. spalio 7 d.

I. Palangos oro uosto 2010 m. kovo 15 d. raštas

369. Vyriausybė pateikė Palangos oro uosto 2010 m. kovo 15 d. rašto, adresuoto Vilniaus miesto apylinkės prokuratūrai, kopiją (toliau – Palangos oro uosto raštas). Rašte teigiama, kad Palangos oro uostas nebuvo gavęs raštų iš VSD dėl „jų darbuotojų patekimo į oro uosto teritoriją ir kokių nors procedūrų su orlaiviais atlikimo“ 2005 m. vasario 18 d. orlaiviui Nr. N787WH nusileidus. Pridedamoje sąskaitoje nurodyta, kad orlaivis Nr. N787WH atvyko iš Bukarešto ir vyko į Kopenhagą. Jis atvyko 20.09 val. ir išvyko 21.30 val.

J. Muitinės departamento 2010 m. balandžio 12 d. raštas

370. Vyriausybė pateikė Muitinės departamento prie Finansų ministerijos 2010 m. balandžio 12 d. (originale data 2004 m. balandžio 12 d. – vert. past.) rašto, adresuoto Vilniaus miesto apylinkės prokuratūrai, kopiją. Raštu prokuroras buvo informuojamas, kad orlaivis Nr. N787WH, kuris leidosi Palangos oro uoste 2005 m. vasario 18 d. 20.09 val., nebuvo užregistruotas Klaipėdos teritorinės muitinės Palangos oro uosto poste Orlaivių atvykimo registravimo žurnale. Spalio 6 d. 5.15 val. nusileidusiam orlaiviui iš Antalijos, Turkijos, Nr. N787WH, muitinės pareigūnai taip pat neatliko fizinio tikrinimo.

K. VSAT 2010 m. balandžio 27 d. raštas

371. Vyriausybė pateikė VSAT 2010 m. balandžio 27 d. raštą Vilniaus miesto apylinkės prokuratūrai. Rašto vertime į anglų kalbą, kiek yra reikšminga, nurodyta⁹:

„<...> Teikiame Jums prašytus dokumentus ir informuojame, kad [VSAT] informacinėje sistemoje yra užfiksuota, kad:

<...>

Palangos oro uoste 2005 m. vasario 18 d. nusileidus orlaiviui Nr. N787WH į Lietuvos Respubliką atvyko 5 JAV piliečiai:

1. [L.E.W.], dok. Nr. <...>
2. [F.X.B.], dok. Nr. <...>
3. [E.M.V.], dok. Nr. <...>
4. [R.A.L.Z.], dok. Nr. <...>
5. [J.S.], dok. Nr. <...>

Duomenų apie asmenis, kirtusius valstybės sieną atvykus jūsų minėtiems lėktuvams, neturime. <...> 2005 m. spalio 6 d. 5 val. 15 min. Vilniaus oro uosto Pasienio kontrolės punkte nusileidus neplaniniam lėktuvui iš Antalijos, pasieniečiui <...> likus apie 400 metrų iki orlaivio, aviacinio saugumo darbuotojai <...> jį sustabdė ir neleido prieiti prie lėktuvo. <...> stovėjo du aviacinio saugumo automobiliai. Pareigūnas matė, jog nuo minėto orlaivio nuvažiavo mašina ir išvažiavo per aviacinio saugumo darbuotojų kontroliuojamus vartus iš oro uosto [pasienio kontrolės posto] teritorijos. <...> Vėliau VSAT iš VSD gavo įslaptintą raštą. <...>“

XII. IŠTRAUKOS IŠ TEISMO IŠKLAUSYTŲ EKSPERTŲ PARODYMŲ

372. 2016 m. birželio 28 d. Teismas išklausė senatoriaus Marty, p. J. G. S ir p. Black parodymus (žr. taip pat šio sprendimo 17–18 punktus). Jų kalbų ištraukos, kaip jos aprašytos toliau, buvo paimitos iš pažodinių faktų nustatymo posėdžio protokolų. Jos pristatomos tokia tvarka, kokia buvo išklausti parodymai.

A. Senatoriaus Marty ir p. J. G. S pristatymas „Turimų įrodymų, įskaitant skrydžių duomenis, išgryninimas, kiek tai susiję su Lietuva ir Abu Zubaydah byla“

373. 2013 m. gruodžio 2 d. senatorius Marty ir p. J. G. S. pateikė panašų pristatymą Teismui byloje *Al Nashiri prieš Lenkiją* (minėta pirmiau, §§ 311–318).

374. Šioje byloje pristatymas, pateiktas žodžiu, buvo įrašytas visas ir įtrauktas į pažodinių faktų nustatymo posėdžio protokolą. Cituojamos ištraukos paimitos iš protokolo.

375. Pristatymo tikslą paaiškino p. J. G. S.:

⁹ Vertimą suredagavo kanceliarija ir buvo padaryti tam tikri redakcinio pobūdžio pakeitimai. Tai nekeičia dokumento turinio.

„Ponia Pirmininke, gerbiami teisėjai, šalių atstovai, turėjau garbės kreiptis į šį Teismą trimis atvejais dėl CŽA perdavimo, sulaikymo ir tardymo programos, kaip ji pasireiškė Europos Tarybos valstybių teritorijose. Šiandien aš buvau paprašytas pateikti išgrynintus dokumentinius įrodymus, įskaitant skrydžių duomenis, kiek tai susiję su Lietuva ir pareiškėju šioje byloje, p. Abu Zubaydah. Vis dėlto aš norėčiau maloniai paprašyti Teismo ir šalių atkreipti dėmesį į mano anksčiau teiktus parodymus, kad nereikėtų be reikalo kartotis šio pristatymo metu. Paprasčiausiai norėčiau pasakyti, kad aptariamais pažeidimais yra dalis plačiai paplitusios ir sisteminės praktikos, kuri naudojama slapta ir nenustatytą laiką kalinant terorizmu įtariamus asmenis, kuriems niekada nebuvo pareikšti oficialūs įtarimai, kai kuriais atvejais, ir p. Zubaydah atveju, apimantys laikotarpis iki ketverių metų ir daugiau kaip ketverius metus, per kuriuos buvo naudojami įvairiausi pažeidžiantys metodai, kurie eufemistiškai vadinami sustiprintais tardymo metodais ir taikomi šiems asmenims pažeidžiant jų kūno vientisumą jų kalinimo sąlygų kontekste.“

Po šių žodžių buvo parodytas žemėlapis, vaizduojantis susijusių vietovių tinklą, kuris 2006 m. ir 2007 m. Marty ataskaitose vadinamas „pasauliniu voratinkliu“ (žr. šio sprendimo 270–277 punktus; ir žr. *Husayn (Abu Zubaydah)*, minėta pirmiau, § 306).

376. Marty tyrime Lietuvos nebuvo tarp valstybių, įtariamų turėjusių CŽA juodąsias vietas, todėl senatorius Marty nurodė:

„Ponia Pirmininke, gerbiami teisėjai, šalių atstovai, iš pradžių keletas žodžių. Pirma, kodėl Lietuva neminima 2006 m. ir 2007 m. ataskaitose? Yra dvi priežastys. Pirma, tuo metu mes turėjome labai mažai išteklių ir koncentravomės į Lenkiją ir Rumuniją. Kita priežastis yra ta, kad mes išieškojome labai daug energijos siekdami atskleisti orlaivių judėjimo voratinklį. Per tą trumpą laiką daug energijos išieškojome rinkdami skrydžių duomenis, o tai tikrai buvo daugybė darbo. Ir mes labai daug investavome į ateitį, nes netgi ir po daugelio metų tie duomenys mums padėjo plėtoti bylas. Aš pirmą kartą kalbu kaip pranešėjas Lietuvai.

Kitoje ataskaitoje, t. y. [2011 m.] Piktnaudžiavimo valstybės paslaptimis ataskaitoje, aš nekalbėjau apie slaptus kalėjimus. Aš kalbėjau apie valstybės paslaptių naudojimą, o tai ir buvo pasitelkta. Tai buvo pasitelkta netgi dėl Komiteto prieš kankinimą – CPT – paklausimų, nepaisant fakto, kad CPT buvo apribotas griežčiausių konfidencialumo standartų ir nebuvo jokių informacijos nutekėjimų iš CPT pusės. Viskas, ką skelbė CPT, visada būdavo skelbiama su susijusios valstybės pritarimu. Taigi toje ataskaitos dalyje, kurioje minėjau Lietuvą, aš tiesiog pasinaudojau informacija, kuri tapo vieša keletui nevyriausybinį organizacijų puikiai padirbėjus, ir gerai prisimenu, kad tuo metu prokuroras iš Lietuvos taip pat buvo labai aktyvus, tačiau nerimą man kėlė tai, kad ir tuo atveju buvo pasitelkiami valstybės paslaptių argumentai.“

P. J. G. S. pridėjo:

„Viena pastaba, susijusi su Lietuva, turi būti paminėta iš pat pradžių. Gavę Europos Tarybos mandatą 2005 m. pabaigoje ir 2006 m. pradžioje tirti tariamus slaptus kalinimus Europos Tarybos valstybių narių teritorijose, mes į tai žiūrėjome kaip į problemą, kuri metė tamsų šešėlį netolimai žemyno praeičiai. Savo tyrimo metu supratome, kad tai buvo piktnaudžiavimo kategorija, o vėliau tai ir pasitvirtino. Po keleto metų ir šiandien aš galiu pasakyti tai kategoriškai: mes susiduriame su nerimą keliančiu, bet neišvengiamu suvokimu, kad laikotarpiu, kurį tyrėme, pažeidimai buvo ne tik Europos netolimos praeities, bet ir dabarties dalis, nes lygiagrečiai vyko ir senatoriaus Dick Marty tyrimai, ir tuo pat metu Lietuvos Respublikos teritorijoje veikė CŽA bei jos nacionalinių kolegų valdomas slaptas kalėjimas.

Norėčiau pradėti grafine iliustracija, kad paaiškčiau sistemą, kurioje veikė kalėjimai. Tai sistema, kuri apėmė visą planetą, tačiau jos pagrindas buvo keletas veikimo taškų Europoje. Naudoju pasaulio žemėlapi, kad parodyčiau kelias vietas, kuriose orlaisiais leidosi „karo su terorizmu“ metu, kategorijas.“

377. Vadinamasis CŽA lėktuvais atliktų perdavimo maršrutų „pasaulinis voratinklis“ buvo apibūdintas taip:

„Kad būtų atkurtas operacijų masto ir apimties paveikslas, mes pradėjome žemėlapyje žymėti konkrečius maršrutus, kuriais skrido perdavimo orlaivis atitinkamu laikotarpiu. Aš parodysiu du iš jų, kad iliustruočiau koncepciją. Visų pirma 2004 m. sausio mėn. mūsų perdavimo maršrutais, besitęsiančiais dvylika dienų, tarp skirtingų vietų buvo pervežama iki aštuonių asmenų. Orlaivis skrido iš Vašingtono ir sustojo Šanone prieš atvykdamas į pirmąjį netikrą nusileidimo tašką Larnakoje, Kipre. Išskridęs iš Larnakos jis paėmė pirmąjį sulaikytąjį Rabate, Maroke, – Binyam Mohamed, Britanijos gyventoją, ir jis buvo nuskraidintas į kitą slaptą kalėjimą Kabule, Afganistane. Tarp Kabulo ir Alžyro vyko dar vienas sulaikytojo perdavimas prieš tai, kai įgula ir orlaivis išvyko į antrąjį netikrą leidimosi punktą Palmoje. Iš čia orlaivis išvyko į perdavimo operaciją, kurią šis Teismas jau pripažino, t. y. pergabeno Vokietijos pilietį Khaled El-Masri iš Skopjės per Bagdadą į slaptą kalėjimą Kabule. Po to orlaivis skraidino aukštos vertės sulaikytąjį Hassan Gul iš Kabulo, Afganistano, į Bukareštą Rumunijoje. Orlaivis dar kartą grįžo į netikrą leidimosi vietą Palmoje prieš grįždamas į Jungtines Valstijas.

Tokio pobūdžio operacija, pirmą kartą atskleista Marty ataskaitoje ir laikyta anomalija, pasirodė esanti gana standartinė, parodanti, kaip CŽA keitė ir perdavė savo sulaikytuosius tarp keleto slaptų kalėjimų keliuose žemynuose. Tolesni faktai liudija, kad 2003 m. rugsėjo mėn. orlaivis Nr. N313P iš Vašingtono skrido į sustojimo vietą Prahėje prieš surinkdamas Taškente, Uzbekistane sulaikytuosius, kuriuos CŽA perdavė vietos pareigūnai. Tie asmenys buvo perkelti į Kabulą, Afganistaną, po to maršrutas nusidriekė per penkis atskirus kalėjimus Kabule (Afganistanas), Šimanoose (Lenkija), Bukarešte (Rumunija), Rabate (Marokas), jo pabaiga tapo CŽA sulaikymo vieta Gvantanamo įlankoje.

Jau 2003 m. rugsėjo mėn. šiems orlaiviams buvo įprasta skristi didelius atstumus per trumpą laiką ir pervežti keleto sulaikytųjų tarp kelių skirtingų kalėjimų. Tada, kai sujungėme visas šias operacijas, apie kurias tuo metu žinojome, ir sudėjome jas į grafinį paveikslą, priėjome prie šio pasaulinio voratinklio motyvo.“

378. Dėl „violetinio“ kalėjimo šalies institucijų vaidmens p. J. G. S. teigė:

„Galiausiai, Jūsų kilnybės, norėčiau išskirti konkrečias nuorodas į Lietuvos institucijų veiksmus administruojant kalėjimą. Senato komiteto tyrime nurodomas asmuo, kolegų Lietuvoje atstovas, ir žodis šioje teksto vietoje, kuris, mano nuomone, yra svarbus, yra „parama“. Kaip ir ankstesnėje byloje mes nurodėme teksto vietą, kurioje buvo kalbama apie Rumunijos institucijų paramą ir bendradarbiavimą. Čia mes turime duomenų, kad buvo siūlyti pinigai kaip priemonė „dėkingumui už vietos kolegų paramą išreikšti“. Mes žinome, kad tai yra Lietuva, nes kalbama apie padidintą sulaikymo vietą ir kalbama apie „violetinį“ kalėjimą pirmiau tame pačiame tekste. Taip pat kalbama apie sudėtingus mechanizmus, kuriuos reikia sugalvoti, kad pinigai būtų išmokėti, o tai irgi rodo, kad, nepaisant nominalios paramos, dažnai buvo linkstama bendradarbiavimo pobūdį laikyti paslapyje.

Tai yra paskutinė nuoroda į Senato komiteto ataskaitą, ir šiandien aš baigsiu mūsų pristatymą, bet jaučiu, kad tai taip pat gali būti naudinga Teismo svarstymui. Tiek Seimo parlamentinio tyrimo Lietuvoje medžiagoje, tiek Generalinės prokuratūros viešuose pareiškimuose teigta, kad, nors jie gali patvirtinti, kad šios dvi asmenims kalinti itin pritaikytos patalpos egzistavo, jie negali patvirtinti išvados, kad šios patalpos veikė kaip kalėjimai, nes turi alternatyvų paaiškinimą, kam jos buvo naudojamos. Tokia buvo Seimo

išvada, ir ji neseniai buvo pacituota Generalinės prokuratūros kaip priežastis, dėl kurios ikiteisminis tyrimas sustabdytas. CŽA pranešimai parodo kitokį požiūrį. CŽA nurodo, kad Lietuvos kolegos „turbūt ne visiškai įsivaizduoja, kokia tikroji patalpų funkcija“, t. y. kad lietuviai galėjo žinoti apie patalpų egzistavimą, jie galėjo žinoti apie skelbiamą tikslą ar skelbiamą bendradarbiavimo būdą, bet buvo keletas aspektų kaip ir visose priimančiosiose šalyse, reglamentuotų griežtai pagal principą „būtina žinoti“, ir CŽA neatskleidė individualių atvykstančių ar išvykstančių sulaikytųjų pervežimų savo Lietuvos kolegoms tokiu būdu, kuris leistų jiems būti informuotiems apie tą konkretų aspektą. Taigi, kai pareiškimo pabaigoje sakoma, kad jis greičiausiai mano, kad tai kažkokio kitokio pobūdžio centras, Lietuvos pozicija, išdėstyta parlamentiniame tyrime, yra patikima, t. y. kad yra asmenys, kurie patys operacijose nedalyvavo, ir aš manau, kad vertindami bendradarbiavimą tarp šių dviejų partnerių galime prieiti prie labai panašios išvados, kurią pasiekėme savo tyrime dėl Lenkijos ir Rumunijos, kad leidimai ir patvirtinimai buvo būtina suteikiami aukščiausiuose Vyriausybės sluoksniuose, tačiau operacijų vykdymas vienareikšmiškai priklausė CŽA, Amerikos operatyvininkams. Retkarčiais to kaina buvo geri santykiai su priimančiąja valstybe.“

B. Senatorius Marty

379. Senatorius Marty buvo PACE narys nuo 1998 m. iki 2012 m. pradžios. Jis vadovavo Teisės reikalų ir žmogaus teisių komitetui ir vėliau Priežiūros komitetui.

2005 m. pabaigoje jis buvo paskirtas pranešėju PACE pradėtame tyrime dėl tariamų slaptų kalinimų ir neteisėtų sulaikytųjų perkėlimų, kuriuose dalyvavo Europos Tarybos valstybės narės (žr. taip pat šio sprendimo 266–277 punktus).

2013 m. gruodžio 2 d. senatorius Marty liudijo Teisme faktų nustatymo posėdyje byloje *Al Nashiri ir Husayn (Abu Zubaydah)* (žr. *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, §§ 319–323; ir *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, §§ 305–317).

380. Šioje byloje, atsakydamas į Teismo ir šalių klausimus, senatorius Marty paliudijo taip.

381. Atsakydamas į teisėjų klausimą, kokiais įrodymais buvo paremtos 2011 m. Marty ataskaitos 37 dalyje suformuluotos išvados (žr. šio sprendimo 277 punktą) dėl CŽA ypatingo perdavimo programos veikimo ir CŽA slapto kalėjimo Lietuvoje buvimo, senatorius Marty nurodė:

„Visų pirma aš turėčiau pažymėti, kad 2011 m. ataskaitoje nebuvo koncentruojamasi į slapto kalinimo problemą ir todėl mano funkcija yra kiek kitokia nei p. [J. G. S.], nes p. [J. G. S.] dirba su šia problema, o aš buvau užsiėmęs kitais dalykais. <...>

Pagrindinė problema 2011 m. ataskaitoje yra išryškinti skirtingų veiklų patirtis, kitais žodžiais, vyriausybės vis labiau naudojosi valstybės paslaptį gynimu, kad paslėptų slaptųjų tarnybų veiklą. Mes taip pat pabrėžėme ir Asamblėja sutiko, kad buvo būtina stiprinti slaptųjų

tarnybų skirtingose šalyse stebėseną, ir pažymėjome, kad skirtingose šalyse ta stebėseną yra labai silpna, labai laisva, ypač kai kalbama apie karines slaptąsias tarnybas.

<...>

Dabar dėl šaltinių, na, galima būtų paklausti, kodėl šaltinis, kuris paminėjo Lenkiją ar Rumuniją, nieko nesakė apie Lietuvą? Na, tam yra paprasta priežastis ir tos priežasties mes iš pat pradžių nesupratome, tačiau vėliau ją suvokėme. Taip yra todėl, kad laikotarpiai yra skirtingi ir CŽA atsakingi asmenys, susiję su šiomis programomis, nebūtinai buvo tie patys asmenys. Taigi tie, kurie žinojo apie Lenkiją, nebūtinai žinojo apie Lietuvą, ir tai yra šaltiniai, kuriuos mes pagaliau atradome. Ir tai paaiškina, kodėl beveik nebuvo šaltinio, kuris žinojo viską, nes buvo tęstinumas per ilgą laiko tarpą su skirtingomis fazėmis, kaip p. [J. G. S.], mano manymu, labai tiksliai parodė. <...>“

382. Atsakydamas į teisėjų klausimą, ar galima buvo teigti, kad Lietuva žinojo ar turėjo žinoti apie CŽA perdavimo programos, kuri veikė jos teritorijoje 2005–2006 m., pobūdį ir ar šis žinojimas buvo toks, kuris įgalintų Lietuvos institucijas žinoti apie CŽA orlaivių nusileidimo Lietuvoje 2005–2006 m. tikslus, senatorius Marty paliudijo:

„Na, tai priklauso nuo to, ką jūs turite galvoje sakydami „institucijos“. Jei kalbate apie Vyriausybę, aš sakyčiau, kad ne. Jei kalbate apie Parlamentą – Lietuvos Seimą, tačiau tai taip pat taikoma ir Lenkijos ar Rumunijos parlamentams, – aš sakyčiau, kad ne, nes ši operacija – norėčiau priminti – buvo vykdoma vadovaujantis „būtina žinoti“ slaptumo principu. Taigi tie, kurie būtinai turėjo žinoti tam tikrus dalykus, ir tie, kurie sužinojo, nebūtinai buvo informuoti apie visas detales, ir tai yra pagrindinis principas, kuriuo grindžiamas aukščiausio laipsnio karinis slaptumas, kurį NATO griežtai reglamentuoja. Taigi mes niekada netvirtinome, kad tai buvo Lietuvos Vyriausybės kaltė, mes teigiame, kad yra asmenų aukščiausiuose valstybės sluoksniuose Lietuvoje, kaip ir Lenkijoje, kaip ir Rumunijoje ar Italijoje, ar Vokietijoje, kurie žinojo apie tai, kas vyko. Tarp tų nedaugelio žmonių, kalbant politiškai, jie turbūt nežinojo visų detalių.

Svarbu žinoti, kad kažkas leido CŽA laisvai judėti, patekti į vietas ar pastatus, ar patalpas, kur jie galėjo daryti, ką norėjo, be jokios kontrolės. Aš manau, kad tai pagrindinė problema. Tai yra bendradarbiavimas, kuris jokių atveju nebuvo aktyvus. Aš numanau, kad jokie lietuviai, jokie lenkai, jokie rumunai nedalyvavo apklausose, kurios iš esmės buvo kankinimas pagal Tarptautinę konvenciją prieš kankinimą, bet tam tikro lygmens asmenys to nenorėjo žinoti, tam tikri valstybės atstovai to nenorėjo žinoti. Tai yra tikra problema. Baudžiamojoje teisėje būtų kalbama apie neatsargų elgesį.“

383. Atsakydamas į Vyriausybės klausimą, kokia yra jo nuomonė apie p. J. G. S. teiginį, kad 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitos atitinkamuose su šia byla susijusiuose skyriuose neminimas pareiškėjo vardas, senatorius Marty nurodė:

„Tiesa, ten taip pat neminimos valstybės, tačiau jei esame susipažinę su visomis bylos aplinkybėmis, jei žinome apie visų orlaivių judėjimą, jei žinome apie sulaikytųjų judėjimą tuo laikotarpiu, yra pakankamai paprasta atkurti ir patvirtinti išvadą, kurią padarė p. J. G. S. Tai be abejo reikalauja tam tikros analizės ir visų šios gana sudėtingos bylos aspektų žinojimo. Tačiau jei pasistengiama viską atkurti, ir p. J. G. S. jau tai man keletą kartų parodė, galima prieiti tik prie tos išvados.“

384. Į pareiškėjo atstovės klausimą, kaip jis apibūdintų Lietuvos institucijų požiūrį ir bendradarbiavimo lygmenį savo tyrime ar kituose jam žinomuose tarptautiniuose tyrimuose, senatorius Marty atsakė:

„Lietuvos požiūris visiškai sutampa, sakyčiau, su visų kitų Europos valstybių, kurios susidūrė su šia CŽA programa, požiūriu. Viena iš nedaugelio šalių, kurios ministras man nedelsdamas paskambino, kai aš išsiunčiau klausimą, ir pasakė „na, aš visiškai nieko

nežinau“, buvo Liuksemburgas. Netgi mano paties šalis – Šveicarija – pasirodė itin santūri atsakydama į kai kuriuos mano klausimus.“

C. P. J. G. S.

385. P. J. G. S. yra teisininkas ir tyrėjas. Jis dirbo daugelyje tyrimų pagal Europos Tarybos mandatą ir buvo Parlamentinės Asamblėjos pranešėjo senatoriaus Marty patarėjas (2006–2007 m.) ir buvusio žmogaus teisių komisaro p. Thomas Hammarberg patarėjas (2010–2012 m.). 2008–2010 m. jis buvo Jungtinių Tautų tarptautinių ekspertų grupėje žmogaus teisių apsaugos kovojant su terorizmu klausimams. Jis šiuo metu dalyvauja oficialiuose karo nusikaltimų ir organizuotų nusikaltimų tyrimuose.

2013 m. gruodžio 2 d. p. J. G. S. liudijo Teisme faktų nustatymo posėdyje byloje *Al Nashiri ir Husayn (Abu Zubaydah)* (žr. *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, §§ 311–318 ir 324–331; ir *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, §§ 305–312 ir 318–325).

386. Savo parodymuose Teisme jis, be kita ko, teigė taip.

387. Atsakydamas į teisėjų klausimą, ar, remiantis jam žinomais įrodymais, galima teigti, kad Lietuva žinojo ar turėjo žinoti apie CŽA perdavimo programos, kuri veikė jos teritorijoje 2005–2006 m., pobūdį ir ar šis žinojimas buvo toks, kuris įgalintų Lietuvos institucijas žinoti apie CŽA orlaivių nusileidimo Lietuvoje 2005–2006 m. pobūdį ir tikslus, p. J. G. S. nurodė:

„Taip, Jūsų kilnybe, mano išvada yra tokia, kad Lietuvos institucijos žinojo apie šios sulaikymo vietos buvimą ir aukščiausiais valdžios lygiais patvirtino bei davė leidimą jai būti Lietuvos teritorijoje. Mano išvada yra tokia, kad jie tikrai turėjo žinoti šios vietos tikslą, nes jos pobūdis ir tikslas buvo dalis sisteminės praktikos, kurią CŽA jau buvo įgyvendinusi daugelyje kitų šalių, įskaitant Lietuvos kaimynines šalis, ir apie kurią buvo plačiai pranešta dar iki to laiko, kai kalėjimas Lietuvoje pradėjo veikti.

Norėčiau pabrėžti, kad Lietuvos institucijų sektorių žinojimo laipsnis skirtingas. Žinoma, operatyviniu lygmeniu detalės patikimos tik labai mažam skaičiui patikimų kolegų, pirmiausia slaptojoje tarnybose, tačiau aš nežinau apie jokią atvejį, kai CŽA slaptas kalėjimas kažkur pasaulyje egzistavo be priimančiosios valstybės institucijų žinios ir leidimo. Neturiu priežasties tikėti, kad Lietuva šiuo požiūriu buvo išskirtinė.“

388. Atsakydamas į Vyriausybės klausimą, ar jis turėjo duomenų, patvirtinančių, kad jo minėti orlaiviai iš tiesų leidosi Lietuvoje 2005 m. vasario mėn. ir 2006 m. kovo mėn. ir kad jie buvo naudojami CŽA perdavimams, o ne kitais tikslais Lietuvoje, p. J. G. S. paliudijo:

„Kad būtų pateikti kategoriški įrodymai, kur ir kada konkretūs orlaiviai leidosi, tyrimuose paprastai buvo remiamasi priimančiosios valstybės surinkta informacija, pavyzdžiui, kai oro uosto tarnyba aptarnavo orlaivį arba antžeminio aptarnavimo įmonė suteikė tam tikras paslaugas orlaiviui. Paprastai tai būtų Lietuvos subjektai, suteikiantys dokumentus iš Lietuvos šaltinių dėl vietos klausimo. Dabar dėl šių orlaivių mes turime tam tikrus Lietuvos dokumentus, parūpintus oro uosto institucijų ir navigacijos paslaugų teikėjų, įskaitant realaus laiko žurnalus, kurie, atrodo, patvirtina orlaivių nusileidimus Vilniuje ir Palangoje. Vis dėlto šie nusileidimai nėra pirminis dokumentų, kuriuose mes surinkome, tikslas žiūrint iš tarptautinės perspektyvos. Tarptautinė perspektyva mums sako, kokios buvo jų kryptys ir, svarbiausia, koks buvo jų tikslas. Taigi derindami pirmąją įrodymų kategoriją su antrąja

galime padaryti išvadą dėl skrydžių tikslo. Ir šiuo požiūriu galiu pasakyti: orlaiviai, kuriuos aš paminėjau, buvo pasamdyti CŽA per jų išplėtotą rangovų tinklą, įskaitant „Computer Sciences Corporation“, „Sportsflight Air Inc.“ ir individualias skrydžių kompanijas, vien sulaikytiesiems pervežti tarp CŽA valdomų kalėjimų. Konkreti sutartis su unikaliu atsiskaitymo kodu buvo administruojama tik tuo tikslu, ir per dešimtmečius mano atliktų tyrimų aš sužymėjau perdavimo skrydžių, atliktų šios sutarties pagrindu, sąskaitas, tą patį atsiskaitymo kodą, ir skrydžių tikslas buvo sulaikytųjų pervežimas. Nėra jokios kitos alternatyvos, taigi į antrąją Jūsų klausimą atsakysiu, kad tikslas buvo sulaikytųjų pervežimas.“

389. Atsakydamas į Vyriausybės klausimą apie tvirtinimą, kad Lietuvos aukščiausieji pareigūnai žinojo apie kalėjimą, ir ar jis turėjo informacijos apie konkretų pareigūną, kuris davė sutikimą vykdyti programą, jis teigė:

„Lietuvos pareigūnų atsakomybės aš netyriau su tokiu pat kruopštumu, kaip tai dariau, kai visą laiką dirbau su šiais klausimais Europos Taryboje. Aš galiu teigti, kad asmenys Lietuvos aukščiausiosiose valdžios institucijose ir esantys analogiškose pozicijose kaip ir tos, kurias mes įvardijome Lenkijos ir Rumunijos atveju, turėjo būti tarp tų, kurie žinojo. Bet asmeniškai aš neturiu duomenų apie konkrečius asmenis ir taip yra vien dėl to, kad neturėjau pakankamai laiko tai kruopščiai iširti ir į tai nesigilinau.“

D. P. Black

390. P. Black yra Tiriamosios žurnalistikos biuro ir „Reprieve“ tyrėjas, turintis didelę patirtį CŽA ypatingų perdavimų programos srityje. Dviem atvejais 2012 m. ir 2015 m. jis buvo išklaustytas kaip ekspertas LIBE tyrime dėl tariamo kalinių pervežimo ir neteisėto kalinimo, kurį Europos valstybėse vykdė CŽA (žr. taip pat šio sprendimo 288 ir 294 punktus). Jis dalyvavo rengiant 2015 m. „Reprieve“ informaciją ir 2015 m. rugsėjo 15 d. LIBE parengė informaciją apie „CŽA kalinimą Rumunijoje ir Senato Žvalgybos komiteto ataskaitą“ (toliau – 2015 m. LIBE informacija; žr. taip pat *Al Nashiri prieš Rumuniją*, minėta pirmiau, §§ 288 ir 355–358).

Nuo 2010 m. p. Black tęsė tyrimą dėl CŽA Rytų Europos „juodųjų vietų“.

391. Duodamas parodymus Teismui jis, be kita ko, pateikė tokius teiginius.

392. Atsakydamas į teisėjų klausimą, ar galima pasakyti, kad Lietuva žinojo ar turėjo žinoti apie CŽA ypatingo perdavimo programos pobūdį ir kad ši programa veikė jos teritorijoje nuo 2005 m. vasario mėn. iki 2006 m. kovo mėn., ir, jei taip, ar tas žinojimas buvo toks, kuris įgalintų Lietuvos institucijas žinoti apie CŽA orlaivių nusileidimo Lietuvoje tuo laikotarpiu tikslą, p. Black paliudijo:

„Aš manau, kad iš Senato ataskaitos gana aišku, kad Lietuvos pareigūnai žinojo apie programos veikimą savo teritorijoje. Ir yra dvi priežastys, kurias aš nurodysiu paremdamas tokią išvadą. Viena yra „violetinį“ kalėjimą priimančiosios šalies pareigūno, kuris buvo šokiruotas, bet sutiko su kalėjimo buvimu, jo naudojimu, paminėjimas. Ir kita yra faktas, kad mes matome iš tos pačios išvados, jog priimančiosios valstybės pareigūnai atsiskakė suteikti medicininę pagalbą ar prieigą prie medicinos įstaigų tame kalėjime buvusiems asmenims. Aš nemanau, kad logiška manyti, jog jie nebūtų to leidę, nebent jie manė, kad yra ypatinga rizika saugumui, susijusi su asmenimis, kurie, jų manymu, buvo laikomi tame pastate. Taip pat turėčiau pridurti, kad kaip ir Rumunijos ir Lenkijos atveju iš Senato ataskaitos aišku, kad

Lietuvos valstybė gavo pinigų už leidimą naudotis jos teritorija tokiu būdu. Vis dėlto nėra aišku, kiek pinigų gauta, mes galime tik pasakyti, kad tai milijonai dolerių, tačiau negalime pasakyti, aš nežinau, kiek milijonų.“

393. Vyriausybė teikė klausimus apie p. Black pareiškimą, kad CŽA sulaikytiesiems nebuvo teikiama medicininė pagalba. Klausimai buvo suformuluoti taip:

- Klausimas Nr. 1 „Ar aš teisingai sakau <...>, kad toje pačioje JAV Senato ataskaitos santraukoje nurodyta, jog nacionalinės institucijos nesutiko suteikti medicinos įstaigų pagalbos aukštos vertės <...> CŽA sulaikytiesiems?“

- P. Black atsakymas:

„Taip, tai buvo parašyta Senato ataskaitoje kalbant apie „violetinį“ kalėjimą ir apie tai taip pat diskutuota naujame įstaigų audite, atrodo, toks jo pavadinimas, kuris yra vienas iš pastarosiomis savaitėmis pavišintų CŽA dokumentų. Tame dokumente aprašomos problemos, su kuriomis 2005 m. ir 2006 m. susidūrė CŽA, siekdama gauti medicininę pagalbą priimančiosiose valstybėse. Naujas dokumentas, įstaigų auditas, nemini konkrečių valstybių, nors vienintelės tuo metu veikusios valstybės buvo Lietuva ir Afganistanas. Senato ataskaita, žiūrint į kontekstą, toje pastraipoje yra aiški, mano manymu, joje kalbama apie Lietuvą ir sakoma, kad jie kalinimo vietoje neturėjo tinkamos medicininės pagalbos, kad galėtų spręsti medicininės problemas, ir kad jie iš pradžių buvo susitarę su priimančiąja valstybe, kad pastaroji prireikus suteiks medicinos paslaugas. Priimančioji valstybė nusprendė, kad ji to nedarys. Įstaigų audite pavartoti žodžiai, teigiantys, kad valstybė „sulaužė pažadą“. Aš nemanau, kad tie žodžiai pavartoti Senato ataskaitoje.“

- Klausimas Nr. 2: „Ataskaitos santrauką skaityti tikrai sunku, bet mums atrodo, kad nacionalinės institucijos nežinojo, kas ten buvo. Taigi jei jos nežinojo, kaip jos galėjo nesuteikti [medicininės pagalbos]?“

- P. Black atsakymas:

„Na, aš manau, kad yra aišku, kad ataskaitos santraukoje nurodoma, jog priimančiosios valstybės pareigūnas buvo gana „šokiruotas“, ir aš manau, kad jūs galite pasidaryti savo išvadas, kokiomis aplinkybėmis kas nors gali būti šokiruotas. Manau, kad bendrai kalbant yra gana aišku, kad, bent jau kiek aš galiu pasakyti iš savo sukauptų žinių apie CŽA slapto kalinimo programą ir iš atidaus Senato ataskaitos skaitymo per pastaruosius pusantrų metų, nuo to laiko, kai ji buvo pavišinta, aš gana aiškiai jaučiu, kad kai kurie priimančiosios valstybės pareigūnai visada žinojo, kad tose patalpose buvo laikomi kaliniai. Tai nereiškia, kad kiekvienas priimančiosios valstybės pareigūnas žinojo. Aš manau, kad skaičius greičiausiai kiekvienu atveju skiriasi, bet manau, kad yra aišku, kad (a) bent jau keletas žinojo, jog kaliniai buvo laikomi jų teritorijoje, ir kad (b) jie žinojo, jog jie gavo pinigus už pagalbą. Manau, kad aišku, jog būtent apie tai kalbama Senato ataskaitoje.“

394. Atsakydamas į Vyriausybės klausimą, ar jis žinojo Lietuvos pareigūnų, žinojusių apie minėtus aspektus, vardus, p. Black pasakė:

„Ne, aš nežinau. Aš netyriau konkrečių Lietuvos pareigūnų ir to, ką jie galėjo ar ko negalėjo žinoti. Aš stengiausi pateikti savo turimą informaciją Lietuvos pareigūnams. Aš išsiunčiau gana išsamią informaciją apie skrydžius ir sutartis Lietuvos prokurorui, bet negavau jokio atsakymo. Be to, aš nesistengiau tirti konkrečių Lietuvos pareigūnų individualaus žinojimo.“

395. Galiausiai, atsakydamas į pareiškėjo atstovės klausimą apie p. Black tyrimo, susijusio su Lietuva, sritį ir apie tai, ar, jo žiniomis, prokuratūra kada nors susisiekė su liudininkais, su kuriais kalbėjosi p. Black, jis pasakė:

„Mano tyrimo, kai aš kalbėjau su vietiniais liudininkais, kurie kažką matė, didžioji dalis buvo atlikta 2011 m., ir tuo metu mes klausėme kiekvieno asmens, ar su jais susisiekė

prokuratūros atstovas, kad užrašytų jų parodymus, ir jie visi pasakė, kad ne. Aš nežinau, ar po tos datos, 2012 m. ir vėliau, jie buvo apklausti prokuroro, negaliu to pasakyti.

<...>

Į dokumentus, kuriuos aš pateikiau po to, kai paviešinta Senato ataskaita, kitais žodžiais, 2015 m. sausio mėn., nebuvo jokio atsakymo. Tų dokumentų tikslas buvo parodyti sąsają tarp Lietuvos ir „violetinio“ kalėjimo. Taigi ne, į tai nebuvo jokio atsakymo. Aš manau, kad 2012 m., kai mes pirmą kartą identifikavome tikslas, pilnas sutarties detales ir orlaivio Nr. N787WH maršrutą, manau, mes paskelbėme tą medžiagą, bet taip pat parašėme prokurorui, siūlydami dialogą dėl medžiagos arba bet kokią pagalbą dėl tos medžiagos, kurios prokuratūra galėtų norėti. Bet negavome į tai jokio atsakymo.“

TEISĖ

I. VYRIAUSYBĖS IŠANKSTINIS PRIEŠTARAVIMAS DĖL PETICIJOS NEPRIIMTINUMO

A. Jurisdikcijos ir atsakomybės Lietuvai pagal Konvenciją už pareiškėjo tariamą perdavimą į Lietuvą, kalinimą ir netinkamą elgesį CŽA sulaikymo vietoje Lietuvoje bei išvežimą iš Lietuvos netaikymas bei pareiškėjo aukos statuso neturėjimas

396. Konvencijos 1 straipsnis nustato:

„Aukštosios Susitariančiosios Šalys kiekvienam jų jurisdikcijai priklausančiam asmeniui garantuoja šios Konvencijos I skyriuje apibrėžtas teises bei laisves“.

5. Konvencijos 34 straipsnis nustato:

„Kiekvienas fizinis asmuo, nevyriausybinių organizacija ar asmenų grupė, teigiantys, kad jie yra vienos iš Aukštųjų Susitariančiųjų Šalių padaryto Konvencijoje ir jos protokoluose įtvirtintų teisių pažeidimo auka, Teismui gali pateikti individualią peticiją. Aukštosios Susitariančiosios Šalys įsipareigoja niekaip netrukdyti veiksmingai pasinaudoti šia teise.“

1. Vyriausybė

398. Iš pat pradžių Vyriausybė teigė, kad bylos faktai taip, kaip jie išdėstyti peticijoje, tik atkartoją kai kurias tyrimų ataskaitas ir įvairius pranešimus spaudoje, neatskleisdami nė vieno objektyvaus fakto. Atrodė, kad faktai buvo grindžiami pareiškėjo advokatų įsitikinimais ir prielaidomis. Pavyzdžiui, teiginiui, kad pareiškėjas buvo slapta kalinamas Lietuvoje, pagrįsti jo advokatas citavo ištrauką iš pranešimo žiniasklaidai, kuriame buvo teigiama, kad, „pasak dviejų buvusių JAV žvalgybos pareigūnų“, Abu Zubaydah buvo laikomas „slaptame kalėjime Lietuvoje“.

399. Vyriausybė pabrėžė, kad peticijoje pateikti skundai susiję su išskirtinio sunkumo kaltinimais – dėl *incommunicado* kalinimo, kankinimo ir nežmoniško elgesio, slapto perdavimo, pagrobimo ir prievartinio dingimo, tai yra itin sunkūs nusikaltimai tarptautinės baudžiamosios teisės požiūriu, kurie

bet kuriuo atveju prilygsta sunkiems žmogaus teisių pažeidimams. Todėl Vyriausybė paprašė Teismo pareiškėjo pateiktus įrodymus vertinti ypač atsargiai.

Šiuo požiūriu Vyriausybė rėmėsi Teismo praktika dėl aukos statuso, kurioje nurodoma, kad įtarimo arba numanymo nepakanka aukos statusui nustatyti, o siekdamas būti pripažintas auka pareiškėjas privalo pateikti pagrįstus ir įtikinamus įrodymus. Vyriausybė taip pat rėmėsi Tarptautinio Teisingumo Teismo sprendimais, būtent *Bosnijos ir Hercegovinos prieš Serbiją ir Juodkalniją* byla (2007 m. vasario 26 d. sprendimas, § 209), kuriame buvo nuspręsta, kad „skundai prieš valstybę, susiję su išskirtinio sunkumo kaltinimais, turi būti pagrįsti visiškai įtikinamais įrodymais“, taip pat *Korfu sąsiaurio* byla (*Jungtinė Karalystė prieš Albaniją*, ICJ Reports 1949, p. 17).

400. Viešame posėdyje Vyriausybė išreiškė apgailestavimą, kad su pareiškėju, kaip su CŽA slaptos „aukštos vertės sulaikytųjų“ (AVS) programos dalimi, buvo elgiama ypač žiauriai ir žeminančiai, o tai yra visiškai nesuderinama su pagrindiniais demokratijos principais, pagarba žmogaus teisėms ir teisės viršenybės principais, įtvirtintais tarptautinėje bei nacionalinėje teisėje. Atliekant įvairius tarptautinius tyrimus ir Teismo byloje *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją* (Nr. 7511/13, 2014 m. liepos 24 d.) nustatyti faktai atskleidė sukrečiantį šios programos mastą. Vyriausybė neginčijo šių faktų. Tačiau ji buvo įsitikinusi, kad Konvencijos saugomos pareiškėjo teisės Lietuvoje nebuvo pažeistos.

401. Atsižvelgdama į visus pareiškėjo pateiktus ir Teismo išnagrinėtus įrodymus, Vyriausybė manė, kad nėra objektyvių priežasčių padaryti išvadą, kad bet kuris pareiškėjo nurodytas orlavis buvo panaudotas jam ar bet kuriam kitam asmeniui pervežti į Lietuvą. Taip pat nebuvo jokio pagrindo konstatuoti, kad CŽA slaptas kalėjimas veikė Lietuvos teritorijoje atitinkamu ar bet kuriuo kitu laikotarpiu. Šioje byloje surinktų įrodymų nepakako, kad būtų galima pareiškėjo įtarimus susieti su Lietuva.

402. Vyriausybė apgailestavo, kad bylą imtasi nagrinėti nesulaukus galutinio sprendimo Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros atliekamame ikiteisminiame tyrime, kuris po to, kai 2010 m. buvo nutrauktas, 2015 m. buvo atnaujintas ir šiuo metu vis dar atliekamas. Tai, jos nuomone, pažeidė subsidiarumo principą, kuriuo grindžiama Konvencijos sistema. Todėl, siekiant apsaugoti dabartinio tyrimo interesus, Vyriausybei teko grįžti savo argumentus, susijusius su Lietuvos atsakomybės pagal Konvenciją netaikymu, įrodymais, kurie buvo surinkti 2010 m. atlikto tyrimo metu.

403. Visų pirma ji teigė, kad pareiškėjo argumentai dėl Lietuvos dalyvavimo CŽA slaptos kalėjimo programoje buvo tik prielaidos, pagrįstos šiuo tikslu tariamai sudarytais politiniais susitarimais. Iki šiol nė vienas aukšto rango valstybės politikas ar pareigūnas niekuomet ir jokia būdu nepripažino žinojęs apie CŽA kalėjimų programą ar sutikęs, kad šalis joje dalyvautų. Buvo pakankamai įrodymų iš valstybės pareigūnų ir Valstybės

saugumo departamento pareigūnų bei asmenų, ėjusių Respublikos Prezidento pareigas, patvirtinančių, kad jie nieko nežinojo apie tokį dalyvavimą.

Šiuo požiūriu Vyriausybė pabrėžė, kad Respublikos Prezidentas, kuris atlieka valstybės vadovo ir vyriausiojo ginkluotųjų pajėgų vado funkcijas, nedavė sutikimo, kad veiktų CŽA sulaikymo centrai, ir visi šias pareigas ėję asmenys nieko nežinojo apie programą. Visi aukšto rango pareigūnai, dirbę VSD, buvo girdėję tik teorinius pasvarstymus, kad galėjo būti prašoma pagalbos „kare prieš terorizmą“. Šis nuoseklus ir aiškus įrodymas negali būti paneigtas tik viešoje erdvėje esančia informacija, kuria remiasi pareiškėjas.

404. Toliau Vyriausybė pabrėžė, kad 2010 m. Generalinė prokuratūra ikiteisminio tyrimo metu atmetė kaip nepagrįstus pareiškėjo teiginius, susijusius su jo slaptu perdavimu į Lietuvą ir iš jos bei jo kalinimu ir netinkamu elgesiu su juo CŽA slaptame kalėjime Lietuvoje. Jos nuomone, ypač svarbi yra prokuroro išvada, kad nebuvo gauta jokių įrodymų, jog CŽA neteisėtai perdavė į Lietuvą ar iš jos bet kokius asmenis, įskaitant ir pareiškėją. Nustatius, kad pareiškėjo į Lietuvą negabeno, joje nelaiškė ir neišsiuntė iš Lietuvos į kitas šalis nei jos pareigūnai, nei CŽA agentai, taip pat galima daryti išvadą, kad Lietuva negali būti laikoma atsakinga už tokius veiksmus, nes pareiškėjas nebuvo jos jurisdikcijoje.

405. Todėl, atsižvelgiant į tai, kad Lietuva neturi jurisdikcijos, ir į tai, kad pareiškėjo teiginiai apie slaptą kalinimą šalyje nebuvo įrodyti „be pagrįstos abejonės“, atsakomybė Lietuvos valstybei pagal Konvenciją kilti negali. Be to, nesant įrodymų, kad pareiškėjo nurodyti įvykiai buvo, pareiškėjas negali būti laikomas nurodytų veiksmų auka Konvencijos 34 straipsnio požiūriu.

2. Pareiškėjas

406. Pareiškėjas paprašė Teismo atmesti Vyriausybės argumentus dėl peticijos nepriimtino. Jis pabrėžė, kad jo atveju Vyriausybė savo teiginiuose dėl įrodymų trūkumo įvairiais aspektais neatsižvelgė į ypatingo perdavimo ir slaptos kalinimo programos, kuri buvo sukurta ir įgyvendinta siekiant užtikrinti, kad jokia informacija nebūtų paviešinta ir įrodymai būtų nuslėpti ar sunaikinti, pobūdį ir ypatybes. Tokios praktikos esmė buvo ta, kad svarbiausia informacija liktų tik valstybės institucijų žinioje, todėl individualiems pareiškėjams buvo labai sunku, dažnai net neįmanoma ją gauti. Nesant reikšmingo oficialaus tyrimo, kaip ir šioje byloje, įrodymai neišvengiamai yra riboti.

407. Be to, pareiškėjo padėtį apsunkino nenormalios ir teisę pažeidžiančios aplinkybės, kuriomis jis buvo kalinamas ir dėl kurių jis susidūrė su precedento neturinčiomis kliūtimis pateikdamas savo bylą. Vyriausybė savo pastabose neatsižvelgė nei į pareiškėjo padėtį, nei į aplinkybes, kuriomis buvo vykdoma CŽA perdavimo programa.

Nepaisydamas sunkumų, pareiškėjas pateikė įtikinamą peticiją, paremtą įvairiausių šaltinių įrodymais. Jo byla buvo grindžiama išsamia patvirtinančia medžiaga, kurioje buvo tiesioginių ir netiesioginių įrodymų dėl Lietuvos

valstybės dalyvavimo perdavimo programoje bei dėl jos atsakomybės už savo veiksmais ir neveikimu padarytus pareiškėjo teisių pažeidimus.

408. Pareiškėjo teigimu, Vyriausybės argumentai, pagrindžiantys jos teiginį, kad byla turi būti paskelbta nepriimtina, nes nėra valstybės atsakomybės įrodymų, turėtų būti atmesti. Tas pats taikytina ir jos argumentams dėl pareiškėjo aukos statuso.

CŽA perdavimo ir kankinimo programa paprasčiausiai nebūtų buvusi įmanoma, jei pasaulio šalys, tarp jų ir Lietuva, nebūtų norėjusios bendradarbiauti. Lietuva atliko pagrindines funkcijas perdavimo programoje. Ji atsirado programos vykdymo pabaigoje, kai žinojimą apie faktus, susijusius su slapto kalnimo programos neteisėtumu, jau buvo sunku paneigti. Vis dėlto Lietuva noriai sutiko tapti partnere, aktyviai bendradarbiaudama su Jungtinėmis Valstijomis ji savo teritorijoje įsteigė slaptą kalėjimą ir leido jam veikti. Nors dabar yra nenuginčijamų įrodymų, kad Lietuva leido įkurti „juodąją vietą“, ji vis dar nepripažįsta, kad tokia vieta buvo, ir neprisiima už tai atsakomybės. Ji vis dar nesugeba atlikti veiksmingo tyrimo ir vis dar nesugeba užtikrinti, kad atsakingi asmenys būtų patraukti atsakomybėn ir pamokos būtų išmoktos, siekiant užtikrinti, jog ateityje būtų laikomasi teisės viršenybės principų.

Kaip ir pareiškėjo byloje prieš Lenkiją įrodymai prieš Lietuvą buvo surinkti iš įvairių šaltinių ir turėjo būti vertinami kaip visuma. Šie šaltiniai, paimti kartu, aiškiai įrodo Lietuvos atsakomybę už Konvencijos 3, 5, 8 ir 13 straipsnių pažeidimus.

409. Be to, yra aiškiai nustatytas standartas, ar pagal Konvenciją atsakomybė kyla, tai yra, ar valstybė „žinojo ar turėjo žinoti“ apie realiai gresiantį pažeidimų pavojų ir nesiėmė tinkamų priemonių, kad pažeidimams būtų užkirstas kelias. Pareiškėjo nuomone, Lietuvos atsakomybė šiuo klausimu buvo aiški. Lietuva ne tik turėjo žinoti, bet ir iš tikrųjų žinojo apie pažeidimų riziką, ir ne tik nesugebėjo užkirsti jiems kelio, bet aktyviai prisidėjo prie jų įvykdymo. Lietuva buvo paskutinė „juodoji vieta“ Europoje, kurioje pareiškėjas buvo kalnamas 2005–2006 m. Teismas byloje *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją* nustatė, kad jau 2002–2004 m. buvo plačiai pasklidusi žinia apie JAV vykdomą slaptą neteisėtą kalnimą ir netinkamą elgesį. 2005 m. ir 2006 m. abejonių dėl slapto kalnimo sistemos jau nebebuvo.

3. Teismo vertinimas

410. Teismas pažymi, kad, priešingai nei tais atvejais, kai prieštaravimai dėl valstybės jurisdikcijos netaikymo buvo pagrįsti tariamu valstybės atsakovės faktinės kontrolės „atskirtoje“ teritorijoje, kurioje įvyko skundžiami įvykiai, nebuvimu (žr. *Ilaşcu ir kiti prieš Moldovą ir Rusiją* [DK], Nr. 48787/99, § 300–304, ECHR 2004-VII) arba tariamo priskyrimo stoka dėl to, kad skundžiami įvykiai įvyko už valstybės atsakovės teritorijos ribų ir turėtų būti priskirti kitam subjektui (žr. *Loizidou prieš Turkiją* (išankstinis

prieštaravimas), 1995 m. kovo 23 d., §§ 47 ir 56, A serija Nr. 310; ir *Kipras prieš Turkiją* [DK], Nr. 25781/94, §§ 69–70 ECHR 2001-IV), šioje byloje Vyriausybės argumentai dėl nepriimtino apsiriboja pareiškėjo pateiktų faktų apie Lietuvoje kada nors galėjusius įvykti įvykius neigimu ir abejonėmis dėl Teismui pateiktų pareiškėjo įrodymų, kuriais jis rėmėsi, patikimumo (žr. šio sprendimo 396–402 punktus).

Vyriausybės argumentai, kodėl pareiškėjas neturi aukos statuso pagal Konvencijos 34 straipsnį, grindžiami panašiais argumentais (žr. šio sprendimo 396 ir 402 punktus).

411. Lietuvos valstybės atsakomybė pagal Konvenciją ir pareiškėjo aukos statusas iš esmės priklauso nuo faktinių bylos aplinkybių nustatymo ir įrodymų vertinimo. Todėl, norint nustatyti, ar pareiškėjo nurodyti faktai gali būti laikomi esantys Lietuvos jurisdikcijoje pagal Konvencijos 1 straipsnį ir pareiškėjas gali būti laikomas valstybės „Konvencijoje įtvirtintų teisių pažeidimo auka“ valstybėje atsakovėje pagal 34 straipsnį, Teismas privalo pirmiausia nustatyti, atsižvelgdamas į turimus įrodymus, ar skundžiami įvykiai iš tiesų įvyko Lietuvos teritorijoje ir, jei taip, ar jie priskirtini Lietuvos valstybei. Todėl Teismas priims sprendimą dėl Vyriausybės prieštaravimų atsižvelgdamas į savo išvadą, susijusias su bylos faktais (žr. šio sprendimo 584–585 punktus).

B. Vidaus teisinės gynybos priemonių panaudojimo ir šešių mėnesių taisyklės nesilaikymas

412. Konvencijos 35 straipsnio 1 dalyje nustatyta:

„Teismas gali priimti bylą nagrinėti tik po to, kai pagal visuotinai pripažintus tarptautinės teisės principus buvo panaudotos visos valstybės vidaus teisinės gynybos priemonės, ir ne vėliau kaip per šešis mėnesius nuo tos dienos, kai buvo priimtas galutinis sprendimas.“

1. Vyriausybė

(a) Vidaus teisinės gynybos priemonių nepanaudojimas

413. Vyriausybė teigia, kad pareiškėjas nepanaudojo visų veiksmingų vidaus teisinės gynybos priemonių savo skundams pagal Konvencijos 3, 5 ir 8 straipsnius.

Savo pirminėse pastabose ji teigė, kad pagal atitinkamas Baudžiamojo proceso kodekso nuostatas bet kuris asmuo, manantis, kad iš jo buvo neteisėtai atimta laisvė (Baudžiamojo kodekso 146 straipsnyje apibrėžtas nusikaltimas), turi teisę pats ar per teisinį atstovą apskusti laisvės atėmimo teisėtumą. Be to, pagal Civilinio kodekso 6.272 straipsnį jis gali reikalauti atlyginti žalą, patirtą dėl tokio neteisėto laisvės atėmimo.

Ji taip pat pabrėžė, kad Lietuvos teisė draudžia kankinimą, nežmonišką ir orumą žeminančią elgesį, o bet kuris asmuo, manantis, kad su juo buvo elgiamasi netinkamai, gali kreiptis į kompetentingas institucijas su prašymu

pradėti baudžiamąjį procesą (pvz., pagal Baudžiamojo kodekso 100 arba 228 straipsnį). Šiame kontekste baudžiamoji atsakomybė gali kilti ir pagal kitus Baudžiamojo kodekso straipsnius (pvz., pagal 291 ir 292 straipsnius). Bet kuris asmuo, tapęs netinkamo elgesio auka, gali kreiptis su prašymu atlyginti dėl netinkamo elgesio atsiradusią žalą į bendrosios kompetencijos ar administracinius teismus (pagal Civilinio kodekso 6.271 arba 6.272 straipsnį). Asmuo, tapęs nusikaltimo auka, turi teisę būti baudžiamojo proceso dalyviu (Baudžiamojo proceso kodekso 28 straipsnis) ar pateikti civilinį ieškinį baudžiamoje byloje, siekdamas kompensacijos už patirtą dėl nusikalstamos veikos žalą (Baudžiamojo proceso kodekso 109 straipsnis).

Apibendrinant galima teigti, kad nusikaltimo atveju nacionaliniai teisės aktai nukentėjusiajam nuo nusikaltimo suteikė kelis teisinius būdus, kaip patraukti kaltininkus baudžiamojon atsakomybėn ir gauti piniginę kompensaciją.

414. Tačiau pareiškėjas nepasinaudojo nė viena iš Lietuvos teisėje numatytų teisinės gynybos priemonių.

Visų pirma 2010 m. Generalinės prokuratūros atliekamo ikiteisminio tyrimo metu „Reprieve“, kuri, kaip teigė, „veikė pareiškėjo vardu“, niekada neprašė prokuratūros pripažinti pareiškėją nukentėjusiuoju arba nepateikė pareiškėjo įgaliojimo tą padaryti. Pareiškėjas niekada asmeniškai ar per savo atstovus nesikreipė į nacionalines kompetentingas institucijas dėl tariamų Konvencijos pažeidimų, kuriuos padarydamos Lietuvos valdžios institucijos padarė jam žalos.

Dėl galimybės prašyti pradėti baudžiamąjį procesą pažymėtina, kad pagal atitinkamas teisines nuostatas prokuroras gali pradėti ikiteisminį tyrimą pats, nustatęs nusikalstamos veikos požymių arba gavęs pranešimą ar prašymą, nurodantį, kad buvo padarytas nusikaltimas. Tačiau abiem atvejais tam, kad prokuratūra galėtų pradėti ikiteisminį tyrimą, reikalinga faktinė informacija. Nei pats pareiškėjas, nei „Reprieve“, kuri keletą kartų kreipėsi į Generalinę prokuratūrą, nepateikė prokuratūrai jokių faktinių duomenų ar patikimų įrodymų, patvirtinančių jų teiginius apie tariamą pareiškėjo perdavimą į Lietuvą ir iš jos arba jo tariamą *incommunicado* kalinimą „slaptuose CŽA kalėjimuose“ Lietuvoje.

415. Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, Vyriausybė tvirtino, kad pareiškėjui buvo ir vis dar yra prieinama vidaus teisinės gynybos priemonė, jei tik jis būtų pateikęs įrodymų, liudijančių esant kad ir mažiausią sąsają tarp jo ir Lietuvos Respublikos. Tačiau, be informacijos apie skrydžius ir orlaivio maršrutus, kuriais, kaip buvo nustatyta ikiteisminio tyrimo metu, nė vienas sulaikytas asmuo nebuvo vežamas į Lietuvos teritoriją ir iš Lietuvos teritorijos, pareiškėjas iki šiol nepateikė pakankamai patikimų įrodymų, kad jis šalyje buvo slapta kalintas ir su juo buvo netinkamai elgiamasi.

416. Tolesnėse savo pastabose, pateiktose po to, kai 2015 m. sausio 22 d. buvo atnaujintas ikiteisminis tyrimas, Vyriausybė paprašė Teismo atsižvelgti į tai, kad vyksta atnaujintas pareiškėjo skundų vertinimas, susijęs su

pareiškėjo peticijos priimtinumu dėl vidaus teisinės gynybos priemonių panaudojimo.

(b) Šešių mėnesių taisyklės nesilaikymas

417. Vyriausybė taip pat teigė, kad pareiškėjo peticija neatitinka šešių mėnesių taisyklės pagal 35 straipsnio 1 dalį. Ji teigė, kad netgi darant prielaidą, kad pareiškėjo skundžiami įvykiai iš tikrųjų įvyko, peticija buvo pateikta pavėluotai.

Vyriausybė laikėsi nuomonės, kad šešių mėnesių laikotarpis prasidėjo tą dieną, kai pareiškėjo tariamas kalinimas Lietuvoje baigėsi, t. y. pagal jo tvirtinimus, 2006 m. kovo 25 d. Bet kuriuo atveju paskutinė data, kada pareiškėjas galėjo sužinoti apie savo tariamai neteisėtą įkalinimą ir netinkamą elgesį Lietuvoje, buvo 2008 m., kai jis tariamai susitiko su savo advokatu iš JAV p. Margulies.

Todėl, jei pareiškėjas manė, kad tapo Konvencijos pažeidimų Lietuvoje auka, jis galėjo kreiptis į Teismą daug anksčiau.

2. Pareiškėjas

418. Pareiškėjas ragino Teismą atmesti Vyriausybės išankstinį prieštaravimą.

(a) Vidaus teisinės gynybos priemonių nepanaudojimas

419. Pareiškėjas pabrėžė, kad Teismas pakartotinai pripažino, jog bylose dėl 3 straipsnio pažeidimų tinkamiausia teisinės gynybos priemonė, kurią būtina panaudoti, yra baudžiamasis tyrimas ir procesas. Tačiau Vyriausybė teigė, kad pareiškėjas nepanaudojo vidaus teisinių gynybos priemonių, nes „Reprieve“ neprašė suteikti jam nukentėjusiojo statuso. Reikalavimas panaudoti vidaus teisinės gynybos priemones pagal Konvenciją nereikalauja, kad nacionaliniame procese būtų pateiktas prašymas pripažinti nukentėjusiuoju, pakanka atitinkamoms valdžios institucijoms pateikti skundą, jog buvo padarytas nusikaltimas. „Reprieve“ korespondencija negali būti aiškinama kitaip, kaip tik tokio skundo pateikimas. Ji tai padarė ne tik pirmajame laiške, bet ir vėlesnėje korespondencijoje.

420. Remdamasis *El-Masri prieš buvusią Jugoslavijos Respubliką Makedoniją* ([DK], Nr. 39630/09, § 140, ECHR 2012), pareiškėjas taip pat nurodė, kad Teismas nusprendė, jog vidaus teisinės gynybos priemonės buvo panaudotos dėl to, kad perdavimo auka kreipėsi į prokuratūrą, konstatuodamas:

„Jei valstybės atstovų veiksmai buvo neteisėti ir savavališki, atsakovės valstybės prokuratūra turi nustatyti ir nubausti kaltininkus. Prokuratūros įspėjimas apie tokius veiksmus turi būti vertinamas kaip visiškai logiškas nukentėjusiojo žingsnis.“

Pasak pareiškėjo, Teismo samprotavimas *El-Masri* byloje *a fortiori* taikytinas ir šiai bylai, todėl daroma išvada, kad jis ėmėsi visų priemonių, kurių, kaip pagrįstai galima būtų tikėtis, jis imsis siekdamas panaudoti vidaus

teisinės gynybos priemonės esant tokioms aplinkybėms. Teigti, kad pastangos užtikrinti teisingumą Lietuvoje tokiomis aplinkybėmis buvo nepakankamos dėl asmeninio dalyvavimo stokos ar oficialaus įgaliojimo nebuvimo, jo nuomone, buvo ribotas ir formalus požiūris, nesuderinamas su būtinybe aiškinti ir taikyti Konvenciją taip, kad joje numatytos teisės būtų praktiškos ir veiksmingos. Be to, Vyriausybės argumentai buvo apgaulingi, nes ji negalėjo prasmingai teigti, atsižvelgiant į jos argumentus dėl tyrimo pobūdžio ir sprendimo jį nutraukti, kad, jeigu pareiškėjas būtų kreipęsis su prašymu suteikti nukentėjusiojo statusą ar būtų gavęs raštišką teisėtą įgaliojimą, nacionalinio proceso baigtis būtų galėjusi būti ar būtų buvusi kitokia.

(b) Šešių mėnesių taisyklės nesilaikymas

421. Pareiškėjo teigimu, Vyriausybės argumentas, kad šešių mėnesių terminas turėjo prasidėti nuo tos dienos, kai baigėsi pareiškėjo tariamas įkalinimas Lietuvoje, nors jis ir toliau buvo CŽA slaptai kalinamas *incommunicado* tuo metu ir kurį laiką po to, buvo absurdas. Toks pat yra ir jos argumentas, kad jo susitikimas su p. Margulies 2008 m. reiškė laiko atžvilgiu terminą, po kurio ši peticija turėtų būti nepriimtina dėl praleisto šešių mėnesių termino. Nė vienas pasiūlymas nebuvo kruopščiai įvertintas, atsižvelgiant į visas pareiškėjo padėties aplinkybes ir informacijos apie ypatingą perdavimą ir slaptą kalinimą Lietuvoje prieinamumą.

Pareiškėjas paprašė baudžiamojo tyrimo, siekdamas pasinaudoti vienintele veiksminga teisinės gynybos priemone tokio pobūdžio byloje, ir paragino atlikti tam tikrus tyrimo veiksmus, kurie turėjo inicijuoti ikiteisminį tyrimą pagal Lietuvos baudžiamojo proceso kodekso 166 straipsnį. Vėliau, 2011 m. sausio 14 d., prokuroras nusprendė nutraukti ikiteisminį tyrimą. 2011 m. liepos 14 d. pareiškėjas pateikė Teismui pirminį skundą. Taigi jis kreipėsi į Teismą per šešis mėnesius nuo tos dienos, kai nacionalinis tyrimas buvo pabaigtas, nes tuo metu tapo neabejotinai aišku, kad Lietuvoje veiksmingų vidaus teisinės gynybos priemonių nėra.

3. Teismo vertinimas

422. Teismas pažymi, kad Vyriausybės argumentai dėl peticijos nepriimtimumo kelia klausimų, susijusių su pareiškėjo pareiškimų dėl kankinimo ir slauto kalinimo Lietuvos teritorijoje baudžiamojo tyrimo veiksmingumu, todėl jie yra glaudžiai susiję su jo skundu pagal Konvencijos 3 straipsnio procesinį aspektą (žr. šio sprendimo 3 punktą ir 588 punktą). Todėl Teismas mano, kad jie turėtų būti prijungti prie šio skundo esmės ir išnagrinėti vėlesnėje stadijoje (žr., *mutatis mutandis*, *Al Nashiri prieš Lenkiją*, Nr. 28761/11, § 343, 2014-07-24; ir *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 337, abu su nuorodomis į Teismo praktiką).

II. TEISMO NUSTATYTI FAKTAI IR ĮRODYMŲ VERTINIMAS

A. Šalių pozicija dėl faktų ir įrodymų

1. Vyriausybė

423. Kaip minėta pirmiau, Vyriausybė atmetė pareiškėjo teiginius kaip nepagrįstus jokiais įrodymais ir todėl neturinčius jokio faktinio pagrindo. Ji taip pat ginčijo įrodymų, kuriais rėmėsi pareiškėjas, patikimumą ir neigė, kad Lietuva žinojo apie CŽA AVS programos veikimą jos teritorijoje arba atitinkamu metu dalyvavo jos veikloje (žr. šio sprendimo 398–405 punktus).

Vyriausybės išvados dėl faktų ir įrodymų nurodytos toliau.

(a) Pareiškėjo pateiktų įrodymų patikimumo stoka

424. Vyriausybė ginčijo pareiškėjo pateiktos medžiagos įrodomąją vertę. Ji pabrėžė, kad didžioji tos medžiagos dalis pirmiausia buvo paskelbta įvairiuose viešuosiuose šaltiniuose, kurių patikimumas nebuvo patikrintas. Vyriausybė nenuvertina viešai prieinamos informacijos apie CŽA AVS programą svarbos; iš tikrųjų *El-Masri* byloje (minėta pirmiau) Teismas atsižvelgė į panašią viešai paskelbtą medžiagą.

Tačiau, priešingai nei šioje byloje, ta medžiaga buvo tik papildomas šaltinis Teismo išvadoms. *El-Masri* byloje Teismas pirmiausia rėmėsi pareiškėjo aplinkybių, kurios buvo labai išsamios, aprašymu ir, antra, netiesioginiais įrodymais, gautais pagal tarptautines užklausas bei tyrimą Vokietijoje. Teismas turėjo mokslinius įrodymus, tokius kaip pareiškėjo plaukų folikulų tyrimą, geologinius duomenis, patvirtinančius pareiškėjo prisiminimus arba pareiškėjo nupieštą kalėjimo Afganistane planą. Teismas tik papildomai rėmėsi viešai prieinama medžiaga. Nagrinėjamu atveju pareiškėjas savo bylą parengė atvirkščiai, pradėdamas nuo viešai prieinamos informacijos ir iš tiesų tuo ir pabaigdamas, nes negalėjo pateikti jokių kitų įrodymų.

425. Dėl to, kad pareiškėjas rėmėsi byla *Richmor Aviation Inc. prieš Sportsflight Air Inc.* (žr. šio sprendimo 450–451 punktus), Vyriausybė pažymėjo, kad yra labai mažai, jei apskritai yra, sąsajų su jo tariamu kalinimu Lietuvoje. Tai buvo komercinio ginčo byla tarp dviejų aviacijos kampanijų, kuriose ieškovė „Richmor Aviation“ pateikė sąskaitą „Sportsflight Air“, reikalaujama sumokėti už trisdešimt du mėnesius nuo 2002 m. gegužės mėn. iki 2005 m. sausio mėn., kai nebuvo vykdomi skrydžiai. Neatrodė, kad bendrovės išimtinai vykdė perdavimo skrydžius. Byloje minėti orlaiviai skyrėsi nuo nurodomų šioje byloje. Įvykiai, dėl kurių kilo ginčas, įvyko iki skrydžių į Lietuvą, iki 2005 m. vasario mėn. Net jei liudytojais *Richmor* byloje fragmentiškai paliudijo, kad nurodytu laiku (nuo 2002 m. gegužės mėn. iki 2005 m. sausio mėn.) bendrovės vykdė skrydžius pagal sutartis su JAV Vyriausybe, kuriuos atliko orlaivis „Gulfstream IV“ ir kurie galėjo būti

kartais panaudoti perdavimo programos tikslais, tai neturėjo nieko bendra su skrydžiais į Lietuvą ir iš jos, kuriais tariamai buvo perduotas pareiškėjas.

(b) Įrodymų, liudijančių, kad tam tikri su CŽA susiję lėktuvai, leidęsi Lietuvoje tarp 2005 m. vasario 17 d. ir 2006 m. kovo 25 d., vykdė ypatingus perdavimus, stoka

426. Vyriausybė neginčijo fakto, kad aktualių laikotarpiu, taip pat ir anksčiau Lietuvos Palangos ir Vilniaus oro uostuose leidosi ne vienas su CŽA susijęs orlaivis. Ikiteisminio tyrimo metu aplinkybės, susijusios su tais nusileidimais, buvo nuodugniai išanalizuotos ir jokių sąsajų tarp ginčijamų orlaivių ir CŽA perdavimo programos nenustatyta. Visų pirma buvo apklausti visi asmenys, buvę lėktuvų atvykimo ar išvykimo metu, įskaitant oro uostų darbuotojus, VSAT ir VSD pareigūnus, ir iš VSD išreikalauti visi tiesiogiai susiję dokumentai. Remdamasis visa šia medžiaga prokuroras padarė išvadą, kad sulaikyti asmenys niekada nebuvo įvežti į Lietuvos teritoriją ar išvežti iš jos. Be to, nebuvo nustatyta jokio ryšio tarp atitinkamų skrydžių ir bet kokių CŽA sulaikytųjų apskritai, o ypač Projektų Nr. 1 ar Nr. 2. Prokuratūra nustatė, kad nors kai kuriais atvejais muitinės ir VSAT patikrinimai nebuvo atlikti, iš VSD pateiktų dokumentų buvo matyti, kad visais atvejais VSD pareigūnai turėjo prieigą prie orlaivio pagal Žvalgybos įstatymą. Taip pat nustatyta, kad VSD pareigūnai, kurie prašė nuolatinio priėjimo prie oro uostų sektorių, kuriuose nusileido CŽA lėktuvai, ir jį gavo, veikė teisėtai, nepiktnaudžiavo pareigomis ir neviršijo savo įgaliojimų.

427. Dėl orlaivių Nr. N787WH 2005 m. vasario 18 d. skrydžio ir Nr. N733MA 2006 m. kovo 25 d. skrydžio, kuriais, pasak pareiškėjo, jis buvo įvežtas į Lietuvą ir išvežtas iš Lietuvos, pažymėtina, kad prokuratūra detaliai išnagrino abu skrydžius ir be jokios pagrįstos abejonės nustatė, kad joks CŽA sulaikytasis (įskaitant pareiškėją) nebuvo jais gabentas. Tas pats taikytina ir visiems kitiems su CŽA susijusiems skrydžiams aktualių laikotarpiu.

Tyrimo metu surinkti įrodymai parodė tikrąjį orlaivių Nr. N787WH ir Nr. N733MA nusileidimų tikslą. Šiuo tikslu buvo apklausti dvidešimt šeši liudytojai ir gauti gausūs dokumentiniai įrodymai.

428. Nustatyta, kad 2005 m. vasario 18 d. orlaiviu Nr. N787WH, anot Vyriausybės, atvyko „penki vienos valstybės piliečiai“ ir trys įgulos nariai. Vyriausybė pridūrė, kad nereikia nė sakyti, jog pareiškėjo tarp jų nebuvo. Visi jie perėjo valstybės sienos kontrolę, skirtą keleiviams, nuo 20.05 val. iki 20.15 val. ir vėl nuo 20.30 val. iki 20.50 val. Po to lėktuvas išvyko į Kopenhagą. Nusileidimo tikslas buvo pristatyti tam tikrą krovinį, ir tai paaiškina, kodėl šalia lėktuvo buvo transporto priemonė, kuri vėliau nuvažiavo. Krovinio gabenimas buvo susijęs su VSD veikla, o veiklos pobūdis paaiškino, kodėl VSD paprašė suteikti prieigą prie lėktuvo.

Taip pat ir 2006 m. kovo 25 d. orlaivis Nr. N733MA į Lietuvą atgabeno krovinį ir nebuvo susijęs su CŽA sulaikytųjų pervežimu.

429. Nors ikiteisminiame tyrime nebuvo duomenų apie krovinio paskirtį, remiantis visa surinkta medžiaga, galima daryti išvadą, kad tas „kažkoks ypatingas kroviny“ galėjo būti ryšio įranga, reikalinga VSD ir jo partnerių bendro projekto įgyvendinimo techninei priežiūrai. Dėl ypatingos šio krovinio svarbos žvalgybos tarnyboms reikėjo tiesioginės prieigos prie lėktuvų. Šiuo tikslu, kaip patvirtino liudytojai M, O ir N, oro uostui ir VSAT buvo rašomi slapti raštai.

Dėl 2005 m. vasario 18 d. orlaivio Nr. N787WH skrydžio darytina išvada, kad į Palangos oro uostą atvyko penki asmenys, JAV piliečiai. Dėl krovinio, gabento 2006 m. kovo 25 d. orlaiviu Nr. N733MA, darytina išvada, kad minėtu skrydžiu galėjo būti gabenta tam tikra įranga. Ji buvo supakuota į ne mažesnes kaip vieno metro ilgio dėžes, kurias, kaip patvirtino V, nešė du asmenys. Tyrimo medžiagoje užfiksuota, kad kroviny galėjo būti išvežtas 2006 m. kovo 25 d. skrydžiu, kaip patvirtino pareigūnas O. Vadovaujantis liudytojų parodymais, galima daryti išvadą, kad į oro uostus įvažiuodavo ir iš jų išvažiuodavo partnerių transporto priemonės, kurias lydėdavo VSD pareigūnai. Pareigūnai jas lydėdavo iki lėktuvo; pareigūnas V teigė, kad jis buvo per penkiasdešimt metrų nuo lėktuvo.

Tyrimo medžiagoje buvo VSD prašymai, susiję su abiem skrydžiais; abu jie buvo tinkamai pagrįsti ir nurodė skrydžių tikslą, kuris sudarė valstybės paslaptį. Nė vienu atveju muitinė neatliko patikros, bet ne dėl VSD prašymų, o remdamasi teisės aktais, kuriais vadovaujantis ji nebuvo privaloma ir galėjo būti vykdoma tik retkarčiais.

430. Abiem atvejais VSD paprašė oro uosto administracijos leisti jos pareigūnams patekti į oro uostą, kad galėtų pervežti krovinius ir siuntas iš oro uosto į jų galutinę paskirties vietą ir nieko daugiau. VSD niekada neprašė, kad muitinės ar valstybės sienos kontrolės patikrinimai nebūtų atlikti. Ji jokiu būdu netrikdė Valstybės sienos apsaugos tarnybos funkcijų. Pagal daugelio VSD pareigūnų parodymus šie du skrydžiai nebuvo išskirtiniai ir vieninteliai, dėl kurių VSD būtų prašiusi leidimo prieiti prie tam tikro orlaivio. Apskritai 2005–2006 m. buvo labai daug įvairių NATO valstybių skrydžių su oficialiomis ir neoficialiomis karinėmis delegacijomis. Pagal Civilinės aviacijos administracijos direktoriaus parodymus tokiems nusileidimams daugiausia buvo naudojamas Tarptautinis Palangos oro uostas, nes jis priimdavo mažiau skrydžių nei Tarptautinis Vilniaus oro uostas.

431. Šiuo klausimu prokurorai apklausė visus VSD pareigūnus, dalyvavusius priimant ir transportuojant krovinį, ir jie išsamiai apibūdino, kaip kroviny atrodė, kur jis buvo gabenamas, ar kas nors galėjo jį pamatyti ir kodėl reikėjo specialios VSD priežiūros. Visi jie paliudijo, kad tai buvo tik dėžės, kurios pirmiausia buvo iškrautos iš orlaivio, o vėliau kitos dėžės ir kažkokie paketai buvo pakrauti į orlaivį. Jų buvo daug, visos vienodo dydžio, tikrai per mažos, kad jose būtų galėjęs tilpti žmogus. Pats krovimas buvo atliekamas atvirai ir jį galėjo stebėti oro uosto darbuotojai. Orlaiviu

atskraidintas dėžes VSD pareigūnai vežė į Vilnių, bet ne į Projektą Nr. 1 ar Projektą Nr. 2.

432. Viešame posėdyje, atsakydama į teisėjų klausimus apie krovinio pobūdį, Vyriausybė papildomai paaiškino, kad krovinyje buvo „speciali įranga, skirta specialiam tyrimo skyriui“, ir kad ja buvo siekiama „aprūpinti šį skyrių ir jo darbuotojus“.

(c) Įrodymų, patvirtinančių, kad slaptas CŽA kalėjimas veikė Lietuvoje ir kad pareiškėjas buvo kalintas jame, stoka

(i) Dėl tariamo CŽA slaptos kalėjimo buvimo

433. Vyriausybė teigė, kad ikiteisminis tyrimas įtikinamai nustatė, jog Lietuvoje nebuvo jokio slaptos CŽA vadovaujamo kalėjimo.

Pareiškėjo teiginys, kad CŽA slaptas kalėjimas veikė Projekto Nr. 2 patalpose ir kad Projektas Nr. 1 buvo skirtas šiam tikslui, bet nebuvo naudotas, neturėjo jokio faktinio pagrindo.

434. Iš tiesų Projektas Nr. 1, kurį 2002 m. įgyvendino VSD ir CŽA, ir Projektas Nr. 2, kuris tų pačių partnerių buvo įgyvendintas 2004 m., buvo susiję su tam tikrų patalpų rekonstrukcija ir įrengimu. Tačiau prokuroro surinkti įrodymai įtikinamai pašalina galimybę, kad bet kuri iš šių patalpų būtų buvusi naudojama kaip kalėjimas CŽA sulaikytiesiems.

435. Ikiteisminio tyrimo metu buvo apklausta daugybė asmenų – ne tik tiesiogiai dalyvavę atliekant Projekto Nr. 1 statybos darbus, bet ir atsakingi už paskesnę jo naudojimą.

Išnagrinėjęs visus tiesiogiai susijusius įrodymus prokuroras, priešingai NSGK teiginiui, kad „sąlygos [buvo] sukurtos sulaikytiesiems laikyti“, padarė išvadą, kad šiuo pastatu išimtinai naudojosi tik VSD pareigūnai ir kad jis dėl savo geografinės padėties (miesto centras) ir patalpų įrengimo buvo visiškai netinkamas sulaikytiesiems laikyti.

Vyriausybė šiuo atžvilgiu taip pat pabrėžė, kad NSGK išvados turėjo būti vertinamos atsižvelgiant į jo kompetenciją ir atliekamų parlamentinių tyrimų pobūdį. Vadovaujantis Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 13 d. nutarimu, „Seimas [nėra] nei ikiteisminio tyrimo institucija, nei prokuratūra, nei teismas“, todėl jo išvados nesaisto „nei ikiteisminio tyrimo institucijų, nei prokuratūros, nei teismo“ (žr. taip pat šio sprendimo 219 punktą).

436. Patalpos, vadinamos Projektu Nr. 1, buvo pagalbiniame pastate, esančiame kieme, šalia pagrindinio pastato Z. Sierakausko g., Vilniuje, kuriame faktinių aplinkybių nagrinėjimo metu buvo VSD buveinė. 2002 m. pagalbinis pastatas buvo avarinės būklės ir jį reikėjo remontuoti. Visi remonto darbai buvo užfiksuoti dokumentuose, todėl prokuroras juos gavo ir išnagrinėjo. Statytojai patvirtino, kad VSD pareigūnai neišreiškė jokių pageidavimų, kad atliekami darbai būtų susiję su asmenų kalinimu.

Vienas liudytojas, kuris tuo metu buvo atsakingas už abiejų Projektų Nr. 1 ir Nr. 2 administravimą, nurodė patalpų, esančių pastate Z. Sierakausko

gatvėje, vadinamų Projektu Nr. 1, paskirtį, kuriai jos buvo įrengtos, nors ir liudijo, kad nuo 2002 m. šios patalpos tam tikslui naudojamos nebuvo. Ši paskirtis buvo glaudžiai susijusi su VSD struktūra ir funkcijomis, kurios savaime sudarė valstybės paslaptį ir todėl negalėjo būti išslaptintos. Šiuos teiginius patvirtino daugelis kitų žemesniųjų VSD pareigūnų ir techninių darbuotojų, paliudydami, kad patalpos niekada nebuvo naudojamos kitiems tikslams, nesusijusiems su VSD poreikiais.

437. Dėl Projekto Nr. 2 Generalinė prokuratūra, remdamasi liudytojų parodymais, nustatė, kad pastato viduje niekada nebuvo įtaisyta jokių specialių įrengimų, tinkamų įkalintiems asmenims laikyti. Visų pirma nebuvo jokių patalpų su grotomis ar kitaip specialiai pritaikytų sulaikymo tikslais. Taip pat nustatyta, kad priėjimas buvo nuolat kontroliuojamas, o asmenys, atsakingi už pastato saugumą, patvirtino, kad ten niekada nebuvo sulaikytų asmenų. Taigi, atsižvelgiant į visus tiesiogiai susijusius įrodymus, prokuratūra, priešingai NSGK išvadoms, kad VSD pareigūnai ne visada turėjo galimybę stebėti asmenų atvykimą į Projektą Nr. 2 ir išvykimą iš jo, padarė išvadą, kad priėjimas prie Projekto Nr. 2 buvo nuolat kontroliuojamas, todėl nebuvo jokios galimybės atgabenti sulaikytuosius į pastatą.

438. Projektas Nr. 2 buvo Antaviliuose. Pastatas buvo įsigytas VSD reikmėms, vadovaujantis nacionalinės teisės reikalavimais, o remonto darbai patalpose pradėti 2004 m. Darbai baigti 2005 m. sausio mėn. Prokurorai apklausė visus šiame projekte dalyvavusius VSD pareigūnus (generalinį direktorių, generalinio direktoriaus pavaduotoją ir kitus žemesniojo rango VSD pareigūnus). Jie paliudijo, kad aptariamų patalpų paskirtis negalėjo turėti – ir iš tikrųjų neturėjo – nieko bendra su asmenų kalinimu. Visi liudytojai kalbėjo apie auditorijas, gyvenamuosius ir posėdžių bei sporto kambarius. Žemesniojo rango VSD pareigūnai buvo atsakingi už patalpų remonto darbus ir pastato saugumą juos užbaigus. Apklausti keletą kartų, jie patvirtino, kad pastate nebuvo įrengta jokių patalpų, tinkamų sulaikytiesiems laikyti. Pastatas niekada nebuvo paliktas be VSD pareigūnų priežiūros, ir tie pareigūnai paliudijo, kad jame nebuvo jokių slaptų ar uždarytų zonų, kurios jiems būtų buvusios neprieinamos. Be to, Vyriausybės nuomone, dėl geografinės padėties pastatas buvo visiškai netinkamas kalėjimui, nes jis buvo Antavilių kaime, apsuptas gyvenamųjų namų.

439. Pasak tuometinio VSD generalinio direktoriaus, 2005 m. pradžioje pastatas buvo naudojamas labai nedaug – jame įvyko keli susitikimai. Kaip paliudijo VSD pareigūnai, atsakingi už pastato saugumą, jis buvo naudojamas nereguliariai ir tik trumpalaikiams susitikimams, kuriuose dalyvavo VSD pareigūnai ir jų svečiai. Lankytojus ten atsiveždavo tik įgalioti VSD pareigūnai. Taigi, priešingai nei nustatyta NSGK išvadose, jokie kiti asmenys, išskyrus VSD pareigūnus, negalėjo naudotis pastatu savo nuožiūra. 2005 m. antrąjį pusmetį pastato priežiūrą perėmė VSD skyrius. Tuo metu jis laikinai buvo visai nenaudojamas, bet buvo prieinamas VSD darbuotojams. Nuo 2007 m. pastatas tapo VSD mokymo centru.

440. Visi dokumentai, susiję su Projektais Nr. 1 ir Nr. 2, buvo paimti iš VSD, įskaitant medžiagą, sudarančią valstybės paslaptis. Dalis šių dokumentų, pavyzdžiui, Projektų Nr. 1 ir Nr. 2 apžiūros vietoje protokolai kartu su priedais, įskaitant pastatų, patalpų ir jų aplinkos nuotraukas, buvo išslaptinti ir pateikti Teismui. Medžiaga aiškiai parodė, kad šiose patalpose negalėjo būti kalėjimas.

441. Apibendrinant, prokuroras nustatė, kad abi patalpos atitinkamu laiku buvo naudojamos kitiems tikslams, kurie jokių būdu nebuvo susiję su asmenų laikymu ar įkalinimu, tačiau šie tikslai negalėjo būti išslaptinti dėl paprastos priežasties – VSD partneris turėjo sutikti su tokios informacijos atskleidimu.

442. Viešame posėdyje Vyriausybė pakartojo minėtus teiginius. Ji pridūrė, kad, išnagrinėjus visas tiesiogiai susijusias aplinkybes, buvo nustatyta, kad orlaivio Nr. N787WH skrydis 2005 m. vasario 18 d. ir orlaivio Nr. N733MA skrydis 2006 m. kovo 25 d. buvo skirti specialios paskirties kroviniams gabenti ir krovinyje pareiškėjo ar kito asmens negalėjo būti. Tai buvo VSD skirta ryšio įranga, reikalinga VSD ir jos partneriams techninėms paslaugoms, siekiant įgyvendinti jų bendrą projektą. Tai paaiškina ir tai, kodėl jie prašė tiesioginės prieigos prie orlaivio.

Jei kalbėtume apie tariamas CŽA kalėjimo vietas, Projektas Nr. 1 buvo naudojamas operatyvinei veiklai, Projektas Nr. 2 buvo naudojamas žvalgybos veiklai. Projekto Nr. 2 patalpos niekada nebuvo naudojamos pagal jų pirminę paskirtį, vėliau jos pertvarkytos ir naudojamos kaip VSD mokymo centras.

Atsakydama į teisėjų klausimus, kodėl 2002 m. VSD rezoliucijoje ir 2002 m. VSD veiksmų plane nurodyta, kad atrinktų patalpų paskirtis – „slaptų žvalgybos bendradarbių ekstradicija“, Vyriausybė paaiškino, kad tuo metu vartota tokia terminologija, – šiuo metu šis terminas atitiktų „eksfiltraciją“ ar „išleidimą“, t. y. specialiųjų ar slaptųjų agentų perkėlimą į jų įprastą gyvenimą ar natūralią aplinką.

Dėl patalpų paskirties Vyriausybė papildė, kad Projektas Nr. 1 buvo skirtas specialiesiems pareigūnams ir jų „išleidimui“, o Projektas Nr. 2 buvo žvalgybos paramos centras.

(ii) Dėl pareiškėjo tariamo slapto kalinimo Lietuvoje

443. Vyriausybė teigė, kad nebuvo patikimų įrodymų, patvirtinančių pareiškėjo buvimą Lietuvos teritorijoje. Ši byla buvo pagrįsta nutekėjusia informacija, kuri pasirodė žiniasklaidoje 2009 m. ir kurioje buvo užsiminta apie tariamus CŽA slaptus kalėjimus Lietuvoje. Ši informacija nei tiesiogiai, nei netiesiogiai niekada nebuvo oficialiai patvirtinta.

Be to, pareiškėjo advokatai rėmėsi nežinomais „viešaisiais šaltiniais“, nurodančiais, kad pareiškėjas buvo pervežtas į Lietuvą iš Maroko 2005 m. pradžioje, kad kalėjimas Lietuvoje buvo uždarytas 2006 m. pirmąjį pusmetį ir kad jame buvę asmenys išvežti į Afganistaną ar į kitas šalis. Iš esmės visa byla buvo pagrįsta tam tikrų skrydžių maršrutais ir jų tariamais ryšiais su CŽA. Pareiškėjas išsamiai aprašė orlaivio Nr. N787WH 2005 m. vasario 15–

19 d. ir orlaivio Nr. N733MA 2006 m. kovo 23–27 d. maršrutus, pabrėždamas pirmojo orlaivio sustojimą Maroke ir antrojo – Kaire. Jis taip pat rėmėsi tam tikromis sąskaitomis ir sutartimis, susijusiomis su tais skrydžiais, kurios, jo nuomone, parodė jų ryšius su CŽA ir ypatingo perdavimo programa. Nebuvo pateiktas joks tiesioginis ar netiesioginis įrodymas, kuris atskleistų bent menkiausią ryšį tarp pareiškėjo ir aptariamų skrydžių.

Vyriausybė teigė, kad šiuo požiūriu ji remiasi sveiku protu: skrydžių maršrutai neparodė nieko daugiau, tik faktą, kad orlaivis trumpam nusileido Lietuvoje. Net jeigu jų ryšiai su CŽA būtų patvirtinti, tai savaime neįrodytų, kad Lietuva dalyvavo AVS programoje, juo labiau kad pareiškėjas slapta kalintas jos teritorijoje.

444. Vyriausybė apgailestavo, kad pagal šią programą kalintiems asmenims, įskaitant pareiškėją, teko kentėti. Vis dėlto ji galėjo tik pabrėžti, kad jeigu tai ir įvyko kažkur Europoje, Lietuvoje to nebuvo.

(d) Įrodymų, patvirtinančių, kad Lietuvos institucijos sutiko, kad CŽA įsteigtų slaptą kalėjimą Lietuvos teritorijoje, ar bendradarbiavo vykdant AVS programą, stoka

445. Pasak Vyriausybės, nė vienas aukšto lygio valstybės politikas ar pareigūnas jokių būdu nepripažino žinojęs ar sutikęs, kad Lietuva dalyvautų CŽA ypatingo perdavimo programoje. Tiesa, kad VSD pareigūnai svarstė galimybę sulaukti JAV valdžios institucijų pagalbos prašymų karo su terorizmu kontekste, tačiau, kaip pasirodė, ši galimybė buvo visiškai teorinė, nes prašymų įkalinti asmenis nebuvo.

Šiuo atžvilgiu Vyriausybė rėmėsi valstybės pareigūnų ir VSD pareigūnų, apklaustų ikiteisminio tyrimo metu, parodymais. Ji taip pat rėmėsi buvusio Lietuvos Prezidento p. V. Adamkaus 2009 m. lapkričio 26 d. raštu NSGK, kuriame jis pareiškė, kad niekada nebuvo informuotas apie CŽA kalėjimus šalyje (žr. šio sprendimo 367 punktą). Nė vienas kitas buvęs Respublikos Prezidentas taip pat neturėjo tokių žinių. Ikiteisminio tyrimo metu valstybės vadovai paliudijo, kad jie nežinojo apie jokių sulaikytųjų pervežimą ir nedavė sutikimo, kad CŽA sulaikyti asmenys būtų pervežami.

e) Įrodymų, kad Lietuva atitinkamu metu žinojo apie CŽA AVS programą, stoka

446. Vyriausybė teigė sutinkanti su Teismo išvadomis *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją* byloje, kad be valstybės institucijų žinios ir pagalbos CŽA AVS programos nebūtų galima įvykdyti ir kad CŽA kalėjimai susijusiose šalyse būtų neįmanomi. Vis dėlto, kaip jau minėta, Lietuva apie tokią veiklą savo teritorijoje nieko nežinojo. Tai, kad 2005–2006 m., kaip teigė pareiškėjas, per tarptautinių tyrimų išvadas ir viešas ataskaitas pasklido žinia apie CŽA slaptos programos pobūdį, nieko nereiškė, nes Lietuva į tyrimus nebuvo įtraukta ir šalyje nebuvo jokio CŽA kalėjimo.

2. Pareiškėjas

447. Pareiškėjas teigė, kad įrodymų, gautų iš daugybės šaltinių, pavyzdžiui, tarptautinių tyrimų, naujausių CŽA perdavimo ir slapto kalinimo operacijų tyrimų, gausių aviacijos duomenų, patvirtinančių CŽA lėktuvų nusileidimą Lietuvoje, išslaptintų CŽA dokumentų, 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitos ir Teismo išklaustyto ekspertų parodymų, visuma įtikinamai patvirtino jo įtarimus.

Jo teigimu, buvo nustatyta „be pagrįstos abejonės“, kad CŽA slaptas kalėjimas, 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje vadinamas „violetiniu“ kalėjimu, veikė Lietuvoje 2005–2006 m. ir kad jis buvo kalintas tame kalėjime nuo 2005 m. vasario 17 d. ar 18 d. iki 2006 m. kovo 25 d.

(a) Dėl Vyriausybės teiginių, kad informacijos šaltiniams trūksta patikimumo ir įrodymų Teismui, stokos

448. Pareiškėjas teigė, kad Vyriausybės prieštaravimas dėl to, kad jis remiasi viešais dokumentais, ataskaitomis ir kita medžiaga kaip įrodymais šioje byloje, yra nepagrįstas. Teismas ne kartą konstatavo, kad jis savo nuožiūra vertins visus įrodymus ir galės „daryti tokias išvadas, kokias suponuos faktai ir šalių pateikti pareiškimai“. Teismas nuolat rėmėsi viešų šaltinių įrodymais; tą įrodė, pavyzdžiui, *El-Masri* byla, kurioje Teismas atsižvelgė į viešai prieinamą panašaus pobūdžio informaciją, įrodymus, gautus iš įvairių kitų šaltinių, įskaitant „Amnesty International“, „Human Rights Watch“, Tarptautinės Helsinkio žmogaus teisių federacijos, TRKK ataskaitas. Jis taip pat rėmėsi daugeliu žiniasklaidos pranešimų.

Todėl Vyriausybės prieštaravimuose dėl įrodymų prigimties byloje nebuvo atsižvelgta į įprastinį Teismo požiūrį į įrodymus. Teismas paprastai atsižvelgia į visus turimus įrodymų šaltinius ir nusprendžia pagal bylos, kaip ši, aplinkybes, ar jų visumos pakanka „tvirtai ir neprieštaringai išvadai“ dėl valstybės atsakomybės padaryti. Pareiškėjo nuomone, daugelis byloje pateiktų įrodymų pagal tokį vertinimą laikytini daugiau nei pakankamais.

(b) Dėl lėktuvų, susijusių su CŽA, nusileidimų Lietuvoje tarp 2005 m. vasario 17 d. ir 2005 m. kovo 25 d.

449. Pareiškėjo nuomone, Vyriausybės teiginys, kad jo pareiškime nurodyti CŽA perdavimo, net jei juos CŽA tik užsakė, skrydžiai galėjo turėti kitų tikslų ar paprasčiausiai orlaiviai tam tikrose vietose sustojo dėl techninių priežasčių, neturi jokio faktinio pagrindimo.

Nors šis teiginys, matyt, yra tikėtinas, jis neturi jokios vertės surinktų ir pateiktų kaip įrodymai Teismui duomenų kontekste. Daugybė tarptautinių ir regioninių institucijų, žmogaus teisių gynimo organizacijų ir autoritetinių bei patikimų žiniasklaidos priemonių, kurios pripažino įrodymus, atskleidžiančius, kad perdavimo skrydžiai į Lietuvą ir iš jos įvyko, tam prieštarauja. Pavyzdžiui, 2012 m. rugsėjo 11 d. LIBE komitetas po 2012 m. balandžio mėn. vizito į Lietuvą paskelbė rezoliuciją, kurioje nurodoma, kad

„pagal „Eurocontrol“ pateiktus duomenis buvo naujų įrodymų, liudijančių, kad lėktuvas Nr. N787WH, kuriuo, kaip manoma, Abu Zubaydah buvo pervežtas, 2005 m. vasario 18 d. pakeliui į Rumuniją ir Lietuvą buvo sustojęs Maroke“. Jis taip pat pažymėjo, kad „Eurocontrol“ duomenų ištyrimas atskleidė naujos informacijos apie skrydžius iš Rumunijos į Lietuvą per Tiraną, Albaniją, 2005 m. spalio 5 d. ir iš Lietuvos į Afganistaną per Kairą, Egiptą, 2006 m. kovo 26 d. Tai atsispindėjo kitų tarptautinių organizacijų išvadose ir ataskaitose.

450. Panagrinėjus Teismo sukauptą medžiagą, buvo akivaizdu, kad 2005 m. vasario mėn. ir 2006 m. kovo mėn. per Lietuvą skridusius lėktuvus užsakė JAV Vyriausybė pagal perdavimo programą ir šiuo tikslu. Aiškūs įrodymai sieja šiuos skrydžius su Lietuva.

Visų pirma, visi skrydžiai, siejami su perdavimu į Lietuvą ir iš jos, JAV Vyriausybės vardu buvo užsakyti JAV kompanijoje „Computer Sciences Corporation“. Pirminė sutartis sudaryta 2002 m. su kita JAV kompanija „DynCorp Systems and Solutions LLC“ („DynCorp“), o 2004 m. KMK perėmė „DynCorp“ – ją nusipirko. Pirminė JAV Vyriausybės sutartis su „DynCorp“ buvo tęsiama per subrangos sutartis, įskaitant 2002 m. birželio 17 d. sutartį su „Capital Aviation“ ir panašią 2002 m. birželio 18 d. sutartį tarp įgalioto „DynCorp“ atstovo „Sportsflight Air“ ir aviacijos kompanijos „Richmor Aviation“.

Šios bendrovės kartu su įvairiomis kitomis aviacijos bendrovėmis, įskaitant „Victory Aviation“ (turinti orlaivį Nr. N787WH) ir „Miami Air International“ (turinti orlaivius Nr. N733MA ir Nr. N740EH), sukūrė verslo planą ir modelį, kuris veikė bent iki 2006 m.

451. 2005 m. vasario mėn. orlaivių Nr. N787WH ir Nr. N724CL skrydžiai iš JAV per Maroką į Lietuvą buvo vykdomi pagal KMK subrangos sutartį su „Sportsflight Air Inc.“, veikiančia kaip „Capital Aviation“. Šie skrydžiai sutapo su informacijoje pateiktomis datomis, kuriomis pareiškėjas buvo pervežtas iš Maroko į Lietuvą 2005 m. pradžioje. 2006 m. kovo mėn. skrydžiai Nr. N733MA ir Nr. N740EH taip pat buvo organizuoti pagal KMK perimtą subrangos sutartį su „Sportsflight“.

Skrydžiai, kuriuos vykdė ir finansavo „Sportsflight“ ir KMK, buvo civilinės bylos Niujorke tarp „Sportsflight“ ir „Richmor Aviation“, kuri baigėsi 2011 m., dalykas. Šioje byloje abi šalys aiškiai nurodė, kad skrydžiai buvo perdavimo programos dalis ir sutartys, kurių pagrindu šie skrydžiai buvo vykdomi, sudarytos šiai programai įgyvendinti.

452. Be to, visi 2005 m. vasario mėn. ir 2006 m. kovo mėn. su Lietuva siejami skrydžiai, taip pat 2005 m. spalio mėn. skrydis Nr. N787WH vykdyti pagal vienodą elgesio modelį, vadinamąjį „fiktyvų“ skrydžių planą, skirtą vieninteliam tikslui – užmaskuoti tikruosius skrydžių maršrutus.

Surinktų įrodymų, tokių kaip sutartys ir sąskaitos, elgesio modeliai, pirmiau minėtoje byloje išsakyti pareiškimai ir skrydžių laikas, visuma ir vykdytų pervežimo skrydžių bendras kontekstas sudaro įtikinamą pagrindą,

leidžiantį daryti išvadą, kad vienintelis orlaivių Nr. N787WH, Nr. N724CL, Nr. N733MA ir Nr. N740EH skrydžių tikslas buvo susieti įvairias CŽA slaptų kalėjimų buvimo vietas. Be to, šie susiejimai vyko tuo metu, kai, pasak patikimų žiniasklaidos pranešimų, vyko kalinių pervežimas tarp atitinkamų šalių.

453. Galiausiai, net jei būtų neatsižvelgta į kurio nors iš pirmiau paminėtų įrodymų reikšmę, pareiškėjo nuomone, išliktų daug klausimų. Pavyzdžiui, kodėl, jei tai buvo visiškai nekalti ar „techniniai“ sustojimai, VSAT nebuvo leista patikrinti lėktuvų? Kodėl lėktuvus saugojo VSD? Kodėl buvo matoma transporto priemonė, išvažiuojanti iš oro uosto nuo vieno lėktuvo, jei tai buvo tik „techninis“ sustojimas?

(c) Dėl slapto CŽA kalėjimo Lietuvoje buvimo ir pareiškėjo slapto kalinimo Lietuvoje

454. Pareiškėjo teigimu, Teismui pateikti įrodymai be pagrįstos abejonės, remiantis tvirtomis ir neprieštarinčiomis išvadomis dėl faktų, nustatė, kad Lietuvoje buvo CŽA slaptas kalėjimas, kuriame pareiškėjas buvo kalintas nuo 2005 m. vasario 17 ar 18 d. iki 2006 m. kovo 25 d. 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje buvo paminėtas kalėjimas kodiniu pavadinimu „violetinis“, kurį daugelis nepriklausomų tyrėjų nuosekliai bei vienareikšmiškai identifikavo kaip esantį Lietuvoje. Tą patį patvirtino ekspertai faktų nustatymo posėdyje.

2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje teigiama, kad „violetinis“ kalėjimas specialiai buvo įkurtas siekiant užtikrinti, kad tuo pačiu metu būtų galima apklausti kelis sulaikytuosius, kad įkalinimo centras pradėjo veikti 2005 m. ir buvo uždarytas 2006 m. dėl to, kad negalėta suteikti sveikatos priežiūros paslaugų sergantiems sulaikytiesiems. Kategoriskos ataskaitos išvados atitiko daugelį kitų daug ankstesniuose etapuose gautų įrodymų ir patvirtino jų patikimumą. Tai buvo skrydžių duomenys ir sutartys, Lietuvos Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto surinkta informacija, paties Lietuvos prokuroro tyrimo byla, daugelio papildomų paklausimų nacionaliniu ir tarptautiniu lygiais teiginiai ir išvados bei nevyriausybinių organizacijų, žurnalistų ir tyrėjų darbas.

455. Faktų nustatymo posėdyje Teismas iš klausė parodymus aukščiausio lygio ekspertų, kurie, daugelį metų tyrė ir nagrinėję CŽA AVS programą, patvirtino, kad, atsižvelgiant į ciklišką staigų kalėjimų uždarymo modelį, uždarius kalėjimą Maroke, Lietuva neabejotinai 2005 m. įsteigė slaptą kalėjimą.

Kaip tai apibūdino p. J. G. S., tada Lietuva tapo aukštos vertės sulaikytųjų įkalinimo centru. Pagal ekspertų, kaip tyrėjų, tvirtą ir nuoseklų profesinį vertinimą įrodymai rodė, jog Abu Zubaydah buvo tarp įkalintųjų Lietuvoje. Senatorius Marty pažymėjo, kad jei kas imtųsi atkurti įvykius, būtų galima padaryti tik tokią išvadą. P. J. G. S. darbas parodė, kad Abu Zubaydah

neabejotinai susijęs su Lietuva, o p. Black konstatavo, kad Abu Zubaydah be pagrįstos abejonės buvo kalinamas Lietuvoje.

456. Vienas iš Teismui pateiktų įrodymų aspektų, kurį išsamiai, įskaitant įvairių šaltinių įrodymus, nagrinėjo ekspertai, rodė, kad netiesioginiais maršrutais vyko skrydžiai iš Jungtinių Valstijų per Maroką, kur, kaip buvo žinoma, tuo metu buvo įkalintas pareiškėjas, ir 2005 m. vasario 17 d. ir 18 d. Lietuvoje leidosi perdavimo lėktuvai. Taip pat tai parodė, kad 2006 m. kovo 25 d. įvyko kitas skrydis iš Lietuvos į Afganistaną, kur, kaip vėlgi buvo žinoma, pareiškėjas buvo įkalintas 2006 m. Būdavo pateikiami neteisingi šių skrydžių Lietuvos dalyje kelionių planai, rodantys alternatyvias paskirties vietas pagal standartinius pervežimo skrydžiams skirtus *modus operandi*.

Vyriausybė ginčijo, kad nėra jokių įrodymų, jog tai buvo perdavimo skrydžiai. Vis dėlto šių skrydžių schemos, maršrutai, kuriais jie vykdyti, sutartys bei sąskaitos kartu su kitomis atitinkamomis detalėmis leido Seimo ir kitiems tyrėjams, Teismo ekspertams sistemiškai juos identifikuoti kaip skrydžius, kurių vienintelis tikslas buvo ypatingas perdavimas. Jei liko kokių abejonų, ar šie skrydžiai buvo perdavimo skrydžiai, jos buvo išsklaidytos pirmiau minėtoje civilinėje byloje JAV teismuose tarp subrangovų, kurioje skrydžių operatoriai savo pareiškimuose aiškiai ir tiksliai nurodė, kad ši sutartis buvo sudaryta JAV Vyriausybės perdavimo skrydžiams vykdyti.

457. Šių perdavimo skrydžių datos ir maršrutai bei „violetinio“ kalėjimo veiklos laikotarpis atitiko įtikinamus pareiškėjo buvimo vietas prieš patenkant į Lietuvą ir grįžtant iš jos įrodymus. Kaip Teismas pažymėjo byloje *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, pareiškėjas po to, kai buvo paimtas į nelaisvę Pakistane, buvo perkeltas į slaptą CŽA kalėjimą Tailande, iš ten – į Lenkiją, o vėliau į slaptą CŽA kalėjimą Gvantanamo įlankoje. Ekspertų parodymai patvirtino ankstesnius pranešimus, kad 2004 m. jis buvo išgabentas iš Gvantanamo įlankos – laukiant, kol JAV Aukščiausiasis Teismas suteiks jam galimybę pasimatyti su advokatais ir suteiks *habeas corpus* peržiūros galimybę, – ir perkeltas į Maroką. Kaip paaiškino ekspertai, kalėjimas Maroke buvo uždarytas 2005 m. vasario mėn., todėl prirėkė atidaryti kitą ciklo kalėjimą Lietuvoje būtent tada, kai perdavimo skrydžių maršrutas driekėsi iš Maroko į Lietuvą. 2006 m. kovo mėn. buvo uždarytas kalėjimas Lietuvoje, todėl prirėkė perkelti pareiškėją, kaip ir visus kitus CŽA sulaikytuosius, į Afganistaną. Galiausiai 2006 m. rugsėjo mėn. iš Afganistano jis buvo sugražintas atgal į Gvantanamo įlanką.

458. Remdamasis viešame posėdyje pateiktais Vyriausybės paaiškinimais dėl „specialaus krovinio“ ir tikslo, kuriam buvo skirtas Projektas Nr. 2, pareiškėjas teigė, kad šie faktai visiškai atitinka jo pareiškimus ir iš tikrųjų nebuvo pateikta jokios informacijos, kuri būtų priešinga jo teiginiams. Visų pirma „krovinio“ gabenimas visiškai atitiko eksperto p. J. G. S. parodymus, duotus *Husayn (Abu Zubaydah)* byloje, teigiant, kad aukštos vertės sulaikytieji buvo traktuojami kaip žmogiškieji kroviniai ir, atvežti į šalį, jie nebūdavo registruojami, net jei lėktuvo keleiviai būdavo registruojami. Taip

pat ir Vyriausybės teiginys, kad Projektas Nr. 2 buvo skirtas specialiam žvalgybos tikslui, visiškai atitiko „violetinio“ kalėjimo tikslą ir pareiškėjo pareiškimus šiuo klausimu.

459. Apibendrinant, pareiškėjas tvirtino, kad keliais būdais patvirtintų įrodymų visuma, paremta pirmaisiais 2009 m. žiniasklaidos pranešimais, mininčiais CŽA viešai neatskleistą informaciją, leido padaryti nenuginčijamą išvadą, kad, kaip patvirtino ekspertai, Lietuvoje veikė „violetinis“ kalėjimas. Jį įkūrė Lietuvos valdžios institucijos, su jų pagalba jį valdė CŽA ir pareiškėjas buvo įkalintas ten nuo 2005 m. vasario 17 d. ar 18 d. iki 2006 m. kovo 25 d.

(d) Dėl Lietuvos institucijų sutikimo, kad CŽA įkurtų slaptą kalėjimą Lietuvos teritorijoje, ir jų bendrininkavimo vykdant AVS programą

460. Pareiškėjas teigė, kad daugybė šaltinių, įskaitant 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitą, NSGK išvadas ir pranešimus spaudoje, paminėjo, jog aukšto lygio Vyriausybės ir žvalgybos tarnybų atstovai pritarė CŽA kalėjimų įsteigimui. 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje aiškiai nurodoma, kad buvo slapta pervesta milijonai dolerių, išreiškiant padėką už šalies paramą AVS programai.

461. Be to, pareiškėjas pabrėžė, kad tam, jog pagal Konvenciją kiltų valstybės atsakomybė, nebuvo būtina valstybės aukščiausiojo lygio pareigūnams žinoti apie CŽA slaptą kalėjimo įkūrimą šalyje ir tam pritarti. Pakako, kad atitinkami valstybės pareigūnai pritartų ir būtų atsakingi. Pareiškėjo nuomone, buvo įtikinamų įrodymų, kad Lietuvos valstybė aktyviai prisidėjo ir padarė jo perdavimą slaptam įkalinimui Lietuvoje įmanomą.

(e) Dėl Lietuvos žinojimo apie CŽA AVS programą atitinkamu metu

462. Pareiškėjas pakartojo, kad nebuvo pagrindo abejoti, kad Lietuva žinojo apie slaptos kalinimo sistemos 2005 m. ir 2006 m. pobūdį. Tai buvo aišku iš gausios viešai prieinamos informacijos, įskaitant visame pasaulyje, taip pat ir Lietuvoje, pasklidusius žiniasklaidos pranešimus, kuriuose buvo smulkiai aprašomos slaptos įkalinimo programos, konkrečiai nurodant Rytų Europos „juodąsias vietas“, sustiprintų tardymo metodų pobūdį ir įvardijant Abu Zubaydah kaip dingusį „kalinį-vaiduoklį“. Marty tyrimas jau vyko, kai pareiškėjas buvo įkalintas Lietuvoje. Naiviai nežinoti, kas galėjo vykti slaptame kalėjime, įkurtame CŽA iki 2005 m., valdžios institucijoms paprasčiausiai būtų buvę neįmanoma.

463. Be to, įrodyta, kad aukšto lygio pareigūnai turėjo konkrečių ir tiesioginių žinių. Pavyzdžiui, buvęs Prezidentas viešai pripažino, kad žvalgybos vadovas jo klausė, ar jis sutiktų, kad kaltinami teroristai neoficialiai būtų atvežti į šalį. Atsakydamas žvalgybos vadovas pažymėjo, kad jis paklausė Prezidento nuomonės būtent dėl to, kad šis žinojo, kas vyksta pasaulyje.

Kitas, taip pat 2005 m., pavyzdys, kai pareiškėjas vis dar buvo kalinamas Lietuvoje, Lietuvos Vyriausybė dalyvavo NATO ir ES susitikime su p. Condoleezza Rice; p. Fava parodymai, pateikti *Husayn (Abu Zubaydah)* byloje, aiškiai parodė, kad visos valstybės narės žinojo apie sustiprintus tardymo metodus. Tai buvo aišku iš susitikimo protokolų.

464. Pagal ekspertų parodymus, nors galbūt ir ne visi žinojo, kaip ir visose kitose priimančiose šalyse, kai kurie tikrai žinojo ir pritarė. Nebuvo jokios pagrįstos abejonės, kad 2005 m. Lietuva žinojo apie realią pažeidimų riziką jos teritorijoje, o įrodymai patvirtino, kad valdžios institucijos nesiėmė jokių priemonių keliui užkirsti, patikrinti ar išsiaiškinti. Atlikus Seimo tyrimą padaryta išvada, kad buvo akivaizdu, jog VSD nesiekė kontroliuoti CŽA veiklos šalyje ir jai patikėtų patalpų. Ji netikrino ir neregistravo įvežamų į šalį ir išvežamų iš šalies krovinių, nekontroliavo CŽA atvykimo ir išvykimo. Priežiūros stoką patvirtino ir baudžiamoji byla. Lietuvos valdžios institucijos ne tik neįvykdė deramo patikrinimo, kad užkirstų kelią pažeidimams, bet aktyviai tai palaikė ir leido tam vykti. Kaip patvirtino įrodymai, įskaitant įrodymus iš baudžiamosios bylos, Lietuvos pareigūnai davė sutikimą, aprūpino prekėmis ir padėjo įrengti CŽA slaptus kalėjimus. Lietuvos pareigūnai suteikė kalėjimui gyvybiškai būtiną logistiką ir techninę paramą, vietinius tyrimus padarydami beviltiškus. Lietuvos valdžios institucijos sutrukdė užtikrinti įprastą CŽA skrydžių priežiūrą, naudodamos įslaptintus raštus, kurie užtikrino, kad nei lėktuvai, nei keleiviai, nei kroviniai nebūtų patikrinti ar apžiūrėti. Tai ypač pasakytina apie ekspertų nustatytus CŽA kalinių įvežimo į šalį ir išvežimo iš jos perdavimo skrydžius.

B. „Amnesty International“ (AI) ir Tarptautinės teisės komisijos (TTK) bendri pareiškimai apie viešai žinomą JAV praktiką, taikomą terorizmu įtariamiems į nelaisvę paimtiems sulaikytiesiems

465. Nurodydamos, kad žinojimas informacijos apie JAV praktikas, taikomas įtariamiesiems terorizmu, priskirtinas bet kuriai Konvencijos Susitariančiai Šaliai atitinkamu laikotarpiu, AI / TTK, be kita ko, išskyrė tokius viešai žinomus faktus.

466. Iš pradžių jos pabrėžė, kad jau 2001 m. rugsėjo 16 d. JAV viceprezidentas Richard Cheney duodamas interviu pasakė, kad, reaguodamos į rugsėjo 11-osios atakas, JAV specialiosios tarnybos parodys savo „tamsiąją pusę“, ir pritarė tam, kad JAV nustatyti darbo su „tais, kurie pažeidė žmogaus teises“, apribojimai, turės būti panaikinti.

2001 m. lapkričio mėn. AI įspėjo, kad JAV gali naudoti esamą perdavimo politiką vadinamojo „karo su terorizmu“ kontekste, siekdama išvengti žmogaus teisių apsaugos. 2002 m. pradžioje tapo aišku, kad ne JAV piliečiams, gyvenantiems ne JAV teritorijoje ir įtariamiesiems dalyvavus

vykdant tarptautinį terorizmą, kilo grėsmė būti JAV pajėgų slaptai pervežtiems ir savavališkai įkalintiems.

467. Šiuo klausimu AI / TTK teigė, kad nuo 2002 m. sausio mėn. iki 2003 m. JAV pervežė daugiau nei 600 užsienio valstybių piliečių į JAV karinių jūrų pajėgų bazę Gvantanamo įlankoje, Kuboje, ir nuo pat pradžių buvo pranešama apie netinkamą elgesį su jais pervežimo metu, laikant juos nepareiškus kaltinimų, be teismo proceso ar galimybės kreiptis į teismus, advokatus ar artimuosius. Iki 2005 m. liepos mėn. ten buvo laikoma daugiau nei 500 vyrų.

Savavališkas sulaikymas ir slaptas pervežimas tęsėsi visus 2002 m. 2002 m. balandžio mėn. AI pranešė, kad kartu su Abu Zubaydah, kuris buvo suimtas Pakistane ir kurio buvimo vieta tapo nežinoma po jo perdavimo JAV kontrolei, „JAV valdžios institucijos pervežė dešimtis žmonių į šalis, kuriose jiems [galėjo būti] taikomi tardymo metodai, apimantys kankinimą [...]. Kai kuriais atvejais [buvo] teigiama, kad JAV žvalgybos agentai [buvo] itin įsitraukę į tardymą“.

Be to, 2002 m. gruodžio mėn. *The Washington Post* pranešė apie slaptą CŽA kalėjimą Bagramė, Afganistane, ir CŽA naudojamus „streso ir prievartos“ tardymo metodus, įskaitant trukdymą miegoti, įsitempimo padėtis ir gobtavo naudojimą, bei CŽA vykdomus asmenų perdavimus. Taigi jau 2002 m. pabaigoje visos sutarties šalys žinojo arba turėjo žinoti, kad viešai paskelbta patikima ir reikšminga informacija apie tai, jog JAV asmenis priverstinai pradangina, savavališkai sulaiko, slapta perveža sulaikytuosius, juos kankina ir kitaip netinkamai su jais elgiasi.

468. Informacijos pasirodydavo ir 2003 m. ir 2004 m.. Pavyzdžiui, 2003 m. birželio mėn. AI pranešė, kad CŽA dalyvavo Malavyje penkis vyrus ir juos perduodant iš tos šalies į viešai neskelbiamą vietą. 2003 m. rugpjūčio mėn. AI pranešė, kad Indonezijos pilietis Riduan Isamuddin, taip pat žinomas kaip Hambali, po suėmimo Tailande buvo apklaustas JAV įkalinus *incommunicado* slapoje vietoje.

2004 m. sausio mėn. TRKK paskelbė spaudos pranešimą, kuriame teigė, kad „po Bagramo ir Gvantanamo įlankos TRKK išreiškia vis didesnę susirūpinimą dėl nenustatyto skaičiaus žmonių, kurie buvo paimiti į nelaisvę kaip vadinamojo pasaulinio karo su terorizmu dalis ir laikomi nenustatytose vietose, likimo“. Be to, 2004 m. vasario mėn. TRKK konfidenciali ataskaita dėl Koalicijos piktnaudžiavimo Irake, nutekinta 2004 m. ir paskelbta žiniasklaidoje, nustatė, kad sulaikytiesiems, kuriuos JAV vadino „aukštos vertės“, grėse pavojus būti kankinamiems ir patirti kitokį netinkamą elgesį ir kad šie „aukštos vertės sulaikytieji“ ištisus mėnesius buvo laikomi Bagdado tarptautinio oro uosto patalpose tarptautinę teisę pažeidžiančiomis sąlygomis.

2004 m. gegužės mėn. AI viešai kaip kankinimą pasmerkė tardymo metodą – „skandinimo imitavimą“, kuris, kaip pranešta, buvo taikytas „aukštos vertės sulaikytajam“ Khalid Sheikh Mohammed, kuris buvo suimtas

Pakistane 2003 m. kovo mėn. ir ilgiau nei metus laikomas slaptame JAV kalėjime.

469. 2004 m. birželio mėn. *The Washington Post* paskelbė 2002 m. rugpjūčio mėn. nutekintą memorandumą, kurį parengė JAV Teisingumo departamento Teisės patarėjo biuras. Memorandume, *inter alia*, buvo nurodyta, kad pagal JAV įstatymus prezidentinės galios ar būtinumo arba savignyos doktrinos gali būti viršesnės už baudžiamąją atsakomybę už kankinimą ir kad „daug įvairių veiksmų“ nebūtų baudžiamieji, nes jie neprilygtų kankinimui. Kitame Vyriausybės memorandume, nutekintame 2004 m., buvo tvirtinama, kad Ženevos konvencijų netaikymas „į nelaisvę paimtiems teroristams ir jų rėmėjams“ sumažintų nacionalinio baudžiamojo persekiojimo už karo nusikaltimus grėsmę JAV tardytojams.

2004 m. birželio mėn. buvo išslaptintas 2002 m. gruodžio mėn. JAV gynybos sekretoriaus pasirašytas memorandumas. Jis leido taikyti „pasipriešinimą atremiančius“ metodus, skirtus naudoti Gvantanamo, įskaitant įsitempimo padėtis, trukdymą miegoti, jutimų atėmimą, apnuoginimą, gobtuvo naudojimą, fobijų sukėlimą ir ilgą izoliaciją. 2003 m. Pentagono darbo grupės ataskaita apie „sulaikytųjų apklausas pasauliniame kare su terorizmu“, išslaptinta ir paskelbta 2004 m. birželio mėn. po to, kai buvo nutekinta ankstesnė jos versija, rekomendavo naudoti įvairius metodus, įskaitant aplinkos pakeitimą, grasinimą perduoti, izoliaciją, trukdymą miegoti, apnuoginimą, fobijų sukėlimą, ilgai trunkantį stovėjimą ir gobtuvo naudojimą.

470. 2004 m. spalio mėn. AI paskelbė 200 puslapių ataskaitą apie JAV žmogaus teisių pažeidimus „kare su terorizmu“, įskaitant informaciją apie slaptą sulaikytųjų pervežimą, tariamus slaptus JAV kalėjimus, kankinimus bei kitokį netinkamą elgesį. Informacija apie šiuos perdavimus apėmė išsamius Khaled el-Masri pateiktus paaiškinimus.

Metinėse 2002 m. ir 2003 m. ataskaitose AI daug kartų paminėjo žmogaus teisių pažeidimus JAV kovojant su terorizmu, kalbėdama ne tik apie JAV, bet ir apie kitas šalis. Šių ataskaitų popierinės versijos buvo plačiai išplatintos, įskaitant žiniasklaidos priemones ir vyriausybes. Pavyzdžiui, ataskaitų paskelbimo dieną jų kopijos buvo išsiųstos į Vilnių, Lietuvą, tiesiogiai Prezidentui, Ministrui Pirmininkui, vidaus reikalų ministrui ir teisingumo ministrui.

471. AI / TTK teigimu, iki 2005 m. pradžios neliko pagrįstos abejonės, kad JAV pažeidinėjo sulaikytųjų žmogaus teises, įskaitant asmenų laikymą slaptuose kalėjimuose nenustatytoje vietovėse, ir kad sulaikytiesiems, vadinamiems „aukštos vertės“ sulaikytaisiais, buvo iškilusi ypatinga grėsmė, nes JAV vykdė žvalgybą rinkdama informaciją apie *Al-Qaida* ir susijusias grupes.

Todėl iki 2005 m. kiekviena Susitariančioji Šalis, sutinkanti, kad jos teritorijoje būtų įkurta CŽA „juodoji vieta“, žinojo arba turėjo žinoti, kad tokia vieta bus programos, susijusios su neteisėtu pervežimu, priverstiniu

dingimu, kankinimu ar kitokiu netinkamu elgesiu, dalis. Be to, bet kuri Susitariančioji Šalis žinojo arba turėjo žinoti, kad bet kokios JAV garantijos, jog su sulaikytuoju, kuriam anksčiau buvo taikoma JAV programa, tolesnio perdavimo atveju bus elgiamasi laikantis tarptautinės teisės, nebuvo patikimos. Bet kuri valstybė žinojo arba turėjo žinoti, kad net ir neperkeltam į kitą viešai nepaskelbtą vietą „aukštos vertės“ sulaikytajam alternatyva būtų neterminuotas savavališkas įkalinimas be oficialių kaltinimų ar atidavimas karinės komisijos, turinčios galią skirti mirties bausmę, teismui.

C. HŽTF argumentai

472. HŽTF atkreipė dėmesį į savo įžvalgas dėl Lenkijos dalyvavimo CŽA ypatingų perdavimų programoje. Jie pateikė daug dokumentų, įskaitant skrydžių duomenis apie vienuolikos CŽA perdavimo orlaivių nusileidimą Lenkijoje, iš kurių dešimt tarp 2002 m. gruodžio 5 d. (pareiškėjo atvežimo į Lenkiją data) ir 2003 m. rugsėjo 22 d. (pareiškėjo išvežimo iš Lenkijos data) leidosi Šimanų kariniame oro uoste ir vienas iš Kabulo leidosi 2005 m. liepos 28 d. Varšuvoje pakeliui į Keflaviką.

D. Šalių pastabos dėl standartų ir įrodinėjimo pareigos

473. Šalių nuomonės dėl šioje byloje taikytinų standartų ir įrodinėjimo pareigos išsiskyrė.

1. Vyriausybė

474. Vyriausybė pakartojo, kad nėra įrodymų, jog skundžiamais faktai įvyko Lietuvoje. Jos nuomone, pareiškėjo kaltinimai negali būti laikomi pakankamai įtikinamais ar nustatytais be pagrįstos abejonės, kaip to reikalauja Teismas savo praktikoje.

Šiuo klausimu Vyriausybė rėmėsi įrodinėjimo standartu, kurį Teismas taikė byloje *El-Masri* (minėta pirmiau), pabrėždama, kad ši byla iš esmės daugeliu aspektų skiriasi. Visų pirma, *El-Masri* byloje pats pareiškėjas pradėjo bylą ir pateikė savo pareiškimus; jo versiją patvirtino daugybė netiesioginių įrodymų, gautų pateikiant tarptautinius paklausimus bei Vokietijos valdžios institucijoms atliekant tyrimą. Teismas nusprendė, kad p. El-Masri byla buvo „dokumentais pagrįsta perdavimo byla“. Antra, buvo kitų svarbių elementų, patvirtinančių pareiškėjo istoriją. Trečia, pareiškėjo aprašytos aplinkybės buvo patikrintos ir patvirtintos kitais tarptautiniais tyrimais dėl pareiškėjo, pavyzdžiui, Marty ir Fava tyrimais. Galiausiai Teismas turėjo raštišką vieno valstybės aukščiausiojo lygio pareigūno pareiškimą, patvirtinantį tyrimų metu nustatytus faktus, ir pareiškėjo nuoseklų bei išsamų įvykių aprašymą. Visa ši medžiaga įtikino Teismą, kad buvo *prima facie* įrodymų, patvirtinančių pareiškėjo įvykių versiją, ir todėl

jis nusprendė, kad pareiškėjo teiginiai yra pakankamai įtikinami ir nustatyti be pagrįstos abejonės.

Priešingai, p. Abu Zubaydah tokių įrodymų ir patikimo skundo nei nacionalinėms institucijoms, nei Teismui nepateikė. Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, Vyriausybė buvo įsitikinusi, kad įrodinėjimo našta neturėtų tekti jai.

475. Vyriausybė taip pat pabrėžė, kad pareiškėjo teiginiai dėl perdavimo į Lietuvą ir iš jos bei dėl jo slapto kalinimo ir netinkamo elgesio CŽA slaptame kalėjime Lietuvoje po Generalinės prokuratūros atlikto ikiteisminio tyrimo buvo atmesti kaip visiškai nepagrįsti.

Šis procesas vyko po Seimo tyrimo. Nors Seimas priėjo prie išvadų, kurios paliko abejonių, ar kokie nors CŽA kaliniai buvo vežami į šalį ir iš jos ir ar CŽA slaptas kalėjimas veikė Projekto Nr. 1 ir Projekto Nr. 2 patalpose, visas šias abejones ikiteisminis tyrimas išsklaidė.

Šiame kontekste Vyriausybė taip pat atkreipė Teismo dėmesį į ribotą Seimo kompetenciją ir jo tyrimo pobūdį, kurį Konstitucinis Teismas 2004 m. gegužės 13 d. nutarime apibūdino konstatuodamas, kad „Seimas pagal Konstituciją [nėra] nei ikiteisminė tyrimo institucija, nei prokuratūra, nei teismas“ ir kad „Seimo išvados <...> tyrimas <...> negali būti vertinamas kaip teisinis veiksmų, kuriuos [jis] tyrė, <...> ir kitų aplinkybių, kurias jis aiškino, <...> kvalifikavimas“. Todėl Seimo išvados nebuvo privalomojo pobūdžio ir galėjo būti vertinamos prokuroro atliekamame tyrimo.

476. Vyriausybė suteikė ypatingos svarbos prokuroro išvadai, kad ikiteisminio tyrimo metu nebuvo gauta jokių įrodymų, jog CŽA neteisėtai pervežė asmenis, įskaitant pareiškėją, į Lietuvą ar iš jos. Šis sprendimas buvo grindžiamas įvairiais įrodymais, įskaitant įslaptintus šaltinius, kurie galutinai paneigė pareiškėjo įvykių versiją. Todėl šių išvadų, padarytų remiantis pagrįstais įrodymais, vien tik duomenys apie skrydį ar kita informacija, prieinama viešojoje erdvėje, paneigti negalėjo.

477. Apibendrinant, Vyriausybė paprašė Teismo konstatuoti, kad nėra jokių *prima facie* įrodymų, patvirtinančių pareiškėjo įvykių versiją, ir atitinkamai įrodinėjimo našta negali būti perkeliama jai.

2. Pareiškėjas

478. Pareiškėjas teigė, kad Teismas jo byloje prieš Lenkiją pripažino byloje kilusius sunkumus, susijusius su neginčijamų įrodymų pateikimu, ir paaiškino, kaip bylos faktai bei įtarimų pobūdis lėmė Teismo požiūrį į įrodymus ir įrodinėjimą.

Dėl standarto „be pagrįstos abejonės“, kuriuo rėmėsi Vyriausybė, Teismas seniai nustatė, kad jis nereiškia to, ką paprastai toks terminas reiškia baudžiamojame teiseje ir nacionalinėse teisinėse sistemose. Įrodymas gali atsirasti dėl pakankamai tvirtų, aiškių ir neprieštaringų išvadų dėl fakto prielaidų. Teismas turi laikytis savo, kaip Žmogaus Teisių Teismo, tikslą atitinkančio požiūrio. Kai nagrinėjami įvykiai visiškai ar didžiąja dalimi yra

išimtinai nacionalinių valdžios institucijų žinioje, gali kilti prielaida, kad faktas egzistuoja. Kai buvo pateikti *prima facie* įrodymai, įrodinėjimo našta pateikti pakankamą ir įtikinamą paaiškinimą tenka valdžios institucijoms.

479. Pareiškėjo nuomone, jo byloje pateikti įrodymai atitiko atitinkamą *prima facie* įrodymų standartą ir mažiausiai lėmė tvirtas ir neprieštaringas išvadas dėl fakto, kad jis slapta buvo kalinamas Lietuvoje, prielaidos. Vyriausybė nesugebėjo pateikti jokio pakankamo paaiškinimo dėl pateiktų neginčijamų įrodymų, kad ji savo teritorijoje įkūrė „juodąją vietą“. Užtuot tai padariusi, ji ėmėsi neigimo ir klaidinimo politikos, darydama kategoriškas išvadas, kad sulaikytųjų Lietuvoje būti negalėjo. Tokios išvados akivaizdžiai prieštaravo Teismui pateiktiems įrodymams. Kaip Teismas pažymėjo Lenkijos byloje, atsižvelgiant į bylos pobūdį, tai, kad nebuvo jokio dokumento, nurodančio, kad sulaikytasis vardu Abu Zubaydah skrido konkrečiu lėktuvu ar kalėjo konkrečiame slaptame kalėjime, nestebino ir negalėjo nulemti šios bylos baigties. Kaip įrodymai aiškiai patvirtino ir visi trys ekspertai nusprendė, Abu Zubaydah atitinkamomis datomis buvo perkeltas į Lietuvos „juodąją vietą“.

E. Teismo faktų ir įrodymų vertinimas

1. Teismo praktikoje nustatyti taikytini principai

480. Teismas, suvokdamas, kad jo vaidmuo yra subsidiarus, nuolat pripažįsta, jog privalo būti apdairus imdamasis pirmosios instancijos faktų nustatymo teismo vaidmens, kai tai nėra neišvengiama pagal konkrečios bylos aplinkybes (žr. *Imakayeva prieš Rusiją*, Nr. 7615/02, § 113, ECHR 2006-XIII (ištraukos); *Aslakhanova ir kiti prieš Rusiją*, Nr. 2944/06 ir keturios kitos, § 96, 2012 m. gruodžio 18 d.; ir *El-Masri* (minėta pirmiau), § 154; *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 393; ir *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 393).

481. Vertindamas įrodymus, Teismas priėmė įrodinėjimo standartą „be pagrįstos abejonės“. Tačiau jis niekada nesiekė perimti nacionalinių teisinių sistemų, kurios vadovaujasi šiuo standartu, požiūriu. Jo vaidmuo yra nuspręsti ne dėl baudžiamosios kaltės ar civilinės atsakomybės, bet dėl Susitariančiųjų Šalių atsakomybės pagal Konvenciją. Teismo užduoties specifika pagal Konvencijos 19 straipsnį yra užtikrinti, kad Susitariančiosios Šalys laikytųsi savo įsipareigojimų užtikrinti pagrindines Konvencijoje įtvirtintas teises, ir tai lemia jo požiūrį į įrodymų ir įrodinėjimo probleminius aspektus. Teisme vykstančiame procese nėra jokių įrodymų priimtumo procesinių kliūčių ar iš anksto nustatytų vertinimo formulių. Teismas padaro išvadas, kurios, jo požiūriu, yra pagrįstos laisvu visų įrodymų vertinimu, įskaitant tokias išvadas, kurios gali išplaukti iš faktų ir šalių teiginių.

Pagal įprastinę Teismo praktiką įrodymais gali būti tuo pačiu metu egzistuojančios tvirtos, aiškios ir viena su kita suderinamos išvados ar

panašios nepaneigtos fakto prielaidos. Be to, įtikinimo lygis, būtinas tam tikrai išvadai priimti, ir šiuo atveju įrodinėjimo naštos paskirstymas yra iš esmės susiję su faktų specifika, pateiktų kaltinimų pobūdžiu ir Konvencijos saugoma teise, kuriai gresia pavojus. Teismas taip pat suvokia sprendimo, kuriame nustatyta, kad Susitarianči Šalis pažeidė pagrindines teises, rimtumą (be kitų pavyzdžių, taip pat žr. *Airija prieš Jungtinę Karalystę*, 1978 m. sausio 18 d., § 161, A serija Nr. 25; *Nachova ir kiti prieš Bulgariją* [DK], Nr. 43577/98 ir Nr. 43579/98, § 147, ECHR 2005-VII; *Creangă prieš Rumuniją* [DK], Nr. 29226/03, § 88, 2012 m. vasario 23 d.; ir *El-Masri*, minėta pirmiau, § 151; *Gruzija prieš Rusiją (I)* [DK], Nr. 13255/07, §§ 93–94, ECHR 2014 (ištraukos); *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 394; *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 394; ir *Nasr ir Ghali prieš Italiją*, Nr. 44883/09, § 119, 2016 m. vasario 23 d.).

482. Pareiškėjas turi pateikti *prima facie* bylą ir tinkamus įrodymus, ir, jeigu atsakovė Vyriausybė savo atsiliepime į jo įtarimus nepateikia būtinų dokumentų, kurie leistų Teismui nustatyti faktus, arba kitaip nepateikia pakankamų ir įtikinamų paaiškinimų, kaip ginčijami įvykiai vyko, gali būti padarytos tvirtos išvados (žr. *Varnava ir kiti prieš Turkiją* [DK], Nr. 16064/90 ir aštuonios kitos, § 184, ECHR 2009 m., su jame esančiomis nuorodomis; *Kadirova ir kiti prieš Rusiją*, Nr. 5432/07, § 94, 2012 m. kovo 27 d.; *Aslakhanova ir kiti*, minėta pirmiau, § 97; *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 395; ir *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 395).

483. Be to, Konvencijos procese ne visada galima griežtai taikyti *affirmanti incumbit probatio* principą. Pagal Teismo praktiką bylose pagal Konvencijos 2 ir 3 straipsnius, kai visi vertinami įvykiai arba didžioji jų dalis yra institucijų žinioje, pavyzdžiui, suimtų asmenų, esančių jų priežiūroje, bylose, atsiranda tvirtos fakto prielaidos dėl tuo įkalinimo laikotarpiu padarytų asmens sužalojimų ir mirties atvejų. Tokiu atveju galima teigti, kad įrodinėjimo našta pateikti pakankamą ir įtikinamą paaiškinimą tenka toms institucijoms (žr. *Çakıcı prieš Turkiją* [DK], Nr. 23657/94, § 85, ECHR 1999-IV; *Salman prieš Turkiją* [DK], Nr. 21986/93, § 100, ECHR 2000-VII; ir *Imakayeva*, minėta pirmiau, §§ 114–115; žr. *El-Masri*, minėta pirmiau, § 152; *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 396; *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 396; ir *Nasr ir Ghali*, minėta pirmiau, § 220).

Nesant tokio paaiškinimo, Teismas gali padaryti išvadas, kurios gali būti nepalankios atsakovei Vyriausybei (žr. *El-Masri*, minėta pirmiau, § 152).

2. Įžanginis faktų ir įrodymų šioje byloje vertinimo aptarimas

484. Teismas jau pažymėjo, kad jis negali gauti tiesioginių pareiškėjo parodymų dėl skundžiamų įvykių (žr. šio sprendimo 15–16 punktus; taip pat plg. su kitomis anksčiau nagrinėtomis bylomis dėl kankinimų, netinkamo elgesio kalėjimuose arba neteisėto sulaikymo, pavyzdžiui, *El-Masri*, minėta

pirmiau, § 16–36 ir 156–167; *Selmouni prieš Prancūziją* [DK], Nr. 25803/94, §§ 13–24, ECHR 1999-V; *Jalloh prieš Vokietiją* [DK], Nr. 54810/00, §§ 16–18, ECHR 2006-IX; ir *Ilaşcu ir kiti*, minėta pirmiau, §§ 188–211).

485. Režimas, kuris buvo taikytas aukštos vertės sulaikytiesiems, tokiems kaip pareiškėjas, išsamiai aprašytas CŽA išslaptintuose dokumentuose, 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje ir, remiantis, *inter alia*, paties pareiškėjo teigimu, 2007 m. TRKK ataskaitoje. Šis režimas apėmė sulaikytųjų perkėlimą į daugelį vietų nuolat nepertraukiamai juos laikant vienutėse ir kalinant *incommunicado* viso jų slapto kalinimo laikotarpiu. Perkėlimai į nežinomas vietas ir nenuspėjamos kalinimo sąlygos buvo sukurtos būtent tam, kad padidintų jų nesiorientavimo ir atskirties pojūtį. Sulaikytieji paprastai nežinojo tikslios savo buvimo vietos (žr. *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, §§ 397–398; *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 397–398; ir šio sprendimo 47–58, 85 ir 299 punktus).

486. Kaip konstatuota *Husayn (Abu Zubaydah)* sprendime (minėta pirmiau, § 397) ir kaip matyti iš pirmiau nurodytų duomenų (žr. šio sprendimo 90–164 punktus), nuo 2002 m. kovo 27 d. pareiškėjas neturėjo jokio ryšio su išoriniu pasauliu, išskyrus susitikimus su TRKK darbuotojais 2006 m. spalio mėn. ir gruodžio mėn., Kombatanto statuso peržiūros tribunolo nariais ir savo JAV advokatu. Taip pat buvo teigiama, kad pareiškėjo ryšiai su išoriniu pasauliu yra itin apriboti ir kad jo ryšiai su JAV advokatu bei jo pasakojimai apie potyrius CŽA kalėjime yra galimai įslaptinti. Iš tikrųjų pastaruosius šešiolika metų jam buvo praktiškai uždrausta bendrauti su kitais, išskyrus bendravimą paštu su savo šeima, o tai jam buvo leista tam tikru metu po perkėlimo į Gvantanamą (žr. šio sprendimo 161–163 ir 407 punktus).

487. Pirmiau išvardyti sunkumai, susiję su įrodymų rinkimu ir pateikimu šioje byloje, atsiradę dėl pareiškėjo ryšio su išoriniu pasauliu apribojimų ir ypatingo slaptumo, susijusio su JAV perdavimo operacijomis, neišvengiamai turėjo įtakos jo galimybėms pateikti bylą Teismui. Iš tiesų peticijoje ir tolesniuose rašytiniuose pareiškimuose išdėstyti skundžiami įvykiai didele dalimi buvo atkurti pagal informacijos nuotrupas, surankiotas iš įvairių viešai prieinamų šaltinių.

Todėl didele dalimi Teismo nustatyti bylos faktai yra grindžiami netiesioginiais įrodymais, įskaitant didelį kiekį įrodymų, gautų iš tarptautinių tyrimų, smarkiai cenzūruotų CŽA išleistų dokumentų, išslaptintos 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitos, kitų viešų šaltinių ir Teisme išnagrinėtų ekspertų parodymų (žr. taip pat *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 400; ir *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 400).

488. Be to, pažymėtina, kad nors Vyriausybė griežtai neigė pareiškėjo kaltinimus, susijusius su Lietuva, ji susilaikė nuo bet kokių komentarų apie faktus, susijusius su aplinkybėmis iki jo tariamo perdavimo į Lietuvą 2005 m.

vasario 17 d. ar 18 d. ar po jo tariamo išvežimo iš šalies 2006 m. kovo 25 d. (žr. šio sprendimo 423–446 punktus).

Tačiau šioje byloje skundžiami faktai yra įvykių grandinės, besitęsiančios nuo 2002 m. kovo 27 d. iki 2006 m. rugsėjo 5 d. ir susijusios su daugeliu šalių, dalis. Bylos nagrinėjimas neišvengiamai apima ryšių tarp datų ir laikotarpių, reikšmingų pareiškėjo kalinimui ir tariamų perdavimo skrydžių į tas šalis sekai, nustatymą. Taigi Teismas, nustatydamas faktus ir vertindamas įrodymus, negali apsiriboti įvykiais, kurie tariamai įvyko Lietuvoje, bet privalo, kiek tai reikalinga ir aktualu išvadoms šioje byloje padaryti, atsižvelgti į aplinkybes, įvykusias prieš jo tariamą kalinimą Lietuvoje ir po to (žr. *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, §§ 401–417; ir *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, §§ 401–419).

3. *Dėl su pareiškėjo įtarimais dėl CŽA vykdyto jo pervežimo ir slapto kalinimo iki jo perdavimo į Lietuvą (nuo 2002 m. kovo 27 d. iki 2005 m. vasario 17 d. ar 18 d.) susijusių faktų nustatymo ir įrodymų įvertinimo*

(a) **Laikotarpis nuo 2002 m. kovo 27 d. iki 2003 m. rugsėjo 23 d.**

489. Teismas jau be pagrįstos abejonės nustatė faktus, susijusius su pareiškėjo paėmimu į nelaisvę, perdavimu ir slaptu kalinimu iki 2003 m. rugsėjo 22 d., kai buvo pervežtas lėktuvu Nr. N313P iš Lenkijos į kitą CŽA slaptą kalėjimą (žr. *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, §§ 401–404 ir 406–419). Reikšmingos ištraukos iš sprendimo *Husayn (Abu Zubaydah)*, kuriose pateiktos Teismo išvados dėl fakto, yra paminėtos pirmiau (žr. šio sprendimo 91 ir 97 punktus). Kai kuriuos papildomus elementus, kurie visiškai atitinka Teismo toje byloje nustatytus faktus, galima rasti 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje (žr. šio sprendimo 92–96 ir 98 punktus).

(b) **Ar pareiškėjo teiginiai dėl jo slapto kalinimo ir pervežimo į slaptą CŽA kalėjimą nuo 2003 m. rugsėjo 22 d. (išvežimas iš Lenkijos) iki 2005 m. vasario 17 d. ar 18 d. (išvežimas iš Maroko) buvo įrodyti Teisme**

490. Teigiama, kad, prieš CŽA perduodant pareiškėją į Lietuvą, nuo 2003 m. rugsėjo 23 d. iki 2004 m. pavasario jis kalėjo Gvantanamo, o vėliau iki 2005 m. vasario 17 d. arba 18 d. – Rabate, Maroke (žr. šio sprendimo 99 punktą).

491. Byloje *Husayn (Abu Zubaydah)* p. J. G. S. paliudijo, kad 2003 m. rugsėjo 22 d. lėktuvas Nr. N313P pervežė pareiškėją iš Šimanų Lenkijoje per Bukareštą ir Rabatą į Gvantanamą. Lėktuvo maršrutai į Rumuniją ir Maroką buvo užmaskuoti vadinamuoju „fiktyviu“ skrydžių planu, kuriame, be kita ko, buvo nurodyta, jog lėktuvas atvyks Rumunijoje į Konstancos, o ne Bukarešto oro uostą (žr. *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, §§ 109 ir 312, taip pat žr. šio sprendimo 103–104 punktus).

Šioje byloje p. J. Black, išnagrinėjęs turimus įrodymus, paliudijo, kad „Abu Zubaydah turėjo būti <...> perkeltas į Gvantanamą tuo skrydžiu“ (žr. šio sprendimo 108 punktą).

492. 2003 m. rugsėjo 20–24 d. orlaivio Nr. N313P perdavimo maršrutas buvo išsamiai išnagrinėtas *Husayn (Abu Zubaydah)* sprendime, kuriame, kaip nurodyta pirmiau, Teismas nusprendė, kad 2003 m. rugsėjo 22 d. tuo lėktuvu CŽA pervežė p. Abu Zubaydah iš Lenkijos kažkur į kitą CŽA slaptą kalėjimą. Jis taip pat konstatavo, kad šiuo skrydžiu baigėsi su CŽA siejamų orlaivių skrydžiai į Lenkiją, o CŽA slaptas kalėjimas kodiniu pavadinimu „Kvarcas“ („Quartz“) toje šalyje buvo uždarytas (žr. *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, §§ 414 ir 419). Duomenų iš daugybės šaltinių palyginimas rodo, kad 2003 m. rugsėjo 20 d. lėktuvas pakilo iš Vašingtono ir pradėjo keturias dienas trukusį skrydžių maršrutą, ir leidosi šešiose šalyse. Jis atskrido į Šimanus iš Kabulo, 2003 m. rugsėjo 23 d. naktį išskrido iš Šimanų į Bukareštą, tada į Rabatą ir iš Rabato į Gvantanamą, kur nusileido 2003 m. rugsėjo 24 d. rytą (žr. šio sprendimo 103–104 ir 108 punktus).

493. 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaita patvirtina, kad „nuo 2003 m. rugsėjo mėn.“ CŽA laikė savo sulaikytuosius CŽA objektuose Gvantaname, o 2004 m. balandžio mėn. – įslaptinta data, bet aiškiai dviženklis skaičius – „visi penki CŽA sulaikytieji buvo perkelti iš Gvantanamo į kitas CŽA sulaikymo vietas“, kol JAV Aukščiausiasis Teismas priims sprendimą *Rasul prieš Bush* byloje, kuris, kaip JAV valdžios institucijos manė, „gali suteikti *habeas corpus* teises penkiems CŽA sulaikytiesiems“. Prieš perkėlimą 2004 m. vasario mėn. vyko JAV valdžios institucijų pasitarimai. Tai rekomendavo JAV Teisingumo departamentas (žr. šio sprendimo 61 ir 110 punktus).

494. Šios bylos faktų nustatymo posėdyje p. J. G. S. paaiškino, kad 2004 m. kovo 27 d. pareiškėjas perdavimo lėktuvu Nr. N85VM buvo išvežtas iš Gvantanamo. Šis skrydis buvo pirmoji CŽA dvigubo perdavimo, kurį šis lėktuvas įvykdė tarp 2004 m. kovo 27 d. ir 2004 m. balandžio 13 d., maršruto dalis. Pirmojoje to maršruto dalyje kai kurie kaliniai, įskaitant pareiškėją, buvo tiesiogiai perkelti į Rabatą (žr. šio sprendimo 107 punktą). P. Black patvirtino, kad visi atvežtieji į Gvantanamą turėjo būti išvežti 2004 m. kovo arba balandžio mėn. (žr. šio sprendimo 108 punktą). Ekspertai pagal skrydžių duomenų tarpusavio ryšį ir necenzūruotą informaciją 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje nustatė, kad šalis, į kurią pareiškėjas perkeltas iš Gvantanamo, buvo Marokas (žr. šio sprendimo 105–108 punktus).

495. Be to, abu ekspertai patvirtino, kad CŽA dėl įvairių nesutarimų su Maroko valdžios institucijomis buvo priversta visus kalinius 2005 m. pradžioje išvežti iš Maroko. Šiuo atžvilgiu 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje minima santykių „įtampa“ su šalimi, kurios pavadinimas yra cenzūruotas. Ši įtampa kilo dėl „pablogėjusio bendradarbiavimo žvalgybos srityje“ ir vietos valdžios institucijų elgesio su kaliniais, kai CŽA sulaikytieji, kalinami toje pačioje sulaikymo vietoje, girdėdavo „skausmo riksmus“. Joje

teigiama, kad CŽA sulaikytieji buvo perkelti iš atitinkamos šalies 2005 m.; mėnesio pavadinimas buvo cenzūruotas, bet, atrodo, jį sudarė aštuoni simboliai (žr. šio sprendimo 105–110 punktus).

Abu ekspertai nurodė, kad tas mėnuo buvo 2005 m. vasaris. P. J. G. S., kalbėdamas apie Maroko kalėjimą, paliudijo, kad „tai buvo kalėjimas, kur p. Zubaydah atsidūrė 2005 m. pradžioje, būtent 2005 m. vasario mėn., kai įvyko pirmiau minėtas išskeldinimas iš Maroko“ (žr. šio sprendimo 105 punktą). P. Black pareiškė, kad „po tam tikro laiko Maroke CŽA turėjo per daug nesutarimų su Maroko žvalgybos agentūromis dėl elgesio su kaliniais Maroke. <...> Taigi visi, kurie [buvo] Maroke, [buvo] perkelti vėliausiai 2005 m. vasario mėn.“ (žr. šio sprendimo 108 punktą).

496. Tarp turimų duomenų, kurių Vyriausybė neginčijo (žr. šio sprendimo 488 punktą), Teismas neranda priešingų įrodymų, galinčių sukelti abejonių dėl ekspertų išvadų dėl pirmiau minėtų įvykių sekos, pareiškėjo slapto kalinimo vietų ir jo perkėlimo datų atitinkamu laikotarpiu, tikslumo.

497. Todėl Teismas konstatuoja, kad jis be pagrįstos abejonės nustatė, jog:

(1) 2003 m. rugsėjo 22 d. lėktuvu Nr. N313P CŽA pareiškėjas buvo perkeltas iš Šimanų, Lenkijoje, į Gvantanamą, Kuboje;

(2) nuo 2003 m. rugsėjo 24 d. iki 2004 m. kovo 27 d. pareiškėjas buvo kalintas Gvantaname;

(3) 2004 m. kovo 27 d. lėktuvu Nr. N85VM CŽA pareiškėjas buvo perkeltas iš Gvantanamo į Rabatą, Maroke;

(4) nuo 2004 m. kovo 27 d. iki nenustatytos mėnesio dienos (cenzūruota 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje), ekspertų nurodytos kaip 2005 m. vasario mėn., pareiškėjas buvo kalintas CŽA kalėjime Maroke; ir

(5) nenustatytą 2005 m. vasario mėn. dieną CŽA jį perkėlė iš Maroko į kitur esančią sulaikymo vietą.

4. Dėl faktų ir įrodymų, susijusių su pareiškėjo teiginiais, kad CŽA jį perdavė į Lietuvą, kad Lietuvoje jis buvo slapta kalinamas ir kad CŽA iš Lietuvos jį išvežė (nuo 2005 m. vasario 17 d. ar 18 d. iki 2006 m. kovo 25 d.), nustatymo ir vertinimo

(a) Ar pareiškėjo nurodytu metu Lietuvoje buvo slaptas CŽA kalėjimas (nuo 2005 m. vasario 17 d. ar 18 d. iki 2006 m. kovo 25 d.)

498. Teigiama, kad CŽA slaptas kalėjimas, pavadintas „violetiniu“ kalėjimu, veikė Lietuvoje nuo 2005 m. vasario 17 d. ar 18 d., tai yra dienos, kai vienas ar abu CŽA perdavimų lėktuvai Nr. N724CL ir Nr. N787WH atgabeno į Lietuvą CŽA sulaikytuosius, iki 2006 m. kovo 25 d., kai jis buvo uždarytas sulaikytuosius išvežus iš Lietuvos perdavimo lėktuvu Nr. N733MA (žr. šio sprendimo 111–117 ir 449–459 punktus). Vyriausybė neigė, kad Lietuvoje kada nors buvo CŽA sulaikymo vieta (žr. šio sprendimo 423–446 punktus).

499. Pirmiausia Teismas pažymi, kad nors Vyriausybė visais atžvilgiais ginčijo pareiškėjo įvykių versiją, ji neginčijo šių faktų, kurie taip pat buvo nustatyti Seimo tyrimo metu ir patvirtinti 2010–2011 m. vykusio ikiteisminio tyrimo metu (žr. šio sprendimo 174, 199, 307–349 ir 367–370 punktus):

(a) 2002–2005 m. su CŽA siejami orlaiviai pakartotinai kirto Lietuvos oro erdvę; pagal NSGK išvadą mažiausiai dvidešimt devynis kartus.

(b) Nuo 2005 m. vasario 17 d. iki 2006 m. kovo 25 d. Lietuvoje nusileido keturi su CŽA siejami orlaiviai:

- lėktuvai Nr. N724CL ir Nr. N787WH leidosi Tarptautiniame Vilniaus oro uoste 2005 m. vasario 17 d. ir 2005 m. spalio 6 d.;

- lėktuvai Nr. N787WH ir Nr. N733MA leidosi Tarptautiniame Palangos oro uoste 2005 m. vasario 18 d. ir 2006 m. kovo 25 d.

(d) Tris kartus VSD pareigūnai su VSD vadovybės žinia pasitiko CŽA orlaivius ir „lydėjo tai, kas jais buvo atgabenta“:

- 2005 m. vasario 18 d. Palangos oro uoste nusileidusiu orlaiviu Nr. N787WH atvyko penki JAV keleiviai, orlaivio detalus muitinis patikrinimas nebuvo atliktas; pagal NSGK išvadą „iš orlaivio nebuvo iškrauti ar į jį nebuvo pakrauti jokie kroviniai“;

- 2005 m. spalio 6 d. Vilniaus oro uoste nusileidusį orlaivį Nr. N787WH VSAT pareigūnui R. R. buvo sutrukdyta patikrinti ir jo muitinis patikrinimas nebuvo atliktas; ir

- 2006 m. kovo 25 d. Palangos oro uoste nusileido orlaivis Nr. N733MA, tačiau VSAT dokumentuose įrašų apie šio orlaivio nusileidimą ir tikrinimą nėra, jo muitinis patikrinimas nebuvo atliktas.

(e) Dėl orlaivio Nr. N787WH nusileidimo Vilniuje 2005 m. spalio 6 d. ir orlaivio Nr. N733MA nusileidimo Palangoje 2006 m. kovo 25 d. VSD į VSAT kreipėsi slaptais raštais, bet raštas dėl nusileidimo 2005 m. spalio 6 d. buvo pristatytas *ex post facto*, o prieš šį įvykį VSD niekada tokiais raštais nesikreipdavo.

(f) VSD aukšto rango pareigūnai mažiausiai du kartus, įskaitant 2005 m. spalio 6 d., sudarė galimybę JAV pareigūnams nekliudomai patekti prie orlaivio.

(g) 2002–2006 m. tarp VSD ir CŽA vyko „partnerių bendradarbiavimas“, kurio dalis buvo „tam tikrų pritaikytų patalpų įrengimas“, t. y. Projektas Nr. 1 ir Projektas Nr. 2.

(h) Projekto Nr. 1 patalpos buvo įrengtos 2002 m.

(i) 2004 m. pradžioje VSD, bendradarbiaudamas su CŽA, pradėjo įgyvendinti Projektą Nr. 2; teikė pagalbą CŽA įsigyjant žemę ir pastatą Antaviliuose ir vykdant statybos darbus, siekiant patalpas įrengti; darbus atliko CŽA atvežti į Lietuvą rangovai; medžiagas ir įrangą patalpoms į Lietuvą CŽA atsivežė konteineriais.

(j) CŽA visiškai finansavo Projektus Nr. 1 ir Nr. 2.

(k) Į liudytojus A ir B2, politikus, apklaustus baudžiamojo tyrimo metu, buvo kreiptasi dėl „laikinos galimybės laikyti terorizmu įtariamus asmenis“ ir „dėl asmenų pervežimo ir laikymo Lietuvoje“.

500. Teismas taip pat pažymi, kad pagal bylos medžiagą pirmą kartą vieša užuomina apie tai, jog Lietuva galimai dalyvauja CŽA slapto kalinimo schemeje, pasirodė 2009 m. rugpjūčio 20 d. *ABC News* pranešime. Po pranešimo 2009 m. lapkričio 18 d. buvo paskelbta išsamesnė publikacija. Pranešimuose kaip šaltiniai paminėti „CŽA pareigūnai, tiesiogiai dalyvavę itin įslaptintoje [AVS] programoje ar informuoti apie ją“, „buvęs JAV žvalgybos pareigūnas“, „vienas iš buvusių CŽA pareigūnų, dalyvavusių slaptų kalėjimų programoje“, „Lietuvos pareigūnai“ ir „dabartinės Lietuvos Vyriausybės pareigūnas“.

2009 m. rugpjūčio mėn. *ABC News* pranešime buvo teigiama, kad „Lietuvos pareigūnai suteikė CŽA pastatą Vilniaus priegose <...>, kuriame aštuoni įtariamieji buvo laikomi daugiau nei metus iki 2005 m., kai, atsiradus viešų pareiškimų, buvo perkelti“. Korespondentai nurodė, kad jie matė skrydžių žurnalus, kuriuos jiems parodė „vienas buvęs CŽA pareigūnas, dalyvavęs slaptų kalėjimų programoje“, patvirtindamas, kad CŽA lėktuvai vykdė „tuo laikotarpiu daugkartinius skrydžius į Lietuvą“ ir kad tų skrydžių tikslas buvo „perkelti terorizmu įtariamus asmenis“. Pareigūnas korespondentams pasakojo, kad CŽA „parengė netikrus planus, skirtus Europos aviacijos institucijoms“. Taip pat pranešta, kad „kalėjimas Lietuvoje buvo vienas iš aštuonių sulaikymo vietų, kurias CŽA įsteigė po rugsėjo 11 d., kad jose įkalintų ir tardytų svarbiausius *Al Qaida* asmenis, paimtus į nelaisvę įvairiose pasaulio vietose“ (šiuo atžvilgiu taip pat žr. šio sprendimo 166 punktą).

2009 m. lapkričio mėn. *ABC News* pranešė, kad dabartinis Lietuvos Vyriausybės pareigūnas ir buvęs JAV žvalgybos pareigūnas jiems papasakojo, jog CŽA „įkūrė vieną iš savo slaptų kalėjimų Europoje išskirtinėje jojimo akademijoje už Vilniaus“. *ABC News* nurodė, kad „CŽA pastatė storą betoninę sieną jojimo patalpose. Už sienos buvo įrengta tai, ką vienas iš Lietuvos šaltinių pavadino „pastatu pastate“. Ant storų betoninių plokščių buvo įrengtos, kaip teigė šaltinis, „surenkamos atskiros sekcijos“ kaliniams laikyti, kurios buvo penkių ar šešių pėdų atstumu viena nuo kitos. Kiekvienoje sekcijoje buvo dušas, lova ir tualetas. Įrengtos atskiros tardymo kameros. <...> Kalėjime dirbantys žvalgybos pareigūnai buvo apgyvendinti netoliese perdarytose arklidėse. Elektra abiem pastatams buvo tiekama iš 2003 m. „Caterpillar“ autonominio generatoriaus. Visi kištukiniai renovuotų pastatų lizdai [buvo pritaikyti] 110 voltų įtampai, kad tiktų JAV pagamintiems įrenginiams“ (žr. šio sprendimo 258–259 punktus).

501. Vyriausybė ginčijo minėtų publikacijų įrodomąją vertę ir apskritai išreiškė abejonę žiniasklaidos ir kitų viešojoje erdvėje esančių pranešimų įrodomąją vertę (žr. šio sprendimo 423–424 punktus).

Vis dėlto minimu laikotarpiu Lietuvos valdžios institucijos aiškiai pripažino 2009 m. rugpjūčio mėn. *ABC News* pavišintą informaciją pakankamai patikima, atsižvelgiant į tai, kad po pranešimo 2009 m. rugsėjo 9 d. buvo surengtas bendras NSGK ir Užsienio reikalų komiteto posėdis ir 2009 m. lapkričio 5 d. pradėtas parlamentinis tyrimas. Tyrimo metu NSGK apklausė penkiasdešimt penkis asmenis, įskaitant aukščiausiąsias valstybės valdžios institucijas, ir surinko įvairių įrodymų, įskaitant įslaptintą informaciją (žr. šio sprendimo 167–176 punktus).

NSGK nustatė:

a) 2002–2005 m. orlaiviai, kurie oficialiuose tyrimuose buvo siejami su CŽA sulaikytųjų asmenų gabenimu, ne kartą kirto Lietuvos oro erdvę.

b) nebuvo nustatyta, ar CŽA sulaikytieji buvo gabenami per Lietuvą; tačiau sąlygos tokiam gabenimui buvo.

c) VSD gavo CŽA prašymą įrengti patalpas, tinkamas sulaikytiems asmenims laikyti.

d) VSD Projektu Nr. 1 sudarė sąlygas sulaikytus asmenis laikyti Lietuvoje; „atsižvelgiant į partnerių pageidavimus ir nustatytas sąlygas, [buvo] įrengtos sulaikytiems asmenims laikyti tinkamos patalpos“; tačiau, pagal NSGK turimus įrodymus, šios patalpos minėtam tikslui nebuvo panaudotos.

e) Nors NSGK liudiję asmenys neigė prielaidas, kad Projekte Nr. 2 buvo laikomi ir tardomi sulaikytieji, pastato išdėstymas, uždarumas ir perimetro apsauga, taip pat fragmentiškas VSD darbuotojų buvimas patalpose leido CŽA pareigūnams vykdyti veiklą, kurios VSD nekontroliavo, ir naudoti infrastruktūrą savo nuožiūra.

Pirmiau minėtą išvadą Seimas patvirtino 2010 m. sausio 19 d. nutarimu (žr. šio sprendimo 174 punktą).

502. Vyriausybė teigė, kad NSGK išvados vėliau buvo patikrintos 2010–2011 m. atliktame ikiteisminiame tyrime. Pasak Vyriausybės, tyrimas, kuriame buvo remiamasi liudytojų, tiesiogiai dalyvavusių įgyvendinant Projektus Nr. 1 ir Nr. 2 ir CŽA, taip pat skrydžių nusileidimo ir išvykimo procedūrose, parodymais, įtikinamai nustatė, kad Lietuvoje nebuvo slapto CŽA sulaikymo centro, kad Projektų Nr. 1 ir Nr. 2 patalpos nebuvo ir negalėjo būti naudojamos sulaikytiesiems laikyti ir kad nebuvo jokių įrodymų, jog CŽA sulaikytieji kada nors buvo kalinami šalyje. Vienintelis CŽA lėktuvų nusileidimo tikslas, Vyriausybės teigimu, buvo „specialaus krovinio“, apibūdinamo kaip „ryšio“ ar „komunikacijos“ įranga, aprūpinanti VSD ir CŽA „techninėmis paslaugomis įgyvendinant jų bendrą projektą“, pristatymas. Vyriausybė taip pat manė, kad svarbu yra tai, kad Lietuva nebuvo tarptautinių tyrimų, atliktų dėl Europos šalių slaptų susitarimų dėl CŽA AVS programoje, objektas (žr. šio sprendimo 426–446 punktus).

503. Dėl pastarojo argumento Teismas pažymi, kad tiesa, jog tik 2009 m. rugpjūčio mėn. kilo įtarimų, kad CŽA slaptas kalėjimas veikė Lietuvoje (žr. šio sprendimo 258 ir 500 punktus), į Europos Tarybos ir Europos Parlamento 2005–2007 m. atliktus tyrimus Lietuva neįtraukta (žr. šio

sprendimo 269–286 punktus). Taip pat nebuvo tokio lygmens tarptautinių tyrimų, kuriuos galima būtų prilyginti Marty ir Fava tyrimams, dėl įtarimų Lietuvai.

504. Vis dėlto 2010 m. JT bendro tyrimo ekspertų tiriamasis darbas apėmė galimą Lietuvos dalyvavimą slaptų CŽA kalėjimų sistemoje. Pasak JT ekspertų, tyrimui atlikta studija, įskaitant su valstybe susijusias duomenų eilutes, atrodo, patvirtina, kad ji 2004 m. buvo integruota į CŽA ypatingo perdavimo programą (žr. šio sprendimo 303 punktą).

505. CPT delegacijos vizitas į Lietuvą 2010 m. birželio 14–18 d. ir 2011 m. CPT ataskaita apėmė tariamų CŽA slaptų kalėjimų klausimą. Nors delegacija daugiausia dėmesio skyrė mėginimui įvertinti ikiteisminio tyrimo, kuris tuo metu buvo atliekamas, veiksmingumą, CPT nuomone, buvo svarbu apžvelgti „dvi pritaikytas vietas“, NSGK išvadose įvardytas kaip Projektas Nr. 1 ir Projektas Nr. 2. 2011 m. CPT ataskaitoje, kurioje kalbama apie Projektą Nr. 2, objektas apibūdinamas, kaip „daug didesnis už Projektą Nr. 1“. Jį sudaro „du pastatai <...>, sujungti ir padalyti į keturis skirtingus sektorius“. Viename pastate „patalpų išdėstymas panašus į didelę metalinę talpyklą su ją supančia išorine struktūra“. CPT susilaikė nuo išsamesnio patalpų aprašymo, tačiau padarė išvadą, kad, nors delegacijai lankantis patalpose nebuvo nieko, kas „leistų tvirtai manyti, kad jose buvo kalinama“, tiek Projektą Nr. 1, tiek Projektą Nr. 2 būtų galima pritaikyti kalinimo tikslams „be didelių pastangų“ (žr. šio sprendimo 350–352 punktus).

506. Taip pat reikia pažymėti, kad vėliausiai nuo 2012 m. pradžios Europos Parlamento LIBE komitetas atliko tyrimą dėl įtarimų Lietuvai bendrininkavus CŽA ypatingo perdavimo programoje. Tyrimo metu LIBE delegacija lankėsi Lietuvoje ir apžiūrėjo Projektą Nr. 2, kuris, LIBE pranešėjos p. Flautre žodžiais, buvo „dvigubo korpuso struktūros pastatas pastato viduje“, kuriame įrengta „didžiulė oro kondicionavimo sistema ir vandens siurbimo sistema, kurių tikslas nėra aiškus“ (žr. šio sprendimo 289 punktą). Šio vizito sukeltas susirūpinimas išreikštas 2012 m. EP rezoliucijoje, kurioje teigiama, kad „[Projekto Nr. 2] išdėstymas ir vidaus įrenginiai, atrodo, atitinka asmenų kalinimo sąlygas“ (žr. šio sprendimo 290 punktą).

507. Be to, ikiteisminio tyrimo išvados, kuriomis rėmėsi Vyriausybė, ir Vyriausybės pateiktas su CŽA siejamų lėktuvų nusileidimų tikslo paaiškinimas, atrodo, prieštarauja kitiems Teismo turimiems įrodymams, įskaitant viešojoje erdvėje prieinamą medžiagą ir ekspertų parodymus.

Visų pirma, kalbant apie siejamų su CŽA lėktuvų, kurie leidosi Lietuvoje faktinių aplinkybių metu, tikslą, pareiškėjo pateikti išsamūs skrydžio duomenys, įskaitant duomenis, pateiktus 2015 m. „Reprieve“ informacijoje, ir ekspertų parodymai rodo, kad trims iš keturių lėktuvų, kurie leidosi Vilniaus ir Palangos oro uostuose ir išvyko iš jų, nuo 2005 m. vasario 17 d. iki 2006 m. kovo 25 d., CŽA taikė „fiktyvus“ skrydžio plano metodiką, t. y. tyčia slėpė jų tikrąjį tikslą. Skrydžių planuose buvo nurodomi maršrutai,

kuriais lėktuvai neskrido ar nè neketino skristi (žr. šio sprendimo 123–125 ir 130–133 punktus). Pagal ekspertų pateiktus įrodymus, gautus Teismo byloje *Al Nashiri prieš Lenkiją* ir *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, taip pat šioje byloje, apgaulingo skrydžio planavimo metodika visų pirma buvo susijusi su tais perdavimo skrydžiais, kai kaliniai buvo išlaipinami paskirties vietose – kitaip tariant, oro uostuose, susijusiuose su CŽA slaptais kalėjimais (žr. *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, §§ 316–318; ir *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, §§ 310–122; taip pat šio sprendimo 127 punktą).

(a) Svarbu pažymėti, kad orlaivio Nr. 787WH 2005 m. vasario 15–19 d. skrydžio nuo Rabato iki Palangos maršrute buvo dvi paslėptos – neskelbtos – paskirties vietos. Pirmasis užmaskuotas kelionės tikslas buvo Bukareštas, nors skrydžio plane nurodyta Konstanca; antrasis – Palanga, nors skrydžio plane nurodytas Geteborgas (žr. šio sprendimo 123 punktą).

(b) 2005 m. spalio 1–7 d. orlaivio Nr. N787WH skrydžio atliekant perdavimo operaciją maršrutas apėmė tiek fiktyvaus skrydžio planą, tiek pakeičiamąjį orlaivį, tai vadinamasis „dvigubas lėktuvų pakeitimas“ – dar vienas CŽA metodas kalinių pervežimui užmaskuoti, kuris sukurtas, anot eksperto J. G. S, siekiant išvengti to paties orlaivio pasirodymo dviejose skirtingose slaptų kalėjimų vietose (žr. šio sprendimo 129 punktą; taip pat žr. *Al Nashiri prieš Rumuniją*, minėta pirmiau, § 135).

Ekspertai paliudijo, kad „dvigubo lėktuvų pakeitimo“ operacija buvo įvykdyta 2005 m. spalio 5–6 d. Tiranoje dviem lėktuvais – Nr. N308AB, kuris, paėmęs kalinius iš CŽA „juodosios vietos“ Rumunijoje, atskrido iš Bukarešto, ir Nr. N787WH. CŽA kaliniai „pakeitė“ lėktuvus Tiranoje ir iš Nr. N308AB buvo perkelti į Nr. N787WH perdavimo skrydžiui įvykdyti. Išskrisdamas iš Tiranos, Nr. N787WH, kad būtų galima įskristi į Lietuvos oro erdvę, nurodė netikrą planą, jog bus skrendama į Taliną, tačiau tikroji paskirties vieta buvo Vilnius, kur jis nusileido 2005 m. spalio 6 d. ankstyvą rytą (žr. šio sprendimo 114, 130–131 ir 140 punktus).

Kalbant apie šį skrydį, taip pat pažymėtina, kad skrydžių duomenyse, kuriuos Lietuvos aviacijos institucijos parlamentinio tyrimo metu pateikė NSGK, buvo nurodyta, jog Nr. N787WH atvyko iš Antalijos, Turkijos (žr. šio sprendimo 174 punktą). Ikiteisminio tyrimo metu apklaustų liudytojų parodymai, iš kur lėktuvas atvyko, buvo nenuoseklūs. Pavyzdžiui, liudytojas B3 pasakojo apie „neplaninį skrydį iš Antalijos“ (žr. šio sprendimo 315 punktą). Liudytojas B4 („asmuo B“) teigė, kad jis „be keleivių atvyko iš Talino“ ir kad „į Taliną jis atvyko iš Antalijos“ (žr. šio sprendimo 316 punktą). Civilinės aviacijos administracija informavo prokurorą, kad „jie galėjo supainioti Antalijos ir Tiranos kodus, kurie panašūs“ (žr. šio sprendimo 183 punktą).

(c) Ekspertų teigimu, 2006 m. kovo 25 d. Nr. N733MA skrydžio schemeje buvo naudojamas ir „fiktyvaus“ skrydžio plano, ir orlaivių pakeitimo metodų derinys (žr. šio sprendimo 134 ir 140 punktus). Palangos oro uosto įrašuose

buvo nurodyta, kad tą dieną lėktuvas atvyko į Palangą iš Porto ir tą pačią dieną išvyko į Portą (žr. šio sprendimo 125 ir 174 punktus). Tačiau, kaip teigiama 2015 m. „Reprieve“ informacijoje ir faktų nustatymo posėdyje patvirtinta ekspertų, buvo pateiktas netikras planas, nurodantis skrydžius iš Porto ir į Portą, o lėktuvas skrido į Kairą, kur susitiko su kitu CŽA pervežimo lėktuvu Nr. N740EH. 2015 m. „Reprieve“ informacijoje taip pat teigiama, kad dokumentai, susiję su šių dviejų kelionių planavimu, parodė sudėtingus bandymus užmaskuoti faktą, kad kelionių tikslas buvo sukurti susisiekimą tarp Lietuvos ir Afganistano (žr. šio sprendimo 125 punktą).

Teismo nuomone, pirmiau pakartotų CŽA apgalvotų sudėtingų skrydžių maskuojančių metodikų, būdingų perdavimo skrydžiams, gabenusiems sulaikytuosius į „juodąsias vietas“, aprašymas, regis, yra nesuderinamas su nurodytu su CŽA siejamų lėktuvų nusileidimo Lietuvoje tikslu, kuris, pasak Vyriausybės, buvo tik „ypatingo krovinio“, pavadinto „komunikacijos“ ar „ryšio“ įranga“ pristatymu, plėtojant įprastinį slaptųjų tarnybų bendradarbiavimą (žr. šio sprendimo 427–432 punktus).

508. Be to, Teismas pažymi, kad minėtiems lėktuvams valdžios institucijos taikė išskirtinę praktiką, kuri primena specialią 2002 m. gruodį – 2003 m. rugsėjį lenkų valdžios institucijų taikytą CŽA orlaivių nusileidimui Šimanų oro uoste procedūrą, kurią Teismas konstatavo esant vienu iš elementų, rodančių valstybės bendradarbiavimą įgyvendinant CŽA AVS programą (žr. *Al Nashiri prieš Lenkiją* (minėta pirmiau), §§ 418 ir 442; ir *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, §§ 420 ir 444).

Visų pirma kaip ir Lenkijoje nebuvo atliktas lėktuvų muitinis ar sienos apsaugos tarnybos patikrinimas. 2005 m. spalio 6 d. VSAT pareigūnui R. R. nebuvo leista atlikti lėktuvo Nr. N787WH patikros (žr. šio sprendimo 174 ir 366 punktus). Kalbant apie „partnerių“ ir VSD pareigūnų atvykimus į oro uostus, į VSAT mažiausiai du kartus buvo kreiptasi slaptais raštais su prašymu suteikti prieigą prie orlaivio – vieną kartą *ex post facto* po pirmiau minėto incidento su VSAT pareigūnu 2005 m. spalio 6 d. ir po Nr. N733MA nusileidimo Palangoje 2006 m. kovo 25 d. Be to, perdavimų lėktuvų leidimuisi buvo taikomos specialios saugumo procedūros, kurias organizavo CŽA partneris Lietuvoje. Kaip patvirtino VSD pareigūnai, apklausti ikiteisminio tyrimo metu, jie lydėdavo „partnerius“, t. y. CŽA komandas, į Vilniaus ir Palangos oro uostus ir iš jų. Šiuo atžvilgiu CŽA paprašė VSD užtikrinti saugumo priemones. Oro uoste CŽA transporto priemonės privažiudavo prie orlaivių, o VSD lydinčios transporto priemonės likdavo per tam tikrą atstumą (žr. šio sprendimo 174, 184, 315, 329, 337, 346, 366, 370–371 punktus).

509. Šios bylos faktų nustatymo posėdyje ekspertai p. J. G. S. ir p. Black kategoriškai patvirtino, kad be pagrįstos abejonės CŽA slaptas kalėjimas veikė Lietuvoje pareiškėjo nurodytu laikotarpiu. Tokiais pat kategoriškais žodžiais jie identifikavo Lietuvą kaip JAV Senato 2014 m. ataskaitoje įvardijamą šalį, kurioje veikė slaptas CŽA kalėjimas kodiniu pavadinimu

„violetinis“ kalėjimas (žr. šio sprendimo 128–145 punktus). 2015 m. „Reprieve“ informacijoje, remiantis CŽA perdavimo operacijų tyrimais, viešų duomenų, susijusių su CŽA kalinių perkėlimais, analize ir necenzūruotomis ataskaitos dalimis, taip pat buvo padaryta išvada, kad be pagrįstos abejonės nustatyta, jog vienas iš CŽA pritaikytų pastatų Lietuvoje buvo panaudotas kaliniams laikyti ir kad „violetinis“ kalėjimas veikė Lietuvoje (žr. šio sprendimo 120–122 punktus).

510. Ekspertai ir „Reprieve“ informacija nurodė tą patį CŽA slapto kalėjimo veikimo laikotarpį – nuo 2005 m. vasario mėn. iki 2006 m. kovo mėn. Informacijoje teigiama, kad kalėjimas pradėjo veikti, kai kaliniai buvo perkelti vienu ar abiem su CŽA siejamais perdavimo orlaiviais – Nr. N724CL, kuris nusileido Vilniuje 2005 m. vasario 17 d., ar Nr. N787WH, kuris nusileido Palangoje 2005 m. vasario 18 d. (žr. šio sprendimo 123 punktą).

Abu ekspertai teigė, kad CŽA „juodosios vietos“ atidarymą Lietuvoje lėmė nesutarimai su Maroko valdžios institucijomis dėl slapto kalėjimo, kuriuo CŽA naudojosi Rabate, administravimo, todėl CŽA sulaikytieji turėjo būti perkelti iš Maroko (žr. šio sprendimo 129, 132–133 ir 139–141 punktus).

511. Šiuo atžvilgiu p. J. G. S. nurodė CŽA kalėjimų veikimo „ciklišką pobūdį“ ir paaiškino, kad CŽA AVS programoje buvo kelios sandūros, „kai vienas kalėjimas staiga buvo uždarytas, o vietoj jo atidarytas kitas“. Jo nuomone, „2005 m. vasario 17–18 d. įvyko kritinė sandūra, kai CŽA sulaikymo operacijos užsienyje buvo smarkiai peržiūrėtos“. Atsižvelgiant į 2005 m. vasario mėn. skrydžių duomenis, buvo tik dvi paskirties vietos sulaikytiesiems iš Maroko perkelti – Rumunija ir Lietuva.

P. J. G. S. padarė „neginčytiną išvadą“, kad kai kalėjimas Maroke buvo galutinai uždarytas, vienintelė vieta, į kurią buvo galima perkelti sulaikytuosius iš Maroko, buvo „violetinis“ kalėjimas Lietuvoje ir „juodasis“ kalėjimas Rumunijoje (žr. šio sprendimo 129–137 punktus). Be to, jis teigė, kad 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje pateiktos nuorodos „visiškai atitiko sulaikymo operacijų Lietuvoje laikotarpius, pobūdį ir chronologinę eigą“. Jis nurodė ataskaitos skyrius, kuriuose buvo teigiama, kad „violetinis“ kalėjimas buvo įkurtas „kitoje šalyje“ nei kiti ten paminėti kalėjimai. Tai, jo nuomone, atskleidė naują teritoriją CŽA AVS programoje ir nurodė kalėjimą, kuris pradėjo veikti, kai, vos tik pasirodžius *The Washington Post* 2005 m. lapkričio 2 d. publikacijai, pasak ataskaitos, buvo uždarytas „juodasis“ kalėjimas Rumunijoje.

Šiuo atžvilgiu p. J. G. S. taip pat paliudijo, kad du Lietuvos projektai, kuriais buvo siekiama suteikti paramą CŽA sulaikymo operacijoms, Seimo tyrime vadinami Projektu Nr. 1 ir Projektu Nr. 2, atitiko dviejų šalies objektų, kurioje buvo įkurtas „violetinis“ kalėjimas, aprašymą. Visų pirma ataskaitoje teigiama, kad 2003 m. viduryje CŽA nusprendė, kad jos užbaigta, bet vis dar nenaudojama laikymo kamera – turimas galvoje Projektas Nr. 1 – nepakankama. Toliau joje teigiama, kad CŽA siekė šalyje pastatyti naujas

didesnes patalpas. Tai tiksliai atitiko Projekto Nr. 2, kaip nurodyta NSGK išvadose, atsiradimo aprašymą (žr. šio sprendimo 133 punktą).

512. P. Black sakė, kad ataskaitoje buvo aiškiai nurodyta, jog „violetinis“ kalėjimas veikė nuo 2005 m. vasario mėn. iki 2006 m. kovo mėn. Kalėjimas buvo šalyje, kurioje anksčiau buvo kitas kalėjimas, tačiau jis niekada nebuvo panaudotas. Teiginys, kad buvo du kalėjimai, iš kurių vienas niekada nebuvo panaudotas, ir kitas, kuris buvo naudojamas nuo 2005 m. vasario mėn. iki 2006 m. kovo mėn., tiksliai atitiko Seimo tyrimo išvadas, kuriose teigiama, kad „partneriai“ – CŽA – įrengė dvi patalpas. Jo tyrimo metu nustatyta, kad skrydžiai į Lietuvą ir iš jos įvyko būtent tuo metu, kuriuo, kaip teigiama, kaliniai buvo perkelti į „violetinį“ kalėjimą ir iš jo išvežti. Tai atitiko skrydžius į Lietuvą ir iš jos, pirmiausia 2005 m. vasario mėn., tada 2005 m. spalio mėn. ir galiausiai 2006 m. kovo mėn. (žr. šio sprendimo 140 punktą).

P. Black pridūrė, kad, atsižvelgiant į įvairių rodiklių bendrą reikšmę „man peršasi vienintelė prasmė turinti išvada, kad kalėjimas Lietuvoje veikė mūsų nurodytais laikotarpiais ir vyko skrydžiai, kuriuos mes nurodėme“ (žr. šio sprendimo 144 punktą).

513. Tokiomis aplinkybėmis Teismas taip pat pažymi, kad, kaip matyti iš pirmiau pateiktų įrodymų, po 2005 m. vasario 17–18 d. skrydžių 2005 m. spalio 6 d. nusileido lėktuvas Nr. N787WH, kuriuo, pasak ekspertų, iš CŽA kalėjimo, esančio Bukarešte, kuris 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje pavadintas „juodoju“ kalėjimu, buvo pervežti CŽA sulaikytieji, vykdant „dvigubo lėktuvų pakeitimo“ operaciją Tiranoje. P. Black pridūrė, kad šiuo lėktuvu Khalid Sheikh Mohammed buvo pervežtas iš Rumunijos į „violetinį“ kalėjimą Lietuvoje (žr. šio sprendimo 130–131 ir 143–144 punktus).

514. Ekspertai nesutarė, kurią būtent dieną – 2005 m. vasario 17 d. ar 18 d. – CŽA „juodoji vieta“ pradėjo veikti Lietuvoje.

P. J. G. S. manė, jog labiau tikėtina, kad 2005 m. vasario 17 d. orlaivio Nr. N734CL skrydis reiškė CŽA „juodosios vietos“ atidarymą, nes jis nusileido Vilniuje, o Vilniaus oro uostas fiziškai susijęs su Antaviliais, CŽA kalėjimo buvimo vieta. Tačiau jis neatmeta galimybės, kad kitas oro uostas Palangoje galėjo būti naudojamas susisiekti su Vilniumi (žr. šio sprendimo 130, 134 ir 137 punktus).

P. Black savo ruožtu kategoriškai teigė, kad sulaikytieji iš Maroko į Lietuvą pervežti orlaivio Nr. N787WH skrydžiu į Palangą 2005 m. vasario 18 d. (žr. šio sprendimo 141–142 punktus).

Tačiau Teismas nemano, kad būtina nuspręsti, būtent kurią dieną CŽA kalėjimas pradėjo veikti Lietuvoje, turint galvoje, kad, remiantis jam pateiktais įrodymais, buvo tik šios dvi artimos datos, kada tai galėjo įvykti.

515. Dėl datos, kada „violetinis“ kalėjimas buvo uždarytas, tiek p. J. G. S., tiek p. Black teigė, kad jis buvo uždarytas dėl medicininių problemų, su kuriomis CŽA sulaikytieji susidūrė, kai buvo atsisakyta jiems suteikti šalyje gydymo paslaugas, kaip aprašyta 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje. Ekspertai uždarymą susiejo su perdavimo misija,

įvykdyta lėktuvu Nr. N733MA, kuris nusileido Palangoje 2006 m. kovo 25 d. Jie teigė, kad lėktuvas nugabeno CŽA kalinius per Kairą, vykdant lėktuvų pakeitimo operaciją, į kitą sulaikymo vietą, kurią jie vienareikšmiškai pavadino „ruduoju“ kalėjimu, esančiu Afganistane. 2015 m. LIBE informacijoje taip pat buvo teigiama, kad pirmiau minėtas perkėlimas sutapo su „violetinio“ kalėjimo uždarymu. Šiuo atžvilgiu pranešime taip pat buvo remiamasi 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitos ištraukomis, kuriose teigiama, kad kalėjimas buvo uždarytas dėl medicininės pagalbos prieinamumo stokos 2006 m. įslaptintą mėnesį „iš penkių raidžių“– įslaptintas mėnuo galėjo būti tik kovas (angl. *March*) arba balandis (angl. *April*), atsižvelgiant į įslaptinto mėnesio žodžio ilgį (žr. šio sprendimo 122–125 ir 128–145 punktus).

516. Dėl „violetinio“ kalėjimo buvimo vietos tiek p. J. G. S., tiek p. Black teigė, kad be pagrįstos abejonės jis buvo Vilniaus rajone Antaviliuose buvusioje jojimo akademijoje, pritaikytoje CŽA sulaikymo centrui, kurio „atnaujintą“ statybą prižiūrėjo CŽA. P. Black, kuris, norėdamas apklausti vietinius žmones, 2011–2012 m. buvo kelis kartus atvykęs į Antavilius, pasakė, kad iš tų pokalbių buvo aišku, jog ten tvarkėsi amerikiečiai, įrengė centrą, saugojo objektą ir kad transporto priemonės su tamsintais langais atvažiuodavo ir išvažiuodavo (žr. šio sprendimo 137 ir 140 punktus).

517. Galiausiai ekspertai, remdamiesi 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaita ir neseniai išslaptinta CŽA medžiaga, taip pat nustatė, kad „violetiniame“ kalėjime buvo laikomi mažiausiai penki CŽA kaliniai, ir įtikinamai įvardijo tris – Mustafa al-Hawsawi, kuris aiškiai buvo paminėtas ataskaitoje dėl medicininių problemų tame kalėjime, Khalid Sheikh Mohammed ir pareiškėją (žr. šio sprendimo 133, 135 ir 141 punktus).

518. Teismas pažymi, kad 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje yra keletas nuorodų į „violetinį“ kalėjimą. Joje aiškiai nurodomi du sulaikymo centrai šalyje, kurioje jis buvo: vienas baigtas, tačiau „iki 2003 m. vidurio“ vis dar nenaudojamas ir, CŽA nuomone, netinkamas „atsižvelgiant į didėjančią pagal programą CŽA sulaikytųjų skaičių ir CŽA suinteresuotumą tardyti kelis kalinius tame pačiame kalėjime“, ir „didesnis“, kurį CŽA „siekė įkurti“. Šiuo atžvilgiu CŽA pasiūlė tam tikrą įslaptintą milijoninę JAV dolerių sumą „kaip padėką <...> už paramą“ CŽA AVS programai (žr. šio sprendimo 147 punktą). Tokia informacija atitinka liudytojų M, N, O ir P, kurie buvo apklausti baudžiamojo tyrimo metu, parodymus. Jie patvirtino, kad 2003 m. N ir O buvo paskirti padėti CŽA partneriams ieškoti tinkamų patalpų bendram projektui – „žvalgybos paramos centrui“, kurio „visas išlaidas padengė“ partneriai. Pagal liudytojo P parodymus 2002–2003 m. „partneriai“ atvyko ir pasiūlė organizuoti bendrą operaciją – „įkurti patalpas Lietuvoje slaptiems bendradarbiams apsaugoti“. Liudytojas O sakė, kad CŽA partneriai pasirinko patalpas, kurios vėliau tapo Projektu Nr. 2, ir kad 2004 m. pavasarį atvažiuodavo patys vykdyti darbų ir konteineriuose vežė medžiagas bei įrangą (žr. šio sprendimo 333–337 punktus).

519. 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje taip pat teigiama, kad „violetinis“ kalėjimas „pradėjo veikti 2005 m. pradžioje“ (žr. šio sprendimo 148 punktą). Tai atitinka perdavimo lėktuvų Nr. N724CL ir Nr. N787WH nusileidimo datas – 2005 m. vasario 17 d. ir 18 d. Tai taip pat atitinka liudytojo S parodymus, kad Projektas Nr. 2 buvo „įsteigtas 2005 m. pradžioje“ (žr. šio sprendimo 341 punktą).

„Violetinio“ kalėjimo uždarymas ataskaitoje paminėtas tam tikrame kontekste ir laikantis tam tikros chronologijos, tai yra „spaudos straipsniuose“, būtent 2005 m. lapkričio 2 d. *The Washington Post* publikacijoje, po kurios buvo uždarytas „juodasis“ kalėjimas, ir „CŽA nesugebėjimas suteikti pirmąją medicininę pagalbą“, kai šalis, kurioje buvo įkurtas „violetinis“ kalėjimas, atsisakė priimti CŽA sulaikytąjį Mustafa al-Hawsawi vietos ligoninėje. Pagal ataskaitą dėl šio atsisakymo CŽA teko kreiptis pagalbos į trečiąsias šalis, kad jam ir „kitiems keturiems CŽA sulaikytiesiems būtų suteikta medicininė pagalba dėl ūmių susirgimų“. Kaip ir *The Washington Post* publikacijoje, ataskaitoje nurodomas gana konkretus „juodojo“ kalėjimo uždarymo laikotarpis „iš karto po to“. Tačiau „violetinis“ kalėjimas vis dar veikė „2006 m. sausio pradžioje“. Tuo metu „CŽA kalino dvidešimt aštuonis sulaikytuosius savo dviejuose likusiuose kalėjimuose – „violetiniame“ kalėjime <...> ir „oranžiniame“ kalėjime“. „Violetinis“ kalėjimas buvo uždarytas 2006 m. mėnesį, kurio pavadinimą sudarė penkios raidės ir kuris ataskaitoje buvo cenzūruotas (žr. šio sprendimo 149 punktą). Kaip pažymėta 2015 m. „Reprieve“ informacijoje, yra tik dvi galimybės: atitinkamas mėnuo galėjo būti 2006 m. „kovas“ (angl. *March*) arba „balandis“ (angl. *April*).

520. Vertindamas pirmiau paminėtą medžiagą kaip visumą, Teismas yra įsitikinęs, kad yra *prima facie* įrodymų, pagrindžiančių pareiškėjo teiginį, jog CŽA slapta kalėjimas veikė Lietuvoje nuo 2005 m. vasario 17 d. ar 18 d. iki 2006 m. kovo 25 d. Taigi įrodinėjimo pareiga tenka atsakovei Vyriausybei (žr. *El-Masri*, minėta pirmiau, §§ 154–165 ir šio sprendimo 482 punktą).

521. Vis dėlto Vyriausybei nepavyko įrodyti, kodėl pirmiau pateikti įrodymai negali pagrįsti pareiškėjo tvirtinimų. Ji rėmėsi tik 2010–2011 m. baudžiamojo tyrimo išvadomis ir ypač parodymais liudytojų, kurie, kaip pabrėžė Vyriausybė, visi nuosekliai neigė, kad buvo perkeliama CŽA sulaikytieji ar kad Lietuvoje veikė slapta CŽA kalėjimas, tačiau nepateikė įtikinamų priežasčių, kam ir kodėl su CŽA siejami orlaiviai leidosi Vilniuje ir Palangoje tarp 2005 m. vasario 17 d. ir 2006 m. kovo 25 d., kodėl valdžios institucijos jiems taikė specialias procedūras ir kokia buvo tikroji Projekto Nr. 2 paskirtis atitinkamu laikotarpiu (žr. šio sprendimo 424–443 punktus).

522. Savo argumentams pagrįsti Vyriausybė kaip svarbiausią įrodymą pateikė baudžiamojo tyrimo metu gautus liudytojų parodymus (žr. šio sprendimo 307–349 punktus). Teismas neturėjo galimybės susipažinti su pilnomis parodymų versijomis, nes atitinkama medžiaga buvo ir vis dar yra

įslaptinta. Vis dėlto jis galėjo įvertinti šiuos įrodymus pagal Vyriausybės pateiktas santraukas (žr. šio sprendimo 304–306 punktus).

Įvertinęs pateiktą medžiagą, Teismas mano, kad daug detalių neatitinka Vyriausybės pateiktos įvykių versijos.

523. Pirma, Vyriausybė teigė, kad tiek Projektas Nr. 1, tiek Nr. 2 buvo visiškai netinkami slaptam kalinimui (žr. šio sprendimo 433–442 punktus).

Teismas mano, kad nėra būtina išsamiai išanalizuoti, kokia iš tikrųjų buvo Projekto Nr. 1 paskirtis, ar nustatyti, ar šis objektas iš tiesų buvo naudojamas, kaip viešajame posėdyje teigė Vyriausybė, „slaptųjų agentų ekstrakcijai“, „eksfiltracijai“ ar kitiems tikslams, nes šiuo atveju nėra tvirtinama, kad CŽA sulaikytieji buvo laikomi tame objekte. Taigi Teismui pakanka atsižvelgti į NSGK išvadą, kad Projekte Nr. 1 „buvo sukurtos sąlygos laikyti sulaikytus asmenis Lietuvoje“ (žr. šio sprendimo 174 punktą).

524. Antra, dėl Projekto Nr. 2 Vyriausybė teigė, kad nors tikras objekto tikslas nagrinėjamu laikotarpiu negalėjo būti atskleistas, nes buvo įslaptintas, liudytojai aiškiai patvirtino, kad ten nebuvo jokių sulaikytiesiems laikyti tinkamų patalpų. Be to, priėjimą prie patalpų nuolat prižiūrėjo VSD, o VSD pareigūnams nebuvo pastate neprieinamų slaptų zonų. Taigi nebuvo jokios galimybės be leidimo patekti į patalpas arba ten laikyti sulaikytuosius (žr. šio sprendimo 436–441 punktus).

Tačiau Teismas pažymi, kad liudytojai N ir O, paskirti padėti CŽA partneriams VSD pareigūnai, kurie lydėjo juos į oro uostus ir iš jų ir taip pat buvo atsakingi už patalpų priežiūrą, teigė, kad jie buvo ne visuose kambariuose. Liudytojas N sakė, kad jis nebuvo „darbo zonoje“. O buvo ne visose patalpose. Be to, pastatas akivaizdžiai nebuvo naudojamas žvalgybos paramos centro vadinamajai „bendrai operacijai“. Vieninteliai Lietuvos žvalgybos darbuotojai, buvę pastate, buvo trys VSD pareigūnai M, N ir O, kurie prižiūrėjo pastatą pamainomis net ir tada, kai pastate nieko nebūdavo. Liudytojas O teigė, kad jis nežinodavo, kas atvyksta į patalpas ar „ką jie veikia“. Liudytojas N „nežinojo apie operacijų turinį“, kurios buvo vykdomos Projekte Nr. 2. Liudytojai N ir O „aktyviai prižiūrėjo“ pastatą iki 2005 m. antrosios pusės, tačiau tada CŽA partnerių apsilankymų sumažėjo (žr. šio sprendimo 333–337 punktus).

525. Kalbant apie Vyriausybės paaiškinimą, kad patalpos buvo įsigytos VSD reikmėms ir naudojamos „trumpalaikiams susitikimams“ su „jų svečiais“ (žr. 439 šio sprendimo punktą), vieno iš Projekto Nr. 2 pastatų, kurį CPT aprašė kaip „didelę metalinę talpyklą su ją supančia išorine struktūra“, o LIBE delegacija apibūdino kaip „pastatą pastate“ (žr. šio sprendimo 289 ir 352 punktus), išdėstymas Teismui nepriminė struktūros, kuri yra tipinė nurodytam tikslui. Be to, nebuvo pateikta jokio įtikinamo paaiškinimo, kodėl Projektas Nr. 2, kuris, kaip teigiama, buvo įkurtas kaip „žvalgybos paramos centras“ ir kuriam rekonstruoti prireikė akivaizdžiai didelių CŽA pastangų ir išlaidų, buvo, pasak liudytojų, VSD ar jų partnerių praktiškai nenaudojamas per visus 2005 m. (žr. šio sprendimo 333–338 ir 341 punktus).

526. Vyriausybė taip pat ginčijo, kad atsižvelgiant į gausius įrodymus, gautus ikiteisminio tyrimo metu, buvo nustatyta, jog dviejų su CŽA susijusių skrydžių į Palangą, t. y. orlaivių Nr. N787WH ir Nr. N733MA, kurie atitinkamai įvyko 2005 m. vasario 18 d. ir 2006 m. kovo 25 d. ir kuriais tariamai pareiškėjas buvo įvežtas į Lietuvą ir išvežtas iš Lietuvos, tikslas buvo „specialaus krovinio“ pristatymas. Pristatymo objektas buvo „speciali įranga, skirta specialiam tyrimo skyriui“, daugelyje dėžių, kurios buvo vienodo dydžio, vieno metro ilgio (žr. šio sprendimo 427–432 punktus).

527. Tačiau liudininkų parodymai, kuriais remiamasi, yra ne tik iš dalies nesuderinami, bet ir ne visai atitinka Vyriausybės teiginius. Be to, Vyriausybės teiginiai neatitinka įrodymų, surinktų atliekant parlamentinį tyrimą. Šiuo atžvilgiu Teismas remiasi VSD pareigūnų, lydėjusių „krovinių“ ir CŽA partnerius į Lietuvos oro uostus ir iš jų, parodymais ir NSGK išvadomis.

528. Kiek tai susiję su Vyriausybės teiginiu, kad 2005 m. vasario 18 d. Palangoje nusileidusio orlaivio Nr. N787WH skrydžio tikslas buvo pristatyti krovinius, kuriuose buvo „komunikacijos“ ar „ryšio“ įranga (žr. šio sprendimo 428–432 punktus), Teismas pažymi, kad nė vienas iš baudžiamojo tyrimo metu apklaustų liudytojų nenurodė jokio su minimu skrydžiu susijusio „krovinio pristatymo“ į Lietuvą (žr. šio sprendimo 333–337 ir 346 punktus). Jis taip pat pažymi, kad Vyriausybės teiginys prieštarauja NSGK išvadoms, kurios, atsižvelgiant į tyrimo metu surinktus įrodymus, nustatė, kad „iš jo nebuvo iškrautas ar į jį nebuvo pakrautas joks kroviny“ (žr. šio sprendimo 174 punktą). Vis dėlto, kaip buvo patvirtinta 2010 m. VSAT rašte, „nusileidus tam orlaiviui į Lietuvos Respubliką atvyko penki JAV piliečiai“ (žr. šio sprendimo 371 punktą).

529. Be to, liudytojų V ir O teiginiai neatitinka Vyriausybės tvirtinimo, kad 2006 m. kovo 25 d. orlaivio Nr. N733MA skrydžio į Palangą tikslas taip pat buvo „pristatyti įrangą“ Lietuvos „specialiam tyrimo skyriui“. Priešingai, du palydos pareigūnai aiškiai nurodė, kad iš CŽA partnerių transporto priemonių „kroviny“ buvo pakrautas į CŽA lėktuvus (žr. šio sprendimo 333–337 ir 346 punktus). Tai įvyko per vadinamąją „operaciją“ ir tai rodo, kad veikla, susijusi su orlaivio nusileidimu ir pakrovimu, nebuvo gana įprasto pobūdžio. Kaip ir kitų pirmiau minėtų CŽA lėktuvų nusileidimų atveju (žr. šio sprendimo 507–508 punktus), buvo taikoma speciali procedūra be jokios muitinės ar VSAT patikros.

530. Atsižvelgiant į tai, kad Vyriausybės versija nesuderinama su liudytojų parodymais ir Lietuvos Seimo pateiktomis faktinėmis išvadomis, ir į pirmiau išsamiai išnagrinėtus dokumentinius ir ekspertų pateiktus įrodymus, Vyriausybės paaiškinimai dėl tikslų, kuriais CŽA perdavimo lėktuvai nusileido Lietuvoje tarp 2005 m. vasario 17 d. ir 2006 m. kovo 25 d., ir Projekto Nr. 2 tikslų negali būti laikomi įtikinamais.

531. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, ir į visus išsamiai išnagrinėtus aspektus, Teismas daro išvadą, kad Vyriausybė nepateikė jokių įrodymų, galinčių prieštarauti pareiškėjo teiginiams.

Konkrečiau, ji nepaneigė pareiškėjo argumento, kad lėktuvai Nr. N724CL, Nr. N787WH ir Nr. N733MA, kurie leidosi Lietuvoje tarp 2005 m. vasario 17 d. ir 2006 m. kovo 25 d., vykdė CŽA perdavimo operacijas, ir Teismo išklaustų ekspertų išvadų, kategoriškai nurodančių, kad CŽA naudojo aptariamus orlaivius kaliniams į Lietuvą pervežti. Ji taip pat nepaneigė pareiškėjo teiginio, kad minėtais perdavimo skrydžiais buvo pažymėtas CŽA slapto kalėjimo, 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje nurodyto kaip „violetinis“ kalėjimas, atidarymas ir uždarymas, ir tai galutinai patvirtino ekspertų surinkti įrodymai, kad „violetinis“ kalėjimas buvo įkurtas Lietuvoje ir veikė pareiškėjo nurodytu laikotarpiu (taip pat žr. ir plg. su *Al Nashiri prieš Lenkiją*, §§ 414–415, minėta pirmiau; ir *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, §§ 414–415).

532. Todėl Teismas mano, kad pareiškėjo teiginiai yra pakankamai įtikinami, ir, atsižvelgdamas į pirmiau iš įvairių šaltinių pateiktus įrodymus, patvirtinančius jo versiją, be pagrįstos abejonės nustato, kad:

(a) CŽA sulaikymo vieta, 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje vadinama kodiniu pavadinimu „violetinis“ kalėjimas, buvo įkurta Lietuvoje;

(b) kalėjimas pradėjo veikti arba nuo 2005 m. vasario 17 d., t. y. nuo CŽA perdavimo orlaivio Nr. N724CL skrydžio į Vilniaus oro uostą datos, arba nuo 2005 m. vasario 18 d., CŽA perdavimo orlaivio Nr. N787WH skrydžio į Palangos oro uostą datos; ir

(c) kalėjimas buvo uždarytas 2006 m. kovo 25 d. ir jo uždarymas buvo pažymėtas CŽA perdavimo orlaivio Nr. N733MA skrydžiu į Palangos oro uostą; orlaivis atvyko iš Porto, Portugalijos, ir, paslėpęs paskirties vietą savo skrydžio plane, nurodydamas Portą, tą pačią dieną išskrido į Kairą, Egiptą.

(b) Ar pareiškėjo teiginiai dėl jo perdavimo į Lietuvą, slapto kalinimo „violetiniame“ kalėjime Lietuvoje ir pervežimo iš Lietuvos į kitą CŽA sulaikymo vietą kitur buvo įrodyti Teisme

533. Teigiama, kad pareiškėjas buvo pervežtas į Lietuvą iš Rabato, Maroko, 2005 m. vasario 17 d. lėktuvu Nr. N724CL arba 2006 m. vasario 18 d. lėktuvu Nr. N787WH ir kad jis buvo slapta kalinamas „violetiniame“ kalėjime Lietuvoje iki 2005 m. kovo 25 d., kai jis buvo išvežtas iš Lietuvos lėktuvu Nr. N733MA (žr. šio sprendimo 112–117 punktus).

(i) Pirminiai pasvarstymai

534. Teismas atkreipia dėmesį į tai, kad, kalbant apie pareiškėjo faktinį buvimą Lietuvoje, nėra tiesioginių įrodymų, kad 2005 m. vasario 17 d. ar 18 d., t. y. dviem galimomis ekspertų nurodytomis dienomis (žr. šio sprendimo 130–135 punktus), būtent pareiškėjas iš Rabato buvo pervežtas į

Lietuvą ar kad jis iš Lietuvos buvo išvežtas 2006 m. kovo 25 d. lėktuvu Nr. N733MA į kitą CŽA slaptą kalėjimą.

Pareiškėjas, kuris ilgą laiką buvo laikomas kalinimo sąlygomis, skirtomis kaliniams, perkeliamiems į nežinomas vietas, izoliuoti ir dezorientuoti, net jei jam būtų buvę leista liudyti Teisme, negalėtų pasakyti, kur buvo įkalintas. Taip pat negalima pagrįstai tikėtis, kad kada nors jis pats savarankiškai galės nustatyti vietas, kuriose buvo kalintas.

Jokie pareiškėjo pėdsakai negali būti ir nebus rasti jokiuose oficialiuose skrydžio ar pasienio tarnybų įrašuose Lietuvoje ar kitose šalyse, nes jo buvimas lėktuvuose ir jų teritorijose, atsižvelgiant į perdavimo operacijų pobūdį, tikslingai nebuvo užfiksuotas. Kaip patvirtino ekspertas p. J. G. S. bylose *Al Nashiri prieš Lenkiją ir Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, atitinkamose šalyse į oficialius įrašus, rodančius keleivių ir įgulos narių, atvykstančių ir išvykstančių perdavimo lėktuvais, skaičių, sulaikytieji, įvežami į teritoriją ar išvežami iš teritorijos prieš jų valią slaptiems AVS perdavimams taikomomis priemonėmis, nebuvo įtraukiami ir nė neketinta to daryti. Šių sulaikytųjų jokia oficiali institucija niekada neįtraukė į dokumentus, rodančius lėktuve esančių asmenų skaičių (žr. *Al Nashiri prieš Lenkiją*, §§ 410–411, minėta pirmiau; ir *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, §§ 410–411, minėta pirmiau).

535. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, siekdamas nustatyti, ar pareiškėjas buvo kalintas „violetiniame“ kalėjime Lietuvoje nagrinėjamu laikotarpiu, Teismas įvertins visus faktus, kurie be pagrįstos abejonės jau buvo nustatyti (žr. šio sprendimo 489–532 punktus pirmiau), ir analizuos visą kitą turimą medžiagą, įskaitant visų pirma 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitą ir ekspertų įrodymus, atkuriančius pareiškėjo perdavimo ir kalinimo 2002–2006 m. laikotarpį (žr. šio sprendimo 102–156, 159, 167–200 ir 264–395 punktus).

(ii) *Pervežimai ir slaptas kalinimas*

536. Kaip jau minėta, šios bylos faktai yra neatskiriama įvykių nuo pareiškėjo paėmimo į nelaisvę 2002 m. kovo 27 d. iki CŽA vykdyto jo pervežimo į JAV karinių institucijų kalėjimą, Gvantanamo įlankos jūrų laivyno bazę, 2006 m. rugsėjo 5 d. sekos dalis. Tie įvykiai vyko daugelyje šalių, kuriose pagal AVS programą tuo laikotarpiu veikė CŽA slapti kalėjimai. Tie įvykiai apima virtualią nuolatinių pareiškėjo perdavimų iš vienos valstybės į kitą, jo įkalinimo kiekvienos valstybės „juodojoje vietoje“ laikotarpius, pažymėtus CŽA perdavimo orlaivių judėjimo, atitinkančio slaptų kalėjimų tinklo vietas (žr. šio sprendimo 485–488 punktus).

537. Be to, Teismas pažymi, kad faktai, susiję su pareiškėjo slaptu kalinimu ir nuolatiniams perdavimams po to, kai jis buvo paimtas į nelaisvę Faisalabade, Pakistane, 2002 m. kovo 27 d. iki jo pervežimo iš Rabato, Maroko, 2005 m. vasario mėn., įskaitant šalių, kuriose jis buvo kalinamas, pavadinimus, tikslias datas, kai CŽA jį pervežė į kiekvieną šalį ir iš jos, ir

visų perdavimo lėktuvų, kuriais jis buvo pervežtas, duomenis, jau buvo neginčijamai nustatyti ir neabejotinai pagrįsti byloje *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją* ir šioje byloje (žr. *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, §§ 404 ir 419, minėta pirmiau; žr. šio sprendimo 489–532 punktus).

538. Visų pirma buvo be pagrįstos abejonės nustatyta, kad iki nenurodytos datos 2005 m. vasario mėn. pareiškėjas buvo laikomas CŽA slaptame kalėjime Maroke ir tą dieną CŽA pervežtas iš Maroko į kitą kalėjimą kitur (žr. šio sprendimo 497 punktą).

Taip pat pagal tą patį įrodinėjimo standartą be pagrįstos abejonės nustatyta, kad:

a) CŽA slaptas kalėjimas, 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje pavadintas kodiniu pavadinimu „violetinis“ kalėjimas, pradėjo veikti Lietuvoje arba 2005 m. vasario 17 d., kai Vilniaus oro uoste nusileido iš Rabato per Amaną atskridęs CŽA perdavimo lėktuvas Nr. N724CL, arba 2005 m. vasario 18 d., kai Palangos oro uoste nusileido iš Rabato per Bukareštą atskridęs CŽA perdavimo lėktuvas Nr. N787WH.

b) „Violetinis“ kalėjimas Lietuvoje veikė iki 2006 m. kovo 25 d., kai CŽA perdavimo lėktuvas Nr. N733MA iš Palangos oro uosto išskrido į Kairą (žr. šio sprendimo 532 punktą).

539. Vadinasi, Teismas turi nustatyti, ar pagal reikalaujamus įrodymų standartus tinkamai parodyta, kad pareiškėjas vienu iš 2005 m. vasario mėn. skrydžių buvo pervežtas iš Maroko į Lietuvą ir ar jis buvo slapta kalinamas Lietuvoje tuo laikotarpiu iki 2006 m. kovo 25 d.

540. Teismas pažymi, kad pagrindinis Vyriausybės argumentas yra tai, jog nėra patikimų įrodymų, patvirtinančių pareiškėjo buvimą Lietuvoje tuo laikotarpiu, ir nėra ryšio tarp ginčijamų skrydžių ir pareiškėjo. Vyriausybės teigimu, net jei lėktuvai buvo susiję su CŽA ir leidosi Lietuvoje, tai negali būti jo kalinimo šalyje įrodymas (žr. šio sprendimo 426 ir 443 punktus).

Jau anksčiau buvo pakartota, kad, atsižvelgiant į CŽA perdavimo operacijų slaptumą, negalima tikėtis, kad kokie nors pareiškėjo pėdsakai būtų surasti kokiuose nors oficialiuose skrydžio ar pasienio kontrolės įrašuose Lietuvoje ar kur kitur. Kaip ir kitais atvejais, susijusiais su CŽA AVS programa, pareiškėjo likimas gali būti atkurtas tik analizuojant įvairių viešai prieinamų šaltinių duomenų detales ir ekspertų įrodymus (žr. šio sprendimo 487 punktą). Todėl faktas, kad pareiškėjo vardas nėra minimas oficialiuose dokumentuose kalbant apie jo tariamą slaptą kalinimą Lietuvoje, Teismo vertinimui nėra lemiamas.

541. Šiuo klausimu Teismas pažymi, kad 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje yra daugybė išsamių nuorodų į pareiškėją, ypač dėl STM naudojimo jo daugelio apklausų metu, įskaitant skandinimo imitavimo naudojimą, jo slaptą kalinimą pradžioje „žaliajame“ kalėjime Tailande ir jo apklausų „mėlynajame“ kalėjime Lenkijoje metu (žr. šio sprendimo 92–96 punktus). Tačiau, kaip patvirtino ekspertai, ataskaitoje pareiškėjo vardas

aiškiai neminimas, kiek tai susiję su „violetiniu“ kalėjimu (žr. šio sprendimo 135, 137 ir 141 punktus).

542. Nepaisant to, ekspertai, atlikę išsamią prieinamų dokumentinių įrodymų, susijusių su tuometinėmis CŽA ypatingo perdavimo operacijomis, analizę, galėjo nustatyti, kad jis buvo laikomas tame kalėjime, remdamiesi daugeliu kitų aspektų, kurie nuosekliai parodė, kad nėra, o ir neturėtų būti jokio alternatyvaus paaiškinimo dėl pareiškėjo likimo po jo perdavimo iš Maroko 2005 m. vasario mėn.

Teismas dar kartą primena, kad ekspertai iš pat pradžių be pagrįstos abejonės nustatė, kad Marokas buvo vienintelė vieta, kurioje pareiškėjas galėjo kalėti 2005 m. vasario mėn., ir kad pagal to meto perdavimo orlaivių tvarkaraštį jis galėjo būti iš ten perduotas arba į „juodąjį“ kalėjimą Rumunijoje, arba į „violetinį“ kalėjimą Lietuvoje. Remiantis įrodymais, rodančiais, kad „juodajame“ kalėjime tuo laikotarpiu jo nebuvo, vienintelė likusi galima pareiškėjo perkėlimo iš Rabato vieta buvo „violetinis“ kalėjimas. Be to, ekspertai pareiškėjui svarbios informacijos gavo iš necenzūruotų ataskaitos vietų, susijusių su kitais CŽA nelaisvėje esančiais AVS, Khalid Sheikh Mohammed ir Mustafa al-Hawsawi, kurie tuo pačiu metu buvo laikomi šalyje, kurioje buvo „violetinis“ kalėjimas. Ekspertai šią informaciją siejo su duomenimis, susijusiais su CŽA kalinių pervežimais Lietuvos kalėjimo veikimo laikotarpiu, įskaitant pervežimą iš „juodojo“ kalėjimo į „violetinį“ kalėjimą 2005 m. spalio 6 d. ir pervežimą iš „violetinio“ kalėjimo per Kairą, vykdant orlaivių pakeitimo operaciją, į „rudąjį“ kalėjimą (žr. šio sprendimo 132, 134–135, 137 ir 141–143 punktus).

543. Teismas ypač atkreipia dėmesį į šiuos ekspertų paaiškinimus.

P. J. G. S. pareiškė, kad „atidžiai susipažinęs su [pareiškėjo] kalinimo chronologija“, jis padarė išvadą, kad „[yra] tik viena vieta, kur jis galėjo būti laikomas 2005 m. pradžioje, ir ta vieta buvo Marokas“. Jis žinojo, kad „perkėlimai iš Maroko 2005 m. vyko į kitas „juodąsias vietas“ ir viena iš jų buvo „juodasis“ kalėjimas Rumunijoje, tačiau buvo dar viena kitoje šalyje <...> ir <...> ši kita šalis buvo Lietuva“. Jis pridūrė, kad „kadangi [pareiškėjas] neatvyko į Rumunijos „juodąjį“ kalėjimą“ – ką jis žinojo iš savo „ilgamečio tos vietos operacijų tyrimo <...>, vienintelė kita paskirties vieta, kur jis galėjo būti perkeltas, buvo veikiantis kalėjimas Lietuvoje, ir šis perkėlimas vyko skrydžiais <...> 2005 m. vasario mėn.“ (žr. šio sprendimo 137 punktą).

P. Black parodė, kad, remdamasis bendru įrodymų rezultatu, jis buvo įsitikinęs, „kad be pagrįstos abejonės Abu Zubaydah buvo laikomas Lietuvoje nuo 2005 m. vasario mėn.“. Jis sakė, kad galimas dalykas, jog *prima facie* pareiškėjas, kuris buvo Maroke 2005 m. vasario mėn., buvo perkeltas arba į Rumuniją, arba į Lietuvą, esami įrodymai patvirtino, kad, pirma, jis nebuvo Rumunijoje 2005 m. vasarą ar anksčiau, antra, jis buvo Lietuvoje 2005 m. kovo mėn. (žr. šio sprendimo 141–144 punktus).

544. Ekspertai savo išvadoms skyrė kitokią įrodinėjimo ribą.

P. J. G. S. pareiškė, kad vadovaudamasis „tikimybių pusiausvyra“ jis manė, kad buvo nustatyta, jog pareiškėjas buvo slapta kalintas „violetiniame“ kalėjime (žr. šio sprendimo 137 punktą). Vis dėlto jis buvo įsitikinęs, kad „2005 m. pradžioje p. Zubaydah buvo Maroke iki tol, kol CŽA sulaikymo vieta ten [buvo] uždaryta, tada jis buvo Lietuvos teritorijoje kalėjime kodiniu pavadinimu „violetinis“ ir galiausiai Afganistano teritorijoje kalėjime kodiniu pavadinimu „rudasis“ (žr. šio sprendimo 139 punktą). Be to, jis sakė, kad yra „kategoriškai nustatyta“, kad pareiškėjas buvo pervežtas į Lietuvą vienu iš 2005 m. vasario mėn. skrydžių iš Maroko į Lietuvą – orlaiviu Nr. N724CL arba Nr. N787WH – 2005 m. vasario 17 d. arba 18 d. skrydžiu ir kad „be pagrįstos abejonės jis buvo išvežtas į Afganistaną po to, kai paliko Lietuvą“ (žr. šio sprendimo 134, 137 ir 139 punktus).

P. Black kategoriškai pareiškė, kad pareiškėjas be pagrįstos abejonės buvo laikomas Lietuvoje nuo 2005 m. vasario mėn., ir kad jis buvo tikras, kad pareiškėjas buvo „atskraidintas į Lietuvą orlaiviu Nr. N787WH 2005 m. vasario 18 d. ir išskraidintas iš Lietuvos orlaiviais Nr. N733MA ir N740EH 2006 m. kovo 25 d.“ (žr. šio sprendimo 142–143 punktus).

545. Teismas nemano, kad šis skirtingas ekspertų terminų vartojimas turi tiesioginę ir dispozityvią reikšmę jo paties atliekamam įrodymų vertinimui. Jis pakartoja, kad nors vertindamas įrodymus jis taiko „įrodymų standartą be pagrįstos abejonės“, ši sąvoka yra nepriklausoma nuo nacionalinių teisės sistemų, taikančių šį standartą, požiūriu. Teismo nereikalaujama priimti sprendimo dėl kaltės baudžiamojoje teisėje ar civilinės atsakomybės remiantis principu „be pagrįstos abejonės“ ar „tikimybių pusiausvyros“ principu, kaip tai daroma nacionaliniuose teismuose, tačiau jis turi priimti sprendimą, įvertinęs valstybės atsakovės atsakomybę pagal Konvenciją (žr. šio sprendimo 481 punktą, su nuorodomis į Teismo praktiką).

546. Remdamasis laisvu visos turimos medžiagos įvertinimu, Teismas mano, kad yra *prima facie* įrodymų, patvirtinančių pareiškėjo teiginį apie jo slaptą kalinimą Lietuvoje „violetiniame“ kalėjime nuo 2005 m. vasario 17 d. ar 18 d. iki 2006 m. kovo 25 d. Todėl įrodinėjimo pareiga turėtų būti perkelta atsakovei Vyriausybei.

547. Tačiau Vyriausybė, be pirmiau minėto teiginio, kad nėra patikimų įrodymų, patvirtinančių pareiškėjo kalinimą Lietuvoje, visų pirma pasienio kontrolės įrašuose, ir jos bendro neigimo, kad bet koks CŽA slaptasis kalėjimas veikė šalyje, nepateikė jokių priešpriešinių įrodymų, galinčių paneigti ekspertų išvadas.

Atsižvelgiant į pačią CŽA slaptos kalinimo schemos prigimtį, Vyriausybės argumentas, kad nėra jokių pareiškėjo fizinio buvimo Lietuvoje, kurį ji siekė paremti tuo, kad jo vardas nerastas 2005 m. vasario mėn. – 2006 m. kovo mėn. skrydžių keleivių sąrašuose (žr. šio sprendimo 426–428 punktus), įrodymų, negali būti priimtas. Teismo nuomone, būtų nepriimtina, jei Vyriausybė, pagal nacionalinę teisę nesilaikydama savo pareigos tinkamai registruoti visus asmenis, atvykstančius į Lietuvos teritoriją ar išvykstančius

iš jos CŽA lėktuvais, ir atsisakiusi bet kokios perdavimo orlaivių pasienio kontrolės (žr. šio sprendimo 508 punktą), galėtų pasinaudoti šiuo neveikimu per faktų nustatymo procedūrą Teisme. Leisdama CŽA kalėjimams veikti Lietuvoje, Vyriausybė, vadovaudamasi Konvencijos 5 straipsniu, privalėjo išsaugoti informaciją, kuri būtų leidusi identifikuoti į jos šalį atvežtus sulaikytuosius (žr. šio sprendimo 652–654 punktus, su nuorodomis į Teismo praktiką). Teismas negali sutikti, kad, Vyriausybei to neužtikrinus, tai turėtų būti nepalankiai vertinama pareiškėjo atžvilgiu vertinant, ar Vyriausybė tinkamai parodė, kad jis nebuvo kalinamas Lietuvoje, atsižvelgiant į tvirtus pareiškėjo pateiktus *prima facie* įrodymus.

548. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, Teismas mano, kad pareiškėjo teiginiai yra pakankamai įtikinami. Dėl tų pačių priežasčių, kurios nurodytos pirmiau dėl dienos, kai buvo atidarytas „violetinis“ kalėjimas (žr. šio sprendimo 514 punktą), Teismas nemano, kad būtina nuspręsti, kurią iš dviejų pareiškėjo nurodytų datų – 2005 m. vasario 17 d. ar 18 d. – ir kuriuo iš dviejų lėktuvų – Nr. N724CL ar Nr. N787WH – jis buvo atvežtas į Lietuvą.

Todėl, remdamasis pirmiau pateiktomis tvirtomis, aiškiomis ir neprieštarinomis išvadomis, Teismas, atsižvelgdamas į reikalaujamus įrodymo standartus, laiko, kad yra įrodyta, jog:

(a) 2005 m. vasario 17 d. arba 18 d. CŽA pervežė pareiškėją iš Rabato, Maroko, į Lietuvą arba perdavimo lėktuvu Nr. N724CL, arba perdavimo lėktuvu Nr. N787WH;

(b) nuo 2005 m. vasario 17 d. ar 18 d. iki 2006 m. kovo 25 d. pareiškėjas buvo kalintas CŽA sulaikymo vietoje Lietuvoje, 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje pavadintoje „violetinis“ kalėjimas; ir

(c) 2006 m. kovo 25 d. perdavimo lėktuvu Nr. N733MA, vykdydama lėktuvų pakeitimo operaciją, CŽA pervežė pareiškėją iš Lietuvos į kitą CŽA sulaikymo vietą, ekspertų identifikuotą kaip „rudąjį“ kalėjimą, kaip jį pavadinta 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje.

(iii) *Elgesys su pareiškėju CŽA kalėjime Lietuvoje*

549. Pareiškėjas nurodė, kad kaip ir byloje *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją* dėl AVS programos slaptumo ir jo bendravimo su Teismu apribojimų jis negalėjo pateikti konkrečių įrodymų apie tai, kas jam nutiko Lietuvoje. Tačiau, kaip Teismas nustatė pirmiau minėtoje byloje, sulaikytiesiems CŽA kalėjimuose, ar Lietuvoje ar bet kitur, atitinkamu laikotarpiu mažų mažiausiai buvo taikomos standartinės kalinimo sąlygos, įskaitant kalinimą vienutėje, supančiojimą, akinimą ryškia šviesa, nuolatinį žemo dažnio garsų triukšmą ir standartinės pervežimo sąlygas, išrengimą, plaukų nuskutimą, gobtuvo naudojimą, sauskelnių naudojimą ir surišimą skausmingose padėtyse.

Vyriausybė nekommentavo šio klausimo.

550. Teismas pažymi, kad, priešingai nei ankstyvuojų slapto kalinimo laikotarpiu, kurio metu elgesys su pareiškėju išsamiai aprašytas įvairiuose dokumentuose (žr. šio sprendimo 92–97 punktus), nėra jokių įrodymų, kad

su juo panašiai buvo elgiamasi „violetiniame“ kalėjime. 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje teigiama, kad pareiškėjas nuo jo paėmimo į nelaisvę iki pervežimo 2006 m. rugsėjo 5 d. kalinimui JAV karinėse struktūrose „pateikė informaciją“, kurios rezultatas buvo „766 išplatintos žvalgybos ataskaitos“. Tai, kad beveik 600 tokių ataskaitų buvo parengta tarp 2002 m. rugsėjo mėn. ir 2006 m. rugsėjo mėn., rodo, kad CŽA jį nuolat tardė ar apklausė per visą jo sulaikymo laikotarpį (žr. šio sprendimo 156 punktą). Tačiau, atsižvelgiant į Teismo turimą medžiagą, neatrodo, kad Lietuvoje pareiškėjas buvo tardomas taikant STM (žr. šio sprendimo 48–55 punktus).

Kalbant apie žiaurių tardymo metodų taikymą nagrinėjamu metu, 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje bendrai teigiama, kad 2004 m. viduryje CŽA laikinai sustabdė STM naudojimą. Nors jų naudojimas kažkuriuo metu buvo atnaujintas ir jie akivaizdžiai buvo taikyti didžiąją 2005 m. dalį, šių metodų taikymas buvo vėl laikinai sustabdytas 2005 m. pabaigoje ir 2006 m. Tačiau tame kontekste pareiškėjo vardas neminimas (žr. šio sprendimo 86 punktą).

551. Ekspertų teigimu, neįmanoma kategoriškai pareikšti, kokie konkretūs tardymo metodai ar kitas netinkamas elgesys buvo taikomas pareiškėjui Lietuvoje, nes informacijos apie elgesį su AVS programos kaliniais 2005–2006 m. buvo mažiau nei ankstesniais metais. Tačiau CŽA dokumentuose ir 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje buvo aprašytos įprastinės kalinimo sąlygos „juodosiose vietose“, įskaitant tokias praktikas kaip jutimų atėmimas, trukdymas miegoti, religinių teisių atėmimas ir *incommunicado* kalinimas. Vien šios sąlygos peržengia elgesio, draudžiamo Konvencijos 3 straipsnio, ribas (žr. šio sprendimo 154–155 punktus).

552. Kiek tai susiję su Teismo nustatytais bylos faktais, išsamios taisyklės, reglamentuojančios sąlygas, kuriomis CŽA laikė savo kalinius, nepalieka vietos spekuliacijoms dėl pagrindinių situacijos, kurioje pareiškėjas buvo nuo 2005 m. vasario 17 d. ar 18 d. iki 2006 m. kovo 25 d., aspektų. Todėl Teismas mano, kad be pagrįstos abejonės pareiškėjas buvo laikomas – kaip bet kuris kitas aukštos vertės sulaikytasis – sąlygomis, aprašytais CŽD gairėse dėl kalinimo, kurios visiems CŽA sulaikytiesiems buvo taikomos nuo 2003 m. sausio mėn. pabaigos iki 2006 m. rugsėjo mėn. (žr. šio sprendimo 54–56 punktus, taip pat žr. *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, §§ 418–419 ir 510).

Nors šiame etape yra per anksti apibūdinti, kaip su pareiškėju buvo elgiamasi „violetiniame“ kalėjime, siekdamas įvertinti jo skundą pagal Konvencijos 3 straipsnio materialiąją dalį, Teismas pabrėžia, kad buvo taikomos bent „šešios standartinės kalinimo sąlygos“. Tai reiškia kad buvo naudojami akių raiščiai ar gobtuvai, siekiant kalinius dezorientuoti ir užtikrinti, kad jie nesužinotų savo buvimo vietos arba kalėjimo išdėstymo; atvykus į vietą jiems būdavo pašalinami plaukai; jie buvo laikomi vienutėse *incommunicado* sąlygomis; buvo taikomas nuolatinis aukšto ir nuolat kintančio intensyvumo triukšmas; nuolatinė šviesa, kad kiekviena kamera

būtų apšviesta maždaug taip pat ryškiai kaip kabinetas; ir visais atvejais kojų surakinimas, atliekant bet kokius veiksmus, susijusius su juo ar jo judėjimu (žr. šio sprendimo 55–56 punktus).

5. Dėl faktų nustatymo ir įrodymų, susijusių su pareiškėjo teiginiais apie Lietuvos žinojimą ir bendrininkavimą AVS programoje, vertinimo

(a) Lietuvos institucijų ir CŽA bendradarbiavimo santykiai, įskaitant susitarimą įsteigti CŽA sulaikymo vietą, materialinio atlygio priėmimą mainais už paramą AVS programai ir pagalbą įsigyjant bei pritaikant patalpas CŽA veiklai (Projektas Nr. 1 ir Projektas Nr. 2)

(i) Susitarimas įsteigti CŽA sulaikymo vietą ir materialinio atlygio mainais už paramą AVS programai priėmimas

553. Vyriausybė griežtai neigė, kad valstybės institucijos gavo kokį nors CŽA prašymą, kuris net miglotai užsimintų apie slapto kalėjimo veikimą Lietuvos teritorijoje. JAV institucijų prašymo dėl pagalbos „kare su terorizmu“ gavimo perspektyvą VSD svarstė tik teoriškai. Be to, atliekant baudžiamąjį tyrimą visi atitinkamu metu pareigas ėję valstybės vadovai nuosekliai liudijo, kad jie nežinojo apie kalinių pervežimus ir nesutiko su jokių CŽA laikytų asmenų pervežimu (žr. šio sprendimo 445 punktą).

554. Tačiau atrodo, pirmiau minėto teiginio nepatvirtina NSGK išvados, kuriose buvo nustatyta, kad VSD gavo CŽA prašymą „įrengti Lietuvoje patalpas, tinkamas sulaikytiems asmenims laikyti“. Šiuo klausimu NSGK rėmėsi buvusio valstybės vadovo p. Rolando Pakso liudijimu, patvirtinančiu, kad Lietuvos buvo paprašyta leisti įvežti į šalį terorizmu įtariamus asmenis; tačiau jo gautoje informacijoje sulaikymo centras ar kalėjimas nebuvo minimi. Buvęs VSD generalinis direktorius p. Mečys Laurinkus patvirtino, kad 2003 m. viduryje jis informavo p. Paką apie galimybę gauti „prašymą dalyvauti sulaikytų asmenų pervežimo programoje“ Lietuvai įstojus į NATO (žr. šio sprendimo 174 punktą). Atsižvelgdamas į tai, Teismas remiasi 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaita, kurioje, kalbant apie „violetinį“ kalėjimą, teigiama, kad tuo pačiu metu, t. y. „iki 2003 m. vidurio“, CŽA „nurodė, kad jos baigta įrengti, tačiau dar nenaudota laikymo kamera šalyje <...> [buvo] nepakankama“ ir kad ji „siekė pastatyti naują, didesnę sulaikymo vietą šalyje“ (žr. šio sprendimo 147 punktą). Teismas taip pat pažymi, kad Lietuva į NATO įstojė 2004 m. kovo 29 d. (žr. šio sprendimo 364 punktą).

NSGK taip pat nustatė, kad „vykdant VSD partnerystės bendradarbiavimo Projektą Nr. 1 ir Projektą Nr. 2 <...> VSD vadovai nepranešė šalies vadovybei apie minėtų projektų tikslus ir turinį“. Remdamasis turima medžiaga, jis nurodė, kad nors p. Laurinkus gavo neigiamą p. Pakso atsakymą dėl „JAV tardomų asmenų įvežimo į Lietuvos Respubliką“, jis neprašė nei p. Pakso, nei laikinai ėjusio valstybės vadovo pareigas p. Artūro Paulausko „politinio pritarimo Projekto Nr. 2 veiklai“. P. Laurinkus „žinojo apie Projekto Nr. 2 veiklos pradžią“ 2004 m. kovo–balandžio mėn., ir tai, kaip pažymėjo

Teismas, vyko maždaug tuo pat metu, kada Lietuva įstojo į NATO. Keletas VSD pareigūnų, tarp jų ir generalinis direktorius p. Arvydas Pocius ir laikinai einantis generalinio direktoriaus pareigas p. Dainius Dabašinskas, „žinojo apie Projektą Nr. 2 jo steigimo ir veiklos metu“ (žr. šio sprendimo 174 punktą).

Buvęs valstybės vadovas p. Valdas Adamkus pareiškė, kad „jam nebuvo pateikta jokios informacijos apie Projekto Nr. 2 veikimą 2004–2006 m.“. Tačiau, pasak p. Pociaus, p. V. Adamkus buvo „tinkamai informuotas“ apie Projektą Nr. 2 (žr. šio sprendimo 174, 177–178 ir 367 punktus).

Seimo viešose diskusijose apie NSGK išvadas dar kartą patvirtinta, kad VSD gavo CŽA prašymą „įrengti patalpas <...>, tinkamas sulaikytiems asmenims laikyti“ (žr. šio sprendimo 177 ir 178 punktus).

555. Šį faktą patvirtina ir baudžiamojo tyrimo metu gauti liudytojų parodymai. Liudytojas A, svarbias pareigas tuo metu ėjęs politinis pareigūnas, patvirtino, kad p. Laurinkus kreipėsi į p. Paksą dėl „laikinos galimybės laikyti asmenis, įtariamus terorizmu“ ir gavo neigiamą atsakymą (žr. šio sprendimo 307 punktą). Liudytojas B2, kitas svarbias politines pareigas ėjęs asmuo, patvirtino, kad į jį buvo kreiptasi „dėl asmenų pervežimo ir laikymo Lietuvoje“ ir kad jis nepritarė tai minčiai (žr. šio sprendimo 314 punktą).

556. Be to, atsižvelgiant į informacijos apie CŽA slaptus kalėjimus prieinamumą, 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaita aiškiai patvirtina, kad „priimančiųjų šalių politiniai lyderiai buvo bendrai informuoti apie jų buvimą“ (žr. šio sprendimo 79 punktą).

Ataskaitoje taip pat patvirtinama, kad iš valdžios institucijų buvo gautas CŽA sulaikymo vietos, atitinkančios Projektą Nr. 2, patvirtinimas. Nors atitinkamas skyrius, nurodantis asmenį ar instituciją, yra labai smarkiai cenzūruotas, jame aiškiai nurodyta, kad „planas statyti didesnę objektą buvo patvirtintas šalies [cenzūruota]“, tačiau jam reikėjo „sudėtingų mechanizmų“, kad valstybės institucijoms būtų suteikta nenurodyta suma, siekianti milijonus JAV dolerių. Pinigai buvo pasiūlyti „padėkai“ už paramą CŽA programai išreikšti. Iš ataskaitos galima daryti išvadą, kad tam tikros nacionalinės institucijos „tikriausiai turėjo ne visą informaciją“ apie CŽA objekto „tikrąjį tikslą“. Be to, ataskaitoje kalbama apie tam tikrą pareigūną, kuris, sužinojęs apie objektą, kaip teigiama, buvo „šokiruotas“, bet jam „vis dėlto pritarė“ (žr. šio sprendimo 147 punktą).

557. Kalbant apie pinigus, kuriuos CŽA sumokėjo institucijoms, Teismas atkreipia dėmesį, kad faktą, kad tokie finansiniai atlyginimai kaip bendra politika ir praktika buvo siūlomi šalių, kuriose būdavo steigiami CŽA kalėjimai, valdžios institucijoms, patvirtina 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitos 20-oji išvada. Išvadoje teigiama, kad „tam, kad paskatintų vyriausybės slapta leisti įkurti CŽA kalėjimus arba padidinti paramą esamiems kalėjimams, CŽA užsienio vyriausybės pareigūnams sumokėjo milijonus dolerių grynaisiais“ ir kad „CŽA būstinė skatino CŽA stotis kurti

siūlomos finansinės pagalbos „norų sąrašus“ ir „užsimoti plačiau“ tame kontekste (žr. šio sprendimo 89 punktą).

(ii) *Pagalba įsigyjant ir pritaikant patalpas CŽA veiklai (Projektas Nr. 1 ir Projektas Nr. 2)*

558. Nėra ginčijama ir NSGK išvadose bei baudžiamajame tyrime buvo patvirtinta, kad Projektas Nr. 1 ir Projektas Nr. 2 buvo įgyvendinti bendradarbiaujant su CŽA. Taip pat nebuvo ginčijama, kad pagal šį bendradarbiavimą VSD CŽA prašymu pritaikė Projekto Nr. 1 patalpas, padėjo CŽA įsigyti ir pritaikyti bei rekonstruoti patalpas CŽA reikmėms Projekto Nr. 2 patalpas (žr. šio sprendimo 174 ir 199 punktus). Bendradarbiavimas prasidėjo 2002 m. nuo Projekto Nr. 1 pritaikymo. Vėliau, 2003 m., keli VSD pareigūnai buvo paskirti padėti CŽA rasti tinkamą vietą Projektui Nr. 2 ir pirkti žemę bei pastatus Antaviliuose. Abu projektai buvo visiškai finansuojami CŽA. Nuo 2005 m. pradžios, kai, pasak liudytojo S, Projektas Nr. 2 buvo „įkurtas“, VSD pareigūnai užtikrino patalpų saugumą ir priežiūrą (žr. šio sprendimo 333–338 ir 341 punktus).

(b) *Pagalba užmaskuojant CŽA perdavimo orlaivių maršrutus per Lietuvą, naudojant vadinamąjį „fiktyvų“ skrydžių planavimą*

559. Sprendime *Al Nashiri prieš Lenkiją* ir *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją* faktas, kad vietinės valdžios institucijos bendradarbiavo su CŽA užmaskuodamos faktinius perdavimo orlaivių maršrutus ir patvirtindamos neišsamius ar klaidingus skrydžių planus, kad pridengtų CŽA veiklą šalyje, Teismo yra laikomas svarbiu vertinant, ar valstybės institucijos žinojo apie AVS programą ir dalyvavo joje (žr. *Al Nashiri prieš Lenkiją*, §§ 419–422, minėta pirmiau; ir *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, §§ 421–424, minėta pirmiau). Teismas, vertindamas šios bylos faktines aplinkybes, laikysis šio požiūrio.

560. Jau nustatyta, kad trijų perdavimo orlaivių skrydžių – Nr. N787WH 2005 m. vasario 18 d., Nr. N787WH 2005 m. spalio 6 d. ir Nr. N733MA 2006 m. kovo 25 d. atveju CŽA naudojo fiktyvaus skrydžio planavimo metodiką – tyčinį perdavimo orlaivių skrydžio planų maskavimą, kurį taikė sutartis su CŽA sudariusios oro susisiekimo bendrovės (žr. šio sprendimo 507 punktą).

Kaip Teismas nustatė pirmiau minėtuose sprendimuose, fiktyvus skrydžių planavimas, t. y. tyčinės pastangos pridengti CŽA skrydžius į šalį, reikalavo aktyvaus priimančiosios šalies, per kurią skrido lėktuvai, bendradarbiavimo. Vietinės valdžios institucijos ne tik suteikė CŽA pervežimo orlaiviams skrydžio leidimus, bet ir nukreipdavo lėktuvus per šalies oro erdvę į nedeklaruotas paskirties vietas, pažeisdamos tarptautines aviacijos taisykles, ir išduodavo netikrus nusileidimų leidimus (ten pat).

561. Todėl faktas, kad Lietuvos aviacijos institucijos dalyvavo šiame procese, parodė, kad Lietuva sąmoningai prisidėjo prie CŽA plano užmaskuoti perdavimo lėktuvus.

(c) Speciali CŽA skrydžiams taikoma procedūra

562. Vyriausybė pripažino, kad dviem atvejais pristatant „ypatingą krovinį“ CŽA lėktuvai nebuvo tikrinti muitinės ir VSAT (žr. šio sprendimo 429 punktą). Šiuo tikslu VSD atitinkamoms institucijoms išsiuntė įslaptintus raštus. Tikslas buvo VSD ir CŽA partneriams suteikti neribotą prieigą prie orlaivių. Kaip parodė baudžiamojo tyrimo metu apklausti liudytojai, CŽA komandos buvo palydėtos į oro uosto zoną ir savo transporto priemonėmis važiavo prie orlaivio, o juos lydintys VSD pareigūnai liko savo transporto priemonėse per tam tikrą atstumą. Kaip minėta pirmiau, ši praktika priminė specialią Lenkijos valdžios institucijų procedūrą, susijusią su CŽA perdavimo lėktuvais, kurie nusileido Šimanuose 2002 m. gruodžio mėn. – 2003 m. rugsėjo mėn. (žr. šio sprendimo 508 punktą, su nuorodomis į *Al Nashiri prieš Lenkiją* ir *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*).

(d) Aplinkybės, kurios įprastai susijusios su AVS pervežimais ir jų priėmimu CŽA „juodojoje vietoje“

563. Teismas mano, kad, kaip tai buvo daroma byloje *Al Nashiri prieš Lenkiją* ir byloje *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, į aplinkybes ir sąlygas, kuriomis CŽA reguliariai perveždavo AVS iš perdavimo lėktuvų į CŽA priimančiosios šalies „juodąsias vietas“, turėtų būti atsižvelgta valstybės institucijų tariamo žinojimo ir bendrininkavimo AVS programoje kontekste (žr. *Al Nashiri prieš Lenkiją*, § 437, minėta pirmiau; ir *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, § 439, minėta pirmiau).

Remiantis Teismo išvadomis minėtose bylose ir CŽA medžiaga, apibūdinančia įprastą sulaikytųjų pervežimo tarp „juodųjų vietų“ tvarką (žr. šio sprendimo 47–48 punktus), pervežamo AVS rankos ir kojos būdavo „saugiai surakinamos“, jam užrišamos akys, uždedamos ausinės ir gobtuvas, kad jis nieko nematytų ir negirdėtų, ir atvykus į paskirties punktą jis būdavo pervežamas į „juodąją vietą“ tomis pačiomis sąlygomis.

564. Teismo manymu, neišvengiamai, kad kaliniai iš lėktuvų į CŽA kalėjimus galėjo būti vežami be mažiausios priimančiosios šalies institucijų pagalbos, kalbant vien tik apie teritorijos šalia besileidžiančių lėktuvų ir aplink juos apsaugą ir slapto bei saugaus keleivių perkėlimo sąlygas. Už saugumo organizavimą atsakingi Lietuvos darbuotojai, ypač susiję su skrydžių priėmimu ir pervežimu žeme, neišvengiamai turėjo matyti bent kai kuriuos sulaikytųjų perkėlimo į „violetinį“ kalėjimą aspektus, pvz., surakintų keleivių užrištomis akimis laipinimą į lėktuvus ar iš jų (žr. taip pat *Al Nashiri prieš Lenkiją*, §§ 330 ir 437, minėta pirmiau; ir *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, §§ 322 ir 439, minėta pirmiau).

Todėl Teismas daro išvadą, kad Lietuvos institucijos, kurios priėmė CŽA darbuotojus oro uoste, negalėjo nežinoti, kad jų į Lietuvą atvežti asmenys yra CŽA kaliniai.

(e) Visuomenės žinojimas apie elgesį su paimtais į nelaisvę įtariamaisiais terorizmu JAV nelaisvėje 2002–2005 m.

565. Teismas taip pat pabrėžia įvairios medžiagos apie netinkamą elgesį su JAV institucijų paimtais į nelaisvę ir sulaikytais įtariamais terorizmu asmenimis „kare su terorizmu“, kuri buvo viešai prieinama nagrinėjamu metu, svarbą (žr. *El Masri*, § 160, minėta pirmiau; *Al Nashiri prieš Lenkiją*, § 439, minėta pirmiau; *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, § 441, minėta pirmiau; ir *Nasr ir Ghali*, § 234, minėta pirmiau).

566. Prieš analizuodamas šią medžiagą, Teismas pasirems Prezidento Bush 2002 m. vasario 7 d. memorandumu, kuriame teigiama, kad sulaikytieji Al-Qaida ar Talibano nariai pagal Ženevos konvencijas nėra laikomi karo belaisviais ir Ženevos konvencijų bendras 3 straipsnis jiems nėra taikomas (žr. šio sprendimo 226–231 punktus). Baltųjų rūmų sekretorius paskelbė šį sprendimą spaudos konferencijoje tą pačią dieną. Tai buvo plačiai komentuojama JAV ir tarptautinėse žiniasklaidos priemonėse. Tačiau į šį sprendimą taip pat įtraukta sąlyga, kad net jei sulaikytieji „teisiškai neturi teisės“, kad su jais būtų elgiamasi humaniškai, su jais bus taip elgiamasi, taip pat buvo teigiama, kad bus gerbiami Ženevos konvencijų principai „tiek, kiek tai yra tinkama ir atitinka karinę būtinybę“ (žr. šio sprendimo 29–30 punktus pirmiau). Taigi jau šioje ankstyvojoje „karo su terorizmu“ stadijoje buvo gerai žinoma, kad „karinė būtinybė“ buvo kriterijus, siekiant nustatyti, kaip turi būti elgiamasi su paimtais į nelaisvę įtariamais terorizmu asmenimis.

567. Be to, Teismas pažymi, kad nuo 2002 m. sausio mėn., kai Jungtinių Tautų vyriausiasis žmogaus teisių komisaras padarė pareiškimą dėl Gvantanamo kalinamų Talibano ir *Al-Qaida* narių, viešai buvo išreikštas didelis susirūpinimas dėl elgesio su sulaikytaisiais, visų pirma dėl „streso ir prievartos“ tardymo metodų taikymo ir savavališko bei *incommunicado* kalinimo. Nuo 2002 m. sausio mėn. tarptautinės vyriausybės ir nevyriausybės organizacijos reguliariai skelbė ataskaitas ir pareiškimus, kuriuose buvo atskleidžiama, kad JAV įvairiose vietose esančiuose kalėjimuose, pavyzdžiui, Gvantanamo ir JAV Bagramo karinėje bazėje Afganistane, su terorizmu įtariamais sulaikytais asmenimis netinkamai elgiamasi ir smurtaujama. Pirmiau apibendrinta ir AI / TTK *amicus curiae* apžvalgoje minima medžiaga apima tik kai kuriuos šaltinius, atrinktus iš didelio kiekio viešai prieinamos to laikotarpio informacijos (žr. šio sprendimo 234–250 ir 465–471 punktus).

Be to, 2003 m. birželio 26 d. PACE priimtoje rezoliucijoje, apie kurią Lietuva, viena iš Europos Tarybos valstybių narių, turėjo žinoti, nurodoma, kad Europos Tarybos Parlamentinė Asamblėja yra „labai susirūpinusi dėl

kalinimo sąlygų“, kuriomis JAV institucijų kalėjimuose laikomi į nelaisvę paimti „neteisėti kombatantai“ (žr. šio sprendimo 238 punktą).

568. Aptariamam metu netinkamas elgesys, griežtų tardymo metodų taikymas ir sulaikytų *Al-Qaida* ir Talibano narių savavališkas kalinimas JAV kalėjimuose, taip pat tardymams skirtų „JAV centrų užsienyje“ egzistavimas buvo dažnai aprašomi tarptautinėje spaudoje nuo 2002 m. pradžios (žr. šio sprendimo 251–255 punktus). Po 2005 m. lapkričio 2 d. *The Washington Post* pranešimo, kuriame buvo atskleistas „Rytų Europos šalių“ bendrininkavimas CŽA AVS programoje ir kuris pagreitino kalėjimų Europoje uždarymą, taip pat *ABC News* atskleistos informacijos ir 2005 m. „Human Rights Watch“ pareiškimo, įvardijančio Lenkiją ir Rumuniją kaip CŽA bendrininkes, negali būti jokių abejonių dėl to, kokią veiklą CŽA vykdė atitinkamose šalyse (žr. šio sprendimo 248–249 ir 256–257 punktus). Tuo metu „violetinis“ kalėjimas Lietuvoje vis dar veikė.

CŽA perdavimo, savavališko kalinimo ir tardymo metodai, kurie buvo taikomi paimtiems į nelaisvę įtariamiesiems terorizmu asmenims jos kalėjime, taip pat buvo aprašomi ir aptariami Lietuvos žiniasklaidoje. Tarp 2004 m. birželio mėn. ir 2005 m. lapkričio mėn. Lietuvos spaudoje buvo paskelbta nemažai straipsnių apie slaptus perdavimus, netinkamą elgesį su kaliniais ir netinkamas sąlygas, kuriomis kaliniai buvo laikomi ir tardomi (žr. šio sprendimo 263 punktą).

(f) Neformalus transatlantinis susitikimas

569. Kaip ir byloje *Al Nashiri prieš Lenkiją* (minėta pirmiau, § 434) ir *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją* (minėta pirmiau, § 436), Teismas mano, kad neoficialus transatlantinis Europos Sąjungos ir Šiaurės Atlanto sutarties organizacijos užsienio reikalų ministrų ir tuometinės JAV valstybės sekretorės p. Condoleezza Rice susitikimas, įvykęs 2005 m. gruodžio 7 d., yra vienas iš elementų, svarbių vertinant, kad valstybė atsakovė žinojo apie CŽA perdavimo ir slauto kalinimo operacijas 2003–2005 m.

570. Savo liudijime byloje *Al Nashiri prieš Lenkiją* ir *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją* p. Fava pareiškė, kad susitikimas buvo sušauktas atsižvelgiant į naujausius tarptautinius žiniasklaidos pranešimus, įskaitant informaciją, kurią atskleidė *The Washington Post* ir *ABC News* atitinkamai 2005 m. lapkričio 2 d. ir 2005 m. gruodžio 5 d., įvardydami Europos šalis, kurios savo teritorijose tariamai turėjo CŽA „juodąsias vietas“ (žr. *Al Nashiri prieš Lenkiją*, §§ 306 ir 434, minėta pirmiau; ir *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, §§ 300 ir 436, minėta pirmiau). Jis taip pat apibūdino šio posėdžio „informacinės pažymos“ turinį – dokumento, kurį TDIP gavo iš patikimo konfidencialaus šaltinio Europos Sąjungos biuruose. Jis pareiškė, kad iš p. Rice pareiškimo „mes visi žinome apie šiuos metodus“, padaryto CŽA operacijų ir įtariamų teroristų tardymų kontekste, kurie buvo aprašyti informacinėje pažymoje, pasirodė, kad JAV bandė pasidalyti „kaltinimų svoriu“ (ten pat, žr. taip pat šio sprendimo 359 punktą).

Kaip nurodė pareiškėjas (žr. šio sprendimo 460 punktą), Lietuva, ES ir NATO narė, turėjo dalyvauti šiame susitikime ir žinoti aptariamus klausimus. Tuo metu CŽA kalėjimas Lietuvoje vis dar veikė.

6. *Teismo išvada dėl Lietuvos institucijų žinojimo ir bendrininkavimo CŽA AVS programoje*

571. Teismas atkreipia dėmesį į tai, kad žinios apie CŽA perdavimo ir slapto kalinimo operacijas bei smurtavimą, kuris buvo taikomas aukštos vertės sulaikytiesiems CŽA kalėjimuose, mastą, sklido nuo 2002 m. iki šių dienų. Nemažai įrodymų, pateiktų Teismui, atsirado praėjus keleriems metams po skundžiamų įvykių (žr. šio sprendimo 22–24, 34–56, 287–294 ir 296–303 punktus; taip pat žr. *Al Nashiri prieš Lenkiją*, § 44, minėta pirmiau; ir *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, § 442, minėta pirmiau).

Lietuvos tariamas žinojimas ir bendrininkavimas AVS programoje turi būti vertinami atsižvelgiant į detales, kurias jos institucijos žinojo ar privalėjo žinoti apytiksliai ar būtent atitinkamu laikotarpiu, nuo 2005 m. vasario 17 d. iki 2006 m. kovo 25 d. Tačiau Teismas, kaip tai darė ir nustatydamas pareiškėjo slapto kalinimo Lietuvoje faktus, taip pat remsis naujausiais įrodymais, tokiais kaip, pavyzdžiui, 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaita ir Teismo gautais ekspertų įrodymais, kurie susieja, paaiškina ar atskleidžia praeityje įvykusius faktus (žr. *Al Nashiri prieš Lenkiją*, § 440, minėta pirmiau ir *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, § 442, minėta pirmiau).

572. Atlikdamas vertinimą Teismas nagrinėjo visus turimus įrodymus ir įvairias su jais susijusias minėtas aplinkybes. Atsižvelgdamas į visus šiuos aspektus, Teismas mano, kad Lietuvos institucijos žinojo, jog Lietuvos teritorijoje veikia CŽA sulaikymo vieta, kurios tikslas buvo slapta kalinti ir tardyti terorizmu įtariamus asmenis, JAV institucijų paimtus į nelaisvę per „karą su terorizmu“.

Ši išvada paremta pirmiau išsamiai aprašyta medžiaga, visų pirma įrodymais, gautais iš 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitos ir daugiausia ekspertų pateiktais įrodymais.

Ataskaitos ištraukos, susijusios su pritarimu planui įrengti didesnę sulaikymo vietą, pavadintą „violetiniu“ kalėjimu, priimančiojoje šalyje, nepalieka jokių abejonių, kad Lietuvos aukšto rango pareigūnai pritarė CŽA kalėjimo savo teritorijoje buvimui. Taip pat negali kilti abejonių, kad jie „bendradarbiavo ir teikė paramą“ „kalinimo programai“ ir atsidėkojant jiems buvo pasiūlytas ir priimtas finansinis atlygis, kurio suma siekė cenzūruotą kažkiek milijonų JAV dolerių sumą (žr. šio sprendimo 554–557 punktus).

573. Be to, ekspertai, kurie atlikdami tyrimus gavo informaciją iš įvairių šaltinių, įskaitant konfidencialius, vienbalsiai ir kategoriškai pareiškė, kad Lietuva ne tik turėjo žinoti, bet ir iš tikrųjų žinojo apie CŽA veiklos šalyje pobūdį ir tikslus.

Senatorius Marty nurodė, kad, kadangi operacija buvo vykdoma vadovaujantis „būtina žinoti“ slaptumo principu, žinojo tik tie keli žmonės,

kuriems buvo absoliučiai būtina žinoti. Kaip ir kitose šalyse, Lietuvos valstybėje buvo aukščiausio lygio žmonių, kurie turėjo tam tikrų žinių apie tai, kas vyksta, bet net tie, kurie turėjo tokių žinių, nebūtinai žinojo visas detales. Tačiau kažkas leido CŽA laisvai judėti ir turėti prieigą prie patalpų, kuriose jiems buvo leista be jokios kontrolės daryti tai, ką norėjo. Jis apibūdino nacionalinių institucijų elgesį kaip neaktyvų bendradarbiavimą; nacionalinės institucijos nedalyvavo CŽA tardymuose (žr. šio sprendimo 382 punktą).

P. J. G. S. liudijo, kad Lietuvos institucijos žinojo apie sulaikymo vietos egzistavimą ir aukščiausiais savo valdžios lygiais patvirtino jos buvimą savo teritorijoje. Jo nuomone, jie, žinoma, turėjo žinoti tikslą, kuriam šis objektas buvo skirtas, nes jo pobūdis ir paskirtis buvo dalis sisteminės praktikos, kurią CŽA jau buvo įgyvendinusi daugelyje kitų šalių, ir apie tai buvo plačiai skelbiama iki to laiko, kai kalėjimas pradėjo veikti Lietuvoje. Lietuvos institucijų sektorių žinojimo laipsnis buvo skirtingas. Operatyviniu lygmeniu duomenys buvo žinomi labai nedideliame patikimų kolegų, pirmiausia slaptosiose tarnybose, skaičiui. Jis pridūrė nežinąs nė vieno CŽA kalėjimo, kuris egzistuotų kokioje nors pasaulio vietoje be aiškaus priimančiųjų institucijų žinojimo ir pritarimo (žr. šio sprendimo 387 punktą).

P. Black teigė, kad iš 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitos buvo aišku, jog Lietuvos pareigūnai žinojo apie savo teritorijoje veikiančią CŽA programą. Jis pridūrė, kad, kiek galėtų pasakyti atsižvelgdamas į savo sukauptas žinias apie CŽA AVS programą ir atidžiai perskaitęs 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitą, kai kurie priimančiosios šalies pareigūnai visada žinojo, kad patalpose laikomi kaliniai. Tai nereiškė, kad žinojo kiekvienas priimančiosios šalies pareigūnas, bet Lietuvos atveju buvo akivaizdu, kad bent jau kai kurie žinojo, kad kaliniai laikomi jų teritorijoje, ir jie žinojo, kad gavo pinigų už pagalbą (žr. šio sprendimo 392–393 punktus).

574. Teismas kaip ir ankstesnėse panašiose bylose nemano, kad Lietuvos institucijos būtinai žinojo, kas tiksliai vyksta CŽA kalėjimuose Lietuvoje, ar matė, kaip su CŽA kaliniais elgiamasi ar kaip jie tardomi. Kaip ir kitose šalyse, kuriose veikė slapti kalėjimai, kalėjimų veikla buvo visiškai CŽA rankose, o tardymai buvo išimtinai CŽA atsakomybė (žr. šio sprendimo 272 punktą; taip pat žr. *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, § 443, minėta pirmiau).

575. Tačiau, Teismo nuomone, net jei Lietuvos valdžios institucijos neturėjo arba negalėjo turėti išsamių žinių apie AVS programą, faktai, kurie buvo gauti per jų kontaktus ar bendradarbiaujant su CŽA partneriais, vertinami kartu su išsamia ir plačiai prieinama informacija apie kankinimą, netinkamą elgesį, piktnaudžiavimą ir žiaurius tardymo metodus, kurie buvo taikomi įtariamiesiems terorizmu asmenims, laikomiems JAV kalėjimuose, kuri 2002–2005 m. plito viešojoje erdvėje, įskaitant Lietuvos spaudą (žr. šio sprendimo 565–568 punktus), leido joms susidaryti pakankamai tikslų

vaizdą, kokia buvo CŽA veikla ir, konkrečiau, kaip CŽA galėjo elgtis su savo kaliniais Lietuvoje.

Šiuo atžvilgiu Teismas dar kartą primena, kad bylose *Al Nashiri prieš Lenkiją* ir *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją* jis nustatė, jog jau 2002–2003 m. viešieji šaltiniai pranešė apie praktiką, kurią JAV institucijos naudojo ar kurią toleravo ir kuri akivaizdžiai prieštaravo Konvencijos principams. Dar daugiau, 2005–2006 m. valdžios institucijos turėjo rimtą priežastį manyti, kad galėjo kilti rimta rizika, jog su asmeniu, įkalintu pagal CŽA perdavimo ir slapto kalinimo programą jų teritorijoje, bus elgiamasi nesilaikant tų principų.

Be to, jis pažymi, kad – kaip ir Lenkijos atveju – neįsivaizduojama, jog perdavimo orlaivis galėjo kirsti šalies oro erdvę, nusileisti jos oro uostuose ir išvykti iš jų arba kad CŽA galėjo įsikurti nacionalinių institucijų siūlomose patalpose ir ten pervežti kalinius, o valstybės institucijos apie tai nežinojo arba nebuvo įtrauktos į pasirengimą vykdyti AVS programą jų teritorijoje ar jos vykdymą. Taip pat negali būti manoma, kad tokio pobūdžio ir masto veikla, galimai gyvybiškai svarbi šalies kariniams ir politiniams interesams, galėjo būti vykdoma Lietuvos teritorijoje be Lietuvos valdžios institucijų žinios ir be tam tikro lygio valstybės reikiamo pritarimo bei pagalbos (žr. *Al Nashiri prieš Lenkiją*, §§ 441–442, minėta pirmiau ir *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, §§ 443–444, minėta pirmiau).

576. Todėl Teismas mano, kad be pagrįstos abejonės nustatyta, jog:

a) Lietuvos institucijos žinojo apie CŽA veiklos savo teritorijoje pobūdį ir paskirtį atitinkamu metu;

b) Lietuvos institucijos, pritardamos CŽA „violetinio“ kalėjimo buvimui, leidusios CŽA naudotis savo oro erdve bei oro uostais ir užmaskuoti perdavimo orlaivių judėjimą, teikdamos logistiką ir paslaugas, saugodamos CŽA patalpas ir CŽA komandas su kaliniais transportavimo šalies viduje metu, bendradarbiavo rengiant ir vykdant savo teritorijoje CŽA perdavimo, slapto kalinimo ir tardymo operacijas; ir

c) turint galvoje, kad Lietuvos institucijos žinojo apie CŽA veiklos jų teritorijoje pobūdį ir tikslus ir dalyvavo vykdant tą programą, jos žinojo, kad, leisdamos CŽA kalinti įtariamus terorizmu asmenis, įskaitant pareiškėją, savo teritorijoje, jos pasmerkė juos didelei Konvencijai prieštaraujančio elgesio rizikai.

III. LIETUVOS JURISDIKCIJA IR ATSAKOMYBĖ PAGAL KONVENCIJĄ IR PAREIŠKĖJO AUKOS STATUSAS

A. Šalių teiginiai

577. Šalių teiginiai dėl Vyriausybės prieštaravimų, kad Lietuva pagal Konvencijos 1 straipsnį neturėjo jurisdikcijos ir kad dėl to ji negalėjo būti

atsakinga pagal Konvenciją, ir teiginiai dėl pareiškėjo aukos statuso išdėstyti pirmiau (žr. šio sprendimo 398–409 punktus).

B. Teismo vertinimas

578. Teismas atkreipia dėmesį į tai, kad pareiškėjo skundai susiję ir su įvykiais Lietuvos teritorijoje, ir su jo išvežimo iš Lietuvos į kitas vietas, kuriose jis buvo slapta kalinamas, pasekmėmis (žr. šio sprendimo 110–160 punktus).

Šiuo atžvilgiu Teismas pakartos atitinkamus taikomus principus.

1. Dėl jurisdikcijos

579. Iš Konvencijos 1 straipsnio matyti, kad Susitariančiosios Šalys turi atsakyti už bet kokius Konvencijos saugomų teisių ir laisvių pažeidimus, padarytus prieš asmenis, esančius jos „jurisdikcijoje“.

Jurisdikcijos turėjimas yra būtina sąlyga, kad Susitariančioji Šalis galėtų būti atsakinga už jai priskirtinus veiksmus ar neveikimą, dėl kurių kyla įtarimas, kad pažeistos Konvencijoje nustatytos teisės ir laisvės.

Šiuo klausimu Teismas nurodo savo bylas, kurių pagrindu „jurisdikcijos“ sąvoka pagal Konvencijos 1 straipsnį turi būti laikoma atitinkančia sąvokos reikšmę viešojoje tarptautinėje teisėje (žr. *Gentilhomme, Schaff-Benhadji ir Zerouki prieš Prancūziją*, Nr. 48205/99 ir 2 kitos, § 20, 2002 m. gegužės 14 d.; *Banković ir kiti prieš Belgiją ir kitas* (nut.) [DK], Nr. 52207/99, §§ 59–61, ECHR 2001-XII; *Assanidze prieš Gruziją* [DK], Nr. 71503/01, § 137, ECHR 2004-II, ir *Ilaşcu ir kiti*, minėta pirmiau, §§ 311–312).

Tarptautinės viešosios teisės požiūriu, žodžiai „jų jurisdikcijoje“, nurodyti Konvencijos 1 straipsnyje, turi būti suprantami taip, kad valstybės jurisdikcija pirmiausia yra teritorinė, bet taip pat manoma, kad jurisdikcija taikoma įprastai visoje valstybės teritorijoje (žr. *Ilaşcu ir kiti*, minėta pirmiau, § 312, su papildomomis nuorodomis į Teismo bylų praktiką; ir *Sargsyan prieš Azerbaidžaną* [DK], Nr. 40167/06, § 149–150, ECHR 2015).

580. Taip pat reikia pakartoti, kad pagal Konvenciją vienintelė svarbi aplinkybė yra valstybės tarptautinė atsakomybė, neatsižvelgiant į tai, kuriai nacionalinei institucijai priskirtinas Konvencijos pažeidimas vidaus sistemoje (žr. *Assanidze*, minėta pirmiau, § 146, su papildomomis nuorodomis į Teismo bylų praktiką).

2. Dėl valstybės atsakomybės už užsienio pareigūnų elgesį su pareiškėju ir jo kalinimą valstybės teritorijoje

581. Pagal įprastą Teismo praktiką valstybė atsakovė turi būti laikoma atsakinga pagal Konvenciją už tarptautinės teisės pažeidimus, kuriuos užsienio valstybės pareigūnai padarė jos teritorijoje jos valdžios institucijoms neprieštaraujant ar sutinkant (žr. *Ilaşcu ir kiti*, minėta pirmiau, § 318; *El-*

Masri, minėta pirmiau, § 206; *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 452; *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 449; ir *Nasr ir Ghali*, minėta pirmiau, § 241).

3. Dėl valstybės atsakomybės už pareiškėjo išvežimą iš jos teritorijos

582. Teismas ne kartą nurodė, kad Susitariančiosios Šalies sprendimas išsiųsti asmenį ir, *a fortiori*, pats asmens išsiuntimas gali kelti problemą pagal 3 straipsnį, jei yra rimtas pagrindas matyti, kad toks asmuo, jei būtų išsiųstas, patirtų riziką, kad su juo bus elgiamasi pažeidžiant tą nuostatą paskirties šalyje (žr. 1989 m. liepos 7 d. *Soering prieš Jungtinę Karalystę*, §§ 90–91 ir 113; A serija Nr. 161; *Saadi prieš Italiją* [DK], Nr. 37201/06, § 125, ECHR 2008; 2012 m. balandžio 10 d. *Babar Ahmad ir kiti prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 24027/07 ir 4 kitos, § 168; *El-Masri*, minėta pirmiau, §§ 212–214, su papildomomis nuorodomis; *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 454; *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 450; ir *Nasr ir Ghali*, minėta pirmiau, § 242).

Jeigu buvo nustatyta, kad siunčiančioji šalis žinojo arba atitinkamu laiku turėjo žinoti apie tai, jog asmuo, išsiunčiamas iš jos teritorijos, buvo „ypatingo perdavimo“ subjektas, t. y. „neteisėto asmenų perdavimo iš vienos jurisdikcijos ar valstybės kitai, turint tikslą asmenį kalinti ir tardyti už įprastinės teisinės sistemos ribų, kuomet yra kankinimo ar žiauraus, nežmoniško ar žeminančio elgesio su asmeniu rizika“, 3 straipsnio pažeidimo galimybė buvo itin didelė ir turėjo būti laikoma esmine jį pervežant (žr. *El-Masri*, minėta pirmiau, §§ 218–221; *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 454; *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 450; ir *Nasr and Ghali*, minėta pirmiau, § 243).

583. Be to, Susitariančioji Šalis pažeistų Konvencijos 5 straipsnį, jeigu pareiškėją perduotų ar sudarytų galimybę jį perduoti į valstybę, kurioje jam grėstų realus minėto straipsnio rimto pažeidimo pavojus (žr. *Othman (Abu Qatada) prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 8139/09, §§ 233 ir 285, ECHR 2012 m. (ištraukos); ir *El-Masri*, minėta pirmiau, § 239).

Tačiau toks pavojus būdingas, jeigu pareiškėjui taikomas „ypatingas perdavimas“, kuris reiškia kalinimą „už įprastinės teisinės sistemos ribų“ ir kuris „dėl tyčinio tinkamo proceso apėjimo pažeidžia teisės viršenybės principą ir vertybes, kurias saugo Konvencija“ (žr. *El-Masri*, ten pat; *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 455; *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 451; ir *Nasr ir Ghali*, minėta pirmiau, § 244).

584. Nors priimančiosios valstybės atsakomybės nustatymas neišvengiamai reiškia sąlygų paskirties šalyje įvertinimą pagal Konvencijoje nustatytus standartus, klausimas dėl paskirties šalies atsakomybės nustatymo pagal bendrąją tarptautinę teisę, Konvenciją ar kitaip nekyla.

Jeigu pagal Konvenciją kyla ar gali kilti atsakomybė, ši atsakomybė tenka priimančiajai Susitariančiajai Šaliai, kadangi būtent ji imasi priemonių, dėl kurių asmeniui kyla tiesioginių pasekmių dėl netinkamo elgesio ar kitų

tariamų Konvencijos pažeidimų (žr. *Soering*, minėta pirmiau, §§ 99 ir 113; *Mamatkulov ir Askarov prieš Turkiją* [DK], Nr. 46827/99 ir 46951/99, minėta pirmiau, §§ 67 ir 90, ECHR 2005 I, su papildomomis nuorodomis; *Othman (Abu Qatada)*, minėta pirmiau, § 258; ir *El Masri*, minėta pirmiau, §§ 212 ir 239).

585. Spręsdamas, ar egzistavo pakankamas pagrindas manyti, kad buvo rizika, jog bus pažeista Konvencija, Teismas vertins šį klausimą atsižvelgdamas į visą jam pateiktą medžiagą arba, jei bus būtina, į medžiagą, gautą *proprio motu*. Teismas privalo išanalizuoti numanomas pareiškėjo išsiuntimo į paskirties šalį pasekmes, atsižvelgdamas į bendrą tos šalies situaciją ir jo asmenines aplinkybes.

Tariamoms rizikos buvimas visų pirma privalo būti įvertintas atsižvelgiant į tuos faktus, kurie Susitariančiajai Šaliai buvo žinomi ar turėjo būti žinomi išsiuntimo momentu. Tačiau kai perdavimas jau įvyko Teismo nagrinėjimo metu, Teismui nėra užkirstas kelias atsižvelgti į informaciją, kuri paaiškėjo vėliau (žr. *Al-Saadoon ir Mufdhi prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 61498/08, § 125, ECHR 2010; *El Masri*, minėta pirmiau, §§ 213–214, su papildomomis nuorodomis; *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 458; *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 455; ir *Nasr ir Ghali*, minėta pirmiau, § 246).

4. *Išvada dėl Lietuvos Vyriausybės prieštaravimo, kad Lietuva neturi jurisdikcijos ir jai nekyla atsakomybė pagal Konvenciją, ir dėl pareiškėjo aukos statuso*

586. Atlikęs išsamią įrodymų šioje byloje analizę, Teismas aiškiai ir pagal reikalaujamą įrodinėjimo standartą nustatė, kad Lietuvos valdžios institucijos priėmė CŽA „violetinį“ kalėjimą nuo 2005 m. vasario 17 d. ar 18 d. iki 2006 m. kovo 25 d.; kad tuo laikotarpiu pareiškėjas buvo slaptai ten kalintas; kad Lietuvos valdžios institucijos žinojo apie CŽA veiklos pobūdį ir tikslus savo šalyje ir bendradarbiavo vykdant AVS programą; ir kad Lietuvos valdžios institucijos žinojo, kad, leisdamos CŽA kalinti įtariamus teroristus, įskaitant ir pareiškėją, savo teritorijoje, jos sudarė sąlygas kilti rizikai, kad su tais asmenimis bus elgiamasi pažeidžiant Konvenciją (žr. šio sprendimo 576 punktą).

Minėtų išvadų pakanka, kad Teismas galėtų daryti išvadą, jog klausimai, dėl kurių skundžiamasi šioje byloje, priklauso Lietuvos „jurisdikcijai“, kaip tai apibrėžta Konvencijos 1 straipsnyje, ir gali užtraukti valstybės atsakovės atsakomybę pagal Konvenciją, ir pareiškėjas gali būti laikomas „auka“ pagal Konvencijos 34 straipsnį.

Todėl Vyriausybės prieštaravimai dėl šių priežasčių turi būti atmesti.

587. Todėl Teismas atitinkamai nagrinės pareiškėjo skundus ir tai, kiek skundžiami įvykiai yra priskirtini Lietuvos valstybei, atsižvelgdamas į pirmiau minėtus valstybės atsakomybės pagal Konvenciją, kylančios iš

Teismo praktikos (taip pat žr. *Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 459; ir *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 456), principus.

IV. TARIAMAS KONVENCIJOS 3 STRAIPSNIO PAŽEIDIMAS

588. Pareiškėjo skundai dėl Konvencijos 3 straipsnio yra susiję ir su materialiais, ir su procesiniais šios nuostatos aspektais.

(1) Dėl netinkamo elgesio su pareiškėju ir jo kalinimo Lietuvoje jis skundėsi, kad Lietuvos institucijos sąmoningai ir tyčia leido CŽA laikyti jį slaptame CŽA kalėjime ilgiau nei metus. Lietuvai buvo žinoma apie jos teritorijoje vykdomą CŽA kalinių perdavimo programą ir realiai egzistuojančią bei neišvengimą kankinimo riziką, kurią galėjo patirti aukštos vertės sulaikytieji pagal programą. Lietuva noriai sutiko įkurti slaptą kalėjimą ir užtikrinti, kad CŽA juo netrukdomai naudotųsi.

(2) Be to, pareiškėjas teigė, kad Lietuva, leisdama CŽA perkelti jį iš savo teritorijos į kitas CŽA „juodąsias vietas“, pasmerkė jį tolesniam kankinimui ir netinkamam elgesiui su juo. Lietuvos institucijos žinojo arba turėjo žinoti apie egzistuojančią riziką ir apie tai, kad jam ir toliau bus taikomas tas pats kalinimo režimas.

(3) Taip pat pareiškėjas skundėsi pagal 3 straipsnį atskirai ir kartu su Konvencijos 13 straipsniu, kad Lietuvos institucijos pažeidė procesines pareigas pagal 3 straipsnį ir kad jis neturėjo teisės į teisinės gynybos priemonę pagal 13 straipsnį, nes Lietuvos institucijos neatliko veiksmingo tyrimo dėl jo skundų dėl kankinimo, netinkamo elgesio ir slapto kalinimo CŽA kalėjime Lietuvos teritorijoje, taip pat jis skundėsi dėl to, kad buvo neteisėtai perkeltas į kitas vietas, kuriose jis ir toliau buvo kankinamas ir su juo buvo netinkamai elgiamasi.

589. Konvencijos 3 straipsnyje teigiama:

„Niekas negali būti kankinamas, patirti nežmonišką ar žeminantį jo orumą elgesį arba būti taip baudžiamas.“

590. Teismas visų pirma išnagrinės pareiškėjo skundą pagal 3 straipsnio procesinį aspektą dėl veiksmingo ir išsamaus baudžiamojo tyrimo dėl tariamo netinkamo elgesio su juo CŽA kalėjime Lietuvos teritorijoje nebuvimo (žr. *El-Masri*, minėta pirmiau, § 181; *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 462; ir *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 459).

A. 3 straipsnio procesinis aspektas

1. Šalių teiginiai

(a) Vyriausybė

591. Žodiniuose ir rašytiniuose pareiškimuose Vyriausybė teikė, kad 2010–2011 m. atliktas ikiteisminis tyrimas buvo greitas, nepriklausomas,

išsamus ir skaidrus, kaip to reikalauja 3 straipsnio nuostatos. Taip pat pabrėžta, kad tyrimas buvo atnaujintas 2015 m. sausio 22 d., iš karto po 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitos, atskleidžiančios naujus įrodymus dėl CŽA perdavimo operacijų, paviešinimo.

592. Dėl 2010–2011 m. vykusio proceso Vyriausybė laikėsi pozicijos, kad nors prokuratūra nebuvo įpareigota laikytis NSGK rekomendacijos pradėti ikiteisminį tyrimą, Seimui priėmus atitinkamą nutarimą ikiteisminis tyrimas buvo pradėtas ir greitai atliktas. Nėra jokio pagrindo abejoti atlikto tyrimo nešališkumu, nes pagal Konstituciją prokuroras „yra nepriklausomas ir klauso tik įstatymo“.

Tyrimas buvo išsamus; jo apimtis neapsiribojo Seimo turima medžiaga ir atsakymais į užklausimus, gautais iš atitinkamų valstybės institucijų. Tyrimo metu apklausta daug papildomų liudytojų, įskaitant visus asmenis, kurie buvo susiję su tiriamomis aplinkybėmis arba galėjo apie jas žinoti, tokius kaip oro uosto darbuotojai, VSD pareigūnai, muitinės ir VSAT pareigūnai bei kiti esami ir buvę valstybės tarnautojai. Tačiau dėl to, kad tyrimo medžiagą sudarė klausimai, susiję su valstybės ar tarnybos paslaptimis ir išlaptinta informacija, Vyriausybė negalėjo atskleisti visų liudytojų tapatybės.

Šiuo atžvilgiu Vyriausybė taip pat paaiškino, kad glaustas prokuroro nutarimas nutraukti ikiteisminį tyrimą neatspindi tikslios tyrimo apimties ir turinio, nes didžioji dalis bylos medžiagos sudarė valstybės paslaptį. Dėl šios priežasties Vyriausybė negalėjo Teismui pateikti išsamesnio visų procesinių žingsnių atliekant ikiteisminį tyrimą aprašymo ar detalesnio atskleistų faktinių aplinkybių paaiškinimo. Vis dėlto dalis turimos medžiagos buvo išslaptinta ir pateikta Teismui siekiant įrodyti, kad prokuroras surinko visą reikiamą informaciją, ir paneigti anksčiau parlamentinio tyrimo metu iškeltą hipotezę.

593. Dėl aukos dalyvavimo tyrime šioje byloje nebuvo nustatyta jokio pagrindo suteikti pareiškėjui nukentėjusiojo statusą procese, nes nebuvo nustatytas netgi menkiausias ryšys tarp pareiškėjo ir nagrinėjamų aplinkybių. Vyriausybė pažymėjo, kad pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 28 straipsnį asmuo pripažįstamas nukentėjusiuoju prokuroro nutarimu.

Kalbant apie 2010 m. rugsėjo 20 d. „Reprieve“ laišką, kuriame prašoma atlikti tyrimą paaiškėjus „naujiems ir patikimiems teiginiams, kad mūsų klientas p. Husayn buvo laikomas Lietuvoje kažkada tarp 2004 m. ir 2006 m.“, Vyriausybė pažymėjo, kad „Reprieve“ pateikė tik bendro pobūdžio viešai prieinamą informaciją, kuri jau buvo žinoma Seimui ir prokurorui. Be to, „Reprieve“ nepateikė prašymo suteikti pareiškėjui nukentėjusiojo statusą pagal Baudžiamojo proceso kodekso 28 straipsnį ir pareiškėjo įgaliojimo. „Reprieve“ prašyme buvo teigiama, kad „juos pasiekė naujausia informacija iš konfidencialaus ir itin patikimo neįslaptinto šaltinio, patvirtinanti, kad p. Husayn buvo laikomas slaptame CŽA kalėjime Lietuvoje“. Generalinė prokuratūra paprašė pateikti visą informaciją, kuri

leistų daryti išvadą, jog p. Husayn buvo įvežtas į Lietuvą ir išvežtas iš jos ir kad tariamai jis buvo Lietuvoje nuo 2004 m. pavasario iki 2006 m. rugsėjo mėn., taip pat nurodyti prašyme minimą „konfidencialų ir itin patikimą šaltinį“. Tačiau daugiau informacijos nebuvo pateikta ir joks šaltinis nebuvo nurodytas.

594. Apskritai tyrimas atitiko Konvencijos 3 straipsnio procesinio aspekto reikalavimus. Buvo imtasi visų veiksmų siekiant nustatyti visas aplinkybes ir, remiantis visa ikiteisminio tyrimo metu surinkta informacija, buvo nustatyta, kad nėra pagrįstos abejonės, jog į Lietuvą nebuvo įvežti ar joje kalinami jokie asmenys, įskaitant pareiškėją. Prokuratūra veikė aktyviai ir nepriklausomai, rinkdama kur kas išsamesnę informaciją nei NSGK, žiniasklaidos, nevyriausybinių organizacijų ir netgi tam tikra apimtimi tarptautinių delegacijų, kurios atliko savarankišką nustatytų aplinkybių tyrimą, turėta informacija. Be to, „valstybės paslapties“ sąvoka netrukdė prokurorams atlikti tinkamą tyrimą, nes ikiteisminio tyrimo metu jie turėjo prieigą prie visos įslaptintos informacijos ir turėjo galimybę sužinoti ne tik anksčiau minėtų Projektų Nr. 1 ir Nr. 2 pobūdį ir paskirtį, bet ir susipažinti su kita informacija, neprieinama kitiems asmenims. Prokurorams prieinama informacija buvo išsamesnė, daug tikslesnė ir patikimesnė nei viešai prieinama informacija, kuria rėmėsi pareiškėjas. Taip pat, Vyriausybės manymu, visuomenės kontrolė buvo užtikrina, nes dalis medžiagos bylos nagrinėjimo Teisme metu buvo išslaptinta.

595. Galiausiai, kiek tai susiję su procesu, kuris buvo atnaujintas 2015 m. sausio 22 d., Vyriausybė nurodė, kad visi veiksmai buvo atlikti neatidėliojant. Vis dėlto institucijos susidūrė su daugybe kliūčių, susijusių su kitomis valstybėmis, į kurias jos kreipėsi su teisinės pagalbos prašymais. Jos išsiuntė šešis prašymus. Lenkijos atsakymas buvo gautas po dešimties mėnesių. 2016 m. birželio mėn. dar nebuvo gauti atsakymai į prašymus, išsiųstus Rumunijai ir Afganistanui maždaug prieš metus. Marokas atmetė prašymą. JAV institucijos, į kurias buvo kreiptasi dukart, atsakė negalinti suteikti prašomos informacijos.

(b) Pareiškėjas

596. Pareiškėjas teigė, kad Lietuva neatliko tyrimo, kuris atitiktų jos pareigas pagal Konvencijos 3 straipsnį.

Jo teigimu, institucijos neatitiko nė vieno Konvencijoje numatyto greitumo, nepriklausomumo, kruopštumo, veiksmingumo ar skaidrumo standarto. Kiek tai susiję su greitumu, praėjo vienuolika metų nuo pareiškėjo įkalinimo Lietuvoje. Praėjo vienuolika metų po to, kai žiniasklaidos pranešimuose buvo atskleista informacija apie slaptą CŽA kalinimą Rytų Europos valstybėse, ir šešeri metai po to, kai ataskaitose konkrečiai buvo paminėta Lietuvos atsakomybė ir identifikuotas pareiškėjas. Kai 2009 m. su Lietuva susijusios specialios ataskaitos buvo paviešintos, prokuratūra laukė

pusę metų, kad inicijuotų tyrimą, ir pradėjo jį tik Seimo komiteto paraginta tai padaryti.

Praėjus ketveriems metams nuo šio tyrimo pabaigos, jis buvo tariamai atnaujintas, pranešant apie tai 2015 m. sausio mėn. Per šį ketverių metų tarpinį laikotarpį būta nuoseklių ir visapusiškų raginimų atnaujinti tyrimą, įskaitant pareiškėjo atstovų, nevyriausybinių organizacijų, tokių kaip AI, „Human Rights Watch“, „Redress“, Žmogaus teisių stebėjimo instituto, „Constitution Project“, Lietuvos Seimo komiteto vadovo, senatoriaus Dick Marty, Europos Parlamento, Žmogaus teisių tarybos specialiojo pranešėjo terorizmo klausimais, Jungtinių Tautų Komiteto prieš kankinimus ir kt. raginimus.

Prokuroras buvo įspėtas apie didėjančią įrodymų, kurie nebuvo įtraukti į pirminį tyrimą, skaičių, tačiau jų netyrė.

597. Atlikto tyrimo išsamumo ir veiksmingumo stoka buvo akivaizdi dėl įvairių priežasčių. Apie tai liudija ribota tyrimo apimtis. Tyrimas tokio pobūdžio bylose turi atsižvelgti į nusikaltimus ir atspindėti pažeidimų, kurie yra bylos esmė, prigimtį ir sunkumą; pavyzdžiui, šiuo atveju tai būtų kankinimas, netinkamas elgesys su žmonėmis ir priverstinis dingimas. Tačiau vieši teiginiai ir Teismui pateikta informacija parodė kur kas siauresnį požiūrį, apsiribojantį galimu „piktnaudžiavimu tarnyba“, o paskutiniu metu gal ir neteisėtu gabenimu. Viena iš mažiau sunkių nusikaltimų akcentavimo pasekmių buvo nutraukiant ikiteisminį tyrimą prokuroro pasiūlyta išvada, kad aptariamais nusikaltimams gali būti taikomas senaties terminas; ir pareiškėjo manymu, tai taip pat reikštų Konvencijoje numatytų įsipareigojimų pažeidimą. Išsamus tyrimas, pasak pareiškėjo, taip pat turėtų apimti visus potencialiai tiesiogiai ir netiesiogiai atsakingus asmenis. Šiuo atveju niekas nerodė jokio ketinimo arba pastangos atlikti tyrimą ir patraukti atsakomybėn visus ir visų lygių Lietuvos ir JAV agentus, kurie bendradarbiavo darant šį tarptautinį nusikaltimą. Akivaizdu tai, kad prokuratūra nesiėmė pagrindinių tyrimo veiksmų, kurių ji turėjo imtis prieš daugelį metų, ir tai, kad jos veiksmai buvo nepakankamai kruopštūs ir veiksmingi.

598. Iš baudžiamojoje byloje pateiktos informacijos matyti, pavyzdžiui, kad nebuvo dedamos pastangos apklausti pagrindinius viską mačiusius liudytojus, įskaitant vietos gyventojus, užsienio pareigūnus, agentus, sutarčių vykdytojus, psichologus, pilotų įgulos narius ar brokerius, tardytojus, keletas iš kurių jau yra viešai prisipažinę, kad dalyvavo perduodant ir kankinant Abu Zubaydah, ar liudytojus aukščiausiuose Lietuvos Vyriausybės lygiuose. Nebuvo jokio perdavimo skrydžių tyrimo, įskaitant vieną iš jų, kai į Lietuvą orlaivis atvyko iš Maroko atitinkamomis dienomis.

599. Galiausiai, pareiškėjo manymu, šiuo atveju buvo pažeisti Konvencijos skaidrumo reikalavimai ir esminis visuomenės kontrolės elementas. Prokuratūra nereagavo ir nepateikė pareiškėjui, kitiems nukentėjusiems asmenims ir visuomenei informacijos, atsisakė tinkamai

bendradarbiauti gavusi tarptautinius paklausimus. Visą procesą gaubė perteklinis ir nepagrįstai griežtas požiūris į valstybės paslaptį.

2010 m. tyrimas buvo nutrauktas tuo pagrindu, kad neliko jokių abejonių dėl sulaikytų asmenų, nors netgi iš dalies cenzūruota bylos įrodymų santrauka aiškiai nurodė, kad visi įrodymai patvirtina pareiškėjo teiginius byloje ir bylos nutraukimas negali būti pateisinamas. Nors buvo pateikti vieši pareiškimai apie tariamą tyrimo atnaujinimą, valstybė savo rašytiniuose pareiškimuose nepateikė jokios informacijos apie jo eigą, nepaisydama Teismo raginimo ir leidimo pateikti Teismui tyrimo medžiagos santrauką, išsaugant informacijos konfidencialumą.

600. Apibendrinant, Lietuva kategoriškai nesilaikė Konvencijoje nustatytų įsipareigojimų.

2. Bendri „Amnesty International“ (AI) ir Tarptautinės teisės komisijos (TTK) pareiškimai dėl „efektyvaus tyrimo“

601. AI / TTK, remdamosi Teismo praktika, pareiškė, kad pareiga tirti reiškia įpareigojimą veikti „su reikiamu ryžtu siekiant nustatyti ir patraukti atsakomybėn atsakingus asmenis“. Baudžiamasis procesas kritiškai svarbus užtikrinant veiksmingą teisinės gynybos priemonę sunkiems Konvencijos saugomų teisių pažeidimams. Jis vertinamas kaip pagrindinė priemonė, kuria naudojantis galėjo būti įgyvendinta aukų teisė į tiesą, įskaitant pažeidėjų tapatybės nustatymą. Nors nebuvo jokios teisės, garantuojančios konkretaus asmens baudžiamąjį persekiojimą ar nuteisimą, prokuratūra turėjo tais atvejais, kai turimi faktai leido tai daryti, imtis visų būtinų veiksmų siekdama patraukti atsakomybėn visus asmenis, kurie galėjo prisidėti prie rimtų žmogaus teisių pažeidimų.

602. Kalbant apie valstybės įsitraukimą arba bendrininkavimą darant sistemiškus žmogaus teisių pažeidimus, tokius, kokie buvo daromi pagal CŽA slapto kalinimo ir perdavimo programą, laiku neatliktas efektyvus tyrimas ar baudžiamasis persekiojimas atitinkamais atvejais pažeistų Konvencijos teises, įskaitant teises pagal 3 ir 5 straipsnius, ir gerokai pakenktų visuomenės pasitikėjimui tuo, kad Susitariančiosios Šalys visoje Europos Taryboje laikosi teisės viršenybės principo.

603. Be to, valstybės pareiga pradėti ir atlikti tyrimą negali būti ribojama dėl to, kad tariami nukentėjusieji atsidūrė situacijose, kai negalėjo pateikti savo teisių, numatytų Konvencijoje, pažeidimo įrodymų, šiuo požiūriu ne tik dėl valdžios institucijų, bet ir trečiųjų asmenų vykdomo kalinimo. Kai asmuo išimtinai kontroliuojamas valdžios institucijų ir yra valstybės dalyvavimo darant tariamus pažeidimus *prima facie* požymių, įrodinėjimo pareiga nustatant pažeidimus turi būti perkelta valstybei, nes aptariami įvykiai galėjo visiškai arba iš dalies vykti išimtinai tik su valdžios institucijų žinia. Šie principai taikomi priverstinio dingimo atvejais, įskaitant priverstinius dingimus pagal ypatingo perdavimo programą.

604. Kad tyrimas būtų veiksmingas, jis turi būti pradėtas nedelsiant, kai tik įvykis tampa žinomas valdžios institucijoms, ir atliktas pakankamai sparčiai. Kalbant apie pastarąjį reikalavimą, Teismas, pavyzdžiui, kritikavo situacijas, kai tyrimo vykdymas buvo daug kartų atidedamas.

Pareiga užtikrinti veiksmingą tyrimą nebus įvykdyta, kai, be reikšmingo vilkinimo, dar ir apribota baudžiamojo tyrimo apimtis, pavyzdžiui, koncentruojantis tik į nusikaltimus, kuriems taikomi senaties terminai pagal nacionalinę teisę, kai kaltinimams, susijusiems su nusikaltimais, nebuvo taikomi senaties terminai pagal tarptautinę teisę. Taip pat joks tyrimas, kuriam trūksta visuomenės kontrolės, negali būti vertinamas kaip atitinkantis Konvencijos 3 straipsnio nuostatas.

605. Galiausiai, įstojusios į bylą šalys, nurodydamos bylą *El-Masri* (minėta pirmiau) ir teisę į tiesą, laikėsi nuomonės, kad teisė į veiksmingą tyrimą pagal, *inter alia*, 3 ir 5 straipsnių nuostatas kartu su 13 straipsnio nuostatomis reiškia teisę į tiesą apie Konvencijos teisių pažeidimą, padarytą „slaptų kalinimų ir perdavimų sistemos“ kontekste. Taip buvo ne tik dėl atitinkamų žmogaus teisių pažeidimų masto ir sunkumo, bet ir dėl plačiai paplitusio nebaudžiamumo už tokias praktikas ir informacijos apie jas neatskleidimo daugelyje nacionalinių jurisdikcijų. Kai perdavimai arba slapti kalinimai vyko bendradarbiaujant su Konvencijos Susitariančiomis Šalimis, ar pažeidžiant šių šalių prevencines pozityvias pareigas, tų šalių pozityvios pareigos reikalavo, kad jos imtųsi visų įmanomų ir joms prieinamų priemonių, kad aukoms, jų šeimoms ir visuomenei būtų atskleista informacija apie tų aukų patirtus žmogaus teisių pažeidimus, kurie buvo toms aukoms padaryti perdavimo sistemoje.

3. Teismo vertinimas

(a) Priimtinumai

606. Teismas mano, kad pareiškėjo skundas pagal 3 straipsnio procesinį aspektą kelia rimtų faktinių ir teisinių klausimų pagal Konvenciją, kuriems išspręsti būtina bylą nagrinėti iš esmės. Be to, Teismas jau nustatė, kad Vyriausybės prieštaravimas dėl vidaus teisinės gynybos priemonių nepanaudojimo ir šešių mėnesių taisyklės nesilaikymo turėtų būti prijungtas prie šio skundo esmės (žr. šio sprendimo 422 punktą). Todėl negalima laikyti, kad skundas yra aiškiai nepagrįstas pagal Konvencijos 35 straipsnio 3 dalies a punktą. Nebuvo nustatyta, kad jis nepriimtinas koku nors kitu pagrindu, todėl jį reikia pripažinti priimtinu.

(b) Esmė

(i) Teismo praktikoje nustatyti taikytini bendrieji principai

607. Kai asmuo pareiškia įrodomą reikalavimą, kad su juo buvo elgiamasi pažeidžiant 3 straipsnio nuostatas valstybės atsakovės agentų rankose ar dėl

užsienio pareigūnų veiksmų, atliktų su tos valstybės sutikimu ar palaikymu, ta nuostata, imant kartu su Susitariančiųjų Šalių bendra pareiga pagal Konvencijos I straipsnį „kiekvienam jų jurisdikcijai priklausančiam asmeniui garantuoti Konvencijoje <...> apibrėžtas teises ir laisves“ reikalauja atlikti veiksmingą oficialų tyrimą. Toks tyrimas turėtų sugebėti nustatyti ir, kai būtina, nubausti atsakingus asmenis. Priešingu atveju bendras teisinis kankinimo ir nežmoniško bei žeminančio elgesio ir tokio baudimo draudimas, nepaisant jo esminės svarbos, praktiškai būtų neveiksmingas ir tam tikrais atvejais leistų valstybės atstovams nebaudžiamiems piktnaudžiauti asmenų, kurie yra jų kontroliuojami, teisėmis (be kita ko, žr. *Assenov ir kiti prieš Bulgariją*, 1998 m. spalio 28 d., § 102, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-VIII; *Ilaşcu ir kiti*, minėta pirmiau, §§ 318, 442, 449 ir 454; *El-Masri*, minėta pirmiau, § 182; *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 485; *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 479; *Cestaro prieš Italiją*, Nr. 6884/11, §§ 205–208, 2015 m. balandžio 7 d.; *Nasr and Ghali*, minėta pirmiau, § 262; taip pat žr. *Armani Da Silva prieš Didžiąją Britaniją* [DK], Nr. 5878/08, § 233, ECHR 2016).

608. Tyrimas dėl rimtų kaltinimų netinkamu elgesiu turi būti ir greitas, ir išsamus. Tai reiškia, kad institucijos turi veikti savo iniciatyva iš karto po to, kai sužino apie įvykį, ir stengtis nustatyti, kas nutiko, todėl neturėtų pasikliauti skubotomis arba nepagrįstomis išvadomis, siekdamas baigti tyrimą ar naudoti jas priimamiems sprendimams pagrįsti. Jos turi imtis visų galimų joms prieinamų veiksmų, kad surinktų visus su incidentu susijusius įrodymus, įskaitant, *inter alia*, liudytojų parodymus ir teismo ekspertizę. Bet koks trūkumas atliekant tyrimą, kuris paneigia galimybę nustatyti pažeidimo priežastį ar atsakingus asmenis, kelia riziką, kad jis neatitiks standarto.

Tyrimas turėtų būti nepriklausomas nuo vykdomosios valdžios. Tyrimo nepriklausomumas reiškia ne tik hierarchinės ar institucinės sąsajos nebuvimą, bet ir praktinę nepriklausomybę. Be to, aukai turėtų būti suteikta galimybė vienokia ar kitokia forma dalyvauti tyrime (žr. *El-Masri*, minėta pirmiau, §§ 183–185; *Al-Skeini ir kiti prieš Didžiąją Britaniją* [DK], Nr. 55721/07, § 167; *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 486; ir *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 480).

609. Net ir esant dideliame viešajam interesui išlaikyti medžiagos ar informacijos šaltinių slaptumą, ypač bylose dėl kovos su terorizmu, labai svarbu, kad kuo daugiau informacijos apie įtarimus ir įrodymus būtų atskleista šalims nepažeidžiant nacionalinio saugumo reikalavimų. Jei visiškai atskleisti informacijos neįmanoma, sunkumai, kurių dėl to kyla, turėtų būti kompensuojami taip, kad šalis galėtų veiksmingai ginti savo interesus (žr. *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 494–495; ir *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 488–489, su nuorodomis į Teismo praktiką).

610. Be to, kai tyrime yra įtarimų dėl rimtų žmogaus teisių pažeidimų, teisė į tiesą dėl atitinkamų bylos aplinkybių priklauso ne tik nusikaltimo aukai

ir jo ar jos šeimai, bet ir kitoms panašių pažeidimų aukoms ir visuomenei, kurie turi teisę žinoti, kas nutiko.

Tinkamas valdžios institucijų atsakas tiriant įtarimus dėl rimtų žmogaus teisių pažeidimų paprastai gali būti laikomas esminiu veiksmu, leidžiančiu išsaugoti visuomenės pasitikėjimą teisės viršenybės principu ir užkirsti kelią bet kokiam nebaudžiamumui, bendrininkavimui ar neteisėtų veiksmų toleravimui. Dėl tų pačių priežasčių, siekiant užtikrinti atskaitomybę tiek praktiškai, tiek teoriškai, turi būti pakankamas viešosios tyrimo ar jo rezultatų kontrolės elementas (žr. *El-Masri*, minėta pirmiau, §§ 191–192; *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 495; ir *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 489, su nuorodomis į Teismo praktiką).

(ii) *Minėtų principų taikymas šiai bylai*

611. Teismas, atsižvelgdamas į tai, kad Generalinė prokuratūra per kelias dienas nuo Seimo 2010 m. sausio 19 d. nutarimo (žr. šio sprendimo 174 ir 179 punktus), patvirtinančio NSGK išvadas ir rekomendacijas, įsigaliojimo atnaujino ikiteisminį tyrimą, nemano, kad institucijos nepateikė greito atsakymo į viešus įtarimus dėl galimo Lietuvos bendrininkavimo vykdant CŽA ypatingo perdavimo programą. Taip pat negalima teigti, kad per kitus šešis mėnesius valdžios institucijos neatliko jokios procesinės veiklos. Nuo 2010 m. vasario 10 d. iki 2010 m. birželio 14 d. prokuroras apklausė penkiasdešimt penkis liudytojus, įskaitant kai kuriuos aukšto rango politinius pareigūnus, VSD pareigūnus, VSAT, oro uostų vadovybę ir darbuotojus. Per šį laikotarpį įvairioms institucijoms, įskaitant atitinkamas ministerijas, oro uostus, aviacijos institucijas, muitinės tarnybas ir kt., buvo pateikta daug paklausimų. Prokuroras taip pat nagrinėjo įslaptintą Seimo tyrimo medžiagą ir atliko Projekto Nr. 1 ir Projekto Nr. 2 apžiūrą vietoje (žr. šio sprendimo 181–190 punktus).

612. Tačiau neatrodo, kad po 2010 m. birželio mėn. buvo imtasi kokių nors tolesnių veiksmų, išskyrus atsakymą į „Reprieve“ laišką, kuriuo ji kreipėsi į prokurorą dėl įtarimų, kad pareiškėjas buvo slapta kalinamas CŽA kalėjime Lietuvoje.

Pirmajame 2010 m. rugsėjo 20 d. laiške, kuriame „Reprieve“ kreipėsi į prokuratūrą su prašymu ištirti šį klausimą, pateiktas gana išsamus pareiškėjo laikymo slaptuose kalėjimuose kitose valstybėse prieš tai, kai jis tariamai buvo perduotas į Lietuvą, aprašymas. Laiške nurodytas spėjamas jo kalinimo laikotarpis nuo 2004 m. pavasario iki 2006 m. rugsėjo mėn., kuris sutapo su pakartotiniu su CŽA susijusių orlaivių judėjimu Lietuvos oro erdvėje, o tai buvo tiek parlamentinio tyrimo, tiek esamo tyrimo objektas. Prokuratūra atsakė, kad šios aplinkybės jau buvo nagrinėtos besitęsiančio tyrimo metu. Nebuvo imtasi jokių veiksmų.

Antrajame 2010 m. lapkričio 18 d. laiške „Reprieve“ kreipėsi į prokurorą su prašymu pabandyti apklausti pareiškėją pagal JAV ir Lietuvos dvišalį susitarimą dėl savitarpio teisinės pagalbos baudžiamosiose bylose ir, be to,

pateikė aštuonis prašymus surinkti įrodymus iš skirtingų šaltinių, įskaitant pavardėmis išvardytus JAV CŽA ir Lietuvos pareigūnus, liudytojus, teismo ekspertizės įrodymus, su skrydžių vykdymu susijusias kompanijas ir kt. Taip pat paprašyta pateikti informaciją apie tyrimo eigą. 2011 m. sausio 13 d. prokuratūra atmetė „Reprieve“ prašymą, teigdama, kad „Reprieve“ „nebuvo proceso dalyvis [turintis] teisę susipažinti su ikiteisminio tyrimo medžiaga“. Nė vienas iš siūlytų veiksmų nebuvo atliktas. Kitą dieną prokuroras nutraukė tyrimą, nustatydamas, kad nėra jokių įrodymų, patvirtinančių, kad CŽA „neteisėtai gabenო kokį nors asmenį“, įskaitant pareiškėją, į Lietuvą ar iš jos (žr. šio sprendimo 191–195 punktus).

613. Teismas pažymi, kad Vyriausybė pareiškė, jog prokuroro sprendimas buvo pagrįstas tuo, kad „Reprieve“ nepateikė jokių naujų įrodymų, išskyrus viešai prieinamą ir valdžios institucijų jau turimą informaciją. Tačiau tai nepaaiškina, kodėl nebuvo imtasi kitų veiksmų, kurie neatrodo nepagrįsti arba nesusiję su tyrimo objektu.

614. Teismas neprivalo konsultuoti nacionalinių institucijų dėl to, kokie įrodymai turėtų būti priimami ir kokie turėtų būti atmetami, tačiau jų priimami sprendimai šiuo klausimu gali būti Teismo tikrinami siekiant nustatyti, ar jie atitinka „veiksmingo ir išsamaus tyrimo“ reikalavimus. Pagal Teismo praktiką, kaip jau minėta, valdžios institucijos turi „stengtis nustatyti, kas nutiko, todėl neturėtų pasikliauti skubotomis arba nepagrįstomis išvadomis, siekdamas baigti tyrimą ar naudoti jas priimamiems sprendimams pagrįsti“ (žr. šio sprendimo 608 punktą, su nuorodomis į Teismo praktiką).

615. Šiuo atžvilgiu Teismas gali tik pažymėti, kad prokuroras turėjo penkių JAV piliečių, atvykusių 2005 m. vasario 18 d. CŽA lėktuvu Nr. N787WH į Palangos oro uostą, asmens duomenis, įskaitant pasų numerius (žr. šio sprendimo 371 punktą). Be to, nors byla buvo susijusi su įtarimais dėl CŽA didelio masto kalinių perdavimo schemos ir tyrime buvo aiškiai nustatyta, kad su CŽA susiję orlaiviai „atvyko ir išvyko“ iš Lietuvos nagrinėjamu metu (žr. šio sprendimo 198 punktą), prokuroras, regis, nedėjo jokių pastangų, siekdamas identifikuoti JAV piliečius, kurie galėjo dalyvauti plėtojant „partnerystės bendradarbiavimą“ su VSD, ir gauti iš jų įrodymus, pateikdamas oficialius teisinės pagalbos prašymus JAV institucijoms. Iš Teismui pateiktos medžiagos matyti, kad tokie oficialūs prašymai buvo pateikti tik 2015 m. sausio mėn. atnaujinus tyrimą (žr. šio sprendimo 209–210 ir 595 punktus).

616. Teismas taip pat atkreipia dėmesį į 2011 m. CPT ataskaitoje išreikštą susirūpinimą dėl tyrimo tinkamumo. CPT ataskaitoje teigiama, kad, atsižvelgiant į tai, jog tyrimas buvo susijęs su galimu piktnaudžiavimu valdžia, „[kilo] klausimas dėl [jo] <...> apimties, t. y. ar jis buvo pakankamai platus, kad jį būtų galima laikyti visapusišku“. Kai CPT delegacija paklausė Generalinės prokuratūros apie tyrimo apimtį, buvo gautas atsakymas, kad tyrimui pradėti reikėjo „faktų“, o ne „prielaidų“ (žr. šio sprendimo 353 punktą).

617. 2011 m. sausio 14 d. nutraukus tyrimą, 2011–2013 m. Lietuvos prokurorai gavo pakartotinius nevyriausybinų organizacijų kreipimusis ir Europos Parlamento prašymus atnaujinti tyrimą atsiradus naujų įrodymų (žr. šio sprendimo 201–205 ir 290–295 punktus). Atsakymas pateiktas nebuvo. Iki 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitos ir išsamios 2015 m. „Reprieve“ informacijos, į kurią, pasak p. Black, prokuroras iki šiol neatsakė, paviėšinimo institucijos buvo visai pasyvios (žr. šio sprendimo 206 ir 395 punktus). Be to, išanalizavus Vyriausybės parengtą naujo tyrimo, vykstančio nuo 2015 m. sausio 22 d., apibendrinimą, neatrodo, kad buvo pasiekta kokia nors reikšminga pažanga tiriant Lietuvos bendrininkavimą vykdančią CŽA AVS programą ir identifikuojant atsakingus asmenis (žr. šio sprendimo 206–211 punktus).

618. Taip pat neatrodo, kad visuomenei būtų atskleista kokia nors informacija, gauta atliekant tyrimą 2010–2011 m., arba informacija, surinkta naujo tyrimo metu. Vyriausybė teigė, kad 2010–2011 m. tyrimas buvo skaidrus ir viešai kontroliuojamas, nes dalis medžiagos buvo išslaptinta nagrinėjant bylą Teisme (žr. šio sprendimo 592 punktą). Tačiau Teismas pažymi, kad ši medžiaga nebuvo viešai prieinama iki 2016 m. birželio 29 d. įvykusio viešo svarstymo, kuriame Vyriausybė atsiėmė prašymą taikyti 33 taisyklės 2 dalį visiems jos pateiktiems dokumentams, išskyrus tiek, kiek būtina asmens duomenų apsaugai užtikrinti (žr. šio sprendimo 11 ir 13 punktus). Be to, jis pažymi, kad tiek „Reprieve“, tiek „Amnesty International“ buvo atsisakyta suteikti bet kokią informaciją apie tyrimo eigą ir apimtį ar leisti – net ir ribotai – susipažinti su tyrimo medžiaga arba į jų prašymus nebuvo atsakyta (žr. šio sprendimo 195 ir 201–205 punktus).

Be to, kaip nurodyta 2011 m. CPT ataskaitoje, CPT delegacija „negavo konkrečios prašomos informacijos“ apie tyrimą. Šiame kontekste CPT taip pat išreiškė abejonių dėl to, ar „buvo suteikta visa informacija apie tyrimo eigą“ ir ar tyrimas buvo pakankamai išsamus, „atsižvelgiant į turimos informacijos nepakankamumą“ (žr. ataskaitos 72 punktą ir šio sprendimo 353 punktą).

619. Teismas norėtų pabrėžti, kad nagrinėjamų klausimų svarba ir sunkumas reikalauja ypač intensyvios tyrimo viešosios kontrolės. Lietuvos visuomenė turi teisėtą interesą būti informuota apie baudžiamojo tyrimo eigą ir jo rezultatus. Todėl nacionalinės institucijos turi užtikrinti, kad, nepakenkiant nacionaliniam saugumui, bus garantuotas pakankamas tyrimo viešumas (žr. *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 497; ir *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 489).

620. Teismas taip pat pabrėžia, kad asmenų, atsakingų už CŽA „violetinio“ kalėjimo veikimą Lietuvos teritorijoje, atsakomybės nustatymas užtikrintų, kad Lietuvos institucijos laikytųsi teisės viršenybės principo. Pareiškėjas ir visuomenė turi teisę žinoti tiesą apie ypatingo perdavimo programos operacijas Lietuvoje ir jo slaptą kalinimą ir žinoti, kas nutiko nagrinėjamu laiku. Auka, kuri pateikė patikimus įtarimus, kad su ja buvo

netinkamai elgiamasi pažeidžiant Konvencijos 3 straipsnį, turi teisę gauti tikslią informaciją apie patirtas kančias ir sužinoti apie atsakingų asmenų vaidmenį (žr. šio sprendimo 610 punktą; taip pat žr. *Asociacija „1989 m. gruodžio 21 d.“ ir kiti prieš Rumuniją*, Nr. 33810/07 ir 18817/08, § 144, 2011 m. gegužės 24 d.; *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 495; ir *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 487).

621. Atsižvelgdamas į minėtus ginčijamo proceso trūkumus, Teismas mano, kad pagal Konvencijos 3 straipsnį Lietuva nesilaikė „veiksmingo ir išsamaus“ tyrimo reikalavimų.

622. Taigi Teismas atmeta Vyriausybės prieštaravimus dėl vidaus teisinės gynybos priemonių nepanaudojimo ir šešių mėnesių taisyklės nesilaikymo (žr. šio sprendimo 413–417 punktus) ir nustato, kad buvo pažeistas Konvencijos 3 straipsnio procesinis aspektas.

B. 3 straipsnio materialusis aspektas

1. Šalių teiginiai

(a) Vyriausybė

623. Vyriausybė teigė, kad, atsižvelgiant į tai, jog Lietuva neturi jurisdikcijos, kaip jau buvo nurodyta, ji susilaiko nuo bet kokių pastabų pateikimo dėl pareiškėjo skundo esmės Konvencijos 3 straipsnio materialiuoju aspektu.

(b) Pareiškėjas

624. Pareiškėjas teigė, kad Lietuva žinojo arba turėjo žinoti apie CŽA slapto kalnimo ir ypatingo perdavimo programą, slaptą CŽA kalėjimą Lietuvoje, taip pat kankinimą ir žiaurų, nežmonišką ir žeminantį elgesį, kurį patyrė aukštos vertės sulaikytieji pagal šią programą.

625. Todėl jis prašė Teismo remtis sprendimu byloje *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją* (minėta pirmiau) ir nustatyti Konvencijos 3 straipsnio pažeidimą. Jo nuomone, nebuvo jokių abejonių, kad įprastos jo kalnimo ir pervežimo sąlygos, jam taikytų tardymo metodų pobūdis ir jo kalnimo laikymas paslapyje savaime laikomi kankinimu ir žiauriu, nežmonišku ir žeminančiu elgesiu. Šie aspektai buvo patvirtinti 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje, kurioje buvo aiškiai parodyta, kad itin didelis CŽA AVS programos brutalumo ir žiaurumo mastas viršijo tai, kas buvo žinoma, kai Teismas priėmė minėtą sprendimą.

626. Pareiškėjo teigimu, jo perdavimo ir slapto kalnimo požymių bendras poveikis be pagrįstos abejonės parodė, kad jis buvo auka elgesio, kurį draudžia 3 straipsnis. Šiuo atžvilgiu jis atkreipė dėmesį į tai, kad perdavimo programa buvo absoliučiai savavališka, kad buvo netikrumas dėl jo tolesnio likimo, kuris buvo išimtinai jį į nelaisvę paėmusių ir netinkamai su juo besielgiančių asmenų rankose, ir kad tyčinis manipuliavimas baime ir

dezorientacija buvo skirtas ilgalaikiam psichologiniam poveikiui sukelti ir galiausiai jį sukėlė. Be to, ilgas *incommunicado* kalinimas dar labiau sustiprino tą poveikį ir jo padarinius. Pareiškėjas slaptai kalinamas (ir tas kalinimas buvo nepripažintas) ilgą keletą metų laikotarpį nuo jo sulaikymo 2002 m. kovo 27 d. bent iki jo perkėlimo į JAV Gynybos departamento JAV karinio jūrų laivyno bazę Gvantanamo įlankoje 2006 m. rugsėjo 5 d. Šis laikotarpis apėmė ir apie metus trukusį jo slaptą kalinimą Lietuvoje.

627. Pagal 3 straipsnį Lietuva turėjo pozityvią pareigą apsaugoti jį nuo kankinimo ir kitų formų netinkamo elgesio, kurių taikė CŽA Lietuvos teritorijoje, ir užkirsti kelią jo perkėlimui iš savo teritorijos į kitus CŽA slaptus kalėjimus, kuriuose jis buvo toliau kankinamas, su juo buvo netinkamai elgiamasi ir piktnaudžiaujama jo teisėmis. Tačiau institucijos, nors tuo metu žinojo ir turėjo žinoti, kad pagal AVS programą CŽA kaliniams taikomi tardymo metodai, visiškai nesuderinami su Konvencija, neužkirto kelio jo perkėlimui į kitus slaptus CŽA kalėjimus kitur, taip pasmerkdamas jį besitęsiančiai ir ilgalaikiai netinkamo elgesio rizikai, prieštaraujantčiai Konvencijos 3 straipsniui.

2. Teismo vertinimas

(a) Priimtinumumas

628. Teismas pažymi, kad šis skundas nėra aiškiai nepagrįstas Konvencijos 35 straipsnio 3 dalies a punkto požiūriu. Jis taip pat pažymi, kad skundas nėra nepriimtinas kitais pagrindais. Todėl jį reikia pripažinti priimtiniu.

(b) Esmė

(i) Teismo praktikoje nustatyti taikytini bendrieji principai

629. Konvencijos 3 straipsnyje įtvirtinta viena iš svarbiausių demokratinės visuomenės vertybių. Skirtingai nei daugumoje materialiuųjų Konvencijos nuostatų, 3 straipsnyje nenumatyta jokių išimčių ir pagal 15 straipsnio 2 dalį neleidžiama nukrypti nuo įsipareigojimų pagal Konvenciją netgi karo ar kitomis nepaprastosios padėties aplinkybėmis, dėl kurių atsiranda grėsmė tautos išlikimui (žr., be daugelio kitų pavyzdžių, *Soering*, minėta pirmiau, § 88; *Selmouni*, minėta pirmiau, § 95; *Labita prieš Italiją* [DK], Nr. 26772/95, § 119, ECHR 2000-IV; *Ilaşcu ir kiti*, minėta pirmiau, § 424; *Shamayev ir kiti prieš Gruziją ir Rusiją*, Nr. 36378/02, § 375, ECHR 2005-III; *El-Masri*, minėta pirmiau, § 195; taip pat *Al-Adsani prieš Didžiąją Britaniją* [DK], Nr. 35763/97, §§ 26–31, ECHR 2001-XI).

Net ir pačiomis sudėtingiausiomis aplinkybėmis, pavyzdžiui, kovos su terorizmu ir organizuotu nusikalstamumu metu, Konvencija absoliučiai draudžia kankinimą ir nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą, nepaisant atitinkamo asmens elgesio (žr. *Chahal prieš Didžiąją Britaniją*, 1996 m.

lapkričio 15 d., § 79, *Reports* 1996-V; žr. *Labita*, minėta pirmiau, § 119; *Öcalan prieš Turkiją* [GC], Nr. 46221/99, § 179, ECHR 2005-IV; *El-Masri*, minėta pirmiau, § 195; *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 507; *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 499; ir *Nasr ir Ghali*, minėta pirmiau, § 280).

630. Kad patektų į 3 straipsnio taikymo sritį, netinkamas elgesys turi pasiekti minimalų žiaurumo lygį. Šio minimalaus lygio vertinimas priklauso nuo visų bylos aplinkybių, tokių kaip elgesio trukmė, fizinis ar psichinis poveikis ir kai kuriais atvejais aukos lytis, amžius ir sveikatos būklė (žr. *Airija prieš Didžiąją Britaniją*, minėta pirmiau, § 162; *Kudła prieš Lenkiją* [DK], Nr. 30210/96, § 92, ECHR 2000-XI; ir *Jalloh*, minėta pirmiau, § 67). Kiti veiksniai apima tikslą, dėl kurio elgesys buvo taikomas kartu su ketinimu ar motyvacija (plg., *inter alia*, *Aksoy prieš Turkiją*, 1996 m. gruodžio 18 d., § 64, *Reports* 1996-VI; *Egmez prieš Kiprą* Nr. 30873/96, § 78, ECHR 2000-XII; *Krastanov prieš Bulgariją*, Nr. 50222/99, § 53, 2004 m. rugsėjo 30 d.; ir *El-Masri*, minėta pirmiau, § 196).

Teismas nustatė, kad elgesys laikomas „nežmonišku“, kai, *inter alia*, jis buvo iš anksto apgalvotas, taikomas kelias valandas iš eilės ir sukėlė arba faktinį kūno sužalojimą, arba intensyviai fizines ir psichines kančias, taip pat jis laikomas „žeminančiu“, nes tokiu elgesiu buvo norima sukelti aukoms baimės, kančios ir nevisavertiškumo jausmus, galinčius juos pažeminti ir sumenkinti (žr. *Labita*, minėta pirmiau, § 120).

Siekdamas nustatyti, ar tam tikra netinkamo elgesio forma turėtų būti laikoma kankinimu, Teismas turi atsižvelgti į 3 straipsnyje nurodytą skirtumą tarp šios sąvokos ir nežmoniško ar žeminančio elgesio. Šis skirtumas buvo įtvirtintas Konvencijoje tam, kad ypatinga „kankinimo“ stigma būtų susijusi tik su tyčiniu nežmonišku elgesiu, sukeliančiu labai rimtas ir žiaurias kančias (žr. *Aksoy*, minėta pirmiau, § 62). Be netinkamo elgesio sunkumo, yra ir tyčinis elementas, kaip numatyta Jungtinių Tautų konvencijoje prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą (įsigaliojusioje 1987 m. birželio 26 d.), kuri apibūdina kankinimą kaip tyčinį stipraus skausmo ar kančių sukėlimą, siekiant, *inter alia*, išgauti informaciją, nubausti ar įbauginti (Jungtinių Tautų konvencijos 1 straipsnis) (žr. *İlhan prieš Turkiją* [DK], Nr. 22277/93, § 85, ECHR 2000-VII; *El-Masri*, minėta pirmiau, § 197; *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 508; ir *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 500).

631. Be to, grasinimas elgtis taip, kaip uždrausta 3 straipsnyje, jeigu jis yra pakankamai tikras ir neatidėliotinas, gali neatitikti 3 straipsnio nuostatų. Taigi grasinimas asmeniui kankinimu gali būti laikomas bent jau nežmonišku elgesiu (žr. *Gäfgen prieš Vokietiją* [DK], Nr. 22978/05, § 91, ECHR 2010; ir *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 501).

632. Pagal Konvencijos 1 straipsnį Aukštųjų Susitariančiųjų Šalių pareiga garantuoti kiekvienam jų jurisdikcijai priklausančiam asmeniui Konvencijoje apibrėžtas teises bei laisves, vertinant kartu su 3 straipsniu, reikalauja, kad

šalys imtusi priemonių, kurios užtikrintų, kad asmenys, priklausantys jų jurisdikcijai, nebūtų pasmerkami kankinimui ar nežmoniškam ar žeminančiam elgesiui ar baudimui, įskaitant privačių asmenų taikomą netinkamą elgesį (žr. *A. prieš Didžiąją Britaniją*, 1998 m. rugsėjo 23 d., § 22, *Reports* 1998-VI; ir *Z ir kiti prieš Didžiąją Britaniją* [DK], Nr. 29392/95, § 73, ECHR 2001-V). Todėl valstybei gali būti taikoma atsakomybė, jei valdžios institucijos nesiima tinkamų veiksmų, kad išvengtų netinkamo elgesio rizikos, apie kurią jos žinojo ar turėjo žinoti (žr. *Mahmut Kaya prieš Turkiją*, Nr. 22535/93, § 115, ECHR 2000-III; *El-Masri*, minėta pirmiau, § 198; *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 509; *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 502; ir *Nasr ir Ghali*, minėta pirmiau, § 283).

(ii) *Minėtų principų taikymas šioje byloje*

633. Teismas jau nustatė, kad pareiškėjo teiginiai apie jo slaptą kalinimą Lietuvoje nuo 2005 m. vasario 17 d. ar 18 d. iki 2006 m. kovo 25 d. ir jo perkėlimą iš Lietuvos į kitą CŽA „juodąją vietą“ jau buvo įrodyti Teismui ir kad šie faktai įrodyti be pagrįstos abejonės (žr. šio sprendimo 548 punktą).

Lieka nustatyti, ar elgesys su juo jo kalinimo metu patenka į Konvencijos 3 straipsnio taikymo sritį ir, jei taip, ar ir kokiu mastu jis gali būti priskiriamas valstybei atsakovei (žr. šio sprendimo 587 punktą).

(a) *Elgesys, kuris buvo atitinkamu metu taikomas pareiškėjui*

634. Atsižvelgiant į bylos medžiagą, kaip Teismas jau nurodė, neatrodo, kad „violetiniame“ kalėjime pareiškėjas buvo apklausiamas taikant STM, tačiau yra požymių, kad jis buvo nuolat tardomas ar apklausiamas CŽA visą jo slapto kalinimo laikotarpį (žr. šio sprendimo 550–552 punktus). Šiuo klausimu Teismas taip pat pažymi, kad 2007 m. kovo 27 d. Kombatantų statuso peržiūros tribunolo posėdyje Gvantaname pareiškėjas, papasakojęs apie visus išbandymus, kuriuos jis patyrė CŽA kalėjimuose, pareiškė, kad „po antrų – ar antrais – po vienerių pilnų metų, antrais metais, jie ėmė man duoti laiko melstis ir po truputį, po truputį aplinkybės pagerėjo“. Vis dėlto šis teiginys turi būti vertinamas atsižvelgiant į ankstesnį elgesį su juo ir į tai, kas jam nutiko anksčiau. Pareiškėjas papasakojo apie savo sunkią padėtį minėtame posėdyje, ir jo teiginių įrašai 2007 m. TRKK ataskaitoje atskleidžia šokiruojančią informaciją apie ypač žiaurų elgesį su pareiškėju CŽA nelaisvėje, nuo jam taikyto skandinimo imitavimo, trunkimo į sieną ir laikymo nuogo ištisas dienas ar mėnesius iki uždarymo karsto formos dėžėje, trukdymo miegoti, ilgalaikių įsitempimo padėčių, laikymo esant žemai temperatūrai ir maisto ribojimo (žr. šio sprendimo 151–153 ir 299 punktus; taip pat žr. *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, §§ 102–107 ir 508).

Teismas mano, kad pareiškėjo patirtis būnant CŽA nelaisvėje prieš jo įkalinimą Lietuvoje yra svarbus veiksnys, į kurį reikia atsižvelgti kaip į elgesio su juo sunkumą (ten pat).

635. Teismas nustatė be pagrįstos abejonės, kad kalinimo Lietuvoje metu pareiškėjas buvo laikomas, kaip ir bet kuris kitas CŽA kalinys, „standartinių kalinimo sąlygų“ režimu, numatytu CŽD kalinimo gairėse. Šis režimas numatė griežtos numatytos tvarkos taikymą sulaikytiesiems, akių raiščių ir gobtuvų naudojimą siekiant dezorientuoti sulaikytuosius ir neleisti jiems nustatyti savo buvimo vietos arba jų laikymo vietos išdėstymo; atvykusiems į kalinimo vietą sulaikytiesiems buvo pašalinami plaukai; jie buvo izoliuojami, laikomi vienutėse; laikymo vietose buvo palaikomas aukšto intensyvumo nuolat kintantis triukšmas; kiekvienos kameros nuolatinis apšvietimo lygis buvo maždaug toks pat kaip biuruose; kojos buvo rakinamos grandinėmis, ribojančiomis judėjimą (žr. šio sprendimo 54–56 ir 552 punktus). Kalinimo sąlygos buvo neatskiriama CŽA tardymo schemos dalis ir naudojamos tokiais pat tikslais kaip ir tardymo metodai, o būtent, siekiant „psichologiškai palaužti“ sulaikytąjį, „padidinti jo pažeidžiamumo ir bejėgiškumo jausmą“, „sumenkinti arba palaužti jo valią priešintis <...> dedant visas pastangas gauti svarbią žvalgybos informaciją (žr. šio sprendimo 46–53 punktus).

636. Papildomas pareiškėjo kalinimo sąlygų visu laikotarpiu, kurį jis praleido CŽA nelaisvėje, aprašymas taip pat pateikiamas 2007 m. TRKK ataskaitoje. Vadovaujantis šiuo aprašymu, kuriame remiamasi paties pareiškėjo ir trylikos kitų aukštos vertės sulaikytųjų pateikta informacija, jie „nežinojo, kur buvo laikomi, negalėjo susisiekti su jokiais asmenimis, tik su tardytojais ar sargybiniais“; ir „netgi jų sargybiniai dažniausiai buvo užsimaskavę ir nebendravo su sulaikytaisiais, apsiribodami absoliučiu minimumu“. Nė vienas sulaikytasis „neturėjo jokio realaus, jau nekalbant apie reguliary, kontakto su kitais sulaikytaisiais, išskyrus pavienius atvejus, kai siekiant gauti tam tikros informacijos būdavo surengiama akistata su kitu sulaikytuoju“. Jie „negavo jokių žinių apie išorinį pasaulį, išskyrus atvejus, kai vėlesnėse kalinimo stadijose keletas iš jų retkarčiais gaudavo išspausdintos informacijos iš interneto apie sporto naujienas, o vienas sulaikytasis pranešė, kad gaudavo laikraščius“. Padėtį dar labiau blogino kiti kalinimo režimo aspektai, pvz., trūko gryno oro, nebuvo mankštos, stigo tinkamų higienos patalpų, tardymo metu būdavo atimami pagrindiniai daiktai (žr. šio sprendimo 299 punktą).

637. Aprašydamas bendrą padėtį CŽA slaptuose kalėjimuose, 2014 m. JAV Senato komitetas savo ataskaitoje teigia, kad „CŽA sulaikytųjų kalinimo sąlygos buvo griežtesnės, nei [tos, kurias] CŽA nurodė politikos formuotojams ir kitiems“, ir apibūdina jas kaip „prastas“ ir „itin blogas programos veikimo pradžioje“ (žr. šio sprendimo 84 punktą [77 – vert. past.]). Taip pat joje teigiama, kad 2003 m. sausio 28 d. CŽD kalinimo gairėse buvo nustatyti minimalūs standartai ir tik reikalaujama, kad kalėjimas atitiktų

„pagrindinius sveikatos reikalavimus“. Tai, remiantis ataskaita, reiškė, kad vieta, kurioje kaliniai buvo laikomi surakinti, visiškoje tamsoje ir izoliuoti, su kibiru tuštintis ir be šildymo žiemą, atitiko standartą (žr. šio sprendimo 54–56 ir 77 punktus).

638. Dėl režimo poveikio sulaikytiesiems 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje teigiama, kad „daugelis CŽA sulaikytųjų, kuriems buvo taikomi sustiprinti tardymo metodai ir ilgalaikė izoliacija, turėjo psichologinių ir elgesio problemų, įskaitant haliucinacijas, paranoją, nemigą ir bandymus susižaloti“, ir „daugelis psichologų identifikavo žmogiškojo kontakto nebuvimą kaip psichikos sutrikimų priežastį“ (žr. šio sprendimo 77 punktą). Išslaptintuose CŽA dokumentuose teigiama, kad sunkus ilgalaikės izoliacijos poveikis, kurį patyrė AVS, buvo pripažintas „psichologiniu spaudimu“, galinčiu paveikti „kalinio sugebėjimą bendrauti su kitais“ (žr. šio sprendimo 56 punktą).

639. Teismas nemano, kad tam, kad priimtų sprendimą, jam reikia analizuoti kiekvieną elgesio su pareiškėju jo kalinimo metu aspektą, fizines sąlygas, kuriomis jis buvo laikomas Lietuvoje, arba sąlygas, kuriomis jis buvo perkeltas į Lietuvą ir iš jos. Nors CŽA taikytų priemonių intensyvumas galėjo keistis, CŽA kalinimo ir tardymo režimas, kuris buvo nuolat taikomas aukštos vertės sulaikytiesiems, leidžia Teismui nustatyti, kad minėtos standartinės priemonės buvo taikomos pareiškėjui Lietuvoje ir kitur jį išvežus iš Lietuvos ir kad tai buvo neatskiriamas AVS programos dalis (žr. taip pat *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, §§ 514–515; ir *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 510).

640. Atsižvelgdamas į visas aplinkybes, Teismas konstatuoja, kad pareiškėjui, kalinamam Lietuvoje, buvo taikomas itin griežtas kalinimo režimas, įskaitant iš esmės visišką jutiminę izoliaciją nuo išorinio pasaulio, ir kad jis kentė nuolatinę emocinę ir psichologinę baimę, kurią sukėlė ankstesni kankinimo ir žiauraus elgesio CŽA žinioje potyriai ir baimė dėl ateities. Nors, regis, tuo metu jis nebuvo apklausiamas griežčiausiais metodais, pareiškėjas, prieš tai patyręs pačius žiauriausius kankinimus (žr. *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, §§ 86–89, 99–102, 401 ir 416–417; taip pat žr. šio sprendimo 149–152 ir 296 punktus), neišvengiamai jautė nuolatinę baimę, kad jei jam nepavyktų „paklusti“, ankstesnis žiaurus elgesys vėl pasikartotų. Taigi Konvencijos 3 straipsnis neapsiriboja vien tik fizinio skausmo sukėlimu, bet ir numato psichologinių kančių atsiradimą, kurį sukelia skausmo ir streso sukūrimas kitomis priemonėmis, o ne fizine prievarta (žr. *El-Masri*, minėta pirmiau, § 202; ir *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, §§ 509–510).

Todėl, atsižvelgdamas į kalinimo režimą, taikytą pareiškėjui, kol jis buvo Lietuvoje, ir jo kumuliacinį poveikį, Teismas konstatuoja, kad skundžiamas elgesys turi būti apibūdinamas kaip susijęs su intensyviomis fizinėmis ir psichinėmis kančiomis, kurios patenka į „nežmoniško elgesio“ sąvoką pagal

Konvencijos 3 straipsnį (žr. šio sprendimo 630–631 punktus, su nuorodomis į Teismo praktiką).

(β) *Teismo išvada dėl Lietuvos atsakomybės*

641. Teismas jau nustatė, kad Lietuva žinojo apie CŽA veiklos jos teritorijoje pobūdį ir tikslus bylai reikšmingu metu ir bendradarbiavo rengiant ir vykdant CŽA ypatingo perdavimo, slapto kalinimo ir tardymo operacijas Lietuvos teritorijoje. Teismas taip pat nustatė, kad, atsižvelgiant į šį žinojimą ir įsitraukimą į AVS programą, Lietuvos institucijos žinojo, kad, leisdamos CŽA kalinti įtariamus terorizmu asmenis, įskaitant pareiškėją, savo teritorijoje, jos pasmerkė juos didelei Konvencijai prieštaraujancio elgesio rizikai (žr. šio sprendimo 576 punktą).

642. Tiesa, kad Lietuvos pareigūnai, ekspertų vertinimu, kurį Teismas palaiko, tiksliai nežinojo, kas konkrečiai vyksta „violetiniame“ kalėjime, ir nematė elgesio, kurį patyrė CŽA sulaikytieji. Kalėjimo veikimas buvo išskirtinai CŽA rankose ir buvo jos kontroliuojamas. CŽA darbuotojai buvo atsakingi už fizinę kalinimo sąlygas, tardymus, apklausas, netinkamą elgesį ir kankinimus (žr. šio sprendimo 571–575 punktus).

Tačiau pagal Konvencijos 1 straipsnį, vertinant kartu su 3 straipsniu, Lietuva privalėjo imtis priemonių, kurios užtikrintų, kad jos jurisdikcijai priklausantys asmenys nebūtų pasmerkami kankinimui ar nežmoniškam ar žeminančiam elgesiui ar baudimui, įskaitant privačių asmenų taikomą netinkamą elgesį (žr. šio sprendimo 632 punktą).

Nepaisant minėto įsipareigojimo pagal Konvenciją, Lietuvos institucijos visais praktiniais tikslais padėjo visame AVS programos vykdymo procese, sudarė sąlygas, kad tai atsitiktų, ir nesiėmė nieko, kad to neatsitiktų. Kaip Teismas jau nustatė, remdamosi savo žiniomis apie CŽA veiklą, turimomis iš Lietuvos bendrininkavimo vykdant AVS programą ir viešai prieinamos informacijos apie elgesį su terorizmu įtariamais asmenims JAV žinioje „karo su terorizmu“ kontekste, institucijos, net jei nematė konkrečių netinkamo elgesio ir prievartos, kurie buvo taikomi pareiškėjui ir kitiems aukštos vertės sulaikytiesiems, atvejų ar juose nedalyvavo, turėjo žinoti apie rimtą pavojų, kad CŽA kalėjimuose Lietuvos teritorijoje gali būti elgiamasi pažeidžiant 3 straipsnį.

Taigi Lietuvos institucijos, atsižvelgiant į jų išreikštą AVS programos „sutikimą ir palaikymą“, turi būti atsakingos už pareiškėjo teisių pagal Konvencijos 3 straipsnį pažeidimą jų teritorijoje (žr. šio sprendimo 592 punktą; taip pat žr. *El-Masri*, minėta pirmiau, §§ 206 ir 211; *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 517; ir *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 512).

643. Be to, Lietuvos institucijos žinojo, kad pareiškėjas į jos teritoriją ir iš jos perkeliamas „ypatingo perdavimo“ priemonėmis, t. y. „neteisėtai perduodant asmenis iš vienos jurisdikcijos ar šalies į kitą tam, kad būtų kalinama ir tardoma už įprastos teisinės sistemos ribų, kai yra reali kankinimo

ar žiauraus, nežmoniško ar žeminančio elgesio rizika“ (žr. *El-Masri*, minėta pirmiau, § 221; *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 518; ir *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 513).

Tokiomis aplinkybėmis 3 straipsnio pažeidimo galimybė buvo ypač didelė ir turėjo būti laikoma esmine perkeliant (žr. šio sprendimo 579–580 punktus). Galiausiai, leisdamos CŽA perkelti pareiškėją iš Lietuvos į kitą kalėjimą, institucijos pasmerkė jį numatomai rimtai tolesnio netinkamo elgesio ir kalinimo sąlygų, pažeidžiančių Konvencijos 3 straipsnį, rizikai.

644. Taigi buvo pažeistas Konvencijos 3 straipsnio materialusis aspektas.

V. TARIAMAS KONVENCIJOS 5 STRAIPSNIO PAŽEIDIMAS

645. Pareiškėjas skundėsi, kad Lietuva CŽA sudarė galimybę kalinti jį savo teritorijoje slaptame kalėjime niekam apie tai nežinant, tai buvo daroma nesilaikant jokių teisinių procedūrų ir skirta užtikrinti, kad nebūtų galima pasinaudoti jokiais Konvencijos 5 straipsnyje nurodytomis garantijomis. Be to, leisdama CŽA perkelti jį iš savo teritorijos į kitus slaptus CŽA kalėjimus kitur, Lietuva pasmerkė jį realiai ir rimtai tolesnio slapto kalinimo rizikai.

Jis teigė, kad buvo pažeistas Konvencijos 5 straipsnis, kuriame nurodyta:

„1. Kiekvienas asmuo turi teisę į laisvę ir saugumą. Niekam laisvė negali būti atimta kitaip, kaip šiais atvejais, ir įstatymo nustatyta tvarka:

- a) kai asmuo teisėtai kalinamas pagal kompetentingo teismo nuosprendį;
- b) kai asmuo teisėtai sulaikomas ar kalinamas dėl to, kad neįvykdė teismo teisėto sprendimo, arba kai norima garantuoti kokios nors įstatymo nustatytos prievolės vykdymą;
- c) kai asmuo teisėtai sulaikomas ar įkalinamas, kad būtų pristatytas kompetentingai teismo institucijai, pagrįstai įtariant jį padarius nusikaltimą ar kai pagrįstai manoma, jog būtina neleist jam padaryti nusikaltimo, arba manoma, jog jis, padaręs tokį nusikaltimą, gali pabėgti;
- d) kai nepilnamečiui atimama laisvė pagal teisėtą sprendimą atiduoti jį su auklėjimu susijusiai priežiūrai arba kai jis teisėtai įkalinamas, kad būtų pristatytas kompetentingai institucijai;
- e) kai teisėtai atimama laisvė galintiems platinti užkrečiamąsias ligas asmenims, psichiškai nesveikiems asmenims, alkoholikams, narkomanams ar valkatoms;
- f) kai asmuo teisėtai sulaikomas ar kalinamas dėl to, kad negalėtų be leidimo įvažiuoti į šalį, arba kai yra pradėtas asmens išsiuntimo ar išdavimo kitai valstybei procesas.

2. Kiekvienam sulaikytajam turi būti nedelsiant jam suprantama kalba pranešta, dėl ko jis sulaikytas ir kuo kaltinamas.

3. Kiekvienas sulaikytasis ar kalinamasis pagal šio straipsnio 1 dalies c punkto nuostatas turi būti skubiai pristatytas teisėjui ar kitam pareigūnui, kuriam įstatymas yra suteikęs teisę vykdyti teismines funkcijas, ir turi teisę į bylos nagrinėjimą per įmanomai trumpiausią laiką arba teisę būti paleistas proceso metu. Paleidimui gali būti taikomos sąlygos, garantuojančios, kad jis atvyks į teismą.

4. Kiekvienas asmuo, kuriam atimta laisvė jį sulaikius ar kalinant, turi teisę kreiptis į teismą, kad šis greitai priimtų sprendimą dėl jo kalinimo teisėtumo ir, jeigu asmuo kalinamas neteisėtai, nuspręstų jį paleisti.

5. Kiekvienas asmuo, kuris yra sulaikymo ar kalinimo pažeidžiant šio straipsnio nuostatas auka, turi teisę į nuostolių atlyginimą.“

A. Šalių teiginiai

1. Vyriausybė

646. Vyriausybė pakartojo savo poziciją, kad Lietuva nebuvo atsakinga pagal Konvenciją, ir susilaikė nuo bet kokių komentarų dėl šio skundo priimtino ir esmės pateikimo.

2. Pareiškėjas

647. Pareiškėjas, remdamasis bylomis *El-Masri, Al Nashiri prieš Lenkiją* ir *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją* (visos minėtos pirmiau), tvirtino, kad jo perdavimas ir slaptas kalinimas buvo savavališkas laisvės atėmimas, kurį Teismas apibrėžė kaip „teisės viršenybės ir Konvencijos saugomų vertybių anatamą“. Taigi jis nebuvo vykdomas „įstatymo nustatyta tvarka“ ir todėl pažeidė 5 straipsnio 1 dalį.

648. Pareiškėjo pastabose nurodoma, kad Lietuvos veiksmai ir neveikimas, susiję su CŽA AVS programa, kuri buvo taikoma pareiškėjui Lietuvos teritorijoje, taip pat pažeidė jos pozityvias pareigas pagal 5 straipsnį. Taigi kai tiesiogiai atsakingi už asmens laisvės atėmimą asmenys buvo ne valstybės institucijos, o privatūs asmenys ar kitos šalies institucijos, valstybei atsakomybė kyla, kai ji nevykdo savo pozityvios pareigos apsaugoti jos teritorijoje ir jurisdikcijoje esančius asmenis nuo savavališko kalinimo. Pozityvi pareiga apsaugoti apima įsipareigojimą užkirsti kelią laisvės atėmimui, apie kurį institucijos žinojo ar turėjo žinoti, įskaitant teisės į advokatą užtikrinimą ir teisminę peržiūrą, ir reguliarių laisvės atėmimo vietų tikrinimą, siekiant užtikrinti, kad kalinimas pagrįstas ir kad suteiktos 5 straipsnyje numatytos garantijos.

649. Lietuva ne tik nevykdė savo pozityvių pareigų, bet ir sąmoningai bendradarbiavo su CŽA, kad užtikrintų CŽA galimybę vykdyti savo AVS programą Lietuvos teritorijoje, neprižiūrint ir nesikišant jokiai teisminei įstaigai ir institucijai. Ji padėjo užtikrinti CŽA „juodosios vietos“ veikimą ir minėtos programos slaptumą.

CŽA slaptas kalėjimas nebūtų galėjęs veikti Lietuvos teritorijoje be valstybės institucijų paramos ir pagalbos.

650. Po to, kai buvo išvežtas iš Lietuvos, pareiškėjas ir toliau buvo kalinamas kitur esančiame CŽA slaptame kalėjime, kol galiausiai buvo perkeltas į Gvantanamo įlanką, kur šiuo metu laikomas. Lietuvos institucijos žinojo ar turėjo žinoti apie realią riziką, kad jis ir toliau bus laikomas taikant iš esmės tą patį kalinimo režimą kaip ir tas, kuris iki tol jam taikytas. Jo perkėlimo metu informacija apie elgesį su kaliniais Gvantanamo įlankoje buvo viešai žinoma.

Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta pirmiau, pareiškėjas paprašė Teismo pripažinti Konvencijos 5 straipsnio pažeidimą.

B. Teismo vertinimas

1. Priimtinumas

651. Teismas pažymi, kad šis skundas nėra aiškiai nepagrįstas Konvencijos 35 straipsnio 3 dalies a punkto požiūriu. Jis taip pat pažymi, kad skundas nėra nepriimtinas kitais pagrindais. Todėl jį reikia pripažinti priimtinu.

2. Esmė

(a) Teismo praktikoje nustatyti taikytini bendrieji principai

652. Numatytos 5 straipsnyje garantijos turi esminę reikšmę užtikrinant asmenų teisę demokratinėje valstybėje nebūti savavališkai sulaikytiems valdžios institucijų. Būtent dėl šios priežasties Teismas savo praktikoje ne kartą pabrėžė, kad bet koks laisvės atėmimas turi atitikti materialiąsias ir procesines nacionalinės teisės normas, tačiau taip pat turi atitikti 5 straipsnio tikslą apsaugoti asmenį nuo savavališkumo (žr. *Chahal*, minėta pirmiau, § 118; ir *El-Masri*, minėta pirmiau, § 230). Šis asmens apsaugos nuo bet kokio piktnaudžiavimo valdžia reikalavimas aiškinamas tuo, kad 5 straipsnio 1 dalis apibrėžia aplinkybes, kuriomis iš asmens gali būti teisėtai atimta laisvė, pabrėžiant, kad šios aplinkybės turi būti aiškinamos siaurai atsižvelgiant į faktą, kad jos yra pagrindinės asmens laisvės garantijos išimtys (žr. *Quinn prieš Prancūziją*, 1995 m. kovo 22 d., § 42, A serija Nr. 311; ir *El-Masri*, minėta pirmiau, § 230).

653. Taip pat reikia pabrėžti, kad Konvencijos rengėjai sustiprino asmens apsaugą nuo savavališko laisvės atėmimo garantuodami rinkinį materialiuųjų teisių, kurios skirtos savivalės rizikai sumažinti, numatant nepriklausomą teisminę peržiūrą ir užtikrinant institucijų atskaitomybę už tokius veiksmus. 5 straipsnio 3 ir 4 dalių reikalavimai, kuriuose akcentuojamas operatyvumas ir teisminė priežiūra, šiame kontekste įgauna ypatingą reikšmę. Skubus teisminis įsikišimas gali atskleisti gyvybei pavojingas priemones ar padėti jų išvengti, taip pat atskleisti rimtą žiaurų elgesį, kuris pažeidžia pagrindines Konvencijos 2 ir 3 straipsniuose numatytas garantijas, ar padėti jo išvengti (žr. *Aksoy*, minėta pirmiau, § 76). Kyla pavojus tiek asmenų fizinės laisvės apsaugai, tiek jų asmeniniam saugumui, kai, nesant garantijų, gali būti paneigtas teisės viršenybės principas ir sulaikytieji gali atsidurti tokioje padėtyje, kai jiems nebus prieinamos netgi pačios elementariausios teisinės apsaugos formos (žr. *El-Masri*, minėta pirmiau, § 231; *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 528; *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 522; ir *Nasr ir Ghali*, minėta pirmiau, § 297).

654. Nors terorizmo nusikaltimų tyrimas, be abejo, kelia institucijoms ypatingų sunkumų, tai nereiškia, kad jos turi visišką veiksmų laisvę pagal 5 straipsnį sulaikyti įtariamuosius ir laikyti juos policijos areštinėje be jokios efektyvios nacionalinių teismų kontrolės ir, kaip galutinės priemonės,

Konvencijos priežiūros institucijų kontrolės, kai [nacionalinės institucijos] mano, kad buvo įvykdytas terorizmo nusikaltimas (žr. *Aksoy*, minėta pirmiau, § 78; ir *El-Masri*, minėta pirmiau, § 232).

Teismas šiame kontekste pabrėžia, kad nepripažintas asmens kalinimas yra visiškas šių garantijų neigimas ir pats rimčiausias 5 straipsnio pažeidimas. Paėmusios asmenį savo kontrolėn, institucijos privalo atsakyti už jos ar jo buvimo vietą. Dėl šios priežasties 5 straipsnis turi būti suprantamas kaip reikalavimas institucijoms imtis efektyvių priemonių, kad asmuo būtų apsaugotas nuo dingimo rizikos, ir atlikti greitą ir efektyvų pagrįsto skundo tyrimą dėl to, kad asmuo buvo įkalintas ir daugiau nuo to laiko jo niekas nematė (žr. *Kurt prieš Turkiją*, 1998 m. gegužės 25 d., §§ 123–124, *Reports* 1998-III; ir *El-Masri*, minėta pirmiau, § 233; taip pat žr. *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 529; *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 523; ir *Nasr ir Ghali*, minėta pirmiau, § 298).

(b) Minėtų principų taikymas šioje byloje

655. Ankstesnėse bylose dėl panašaus pobūdžio įtarimų dėl 5 straipsnio pažeidimo, kylančio iš slapto kalinimo pagal CŽA AVS programą kitose Europos valstybėse, Teismas nustatė, kad kilo valstybių atsakovių atsakomybė ir kad jos pažeidė minėtą nuostatą, nes bendrininkavo vykdant programą ir bendradarbiavo su CŽA (žr. *El-Masri*, minėta pirmiau, § 241; *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, §§ 531–532; *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, §§ 525–526; ir *Nasr ir Ghali*, minėta pirmiau, §§ 302–303). Teismas nemato priežasčių laikytis kitokios nuomonės šioje byloje.

656. Kaip Teismas nustatė bylose *Al Nashiri prieš Lenkiją* (minėta pirmiau, § 530) ir *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją* (minėta pirmiau, § 524), slaptas asmenų, įtariamų terorizmu, kalinimas buvo pagrindinis CŽA slaptos perdavimo programos bruožas. Programos tikslas buvo pašalinti šiuos asmenis iš bet kokios teisinės apsaugos nuo savavališko kalinimo ir priverstinio dingimo sistemos ir atimti iš jų bet kokių JAV Konstitucijoje ir tarptautinėje teisėje nustatytų garantijų teikiamą apsaugą nuo savavališko kalinimo, jau neminint teisės būti pristatytam teisėjui ir būti teisiamam per trumpiausią laiką ar *habeas corpus* garantijas. Todėl visa schema turėjo veikti už JAV teismų jurisdikcijos ribų ir visišką slaptumą užtikrinančiomis sąlygomis, o tam reikėjo bendradarbiaujant su priimančiosiomis šalimis įkurti kalėjimus užsienyje (taip pat žr. šio sprendimo 22–23, 26–58 ir 74–87 punktus).

Perdavimo operacijos daugiausia priklausė nuo šalių, kurios suteikė JAV savo oro erdvę, oro uostus CŽA kalinius pervežantiems orlaiviams nusileisti ir patalpas, kuriose kaliniai galėjo būti saugiai kalinami ir tardomi, bendradarbiavimo, pagalbos ir aktyvaus dalyvavimo, taip užtikrinant AVS programos slaptumą ir sklandų veikimą. Nors, kaip jau minėta, į nelaisvę paimtų teroristų tardymas buvo išskirtinė CŽA atsakomybė ir vietos

institucijos tame nedalyvavo, jų bendradarbiavimas ir įvairių formų pagalba, tokia kaip patalpų pritaikymas CŽA poreikiams, saugumo užtikrinimas ir logistikos paslaugų teikimas, buvo būtinos sąlygos CŽA slaptiems kalėjimams efektyviai veikti (žr. *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 530; ir *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 524).

657. Kiek tai susiję su pareiškėjo skundu dėl 3 straipsnio materialiojo aspekto, Teismas jau nustatė, kad Lietuvos institucijos žinojo, jog pareiškėjas buvo perkeltas iš jos teritorijos „ypatingo perdavimo“ būdu, ir, leisdamos CŽA perkelti pareiškėją į kitus slaptus kalėjimus, jos pasmerkė jį numatomai rimtai tolesnio netinkamo elgesio ir kalinimo sąlygų, pažeidžiančių Konvencijos 3 straipsnį, rizikai (žr. šio sprendimo 643 punktą). Šios išvados taip pat galioja pareiškėjo skundo pagal 5 straipsnį kontekste. Taigi Lietuvos atsakomybė pagal Konvenciją kyla tiek dėl jo slapto kalinimo Lietuvos teritorijoje, tiek dėl jo perkėlimo iš Lietuvos į kitą CŽA kalėjimą.

658. Taigi buvo pažeistas Konvencijos 5 straipsnis.

VI. TARIAMAS KONVENCIJOS 8 STRAIPSNIO PAŽEIDIMAS

659. Pareiškėjas toliau skundėsi, kad Lietuva pažeidė jo teises pagal 8 straipsnį sudarydama CŽA galimybę netinkamai su juo elgtis, jo atžvilgiu naudoti įvairių formų fizinį ir psichinį smurtą, laikyti jį *incommunicado* savo teritorijoje ir neleisti jam jokia forma bendrauti su savo šeima ar išoriniu pasauliu.

Jis teigė, kad pažeistas Konvencijos 8 straipsnis, kuriame nurodyta:

„1. Kiekvienas turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo privatus ir šeimos gyvenimas, buto neliečiamybė ir susirašinėjimo slaptumas.

2. Valstybės institucijos neturi teisės apriboti naudojimosi šiomis teisėmis, išskyrus įstatymo nustatytus atvejus ir kai tai būtina demokratinėje visuomenėje valstybės saugumo, visuomenės apsaugos ar šalies ekonominės gerovės interesais, siekiant užkirsti kelią viešosios tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams, taip pat būtina žmonių sveikatai ar moralei arba kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti.“

A. Šalių teiginiai

1. Vyriausybė

660. Vyriausybė pakartojo savo poziciją, kad Lietuva nebuvo atsakinga pagal Konvenciją, ir susilaikė nuo bet kokių komentarų dėl skundo priimtino ir esmės pateikimo.

2. Pareiškėjas

661. Pareiškėjas teigė, kad pagal Konvencijos 8 straipsnį teisė į privataus gyvenimo gerbimą apima asmens fizinį, psichinį, fiziologinį ir moralinį vientisumą, įskaitant asmens psichinę sveikatą.

Incommunicado kalinimas atskirties sąlygomis visiškai jį izoliavo ir panaikino jo galimybę bendrauti su išoriniu pasauliu. Fizinis ir psichinis smurtas, kuris jam buvo taikomas CŽA nelaisvėje, yra rimtas teisės į fizinių ir psichologinį asmens vientisumą (o tai yra neatskiriami 8 straipsnio aspektai) pažeidimas.

Visiškas draudimas susisiekti su savo šeimos nariais ar išoriniu pasauliu reiškė kišimąsi į jo privatų ir šeimos gyvenimą, taip pat į jo susirašinėjimą. Jis pridūrė, kad slapta kalinimas, kurio tikslas buvo atiboti asmenį nuo visų kontaktų ir išorinio pasaulio paramos, prieštaravo Konvencijos 8 straipsnio raidei ir dvasiai.

662. Jo teisių pagal 8 straipsnį pažeidimas neturėjo jokio teisinio pagrindo ir nebuvo „numatytas įstatymo“, ar tai būtų Lietuvos, ar tarptautinė teisė. Pažeidimu buvo siekiama Konvencijai prieštaraujančių tikslų, kadangi tikslas buvo sustiprinti jo pažeidžiamumą ir neleisti, kad jį saugotų įstatymas, tam, kad būtų galima nevaržomai rinkti žvalgybinę informaciją. Tuo nebuvo siekiama jokių teisėtų 8 straipsnio 2 dalyje išvardytų tikslų ir tai negalėjo būti laikoma „būtina“ ar proporcinga minėtos nuostatos tikslams.

B. Teismo vertinimas

1. Priimtinumai

663. Teismas pažymi, kad šis skundas nėra aiškiai nepagrįstas Konvencijos 35 straipsnio 3 dalies a punkto požiūriu. Jis taip pat pažymi, kad skundas nėra nepriimtinas kitais pagrindais. Todėl jį reikia pripažinti priimtinu.

2. Esmė

664. Sąvoka „privatus gyvenimas“ yra plati ir neturi išsamaus apibūdinimo; ji gali apimti, atsižvelgiant į aplinkybes, ir moralinį, ir fizinį asmens vientisumą. Šie aspektai taikomi situacijoms, kai asmeniui atimama laisvė (žr. *El-Masri*, minėta pirmiau, § 248, su nuorodomis į Teismo praktiką; *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 538; ir *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 532).

8 straipsnis taip pat saugo teisę į asmeninį vystymąsi, įskaitant teisę užmegzti ir plėtoti ryšius su kitais žmonėmis ir išoriniu pasauliu. Su asmeniu neturėtų būti elgiama taip, kad jis prarastų žmogiškąjį orumą, nes „Konvencijos esmė yra pagarba žmogiškajam orumui ir laisvei“ (žr. *Pretty prieš Didžiąją Britaniją*, Nr. 2346/02, §§ 61 ir 65, ECHR 2002-III). Be to, abipusis bendravimas tarp šeimos narių sudaro šeimyninio gyvenimo pagrindą. Šiame kontekste Teismas taip pat pakartoja, kad pagrindinis 8 straipsnio objektas yra asmens apsauga nuo viešųjų institucijų savavališko kišimosi (žr. *El-Masri*, minėta pirmiau, § 248; *Al Nashiri prieš Lenkiją*,

minėta pirmiau, § 538; ir *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 532).

665. Turėdamas galvoje išvadas dėl valstybės atsakovės atsakomybės pagal Konvencijos 3 ir 5 straipsnius (žr. šio sprendimo 643 ir 657 punktus), Teismas mano, kad Lietuvos veiksmai ir neveikimas, susiję su pareiškėjo kalinimu ir pervežimu, taip pat sukėlė jos atsakomybę pagal Konvencijos 8 straipsnį. Atsižvelgiant į tai, kad tariamas pareiškėjo teisės į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą apribojimas atsirado dėl neteisėto ir neatskleisto kalinimo taikymo, jis turi būti laikomas neatitinkančiu reikalavimo „nustatytas įstatymo“ ir neturinčiu jokio įmanomo pateisinimo pagal to straipsnio 2 dalį (žr. *El-Masri*, minėta pirmiau, § 249; *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 533; ir *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 539).

666. Taigi buvo pažeistas Konvencijos 8 straipsnis.

VII. TARIAMAS KONVENCIJOS 13 STRAIPSNIO KARTU SU KONVENCIJOS 3 STRAIPSNIU PAŽEIDIMAS

667. Pareiškėjas skundėsi, kad Lietuva pažeidė Konvencijos 13 straipsnį atskirai ir kartu su 3 straipsniu dėl to, kad ji neatliko veiksmingo, greito ir išsamaus tyrimo dėl jo kaltinimų rimtais Konvencijos pažeidimais.

Konvencijos 13 straipsnyje nustatyta:

„Kiekvienas, kurio teisės ir laisvės, nustatytos šioje Konvencijoje, yra pažeistos, turi teisę pasinaudoti veiksminga teisinės gynybos priemone kreipdamasis į valstybės instituciją nepriklausomai nuo to, ar tą pažeidimą asmenys padarė eidami savo oficialias pareigas.“

A. Šalių teiginiai

668. Šalys iš esmės pakartojo savo argumentus dėl Konvencijos 3 straipsnio procesinio aspekto (žr. šio sprendimo 592–600 punktus).

669. Vyriausybė teigė, kad ikiteisminis tyrimas buvo išsamus ir efektyvus ir atitiko Konvencijos 13 straipsnio reikalavimus dėl „veiksmingos teisinės gynybos priemonės“.

670. Pareiškėjas nesutiko ir teigė, kad tyrimas buvo paviršutiniškas ir jis neturėjo galimybės efektyviai jame dalyvauti.

B. Teismo vertinimas

1. Priimtinumai

671. Teismas pažymi, kad šis skundas yra susijęs su skundu dėl 3 straipsnio procesinio aspekto, kuris buvo pripažintas priimtinu (žr. šio sprendimo 606 punktą). Todėl jis taip pat turi būti pripažintas priimtinu.

2. Esmė

(a) Teismo praktikoje nustatyti taikytini bendrieji principai

672. 13 straipsnis garantuoja teisinės gynybos priemonių prieinamumą nacionaliniu lygmeniu, kad būtų galima iš esmės užtikrinti Konvencijoje įtvirtintas teises ir laisves, kad ir kokia forma jos būtų įtvirtintos nacionalinėje teisėje. Taigi šiuo straipsniu reikalaujama, kad būtų numatyta vidaus teisinės gynybos priemonė, leidžianti kompetentingai nacionalinei institucijai nagrinėti atitinkamo skundo pagal Konvenciją esmę ir suteikti tinkamą teisių gynimo būdą, nors Susitariančiosiems Šalims ir yra suteikta tam tikra diskrecija dėl to, kaip jos vykdo įsipareigojimus pagal šią nuostatą. Įsipareigojimų pagal 13 straipsnį apimtis kinta, atsižvelgiant į pareiškėjo skundo pagal Konvenciją pobūdį. Vis dėlto teisinės gynybos priemonė, kurios reikalauja 13 straipsnis, privalo būti „veiksminga“ ir praktikoje, ir teisėje pirmiausia ta prasme, kad valstybės atsakovės valdžios institucijų veiksmai ar neveikimas neturi nepagrįstai trukdyti šią priemonę įgyvendinti (žr. taip pat *Kaya prieš Turkiją*, 1998 m. vasario 19 d., § 106, *Reports* 1998-I; ir *Mahmut Kaya*, minėta pirmiau, § 124).

673. Jeigu asmuo pateikia įrodomą reikalavimą, kad su juo valstybės atstovai netinkamai elgėsi, sąvoka „veiksminga teisinės gynybos priemonė“ reikalauja, be tinkamos kompensacijos sumokėjimo, kai to reikia, išsamaus ir veiksmingo tyrimo, kuris galėtų nustatyti ir nubausti atsakingus asmenis ir suteikti pareiškėjui efektyvią priemonę prieš tyrimo procedūras (žr. *Anguelova prieš Bulgariją*, Nr. 38361/97, §§ 161–162, ECHR 2002 IV; *Assenov ir kiti*, minėta pirmiau, §§ 114; *Aksoy*, minėta pirmiau, §§ 95 ir 98; ir *El-Masri*, minėta pirmiau, § 255).

674. 13 straipsnio reikalavimai yra platesni nei Susitariančiosios Šalies įsipareigojimai pagal 3 ir 5 straipsnius atlikti veiksmingą tyrimą dėl asmens, kuris, kaip buvo įrodyta, buvo jos kontrolėje ir už kurio gerovę ji yra atsakinga, dingimo (žr. *El-Masri*, minėta pirmiau, § 255, su nuorodomis į Teismo praktiką).

675. Atsižvelgiant į nepataisomą žalą, kuri gali būti padaryta, jeigu netinkamo elgesio rizika pasitvirtintų, pobūdį ir svarbą, kurią Teismas suteikia 3 straipsniui, veiksmingos teisinės gynimo priemonės sąvoka pagal 13 straipsnį reikalauja nepriklausomo ir išsamaus skundo nagrinėjimo, jei teigiama, kad yra pakankamas pagrindas bijoti realios rizikos, jog bus elgiamasi pažeidžiant 3 straipsnį. Toks nagrinėjimas privalo būti atliktas neatsižvelgiant į tai, ką asmuo padarė, kad būtų galima pateisinti jo išsiuntimą, ir neatsižvelgiant į bet kokią šalį, iš kurios siekiama asmenį išsiųsti, jaučiamą grėsmę nacionaliniam saugumui (žr. *Chahal*, minėta pirmiau, § 151; ir *El-Masri*, minėta pirmiau, § 257; žr. taip pat *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 549; ir *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 543).

(b) Minėtų principų taikymas šioje byloje

676. Teismas jau nustatė, kad valstybė atsakovė yra atsakinga už pareiškėjo teisių pagal Konvencijos 3, 5 ir 8 straipsnius pažeidimą (žr. šio sprendimo 643–644, 657–658 ir 665–666 punktus). Taigi nėra jokios abejonės, kad jo skundai „įrodomi“ 13 straipsnio požiūriu ir pareiškėjas privalo turėti galimybę pasinaudoti veiksmingomis praktinėmis teisinės gynybos priemonėmis, kurios galėtų nustatyti ir nubausti atsakingus asmenis ir priteisti kompensaciją, kaip to reikalauja minėta nuostata (žr. šio sprendimo 673 punktą; taip pat žr. *El-Masri*, minėta pirmiau, § 259; *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 550; ir *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 544).

Dėl išsamiai išdėstytų priežasčių Teismas nustatė, kad baudžiamasis tyrimas, kuris turėjo būti atliktas pagal 3 straipsnį (žr. šio sprendimo 621 punktą), Lietuvoje neatitiko „išsamaus ir veiksmingo tyrimo“ standartų. Esant šioms aplinkybėms, nė viena iš teisinės gynybos priemonių, kuriomis rėmėsi Vyriausybė (žr. šio sprendimo 413–416 punktą), nei civilinė, nei baudžiamoji, nebūtų buvusi „veiksminga“ praktikoje. Dėl tų pačių priežasčių, dėl kurių Teismas atmetė Vyriausybės prieštaravimą dėl vidaus teisinės gynybos priemonių nepanaudojimo (žr. šio sprendimo 622 punktą), Teismas taip pat privalo nustatyti, kad nebuvo atitikties Konvencijos 13 straipsnio reikalavimams ir kad pareiškėjas neturėjo Lietuvoje jam prieinamos „veiksmingos teisinės gynybos priemonės“ dėl jo skundų dėl Konvencijos 3, 5 ir 8 straipsnių pažeidimo.

677. Taigi buvo pažeistas 13 straipsnis, taikomas kartu su Konvencijos 3 straipsniu.

VIII. KONVENCIJOS 46 IR 41 STRAIPSNIŲ TAIKYMAS**A. Konvencijos 46 straipsnis**

678. Be to, kad pareiškėjas Teismo paprašė priteisti jam teisingą atlyginimą dėl patirtos neturtinės žalos ir teisinių išlaidų atlyginimą pagal Konvencijos 41 straipsnį (žr. šio sprendimo 686 punktą), jis paprašė Teismo priimti sprendimą, nurodantį Lietuvos Vyriausybei imtis konkrečių individualių priemonių Teismo sprendimui vykdyti. Prašymas buvo suformuluotas taip:

(a) Lietuva turėtų atlikti veiksmingą, išsamą ir nepriklausomą tyrimą, siekdama pateikti išsamią informaciją apie pareiškėjo perdavimą į Lietuvą ir išvežimą iš jos ir elgesį su juo, kol jis buvo jos teritorijoje. Tyrimas turėtų apimti nepriklausomumo ir skaidrumo garantijas bei nukentėjusiųjų dalyvavimą, atsižvelgiant į valstybės įsipareigojimus. Jis turėtų aktyviai tęsti praeities nusikaltimų tyrimą, be kita ko, imantis visų galimų priemonių, kad būtų užtikrintas informacijos iš Jungtinių Valstijų gavimas ir

bendradarbiavimas, ir kruopščiai atliekant teismo ekspertizę. Tyrimas turėtų baigtis visapusišku Lietuvos dalyvavimo perdavimo programoje paviešėjimu.

(b) Tie asmenys, kurie, kaip po tinkamai atlikto tyrimo manoma, yra atsakingi už nusikaltimus, padarytus pareiškėjui Lietuvos teritorijoje, turėtų būti patraukti baudžiamojon atsakomybėn ir nubausti atsižvelgiant į nusikaltimų sunkumą; valstybė turėtų patikslinti, kad pagal Lietuvos teisę nebūtų jokių teisinių kliūčių atsakomybei už nurodytus nusikaltimus.

(c) Lietuvos valstybė turėtų oficialiai pripažinti pareiškėjo teisių pažeidimus ir pripažinti savo pačios atsakomybę už šiuos pažeidimus bei savo indėlį į pareiškėjo dabartinę situaciją; valstybė turėtų pateikti tinkamas garantijas, kad tokie veiksmai nesikartotų, ir užtikrinti, kad prieš pareiškėją padaryti pažeidimai nepasikartotų ateityje ir kad jos bendradarbiavimas atitiktų jos žmogaus teisių įsipareigojimus pagal Konvenciją.

(d) Lietuva diplomatinėmis ar kitomis priemonėmis turėtų užtikrinti Jungtinių Valstijų Vyriausybės bendradarbiavimą ir pagalbą, kad būtų nustatyta išsami ir tiksli informacija apie CŽA elgesį su pareiškėju, ir ji turėtų individualiai ar kolektyviai teikti tokius prašymus ir pareiškimus, kad būtų nutraukti besitęsiantys jo teisių pažeidimai.

679. Teismas mano, kad yra tikslinga nagrinėti pareiškėjo prašymą pagal Konvencijos 46 straipsnį, kuriame, kiek yra reikšminga, nurodyta:

„1. Aukštosios Susitariančiosios Šalys įsipareigoja vykdyti galutinį Teismo sprendimą kiekvienoje byloje, kurios šalys jos yra.

2. Galutinis Teismo sprendimas perduodamas Ministrų Komitetui, kuris prižiūri jo vykdymą.

<...>“

680. Ši byla susijusi su pareiškėjo išsiuntimu iš valstybės atsakovės teritorijos ypatingo perdavimo būdu. Bendrieji principai pagal 46 straipsnį, kylantys iš Teismo praktikos, susiję su tuo, kada tokioje situacijoje Teismas gali susijusiai valstybei nurodyti, kad ši turi imtis individualių priemonių, įskaitant „visus įmanomus veiksmus“ diplomatinėms garantijoms iš paskirties valstybės gauti, buvo apibendrinti byloje *Al Nashiri prieš Lenkiją* (minėta pirmiau, §§ 586–588, su nuorodomis į Teismo praktiką, konkrečiau į *Hirsi Jamaa ir kiti prieš Italiją* [DK], Nr. 27765/09, § 209, ECHR 2012; *Assanidze prieš Gruziją* [DK], Nr. 71503/01, §§ 198 ir 202, ECHR 2004-II; *Savridin Dzhurayev prieš Rusiją*, Nr. 71386/10, §§ 138, 252–254 ir 256, ECHR 2013 (ištraukos); ir *Al-Saadoon and Mufdhi*, minėta pirmiau, § 170).

681. Kiek tai susiję su galimais valstybės atsakovės pareiškimais JAV institucijoms, kaip to prašo pareiškėjas (žr. šio sprendimo 678 (d) punktą *in fine*), Teismas primena savo išvadą, kad Lietuvos institucijos, suteikdamos galimybę perkelti pareiškėją į kitą CŽA kalėjimą, pasmerkė pareiškėją numatomi tolesnio slapto, *incommunicado* ir kitaip savavališko kalinimo, kuris jo atveju galėjo tęstis visą jo likusį gyvenimą, pažeidžiančio Konvencijos 5 straipsnį, rizikai (žr. šio sprendimo 655–657 punktus; taip pat šio sprendimo 80 ir 161–164 punktus), taip pat numatomi tolesnio

netinkamo elgesio ir kalinimo sąlygų, pažeidžiančių 3 straipsnį, rizikai (žr. šio sprendimo 641–643 punktus). Teismas atkreipia dėmesį į tai, kad Lietuvos institucijos jau kreipėsi su teisinės pagalbos ir teismo bendradarbiavimo prašymu į JAV institucijas atlikdamos nacionalinį baudžiamąjį tyrimą (žr. šio sprendimo 210 punktą). Tačiau, Teismo nuomone, Lietuvos sutartinis įsipareigojimas pagal Konvencijos 46 straipsnį imtis būtinų individualių priemonių, kad būtų kuo labiau atitaisytas Teismo nustatytas pažeidimas, reikalauja, kad Lietuvos institucijos stengtųsi pateikti papildomus pareiškimus JAV institucijoms, siekdamos panaikinti arba bent jau kiek įmanoma apriboti Konvencijos pažeidimų, kuriuos patyrė pareiškėjas, poveikį.

682. Dėl individualių priemonių, kurių turėtų imtis valstybė atsakovė, pareiškėjas taip pat teigė, kad Lietuvos institucijos privalo atlikti veiksmingą, išsamų ir nepriklausomą tyrimą, kad būtų galima nustatyti išsamią informaciją apie jo perdavimą į Lietuvą ir išvežimą iš jos bei elgesį su juo Lietuvoje ir užtikrinti atsakingų asmenų patraukimą atsakomybėn (žr. šio sprendimo 678 punkto (a) ir (b) dalis).

Šiuo požiūriu, vadovaujantis Teismo praktika, galima daryti išvadą, kad Susitariančiosios Šalies pareiga atlikti veiksmingą tyrimą pagal Konvencijos 3 straipsnį, kaip ir pagal Konvencijos 2 straipsnį, išlieka tol, kol toks tyrimas yra galimas, tačiau jis nebuvo atliktas arba neatitiko Konvencijos standartų (žr. pavyzdžiui, *Asociacija „1989 m. gruodžio 21 d.“ ir kiti*, minėta pirmiau, § 202; *Benzer ir kiti prieš Turkiją*, Nr. 23502/06, §§ 218–219, 2013 m. lapkričio 12 d.; žr. taip pat, *mutatis mutandis*, *Jeronovičs prieš Latviją* [DK], Nr. 44898/10, §§ 107 ir 118, 2016 m. liepos 5 d.). Veiksmingo tyrimo neatlikimas bus vertinamas kaip tęstinis minėtos nuostatos pažeidimas (žr., *mutatis mutandis*, *Kipras prieš Turkiją*, minėta pirmiau, § 136; ir *Aslakhanova ir kiti prieš Rusiją*, minėta pirmiau, §§ 214 ir 230).

683. Teismas mano, kad, atsižvelgiant į šioje byloje nustatyto 3 straipsnio procesinio pažeidimo pobūdį, Lietuvos pareiga pagal 46 straipsnį neišvengiamai reikalauja, kad būtų imtasi visų būtinų veiksmų, kad būtų nedelsiant suaktyvintas dar nebaigtas baudžiamasis tyrimas. Vėliau pagal taikytinus Konvencijos principus (žr. šio sprendimo 607–610 punktus su nuorodomis į Teismo praktiką) baudžiamasis tyrimas turėtų būti kuo skubiau užbaigtas, kiek tai įmanoma, pateikiant kuo išsamesnį aplinkybių ir sąlygų, kuriomis pareiškėjas buvo įvežtas į Lietuvą, laikomas Lietuvos teritorijoje ir vėliau išvežtas iš jos, paaiškinimą, kad būtų galima nustatyti ir prireikus nubausti už tai atsakingus asmenis. Teismas pažymi, kad, remiantis bylos medžiaga, nėra jokių neįveikiamų praktinių kliūčių, dėl kurių negali būti atliktas veiksmingas tyrimas (žr., *mutatis mutandis*, *Abuyeva ir kiti prieš Rusiją*, Nr. 27065/05, §§ 240–241, 2010 m. gruodžio 2 d.). Tačiau Teismas neprivalo valstybei atsakovei pateikti išsamius, įsakmius, kaip to reikalauja pareiškėjas, nurodymus. Ministrų Komitetas, veikiantis pagal Konvencijos 46 straipsnį, turi spręsti klausimą, ko praktiškai gali būti reikalaujama iš

atsakovės Vyriausybės, kad būtų vykdomas sprendimas (žr., *mutatis mutandis*, ten pat, § 243, ir *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 586, su nuorodomis į Teismo praktiką).

684. Dėl kitų reikalavimų Teismas yra įsitikinęs, kad dėl pareiškėjo keliamų klausimų prašant konkrečių priemonių yra pasisakęs savo išvadose dėl Konvencijos pažeidimų.

B. Konvencijos 41 straipsnis

685. Konvencijos 41 straipsnyje nurodyta:

„Jeigu Teismas nustato Konvencijos ar jos protokolų pažeidimą ir jeigu Aukštosios Susitariančiosios Šalies įstatymai leidžia tik iš dalies atlyginti pažeidimu padarytą žalą, tai prireikus Teismas gali priteisti nukentėjusiajai šaliai teisingą atlyginimą.“

1. Žala

686. Pareiškėjas paprašė Teismo priteisti jam 150 000 eurų (EUR) neturtinei žalai atlyginti. Jis teigė, kad Konvencijos pažeidimai, kuriuos jis patyrė, padarė didelę žalą jo psichinei ir fizinei sveikatai. Jo požiūriu, su neturtinės žalos įvertinimu susiję veiksniai šioje byloje apima „itin sunkius Konvencijos pažeidimus“, jų trukmę, kontekstą ir tebesitęsiantį poveikį.

687. Vyriausybė teigė, kad pareiškėjo reikalaujama suma tariamai neturtinei žalai atlyginti buvo per didelė.

688. 41 straipsnis įgalina Teismą skirti nukentėjusiajai šaliai tokį atlyginimą, kokį jis laiko esant tinkamą.

Šioje byloje Teismas nustatė rimtus valstybės atsakovės padarytus keleto Konvencijos nuostatų pažeidimus. Teismas teigė, kad valstybės atsakovės atsakomybė yra susijusi su nežmonišku elgesiu su pareiškėju ir jo slaptu kalinimu jos teritorijoje. Valstybė atsakovė taip pat neatliko veiksmingo tyrimo, kaip to reikalaujama pagal Konvencijos 3 ir 13 straipsnius. Be to, Teismas nustatė, kad buvo pažeistos pareiškėjo teisės pagal 8 straipsnį (žr. šio sprendimo 622, 644, 658, 666 ir 677 punktus).

Atsižvelgdamas į tai, kas nurodyta, Teismas mano, kad pareiškėjas neabejotinai patyrė neturtinę žalą, kuri negali būti atitaisyta vien tik konstatuojant pažeidimą.

689. Taigi, atsižvelgdamas į ypač rimtus Konvencijos pažeidimus, kurių auka buvo pareiškėjas, ir vadovaudamasis teisingumo pagrindais, kaip to reikalaujama pagal Konvencijos 41 straipsnį (žr. *El-Masri*, minėta pirmiau, § 270; *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 595; ir *Huseyn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 567), Teismas priteisia pareiškėjui 100 000 EUR ir bet kokius taikytinus mokesčius.

2. Bylinėjimosi ir kitos išlaidos

690. Pareiškėjas taip pat reikalavo atlyginti 30 000 EUR bylinėjimosi ir kitas išlaidas, kurias jis patyrė Teisme.

691. Vyriausybė laikėsi požiūrio, kad prašoma su bylinėjimosi išlaidomis susijusi suma buvo pernelyg didelė ir pareiškėjo advokatas jos niekaip nepagrindė.

692. Pagal Teismo praktiką pareiškėjas turi teisę į bylinėjimosi ir kitų išlaidų atlyginimą tik tuo atveju, jei nustatoma, kad jos iš tikrųjų patirtos, būtinos ir pagrįsto dydžio. Nagrinėjamu atveju, atsižvelgdamas į turimus dokumentus ir pirmiau nurodytus kriterijus, Teismas mano, kad tikslinga priteisti 30 000 EUR Teisme patirtoms bylinėjimosi išlaidoms atlyginti.

3. *Palūkanos*

693. Teismas mano, kad nevykdant įsipareigojimų palūkanos turi būti skaičiuojamos pagal ribinę Europos Centrinio Banko skolinimo normą, pridedant tris procentus.

DĖL ŠIŲ PRIEŽASČIŲ TEISMAS VIENBALSIAI

1. *Nusprendžia*, kad klausimai, dėl kurių skundžiamasi, priklauso Lietuvos „jurisdikcijai“ Konvencijos 1 straipsnio požiūriu ir Lietuvai pagal Konvenciją kyla atsakomybė;
2. *Atmeta* Vyriausybės išankstinį prieštaravimą, kad peticija nepriimtina dėl to, jog byloje keliami klausimai nepriklauso Lietuvos jurisdikcijai pagal 1 straipsnį, ir dėl to, kad pareiškėjas neturi aukos statuso pagal Konvencijos 34 straipsnį;
3. *Nusprendžia* Vyriausybės argumentus dėl peticijos nepriimtumo nepanaudojus vidaus teisinės gynybos priemonių ir šešių mėnesių taisyklės nesilaikymo nagrinėti kartu su peticijos esme ir juos *atmeta*;
4. *Skelbia* skundus pagal Konvencijos 3, 5, 8 ir 13 straipsnius priimtinais;
5. *Nusprendžia*, kad buvo pažeistas Konvencijos 3 straipsnio procesinis aspektas dėl to, kad valstybė atsakovė neatliko veiksmingo pareiškėjo skundų dėl Konvencijos nuostatų pažeidimų, įskaitant nežmonišką elgesį ir slaptą kalinimą, tyrimo;
6. *Nusprendžia*, kad buvo pažeistas Konvencijos 3 straipsnio materialusis aspektas dėl to, kad valstybė atsakovė bendradarbiavo vykdant CŽA Aukštos vertės sulaikytųjų programą, suteikdama JAV valdžios institucijoms galimybę nežmoniškai elgtis su pareiškėju Lietuvos teritorijoje ir pervežti jį iš savo teritorijos, nepaisydama realios rizikos, kad jis patirs 3 straipsnį pažeidžiantį elgesį;

7. *Nusprendžia*, kad buvo pažeistas Konvencijos 5 straipsnis dėl to, kad pareiškėjas buvo slapta kalinamas valstybės atsakovės teritorijoje, ir dėl to, kad valstybė atsakovė sudarė JAV valdžios institucijoms sąlygas pervežti pareiškėją iš savo teritorijos, nepaisydama realios rizikos, kad jis bus toliau slapta kalinamas;
8. *Nusprendžia*, kad buvo pažeistas Konvencijos 8 straipsnis;
9. *Nusprendžia*, kad buvo pažeistas Konvencijos 13 straipsnis dėl to, kad pareiškėjas neturėjo veiksmingų teisinės gynybos priemonių savo skundams pagal Konvencijos 3 straipsnį;
10. *Nusprendžia*:
 - a) kad valstybė atsakovė per tris mėnesius nuo tos dienos, kai sprendimas taps galutinis pagal Konvencijos 44 straipsnio 2 dalį, turi pareiškėjui sumokėti toliau nurodytas sumas:
 - i) 100 000 EUR (vieną šimtą tūkstančių eurų) ir bet kokius pareiškėjui taikytinus mokesčius neturtinei žalai atlyginti;
 - ii) 30 000 EUR (trisdešimt tūkstančių eurų) ir bet kokius pareiškėjui taikytinus mokesčius bylinėjimosi ir kitoms išlaidoms atlyginti;
 - b) kad nuo minėto trijų mėnesių termino pabaigos iki sprendimo įvykdymo dienos per įpareigojimų nevykdymo laiką nuo minėtų sumų turės būti mokamos paprastosios palūkanos pagal ribinę Europos Centrinio Banko skolinimo normą, pridedant tris procentus;
11. *Atmeta* likusią pareiškėjo reikalavimo dėl teisingo atlyginimo dalį.

Surašyta anglų kalba ir paskelbta viešame posėdyje Žmogaus Teisių pastate Strasbūre 2018 m. gegužės 31 d.

Abel Campos
Kancleris

Linos-Alexandre Sicilianos
Pirmininkas

I priedas

Santrumpų, vartojamų Teismo sprendime, sąrašas

2002 m. VSD veiksmų planas – 2002 m. liepos 25 d. Operatyvinių veiksmų planas.

2002 m. VSD nutarimas – 2002 m. liepos 25 d. nutarimas pradėti bylą.

2003 m. PACE rezoliucija – 2003 m. birželio 26 d. Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos rezoliucija Nr. 1340 (2003) dėl asmenų, JAV nelaisvėje laikytų Afganistane ar Gvantanamo įlankoje, teisių.

2004 m. CŽA Pamatinis dokumentas – 2004 m. gruodžio 30 d. CŽA pamatinis dokumentas dėl tardymo metodų komplekso.

2004 m. CŽA ataskaita – 2004 m. gegužės 7 d. CŽA generalinio inspektoriaus ataskaita „Speciali kovos su terorizmu, sulaikymo ir tardymo metodų apžvalga, 2001 m. rugsėjo mėn. – 2003 m. spalio mėn.“.

2005 m. HRW sąrašas – 2005 m. lapkričio 30 d. „Kalinių-vaiduoklių, galimai laikomų CŽA kalėjimuose, sąrašas“, kurį sudarė „Human Rights Watch“.

2005 m. HRW pareiškimas – 2005 m. lapkričio 6 d. „Human Rights Watch“ pareiškimas dėl slaptų JAV kalėjimų Europoje.

2006 m. Marty ataskaita – 2006 m. birželio 12 d. Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos Teisės reikalų ir žmogaus teisių komiteto pranešėjo p. Dick Marty ataskaita „Galimai vykę slapti kalinimai ir neteisėti tarpvalstybiniai sulaikytųjų pervežimai, susiję su Europos Tarybos valstybėmis narėmis“ (Dok. 10957).

2007 m. EP rezoliucija – 2007 m. vasario 14 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl CŽA tariamai vykdyto kalinių gabenimo ir neteisėto kalinimo Europos šalyse (2006/2200INI).

2007 m. Marty ataskaita – 2007 m. birželio 11 d. Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos Teisės reikalų ir žmogaus teisių komiteto pranešėjo p. Dick Marty ataskaita „Slapti kalinimai ir neteisėti sulaikytųjų pervežimai, susiję su Europos Tarybos valstybėmis narėmis: antroji ataskaita“ (Dok. 11302.rev).

2009 m. TD ataskaita – JAV Teisingumo departamento Profesinės atsakomybės biuro 2009 m. liepos 29 d. ataskaita „Tyrimas dėl Teisės patarėjo biuro memorandumo, susijusio su CŽA sustiprintų tardymo metodų panaudojimu įtariamiesiems teroristams“.

2010 m. JT jungtinė studija – Jungtinių Tautų Organizacijos Žmogaus teisių tarybos „Bendras tyrimas dėl globalios praktikos, susijusios su slaptu kaliniu kovos su terorizmu kontekste, kurį atliko Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių skatinimo ir apsaugos kovojant su terorizmu specialusis pranešėjas“, paskelbtas 2010 m. vasario 19 d.

2011 m. CPT ataskaita – Europos komiteto prieš kankinimą ir nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą (toliau – CPT) vizito Lietuvoje 2010 m. birželio 14–18 d. ataskaita.

2011 m. Marty ataskaita – 2011 m. rugsėjo 16 d. Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos Teisės reikalų ir žmogaus teisių komiteto pranešėjo p. Dick Marty ataskaita „Piktnaudžiavimas valstybės paslaptimi ir nacionaliniu saugumu: parlamentinio ir teismo tyrimo dėl galimų žmogaus teisių pažeidimų kliūtys“.

2012 m. EP rezoliucija – 2012 m. rugsėjo 11 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl tariamo CŽA vykdyto kalinių gabenimo ir neteisėto kalinimo Europos valstybėse: tolesni veiksmai po EP Laikinojo komiteto TDIP ataskaitos (2012/2033(INI)).

2013 m. EP rezoliucija – 2013 m. spalio 10 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl tariamo CŽA vykdyto kalinių gabenimo ir neteisėto kalinimo Europos šalyse (Nr. 2013/2072 (RSP)).

2014 m. JAV Senato komiteto ataskaita – JAV Senato Specialiojo žvalgybos komiteto santrauka „CŽA sulaikymo ir apklausų programos tyrimas“, paskelbta 2014 m. gruodžio 9 d.

2015 m. EP rezoliucija – 2015 m. vasario 11 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl JAV Senato ataskaitos dėl CŽA veikloje naudojamų kankinimų (2014/2997(RSP)).

2015 m. LIBE informacija – 2015 m. rugsėjo 15 d. informacija Europos Parlamento LIBE komiteto delegacijai Rumunijoje: CŽA kalinimas Rumunijoje ir Senato Žvalgybos komiteto ataskaita.

2015 m. „Reprieve“ informacija – 2015 m. sausio 11 d. „Reprieve“ parengta informacija ir dokumentų rinkinys Lietuvos generaliniam prokurorui: CŽA kalinimas Lietuvoje ir Senato Žvalgybos komiteto ataskaita.

2016 m. EP rezoliucija – 2016 m. birželio 8 d. Europos Parlamento tolimesnių veiksmų rezoliucija dėl 2015 m. vasario 11 d. EP rezoliucijos dėl JAV Senato ataskaitos dėl CŽA veikloje naudojamų kankinimų 2016/2573(RSP)).

APLS – Amerikos pilietinių laisvių sąjunga.

AI – „Amnesty International“.

CAA – Lietuvos civilinės aviacijos administracija.

CIA – JAV Centrinės žvalgybos agentūra.

NSGK – Lietuvos Respublikos Seimo Nacionalinės gynybos ir saugumo komitetas.

NSGK išvada – Seimo 2010 m. sausio 19 d. nutarimo Nr. XI-659 priedas „Lietuvos Respublikos Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto atlikto parlamentinio tyrimo dėl galimo Jungtinių Amerikos Valstijų centrinės žvalgybos valdybos sulaikytų asmenų pervežimo ir kalinimo Lietuvos Respublikos teritorijoje išvada“.

CPT – Europos komitetas prieš kankinimą ir nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą.

KMK – Kompiuterinių mokslų korporacija.

AC – Antiterorizmo centras.

CŽD kalinimo gairės – CŽA įkalinimo sąlygų CŽA sulaikytiesiems gairės, pasirašytos 2003 m. sausio 28 d.

CŽD tardymo gairės – CŽA tardymo gairės dėl apklausų, atliekamų pagal 2001 m. rugsėjo 17 d. memorandumą, pasirašytos 2003 m. sausio 28 d.

ODP – CŽA operacijų direktoriaus pavaduotojas.

STM – Sustiprinti tardymo metodai.

EP – Europos Parlamentas.

ES – Europos Sąjunga.

Fava tyrimas – tyrimas, vykęs po 2006 m. sausio 18 d. Europos Parlamento sprendimo įsteigti Laikinąjį komitetą dėl tariamo CŽA vykdyto kalinių gabenimo ir neteisėto kalinimo Europos šalyse, pranešėjas Giovanni Claudio Fava.

FTB – Federalinių tyrimų biuras.

Flautre ataskaita – 2012 m. rugsėjo 11 d. Europos Parlamento Piliečių laisvių, teisingumo ir vidaus reikalų komiteto ataskaita dėl tariamo CŽA vykdymo kalinių gabenimo ir neteisėto kalinimo Europos šalyse: tolesni veiksmai po Europos Parlamento TDIP veiksmų (2012/2033(INI)), pranešėja Héléne Flautre.

HŽTF – Helsinkio žmogaus teisių fondas.

AVS – aukštos vertės sulaikytasis.

AVS programa – Aukštos vertės sulaikytųjų programa.

AVT – aukštos vertės taikiniai.

TPPTP – Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas.

TTK – Tarptautinės teisės komisija.

TRKK – Tarptautinis Raudonojo Kryžiaus Komitetas.

III Ženevos konvencija – 1949 m. rugpjūčio 12 d. Ženevos (III) konvencija dėl elgesio su karo belaisviais.

IV Ženevos konvencija – 1949 m. rugpjūčio 12 d. Ženevos (IV) konvencija dėl civilių apsaugos karo metu.

TTK straipsniai – Tarptautinės teisės komisijos 2001 m. Valstybių atsakomybės už tarptautinės teisės pažeidimus straipsniai.

TKART – Tarptautinė kankinimo aukų reabilitacijos taryba.

JITPS – Jeppesen tarptautinių kelionių planavimo tarnyba.

LIBE – Europos Parlamento Piliečių laisvių, teisingumo ir vidaus reikalų komitetas.

Marty tyrimas – Senatoriaus Dick Marty tyrimas dėl įtarimų dėl CŽA slaptų kalėjimų buvimo Europos Tarybos valstybėse narėse, kuri Europos Tarybos Parlamentinė Asamblėja pradėjo 2005 m. lapkričio 1 d.

MON – slaptų veiksmų notifikavimo memorandumas, kurį 2001 m. rugsėjo 17 d. pasirašė Prezidentas George W. Bush.

NATO – Šiaurės Atlanto sutarties organizacija.

NŽDB – Nacionalinės žvalgybos direktoriaus biuras.

GPB – CŽA generalinio patarėjo biuras.

GIB – Generalinio inspektoriaus biuras.

TPB – Teisės patarėjo biuras.

TPB – Techninių paslaugų biuras.

PACE – Europos Tarybos Parlamentinė Asamblėja.

PST programa – Perdavimo, sulaikymo ir tardymo programa.

VSAT – Valstybės sienos apsaugos tarnyba prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos.

VSD – Valstybės saugumo departamentas.

TDIP – Europos Parlamento Laikinis komitetas tariamam CŽA vykdytam kalinių gabenimui ir neteisėtam kalinimui Europos šalyse tirti.

JT – Jungtinės Tautos.

JT specialusis pranešėjas – JT Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių skatinimo ir apsaugos kovojant su terorizmu specialusis pranešėjas.

UNCAT – Jungtinių Tautų Konvencija prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą.

Venecijos komisija – Europos Komisija „Demokratija per teisę“.

II priedas

Teismo praktikos sąrašas

A. prieš Jungtinę Karalystę, 1998 m. rugsėjo 23 d., *Reports of Judgments and Decisions* 1998-VI

Abuyeva ir kiti prieš Rusiją, Nr. 27065/05, 2010 m. gruodžio 2 d.

Aksoy prieš Turkiją, 18 December 1996 m. gruodžio 18 d., *Reports of Judgments and Decisions* 1996-VI

Al Nashiri prieš Lenkiją, Nr. 28761/11, 2014 m. liepos 24 d.

Al Nashiri prieš Rumuniją, Nr. 33234/12, 2018 m. gegužės 31 d.

Al-Adsani prieš Jungtinę Karalystę [DK], No. 35763/97, ECHR 2001-XI

Al-Saadoon ir Mufdhi prieš Jungtinę Karalystę, Nr. 61498/08, ECHR 2010

Al-Skeini ir kiti prieš Jungtinę Karalystę [DK], Nr. 55721/07, ECHR 2011

Angelova prieš Bulgariją, Nr. 38361/97, ECHR 2002 IV

Armani Da Silva prieš Jungtinę Karalystę [DK], Nr. 5878/08, ECHR 2016

Aslakhanova ir kiti prieš Rusiją, Nr. 2944/06 ir 4 kitos, 2012 m. gruodžio 18 d.

Assanidze prieš Gruziją [DK], Nr. 71503/01, ECHR 2004-II

Assenov ir kiti prieš Bulgariją, 1998 m. spalio 28 d., *Reports of Judgments and Decisions* 1998-VIII

Asociacija „1989 m. gruodžio 21 d.“ ir kiti prieš Rumuniją, Nr. 33810/07 ir 18817/08, 2011 m. gegužės 24 d.

Babar Ahmad ir kiti prieš Jungtinę Karalystę, Nr. 24027/07 ir 4 kitos, 2012 m. balandžio 10 d.

Banković ir kiti prieš Belgiją ir kitus (nut.) [DK], Nr. 52207/99, ECHR 2001-XII

Benzer ir kiti prieš Turkiją, Nr. 23502/06, 2013 m. lapkričio 12 d.

Çakıcı prieš Turkiją [DK], Nr. 23657/94, ECHR 1999-IV

Cestaro prieš Italiją, Nr. 6884/11, 2015 m. balandžio 7 d.

Chahal prieš Jungtinę Karalystę, 1996 m. lapkričio 15 d., *Reports of Judgments and Decisions* 1996-V

Creangă prieš Rumuniją [DK], Nr. 29226/03, 2012 m. vasario 23 d.

Kipras prieš Turkiją [DK], Nr. 25781/94, ECHR 2001-IV

Egmez prieš Kiprą, Nr. 30873/96, ECHR 2000-XII

El-Masri prieš buvusią Jugoslavijos Respubliką Makedoniją [DK], Nr. 39630/09, EŽTT 2012

Gäfgen prieš Vokietiją [DK], Nr. 22978/05, ECHR 2010

Gentilhomme, Schaff-Benhadji ir Zerouki prieš Prancūziją, Nr. 48205/99 ir 2 kitos, 2002 m. gegužės 14 d.

Gruzija prieš Rusiją (I) [DK], Nr. 13255/07, ECHR 2014 (ištraukos)

Hirsi Jamaa ir kiti prieš Italiją [DK], Nr. 27765/09, ECHR 2012

Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją, Nr. 7511/13, 2014 m. liepos 24 d.

Ilaşcu ir kiti prieš Moldovą ir Rusiją [DK], Nr. 48787/99, ECHR 2004-VII

İlhan prieš Turkiją [DK], Nr. 22277/93, ECHR 2000-VII

Imakayeva prieš Rusiją, Nr. 7615/02, ECHR 2006-XIII (ištraukos)

Airija prieš Jungtinę Karalystę, 1978 m. sausio 18 d., Serija A Nr. 25

Jalloh prieš Vokietiją [DK], Nr. 54810/00, ECHR 2006-IX

Jeronovičs prieš Latviją [DK], Nr. 44898/10, 2016 m. liepos 5 d.

Kadirova ir kiti prieš Rusiją, Nr. 5432/07, 2012 m. kovo 27 d.

Kaya prieš Turkiją, 1998 m. vasario 19 d., *Reports of Judgments and Decisions* 1998-I

Krastanov prieš Bulgariją, Nr. 50222/99, 2004 m. rugsėjo 30 d.

Kudla prieš Lenkiją [DK], Nr. 30210/96, ECHR 2000-XI

Kurt prieš Turkiją, 1998 m. gegužės 25 d., *Reports of Judgments and Decisions* 1998-III

Labita prieš Italiją [DK], Nr. 26772/95, ECHR 2000-IV

Loizidou prieš Turkiją (išankstiniai prieštaravimai), 1995 m. kovo 23 d., Serija A Nr. 310

Mahmut Kaya prieš Turkiją, Nr. 22535/93, ECHR 2000-III

Mamatkulov ir Askarov prieš Turkiją [DK], Nr. 46827/99 ir 46951/99, ECHR 2005-I

Nachova ir kiti prieš Bulgariją [DK], Nr. 43577/98 ir 43579/98, ECHR 2005-VII

Nasr ir Ghali prieš Italiją, Nr. 44883/09, 2016 m. vasario 23 d.

Öcalan prieš Turkiją [DK], Nr. 46221/99, ECHR 2005-IV

Othman (Abu Qatada) prieš Jungtinę Karalystę, Nr. 8139/09, ECHR 2012 (ištraukos)

Pretty prieš Jungtinę Karalystę, Nr. 2346/02, ECHR 2002-III

Quinn prieš Prancūziją, 1995 m. kovo 22 d., Serija A Nr. 311

Saadi prieš Italiją [GC], Nr. 37201/06, ECHR 2008

Salman prieš Turkiją [DK], Nr. 21986/93, ECHR 2000-VII

Sargsyan prieš Azerbaidžaną [DK], Nr. 40167/06, ECHR 2015

Savridin Dzhurayev prieš Rusiją, Nr. 71386/10, ECHR 2013 (ištraukos)

Selmouni prieš Prancūziją [DK], Nr. 25803/94, ECHR 1999-V

Shamayev ir kiti prieš Gruziją ir Rusiją, Nr. 36378/02, ECHR 2005-III

Soering prieš Jungtinę Karalystę, 1989 m. liepos 7 d., Serija A Nr. 161

Varnava ir kiti prieš Turkiją [DK], Nr. 16064/90 ir 8 kiti, ECHR 2009

Z. ir kiti prieš Jungtinę Karalystę [DK], Nr. 29392/95, ECHR 2001-V